

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

**MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ ASPEKTY
NÁSILÍ NA ŽENÁCH**

Disertační práce

Petra Presserová

Vedoucí disertační práce: prof. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Mezinárodní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 02.04.2024

Šárce, Tereze, Anně, Michaelae, Barboře, Pavle, Marcele, Ljídii, Taťáně, Ráchel

a mnoha dalším.

Pro Vás dělám práci, kterou dělám.

A Šimonovi.

Pro Tebe dělám všechno, co dělám.

This becomes the time and place, and these the women, when the world recognizes that violence against women violates human rights. That when a woman is raped, the humanity of a human being is recognized to be violated. When the world says never again – not in war, not in peace – and this time means it.

– Catharine MacKinnon. Rape, Genocide, and Women's Human Rights

Those who haven't been sexually violated may have difficulty understanding why women who survive assault often blame themselves, and may wrongly attribute it to a sex-linked trait of masochism or lack of self-esteem. They don't know that it can be less painful to believe that you did something blameworthy than it is to think that you live in a world where you can be attacked at any time, in any place, simply because you are a woman. It is hard to go on after an attack that is both random – and thus completely unpredictable – and not random, that is, a crime of hatred toward the group to which you happen to belong. If I hadn't been the one who was attacked on that road in France, it would have been the next woman to come along. But had my husband walked down that road instead, he would have been safe.

– Susan J. Brison. Surviving Sexual Violence: A Philosophical Perspective

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 718 942 znaků včetně mezer.

V Praze dne 2. dubna 2024

Mgr. Petra Presserová

Poděkování

S pokorou a vděkem bych ráda využila tento prostor k poděkování. V první a nejdůležitější řadě chci hluboce poděkovat profesorce Veronice Bílkové, a to nejen za vedení této práce. Od prvního semináře mezinárodního práva veřejného v roce 2015 ve mně vzbudila zájem o lidská práva a mezinárodní právo. Její excelentní způsob práce, ale také lidskost a vlídnost konzistentně obdivuji a inspirují mě.

S tím souvisí poděkování celé Katedře mezinárodního práva veřejného a jejím vyučujícím. Všechny její aktivity od volitelných předmětů přes „pomědování“ po moot courty ze mě udělaly právníčku a člověka, jímž jsem dnes. Díky patří také celé Právnické fakultě Univerzity Karlovy, především za podporu při absolvování několika zahraničních výjezdů během studia. Tím děkuji rovněž profesorce Heleně Soletto z Universidad de Madrid a profesorce Marceline Naudi z University of Malta. Obě se mnou ochotně konzultovaly počáteční obrisy části této práce v prostředí svých domovských univerzit.

Dále děkuji svému zaměstnavateli, organizaci proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s. Našla jsem zde místo, které mi nejen umožnilo věnovat se tématu této práce prakticky v terénu, ale kde jsem především získala velký pocit smyslu a naplnění. Spolu s důvěrou a odpovědností, jež do mě byly vloženy, přišla ruku v ruce šance se neustále rozvíjet a poskytovat nejlepší clientské služby, kterých jsem schopna. Děkuji svému právnímu týmu, Nelle Šimkové a Katce Kubicové, za vytvoření pracovního prostředí, do kterého se člověk každý den těší a ve kterém se i přes náročnost naší specializace od srdce zasměje. Děkuji i všem našim stážistkám za nadšení a poctivou práci, kterou pro nás odvedly a dále odvádějí; jmenovitě pak Aničce Kuchařové, která mi pomohla s grafickým ztvárněním obrázků v této práci a překladem Úmluvy Belém do Pará.

Ráda bych poděkovala také všem, kteří mě ovlivnili během mého celoživotního studia a které interně považuji za své mentorky a mentory. Děkuji za všechny šance, příležitosti, myšlenky a zpětné vazby, které mi dali dr. Jakub Tomšej, dr. Kateřina Šimáčková, prof. Kristina Koldinská, Petr Polák, dr. Milan Lipovský, Anička Semová, Dana Šimečková a mnoho dalších. Děkuji také Tomášovi Opatovi, že mě pravidelně z první ruky informoval o dění v Evropském parlamentu, a Lukáši Straňákovi za korekturu textu.

Nakonec děkuji všem *svým* lidem. Děkuji svému sesterství žen, se kterými jsme spřízněny pokrevně i/nebo volbou. Šárce, Báře, Rádě, Terce, Kátě, Janče, Nele, Elišce, Káje, Lúce. A taky (pravděpodobně) Beátě. Primárně pro Vás se mi chce každý den využívat všechny znalosti

a nástroje, které mám, k tomu, aby byl tenhle svět pro ženy o trošku vlídnějším místem. A vím, že to máte stejně. Děkuji celé svojí rodině. Děkuji babičce, strýčkovi Michalovi a tetě Veně za stále citelnou podporu na blízko i na dálku. Děkuji tátovi za to, že vždy četl vše, co jsem napsala, a za to, že jsem se možná i díky němu rozhodla věnovat právu jako on. Je mi moc líto, že se dokončení této práce, kterou by si pravděpodobně jako jeden z mála přečetl, těsně nedožil. Děkuju mámě, nejvíce za to, že mě vedla k vlastnostem a dovednostem, jako jsou odpovědnost, samostatnost, vytrvalost, disciplína a zvědavost, díky kterým jsem, mám za to, ve studiu práv dospěla až do tohoto momentu. A taky za to, že se pak už přestala ptát „jak jde psaní.“

A na závěr Šimonovi. Doba, co se známe, se skoro shoduje s trváním mého doktorského studia. Pamatuju si, že když jsem Ti poprvé řekla, že se asi přihlásím na doktorát, odpověděl jsi: „Vůbec to nechápu, ale budu Tě rozhodně podporovat.“ A s vědomím toho, že je někdo, kdo mi kryje záda, i když možná nerozumí tomu, co dělám, se žije o mnoho snáz. Chtěla bych Ti taky dát díky. Jen slovo „děkuju“ pro Tebe ale nestačí, pokrývá asi tak jedno procento toho, co bych chtěla vyjádřit. Tak Ti tady místo toho písemně, veřejně a závazně slibuju, že Ti jednou dám psa; to bude výstižnější.

Obsah

Úvod.....	9
1. Výzkumné téma a předmět výzkumu.....	9
2. Výzkumná otázka a cíle práce.....	12
3. Východiska práce a metodologie.....	13
4. Terminologie.....	15
5. Dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře.....	16
Část I. Násilí na ženách: koncept a kontext	19
1. Pohlaví, gender	19
2. Násilí, genderově podmíněné násilí, násilí na ženách <i>lato sensu</i>	21
3. Genderově podmíněné násilí na ženách (násilí na ženách <i>stricto sensu</i>).....	24
3.1. Mechanismus vzniku násilí na ženách.....	24
3.2. Specifický fenomén = specifický přístup.....	27
3.3. Kategorizace násilí na ženách.....	30
4. Závěry části	42
Část II. Lidskoprávní přístup k ochraně před násilím na ženách a techniky jejího dovozování.....	43
1. Prerekvizity pro rozvoj lidskoprávních metod nazírání na téma násilí na ženách...43	
2. Konkrétní techniky dovozování lidskoprávní ochrany před násilím na ženách	46
2.1. Konceptualizace násilí na ženách jako druhu diskriminace na základě pohlaví ..	47
2.2. Transformace zakotvených lidských práv na téma ochrany před násilím na ženách	51
2.3. Přijímání specifické regulace proti násilí na ženách	69
2.4. Fúze přístupů.....	70
3. Závěry části	72
Část III. Univerzální prameny ochrany před násilím na ženách.....	73
1. Relevantní instrumenty a mechanismy na univerzální úrovni	73
1.1. Lidskoprávní úmluvy obecné povahy	73
1.2. Polopřímá smluvní úprava.....	76
1.3. Specifické instrumenty a mechanismy	82
1.4. Obyčejové normy.....	89

2. Techniky dovozování záruk ochrany před násilím na ženách na univerzální rovině a konkrétní obsah takové ochrany	90
2.1. Garance plynoucí ze zákazu diskriminace žen.....	91
2.2. Garance dovozené interpretací jiných lidských práv	95
2.3. Garance zakotvené specifickou úpravou.....	100
3. Je univerzální úprava dostatečná?	105
3.1. Úvahy nad dostatečností univerzálního rámce	105
3.2. Otázka univerzální lidskoprávní úmluvy proti násilí na ženách: pro a proti..	107
4. Závěry části	111
Část IV. Regionální prameny ochrany před násilím na ženách: obecné či nezávazné	112
1. Relevantní instrumenty a mechanismy ochrany před násilím na ženách	112
1.1. Rada Evropy	112
1.2. Evropská unie.....	116
1.3. OAS.....	121
1.4. Další regionální organizace	124
2. Techniky dovozování záruk ochrany před násilím na ženách na regionální úrovni a konkrétní obsah takové ochrany	127
2.1. Garance plynoucí ze zákazu diskriminace	128
2.2. Garance dovozené interpretací jiných lidských práv	132
2.3. Garance plynoucí ze specifické úpravy.....	139
3. Závěry části	145
Část V. Města Belém do Pará a Istanbul aneb specifická regionální smluvní úprava proti násilí na ženách.....	147
1. Úmluva Belém do Pará.....	147
1.1. Proces tvorby Úmluvy Belém do Pará.....	148
1.2. Anatomie Úmluvy Belém do Pará.....	149
2. Istanbulská úmluva.....	161
2.1. Proces tvorby Istanbulské úmluvy.....	161
2.2. Anatomie Istanbulské úmluvy.....	162
3. Srovnání Istanbulské úmluvy a Úmluvy Belém do Pará.....	176

3.1. Formální a procesní aspekty	176
3.2. Substantivní aspekty	181
4. Závěry části	192
Část VI. Vliv specifických úmluv: záběr na Istanbulskou úmluvu	194
1. Vliv Istanbulské úmluvy na Evropskou unii	194
1.1. EU jako strana Istanbulské úmluvy.....	195
1.2. Návrh směrnice EU o potírání násilí na ženách & Istanbulská úmluva.....	199
2. Vliv Istanbulské úmluvy na rozhodovací činnost ESLP	221
2.1. Vztah Istanbulské úmluvy a EÚLP	222
2.2. Istanbulská úmluva v judikatuře ESLP.....	223
3. Potenciální vliv Istanbulské úmluvy na vnitrostátní rovině: případ ČR.....	231
3.1. Aktuální právní úprava a její nedostatky.....	233
3.2. Aktuální praxe a její nedostatky	257
3.3. ČR a Istanbulská úmluva	264
4. Závěry části	275
Závěr	276
Seznam použitých zkratk.....	I
Seznam použitých zdrojů.....	III
Seznam příloh.....	LIX
Abstrakt	LXXII
Abstract	LXXIII

Úvod

Každou hodinu na světě zemře násilnou smrtí ze strany někoho z vlastní rodiny více než pět žen.¹ Globálně zažila každá třetí žena znásilnění.² Každá sedmá dívka v Evropě zažila pohlavní zneužívání.³ Asi 359 milionů žen žije v zemích, kde chybí právní úprava ochrany před sexualizovaným obtěžováním na pracovišti; v případě takového obtěžování ve veřejném prostoru jsou to 2,2 miliardy žen.⁴ Přibližně 700 milionů dnešních dospělých žen po celém světě bylo provdáno jako nezletilé děti.⁵

Jen těchto pár čísel ukazuje, že genderově podmíněné násilí na ženách je devastujícím globálním fenoménem, který se vyskytuje ve všech zemích a všude od veřejných prostranství přes pracoviště až po jednotlivé domovy. Násilí na ženách způsobuje nevyčísitelnou újmu na psychickém i fyzickém zdraví žen, brání jim v plnohodnotném výkonu jejich lidských práv, je překážkou pro dosažení rovnosti ve společnosti a udržitelného rozvoje. Je druhem diskriminace žen a porušováním řady lidských práv. Zároveň ho doprovází řada mýtů, stereotypů a nepochopení. Oběti bývají spoluobviňovány z toho, co se jim stalo, jednání pachatelů se omlouvá. Násilí se bagatelizuje a označuje za privátní, nepolitickou záležitost, jež nezasluhuje veřejnoprávní regulaci a pozornost. Zmíněná fakta ve spojení se zdrcujícími příběhy žen, které zažily domácí a sexualizované násilí, jež dlouhodobě a každodenně slýchám ve svém zaměstnání, mě dovedla k rozhodnutí věnovat prostor předkládané disertační práce tomuto tématu.

1. Výzkumné téma a předmět výzkumu

Násilí na ženách lze zkoumat prostřednictvím řady vědních oborů. Má disertační práce se na něj zaměřuje z pohledu mezinárodního práva lidských práv. Téma násilí na ženách totiž bylo pro mezinárodní právo dlouho neviditelné: považovalo se za „soukromý“ problém patologických

¹ UN WOMEN. *Five essential facts to know about femicide* [online]. 2022 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z:

<https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2022/11/five-essential-facts-to-know-about-femicide>.

² WHO. *Violence against Women* [online]. 2021 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

³ WHO. *European Report on Preventing Child Maltreatment* [online]. Kodaň: WHO, 2013 [cit. 06.08.2023]. ISBN 978-92-890-0028-4. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326375/9789289000284-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, str. 15.

⁴ TAVARES, Paula a Quentin WODON. *Ending violence against women and girls: Global and regional trends in women's legal protection against domestic violence and sexual harassment* [online]. World Bank, 2018 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z:

[https://thedocs.worldbank.org/en/doc/679221517425064052-](https://thedocs.worldbank.org/en/doc/679221517425064052-0050022018/original/EndingViolenceAgainstWomenandGirlsGBVLawsFeb2018.pdf)

[0050022018/original/EndingViolenceAgainstWomenandGirlsGBVLawsFeb2018.pdf](https://thedocs.worldbank.org/en/doc/679221517425064052-0050022018/original/EndingViolenceAgainstWomenandGirlsGBVLawsFeb2018.pdf), str. 2.

⁵ RADA EVROPY. *Gender matters: A manual on addressing gender-based violence affecting young people* [online]. 2. vydání. Štrasburk: Rada Evropy, 2019 [cit. 27.11.2021]. ISBN 978-92-871-8958-5. Dostupné z: <https://rm.coe.int/gender-matters-a-manual-on-addressing-gender-based-violence-affecting-/16809e1c34>, str. 16.

jednotlivců, do kterého nemají státy, a tím spíše pak mezinárodní společenství, zasahovat. Postupem času se však toto nazírání změnilo. Začala se pojmenovávat strukturální a systémová povaha násilí na ženách, pomalu se lépe rozumělo jejímu propojení se sociokulturním kontextem. Násilí na ženách se začalo označovat za genderově podmíněné, čímž se vyneslo na světlo to, jak disproporčně je zasahuje, i to, že na něj působí společenská očekávání od žen a mužů, tradice a role. Pojmenovalo se jako významný strukturální problém.

Ve vymezené problematice spatřuji dvě výzkumná témata. Za prvé, na univerzální úrovni systému ochrany lidských práv doposud neexistuje závazný instrument, který by zakotvoval specifické normy proti násilí na ženách. Praxe však ukazuje, že i bez existence takových norem přece jen dochází k potírání násilí na ženách a shledávání odpovědnosti států za jeho výskyt. Nejprve mne tedy zajímá, jak zde k takovému zajištění ochrany před násilím na ženách dochází. Za druhé, na úrovni regionů Ameriky a Evropy se již specifické smluvní úpravy proti násilí na ženách objevují: Meziamerická úmluva o předcházení, trestání a vymýcení násilí na ženách (Úmluva Belém do Pará)⁶ a Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva).⁷ V jejich případě má smysl zkoumat, jaké poskytují standardy potírání tohoto násilí, jak jsou si vzájemně podobné a jak mohou normotvorně působit a ovlivňovat dění na úrovni jiných organizací, procesů a národních jurisdikcí.

Předmětem výzkumu jsou tak normy mezinárodního práva lidských práv, a to na různých úrovních, jejich podoba, praxe a působení. Částečně se zabývá také českým právním řádem. Práce míní podchytit spíše širší, obecnější lidskoprávní přístup k problematice. Proto se nezabývá implikacemi, které může mít násilí na ženách pro mezinárodní právo trestní ani mezinárodní humanitární právo. Tyto oblasti považuji za svébytné, specifické oblasti, jejichž sladění s lidskoprávním pohledem na problematiku by zasluhovalo větší a hlubší analýzu, než nabízí prostor disertační práce. Vlivem specifičnosti právního odvětví také podrobně neanalyzuji téma migrace, azylu a obchodu s lidmi. Zároveň výběrem násilí na ženách jako předmětu výzkumu této práce nebagatelizuji jiné typy násilí, genderově podmíněného násilí či zážitky obětí jiných činů. Jako téma pro užší záběr práce jsem ho zvolila, jelikož mám za to, že existuje řada legitimních důvodů, proč se zabývat specificky právě tímto fenoménem, které v práci detailně rozebírám.

⁶ OAS. *Meziamerická úmluva o předcházení, trestání a potírání násilí na ženách (Úmluva Belém do Pará)*. 09.06.1994 (dále jen „Úmluva Belém do Pará“).

⁷ Rada Evropy. *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí Rady Evropy (Istanbulská úmluva)*. 11.05.2011, CETS 210 (dále jen „Istanbulská úmluva“).

Práce přitom naráží na dvě hranice. Za prvé musí pracovat s určitou mírou homogenizace jevu, který je široký a rozvětvený. Násilí na ženách označuje škálu jednání, které se liší jak povahou, tak závažností. Zahrnuje tak mírnější formy sexualizovaného obtěžování, ale i nucené sterilizace, porušování ženských reprodukčních práv, mrzačení ženského genitálu nebo závažná znásilnění; tedy velmi odlišné činy. Vzhledem k tomu, že práce chce do české akademické literatury přinést širší vhléd do násilí na ženách jako takového, nezohledňuje všechny podrobnosti každého jednotlivého typu či podtypu tohoto násilí. Jednotlivosti jednání reflektují tam, kde je to nutné a vhodné, avšak preferují širší náhled na problematiku a hledání zobecnitelnějších spojitostí mezi všemi jejími podobami před hloubkovým rozebíráním detailů individuálních jevů, a to i přes jejich jasné rozdíly.

Za druhé se práce potýká s mezinárodněprávní neusazeností otázky, koho lze považovat za ženy. Na jednu stranu právo obecně uznává, že některé činy zažívají jen osoby, které jsou ženami z biologického pohledu (např. nucené interrupce, nucená těhotenství, porodnické násilí). Na druhou stranu však již některé mezinárodní orgány uznávají aplikovatelnost relevantních standardů také na transženy.⁸

Práce se cíleně zaměřuje na typičtější projevy a vnímání násilí na ženách, nevěnuje se násilí vůči osobám z LGBTQIA+ komunity. Rozpoznává však, že tyto osoby jednoznačně čelí genderově podmíněnému násilí, a to navíc vícero způsoby. Za prvé mohou trans a nebinární osoby, které jsou společností vnímány jako cisgender ženy (tedy jako ženy, jejichž biologické pohlaví odpovídá jejich vnímané genderové identitě), zažívat násilí v jeho „typických“ formách (např. sexualizované obtěžování, násilí na sexuálních pracovnících). Za druhé však mohou být terčem útoků specificky a právě na základě své vlastní genderové identity. Tento typ předsudečného násilí či také násilí z nenávisťi je významným vzrůstajícím problémem s vlastními význačnostmi, příčinami a následky. Například dle Rady Evropy bylo jen v letech 2008 až 2014 v 62 zemích zavražděno 1612 transgender osob.⁹ Vlivem závažnosti daného jevu by tak genderově podmíněné násilí vůči těmto osobám zasluhovalo vlastní práci.

Z nastíněných důvodů nicméně není rozebrání tohoto podtématu předmětem práce. Klaním se však k pojetí, podle kterého náleží ochrana dle standardů o potírání násilí na ženách také transženám a nebinárním osobám, pokud zažívají násilí srovnatelné s typem násilím, jež zkoumá tato práce. Spolu s tímto typem ochrany by navíc zároveň měly existovat také další komplexní

⁸ Např. Rozsudek MASLP ze dne 26.03.2021 ve věci *Vicky Hernández a ostatní proti Hondurasu*.

⁹ RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 16.

právní garance proti veškerému diskriminačnímu násilí motivovanému nenávistí či předsudky, a to v dostatečné kvalitě tak, aby zohlednily celkovou životní zkušenost těchto osob.

2. Výzkumná otázka a cíle práce

Tato práce se tak ve vztahu k oběma zmíněným výzkumným tématům věnuje lidskoprávním možnostem, instrumentům a mechanismům, prostřednictvím kterých mezinárodní právo zajišťuje potírání násilí na ženách a dovolávání se ochrany před ním. Ve vztahu ke zkoumání obou témat lze formulovat jednotnou výzkumnou otázku, kterou budu v průběhu práce příslušně větvit:

Jakým způsobem zajišťuje mezinárodní právo lidských práv ochranu před násilím na ženách?

V souvislosti s touto otázkou si práce klade následující tři cíle: (1) konceptualizovat téma násilí na ženách z pohledu lidskoprávního přístupu k problematice, a to včetně technik, skrze něž se na mezinárodní úrovni dovozuje ochrana před tímto násilím, (2) zmapovat nástroje univerzální i regionální úrovně ochrany lidských práv a garance, které poskytují i s ohledem na identifikované techniky, (3) zaměřit se detailněji na Istanbulskou úmluvu a na to, jaký může mít takový instrument vliv na systém jiných pramenů mezinárodního práva i na vnitrostátní úroveň konkrétní země.

Při odpovídání na výzkumnou otázku práce postupuje od systémů obecných ke specifickým a od úrovně univerzální po rovinu vnitrostátní. Na jednotlivé cíle reaguje v šesti částech, které se dále dělí na kapitoly, podkapitoly a sekce.

První část představuje násilí na ženách jakožto koncept a fenomén a nabízí jeho lidskoprávní uchopení. Druhá část teoreticky ukotvuje téma do lidskoprávní doktríny a mapuje lidskoprávní techniky, pomocí kterých mohou být zajišťovány garance před násilím na ženách v mezinárodním právu. Třetí část přibližuje univerzální rovinu systému ochrany lidských práv. Zabývám se i tím, jestli je ochrana na univerzální úrovni dostačující a zda by bylo namísto uvažovat o vzniku globální lidskoprávní úmluvy proti násilí na ženách. Čtvrtá část činí podobnou analýzu jako třetí část, nicméně ve vztahu k regionální úrovni, přičemž zatím vědomě opomíjí specifické regionální úmluvy. Těm se totiž samostatně věnuje pátá část. Ta analyzuje specifické regionální instrumenty Úmluvu Belém do Pará a Istanbulskou úmluvu, včetně jejich povahy a obsahu. Nabízí jejich srovnání a překlad Úmluvy Belém do Pará do češtiny, který doposud v dohledatelné oficiální literatuře v českém jazyce neexistuje. Nakonec se šestá část zaměřuje již pouze na Istanbulskou úmluvu. Zamýšlí se nad možným vlivem, který tato úmluva mohla a může mít jak na jiné mezinárodní prameny (návrh směrnice Evropské unie o potírání násilí na ženách) a mechanismy

(praxe Evropského soudu pro lidská práva, ESLP), tak potenciálně na národní úrovni (případová studie České republiky).

3. Východiska práce a metodologie

Práce přiznaně vychází z pozicionality lidskoprávního přístupu (*human rights-based approach*)¹⁰ a feministické kritiky práva (*feminist legal theory*).¹¹ Pro naplnění této perspektivy navíc přijímá další dílčí hodnotové přístupy a východiska. Plně se orientuje na oběti a přeživší násilí na ženách a staví je spolu s jejich potřebami doprostřed zájmu a zkoumání (tzv. *victim-oriented* nebo *victim-centred approach*).¹² Pro ten je také nezbytná sensitivita a informovanost ohledně traumatu, jeho fungování a dopadů, které může na život jednotlivce mít (tzv. *trauma-informed approach*).¹³ Mám za to, že tento v právu možná ne příliš běžný přístup má své místo i v právním výzkumu, jelikož právo nevyhnutelně interaguje s lidskou psychikou.

Práce dále operuje s citlivostí vůči genderové podmíněnosti určitých fenoménů, a tím pádem i vlivu společenských norem, očekávání a tradic na ně (tzv. *gender-sensitive approach*).¹⁴ Nakonec vychází z uznání toho, že teoreticky totožný jev může v případě různých lidí vypadat různě a mít různé následky, a to v návaznosti na osobitou charakteristiku jednotlivce a jeho specifické kombinace určitých zranitelných charakteristik nebo možných diskriminačních důvodů (tzv. intersekcionalní přístup, *intersectional approach*).¹⁵ Mám za to, že kombinací všech těchto charakteristických přístupů vzniká výstup, který přijímá adekvátní lidskoprávní optiku, uchopuje

¹⁰ Srov. např. UNODC. *Human rights approaches to violence against women* [online]. 2023 [cit. 20.08.2023]. Dostupné z: <https://www.unodc.org/e4j/zh/crime-prevention-criminal-justice/module-10/key-issues/2--human-rights-approaches-to-violence-against-women.html>; OSN. *Human Rights-Based Approach* [online]. 2024 [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/human-rights-based-approach>; PHILIPS, Jos. *Actualizing Human Rights*. Londýn: Taylor & Francis Ltd., 2022. ISBN 9780367505844.

¹¹ Srov. např. LEVIT, Nancy a Robert R. M. Verchick. *Feminist Legal Theory*. New York: New York University Press, 2016. ISBN 9781479849499; BARNETT, Hilaire. *Introduction to Feminist Jurisprudence*. Londýn: Taylor & Francis Ltd., 2016. ISBN 9781138150423.

¹² Srov. např. OBSE. *Eliminating Gender-based Violence: Governance and Survivor/Victim-centred Approaches*. Vídeň: OBSE, 2021. ISBN 9789264974593; GOODEY, Jo. Sex Trafficking in Women from Central and East European Countries: Promoting a 'Victim-Centred' and 'Woman-Centred' Approach to Criminal Justice Intervention. *Feminist Review* [online]. 2004, 76(1), 26-45 [cit. 04.02.2024]. ISSN 0141-7789. Dostupné z: doi:10.1057/palgrave.fr.9400141.

¹³ Srov. např. KLEPÁČKOVÁ, Olga a Zuzana KREJČÍ. *Trauma-informovaný přístup v sociální práci*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1049-0.

¹⁴ Srov. např. MIHAJLOVIC TRBOVC, Jovana a Ana HOFMAN. *Toolkit for Integrating Gender-sensitive Approach Into Research and Teaching*. Turín: University of Trento, 2015. ISBN 9788884436450.

¹⁵ Srov. např. SOSA, Lorena. *Intersectionality in the Human Rights Legal Framework on Violence against Women At the Centre or the Margins?* Cambridge: Cambridge University Press, 2017. ISBN 9781316771525; BERGER, Tracy Michele a Kathleen GUIDROZ. *The Intersectional Approach. Transforming the academy through race, class and gender*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2010. ISBN 9780807859810.

problematiku v jejích kompletních, strukturálních souvislostech a je citlivý vůči potřebám skutečných obětí tohoto lidskoprávního porušení.

Co se týče metodologie výzkumu, práce odpovídá na nastíněnou výzkumnou otázku pomocí řady metod. Základní z nich je analytická deskripce pomocí systematického studia relevantních pramenů. Výzkum však nepojímám jako čistě doktrinální. Skrze popsaná východiska popisují právní aspekty potírání násilí na ženách interdisciplinárním prismaem, ve kterém se promítá ovlivnění dalšími společenskovedními obory (psychologie, sociologie).¹⁶ Díky tomu poskytnou výstupy práce komplexnější obraz, než by dokázal nabídnout ryze doktrinální přístup. Zjištění analytické deskripce jsou následně podrobena kritické analýze¹⁷ a evaluaci existujících systémů a nástrojů. Práce je doplněna i o komparativní metodu s důrazem na interkulturní porovnání¹⁸ systémů ochrany promítnutých v klíčových dokumentech pro oblast Evropy a Latinské Ameriky. V neposlední řadě využívám koncept exploratorní případové studie (*case study*),¹⁹ a to ve vztahu k popisu kontextu České republiky. Na relevantních místech se také opírám o vlastní empirickou zkušenost, kterou jsem nabyla při poskytování právního poradenství obětem domácího a sexualizovaného násilí v rámci svého zaměstnání a soustavném konzultování problematiky s kolegyněmi a kolegy z praxe.

Jako hlavní zdroje práce využívá mezinárodní lidskoprávní úmluvy, dokumenty primárního a sekundárního práva Evropské unie, *soft law* dokumenty mezinárodních organizací, další podpůrné, výkladové či procesní dokumenty mezinárodních organizací, rozsudky mezinárodních lidskoprávních soudů, rozhodnutí kvasijudiciálních lidskoprávních orgánů, monografie, odborné články, komentářovou literaturu a konzultace s odbornicemi a odborníky z praxe. Pracuji primárně se zdroji v angličtině, sekundárně také v češtině a španělštině. Za cizojazyčnými zdroji a také za konzultacemi s autoritami respektovanými v oboru jsem během studia vycestovala při dvou zahraničních výjezdech (Universidad de Carlos III de Madrid, University of Malta).

¹⁶ Srov. MCCONVILLE, Mark a Wing Hong CHUI. *Research Methods for Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. ISBN 978-1-4744-0321-4, str. 3 a n.

¹⁷ SMEKAL, Hubert a Katarína ŠIPULOVÁ. Empirický právní výzkum. *Jurisprudence* [online]. 2016(6), 31-38 [cit. 06.10.2023]. ISSN 1802-3843. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/empiricky-pravni-vyzkum.m-213.html>, str. 32.

¹⁸ NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie. *Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2024 [cit. 01.02.2024]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vyzkum_komparativni.

¹⁹ Srov. CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6, str. 98-99.

4. Terminologie

Nyní také vysvětlím terminologii, kterou v práci používám. V první části práce podrobně rozebírám, že termínem „násilí na ženách“, který je i v jejím názvu, myslím „genderově podmíněné násilí na ženách“. Zaměřuji se tedy na takové násilí, které zasahuje ženy disproporčně nebo kterému ženy čelí právě proto, že jsou ženami.

Dále používám pojem „obět“²⁰. Jsem si vědoma problematičnosti tohoto termínu, který může evokovat pasivitu člověka nebo dokonce nepřežití události. Jeho nedostatky se aktuálně snaží překlenout termín „přeživší“. Ani ten však nepovažuji za ideální. Může na příslušné osoby vytvářet přílišný tlak, aby událost „statečně překonaly“, jeho přechodníkový tvar navíc není pro češtinu zcela běžný. Je tak řada osob, které se neztotožňují ani s jedním termínem. Za nejadekvátnější tak teoreticky považuji pojem „osoba se zkušeností s násilím na ženách“; je nejvíce neutrální a staví na první místo osobu jakožto lidskou bytost, nikoli násilnou zkušenost a související změnu identity, kterou implikují ostatní výrazy. Tento termín však pro účely disertační práce nepovažuji za vhodný z důvodu přehlednosti a čtivosti textu. Vycházím tedy z pragmatického pojetí, že „obět“ je právním termínem, běžně se používá v odborné i každodenní mluvě a operuje s ním většina stávajících mezinárodních dokumentů. Žádným způsobem tak neoznačuji osoby se zkušeností s násilím za „pasivní“, ze své praxe vnímám tyto ženy zcela opačně.

Dále preferuji termín „sexualizované násilí“, ne „sexuální násilí“. Slovo „sexualizované“ lépe vyjadřuje, že násilí jako takové není motivováno touhou či chtíčem, nýbrž uplatněním či zneužitím moci a kontroly s cílem upevnit mocenskou dynamiku, ublížit nebo ponížit.²⁰ Vyjadřuje, že násilí do zdravé sexuality nijak nepatří. Operuji ovšem s termínem „sexuální“ ve vztahu k násilí či obtěžování, pokud jde o slovo, které výslovně volí konkrétní pramen práva.

Opakovaně používám také termín „zranitelnost“.²¹ Označuji tím, za prvé, zvýšenou pravděpodobnost, že pachatel spáchá trestný čin vůči vybraným skupinám žen, především těm s kombinací jistých znevýhodňujících charakteristik. Za druhé ho vztahuji ke zvýšenému riziku sekundární viktimizace u oběti vystavené traumatické události. Obecně mám totiž za to, že ryze symbolicky není vhodné ženy označovat plošně za „zranitelné“ vůči násilí. Takové označení považuji za paternalistické, stigmatizující a vzbuzující dojem, že přesouvá vinu za spáchání násilí

²⁰ Srov. KUTÁLKOVÁ, Petra a Eubica KOBOVÁ (eds.). *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?* [online]. Praha: In IUSTITIA, 2014 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: www.aspekt.sk/sites/default/files/sexualninasili-kniha-web.pdf, str. 16.

²¹ Srov. BÍLKOVÁ, Veronika. Zranitelnost v právu lidských práv. *Jurisprudence* [online]. 2019(5), 1-10 [cit. 08.02.2024]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/zranitelnost-v-pravu-lidskych-prav-m-396.html>.

na oběť, místo aby zdůrazňovalo strukturální povahu tohoto násilí.²² Tímto způsobem pojem nepoužívám, souhlasím s postojem, že ženy nestaví do proaktivní pozice, ve které by směřovaly k plné rovnosti a výkonu všech svých lidských práv.²³ Podobným způsobem pracuji s termínem „ochrana“. Tou míním mezinárodními standardy garantovanou ochranu výhradně v právním smyslu. Nevykládám ji jako termín naznačující protektivní snahu ženy „ochránit před násilím, jelikož to samy nedokážou.“ Takové pojetí opět považuji za paternalistické, neodpovídající realitě a již překonané.

5. Dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře

Předkládaná práce je cílena českému publiku, i proto je psána v českém jazyce. V české akademii totiž není téma násilí na ženách z pohledu lidskoprávní systematiky doposud kompletně a komplexně prozkoumáno. Objevují se především kvalifikační práce, které se však zaměřují pouze na jednu perspektivu nebo jeden úsek problematiky (zejména optiku mezinárodního práva trestního, kterému se naopak nevěnuji).²⁴ Existuje několik odborných článků o jednotlivých druzích násilí, především domácím násilí,²⁵ z pohledu mezinárodního práva a o Istanbulské úmluvě,²⁶ které cituji především v poslední části práce. Zcela minimálně se pak tuzemské prostředí věnuje meziamerické úpravě proti násilí na ženách.²⁷

Práce tak v tomto ohledu přispívá tím, že rozpracovává teorii a praxi tématu v českém prostředí, a to z terénní i akademické perspektivy, a originálně propojuje tento praktický pohled s možnými dopady ratifikace Istanbulské úmluvy Českou republikou. Přináším také hlubší zmapování toho, v jaké míře může být potřeba přizpůsobit české trestní právo hmotné

²² Srov. UNODC. *Ending violence against women* [online]. 2024 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: <https://www.unodc.org/e4j/en/crime-prevention-criminal-justice/module-10/key-issues/1--ending-violence-against-women.html>.

²³ Srov. SMITH, Rhona. *Textbook on International Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0-19-927416-1, str. 187.

²⁴ DIANIŠKOVÁ, Eva. *Mezinárodněprávní aspekty násilí na ženách*. Praha, 2009. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy; ELIÁŠOVÁ, Alexandra. *Násilí na ženách – rozdíly v univerzálním a regionálním přístupu*. Praha, 2021. Diplomová práce. Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze; KRAJČÍKOVÁ, Sabina. *Prevence domácího násilí v evropském a mezinárodním právu*. Praha, 2019. Disertační práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

²⁵ Např. SLÍVOVÁ, Nikola, 2010. *Lidskoprávní aspekty domácího násilí*. In: DÁVID, Radovan, David SEHNÁLEK a Jiří VALDHANS (eds.). *Sborník příspěvků – Dny práva 2010*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5305-2; TUROŇOVÁ, Jana a Tereza VOJTOVÁ. *Domácí násilí v mezinárodněprávním kontextu*. In: DÁVID, SEHNÁLEK, VALDHANDS, *op. cit.*

²⁶ Např. VLASÁK, Jan. *Vybrané instituty Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí ve světle mezinárodní praxe*. Praha, 2022. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

²⁷ Srov. SEDLÁČKOVÁ, Petra. *Ochrana práv původních obyvatel v meziamerickém regionálním systému ochrany lidských práv*. Praha, 2019. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy; MEZENSÝ, Martin. *Vynutitelnost a dodržování rozhodnutí Meziamerického soudu pro lidská práva*. Praha, 2019. Rigorózní práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

diskutovanému návrhu evropské směrnici proti násilí na ženách, která vyžaduje kriminalizaci řady trestných činů typických pro násilí na ženách. Spolu s tím v české literatuře nově mapují meziamerický regionální standard a přináším zmiňovaný překlad Úmluvy Belém do Pará do češtiny. Vnímám proto možnost napsat tuto práci jako šanci přispět do českých debat o standardech ochrany před násilím na ženách na mezinárodní i vnitrostátní úrovni, které jsou velmi aktuální i ve světle tématu české ratifikace Istanbulske úmluvy.

Zahraniční zdroje nahlížející na problematiku z pohledu lidských práv jsou bohatší a do velké míry souvisí s feministickou kritikou práva. Čerpám proto z děl kritiček, které se zabývaly násilím na ženách, především Catharine MacKinnon,²⁸ Christine Chinkin,²⁹ Charlotte Bunch,³⁰ Carrie Yodanis,³¹ Dubravky Šimonović³² a Sary De Vido.³³ Zásadní monografií, kterou hojně cituji, je *Violence Against Women Under International Human Rights Law* od Alice Edwards.³⁴ Ta poskytuje komplexní a detailní vhled do interpretace násilí na ženách jakožto porušení jednotlivých lidských práv. Ve vztahu k evropskému kontextu pak vyčnívají publikace *International*

²⁸ MACKINNON, Catharine. *Sexual Harassment of Working Women: A case of sex discrimination*. New Haven: Yale University Press, 1979. ISBN 0-300-02299-9; MACKINNON, Catharine. *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987. ISBN 0-674-29874-8.

²⁹ Srov. CHINKIN, Christine. Rape and Sexual Abuse of Women in International Law. *European Journal of International Law* [online]. 1994, 5(3), 326-341 [cit. 16.06.2022]. ISSN 1464-3596. Dostupné z: doi:10.1093/oxfordjournals.ejil.a035874; CHINKIN, Christine. *Sexual harassment: an international law perspective*. In: MACKINNON, Catharine a Reva B. SIEGEL (eds.). *Directions in Sexual Harassment Law*. Yale University Press: New Haven, 2003, str. 655-671. ISBN 9780300098006; CHINKIN, Christine. Violence against women: The international legal response. *Gender and development* [online]. 2010, 3(2) [cit. 16.06.2022]. ISSN 1355-2074. Dostupné z: doi:10.1080/741921810.

³⁰ BUNCH, Charlotte. *Women's Rights as Human Rights: Toward a Re-Vision of Human Rights*. Human Rights Quarterly [online]. 1990, 12(4) [cit. 02.04.2023]. ISSN: 02750392. Dostupné z: doi:10.2307/762496.

³¹ YODANIS, L. Carrie. Gender Inequality, Violence Against Women, and Fear: A Cross-National Test of the Feminist Theory of Violence Against Women. *Journal of Interpersonal Violence* [online]. 2004, 19(6), 655-675 [cit. 01.01.2024]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15140317/>, str. 656.

³² ŠIMONOVIĆ, Dubravka. Global and Regional Standards on Violence Against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions. *Human Rights Quarterly* [online]. The Johns Hopkins University Press, 2014, 36(3), 590-606 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24518259>.

³³ DE VIDO, Sara. The Prohibition of Violence Against Women as Customary International Law? Remarks on the CEDAW General Recommendation No. 35. *Diritti umani e diritto internazionale* [online]. 2018, 12(2), 379-396 [cit. 12.08.2023]. Dostupné z: doi:10.12829/90772; DE VIDO, Sara. The Ratification of the Council of Europe Istanbul Convention by the EU: A Step Forward in the Protection of Women from Violence in the European Legal System. *European Journal of Legal Studies* [online]. 2017, 9(2), 69-102 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/323475461> The ratification of the Council of Europe Istanbul Convention by the EU A step forward in the protection of women from violence in the European legal system.

³⁴ EDWARDS, Alice. *Violence against women under international human rights law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521767132 (dále jen jako „EDWARDS“).

*Law and Violence Against Women*³⁵ a *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*.³⁶ V části týkající se konceptu *due diligence* vycházím zejména z tvorby Vladislavy Stoyanové³⁷ a Helen Griffiths.³⁸

Práce částečně staví na výzkumu těchto autorek a zároveň reaguje na mezery ve stávajícím poznání. Ani v zahraniční literatuře se totiž doposud nevyskytují následující analytické aspekty tématu, jež tato práce příslušně zpracovává: konceptualizace násilí na ženách podle lidskoprávní hodnoty, kterou porušují; systematická a explicitní kompilace lidskoprávních technik dovození ochrany před násilím na ženách, komparace Istanbulské úmluvy a Úmluvy Belém do Pará, analýza vlivu Istanbulské úmluvy na znění návrhu směrnice Evropské unie (EU) o potírání násilí na ženách a také na judikaturu ESLP. Díky tomu má předkládaná disertační práce ve svém rozsahu a pojetí ambici přinést text originální a přínosný nejen pro český akademický kontext, a to i díky kombinaci teoretických východisek, praktickým zkušenostem z práce s oběťmi a komplexnímu lidskoprávnímu přístupu.

³⁵ NIEMI, Johanna, Lourdes PERONI a Vladislava STOYANOVA (eds.). *International Law and Violence Against Women*. New York: Routledge, 2020. ISBN 978-0-367-25766-8.

³⁶ MCQUIGG, J. A. Ronagh. *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-95367-3.

³⁷ STOYANOVA, Vladislava. *Due Diligence versus Positive Obligations: Critical Reflections on the Council of Europe Convention on Violence against Women*. In: NIEMI, PERONI, STOYANOVA, *op. cit.*

³⁸ GRIFFITHS, Helen R. *A feminist theory of state responsibility for violence against women* [online] Cardiff, 2019. Disertační práce. Cardiff University. [cit. 05.09.2023]. Dostupné z: <https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/129801/13/Griffiths%20amended.pdf>.

Část I. Násilí na ženách: koncept a kontext

První část práce představí koncept násilí na ženách. Liší se totiž od jiných typů násilí a má svá specifika. Tyto odlišnosti jsou zásadní. Bez jejich pochopení se objevuje tendence přistupovat k němu neutrálně jako k fenoménu, který se rovnoměrně a „spravedlivě“ týká všech osob v populaci, anebo bagatelizace snah upravovat téma specificky. Proto je důležitou tezí této části, že specifické fenomény, jako je i násilí na ženách, vyžadují specifický přístup a zvláštní regulaci.

Cílem této části je přinést úvodní vhled do problematiky násilí na ženách, včetně jeho povahy a terminologie, a toto násilí konceptualizovat, především z pohledu lidskoprávních hodnot, které porušuje. Nabízím tedy systematizaci a kategorizaci tohoto násilí, jeho forem a druhů a vztahů mezi nimi, a to v kontextu lidskoprávní perspektivy. Část nejprve používá deskriptivní metodu, následně induktivním postupem kategorizuje jednotlivé typy násilí na ženách do obecnějších skupin, navrhuje nové kategorie dělení násilí a zdůrazňuje jejich provázání na existující lidská práva.

První kapitola části se zaměřuje na terminologii pojmů pohlaví a gender. Druhá kapitola se věnuje konceptům násilí obecně, genderově podmíněného násilí v širokém slova smyslu a násilí na ženách v širokém slova smyslu. Genderově podmíněnému násilí na ženách, tedy násilí na ženách v užším slova smyslu, se pak již detailně věnuje třetí kapitola.

1. Pohlaví, gender

Pokud se bavíme o násilí, které je inherentně spojené s existencí pohlaví a genderu, je nutné tyto dva termíny vysvětlit a zabránit jejich záměně. Nejprve tedy k pohlaví. To vychází z biologických a fyziologických vlastností a rozdílů mezi ženami a muži, přičemž se opírá především o reprodukční orgány, chromozomy a hormony.³⁹ Z biologického hlediska tedy rozlišujeme mezi muži a ženami nebo anatomicky řečeno mezi osobami s mužskými a ženskými reprodukčními orgány a buňkami. Tyto biologické znaky se však vzájemně nevylučují.⁴⁰ Existují také intersex osoby, tedy lidé, kteří vykazují variace obojetných fyziologických znaků odpovídající oběma pohlavím.⁴¹ Ani pohlaví tedy není zcela binární kategorií.

³⁹ WHO. *Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health* [online]. Ženeva: WHO, 2006 [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.cesas.lu/perch/resources/whodefiningsexualhealth.pdf>, str. 5.

⁴⁰ WHO. *Sexual and Reproductive Health and Research* [online]. 2020 [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research/key-areas-of-work/sexual-health/defining-sexual-health>.

⁴¹ Srov. DUŠKOVÁ, Šárka, FAFEJTA, Martin a Zdeněk SLOBODA. *Trampoty s pohlavím. Sociální a právní aspekty života intersex lidí*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-461-3.

Vedle toho je gender kategorií společenskou a kulturní a označuje soubor identit, práv, povinností a rolí, které jsou přisuzovány mužům a ženám a jsou od nich očekávány. Přitom jde o kategorie, které jsou proměnlivé a proměnitelné geograficky i časově.⁴² Byť bývá tento termín vnímán spíše pejorativně, nejde primárně o kritickou pomůcku k identifikaci škodlivých a negativních kulturních aspektů identity a společnosti. Gender jako koncept jednoduše vysvětluje a popisuje mezilidské vztahy⁴³ a lze ho vnímat jako analytický nástroj užitečný pro vysvětlování reality vztahů a interakčních dynamik.⁴⁴

Co se definice genderu týče, Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen (Výbor CEDAW) definoval gender jako „*společenské vlastnosti/významy přisouzené biologickým rozdílem [...], které ovlivňují dělbu zdrojů, majetku, práce, politické a rozhodovací moci a užívání práv a povinností jak ve veřejném, tak v soukromém prostoru*“.⁴⁵ Hospodářská a sociální rada OSN (ECOSOC) určila, že gender zahrnuje očekávání vyžadované od žen a mužů v oblasti jejich „*chování, postojů, osobních vlastností, fyzických a intelektuálních možností pouze na základě jejich identity jakožto ‚žen‘ či ‚mužů‘*“.⁴⁶ Dodala, že společenská přesvědčení podmíněná genderem staví ženy do znevýhodněné pozice při výkonu jejich práv.⁴⁷ Doplnila i, že zakázaný diskriminační důvod pohlaví se vyvinul natolik, že již pokrývá nejen samu biologickou kategorii pohlaví, ale také kategorii genderu, včetně genderových předsudků, stereotypů a očekávaných rolí.⁴⁸ Istanbulská úmluva nabízí jedinou závaznou mezinárodněprávní definici, která jím rozumí „*společensky ustavené role, chování, aktivity a atributy, jež*

⁴² ÚŘAD VLÁDY ČR. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022* [online]. 2019 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-na-leta-2019-2022.pdf.

⁴³ EDWARDS, *op. cit.*, str. 16.

⁴⁴ HAVELKOVÁ, Barbara. *Feminismus, gender a právo*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, str. 41-58. ISBN 978-80-7598-761-7, str. 52.

⁴⁵ VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 25 k čl. 4 odst. 1 CEDAW a přechodným zvláštním opatřením* [online]. U. N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.7, 2008 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: [https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf), odst. 7.

⁴⁶ VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 16 o rovném právu žen a mužů na užívání všech hospodářských, sociálních a kulturních práv* [online]. U. N. Doc. E/C.12/2005/3, 13.05.2005 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/cescr-gc16-2005.pdf>, odst. 14.

⁴⁷ *Tamtéž*.

⁴⁸ VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 20 o zákažu diskriminace v hospodářských, sociálních a kulturních práv* [online]. U. N. Doc. E/C.12/GC/20 (2009), 02.07.2009 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: <https://undocs.org/E/C.12/GC/20>, odst. 20; srov. RADA EVROPY. *Důvodová zpráva k Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácímu násilí (Istanbulské úmluvě)* [online]. 11.05.2011 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800d383a>, odst. 44 (dále jen „Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě“).

daná společnost považuje za náležité pro ženy a muže“.⁴⁹ Rozdíly mezi pohlavím a genderem znázorňuje následující tabulka vycházející z přístupu a vysvětlení těchto pojmů Radou Evropy.⁵⁰

<i>Pohlaví</i>	<i>Gender</i>
biologické, fyziologické charakteristiky	sociokulturní, ekonomické a psychologické normy a role společensky přisuzované mužům a ženám
typicky vrozené	typicky nabytý a zvnitřněný výchovou a existencí ve společnosti
univerzální	závislý a proměnný vůči společnosti, kultuře, času a místu
změnitelné jen operativně	proměnitelný v průběhu života s ohledem na společnost a vnitřní identitu jedince
samo o sobě neutrální	tradičně hierarchie v neprospěch žen
<p>Příklady:</p> <p>Ženy menstrují. Muži mají větší kosti.</p> <p>Ženy rodí děti a kojí.</p>	<p>Příklady:</p> <p>Ženy vydělávají méně než muži. Muži zastávají zásadní politické a rozhodovací pozice. Ženy jsou primárními pečovatelkami o rodinu a domácnost. Existují typicky mužská (lékař, řidič, opravář) a typicky ženská (zdravotní sestra, sekretářka, uklízečka) povolání.</p>

2. Násilí, genderově podmíněné násilí, násilí na ženách *lato sensu*

Dalšími představenými termíny jsou násilí, genderově podmíněné násilí a násilí na ženách *lato sensu*. Nejprve k termínu „násilí“. Jde o běžně používaný termín, jehož definici se mezinárodní právo detailně příliš nevěnuje. Například Světová zdravotnická organizace (WHO) ho definuje jako „úmyslné užití fyzické síly nebo moci či jejich pobrůžky sám proti sobě, vůči jiné osobě, skupině obyvatel či komunitě, které vyústí či může velmi pravděpodobně vyústit ve zranění, smrt, psychickou újmu, poruchu

⁴⁹ Čl. 3 písm. c) Istanbulské úmluvy.

⁵⁰ Srov. RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 34-36.

vyvoje nebo deprivaci“.⁵¹ Tato relativně široká definice do sebe vtáhne řadu násilného jednání od suicidálního jednání, přes psychické partnerské násilí po násilí během ozbrojeného konfliktu.

Genderově podmíněné násilí pak představuje násilí spáchané na osobě nebo skupině osob na základě jejich reálného či vnímaného pohlaví, genderu či genderové identity.⁵² Znamená to, že vybraný gender či pohlaví osoby slouží pachateli jako přímý důvod a motiv pro spáchání násilí. Obětí genderově podmíněného násilí může být kdokoli, pokud je přítomná podmíněnost násilí konkrétním pohlavím či genderem. Patří sem přirozeně násilí na ženách, ale také genderově podmíněné násilí na mužích (např. útok na muže, pokud by pachatel chtěl ublížit muži jen a právě proto, že je mužem,⁵³ cílené masakry mužů, tzv. androcida,⁵⁴ nedobrovolná mužská obřízka⁵⁵), to je však méně rozšířené⁵⁶ a nemá strukturální povahu vyvěrající ze sociokulturního postavení mužů ve společnosti.⁵⁷ Patří sem také násilí na trans osobách a nebinárních osobách kvůli jejich nekonformní genderové identitě.

Co se týče násilí na ženách, nutno podotknout, že ne každé násilí, které ženy mohou zažít, je zároveň genderově podmíněné. Proto zavádím široký pojem násilí na ženách *lato sensu*. Ten označuje veškeré činy násilí, které způsobují či mohou způsobit újmu ženám, a to zcela bez ohledu na důvod a motiv takového násilí. Toto rozdělení považuji za důležité. Obě kategorie totiž mohou mít různé příčiny a mechanismy vzniku i odlišnou povahu a vyžadovat jinou reakci a úpravu. Specifické oddělení genderově podmíněného násilí na ženách pak zdůrazňuje vliv společenských rolí a nerovností v tématu.⁵⁸

Pro lepší představení vztahu mezi pojmy genderově podmíněné násilí a násilí na ženách *lato sensu* navrhuji následující zobrazení. Tmavě zelená kružnice znázorňuje genderově podmíněné násilí a světle zelená pak násilí na ženách. Vzájemně se protínají a vytváří tak tři prostory (A, B a C).

⁵¹ KRUG, Etienne, DAHLBERG, Linda, MERCY, James, ZWI, Anthony a Rafael LOZANO (eds.). *World report on violence and health* [online]. Ženeva: WHO, 2002 [cit. 06.12.2021]. ISBN 9241545615. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf, str. 4.

⁵² RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 18.

⁵³ UNFPA. *What is gender-based violence?* [online]. 2021 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.friendsofunfpa.org/what-is-gender-based-violence-gbv/>.

⁵⁴ JONES, Adam. Gendercide and genocide. *Journal of Genocide Research* [online]. 2000, 2(2), 185-211 [cit. 10.02.2024]. ISSN 1462-3528. Dostupné z: doi:10.1080/713677599.

⁵⁵ GLASS, Michael. Forced circumcision of men. *Journal of Medical Ethics* [online]. 2014, 40(8), 567-571 [cit. 10.02.2024]. ISSN 0306-6800. Dostupné z: doi:10.1136/medethics-2013-101626.

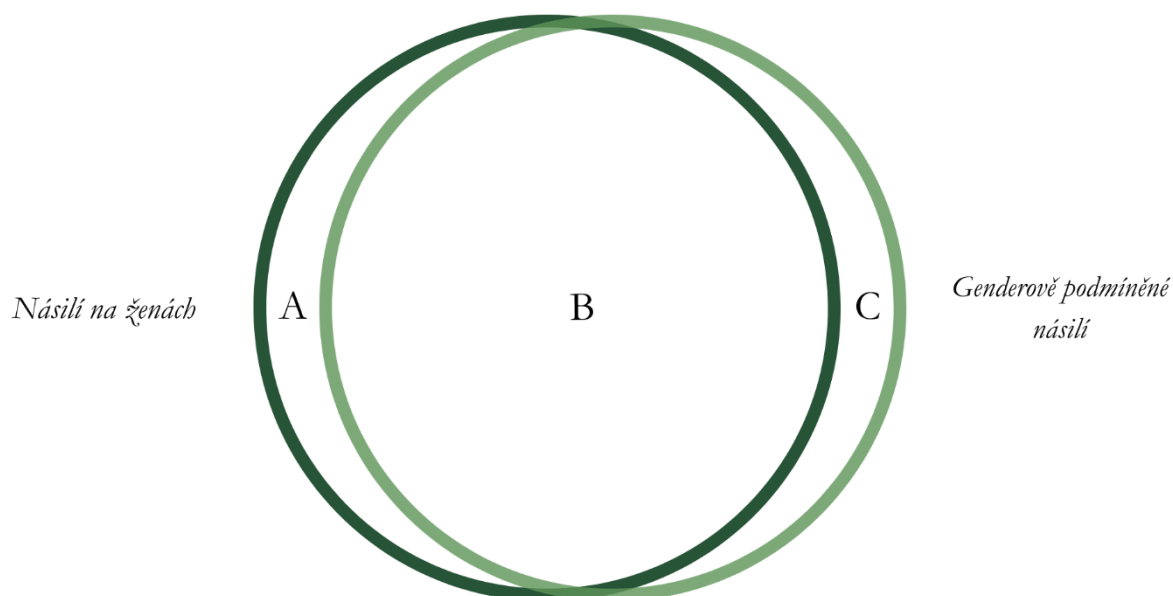
⁵⁶ RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 17.

⁵⁷ UNICEF. *From invisible to indivisible: Promoting and protecting the right of the girl child to be free from violence* [online]. New York: UNICEF, 2008 [cit. 28.02.2022]. ISBN 978-92-95057-74-6. Dostupné z: https://unicef.at/fileadmin/media/Infos_und_Medien/Info-Material/Maedchen_und_Frauen/From_Invisible_To_Indivisible_-_Rights_of_Girl_Child.pdf, str. 18.

⁵⁸ Srov. EDWARDS, *op. cit.*, str. 25.

Prostor A vymezuje násilí na ženách, které není genderově podmíněné, prostor B značí genderově podmíněné násilí na ženách, a nakonec oblast C vymezuje genderově podmíněné násilí, které zažívají jiné osoby nežli ženy.

OBRÁZEK Č. 1: VZTAH MEZI GENDEROVĚ PODMÍNĚNÝM NÁSILÍM A NÁSILÍM NA ŽENÁCH *LATO SENSU*

Prostor A tedy naznačuje násilí na ženách, které není motivováno jejich genderem. Do této kategorie by se dal zařadit například nerozlišující útok během ozbrojeného konfliktu, který mimo jiné zasáhne také ženy, konkrétní čin náhodného nesystematického napadnutí skupiny osob, mezi kterými budou také ženy (teroristický útok, pouliční rvačka), nebo útok na ženu motivovaný jiným faktorem než tím, že je žena (tím, že je majetná, tím, že je závislá na péči apod.). Velikost této výseče indikuje, že jde spíše o menšinovou zkušenost žen s násilím.

Podobně graf demonstruje také to, že ne každé násilí spáchané pod motivem genderu bude spácháno na ženě. Prostor C reprezentuje násilí, které je sice podmíněno genderem, avšak nesměruje vůči ženám. Sem tedy patří již zmiňované genderově podmíněné násilí na mužích a na nebinárních či trans osobách. Konečně pak oblast B vymezuje předmět výzkumu této práce, tedy genderově podmíněné násilí na ženách.

3. Genderově podmíněné násilí na ženách (násilí na ženách *stricto sensu*)

Předchozí graf v prostoru B naznačil, že velká část genderově podmíněného násilí se páchá na ženách⁵⁹ a velká část násilí, které zažívají ženy, je genderově podmíněná.⁶⁰ Proto je také prostor B v předchozím obrázku největší ze všech tří oblastí. Označuji ho jako násilí na ženách *stricto sensu*, které se již blíže soustředí pouze na činy, jež jsou genderově podmíněné, jako protipól k násilí na ženách *lato sensu*. Následující kapitola se nejprve věnuje specifickému charakteru násilí na ženách a následně jej kategorizuje dle různých hledisek, a to s důrazem na zarámování fenoménu z pohledu ochrany lidských práv.

Objevují se zde však terminologické komplikace. V mezinárodním právu se termíny „násilí na ženách“ i „genderově podmíněné násilí“ synonymně a zaměnitelně používají pro označení násilí na ženách motivované genderem.⁶¹ V této práci o něm nadále referuji pouze jako o *násilí na ženách*, pokud o něm není z důvodu přehlednosti nutné referovat jinak.

3.1. Mechanismus vzniku násilí na ženách

Násilí na ženách označuje takové násilí, kterému ženy čelí proto, že jsou ženami, anebo které zasahuje ženy disproporčně často.⁶² Je zároveň porušením lidských práv a formou diskriminace žen a může způsobit ženám různé typy újmy.⁶³ Má dvě hlavní charakteristiky, které jsou zásadní pro jeho uchopení. Za prvé, hlavní příčinou a zároveň následkem násilí na ženách je nerovnost mužů a žen ve všech sférách veřejného i soukromého života. Za druhé, násilí na ženách není excesem, který by se týkal pouze problematických jedinců, nýbrž jde o strukturální, celospolečenský a globální problém.

První hlavní charakteristiku, tedy spojitosti se společenskými nerovnostmi, potvrzuje například Rada Evropy. Uvádí, že násilí na ženách je příčinou a zároveň i následkem nerovnosti žen a mužů.⁶⁴ Nerovnost a diskriminace žen totiž úzce souvisejí se společenským

⁵⁹ EIGE. *What is gender-based violence?* [online]. 2024 [cit. 10.02.2024]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>.

⁶⁰ WORLD BANK. *Violence against women and girls – what the data tell us* [online]. 2022 [cit. 10.02.2024]. Dostupné z: <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/>.

⁶¹ Srov. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 44.

⁶² Srov. čl. 3 písm. d) Istanbulské úmluvy.

⁶³ Srov. čl. 3 písm. a) Istanbulské úmluvy; VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách* [online]. U. N. Doc. A/47/38, 30.01.1992 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf, odst. 4.

⁶⁴ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 44.

nastavením a klimatem.⁶⁵ Řada těchto společenských přesvědčení, tradic, praktik a přístupů vnímá ženy jako „slabší, podřadnější“ a muže jako „silnější, dominantnější“. Tyto sociokulturní narativy a nerovnosti následně přispívají k výskytu násilí na ženách, jelikož mohou násilí ospravedlňovat a normalizovat,⁶⁶ a tím i ovlivnit reakce příslušných autorit.⁶⁷ Zajímavý výzkum v této oblasti provedla Yodanis. Zkoumala korelaci a kauzalitu mezi úrovní rovnosti žen a mužů a prevalencí násilí na ženách v rámci jednotlivých států. Došla k závěru, že v zemích s vyšší úrovní nerovnosti žen a mužů čelí ženy také většímu výskytu násilí na ženách a opačně.⁶⁸

Tím to ale nekončí. Násilí a jeho následky jako takové dále přispívají k udržování žen v nerovném postavení mimo zásadnější rozhodovací a politické pozice a s menšími možnostmi rozvoje, než mají muži.⁶⁹ Samotná existence násilí tedy nazpět napomáhá udržovat společenské nerovné *status quo*:⁷⁰ násilí na ženách je tedy příčinou a následkem nerovností zároveň.⁷¹ Dle Výboru CEDAW je násilí na ženách zásadní překážkou dosažení substantivní rovnosti žen a mužů a také užívání lidských práv a svobod ženami.⁷² Jde tak svým způsobem o „začarovaný kruh“, který sám sebe živí. Pro lepší představu jej zobrazují na následujícím diagramu.

⁶⁵ Srov. Rozsudek MASLP ze dne 16.11.2009 ve věci *González a ostatní proti Mexiku (Campo Algodonero)*, odst. 133-136 (dále jen jako „*Campo Algodonero*“).

⁶⁶ *Tamtéž*, odst. 133-136.

⁶⁷ *Tamtéž*, odst. 164.

⁶⁸ YODANIS, *op. cit.*

⁶⁹ Srov. Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 11; VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 35 k genderově podmíněnému násilí na ženách, upravující obecné doporučení č. 19* [online]. CEDAW/C/GC/35, 14.07.2017 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z:

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf, odst. 10 (dále jen jako „Obecné doporučení č. 35“); GARCÍA-MINA FREIRE, Ana et al. *La violencia contra las mujeres en la pareja: Claves de análisis y de intervención*. Madrid: La Universidad Pontificia Comillas, 2010. ISBN 978-84-8468-284-6, str. 22-23.

⁷⁰ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 10.

⁷¹ JAHAN, Selim. *Violence against women, a cause and consequence of inequality* [online]. New York: United Nations Development Programme, 2018 [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: <https://www.undp.org/blog/violence-against-women-cause-and-consequence-inequality>.

⁷² Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 10.

OBRÁZEK Č. 2: VZTAH MEZI NÁSILÍM NA ŽENÁCH A NEROVNOSTÍ

Fungování kruhu lze ilustrovat na příkladu tzv. *rape culture*, tedy kultury znásilnění, která normalizuje a bagatelizuje sexualizované násilí, omlouvá jeho pachatele, zpochybňuje a obviňuje oběti.⁷³ Taková kultura vyvěrá ze stereotypů, předsudků a nerovností mezi ženami a muži. Sama o sobě tak podporuje a posiluje výskyt tohoto druhu násilí, čímž následně nazpět umocňuje tyto předsudky a nerovnosti mezi ženami a muži.⁷⁴

To vše souvisí s druhou charakteristikou násilí na ženách jakožto strukturálního problému.⁷⁵ Provázanost se sociokulturními předsudky a nerovnostmi a plošný výskyt z něj činí univerzální společenské téma. Slovy Meziamerického soudu pro lidská práva (MASLP) násilí na ženách není „*izolovanými, sporadickými, epizodickými případy. Jde o strukturu, systém a sociokulturní jev hluboce zakořeněný v tradicích, zvycích a představách, vycházející z kultury násilí a diskriminace*“.⁷⁶ Tuto povahu vystihl také Galtung, když poznamenal, že pokud jen jeden manžel bije svou ženu, jedná se o individuální případ a selhání jedince. Avšak pokud jeden milion manželů týrá jeden milion svých

⁷³ Srov. např. MKHIZE, Sazelo Michael, Khanyisile Berlinda MAJOLA a Sogo Angel OLOFINBIYI. Toward a Pervasive Understanding of Rape Culture: The Extent of its Existence on the University Campuses. *The Oriental Anthropologist: A Bi-annual International Journal of the Science of Man* [online]. 2020, 20(2), 387-394 [cit. 03.03.2022]. ISSN 0972-558X. Dostupné z: doi:10.1177/0972558X20952987.

⁷⁴ DEL CASTILLO FALCÓN CARO, María. *Malos tratos habituales a la mujer*. Barcelona: J. M. Bosch Editor, 2001. ISBN 84-7698-634, str. 86.

⁷⁵ BENÁTSKÁ KOMISE RADY EVROPY. *Opinion on the Constitutional Implications of the Ratification of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)* [online]. 14.10.2019, č. 961/2019 [cit. 30.12.2023]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)018-e), odst. 62.

⁷⁶ *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 133.

manželek, jde o strukturální problém.⁷⁷ Proto je toto násilí spojeno se sociokulturními, ekonomickými, ideologickými, náboženskými a environmentálními faktory⁷⁸ a je veřejným politickým a zdravotnickým problémem.⁷⁹

3.2. Specifický fenomén = specifický přístup

Násilí na ženách vykazuje řadu specifík. Jeho charakter lze shrnout jako formu sociální kontroly, která vzniká vlivem nerovnosti,⁸⁰ anebo jako „kontinuum“, které se prolíná různými sférami, kontexty a systémy mocenské dominance.⁸¹ Hlavním rizikovým faktorem pro to, že se někdo stane obětí násilí na ženách, je, že dotyčná osoba je ženou.⁸² Je přitom důležité si uvědomit, že ženy nezažívají násilí z toho důvodu, že mají ženské pohlaví, tedy tělo s určitými biologickými a reprodukčními znaky. Důvodem je právě gender, tedy sociokulturní význam, který tomu „být ženou“ a „mít ženské tělo“ přičítá společnost.

Dalším specifikem je to, že má násilí na ženách velkou latenci, oznamuje se spíše výjimečně. OSN odhaduje, že zhruba 40 % obětí se nikomu nesvěří, a když už se ženy rozhodnou vyhledat pomoc, ve značné míře preferují obrátit se na rodinu a přátele, nikoli na instituce.⁸³ Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA) odhaduje, že v rámci EU se pouze jedna ze tří obětí partnerského násilí a jedna ze čtyř obětí mimo-partnerského násilí rozhodne oznámit násilný čin.⁸⁴

Tento typ násilí má dalekosáhlé dopady. Ovlivňuje děti, které mu často přihlížejí,⁸⁵ rodiny, komunity i celou společnost a její instituce.⁸⁶ At' už jde o dopady materiální (př. ekonomické

⁷⁷ GALTUNG, Johan. Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research* [online]. 1969, 6(3), 167-191 [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/422690>, str. 171.

⁷⁸ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 14.

⁷⁹ GARCÍA-MINA FREIRE, *op. cit.*, str. 375.

⁸⁰ PEREDA BELTRAN, Noemí a Josep TAMARIT SUMALLA. *Violencia y género en las relaciones de pareja*. Madrid: Marcial Pons Ediciones Jurídicas y Sociales, 2020. ISBN 978-84-9123-886-7, str. 22.

⁸¹ CENTER FOR WOMEN'S GLOBAL LEADERSHIP. *Silence and omissions: A media guide for covering gender-based violence* [online]. New Brunswick: Center for Women's Global Leadership, 2021 [cit. 17.08.2023]. ISBN 978-0-9711412-6-1. Dostupné z: https://cockpit.jig.lucid.berlin/storage/uploads/2021/12/03/61a9cea90745eSilence-and-Omissions-A-Media-Guide-for-Covering-Gender-Based-Violence_accessible.pdf, str. 67.

⁸² GARCÍA-MINA FREIRE, *op. cit.*, str. 22.

⁸³ UN DESA. *The World's Women 2015: Trends and Statistics* [online]. New York: OSN, 2016 [cit. 28.02.2022]. ISBN 978-92-1-057371-9. Dostupné z: https://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/worldswomen2015_report.pdf, str. 159.

⁸⁴ FRA. *Violence against women: an EU-wide survey* [online]. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015 [cit. 06.12.2021]. ISBN 978-92-9239-999-3. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf, str. 68.

⁸⁵ WATHEN, Nadine a Harriet MACMILLAN. Children's exposure to intimate partner violence: Impacts and interventions. *Paediatr Child Health* [online]. 2013, 18(8), 419-422 [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3887080/>.

⁸⁶ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 26.

náklady na zdravotnický systém či služby obětem), či nemateriální (př. vznik a posilování předsudků a stereotypů o násilí na ženách a jeho obětech), násilí na ženách ovlivňuje i ty, kteří mají pocit, že se s ním na osobní úrovni nesetkali. S tím souvisí i vysoká cena, kterou toto násilí má. Jeho řešení a reakce na něj vyžadují vysoké náklady, ať jde o výdaje na zdravotnické ošetření, služby obětem, soudní systém, sociální dávky.⁸⁷ Negativně ovlivňuje schopnost žen dosahovat úspěchu a postupu ve škole či zaměstnání, vyřazuje je z pracovního procesu.⁸⁸

Tato specifika násilí na ženách vedou k tomu, že je na tento fenomén třeba také reagovat specificky. Neutrální přístup by totiž mohl opomenout podstatu problému, tedy to, že ženy a muži mohou čelit odlišnému násilí a odlišným způsobem. Pokud bychom k tématu přistupovali neutrálně, nespécificky, implikovalo by to, že riziko násilí je pro všechny stejné, že všechny potenciální skupiny obětí zaslouží stejnou pomoc a zdroje. Tím by zmizely významné charakteristiky násilí na ženách, zejména jeho systematická, globální povaha nebo propojení s nerovnostmi a diskriminací.⁸⁹ Jen díky systematickému specifickému přístupu lze odhalit a pochopit rozsah a dopad násilí na ženách a uznat, že je nutné se mu věnovat pomocí koordinovaného, interdisciplinárního přístupu.⁹⁰

Násilí na ženách může být společensky natolik zakořeněno a normalizováno, že může být obtížné vidět potřebu zabývat se jím zvláštním způsobem. Proto za účelem snadnější představitelnosti jeho povahy a naléhavosti nabízím krátký myšlenkový experiment. Vyzývám čtenáře, aby si představili, že žijí ve světě, ve kterém osoby s hnědými vlasy čelí každodennímu násilí. Přibližně 736 milionů (30 %) dospělých osob s hnědými vlasy zažije v průběhu života fyzické nebo sexualizované násilí, 137 brunetů a brunet je každý den zavražděno rukou člena rodiny, tvoří 92 % obětí obchodu s lidmi, 200 milionů z nich podstoupilo zmrzačení genitálu.⁹¹ Nespravedlivost a zbytečnost takového násilí by byla na první pohled zřejmá. Lze si představovat, že by státy v takovém případě zkoumaly konkrétní důvody a příčiny vedoucí k tomu, proč takovému násilí čelí právě osoby s hnědými vlasy, a ne třeba ty s blondatými či černými, přijaly by speciální legislativu na kriminalizaci takového jednání a ochranu obětí, pracovaly na osvětě a vzdělávání. Existovala by

⁸⁷ FRA, *op. cit.*, str. 61.

⁸⁸ RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 19.

⁸⁹ Srov. MCQUIGG, Ronagh J. A. Is it time for a UN treaty on violence against women? *The International Journal of Human Rights* [online]. 2017, 22(3), 305-324 [cit. 10.08.2023]. ISSN 1364-2987. Dostupné z: doi:10.1080/13642987.2017.1359552, str. 12.

⁹⁰ UK IMPROVEMENT SERVICES. *Briefing note: Why adopt a gendered analysis of violence and abuse* [online]. 2018 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: https://www.improvementservice.org.uk/data/assets/pdf_file/0019/8335/em-briefing-gendered-analysis-vawg.pdf, str. 3-4.

⁹¹ Srov. UN WOMEN. *Facts and figures: Ending violence against women* [online]. 2022 [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes>.

například řada speciálních center na pomoc obětem násilí na osobách s hnědými vlasy, téma by se diskutovalo a byl by jasný zájem na odstranění takto nespravedlivého, nesmyslného a nelegitimního násilí.

Přirovnání by zároveň fungovalo podobně, pokud bychom brunety nahradili třeba leváky, dvojčaty, osobami s krevní skupinou AB nebo lidmi, kteří se narodili se zuby moudrosti, a to i přesto – nebo možná právě proto –, že zastoupení těchto skupin osob v populaci je zanedbatelné v porovnání s tím, že ženy tvoří polovinu lidstva. Působí totiž neadekvátně až absurdně, aby jedna skupina osob na základě nějaké vrozené charakteristiky zažívala natolik zlé zacházení v porovnání s ostatními. Rozdíl ve vnímání popsaných příkladů v porovnání s případem žen je však stěžejní: tvoří jej právě gender. Osobě s hnědými vlasy jako společnosti nepřipisujeme žádnou zvláštní vlastnost – nestanovujeme, jak by se tato osoba měla chovat, jak by měla reagovat, co by měla mít ráda, co by si měla nechat líbit. Neexistují *a priori* nerovnosti mezi lidmi navzájem dle jejich barvy vlasů. Proto se jakékoli nerovné špatné zacházení jeví nespravedlivé a nepřístojné. V případě žen tomu tak není. Existuje totiž řada vzorců a přesvědčení o tom, jaké mají ženy být, co mají strpět, jak se k nim muži mohou chovat, jaké chování je od nich vyžadováno v různých společenských rolích. Právě tento kontext a historická geneze jevu přičiní to, že je násilí na ženách všeobecně tolerované, bagatelizované, neviditelné a podceňované.

Zmíněné příklady se mohou zdát až směšné. Ač jde pochopitelně o nadsázku, tato úvaha jasně ilustruje, že v případě jiných skupin, jejichž postavení není zkresleno společenskými představami a předsudky, není komplikované vidět křivdu a bezprávi vůči jedinci i společnosti. Je snadné vidět, proč jev zasahující disproporčně jednu skupinu obyvatel vyžaduje specifickou úpravu a reakci a proč je žádoucí jej odstraňovat. V realitě a v případě žen to však již tak snadné není.

Nakonec se chci zamyslet na tím, zda násilí na ženách výslovně označovat jako „genderové“. Termín gender vzbuzuje řadu emocí a kontroverzí, bývá dezinterpretován. Je tedy nutné s ním pracovat, když se setkává s odporem? Mám za to, že toto pojmenování je důležité a že je vhodnější pracovat na správnému, nepředpojatému porozumění pojmu „gender“. Za prvé jde jednoduše o přesné *de lege artis* pojmenování, které popisně označuje určitý fenomén s ohledem na všechny jeho aspekty a příčiny. Termín pojmenovává tento jev pravým jménem, odlišuje ho od jiných typů násilí a nabízí jeho adekvátní pochopení.⁹²

Za druhé, označení „genderově podmíněné násilí na ženách“ explicitně pojmenovává a zviditelňuje příčiny, následky a povahu tohoto násilí. Mít přitom slovní zásobu k pojmenování

⁹² Srov. Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 9.

specifických fenoménů znamená i jejich lepší viditelnost a uchopitelnost. Rovnou také naznačuje propojení se společenskými normami a nerovnostmi. Dle Výboru CEDAW tento pojem „*dále posiluje pochopení tohoto násilí jako společenského – spíše nežli individuálního – problému, který vyžaduje zevrubné komplexní řešení nad rámec specifických jednotlivých incidentů, pachatelů a obětí*“.⁹³ Za třetí, pojem adekvátně zohledňuje a zdůrazňuje potřeby reálných či potenciálních obětí tohoto násilí a společenský rozměr problému. Tím implikuje, že kromě individuální prevence a podpory je potřeba také změna společenského nastavení, odstranění překážek při výkonu lidských práv a naplnění substantivní rovnosti žen a mužů.

3.3. Kategorizace násilí na ženách

Následující podkapitola přináší možná dělení násilí na ženách. Jejím cílem je nabídnout přehled podob, které může násilí na ženách mít, včetně jejich demonstrace na konkrétních příkladech, a kategorizovat je i v kontextu lidských práv. Nejprve se zabývá formami násilí na ženách, poté jeho druhy podle různých kritérií a kategorií.

3.3.1. Formy násilí na ženách

„Formou“ násilí rozumím způsob provedení a proces konání nežádoucího jednání. Formy se mohou vzájemně prolínat a kombinovat, zejména pokud je přítomno více znevýhodnění či diskriminačních důvodů.⁹⁴ Formy lze v obecnosti rozdělit na kontaktní a nekontaktní, byť jsou za násilí často mylně považovány jenom ony kontaktní, fyzické formy.⁹⁵

Regionální lidskoprávní úmluvy samy rozeznávají sexualizované, fyzické, psychické⁹⁶ a socioekonomické⁹⁷ formy násilí. Jednotlivé formy spolu souvisejí, mohou se prolínat a v jedné situaci se jich může vyskytnout několik najednou.

Co se týče sexualizovaného násilí, lze pod něj dle důvodové zprávy k Istanbulské úmluvě zahrnout všechny úmyslné činy sexuální povahy, které jsou vykonány na druhé osobě bez jejího svobodného souhlasu.⁹⁸ WHO toto násilí definuje jako „*jakýkoli sexuální čin, nebo pokus o něj, nevyžádané sexuální komentáře nebo návrhy a kýmkoli páchané akty jinak namířené proti sexualitě osoby za užití*

⁹³ *Tatměž*.

⁹⁴ EIGE. *Forms of gender-based violence* [online]. 2020 [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/forms-of-violence>.

⁹⁵ RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 23.

⁹⁶ Srov. čl. 1 Úmluvy Belém do Pará.

⁹⁷ Srov. čl. 3 písm. a), 33, 35 a 36 Istanbulské úmluvy; Africká unie. *Protokol o právech žen k Africké chartě o lidských právech a právech národů (Maputský protokol)*. 11.07.2003, čl. 1 písm. i).

⁹⁸ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 189.

nátlaku v jakémkoli prostředí, včetně domova i pracoviště.⁹⁹ Tato násilná činnost je přitom spíše než se sexuální motivací spjata s mocí a kontrolou, kterou pachatel chce nad obětí uplatnit.¹⁰⁰

Fyzické násilí odkazuje na „*fyzickou újmu utrpěnou následkem bezprostřední nezákonné fyzické síly*“.¹⁰¹ Zahrnuje jak újmu na zdraví, tak následek smrti.¹⁰² Typickými projevy fyzického násilí mohou být bití, kousání, mrzačení,¹⁰³ strkání, pohlavkování, kopání, tahání za vlasy, úhozy a údery rukou či materiálními objekty, škracení, dušení, pálení nebo užití bodné, sečné či střelné zbraně.¹⁰⁴ Smyslem fyzického násilí bývá vnucovat moc a kontrolu nad druhým, způsobit bolest a limitovat svobodu a autonomii druhé osoby.¹⁰⁵

Pokud jde o násilí psychologické, psychické nebo také duševní či emoční násilí, jde o jednání, které závažně poškozuje psychologickou integritu druhého člověka. Dochází při něm například k nucení, výhrůžkám,¹⁰⁶ obtěžování, urážení,¹⁰⁷ vydírání či kontrolujícímu a zneužívajícímu chování.¹⁰⁸ Často jde společně s jinými formami násilí, v partnerském vztahu například s fyzickými či sexualizovanými útoky.¹⁰⁹

Dále rozeznáváme násilí ekonomické a sociální. Vzhledem k velké propojenosti těchto dvou forem násilí lze společně mluvit o násilím socioekonomickém. Příkladem ekonomické formy násilí může být odstránění oběti od finančních prostředků, zajištění ekonomické závislosti oběti na agresorovi, zadlužování společné domácnosti bez vědomí oběti nebo zabavování jejího vlastního příjmu. I ekonomické násilí bude často propojené s psychickým násilím.¹¹⁰ Vedle toho je pak sociálním násilím takové jednání, které má následky či dopady v sociální/společenské sféře oběti.¹¹¹ Prakticky může jít o snahu separovat oběť od její rodiny a přátel, zakazování navštěvovat určitá místa nebo stýkat se s určitými lidmi, izolaci oběti od okolního světa, zakazování jí pracovat

⁹⁹ KRUG et al., *op. cit.*, str. 149.

¹⁰⁰ Srov. ROBERT M., O'Brien. Sex Ratios and Rape Rates: A Power-Control Theory. *Criminology* [online]. 1991, 29(1), 99-114 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/crim29&id=112&men_tab=srchresults.

¹⁰¹ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 188.

¹⁰² *Tamtéž*.

¹⁰³ RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 23.

¹⁰⁴ FRA, *op. cit.*, str. 38-40.

¹⁰⁵ RADA EVROPY, 2019, *op. cit.*, str. 24.

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 179.

¹⁰⁷ EIGE, 2020, *op. cit.*

¹⁰⁸ FRA, *op. cit.*, str. 72.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 181.

¹¹⁰ *Tamtéž*, odst. 41.

¹¹¹ TREMBLAY, Richard E. *Encyclopedia on Early Childhood Development: Social violence* [online]. Dublin: Université de Montréal, University of Dublin, 2011 [cit. 13.12.2021]. Dostupné z: <https://www.child-encyclopedia.com/pdf/complet/social-violence>, str. 4.

či studovat, nebo naopak nucení pracovat či studovat. V kontextu partnerského násilí může být hlavním cílem socioekonomického násilí oběť izolovat od zdrojů pomoci a vytvořit v ní závislost na pachateli, která jí zabrání vztah jednoduše opustit.

3.3.2. Druhy násilí na ženách

Pokud jde o „druhy“ násilí, mám jimi na mysli již konkrétní komplexní projevy a podoby násilí, které se typicky opakuje v určitých kontextech, odvětvích, určitým osobám nebo určitými pachateli. Následující výčet druhů násilí zcela jistě nebude vyčerpávající. Jeho cílem je poukázat na šíři a záběr násilí na ženách a o jak všeprostupující fenomén jde. Navrhuji systematizaci a kategorizaci typů násilí se záměrem napomoci lepší přehlednosti, ucelenosti a uchopení tématu. Proto popisuje druhy násilí na ženách dle (i) oblasti, ve které k němu dochází, a (ii) oběti, která mu čelí.

3.3.2.1. Dle lidskoprávní hodnoty, kterou porušuje

Argumentuji, že ve své podstatě násilí na ženách může přímo porušovat tři lidskoprávní hodnoty: (i) život, (ii) zdraví a (iii) osobní svobodu a soukromí. Zároveň mám za to, že všechny druhy násilí na ženách automaticky zasahují do lidské důstojnosti a práva na sebeurčení. Tato zároveň kopírují několik významných lidských práv: právo na život, právo na ochranu zdraví, právo na respektování soukromého a rodinného života a práva na osobní svobodu a svobodné rozhodování o sobě a svém životě.

Pokud jde o zásahy do hodnoty života, ty představují ta nejzávažnější a nejfatálnější porušení práv žen. Hlavním trestným činem spadajícím do této kategorie je vražda. Pro vraždu ženy motivovanou jejím genderem či pohlavím nebo pro vraždu ženy rukou jejího intimního partnera se užívá název *femicida* či *femicidium*.¹¹² Spadá sem také řada sociokulturních praktik, které vedou k specifickým typům femicid, například upalování nevěst,¹¹³ usmrcení související s věnem (*dowry death* či *dowry-related violence*)¹¹⁴ nebo vraždy z takzvané „cti“ (*honour killing*).¹¹⁵ Pro vraždu

¹¹² Srov. např. UNODC. *Vídeňská deklarace o femicidě* [online]. E/CN.15/2013/NGO/1, 01.02.2013 [cit. 10.01.2022]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf.

¹¹³ KAUR, Navpreet a Roger W. BYARD. Bride burning: A unique and ongoing form of gender-based violence. *Journal of Forensic and Legal Medicine* [online]. 2020, 75 [cit. 01.03.2022]. ISSN 1752928X. Dostupné z: doi:10.1016/j.jflm.2020.102035.

¹¹⁴ BHALOTRA, Sonia, Abhishek CHAKRAVARTY a Selim GULESCI. The price of gold: Dowry and death in India. *Journal of Development Economics* [online]. 2020, 143 [cit. 01.03.2022]. ISSN 03043878. Dostupné z: doi:10.1016/j.jdevco.2019.102413.

¹¹⁵ DORJEE, Tenzin, Stella TING-TOOMEY a Selim GULESCI. Honor Killing: Multidimensional and Multilevel Perspectives. *Journal of Development Economics* [online]. 2015, 143, 185-191 [cit. 01.03.2022]. ISSN 03043878. Dostupné z: doi:10.1016/B978-0-08-097086-8.64100-4.

dítěte, často novorozeného, motivovanou jeho genderem či pohlavím na základě sociokulturní preference jednoho pohlaví nad druhým, se vžil název infanticida.¹¹⁶ O té lze hovořit také, pokud jde o selektivní přerušování těhotenství či jeho násilné ukončení motivované pohlavím plodu. Používáním specifických termínů odděleně od obecného pojmu vražda se dává najevo konkrétní specifický motiv a charakter násilí, který jej odlišuje od jiných typů usmrcení.

Hodnoty lidského zdraví se mohou dotýkat v zásadě všechny druhy násilí na ženách popsané dále, zejména fyzické násilí, útoky v sexuální a reprodukční oblasti nebo škodlivé kulturní zvyky. To bude platit obzvláště, pokud neopomeneme psychické zdraví jako integrální součást celkového zdraví. Do psychické roviny se totiž promítnou všechny druhy násilí, které žena prožije. Zvláštním podtypem narušení práva na ochranu zdraví ale může být například odepření zdravotnické péče ženám na diskriminačním základě,¹¹⁷ včetně odepření bezpečných interrupcí.¹¹⁸

Nakonec v souvislosti s hodnotou osobní svobody a soukromí lze konkrétně zmínit všechny typy obtěžování a genderově podmíněné šikany, různé podoby stalkingu, nucené sňatky, unášení nevěst apod. S osobní svobodou však souvisí většina forem i druhů násilí: ať jde o násilí v sexuální či reprodukční oblasti, v partnerském vztahu, či kyberprostoru, nedobrovolnost takového jednání z něj činí razantní zásah do svobody ženy rozhodovat o sobě a svém životě.

V dalším kroku lze identifikovat pět oblastí a podřadit je pod právě definované hodnoty, do podoblasti (i) sexuální autonomie a důstojnosti, (ii) reprodukce, (iii) intimních a partnerských vztahů, (iv) sociokulturních praktik a (v) kyberprostoru. K lepší představě navrhuji následující graf:

¹¹⁶ Srov. např. UN NEWS. *UN agency deplors infanticide of girls in India; praises government for study* [online]. 2003 [cit. 10.01.2022]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2003/10/83772-un-agency-deplors-infanticide-girls-india-praises-government-study>.

¹¹⁷ WHO. *Joint United Nations Statement on ending discrimination in health care settings* [online]. New York: OSN, 2017 [cit. 27.06.2022]. Dostupné z: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ending-discrimination-healthcare-settings_en.pdf.

¹¹⁸ VÝBOR OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Obecný komentář č. 28 k článku 3 ICCPR k rovnosti práv žen a mužů* [online]. CCPR/C/21/Rev.1/Add.10, 29.03.2000 [cit. 12.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/45139c9b4.html>, odst. 11.

OBRÁZEK Č. 3: DĚLENÍ DLE LIDSKOPRÁVNÍCH HODNOT, KTERÉ NÁSILÍ PORUŠUJE

Nejprve k oblasti sexuality a její autonomie a důstojnosti. Sexualita je velmi intimní a zranitelnou záležitostí každého jednotlivce. Zásahy do ní znamenají zároveň zásahy do práva na ochranu zdraví a práva na svobodu rozhodování. Příkladem násilí v této rovině mohou být všechny podoby znásilnění, nucená prostituce, sexualizovaný nátlak, vynucování sexuálního kontaktu výměnou za odměnu či výhodu, pohlavní zneužívání dětí, pořizování audiovizuálního záznamu zobrazujícího sexualizované násilí na dětech, nucené sňatky, násilí na sexuálních pracovnících, obchod s ženami či také ženská obřízka či povinné kontroly panenství. Tyto zásahy, především znásilnění, jsou přitom jedním z nejzávažnějších narušení lidské integrity a mívají dlouhotrvající závažné dopady.

Podobně citlivou a intimní je i oblast reprodukce. Zásahy do ní mohou mít zásadní negativní implikace pro právo na zdraví a svobodu rozhodování. V nejhorším případě mohou takové zásahy vyústit i v úmrtí ženy. Lze sem zařadit nucené sterilizace, nucené interrupce,

porodnické násilí, nucené těhotenství nebo nucené pokračování těhotenství, ale také kriminalizaci interrupcí, odepření nebo odkládání bezpečné interrupce a následné péče.¹¹⁹

Platí, že velkou část násilí zažijí ženy ze strany blízkého člověka, nejčastěji partnera nebo člena rodiny.¹²⁰ Proto do kategorie násilí v blízkých vztazích spadá násilí v rodině, domácí násilí a partnerské násilí, tedy násilí v intimním vztahu, ať současném, či bývalém, u kterého nezáleží na tom, zda oběť a pachatel společně bydlí. Násilí v těchto vztazích nejen zásadním způsobem narušuje psychiku a emoční pohodu oběti, jelikož ho spáchá osoba, které oběť často důvěřuje, ale souvisí se všemi hlavními oblastmi, tedy právem na život (př. femicidium často spáchá právě intimní partner¹²¹), právem na ochranu zdraví (př. ženská obřízka bývá často schvalována či iniciována rodinou¹²²) a právem na osobní svobodu a svobodu rozhodování (př. bývalý partner se může uchýlit ke stalkingu či zneužití soukromých fotografií oběti jako pomstě po rozchodu). Tento druh násilí se navíc velmi často projevuje řadou forem od psychického týrání po sexualizované násilí.

Je nutné zmínit i násilí na ženách páchané ve jménu kulturních zvyků a sociokulturních praktik. Sem lze řadit činy, které jsou tolerované, ospravedlňované či udržované kulturou, tradičními zvyky a přesvědčeními. Půjde tedy například o nucené sňatky, mnohdy velmi mladých dívek, ženskou obřízku a mrzačení ženského genitálu, kamenování, útoky kyselinou (*acid throwing*), násilí související s věnem, tělesné mrzačení žen a dívek (například žehlení prsou¹²³ či svazování chodidel¹²⁴), unášení nevěst¹²⁵ nebo násilí související s menstruací (*menstruation-related violence*).¹²⁶

¹¹⁹ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 18.

¹²⁰ BOLAÑOS MEJÍAS, Carmen. *La evolución del tratamiento jurídico de la violencia doméstica*. In: RODRÍGUEZ NÚÑEZ, Alicia. *Violencia en la familia. Estudio multidisciplinar*. Madrid: Dykinson, S. L., 2010. ISBN 978-84-9772-715-0, str. 13 a n.

¹²¹ PEREDA BELTRAN, TAMARIT SUMALLA, *op. cit.*, str. 87.

¹²² Srov. CAPPÀ, Claudia, Claire THOMSON, Colleen MURRAY a Kimmo ERIKSSON. Understanding the association between parental attitudes and the practice of female genital mutilation among daughters. *PLOS ONE* [online]. 2020, 15(5) [cit. 03.03.2022]. ISSN 1932-6203. Dostupné z: doi:10.1371/journal.pone.0233344.

¹²³ ROSE, Susan D. Challenging Global Gender Violence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. 2013, 82, 61-65 [cit. 01.03.2022-03-01]. ISSN 18770428. Dostupné z: doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.225, str. 62.

¹²⁴ BERGER, Elizabeth, Liping YANG a Wa YE. Foot binding in a Ming dynasty cemetery near Xi'an, China. *International Journal of Paleopathology* [online]. 2019, 24 [cit. 01.03.2022]. ISSN 18799817. Dostupné z: doi:10.1016/j.ijpp.2018.09.005.

¹²⁵ BAZARKULOVA, Dana a Janice COMPTON. Marriage traditions and investment in education: The case of bride kidnapping. *Journal of Comparative Economics* [online]. 2021, 49(1), 147-163 [cit. 01.03.2022]. ISSN 01475967. Dostupné z: doi:10.1016/j.jce.2020.07.005.

¹²⁶ MOHAMED, Yasmin, Kelly DURRANT, Chelsea HUGGETT et al. A qualitative exploration of menstruation-related restrictive practices in Fiji, Solomon Islands and Papua New Guinea. *PLOS ONE* [online]. 2018, 13(12) [cit. 17.08.2023]. ISSN 1932-6203. Dostupné z: doi:10.1371/journal.pone.0208224.

Nakonec nelze vynechat oblast online a kyberprostoru, ve kterém se začínají vyskytovat nové formy násilí. Může jít především o šikanu, stalking (např. instalaci softwaru do zařízení oběti, který umožňuje snímat záběr její kamery nebo sdílet s pachatelem přesnou GPS lokaci), tzv. *doxing*, neboli zneužití dokumentů či osobních údajů a jejich zveřejnění na internetu,¹²⁷ nebo tzv. *revenge porn*, kdy pachatel bez souhlasu zveřejní intimní audiovizuální materiál znázorňující oběť jako „pomstu“, často po rozchodu.¹²⁸

Následující tabulkou demonstrativně shrnuji příklady násilí, kterým mohou ženy v rámci jednotlivých podoblastí čelit, a navíc ukazují, že některé konkrétní projevy násilí mohou zasahovat do více podoblastí a mohou se jimi prolínat.

Sociokulturní praktiky	Sexualita	Reprodukce	Intimní vztahy	Kyberprostor
Znásilnění				<i>Doxing</i>
Domácí násilí, násilí v rodině				
Partnerské násilí				
Ženská obřízka, mrzačení ženského genitálu		Nucené interrupce		<i>Revenge porn</i>
Kamenování, útoky kyselinou	Nucená prostituce	Porodnické násilí		Stalking
Mrzačení těla	Nucené těhotenství		Femicida	
Násilí související s věnem	Sexualizovaný nátlak	Nucené sterilizace	Infanticida	Obtěžování
Unášení nevěst	Kriminalizace interrupcí, odpírání interrupcí			
Nucené sňatky				
Kontroly panenství				
	Obchod s ženami			
	Násilí na sexuálních pracovnících			

¹²⁷ GELMS, Bridget. Social Media Research and the Methodological Problem of Harassment: Foregrounding Researcher Safety. *Computers and Composition* [online]. 2021, 59 [cit. 01.03.2022]. ISSN 87554615. Dostupné z: doi:10.1016/j.compcom.2021.102626.

¹²⁸ WALKER, Kate a Emma SLEATH. A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2017, 36, 9-24 [cit. 01.03.2022]. ISSN 13591789. Dostupné z: doi:10.1016/j.avb.2017.06.010.

	Zneužívání dětí, pořizování audiovizuálního záznamu zobrazujícího sexualizované násilí na dětech	
--	--	--

3.3.2.2. Dle oběti

Dalším možným rozdělením toho, jak může násilí vypadat, je jeho klasifikace dle oběti, která mu čelí. V takovém případě lze rozdělit oběti dle (i) věku, (ii) osobního stavu, (iii) zaměstnání nebo (iv) kombinace znevýhodnění. Toto dělení znázorňují následujícím grafem.

OBRÁZEK Č. 4: ROZDĚLENÍ NÁSILÍ NA ŽENÁCH DLE OBĚTI

A. V návaznosti na věk

Násilí na ženách mohou ženy zažít kdykoli v průběhu života, není věkem nijak podmíněno, avšak životní období může ovlivňovat jeho podobu a druh. Heise, Pitanguy a Germain přehledně kompletují příklady násilí a životní období, kdy je ženy mohou zažít, následující tabulkou.¹²⁹

<i>Životní období</i>	<i>Příklad násilí</i>
Před narozením	Interrupce plodu v návaznosti na jeho pohlaví, násilí na těhotné ženě a jejím plodu, nucené těhotenství.
Novorozenecký, kojenecký a batolecí věk	Infanticida, psychické a fyzické násilí, znevýhodňující přístup k potravě a zdravotní péči pro dívky tohoto věku.
Dětství	Dětské sňatky, mrzačení ženských pohlavních orgánů, pohlavní zneužívání, obchod s dívkami.
Dospívání	Partnerské násilí, sexualizované obtěžování, obchod s ženami, kuplířství, sexualizované násilí
Dospělost	Partnerské násilí, znásilnění v manželství, násilí související s věnem, sexualizované násilí a obtěžování.
Vyšší věk	Násilí na vdovách, násilí na starších ženách.

B. V návaznosti na osobní stav

Dalším faktorem ovlivňujícím riziko viktimizace mohou být osobní poměry oběti, tedy okolnosti jejího soukromého života a stavu. V první řadě půjde o ženy v současném či bývalém partnerském vztahu, tj. partnerky, družky nebo manželky. Ty mohou zažívat domácí nebo partnerské násilí, sexualizované násilí v partnerském vztahu, násilí související s věnem, femicidium nebo různé způsoby online násilí.

Ve specifickém postavení jsou pak těhotné ženy, u kterých může dojít k porušování práv souvisejících s reprodukcí. V jejich případě je relevantní selektivní nucené ukončení těhotenství v návaznosti na pohlaví dítěte, během porodu se jich může týkat porodnické násilí. Také partnerské

¹²⁹ HEISE, Lori L., Jacqueline PITANGUY a Adrienne GERMAIN. *Violence against Women: The Hidden Health Burden* [online]. Washington, D.C.: World Bank, 1994 [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/489381468740165817/pdf/multi0page.pdf>, str. 5.

násilí pokračující během těhotenství může být velmi rizikové jak pro ženu, tak pro plod.¹³⁰ Dále mohou být zvláště ohroženy vdovy. V některých částech světa totiž čelí násilnému jednání. Například v Indii se ještě donedávna konával rituál *sabamarana*, během kterého se právě vdovy samy obětovaly a upalovaly.¹³¹ V některých částech Afriky jsou dodnes vdovy vnímány jako nečisté a je třeba je „očistit“ sexuálním stykem nebo existuje také zvyk „dědění vdovy“ (*widow inheritance*), kdy je vdova povinna provdat se za příbuzného, typicky bratra, zesnulého manžela.¹³²

C. V návaznosti na zaměstnání

Ženy, které se pohybují na pracovišti, mohou zažít obtěžování a šikanózní diskriminující jednání,¹³³ například genderově specifický *mobbing*, *bossing* nebo *staffing*,¹³⁴ tedy různé druhy zlého zacházení v rámci pracovního kolektivu. V nejhrošších případech může takové zacházení vyústit až ve výskyt sexualizovaného násilí na pracovišti.

Nadto však mohou ženy v určitých profesích čelit zvýšenému riziku. V první řadě někdy jsou ještě před samotným vstupem do pracovního procesu ohroženy studentky.¹³⁵ Rizikem může být sexualizované násilí: studentky se mohou setkat s nátlakem a znásilněním na univerzitních kampusech, obtěžováním a šikanou na školní půdě. Bezpečnost vzdělávacích institucí se stává stále větším předmětem zájmu, především na severoamerických školách,¹³⁶ podobně jako téma znásilnění během schůzky (tzv. *date rape*) vyskytujícího se nejčastěji právě mezi mladým studentstvem.¹³⁷ Dále pak specifickému riziku na pracovišti čelí zdravotní sestry, lékařky a ženský

¹³⁰ Srov. ALHUSEN, Jeanne L., Ellen RAY, Phyllis SHARPS a Linda BULLOCK. Intimate Partner Violence During Pregnancy: Maternal and Neonatal Outcomes. *Journal of Women's Health* [online]. 2015, 24(1), 100-106 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1540-9996. Dostupné z: doi:10.1089/jwh.2014.4872.

¹³¹ Srov. GILMARTIN, Sophie. The Sati, the Bride, and the Widow: Sacrificial Woman in the Nineteenth Century. *Victorian Literature and Culture* [online]. 1997, 25(1), 141-158 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/25058378?seq=1#metadata_info_tab_contents.

¹³² Srov. PERRY, Brian, OLUOCH, Lennah a Kawango AGOT et al. Widow cleansing and inheritance among the Luo in Kenya: the need for additional women-centred HIV prevention options. *Journal of the International AIDS Society* [online]. 2014, 17(1) [cit. 03.03.2022]. ISSN 17582652. Dostupné z: doi:10.7448/IAS.17.1.19010.

¹³³ PÉREZ DEL RÍO, Teresa. *La violencia de género en el trabajo: acoso sexual y acoso moral por razón de género*. In: CERVILLA, Dolores a Francisca FUENTES. *Mujer, violencia y derecho*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2006. ISBN 978-84-9828-057-9, str. 185 a n.

¹³⁴ DEPOLO, Marco a Carlos GUILLÉN GESTOSO. *Mobbing. Una forma de violencia en el trabajo*. In: CERVILLA, FUENTES, *op. cit.*, str. 219 a n.

¹³⁵ Srov. GARCÍA SEDEÑO, Manuel A. *Agresividad y noviazgo en adolescentes y mujeres estudiantes*. In: CERVILLA, FUENTES, *op. cit.*, str. 59 a n.

¹³⁶ Srov. KREBS, Christopher, Christine LINDQUIST, Tara WARNER, Bonnie FISHER a Sandra MARTIN. *The Campus Sexual Assault (CSA) Study* [online]. Washington, D. C.: National Institute of Justice, 2007 [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/221153.pdf>.

¹³⁷ Srov. RICKERT, I. Vaugh a Michael C. WIEMANN. Date Rape Among Adolescents and Young Adults. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology* [online]. 1998, 11(4), 167-175 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9806126/>.

zdravotnický personál. Může jít jednak o šikanózní a obtěžující jednání přímo na pracovišti, ale také až o skutečně násilné jednání ze strany pacientů a klientů či jejich blízkých.¹³⁸

Se specifickými projevy násilí se potýkají ženy veřejně aktivní a viditelné, především aktivistky nebo političky. Političky jsou častěji oproti svým mužským kolegům terčem obtěžování a násilí¹³⁹ a typicky se potýkají s výhrůžkami, fyzickými a psychickými útoky, zastrašováním.¹⁴⁰ V českém prostředí v tomto ohledu například rezonovaly výhrůžky, které dlouhodobě dostává pirátská poslankyně Olga Richerová.¹⁴¹

Konečně jsou pak velmi specifickému riziku násilí pravidelně vystavovány sexuální pracovnice. Typicky jde o sexualizované násilí spočívající zejména v provádění praktik, se kterými pracovnice nesouhlasí a které ji zároveň mohou ohrozit pohlavně přenosnými chorobami či nechtěným těhotenstvím.¹⁴² Časté jsou také fyzické či ekonomické formy násilí, vykořisťování, kuplířství, obtěžování na ulicích a ve veřejném prostoru.¹⁴³ Toto násilí typicky přichází ze strany klientů, avšak se špatným zacházením se tyto ženy mohou setkat ze strany zdravotnických služeb, policejních orgánů, svých známých nebo zcela cizích osob.¹⁴⁴ Zároveň je toto násilí extrémně bagatelizováno, vina je svalována na oběť a její profesi, což ženy odrazuje od nahlašování těchto skutků a ztěžuje jejich adekvátní řešení.

¹³⁸ Srov. PÉREZ-FUENTES, María del Carmen, GÁZQUEZ, José J., MOLERO, OROPESA, María del Mar Nieves F. a África MARTOS. Violence and Job Satisfaction of Nurses: Importance of a Support Network in Healthcare. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context* [online]. 2020, 13(1), 21-28 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1889-1861. Dostupné z: doi:10.5093/ejpalc2021a3.

¹³⁹ Srov. SCHNEIDER, Paige a David CARROLL. Conceptualizing more inclusive elections: violence against women in elections and gendered electoral violence. *Policy Studies* [online]. 2020, 41(2-3), 172-189 [cit. 03.03.2022]. ISSN 0144-2872. Dostupné z: doi:10.1080/01442872.2019.1694651.

¹⁴⁰ BARDALL, Gabrielle. *Breaking the Mold: Understanding Gender and Electoral Violence* [online]. Washington, D. C.: International Foundation for Electoral Systems, 2011 [cit. 03.03.2022]. ISBN 1-931459-81-9. Dostupné z: <https://aceproject.org/ero-en/regions/africa/MZ/ifes-breaking-the-mold-understanding-gender-and/view>, str. 6-8.

¹⁴¹ Srov. DOLEJŠÍ, Václav. Výhrůžek političkám prudce přibylo a stupňují se. Řeší to policie. *Seznam Zprávy* [online]. 2021 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vyhruzek-politickam-prudce-pribylo-a-stupnuji-se-resi-to-policie-154678>.

¹⁴² Srov. EVENS, Emily, LANHAM, Michele a Karin SANTI et al. Experiences of gender-based violence among female sex workers, men who have sex with men, and transgender women in Latin America and the Caribbean: a qualitative study to inform HIV programming. *BMC International Health and Human Rights* [online]. 2019, 19(1) [cit. 03.03.2022]. ISSN 1472-698X. Dostupné z: doi:10.1186/s12914-019-0187-5.

¹⁴³ SLEZAK, Izabela. Violence Towards Sex Workers. Analysis Based on Research into the Field of Indoor Sex Work in Poland. *Polish Sociological Review* [online]. 2017, 198(2), 237-254 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1231-1413. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/26383059?seq=1#metadata_info_tab_contents.

¹⁴⁴ Srov. EVENS, LANHAM, SANTI, et al., *op. cit.*

D. V návaznosti na kombinaci znevýhodnění

Byť je pohlaví, respektive gender, hlavní prerekvizitou pro to, aby se osoba stala obětí násilí na ženách, přesnou podobu tohoto násilí mohou ovlivňovat také další faktory a osobní charakteristiky. V takových momentech lze hovořit o vícenásobné nebo vícečetné diskriminaci. Tu dále můžeme rozdělit na složenou a průsečkovou.¹⁴⁵ V prvním případě jde o situace, kdy se diskriminační důvody sice setkávají, avšak k diskriminačnímu jednání by došlo, i pokud by byl přítomný pouze jeden z nich. Konkrétní kombinace vícero důvodů není prerekvizitou pro spáchání násilí. V druhém případě však k diskriminaci dojde právě na základě jedinečné individuální kombinace vícerych chráněných charakteristik. Každý chráněný znak nebo další znevýhodnění tak může ovlivnit, případně stupňovat zranitelnost ženy a její specifické potřeby v dané konkrétní situaci. Příkladem takové situace mohou být nucené sterilizace Romek či žen se zdravotním postižením. Ty mířily specificky na ženy a jejich reprodukční svobodu a zároveň specificky na Romky či ženy se zdravotním handicapem.

Mezi typické vlivné faktory patří rasa, barva pleti a etnicita,¹⁴⁶ zdravotní znevýhodnění (př. zmíněné sterilizace¹⁴⁷), náboženství (př. předsudečné násilí na ženách muslimského vyznání¹⁴⁸), sexuální orientace (př. násilí na LGBTQIA+ ženách¹⁴⁹), domorodý původ (př. fyzické a sexualizované násilí na původních obyvatelkách latinskoamerických zemí¹⁵⁰) nebo migrantský či uprchlický status.¹⁵¹

¹⁴⁵ KANCELÁŘ VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Diskriminace* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2020 [cit. 03.03.2022]. ISBN 978-80-7631-009-4. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Diskriminace.pdf, str. 58.

¹⁴⁶ Srov. SOKOLOFF, Natalie J. a Ida DUPONT. Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender. *Violence Against Women* [online]. 2005, 11(1), 38-64 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1077-8012. Dostupné z: doi:10.1177/1077801204271476.

¹⁴⁷ Srov. ELLIOTT, Laura. Victims of Violence: The Forced Sterilisation of Women and Girls with Disabilities in Australia. *Laws* [online]. 2017, 6(3) [cit. 03.03.2022]. ISSN 2075-471X. Dostupné z: doi:10.3390/laws6030008.

¹⁴⁸ Srov. ALIMAHOMED-WILSON, Sabrina. Invisible Violence: Gender, Islamophobia, and the Hidden Assault on U.S. Muslim Women. *Women, Gender, and Families of Color* [online]. 2017, 5(1), 73-97 [cit. 03.03.2022]. ISSN 2326-0939. Dostupné z: doi:10.5406/womgenfamcol.5.1.0073.

¹⁴⁹ Srov. ROLLÉ, Luca, Giulia GIARDINA, Angela M. CALDARERA, Eva GERINO a Piera BRUSTIA. When Intimate Partner Violence Meets Same Sex Couples: A Review of Same Sex Intimate Partner Violence. *Frontiers in Psychology* [online]. 2018, 9 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1664-1078. Dostupné z: doi:10.3389/fpsyg.2018.01506.

¹⁵⁰ Srov. KUOKKANEN, Rauna. Globalization as Racialized, Sexualized Violence: The Case of Indigenous Women. *International Feminist Journal of Politics* [online]. 2008, 10(2), 216-233 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1461-6742. Dostupné z: doi:10.1080/14616740801957554.

¹⁵¹ Srov. PERONI, Lourdes. Violence Against Migrant Women: The Istanbul Convention Through a Postcolonial Feminist Lens. *Feminist Legal Studies* [online]. 2016, 24(1), 49-67 [cit. 03.03.2022]. ISSN 0966-3622. Dostupné z: doi:10.1007/s10691-016-9316-x.

4. Závěry části

První část práce nastínila základní orientaci v terminologii související s násilím na ženách a příslušných konceptech. Genderově podmíněným násilím jsou násilné činy motivované genderem, případně pohlavím oběti. Gender přitom označuje společenské role, sociokulturní očekávání ohledně toho, co znamená a jak prakticky vypadá být ženou či mužem. Většina takového násilí směřuje vůči ženám – jde tedy o genderově podmíněné násilí na ženách (které označuji také jako násilí na ženách *stricto sensu*). Vedle něj lze rozeznávat jednak širokou kategorii všech forem násilí vůči ženám, tedy i násilí, jež není motivované genderem (kterou pojmenovávám jako násilí na ženách *sensu lato*); jednak genderově podmíněné násilí, jež nezažívají ženy (tedy muži, trans osoby, intersex osoby). Co se terminologie týče, ukazuje se, že pojmy „genderově podmíněné násilí“, „násilí na ženách“ a „genderově podmíněné násilí na ženách“ se mezi sebou nepřesně používají jako synonyma, a to často i v mezinárodním právu.

Tato práce používá termín „násilí na ženách“ a má jím na mysli takové násilí mířené na ženy, které je genderově podmíněné (tedy *stricto sensu*). Tím je myšleno násilí vůči ženě, které je motivováno tím, že je ženou, a tím, jaké se s tím pojí společenské požadavky a přesvědčení (tzn. gender). Zároveň jde o násilí, které zasahuje ženy disproportčně. Jedná se o strukturální fenomén, který ženám brání v plnohodnotné účasti na všech aspektech života a užívání jejich lidských práv. Souvisí se společenskými nerovnostmi, které jsou na jednu stranu příčinou vzniku násilí na ženách, na druhou stranu jsou zároveň jeho následkem. Jde o specifický jev, na který je třeba reagovat specificky.

Násilí na ženách má řadu forem (psychické, fyzické, sexualizované, socioekonomické) a také druhů. Proto jej lze dělit do různých kategorií podle různých parametrů. Tato část nabídla dělení druhů násilí na ženách dle lidskoprávních hodnot, které takové jednání porušuje. Těmi jsou především hodnoty života, zdraví a lidské svobody a zároveň zastřešující hodnoty lidské důstojnosti a práva na sebeurčení.

Část II. Lidskoprávní přístup k ochraně před násilím na ženách a techniky jejího dovozování

Druhá část této práce se věnuje teoretickým způsobům, kterými je dovozována ochrana před násilím na ženách v mezinárodním právu lidských práv. Tyto techniky přitom úzce souvisí s feministickou kritikou mezinárodního práva veřejného – historicky totiž právě ta pomohla překonat některé deficity mezinárodního práva, které mu bránily dostatečně reagovat na výskyt násilí na ženách.¹⁵²

Cílem části je teoreticky zarámovat téma ochrany před násilím na ženách do systému ochrany lidských práv a identifikovat doktrinální lidskoprávní techniky, prostřednictvím kterých se tato ochrana dovozuje. Část vychází ze studia literatury, analýzy lidskoprávních pramenů práva a rozboru rozhodovací praxe lidskoprávních soudních a kvasijudiciálních orgánů, na jejichž základě pomocí metod syntézy a indukce identifikuje jednotlivé kategorie.

Nejprve se věnuji tomu, co bylo podmínkou, aby se mohly způsoby dovozování ochrany postupně vyvinout. Následně představuji tři, potažmo čtyři, konkrétní techniky, jimiž jsou: (I) pojmenování násilí na ženách jakožto diskriminace žen, (II) transformace existujících lidských práv tak, aby obsáhla i násilí na ženách, (III) přijímání specifické úpravy reagující na násilí na ženách a (IV) kvazi-technika, která spočívá v kombinaci všech tří předchozích technik. V podkapitole zaměřené na techniku II hlouběji rozebírám standard náležité péče (*due diligence*) v kontextu násilí na ženách jakožto významnou součást evoluce ochrany před násilím na ženách.

1. Prerekvizity pro rozvoj lidskoprávních metod nazírání na téma násilí na ženách

Historicky se mezinárodní právo veřejné tématu násilí na ženách příliš nevěnovalo. Proto dříve, než mohlo dojít k plnému rozvinutí lidskoprávních technik dovozování ochrany před ním, bylo potřeba překonat několik tradičních přístupů či zaměření mezinárodního práva.

Jednou z prvních podmínek pro to, aby se mezinárodní právo začalo zabývat násilím na ženách, bylo uznání jeho závažnosti, šíře a globálního významu. Do 90. let 20. století mezinárodní společenství vnímalo násilí na ženách jako problém týkající se individuálních incidentů

¹⁵² CHARLESWORTH, Hilary. Feminist Methods in International Law. *American Journal of International Law* [online]. 1999, 93(2), 379-394 [cit. 20.04.2021]. ISSN 0002-9300. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/feminist-methods-in-international-law/69B6B0247B729917EF6339233D3DCD5D>, str. 382.

a patologických jedinců.¹⁵³ Problematika byla neviditelná, a pokud už se zmínila, šlo o okrajové téma, nikoli plnohodnotnou součást mezinárodních debat.¹⁵⁴ Proti tomu však vystupovala řada odborníků a odbornic a začali téma přinášet do popředí a mainstreamového diskurzu. Násilí na ženách se tak postupně začalo věnovat více prostoru, přestalo se bagatelizovat jako marginální problematika a spolu s lepším chápáním jeho závažnosti se pomalu zvyšovala také pozornost mezinárodního společenství vůči němu.¹⁵⁵

Dalším krokem byl odklon od vnímání takzvané dichotomie mezi „soukromým“ a „veřejným“. Překážkou pro zabývání se násilím na ženách byl totiž tradičně vnímaný rozdíl mezi tím, co náleží životu „soukromému“ a „veřejnému“, a s tím související otázka, co by mělo podléhat veřejné regulaci. Panovalo totiž přesvědčení, že do toho, co se děje především v soukromé sféře života, za zavřenými dveřmi mezi čtyřma očima a čtyřmi stěnami, státy, a tím spíše pak mezinárodní společenství, nemají zasahovat. Řada aktérů argumentovala, že mezinárodní právo se má zaměřovat výhradně na situace, kdy lidská práva porušuje přímo stát, a na činy, jež se dějí ve veřejné sféře.¹⁵⁶ Proto se podle mnoha názorů zaměření lidských práv na to, aby státy samy neporušovaly lidská práva, nemělo mělnit věnováním pozornosti aktivitám fyzických osob mimo státní dohled.¹⁵⁷

To však bylo ve vztahu k násilí na ženách problematické, neboť takový přístup nepokrýval drtivou většinu druhů násilí, které ženy zažívají. Notoricky se odehrává v oblasti rodinné a soukromé, ze strany jednotlivců, jejichž jednání není přičitatelné státu. Separace toho, co je stereotypně a tradičně považováno za „mužskou doménu“ (oblast veřejného působení a rozhodování), a tedy zasluhuje pozornost a regulaci, a „ženskou doménu“ (soukromá oblast domova a rodiny), totéž nezasluhující,¹⁵⁸ tak dlouho ponechala ženskou zkušenost s násilím v soukromé sféře nepovšimnutou.¹⁵⁹

¹⁵³ UNODC, 2023, *op. cit.*

¹⁵⁴ EDWARDS, *op. cit.*, str. 48.

¹⁵⁵ COPELON, Rhonda. *Intimate Terror: Understanding Domestic Violence as Torture. Human Rights of Women*. In: COOK, Rebecca J. *Human Rights of Women* [online]. University of Pennsylvania Press, 1994, 116-152 [cit. 20.08.2023]. ISBN 978-0-8122-3261-5. Dostupné z: doi:10.9783/9780812201666.116.

¹⁵⁶ STEINER, Henry J., ALSTON, Philip a Ryan GOODMAN. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-927942-5, str. 213.

¹⁵⁷ *Tamtéž*, str. 222.

¹⁵⁸ EDWARDS, *op. cit.*, 70-71.

¹⁵⁹ Srov. ECOSOC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences: The Due Diligence as a Tool for the Elimination of Violence against Women* [online]. 20.01.2006, č. E/CN.4/2006/61 [cit. 06.15.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/pdfid/45377afb0.pdf> („ECOSOC, 2006“), odst 59 a n.; EDWARDS, *op. cit.*, str. 66.

Řada lidskoprávních specialistů a specialistek však poukazovala na to, že dané násilí nelze považovat pouze za „*nepolitickou, soukromou nepřístojnost*“.¹⁶⁰ Namítali, že státy by za určitých podmínek měly nést odpovědnost rovněž ve vztahu k porušování lidských práv, tedy i násilí na ženách, které páchají jednotlivci. Díky těmto názorům a snahám se zhruba od 90. let dichotomie mezi soukromým a veřejným začala bourat, zejména skrze vliv Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách (DEVAW)¹⁶¹ a výklad Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW). Významnou roli sehrál Výbor CEDAW, když vyslovil, že koncept diskriminace ve smyslu CEDAW není limitován na jednání státu a vztahuje se na jakoukoli osobu, organizaci či společnost.¹⁶² To se, jak si dále ukážeme, dotýká i na násilí na ženách. Průlomem pak byla geneze standardu náležité péče, jež definitivně uznala roli a odpovědnost státu ve vztahu k prevenci a zajištění nápravy násilí na ženách, které spáchal soukromý nestátní subjekt (podrobně v 2.2.2). Ani dnes rozdílné vnímání těchto dvou světů kompletně nezmizelo, ale již představuje menší bariéru porozumění násilí na ženách nežli v minulosti.¹⁶³

Třetí podmínkou pro rozvoj lidskoprávního porozumění problematice násilí na ženách bylo podrobení mezinárodního práva veřejného a práva lidských práv feministické kritice. Mezinárodní právo totiž dlouhodobě tvořili spíše „muži pro muže“ a ve své normotvorbě i procesech reflektovalo právě spíše mužskou zkušenost.¹⁶⁴ Dlouhou dobu bylo – a do velké míry stále zůstává – ryze neutrální, nevnímalo specifické aspekty a zkušenosti, kterým čelí ženy,¹⁶⁵ a často vycházelo z mužské perspektivy, již považovalo za univerzálně platnou a vhodnou pro všechny.¹⁶⁶

Násilí na ženách je právě příkladem fenoménu, kterému mezinárodní právo dlouhodobě nabízelo pouze obecnou, neutrální úpravu, jež byla šita na míru spíše mužské zkušenosti s násilím (policejní či vězeňské násilí, trest smrti). Zůstávala tak slepá vůči tomu, že slovy Catharine MacKinnon: „*ženy čelí mnoha podobám násilí, které zažívají také muži. Avšak ženy zakouší také takové násilí,*

¹⁶⁰ COPELON, Rhonda. Recognizing the Egregious in the Everyday: Domestic Violence as Torture. *Columbia Human Rights Law Review* [online]. 1994, 25(2), 291-368 [cit. 14.09.2023]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/colhr25&div=16&id=&page=&collection=journals>, str. 322.

¹⁶¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 48/104. *Deklarace o odstranění násilí na ženách*. A/RES/48/104, 20.12.1993 (dále jen „DEVAW“).

¹⁶² Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 9; srov. čl. 2 písm. e) CEDAW.

¹⁶³ Srov. EDWARDS, *op. cit.*, str. 67.

¹⁶⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. *Mezinárodní mužské právo?* In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*, str. 134; GRIFFITHS, *op. cit.*, str. 64.

¹⁶⁵ BURGORGUE-LARSEN, Laurence a Amaya ÚBEDA DE TORRES. *The Inter-American Court of Human Rights: Case law and commentary*. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-0-19-958878-7, str. 440.

¹⁶⁶ PUGA, Mariela. *De celdas y tumbas. Introducción a los derechos de las mujeres*. In: ROSETTI, Andrés a Magdalena I. ALVAREZ. *Derechos de las mujeres y de las minorías sexuales: Un análisis desde el método de casos*. Córdoba: Advokatus, 2008. ISBN 978-987-551-136-1, str. 32.

*kteří muži nezažijí nikdy, nebo zcela výjimečně.*¹⁶⁷ Toto opomíjení bylo zapříčiněno několika faktory. Ženy historicky chyběly v mezinárodních institucích a v procesech tvorby a přijímání mezinárodních dokumentů; dlouhodobě se v mezinárodním diskurzu protěžovala zkušenost mužská; pokud se již mluvilo o ženách, byla zde tendence homogenizovat je a jejich potřeby do jedné skupiny bez ohledu na dílčí rozdíly pramenící z geografických, sociokulturních a dalších odlišností.¹⁶⁸

Feministická kritika do mezinárodního práva veřejného přišla již koncem 60. let minulého století.¹⁶⁹ Alice Edwards rozeznává tři vlny této kritiky, které následovaly.¹⁷⁰ První z nich bylo období 80. let zaměřující se na dekonstrukci a kritiku mezinárodních norem, především jejich mezer a nedostatků ve vztahu k ženám. Druhou fází představovala léta devadesátá. Během nich se feministické snahy soustředily na interpretaci a transformaci norem, hlavně těch, které byly zkritizovány v předchozí vlně. Aktivistické hnutí tehdy usilovalo o plnohodnotnou reflexi ženské zkušenosti v mezinárodním právu. Za poslední vlnu autorka označuje období nového tisíciletí, které se věnuje feministické reflexi, evaluaci dosaženého pokroku a efektivitě dosavadních strategií. Vliv a projevy těchto vln, především té druhé, lze jasně sledovat v genezi a podobě technik dovozování ochrany před násilím na ženách.

2. Konkrétní techniky dovozování lidskoprávní ochrany před násilím na ženách

Postupem času lze identifikovat tři techniky dovozování a zajišťování lidskoprávní ochrany před násilím na ženách. Při jejich formulaci vycházím především z citované práce Alice Edwards a jejich struktura je srovnatelná se systémem navrženým v publikaci *Lidská práva starších lidí*.¹⁷¹ Tyto tři techniky v příslušném kontextu nyní analyzuji a doplňuji o jednu kvasi-techniku, která spočívá v jejich kombinaci.

První dva způsoby souvisejí s (re)transformací obecných, neutrálních konceptů a lidských práv na specifický kontext a potřeby žen. Jde o typickou metodu a nástroj feministické kritiky práva. Ta vychází z toho, že „ženská práva jsou lidská práva“ a také obráceně, a proto je možné na témata zasahující ženy reagovat prostřednictvím všech již existujících základních práv. Nazírá nejprve na zkušenosti žen a zásahy, kterým čelí, a teprve následně hledá lidskoprávní normy, pod které by

¹⁶⁷ MACKINNON, Catharine. *Rape, Genocide, and Women's Human Rights*. In: FRENCH, Stanley G., TEAYS, Wanda and Laura N. PURDY. *Violence Against Women: Philosophical Perspectives*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. ISBN 978-0801484520, str. 44.

¹⁶⁸ EDWARDS, *op. cit.*, str. 43 a n.

¹⁶⁹ GRIFFITHS, *op. cit.*, str. 65.

¹⁷⁰ EDWARDS, *op. cit.*, str. 39 a n.

¹⁷¹ BÍLKOVÁ, Veronika, ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina a Alla TYMOFEYEVA. *Lidská práva starších lidí*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-609-9.

bylo možné takové zásahy podřadit.¹⁷² Z tohoto přístupu vychází první, hojně využívaná, technika uznání násilí na ženách za druh zakázané diskriminace na základě pohlaví; a zároveň je oporou i pro druhou techniku, tedy reinterpetaci zavedených obecných lidských práv na kontext násilí na ženách. Třetí technikou je pak tvorba zcela specifických právních norem, které se konkrétně a asymetricky zaměřují na ženy a jejich potřeby.¹⁷³

2.1. Konceptualizace násilí na ženách jako druhu diskriminace na základě pohlaví

Označení násilí na ženách za formu diskriminace žen bylo první snahou zakomponovat problematiku do systému ochrany lidských práv. Takový přístup v této práci označuji jako „techniku I“. Spočívá ve vzniku jednoduché rovnice: násilí na ženách = diskriminace žen. Podle této logiky tedy obětem násilí na ženách náleží stejná ochrana a nástroje obrany jako obětem diskriminace.

Nejprve obecněji. Podstatou zákazu diskriminace je vyloučení odlišného zacházení s osobami na základě určité, často vrozené či nezměnitelné, charakteristiky. Zákaz diskriminace může mít jednak akcesorickou povahu, tedy je jeho porušení hodnoceno pouze v přímém spojení s jiným základním právem, jednak povahu neakcesorickou, tedy jde o samostatně existující a stojící právo. Jeho právní základ lze najít v celé řadě mezinárodních dokumentů¹⁷⁴ a standardně pod jeho rozsah spadá také chráněný diskriminační důvod pohlaví. Výbor CEDAW je přesvědčen o tom, že zákaz diskriminace žen a s ním související zásada rovnosti žen a mužů v přístupu k lidským právům a svobodám se již staly obyčejovou normou mezinárodního práva, především díky vlivu Všeobecné deklarace lidských práv OSN (VDLP) a CEDAW.¹⁷⁵

Diskriminace žen je úzce spjata s násilím na ženách,¹⁷⁶ i proto, že oba jevy souvisejí s historickým nerovným postavením žen a mužů ve společnosti¹⁷⁷ (srov. Část I.3.1). Zapojení zákazu diskriminace do úvah o násilí na ženách zohledňuje, jak neproporčně tomuto násilí a souvisejícím nelegálním, nelegitimním a nepřiměřeným zásahům do základních práv ženy čelí a jaké jsou příčiny tohoto násilí. Tato technika navíc může zvýrazňovat další znevýhodnění plynoucí

¹⁷² MACKINNON, 1998, *op. cit.*, str. 44; BUNCH, *op. cit.*, str. 496.

¹⁷³ BUNCH, *op. cit.*, str. 495.

¹⁷⁴ Čl. 2 VDLP, čl. 1 odst. 3 Charty OSN, čl. 2 a 26 ICCPR, čl. 2 odst. 2 ICESCR, čl. 1 CEDAW, čl. 3 odst. 1 Charty OAS, čl. 24 AÚLP, čl. 14 EÚLP, ČL. 2 Africké charty práv člověka a národů.

¹⁷⁵ VÝBOR CEDAW. *The Universal Declaration of Human Rights at 60 and the CEDAW Committee* [online] 04.11.2008 [cit. 07.03.2022]. Dostupné z:

https://www.ohchr.org/documents/HRBodies/CEDAW/Statements/UDHR60_Mr.Flinterman.pdf.

¹⁷⁶ CANTÓN, Santiago. *La evolución del sistema interamericano de derechos humanos en la protección de los derechos humanos de las mujeres en las Américas*. In: MARINÑO, Fernando M. et al. *Feminicidio: El fin de la impunidad*. Valencia: Universidad de Carlos III de Madrid, 2013. ISBN 978-84-9033-538-3, str. 217.

¹⁷⁷ *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 401.

z jiných diskriminačních důvodů, jako je etnická příslušnost nebo zdravotní postižení, které mohou obět' činit zranitelnější.

Její rozvoj nabral na síle v 90. letech, zejména jej akceleroval Výbor CEDAW, když v roce 1992 explicitně vyslovil, že genderově podmíněné násilí na ženách spadá pod rozsah obecného zákazu diskriminace zakotvený CEDAW.¹⁷⁸ Stanovil, že „genderově podmíněné násilí je druhem diskriminace, které závažně narušuje možnosti žen užívat svá práva a svobody na rovnocenném základě s muži“,¹⁷⁹ a dodal, že definice diskriminace zakotvená v článku 1 CEDAW „zahrnuje genderově podmíněné násilí“.¹⁸⁰ Tím se obětím násilí na ženách otevřela cesta k nástrojům, jež mezinárodní právo nabízí jako obranu před diskriminací, zejména podávání individuálních stížností Výboru CEDAW.

Příklady případů, ve kterých bylo násilí na ženách pojmenováno jako porušení zákazu diskriminace, jsou absence legislativní úpravy proti domácímu násilí a s tím spojená nedostatečná ochrana jeho obětí,¹⁸¹ nedostatečné vyšetření případů domácího násilí,¹⁸² neposkytnutí efektivní ochrany ženské oběti a podcenění rizika, které jí hrozilo, v případě dlouhodobého domácího násilí vedoucího k vraždě dítěte oběti¹⁸³ nebo nedostupnost ochrany před domácím násilím pro nesezdané a rozvedené ženy.¹⁸⁴

Ještě se pozastavme u rozdílu mezi diskriminací motivovanou pohlavím (*sex-based*) versus genderem (*gender-based*) a u toho, zda má toto rozlišení nějaký vliv pro rámování násilí na ženách jakožto diskriminace. Diskriminace na základě pohlaví se v mezinárodním právu jeví jako širší nadřazený pojem, do jehož rozsahu patří diskriminace na základě genderu. Jako diskriminace na základě „pohlaví“ totiž byla označena také diskriminace z důvodu mateřství a těhotenství,¹⁸⁵ sexuální orientace,¹⁸⁶ genderu,¹⁸⁷ transgender identity,¹⁸⁸ intersex statusu a genderové identity.¹⁸⁹

¹⁷⁸ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 6-9.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, odst. 1.

¹⁸⁰ *Tamtéž*, odst. 6.

¹⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 09.07.2019 ve věci *Volodina proti Rusku*, č. 41261/17.

¹⁸² Rozsudek ESLP ze dne 23.05.2017 ve věci *Bălșan proti Rumunsku*, č. 49645/09.

¹⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 02.03.2017 ve věci *Talpis proti Itálii*, č. 41237/14.

¹⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15.03.2016 ve věci *M. G. C. proti Rumunsku*, č. 61495/11.

¹⁸⁵ Srov. čl. 11 a 12 CEDAW.

¹⁸⁶ Stanovisko Výboru OSN pro lidská práva ze dne 31.03.1994 ve věci *Toonen proti Austrálii*, č. 488/1992.

¹⁸⁷ VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 28: Core obligations of States parties under article 2 of the CEDAW* [online].

CEDAW/C/GC/28, 16.12.2010 [cit. 13.08.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4d467ea72.html>, odst. 5.

¹⁸⁸ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 12, 31.

¹⁸⁹ VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 23: Right to just and favourable conditions of work* [online]. E/C.12/GC/23, 27.04.2016 [cit. 13.08.2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-23-2016-right-just-and-favourable>, odst. 48.

Co se týče pojetí jednotlivých dokumentů, VDLP i všechny základní lidskoprávní úmluvy OSN používají termín „pohlaví“. Se slovem gender operuje pouze Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD), a to ani ne přímo ve formulaci zákazu diskriminace.¹⁹⁰ Nejširěji pojímá diskriminační důvody Úmluva OSN proti mučení (CAT). Ta používá koncept „*diskriminace jakéhokoli druhu*“,¹⁹¹ kam teoreticky může spadnout jak pohlaví, tak gender. Mezinárodní pakt OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR) a CEDAW mluví vysloveně o „*ženách*“ bez bližší definice či vysvětlení.¹⁹²

Má tedy toto rozlišení ve vztahu k násilí na ženách, u kterého je aspekt genderové podmíněnosti významný, roli? Domnívám se, že spíše nikoli. Ačkoliv úmluvy, které zakotvují zákaz diskriminace, vycházejí téměř jednoznačně z biologicky definovaného pohlaví, termín *sex-based* se vykládá tak, že se pod něj kvalifikují i charakteristiky související s „genderem“. Proto se rozdíly mezi těmito dvěma pojetími diskriminace prakticky stírají. Zároveň to, že se ochrana před násilím na ženách dovozuje z diskriminace na základě pohlaví, nevyjadřuje a nepojmenovává, že násilí na ženách vychází spíše z genderu, tedy stereotypů, rolí a společenských očekávání od žen a mužů, nežli biologického pohlaví. Naznačuje, že se týká spíše žen, které společnost považuje za ženy, povětšinou ženy biologické, což nemusí být nutně přesné. I přesto se zdá, že tato terminologie nečiní praktické problémy (ani přínosy), termín „pohlaví“ postačuje a poskytuje komplexní standard ochrany ve smyslu zákazu diskriminace.

V každém případě bylo propojení násilí na ženách a diskriminace významným milníkem a výdobytkem feministické kritiky mezinárodního práva, který přivedl pozornost mezinárodního společenství ke zkušenosti žen s násilím. Využití již konsolidovaného a fungujícího zákazu diskriminace znamenalo opření ochrany před násilím o funkční, účinný rámec. Tento přístup nicméně přináší též několik problémů.

Za prvé, podle Edwards výrazivo pojmu „diskriminace“ není natolik výstižné a silné jako jazyk pojící se s násilím.¹⁹³ Nazvat něco „diskriminací“ může působit méně závažně nežli nazvat to „násilným trestným činem“ nebo „systematickým, násilným porušením lidských práv“. Využívání terminologie antidiskriminačního práva tak může symbolicky mělnit závažnost problematiky.

Za druhé, násilí na ženách se stává nežádoucím pouze ve spojení s diskriminačním charakterem. Tato koncepce implikuje, že násilí je trestuhodné proto, že je také diskriminační,

¹⁹⁰ Čl. 16, čl. 25 CRPD.

¹⁹¹ Čl. 1 odst. 1 CAT.

¹⁹² Čl. 3, čl. 7 písm. a) ICESCR.

¹⁹³ EDWARDS, *op. cit.*, str. 141.

nikoli proto, že je samo o sobě neakceptovatelné. To, že jde o diskriminaci, je přitom pouze jedním z aspektů daného násilí. Ženy jsou tak chráněny skrz zákaz diskriminace jen nepřímo, zprostředkovaně a pouze za pomoci a využití nástrojů antidiskriminačního práva. Ve jménu toho pak po obětech násilí na ženách může být vyžadováno vysvětlení, že násilí mělo v jejich individuálním případě diskriminační povahu. To je potřeba například i pro to, aby byla dána kompetence Výboru CEDAW zabývat se stížnostmi jednotlivce.¹⁹⁴ Konkrétní stěžovatelky tedy musejí unést důkazní břemeno a prokázat diskriminační charakter násilí, které na nich někdo spáchal – nejen že žena musí prokázat, že byla znásilněna, měla by také prokázat, že ono znásilnění bylo diskriminační, potažmo i jak a proč.¹⁹⁵ Vzniká tak oddělení příčiny, proč se čin stal (tj. diskriminace a nerovného postavení žen ve společnosti), od činu samého, a ač je důležité na příčiny násilí poukazovat, je problematické soustředit se pouze na ně. Dle Edwards ve výsledku, „*když od žen požadujeme, aby násilí, které zažívají, podřadily pod koncept diskriminace na základě pohlaví, místo toho, aby jej pojmenovaly jednoduše jako násilí per se, zacházíme s nimi v mezinárodním právu nerovným způsobem*“.¹⁹⁶

Za třetí, design zákazu diskriminace není zcela přiléhavý pro téma násilí. To přináší nevýhodu, že vlivem závislosti mezi násilím a diskriminací se všechny podmínky konceptu diskriminace (jako kritéria přiměřenosti, vyžadování komparátora) mohou uplatnit rovněž pro násilné jednání.¹⁹⁷ Dle komentátorek judikatury MASLP navíc klasické neutrální lidskoprávní instrumenty chrání ženy před diskriminací pouze, „*když mohou být porovnávány s muži, když se nacházejí v podobných situacích či kontextech; ale co ty případy, kdy jsou jejich práva porušována právě proto, že jsou ženami?*“.¹⁹⁸ Jinými slovy, zákaz diskriminace chrání ženy především v momentech, kdy se v určité situaci nacházejí v nerovném, znevýhodněném postavení v porovnání s muži (např. oblast přístupu a postavení na pracovním trhu, přístup k volebnímu právu). Není však ve svém jádru adaptován na situace, v nichž ženy zažívají něco nepřijatelného jednoduše kvůli tomu, že jsou ženami, bez možnosti porovnání s muži, kteří takovému jednání čelit nemusí či nemohou (např. porušování reprodukčních práv, porodnické násilí). Ač je tento rozdíl do jisté míry saturován koncepcí materiální rovnosti, není doposud zcela překonaný.

Tato technika tedy radikálně otevřela obětem násilí na ženách celou řadu dveří, zviditelnila téma v rámci mezinárodního systému ochrany lidských práv a nabídla obětem více právních nástrojů, jak se brát za svá práva. Na druhou stranu má řadu nevýhod, které ji oslabují v tom, aby

¹⁹⁴ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 435.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, str. 435; EDWARDS, *op. cit.*, str. 197.

¹⁹⁶ EDWARDS, *op. cit.*, str. 141.

¹⁹⁷ *Tamtéž*, str. 196.

¹⁹⁸ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 441.

komplexně reagovala na danou problematiku. Jde však o, jak dále uvidíme, jeden z nevyužívanějších lidskoprávních přístupů v potírání násilí na ženách.

2.2. Transformace zakotvených lidských práv na téma ochrany před násilím na ženách

Druhým přístupem, jak dovozovat ochranu před násilím na ženách ze systému lidských práv, je interpretace již zavedených, obecných lidských práv takovým způsobem, aby pokryla násilí na ženách (pro účely této kapitoly ji označuji jako „techniku II“). Tato podkapitola nejprve vysvětluje přímou návaznost násilí na ženách na nejčastěji využívaná lidská práva a následně se zaměřuje na standard náležité péče, jehož role je pro téma násilí na ženách stěžejní.

Technika II vychází z argumentu, že násilí na ženách je zároveň porušením řady základních práv a svobod.¹⁹⁹ Rámuje násilí jako porušení jiného práva, které je již zakotvené, rozpoznané existujícím závazným lidskoprávním dokumentem, a dochází k interpretaci tohoto jiného práva tak, aby rozsahově pokrylo také násilí na ženách.²⁰⁰ Pro obranu oběti před násilím se jí tedy nabízí mechanismy, jejichž užití umožňuje konkrétní zavedené základní právo, a instrumenty, které jej zakotvují.

Tato technika se začala formovat od 80. let, především na konferencích o právech žen v Kodani a Nairobi, později i na konferenci ve Vídni.²⁰¹ V roce 1992 ji podpořil rovněž Výbor CEDAW, který ve svém obecném komentáři č. 19 označil genderově podmíněné násilí na ženách za porušení lidských práv a zdůraznil povinnosti států plynoucí z těchto zavedených práv a svobod.²⁰² Uvedl, že konkrétními právy, od kterých nelze násilí na ženách oddělit, jsou zejména právo na život, zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení, právo na ochranu zdraví, na osobní svobodu a bezpečí, na rovnost před zákonem, na rovné postavení v rodině a na spravedlivé pracovní podmínky.²⁰³

Výhodou této techniky je, že pro dovození ochrany využívá již konsolidovaný právní základ. Jinými slovy, „*lidská práva představují dostupný diskurz pro rámování problému.*“²⁰⁴ Staví tak na tom, co je již vytvořeno a relativně bez problému přijímáno, a pouze to transformativně a flexibilně adaptuje na potřeby dané problematiky.

¹⁹⁹ Např. čl. 3, písm. a) Istanbulské úmluvy.

²⁰⁰ EDWARDS, *op. cit.*, str. 2.

²⁰¹ ROBERTS CHAPMAN, Jane. Violence against Women as a Violation of Human Rights. *Social Justice* [online]. 1990, 17(40), 54-70 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/29766541>, str. 57.

²⁰² Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 6-9.

²⁰³ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 7.

²⁰⁴ MERRY, Sally Engle. *Women, violence, and the human rights system*. In: AGOSÍN, Marjorie et al. *Women, gender, and human rights: a global perspective*. Rutgers: Rutgers University Press, 2001. ISBN 0-8135-2982-4, str. 94.

Na druhou stranu její nevýhodou je, že násilí na ženách je považováno za problematické pouze ve spojení s jiným již uznaným právem. Opomíjí se tak (i) to, že násilí na ženách je porušením lidských práv samo o sobě bez nutnosti prokázat přítomnost jiného práva, a (ii) specifický kontext nerovnosti žen a mužů, v rámci něhož se násilí odehrává a který z jiného práva nemusí být patrný. Zároveň také vždy nemusí stačit spoléhat se pouze na interpretaci. Výklad svou silou nepředčí existenci specifického závazku; je snazší ho nerespektovat. Interpretace vždy do jisté míry záleží na subjektu, který ji provádí. Proto tato technika závisí na morální a hodnotové autoritě výkladu, která nemusí být vždy absolutně pevná.

2.2.1. Spojitost s jednotlivými základními právy

Nejčastějšími zakotvenými lidskoprávními standardy, které bývají interpretovány tak, aby pokryly také porušení způsobená násilím na ženách, jsou právo na život, zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení a právo na respektování soukromého a rodinného života. Ty měly nejhmatatelnější dopad na rozhodovací praxi lidskoprávních soudních či kvasijudiciálních orgánů, potažmo životy obětí takového násilí. Proto budou zvláště představena v kapitolách týkajících se univerzální a regionální úrovně ochrany lidských práv. Vedle nich jsou relevantní ale i další lidská práva, ač praxi ovlivnila méně, a ta představím nyní.

Násilí na ženách se projevuje v kontextu práva na osobní svobodu a bezpečnost.²⁰⁵ Jeho význam je nejspíše představitelný zejména v kontextu obchodu s ženami a dívkami a jiných forem otroctví, včetně nucených sňatků. V širším smyslu se dotýká také domácího násilí, sexualizovaného násilí a všech druhů násilí, u kterých dochází k omezení pohybu a zásahu do svobody jedince rozhodovat o sobě a svém osudu. V rámci pozitivní povinnosti plynoucí z tohoto práva má stát povinnost ochránit jednotlivce před úmyslně způsobenou újmou na zdraví a musí adekvátně reagovat na systematicky se vyskytující násilí vůči určité skupině obyvatel, například právě genderově podmíněné násilí, násilí na ženách a domácí násilí.²⁰⁶ Jako porušení práva na osobní bezpečnost a svobodu bylo označeno nepřijetí dostatečných ochranných opatření adekvátních pro zvláštní zranitelnost dívčích obětí,²⁰⁷ nedostatečně rychlá reakce státu po oznámení zmizení

²⁰⁵ Srov. čl. 3 a 9 VDLP, čl. 9 ICCPR, čl. 5 EÚLP, čl. 5 a 7 AÚLP, čl. 6 Africké charty práv člověka a národů.

²⁰⁶ VÝBOR OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Obecný komentář č. 35 k čl. 9 ICCPR* [online]. CCPR/C/GC/35, 16.12.2014 [cit. 13.06.2022]. Dostupné z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrdB0H115979OVGGB%2bWPAXjdnG1mwFFFPYGIInfb%2f6T%2fqwtc77%2fKU9JkoeDcTWWPipCoePGBcMsRmFtoMu58pgnmzjyiyRGkPQekcPKtaaTG>.

²⁰⁷ Zpráva MAKLP č. 80/11 ze dne 21.07.2011 ve věci č. 12.626 *Jessica Lenaban Gonzáles a ostatní proti USA*.

několika dívek²⁰⁸ nebo také účelové umístění dívky, která otěhotněla důsledkem znásilnění, do diagnostického ústavu za účelem zabránění provedení interrupce.²⁰⁹

Dalším relevantním právem v dané problematice je právo člověka na dosažení nejvyššího možného standardu zdraví.²¹⁰ Násilí na ženách může vyústit a typicky ústí v újmu na zdraví.²¹¹ Může jít přitom o méně závažné následky (modřiny, zlomeniny) i ty devastující (těhotenství způsobené sexualizovaným násilím, nucené interrupce či způsobené potraty, zmrzačení či zohydění).²¹² I proto násilí na ženách dle řady orgánů OSN představuje záležitost a problém veřejného zdraví.²¹³ Ve vztahu k tomuto právu vzniká státu povinnost jej respektovat, chránit a také aktivně naplňovat.²¹⁴ V oblasti pozitivní povinnosti musí stát zajistit rovný přístup ke zdravotním službám, včetně zohlednění práv a specifík žen v této oblasti.²¹⁵ Má zajistit opatření a pravidla ve zdravotnictví reagující na potřeby obětí násilí na ženách v oblasti fyzického i psychického zdraví,²¹⁶ zajistit vzdělávání zdravotnického personálu v oblasti detekce genderově podmíněného násilí²¹⁷ nebo zajistit vymýcení ženské obřízky.²¹⁸ Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva doporučuje, aby státy odstraňovaly rizika pro zdraví žen související zejména s domácím násilím nebo úmrtím rodiček.²¹⁹ K porušení práva na dosažení nejvyššího možného standardu zdraví dochází různými způsoby, ať jde o odpírání zdravotní péče ženám (což může být samo o sobě formou genderově podmíněného násilí), provádění zdravotnických zákroků bez souhlasu pacientky nebo nedostatečné zajištění zdravotní péče o fyzický a psychický stav obětí

²⁰⁸ *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 283-286.

²⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 30.10.2012 ve věci *P. a S. proti Polsku*, č. 57375/08.

²¹⁰ Čl. 25 VDLP, čl. 12 ICESCR, čl. 11 písm. f), čl. 12, čl. 14 odst. 2 písm. b) CEDAW; čl. 24 CRC, čl. 25 CRPD.

²¹¹ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 12., 15, 16.

²¹² Srov. HRC. *Violence and its impact on the right to health: Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health* [online]. U. N. Doc A/HRC/50/28, 14.04.2022. [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5028-violence-and-its-impact-right-health-report-special-rapporteur>, odst. 45.

²¹³ WHO, OHCHR. *The Right to health: Fact Sheet No. 31* [online]. Ženeva: WHO, 2008 [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet31.pdf>, str. 12-13; Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 18-19, 23; VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 24 k čl. 12 CEDAW o ženách a zdraví* [online]. U. N. Doc. A/54/38/Rev.1, 1999 [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_4738_E.pdf, odst. 15.

²¹⁴ Srov. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 24 k čl. 12 CEDAW o ženách a zdraví, op. cit.*, odst. 13.

²¹⁵ *Tamtéž*

²¹⁶ *Tamtéž*, odst. 15 písm. a).

²¹⁷ *Tamtéž*, odst. 15, písm. b).

²¹⁸ *Tamtéž*, odst. 15, písm. d).

²¹⁹ VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 14: Právo na nejvyšší dosažitelný standard zdraví (čl. 12)* [online]. U. N. Doc E/C.12/2000/4, 11.08.2000. [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/e-general-comment-no-14-right-highest-attainable-standard-health-article-12-2000>, odst. 20-21.

sexualizovaného násilí. Rozhodovací praxe relevantních orgánů se však násilí na ženách přímo z pohledu práva na ochranu zdraví doposud nevěnovala a tendenčně se toto násilí zkoumá z hlediska jiných výše popsaných práv.

Nakonec násilí na ženách dílčím způsobem souvisí s porušováním práv dítěte, především dívek,²²⁰ právem na soudní ochranu (typicky pokud nedojde k řádnému a účinnému vyšetření a potrestání trestného činu),²²¹ zvláštní ochranou těhotných a kojících žen,²²² právem na rovnost mezi manžely a rovnost v rodině²²³ či na spravedlivé pracovní podmínky v souvislosti s výskytem sexualizovaného obtěžování na pracovišti.²²⁴

2.2.2. Standard náležité péče (*due diligence*)

V tématu hrají významnou roli standard *due diligence*, neboli náležité bdělosti, pečlivosti či péče. Ten mimo jiné propojuje odpovědnost státu s porušením lidských práv, kterých se dopustí subjekt od státu odlišný. Obecně státu vznikne mezinárodněprávní odpovědnost, pokud (i) dojde k porušení mezinárodněprávního závazku (tzv. objektivní prvek) a (ii) toto porušení vzniklo jednáním, které je přičitatelné státu (tzv. subjektivní prvek).²²⁵ V případě násilí na ženách platí, že jde o porušení řady lidských práv zakotvených v mezinárodních lidskoprávních úmluvách. Proto jeho spáchání může naplnit objektivní podmínku vzniku odpovědnosti státu.

Co se týče subjektivní podmínky, situace je složitější.²²⁶ Pokud násilí na ženách páchá státní aktér, není pochyb o naplnění i této podmínky a vzniku odpovědnosti státu. Konkrétním případem takové situace může být sexualizované násilí páchané vojáky (znásilňování žen během konfliktu,²²⁷ nucené těhotenství jako genocidní praktika²²⁸), zdravotnické násilí (státem schvalované a konané

²²⁰ Např. *Campo Algodonero*, *op. cit.*

²²¹ Např. Rozsudek MASLP ze dne 19.11.2015 ve věci *Velásquez País a ostatní proti Guatemala*.

²²² Např. *Jessica Lenahan González proti USA*, *op. cit.*

²²³ Např. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 26.01.2005 ve věci *A. T. proti Maďarsku*, č. 2/2003.

²²⁴ Závěrečná zjištění Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva k Ukrajině [online]. E/C.12/1/Add.65, 24.09.2001 [cit. 02.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3cc7fff84.html>; Závěrečná zjištění Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva k Slovensku [online]. E/C.12/SVK/CO/2, 08.06.2012 [cit. 02.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/publisher,CESCR,,SVK,50644ab82,0.html>.

²²⁵ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-728-9, str. 583-584.

²²⁶ Srov. KOMISE OSN PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO. *Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování* [online]. 10 (A/56/10), 2001 [cit. 02.03.2022]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, čl. 4-11.

²²⁷ Např. MACASKILL, Ewen a Michael HOWARD. US soldier sentenced to 100 years for Iraq rape and murder. *The Guardian* [online]. Londýn: The Guardian, 2007 [cit. 02.03.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2007/feb/23/usa.iraq>.

²²⁸ Srov. MARKOVIC, Milan. Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC. *Michigan State Journal of International Law* [online]. 2007, 16(2), 439-458 [cit. 02.03.2022]. ISSN 2328-2991. Dostupné z:

nucené sterilizace romských či domorodých žen nebo nucené interrupce) nebo policejní násilí vůči ženám (násilí na vězeňkyních, obtěžování ženských obětí během trestního řízení). Podobně může v některých situacích stát přímo odpovídat za jednání nestátního subjektu, zejména pokud takový subjekt vykonává buď jen část státní moci²²⁹ nebo jedná na základě instrukce či kontroly státu²³⁰ (lze vztáhnout např. na guerilly či povstalecká uskupení).

Dlouho však nebyla jasná otázka, jakou roli má stát hrát ve vztahu k násilí, které páchají nestátní aktéři. Státy tradičně nechtěly být s tímto – ač nejrozšířenějším – typem násilí napřímo spojeny. Most mezi jednáním nestátních aktérů a odpovědností státu postavil právě až koncept *due diligence*, jenž je klíčovým standardem dovozujičím, že v určitých případech může být stát odpovědný i za svůj postup ve vztahu k násilí, které spáchal subjekt, jehož jednání státu není přičitatelné, typicky jednotlivec.

Tato sekce zahrnuje teoretické zakotvení, obsah a specifika *due diligence* v kontextu násilí na ženách. Prostřednictvím normativní analýzy a rozboru rozhodovací praxe přináší konceptualizaci tohoto pojmu, mapuje jeho rozsah a nakonec nabízí i kritiku jeho nedostatků.

Zcela obecný koncept *due diligence* se prvně objevil v 19. století v oblasti zacházení s cizinci a práva neutrality.²³¹ Vzešel ze zásady, že stát nesmí využívat své území způsobem, který by poškodil jiný stát.²³² S časem pronikl i do jiných oblastí mezinárodního práva, jako je právo investic nebo životního prostředí²³³ a také mezinárodní právo lidských práv. V rámci těchto konkrétních právních režimů začal nabývat speciálních a specifických forem.

I přes rozšířenou aplikaci principu *due diligence* mnohé jeho aspekty zůstávají v mezinárodním právu nevyjasněné. Existují otázky ohledně jeho postavení mezi primárními a sekundárními normami, zda se jedná o institut odpovědnosti státu, anebo spíše o závazek jako

https://scholarship.law.tamu.edu/facscholar/163/?utm_source=scholarship.law.tamu.edu%2Ffacscholar%2F163&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages.

²²⁹ Čl. 5 Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování,

²³⁰ *Tamtéž* čl. 8.

²³¹ FRENCH, Duncan a Tim STEPHENSILA. *Study Group on Due Diligence in International Law. First Report* [online]. 07.03.2014. [cit. 20.07.2023]. Dostupné z:

https://olympereaseuinternational.files.wordpress.com/2015/07/du_e_diligence_-_first_report_2014.pdf, str. 2; ŠTURMA, Pavel. „Náležitá péče“ v mezinárodním právu: obecný pojem s variabilním obsahem. *Právník* [online]. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2021, 2021(6), 401-415 [cit. 05.03.2023]. Dostupné z:

https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2021/6/1_Sturma_401-415_6_2021.pdf, str. 402.

²³² Srov. Arbitrážní nález ze dne 14.09.1872 ve věci *Spojené státy proti Spojenému království (Alabama claims)*; Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 09.04.1949 ve věci *Spojené království proti Albánii (Corfu Channel)*.

²³³ Srov. FRENCH, STEPHENSILA, *op. cit.*, str. 6; Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 20.04.2010 ve věci *Argentina proti Uruguayi (Pulp Mills)*.

takový, či ohledně jeho přesné právní kvalifikace.²³⁴ Cílem práce není zkoumat tuto obecnou povahu, nicméně tato sekce – opatrně – operuje s principem *due diligence* jako s komplexním, širokým, flexibilním, sektorově specifickým, stále se vyvíjejícím standardem chování, který vyplývá z primárních povinností státu.

V oblasti lidských práv se standard *due diligence* částečně odlišuje od tradičního přístupu. Odráží to skutečnost, že mezinárodní právo lidských práv se silně zaměřuje na vnitřní záležitosti státu a že nelze opomíjet, že mnoho porušení lidských práv spáchají jednotlivci. Lze tvrdit, že *due diligence* je zde obsažena v primárních normách samotných.²³⁵ Její existence souvisí s povinností předcházet a vyšetřovat porušení politických a občanských práv (např. povinnost předcházet činům krutého nebo nelidského zacházení bez ohledu na pachatele) a podporovat hospodářská, sociální a kulturní práva. Také vyplývá z procedurálních aspektů určitých lidských práv (zejména práva na život, zákaz mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení, práva na osobní integritu a práva na respekt k soukromému a rodinnému životu). Standard *due diligence* zde naznačuje, že stát má povinnost jednat pečlivě v případech všech porušení lidských práv, a to i ze strany soukromých subjektů. To obnáší především předcházení a stíhání takových porušení. Prostřednictvím standardu se stát může stát odpovědným za svou chybějící či nedostatečnou reakci v návaznosti na jednání porušující lidská práva (nikoli přímo za samotný čin).²³⁶

Vstup *due diligence* do oblasti lidských práv byl důležitým milníkem. Posílil nutnost, aby státy aktivně jednaly ve jménu ochrany lidských práv, umožnil více obětem hledat spravedlnost i před mezinárodními orgány. Bez *due diligence* by státy nedbalé k porušování lidských práv jednotlivci nečelily žádným důsledkům.

Konečně již k nejspecifičtější zkoumané oblasti, tedy *due diligence* v kontextu násilí na ženách. Zde se tento princip objevil v 90. letech 20. století.²³⁷ Stěžejní roli v tomto vývoji hrála

²³⁴ Srov. ŠTURMA, 2021, *op. cit.*, str. 414; KULSZA, Joanna. *Due Diligence in International Law* [online]. Leiden: Brill, 2016 [cit. 03.04.2023]. ISBN 978-90-04-32519-7. Dostupné z: <https://brill.com/display/title/26829>; BESSON, Samantha. *Due Diligence in International Law*. Leiden: Brill, 2023. ISBN 978-90-04-53865-8; KRIEGER, Heike, PETERS, Anne a Leonhard KREUZER (eds.). *Due Diligence in the International Legal Order*. [online]. Oxford: Oxford University Press, 2020 [cit. 03.04.2023]. ISBN 9780191912771. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198869900.001.0001>; MCDONALD, Neil. The Role of Due Diligence in International Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2019, 68(04), 1041-1054 [cit. 03.04.2023]. ISSN 0020-5893. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0020589319000344>.

²³⁵ GOLDSCHIED, Julie a Debra J. LIEBOWITZ. Due Diligence and Gender Violence: Parsing its Power and its Perils. *Cornell International Law Journal* [online]. 2014, 301(2015), 301-345 [cit. 18.04.2023]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2494867, str. 307; FRENCH, STEPHENSILA, *op. cit.*, str. 14.

²³⁶ FRENCH, STEPHENSILA, *op. cit.*, str. 16.

²³⁷ Srov. Zpráva MAKLP č. 54/01 ze dne 16.04.2001 ve věci *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*.

DEVAW a obecné doporučení č. 19 k CEDAW.²³⁸ Ty jej označily za nezbytný nástroj k zajištění prevence a ochrany před násilím na ženách.²³⁹

Jak již bylo vysvětleno, do té doby bylo násilí na ženách pokládáno za ryze soukromoprávní fenomén nacházející se mimo systém odpovědnosti státu dle mezinárodního práva a navíc i mimo běžnou diskuzi o diskriminaci žen.²⁴⁰ To tento standard prolomil.²⁴¹ Začal po státech vyžadovat aktivní kroky ve vztahu k výskytu násilí na ženách a ztělesnil ideu, že nezabránit násilí na ženách nebo nekonat, když k němu dojde, je stejně problematické jako spáchání samotné.²⁴² Přinesl nové porozumění fenoménu násilí na ženách jakožto strukturálnímu problému, který vyžaduje proaktivní zapojení státu, a dovození mezinárodněprávní odpovědnosti za jeho nekonání.²⁴³ Aplikace konceptu *due diligence* v daném kontextu se tak stala zásadní, a to z následujících důvodů.

Za prvé, *due diligence* posiluje primární povinnost chránit a podporovat lidská práva žen. Tuto povinnost, především způsob jejího provádění, specifikuje a upřesňuje. Tím se stává další silou motivující státy k zajištění lidských práv žen. Za druhé, bez *due diligence* by neexistovala spojitost mezi násilnými činy proti ženám spáchanými jednotlivci, nečinností státu a odpovědností státu. Pro stát, který je nedbalý k výskytu násilí na ženách, by neexistovaly žádné následky. Ženy by tak neměly vhodné právní a jiné nástroje obrany.

Za třetí, *due diligence* se zaměřuje na skutečné fungování státu a jeho reakce na násilí na ženách, nejen pouze na formální rámce.²⁴⁴ V některých případech může například existovat národní regulace proti násilí na ženách, která se formálně jeví jako adekvátní. Skutečná, materiální implementace v praxi však může být vadná. *Due diligence* se proto zajímá i o kvalitu a reálný výkon norem a jejich případné nedostatky. Primární normy říkají, „co“ je potřeba naplnit. *Due diligence* k tomu dodává, „jak“ to zajistit. Za čtvrté, *due diligence* tvoří součást lidskoprávního přístupu k tématu násilí na ženách. Právě taková perspektiva je potřebná pro to, aby mělo plnohodnotné

²³⁸ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*

²³⁹ EMERTON, Robyn et al. *International Women's Rights Cases*. Londýn: Cavendish Publishing, 2005. ISBN 978-1-859-41906-9, str. 42.

²⁴⁰ ECOSOC, 2006, *op. cit.*; odst. 100-101.

²⁴¹ Srov. ABI-MERSHED, Elizabeth A. H. *Due diligence and the fight against gender-based violence in the Inter-American system. Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence*. In: BENNINGER-BUDEL, Carin (eds.). *Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence* [online]. Leiden: Brill Nijhoff, 2008, 127-137 [cit. 06.03.2023]. ISBN 978-90-04-18088-8. Dostupné z: https://brill.com/display/book/edcoll/9789004180888/Bej_9789004162938.i-300_009.xml, str. 128.

²⁴² Rozsudek MASLP ze dne 29.07.1988 ve věci *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu*, odst. 136; ECOSOC. *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective, Violence against Women. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences* [online]. E/CN.4/1999/68, 10.03.1999 [cit. 22.04.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/271024> (dále jen jako „ECOSOC, 1999“).

²⁴³ GRIFFITHS, *op. cit.*, str. 278.

²⁴⁴ FRENCH, STEPHENSILA, *op. cit.*, str. 16.

místo v systému lidských práv. Konečně, bez *due diligence* by násilí na ženách zůstalo v rámci mezinárodního práva prakticky neviditelné (jako tomu bylo do konce 20. století). Tato zásada podpořila globální přesah tohoto fenoménu a potřebu mezinárodního společenství na něj reagovat.

Lze uzavřít, že *due diligence* vyžaduje, aby státy vynaložily rozumné úsilí na budování společnosti, kde násilí není tolerováno a ženy ho nemusí zažívat. Tento standard však není drakonicky přísný. Dílčí povinnost vyvěrající z *due diligence* jsou standardy co do chování (*of conduct*), nikoli do výsledku (*of result*).²⁴⁵ Státy nejsou povinny zastavit všechny případy násilí; nemusejí „uspět“ ve sto procentech případů. Záleží nicméně na formě jejich reakce a úrovni péče.²⁴⁶ Zároveň se zohledňují kapacity státu ve světle jeho socioekonomické situace a vývoje.²⁴⁷ Bez *due diligence* by scházelo pochopení probíraného fenoménu, chyběly nástroje obrany pro oběti i zájem mezinárodního práva a společenství.

2.2.2.1. Rozsah *due diligence* v kontextu násilí na ženách

Nyní k rozsahu, obsahu a zakotvení principu *due diligence* v kontextu násilí na ženách. Má zde vícero právní základ. Vyplyvá z obecné obyčejové povinnosti respektovat, chránit a naplňovat lidská práva.²⁴⁸ Dovojuje se také jednak z procedurálních aspektů obecných zavedených lidských práv (zejména práva na život, zákazu mučení a nelidského a ponižujícího zacházení, práva na nedotknutelnost osoby či práva na respektování soukromého a rodinného života), jednak ze specifitějších práv týkajících se žen,²⁴⁹ včetně specifického práva žen na život bez násilí.²⁵⁰ Výslovně jej obsahují regionální lidskoprávní úmluvy proti násilí na ženách, Úmluva Belém do Pará a Istanbulská úmluva. Aplikují jej regionální lidskoprávní soudy a kvasijudiciální orgány OSN, především Výbor CEDAW, bohatě s ním operuje *soft law* a další nezávazné, podpůrné dokumenty a zprávy mezinárodních organizací.²⁵¹ Zároveň dle OSN již vznikla specifická obyčejová norma, která státy váže „*k předcházení a reakci na činy násilí na ženách se standardem due diligence*“.²⁵²

²⁴⁵ Srov. *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 279; VILLANUEVA FLORES, Rocío. *Feminicidio y jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos*. In: MARIÑO, *op. cit.*, str. 267-268.

²⁴⁶ FRENCH, STEPHENSILA, *op. cit.*, str. 17.

²⁴⁷ *Tamtéž*, str. 18; ŠTURMA, *op. cit.*, str. 415.

²⁴⁸ GOLDSCHIED, LIEBOWITZ, *op. cit.*, str. 307.

²⁴⁹ Např. čl. 2 CEDAW.

²⁵⁰ Srov. čl. 6 Úmluvy Belém do Pará.

²⁵¹ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*; DEVAW, čl. 4 písm. c); Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy k násilí na ženách [online]. Rec (2002) 5, 30.04.2002 [cit. 30.01.2023]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612, odst. II; OSN. *Pekingská deklarace a Akční platforma* [online]. 27.10.1995 [cit. 22.02.2024]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>, odst. 125 písm. b); Rezoluce Valného shromáždění OSN k posílení snah eliminovat všechny formy násilí na ženách. UN Doc. A/RES/61/143, 30.01.2007, odst. 7 a 8 písm. h); ECOSOC, 2006, *op. cit.*; ECOSOC, 1999, *op. cit.*

²⁵² ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 29; *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 254.

Pokud jde o konkrétní postupy a opatření, jež je nutné přijmout jménem *due diligence*, pochopitelně neexistuje přesný seznam ani „kuchařka“, jak tuto povinnost adekvátně naplnit (ač se o to některé organizace snaží)²⁵³. Po analytickém rozboru relevantních mezinárodních norem a rozhodovací praxe Výboru CEDAW, ESLP a MASLP či Meziamerické komise pro lidská práva (MAKLP) však lze *due diligence* relativně jasně ohraničit.

Analyzované prameny se shodují na tom, že v oblasti násilí na ženách nestačí jen obecná *due diligence*, nýbrž vzniká specifická, zvláštní *due diligence*. Ta má adekvátně reagovat na zvláštní zranitelnost obětí takového násilí a mechanismy jeho vzniku.²⁵⁴ Má vzít v potaz kontext diskriminace žen a případného dalšího znevýhodnění některých obětí (např. zdravotní postižení, marginalizovaná etnicita).²⁵⁵ Proto všemi závazky prostupuje specifická povinnost státu postupovat nediskriminačně, citlivě vůči potřebám obětí, s ohledem na genderový rozměr tohoto násilí a jeho historické příčiny.²⁵⁶

Ustálilo se, že pod takto specifickou *due diligence* v oblasti násilí na ženách spadají závazky zajistit: prevenci, ochranu oběti, řádné vyšetření a odstíhání činu, potrestání pachatele a odškodnění oběti (v angličtině se tyto závazky někdy označují jako tzv. 5P: *prevention, protection, prosecution, punishment a provision of redress for victims*). Ty dále dělím do dvou kategorií, a to povinnosti vznikající (A) před tím, než došlo ke spáchání činu, tedy závazek generální prevence a částečně individuální prevence, a (B) po tom, co již byl čin spáchán, respektive se začal dít, tedy závazky zajistit vyšetření, potrestání a odškodnění, částečně také individuální prevence. Takto budou tyto hlavní závazky představeny.

A. Než dojde k násilí aneb preventivní povinnost

Chronologicky první je povinnost státu zajistit prevenci páchání násilí na ženách. Některé zdroje přitom od sebe oddělují povinnost prevence a povinnost zajistit ochranu oběti. Argumentují,

²⁵³ Srov. AZIZ, Zarizana Abdul a Janine MOUSSA. *Due Diligence Framework: State Accountability Framework for Eliminating Violence against Women* [online]. Newton: International Human Rights Initiative, 2016 [cit. 23.04.2023]. ISBN 978-0-9861462-0-6. Dostupné z:

<https://www.peacewomen.org/sites/default/files/Due%20Diligence%20Framework%20Report%20final.pdf>.

²⁵⁴ *Volodina proti Rusku*, *op. cit.*, odst. 92; Rozsudek ESLP ze dne 22.10.2019 ve věci *Barsova proti Rusku*, č. 20289/10, odst. 35; Rozsudek ESLP ze dne 11.02.2020 ve věci *Buturugă proti Rumunsku*, č. 56867/15, odst. 67; Rozsudek ESLP ze dne 19.03.2019 ve věci *E. B. proti Rumunsku*, č. 49089, odst. 60.

²⁵⁵ *Jessica Lenaban González proti USA*, *op. cit.*, odst. 129-131, 164; *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 258; Rozsudek MASLP ze dne 26.08.2021 ve věci *Bedoya Lima Jineth a ostatní proti Kolumbii*, odst. 90, 126; *Velásquez País a ostatní proti Guatemale*, *op. cit.*, odst. 122.

²⁵⁶ Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 29.11.2007 ve věci *Tayag Vertido proti Filipínám*, č. 18/2008, odst. 8.8; *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*, *op. cit.*, odst. 3, 60, 6; MAKLP. *Informe no. 67: Las mujeres frente a las violencia y la discriminación derivadas del conflicto armado en Colombia* [online]. OEA/Ser.L/V/II, 18.10.2006 [online]. [cit. 08.03.2022]. Dostupné z:

www.cidh.org/countryrep/colombiamujeres06sp/informe%20mujeres%20colombia%202006%20espanol.pdf, odst. 30; Rozsudek ESLP ze dne 28.05.2013 ve věci *Eremia proti Moldávii*, č. 3564/11.

že i v samotném jádru závazku na ochranu oběti je potřeba násilí bránit a prevenovat jeho další eskalaci, byť v individuálním konkrétním případě. Proto se jeví přesnější uvažovat o extenzivněji pojatém závazku prevence, který se jen dále rozděluje na povinnost prevence (a) generální, jež odpovídá závazku prevence *lato sensu* ve vztahu k široké veřejnosti, a především potenciálním pachatelům a obětem, a (b) individuální, která odpovídá závazku zajistit ochranu oběti a prevenci násilí v konkrétním případě. Každou z nich lze dále dělit na dílčí závazky.

Nejdříve k prevenci generální. První z jejích dílčích závazků se vztahuje k nutné existenci adekvátního a účinného legislativního rámce.²⁵⁷ Tato povinnost se přitom projevuje na dvou úrovních, a to povinností (a) odstranit škodlivá „negativní“ či diskriminační ustanovení ze stávajícího právního rámce²⁵⁸ a zároveň (b) vybudovat účinný „pozitivní“ právní řád reagující na výskyt násilí na ženách.²⁵⁹ Stěžejní je pak legislativní uznání určitých forem násilí na ženách a jejich kriminalizace.²⁶⁰ Spolu s tím by stát měl zajistit obětem odpovídající přístup k soudní či jiné ochraně.²⁶¹ To by v součtu mělo dát za vznik systému, který pachatele odrazuje od páchání násilí.²⁶² V dalším kroku sem spadá potřeba přijetí relevantních plánů, strategií či metodik,²⁶³ zajištění ústavněprávní garance rovnosti mužů a žen²⁶⁴ a přistoupení k relevantním mezinárodním lidskoprávním úmluvám.²⁶⁵

S tím zároveň souvisí i povinnost vystavět potřebnou institucionální strukturu, která bude obsah právního rámce provádět. Stát by tak měl zajistit účinný a kapacitně adekvátní systém zdravotní, sociální, trestněprávní a jiné pomoci obětem (např. azylové domy, poradenská centra apod.) a podporovat existenci specializovaných center zaměřených specificky na téma násilí na ženách. Vše zmíněné potvrzují i lidskoprávní rozhodovací orgány.²⁶⁶

²⁵⁷ Čl. 4 písm. d)-g) DEVAW; čl. 2 písm. a)-c) CEDAW; srov. *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu*, *op. cit.*; ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 82.

²⁵⁸ Čl. 2, písm. f) a g) CEDAW; *Tayag Vertido proti Filipínám*, *op. cit.*, odst. 8.4.

²⁵⁹ VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 12 k násilí na ženách* [online]. A/44/38, 03.03.1989 [cit. 22.04.2022].

Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/52d927444.html>; Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 125 písm. a), d); srov. čl. 4, písm. o) a p) DEVAW; MAKLP. *The situation of the rights of women in Ciudad Juárez, Mexico: The right to be free from violence and discrimination* [online]. OEA/Ser.L/V/II.117, 07.03.2003 [cit. 01.04.2023]. Dostupné z: <http://hrlibrary.umn.edu/iachr/mexico-juarez.html>, odst. 158; ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 82.

²⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 04.12.2003 ve věci *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, odst. 153, 185.

²⁶¹ Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 124 písm. d)-f), h), l).

²⁶² OVEY, Clare a Robin C. A. WHITE. *The European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-954338-0, str. 176.

²⁶³ Srov. čl. 4, písm. e) a f) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 124 písm. c)-g), i), j), o); ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁶⁴ ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁶⁵ *Tamtéž*.

²⁶⁶ Rozsudek ESLP ze dne 12.06.2008 ve věci *Benacqua proti Bulharsku*, č. 71127/01; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 10.09.2019 ve věci *S. L. proti Bulharsku*, č. 99/2016; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 25.04.2018 ve věci *J. I. proti Finsku*, č. 103/2016; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 26.08.2020 ve věci *V. C. proti Moldávii*, č. 105/2016; *A. T. proti Maďarsku*, *op. cit.*

Dalším významným dílčím závazkem je nutnost zajišťovat vzdělávání. I tento sub-závazek lze opět rozdělit do dvou úrovní, a to na vzdělávání (a) odborného personálu, který přichází do kontaktu s oběťmi trestných činů a rozhoduje o nich, především orgánů činných v trestním řízení,²⁶⁷ a (b) plošné, celospolečenské prostřednictvím osvěty a budování společnosti citlivé vůči tématům diskriminace a násilí.²⁶⁸ V neposlední řadě má stát povinnost sbírat data o tomto typu násilí a podporovat výzkum: měl by tedy shromažďovat *know-how* a relevantní statistiky a také je prostřednictvím osvěty šířit.²⁶⁹

Následuje závazek zajistit individuální prevenci, srovnatelný se závazkem zajistit ochranu oběti. Ten oproti výše uvedenému přináší zaměření se na jednotlivé oběti, u kterých násilí hrozí výskytem či eskalací.²⁷⁰ Vzhledem k tomu, že násilí ženy často ohrožuje na samotném životě a zdraví, plyne taková povinnost navíc přímo z obecného práva na život nebo zákazu nelidského a ponižujícího zacházení.²⁷¹ Stát má tak povinnost přijmout dostatečná, přiměřená ochranná opatření před takovým rizikem a současně dbát na zvláštní potřeby obětí a jejich zranitelnost.²⁷²

Navíc lze rozeznávat dva zvláštní účely, ve vztahu ke kterým by měl stát jednat. V první řadě jde pochopitelně o ochranu zdraví a života oběti a prevenci újmy na jejím fyzickém zdraví, pokud lze v jejím případě identifikovat nebezpečí další eskalace násilí. Typickými reakčními nástroji zde budou spíše akutní a pohotovostní opatření, například ochrana v rámci trestního řízení, občanskoprávní předběžná opatření, instituty podobné vykazání násilné osoby z obydlí. V druhé řadě však bude předmětem ochrany také prevence ve vztahu k psychické a duševní integritě oběti. V takový moment již nemusí být tolik potřeba akutní prostředky, ale prim mohou hrát instrumenty schopné pomoci minimalizovat psychickou újmu a omezit její prohlubování.²⁷³ Konkrétně má stát povinnost zajistit oběti asistenci, přístup k odborným službám podpory, pevnou podpůrnou síť

²⁶⁷ Srov. čl. 4, písm. i) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 124 písm. n); *María Penha proti Brazílii*, *op. cit.*, odst. 61; ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁶⁸ Čl. 4, písm. j) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 125 písm. e), g), j) a odst. 124 písm. k); čl. 5 CEDAW; ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁶⁹ Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 125 písm. e), g), j), odst. 124 písm. k), odst. 129; ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁷⁰ ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 82.

²⁷¹ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 28.10.1998 ve věci *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94; Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2000 ve věci *Akkoc proti Turecku*, č. 22947/93 a 22948/93; Rozsudek ESLP ze dne 26.03.1985 ve věci *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80; Rozsudek ESLP ze dne 31.05.2007 ve věci *Kontrová proti Slovensku*, č. 7510/04; Rozsudek ESLP ze dne 23.09.1998 ve věci *A. proti Spojenému království*, č. 25599/94; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.05.2001 ve věci *Z a ostatní proti Spojenému království*, č. 29392/95.

²⁷² Čl. 4, písm. l) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 124, písm. m), odst. 125, písm. c), odst. 126, písm. d).

²⁷³ Srov. ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 82.

(krizové telefonické linky, poradenská centra, azylové a krizové ubytování, zvláštní sociální dávky pro oběti)²⁷⁴ a také možnosti řešení činu.

Neexistence takových nástrojů či jejich neefektivita v minulosti sloužila jako jednoznačný podklad pro shledání porušení lidských práv oběti.²⁷⁵ Například ve významném stanovisku *A. T. proti Maďarsku* o domácím násilí Výbor CEDAW konstatoval porušení, když Maďarsko v atmosféře všeobecného i justičního nezájmu o téma násilí na ženách neposkytlo oběti ochranná opatření (ač existující) a také nezajistilo dostatek azylových domů pro oběti.²⁷⁶

Aktivace tohoto závazku je podmíněna tím, že se stát dozví či má dozvědět o daném riziku pro život oběti. Stát se přitom o tom, že dochází k násilí, často a tradičně dozví až poté, co již nějakou dobu trvá. Tomu se podrobně věnoval ESLP v klíčovém rozsudku *Opuz proti Turecku*, ve kterém dlouhodobě eskalující domácí násilí vyústilo ve vraždu matky oběti. Vystavěl zde robustní povinnost státu zabránit páchání násilí v konkrétním případě a stanovil kumulativní podmínky pro její porušení, tedy: (i) stát se dozvěděl nebo měl dozvědět (ii) o existenci reálného a bezprostředního (*real and immediate*) rizika pro oběť a (iii) nepřijal rozumná a očekávatelná opatření k ochraně takové oběti.²⁷⁷ V této souvislosti také ESLP zdůrazňuje nutnost provést skutečně řádné hodnocení závažnosti rizika (tzv. *risk assessment*), které je předpokladem pro adekvátní evaluaci „reálnosti a bezprostřednosti“ rizika.²⁷⁸ ESLP tyto podmínky opakovaně potvrdil²⁷⁹ a přijal je za své také MASLP²⁸⁰ (k jejich kritice více dále.)

B. Od momentu spáchání násilí dále aneb povinnosti vyšetřit, odstíhat a odškodnit

Pokud prevence, generální i individuální, selhala a k násilnému činu došlo, je nutné reagovat. *Due diligence* nutí stát k tomu, aby poskytl obětem potřebné účinné nástroje nápravy.²⁸¹ Nutnou prerekvizitou přitom je zmiňovaný funkční právní rámec stanovující pravidla řešení situace

²⁷⁴ Čl. 4, písm. g) DEVAW; ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 47, 82; ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁷⁵ *Bevacqua proti Bulbarsku*, *op. cit.*, odst. 83; *S. L. proti Bulbarsku*, *op. cit.*; *J. I. proti Finsku*, *op. cit.*; *V. C. proti Moldávii*, *op. cit.*

²⁷⁶ *A. T. proti Maďarsku*, *op. cit.*, odst. 9.3.

²⁷⁷ Rozsudek ESLP ve věci *Opuz proti Turecku* ze dne 09.06.2009, č. 33401/02, odst. 129 a n.

²⁷⁸ *Talpis proti Itálii*, *op. cit.*, odst. 115, 130; Rozsudek ESLP ze dne 26.05.2020 ve věci *Munteanu proti Moldávii*, č. 34168/11, odst. 70; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 15.06.2021 ve věci *Kurt proti Rakousku*, č. 62903/15, odst. 164, 166, 190.

²⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 15.01.2009 ve věci *Branko Tomašić proti Chorvatsku*, č. 46598/06, odst. 51; *Kurt proti Rakousku*, *op. cit.*

²⁸⁰ *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 280; Rozsudek MASLP ze dne 31.01.2006 ve věci *Pueblo Bello Masacre proti Kolumbii*, odst. 123.

²⁸¹ ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 37.

a také kapacitně adekvátní fungování orgánů činných v trestním řízení.²⁸² Oběti by zároveň měly mít co nejhodnější a nejbezpečnější podmínky pro to, aby oznámení o činu podaly.²⁸³

Za prvé je stát vázán spáchání činu řádně vyšetřit.²⁸⁴ To plyne i z obecného práva na život a zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení.²⁸⁵ Řízení musí být vedeno nezávisle, efektivně, bez zbytečných průtahů a citlivě ve vztahu k oběti.²⁸⁶ Také by mělo zohledňovat veškerá specifika těchto trestných činů.²⁸⁷ Za druhé má stát povinnost pachatele řádně prošetřeného činu odstíhat, tedy obvinít ze spáchání trestného činu a následně potrestat. Pro to platí podobná pravidla jako pro povinnost vyšetřit – takové stíhání by mělo být efektivní, bez průtahů a zohledňující potřeby a zranitelnost oběti.²⁸⁸ Důsledné stíhání a trestání pachatelů násilí na ženách přitom je zásadní pro odstranění jejich systematické beztrestnosti (tzv. *impunity*).

Rozhodovací praxe k povinnosti vyšetřit a povinnosti odstíhat je bohatá.²⁸⁹ ESLP potvrzuje potřebu nezávislého, profesionalizovaného, rigorózního trestního řízení respektujícího oběť.²⁹⁰ Jako podklad pro odsuzující rozsudek uznal třeba to, když státní orgány natolik dlouho otálely s vyšetřením a stíháním fyzického domácího násilí, až se jeho spáchání promlčelo,²⁹¹ nebo když obecný celospolečenský laxní přístup k násilí na ženách vedl k bagatelizaci činu orgány činnými v trestním řízení.²⁹² V kontextu rozhodovací praxe MAKLP a MASLP byly tyto povinnosti specifikovány také jako povinnost zajistit obětem asistenci v rámci trestního řízení, provádět citlivý, důvěrný a ideálně neopakovatelný výslech oběti, minimalizovat její reviktimizaci, dokumentovat všechny vyšetřovací úkony, pečlivě zajistit a uchovat důkazní materiál a garantovat bezplatný přístup oběti k právní pomoci.²⁹³ Výbor CEDAW také poznamenal, že byt' stát pachatele nakonec

²⁸² *M. C. proti Bulharsku*, *op. cit.*, odst. 185; ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 50; ECOSOC, 1999, *op. cit.*, odst. 25.

²⁸³ Srov. ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 82.

²⁸⁴ VAN DIJK, Pieter, VAN HOOFF, Fried, VAN RIJN, Arjen a Leo ZWAAK (eds.). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Intersentia, 2006. ISBN-10: 90-5095-616-5, str. 370.

²⁸⁵ *Kontrova proti Slovensku*, *op. cit.*, odst. 49-52; *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 293; SMITH, *op. cit.*, str. 206.

²⁸⁶ Srov. čl. 49 Istanbulske úmluvy; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 25.09.1997 ve věci *Aydin proti Turecku*, č. 23178/94; *Tayag Vertido proti Filipínám*, *op. cit.*, odst. 3.1; 8.4.

²⁸⁷ *M. C. proti Bulharsku*, *op. cit.*, odst. 182; *Aydin proti Turecku*, *op. cit.*, odst. 98.

²⁸⁸ Čl. 49 Istanbulske úmluvy.

²⁸⁹ Např. Rozsudek ESLP ze dne 09.02.2021 ve věci *N. Ç. proti Turecku*, č. 40591/11; Rozsudek ESLP ze dne 07.07.2021 ve věci *Tkbelidze proti Gruzii*, č. 33056/17; Rozsudek ESLP ze dne 03.10.2017 ve věci *D. M. D. proti Rumunsku*, č. 23022/13; Rozsudek ESLP ze dne 11.07.2017 ve věci *Ž. B. proti Chorvatsku*, č. 47666/13; *Bajšan proti Rumunsku*, *op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 04.08.2020 ve věci *Tërshana proti Albánii*, č. 48756/14, odst. 157; Rozsudek ESLP ze dne 28.05.2020 ve věci *Z. proti Bulharsku*, č. 39257/17.

²⁹⁰ *Aydin proti Turecku*, *op. cit.*, odst. 94; *M. C. proti Bulharsku*, *op. cit.*; *Talpis proti Itálii*, *op. cit.*, odst. 106; *Volodina proti Rusku*, *op. cit.*, odst. 92, 101.

²⁹¹ Rozsudek ESLP ze dne 26.03.2013 ve věci *Valinliene proti Litvě*, č. 33234/07.

²⁹² *Eremia proti Moldávii*, *op. cit.*, odst. 89.

²⁹³ Rozsudek MASLP ze dne 30.08.2010 ve věci *Fernández Ortega a ostatní proti Mexiku*, odst. 194; Rozsudek MASLP ze dne 24.06.2020 ve věci *Guzmán Albarraçín a ostatní proti Ekvádoru*; Rozsudek MASLP ze dne 19.05.2014 ve věci *Vélaz Franco a ostatní proti Guatemale*; *Velásquez País a ostatní proti Guatemale*, *op. cit.*, odst. 133, 168; Zpráva MAKLP č. 51/13 ze dne 14.03.2006 ve věci *Paloma Angélica Escobar Ledezma a ostatní proti Mexiku*.

„úspěšně“ odstíhá, nemusí tím automaticky naplnit povinnost *due diligence*, pokud řízení proběhne například necitlivě, s průtahy nebo bez možnosti oběti využít trestněprávní nástroje pro svou obranu.²⁹⁴

Za třetí by měl stát oběti, případně pozůstalým po ní, zajistit přístup k odškodnění následků činu a zásahu do základních práv, které představoval.²⁹⁵ Odškodnění přitom nemusí plynout přímo od státu, je možné, aby stát splnění této povinnosti přesunul na pachatele a uložil takovou povinnost jemu. Je nutné odškodnit fyzická i psychická zranění, ušlý zisk, ztrátu společenského uplatnění, zásah do důstojnosti i všechny reálné výdaje, které oběť musela vynaložit při sanaci dopadů činů (např. náklady na zdravotní péči, terapii, fyzioterapii, stěhování, právní zastupování).²⁹⁶ Odškodnění oběti náleží jednak z titulu újmy, již utrpěla trvajícím domácím násilím, jednak za selhání státu ji před násilím ochránit.²⁹⁷ Toto právo také jasně formuluje judikatura ESLP,²⁹⁸ praxe Výboru CEDAW²⁹⁹ i MASLP.³⁰⁰

Na závěr této sekce lze jednotlivé závazky a sub-závazky spadající pod *due diligence* znázornit následujícím obrázkem:

²⁹⁴ Např. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 06.08.2007 ve věci *Fatma Yildirim proti Rakousku*, č. 6/2005, odst. 7.4, 12.1.6; *Tayag Vertido proti Filipínám*, *op. cit.*

²⁹⁵ Srov. čl. 14 CAT; čl. 9 Meziamerické úmluvy o prevenci a trestání mučení; SMITH, *op. cit.*, str. 226; *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*, *op. cit.*, odst. 61.

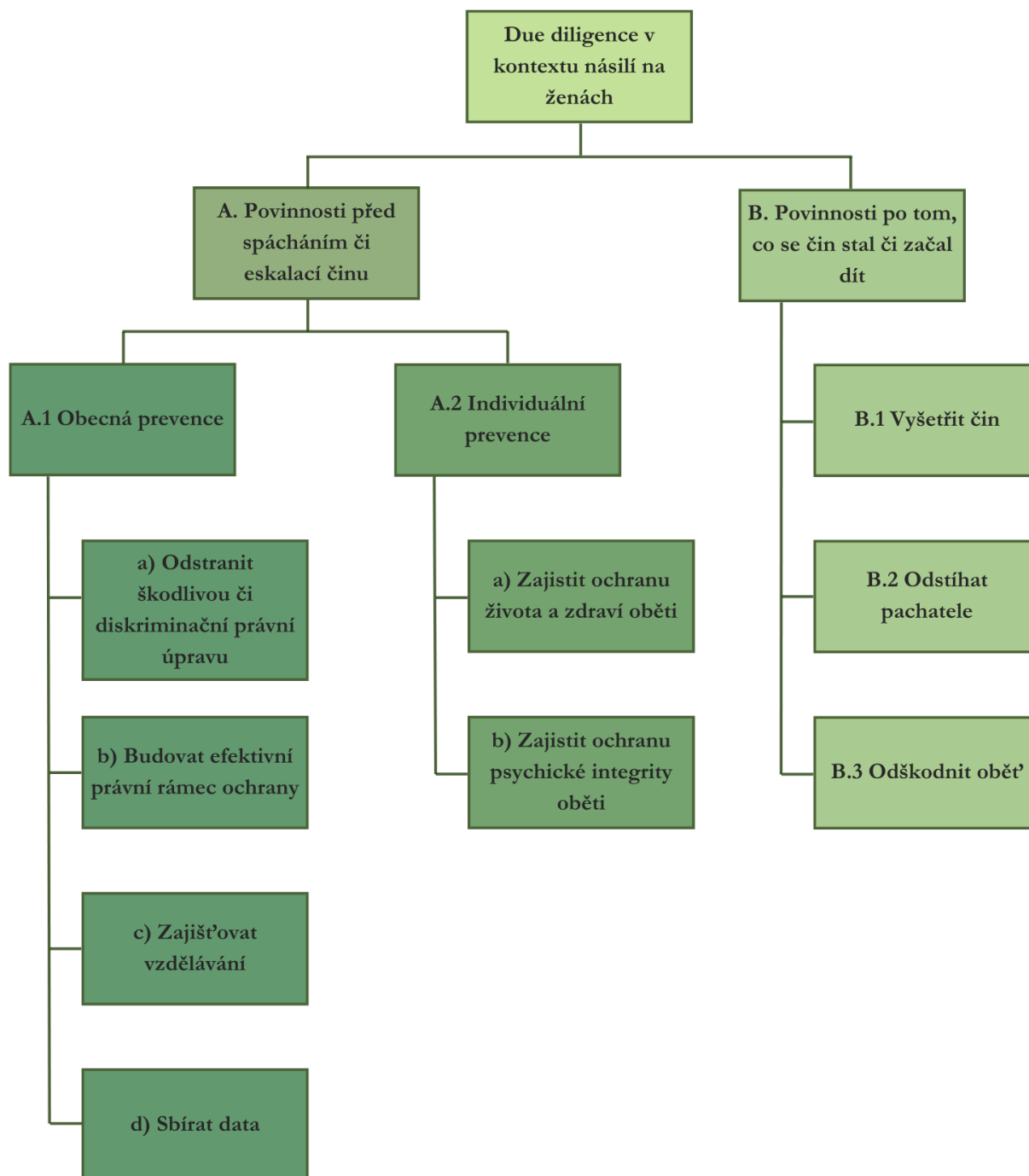
²⁹⁶ ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 84.

²⁹⁷ RITTENHOUSE, Rebecca. *The Due Diligence Obligation to Prevent Violence Against Women: Legal Report* [online]. New York: Human Rights Foundation, 2011 [cit. 13.04.2023]. Dostupné z: <https://studylib.net/doc/8935167/the-due-diligence-obligation-to-prevent-violence-against->

²⁹⁸ *X a Y proti Nizozemsku*, *op. cit.*; *M. C. proti Bulharsku*, *op. cit.*; *Kontrova proti Slovensku*, *op. cit.*, odst. 64; *D. M. D. proti Rumunsku*, *op. cit.*, odst. 47-53; Rozsudek ESLP ze 21.01.2016 ve věci *L. E. proti Řecku*, č. 71545/12.

²⁹⁹ Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 09.08.2019 ve věci *X a Y proti Rusku*, odst. 9.3.

³⁰⁰ *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 450.

OBRÁZEK Č. 5: POVINNOSTI *DUE DILIGENCE*

2.2.2.2. Kritika charakteru *due diligence* v kontextu násilí na ženách

Nyní ke kritickému zhodnocení obsahu principu *due diligence*, a to především z perspektivy životní reality obětí. Kritika se nabízí zejména ohledně toho, zda jeho charakter skutečně dostatečně zohledňuje všechny aspekty násilí na ženách. Jak bylo opakovaně řečeno, násilí na ženách je totiž specifickým fenoménem, a proto by i *due diligence* měla být taková (srov. Část I.3.2). Nicméně například podle Griffiths nebo Stoyanové je stávající podoba *due diligence* v kontextu násilí na ženách

příliš úzká, slabá a méně využitelná nežli koncept pozitivních závazků států plynoucích z obecné povinnosti respektovat, chránit a naplňovat lidská práva.³⁰¹

Proto zaměřením se na povinnost individuální prevence tvrdím, že současné fungování *due diligence* kompletně nereaguje na všechna specifika násilí na ženách. Argumentuji, že (i) existují překážky pro to, aby se stát o páčání násilí dozvěděl, (ii) standard „reálného a bezprostředního rizika“ potřebný pro spuštění *due diligence* je pro oblast násilí na ženách příliš vysoký a (iii) nadměrná státní intervence může být někdy pro oběti ve výsledku škodlivá.

Prvním aspektem hodným diskuze je tedy podmínka, aby se stát dozvěděl o riziku pro oběť, k tomu, aby se mohla aktivovat jeho povinnost *due diligence*.³⁰² To je totiž ve vztahu k obětem, především domácího násilí, problematické.

Nejprve hraje roli fakt, že oběti toto násilí skutečně často nenahlašují. V řadě zemí totiž chybí bezpečné prostředí a zázemí pro to, aby tak učinily, čelí stigmatizaci, bagatelizaci toho, co se jim stalo, a následné retraumatizaci a reviktimizaci. Víze trestního řízení a zátěže, kterou pro oběť znamená, může být odrazující. Zároveň existují i rozdíly mezi oběťmi navzájem a některé z nich mohou mít přístup k ohlášení a pomoci ještě více ztížený (např. ženy-migrantky se nemusí obrátit na policii kvůli obavám souvisejícím s jejich pobytovým statutem, ženy etnického původu nemusí chtít policii volat kvůli obavě z rasových předsudků).³⁰³

Je tak běžné, že oběti dlouho sbírají odvahu, aby trestný čin oznámily. Nějakou dobu se rozmyšlejí, váhají, protože se pachatele mohou bát nebo třeba neznají svá práva a způsoby, jak získat pomoc. Stává se, že svá oznámení také berou zpět (buď ze strachu, nebo po nátlaku pachatele). Rozhodně není obvyklé, že by se oběť například domácího násilí s prvním incidentem okamžitě obrátila na policii. Tento proces trvá spíše delší dobu, během které má násilí tendenci eskalovat. Pokud se pak stát o riziku pro oběť dozví, může jít již o závažné pokročilé násilí, jehož zastavení může být velice náročné. Stát se o nebezpečí ve skutečnosti prakticky nikdy nedozví dostatečně brzy na to, aby se alespoň pokusil spáchání činu v konkrétním případě zabránit.³⁰⁴ Naplnění první podmínky pro aktivaci *due diligence* tak není pro oběti násilí na ženách samozřejmé.

Druhým problematickým bodem je podmínka, aby nebezpečí, o němž se stát dozví, bylo „reálné a bezprostřední“, tedy dosahující stejné úrovně rizika jako u aplikace *due diligence* v jiných oblastech.³⁰⁵ Takto definovaná laťka totiž může být zejména pro oběti domácího násilí příliš vysoko

³⁰¹ Srov. GRIFFITHS, *op. cit.*, str. 280; STOYANOVA, *op. cit.*

³⁰² VAN DIJK, VAN HOOFF, VAN RIJN, ZWAAK (eds.), *op. cit.*, str. 358.

³⁰³ GOLDSCHIED, LIEBOWITZ. *op. cit.*, str. 315.

³⁰⁴ Souhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque k *Valiulieni proti Litvě*, *op. cit.*

³⁰⁵ Srov. *Osman proti Spojenému království*, *op. cit.*, odst. 116.

nastaveným standardem co do intenzity, četnosti a *modu operandi* násilí. To, aby se do takového bodu násilí dostalo, může trvat dlouho. Domácí násilí se typicky vyvíjí a eskaluje postupně spolu s tím, čím náročnější je pro oběť násilnou situaci opustit; může tudíž trvat léta, než dosáhne intenzity reálného a bezprostředního nebezpečí života. Podmínka potenciálně vylučuje oběti psychického či socioekonomického násilí, v jejichž případech mohou státní orgány tvrdit, že takové jednání není „reálné a nebezpečné“ *per se*, alespoň ne pro jejich život a fyzické zdraví. I v judikatuře ESLP se tak začínají ozývat hlasy po potřebě adaptovat tento standard pro oblast násilí na ženách (např. „*Pokud stát ví nebo by měl vědět, že část jeho populace – například ženy – je vystavena opakovanému násilí, a neochrání je v situaci existujícího, byť ne bezprostředního, nebezpečí, může být odpovědným za porušení lidských práv. Konstruktivní povinnost prevence a ochrany má být reakcí na vzorec rozsáhlého zneužívání a násilí, které je státním orgánům již známo.*“).³⁰⁶ Podmínka reálnosti a bezprostřednosti tedy přináší tři sub-problémy.

Za prvé je zde téma adekvátního vyhodnocování reálnosti a bezprostřednosti rizika. Takový *risk assessment* vyžaduje výrazné kapacity a znalosti. Může vyžadovat značnou investici, kterou ne všechny státy budou ochotné učinit. Rozpoznání povahy nebezpečí je přitom klíčové pro výběr dalších kroků, mělo by být provedeno důkladně a erudovaně. Korektní přístup k vyhodnocování vyžaduje zájem, proaktivitu a finanční prostředky. Realita z řady světových států však spíše nasvědčuje celkové neochotě států se tímto násilím zabývat. Odbytí *risk assessment* může podkopávat jednu z podmínek pro přijetí jakýchkoli dalších ochranných kroků a vést k fatálním následkům.

Za druhé může takový požadavek vést k erozi důvěry oběti v instituce. Může se stát, že se oběť odváží a obrátí se na státní orgány, autority však vyhodnotí, že riziko ještě není vysloveně reálné a bezprostřední, ale třeba zatím „jen“ na úrovni méně intenzivních výhrůžek nebo rozvíjejícího se, „neviditelného“ psychického násilí. Z vlastní praxe znám, že se české oběti domácího násilí neřídka setkávají s reakcí, že situace zatím není „dostatečně vážná“ pro státní intervenci. Roli zde přitom hraje i to, že čím déle zůstává oběť v násilném vztahu, tím těžší pro ni může být rozeznat moment, kdy už je ten „pravý čas“ požádat o pomoc. Neúspěšné vyhledání pomoci tak může být pro oběť demotivující. To platí tím spíše, pokud se při kontaktu s policií navíc nesetká s citlivým, respektujícím přístupem. Taková zkušenost může negativně ovlivnit její důvěru ve státní aparát a snížit šanci, že se na orgány obrátí znovu, až bude situace opravdu „dost“ vážná.

³⁰⁶ Souhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque k *Valiuliene proti Litvě*, *op. cit.*

Za třetí je tu zásadní aspekt toho, že ve chvíli, kdy už je riziko „reálné a bezprostřední“, může být ve skutečnosti příliš pozdě.³⁰⁷ To ilustrují také příběhy z citovaných judikátů, ve kterých autority čekaly tak dlouho, až skončily tragicky. V případě *Opuz proti Turecku* oběť, paní Nahide Opuz, dlouhodobě zažívala domácí násilí a vyhrožování, kterého se na ní a její matce dopouštěl její manžel. Pravidelně ji bil, při minimálně jedné příležitosti ji bodnul nebo na ně najížděl autem. Opakovaně se obracely na policii, avšak pod vlivem manipulace a vydírání ze strany pachatele trestní oznámení několikrát zase stáhly. Policie se jejich oznámeními v zásadě nijak nezabývala. Případ dopadl tak, že pachatel matku oběti – zhruba měsíc po tom, co naposledy vyhledala pomoc policie – zastřelil. Podobně v *Kontrová proti Slovensku* se oběť dlouhodobého domácího násilí, kterou pachatel například bil kabely, odhodlala podat trestní oznámení. Tím se policie nezabývala, i přes to, že oběť se opakovaně ozývala, že situace graduje. Případ skončil tragicky, pachatel zastřelil dvě jejich společné děti.

Kriticky ovšem musíme nahlížet i na předchozí odstavce, které byly převážně pro větší státní zapojení do řešení násilí na ženách. Je totiž vhodné zpochybňovat také tento předpoklad a zabývat se tím, zda a případně jak je státní intervence (především trestněprávní) pro oběti vlastně vhodná a bezpečná. Koncepce *due diligence* se opírá typicky o situace, kdy se „hodný“ stát dozví o násilí a ve jménu ochrany oběti pozitivně zakročí. To je však spíše utopie. Státy se co do respektu vůči ženským právům značně liší; stále existují takové, které násilí na ženách samy páchají.³⁰⁸

Proto může přílišné lpění na bezhraničním zapojení státu do reakce na násilí na ženách skrz *due diligence* přinášet pro oběť také svá rizika. Může vést k eskalaci násilí (např. zahájení vyšetřování domácího násilí, zejména pokud pachatel a oběť stále obývají stejnou domácnost), ke společenské penalizaci oběti (stigmatizace, ostrakizace), k přehození viny na ni (např. pro křivé obvinění nebo ohrožování výchovy dítěte, pokud násilí přihlížely nezletilé děti) či k přehnané aplikaci trestněprávních nástrojů (které se stále většinou soustředí na pachatele, nikoli na oběť, a mohou pro ni být reviktimizující a retraumatizující). Na individuální úrovni by přitom někdy mohla být mnohem užitečnější a k potřebám obětí šetrnější pomoc ze strany odborných organizací či právní asistence.³⁰⁹ Proto je vhodné uvažovat nad tím, „kolik státu“ je z pohledu obětí a jejich minimální duševní újmy „tak akorát státu“.

³⁰⁷ Souhlasné stanovisko soudce Hüseynova k rozsudku *Kurt proti Rakousku*, *op. cit.*

³⁰⁸ Např. Rozsudek ESLP ze dne 13.11.2012 ve věci *I. G. a ostatní proti Slovensku*, č. 15966/04 (nucené sterilizace); Rozsudek MASLP ze dne 28.11.2018 ve věci *Mujeres de Atenco proti Mexiku* (sexualizované policejní násilí na ženách); Rozsudek ESLP ze dne 10.11.2022 ve věci *Sládková proti ČR*, č. 15741/15 (policejní násilí na ženě).

³⁰⁹ GOLDSCHIED, LIEBOWITZ, *op. cit.*, str. 303.

Není ambicí práce navrhnout kompletní restrukturalizaci standardu *due diligence*, to by ani nebylo žádoucí. Lze však přitakat autorkám, které podporují kritické nazírání na *due diligence* prostřednictvím právě popsané optiky zaměřené na potřeby obětí a aplikaci tohoto principu, jež nebude posilovat problematické aspekty státního postupu, a především prohlubovat traumata obětí.³¹⁰

2.3. Přijímání specifické regulace proti násilí na ženách

Třetí technika vychází z principu, že na specifický jev, jakým je i násilí na ženách, je vhodné reagovat specifickou, přímou, závaznou úpravou (pro účely této kapitoly ji označuji jako „technika III“). Doposud se tato technika objevila pouze na regionální úrovni v Evropě a Americe.

Výhody daného přístupu jsou nasnadě. Výslovně pojmenovává násilí na ženách jako nežádoucí jev a lidskoprávní problém. To, za prvé, vede ke zviditelnění a zplnohodnotnění problematiky v systému lidských práv. Ochrana před násilím přestává být „dohledatelná“ pouze skrz jiný právní institut, ale najednou pevně existuje sama o sobě. Za druhé, tato technika jako jediná nevyžaduje, aby se v případě násilí na ženách prokázalo propojení s jiným právem. Pokud tak dojde například k domácímu násilí, v rámci techniky III není potřeba prokázat a vysvětlit, že domácí násilí má diskriminační charakter, ani argumentovat, že je v rozporu s právem na život nebo zákazem mučení a nelidského či ponižujícího zacházení. V rámci specifické úpravy je z podstaty automatickým porušením lidských práv bez asociace s jiným právním institutem. Tím se snižuje důkazní břemeno a zátěž, kterou musí oběti unést, pokud se chtějí obrátit na národní či mezinárodní orgány. Za třetí, tato technika má šanci a prostor reagovat na všechny detaily a nuance dané problematiky. Specifický dokument dokáže fenomén pokrýt v celém rozsahu a jmenovitě, neopomenout žádný aspekt, což se v případě předchozích přístupů spoléhajících na výklad může stát. Poskytuje specifický a silný jazyk, kterým lze o násilí hovořit, a přináší celistvé a důstojné pojetí problematiky.

Inherentní nevýhody tato technika nemá, a proto se jeví jako nejadekvátnější. Není ovšem snadné naformulovat znění specifických, úzce specializovaných mezinárodních dokumentů. K tématu násilí na ženách je přitom třeba přistoupit citlivou a expertní optikou. Existuje tak riziko, že s nedostatkem znalostí a adekvátního uchopení se do znění dokumentu nepromítnou skutečně všechny potřebné aspekty. Navíc hledání shody mezi státy se v daném tématu, které je přece jen nezdědka vnímáno jako kontroverzní, může stát komplikovanou disciplínou. Může hrozit, že na úkor kvality textu bude přijato kompromisní znění neproporčně mělnící obsah úpravy.

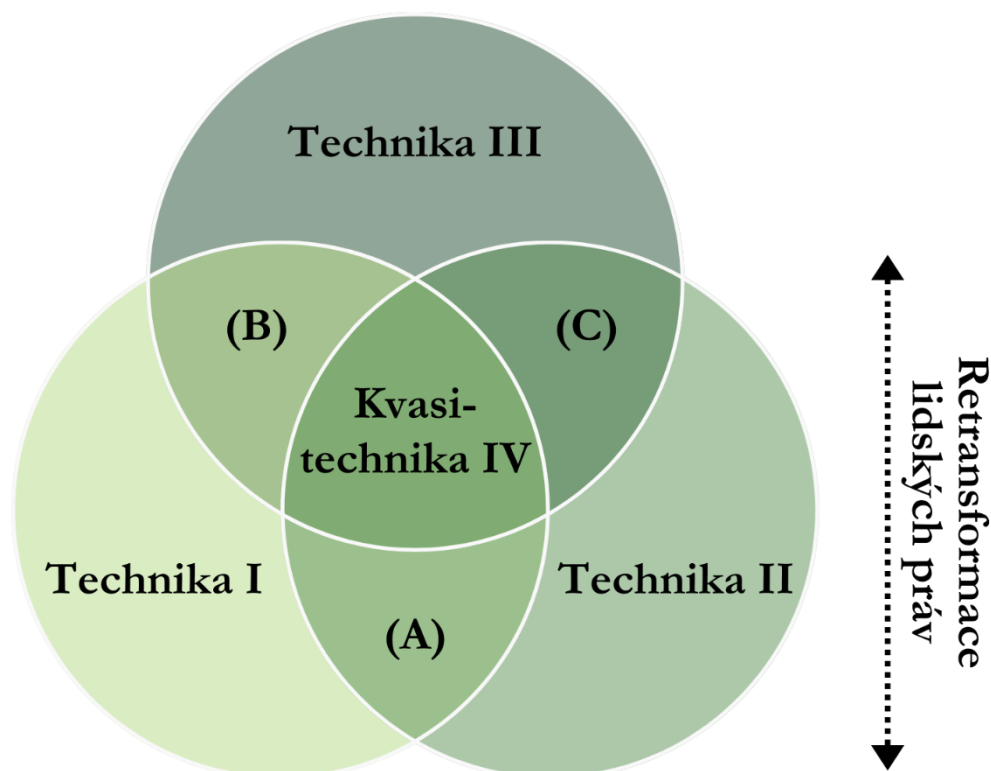
³¹⁰ *Tamtéž*, str. 344.

I pokud by došlo k přijetí adekvátního textu, praxe ukazuje potíže také s vnitrostátním přístupováním k takto specifickým závazkům. Specifické úmluvy se stávají terčem nekonstruktivní kritiky a i státy, které se aktivně účastnily vyjednávání a přijímání dokumentu, se zdráhají je ratifikovat. Tyto dokumenty přitom často nepřinášejí zcela nové, radikální závazky, nýbrž spíše kodifikují již existující výklad jiných norem. Lze tak říci, že cesta přes specifické závazky je z pohledu států kontroverznější než předchozí postupy, brání jí řada přesvědčení a názorových proudů a neochota se tématem zabývat. Další argumenty co do přínosů a nástrah této techniky přináším v sekci Část III.3, která uvažuje nad potřebností univerzální specifické úmluvy proti násilí na ženách.

2.4. Fúze přístupů

Tři popsané techniky neexistují ve vakuu, mají ledacos společného, interagují mezi sebou a jsou vzájemně komplementární.³¹¹ Další části práce uvedou, že v současnosti lze na všech úrovních mezinárodního práva sledovat jejich vzájemné doplňování. Proto lze hovořit o kvasi-technice, jež spočívá právě v jejich fúzi. Navrhuji tedy zaměřit se i na místa, kde se setkávají, a vztahy mezi nimi znázornit pomocí následujícího obrázku:

OBRÁZEK Č. 6: RELEVANTNÍ LIDSKOPRÁVNÍ TECHNIKY

³¹¹ Srov. BUNCH, *op. cit.*, str. 498.

Prostor A naznačuje spojnicí mezi prvními dvěma technikami (tedy zákazem diskriminace a interpretací lidských práv), akcesorický zákaz diskriminace na základě pohlaví. Ten zahrnuje situace, kdy dojde k diskriminaci (technika I) ve spojení s jiným lidským právem (technika II); může tak jít o „dvě porušení v jednom“. Obě tyto techniky přitom patří do obecnějšího přístupu retransformace a interpretace lidských práv. V případě násilí na ženách může jít o spojení zákazu diskriminace například se zákazem nelidského a ponižujícího zacházení nebo respektováním rodinného a soukromého života. Toto spojení může být užitečnou cestou, jak zajistit potírání násilí na ženách pro oběti v zemích bez závazné specifické úpravy. Sekundárním možným propojením daných dvou technik je pak názor, podporovaný například Alice Edwards, že diskriminace je sama o sobě nelidským a ponižujícím zacházením a jako taková by měla být zároveň porušením podle zákazu takového zacházení.³¹² Na tomto názoru však nepanuje shoda a zatím nemá širší, praktickou oporu.

Průsečík mezi technikou III a předchozími dvěma je méně viditelný. Přesto zde identifikuji spojitost: některé specifické dokumenty výslovně pojmenovávají a zakotvují násilí na ženách jakožto formu diskriminace žen (prostor B) nebo jako porušení existujících lidských práv (prostor C).³¹³ Jinak řečeno jsou specifické (technika III) a zároveň explicitně operacionalizují souvislost násilí na ženách s diskriminací (technika I) čilidskými právy (technika II).

Nakonec v jádru diagramu stojí ona kvasi-technika spočívající v kombinaci a společné aplikaci všech předchozích technik zároveň, jak lze ilustrovat na regionálních systémech Rady Evropy a Organizace amerických států (OAS).³¹⁴ Příslušné lidskoprávní soudy těchto organizací při rozhodování o případech násilí na ženách aplikují „tradiční“ lidská práva (tedy technika II), včetně zákazu diskriminace (tedy technika I), a staví na klasickém konceptu pozitivních závazků státu. Současně se však plnohodnotně přidávají i specifické dokumenty Úmluva Belém do Pará a Istanbulská úmluva (tedy technika III). Méně nápadně můžeme kvasi-techniku najít také na úrovni *soft law*, například v rezoluci Valného shromáždění OSN k posílení snah o odstranění násilí na ženách.³¹⁵ Ta deklaruje, že „*násilí na ženách je formou diskriminace žen*“³¹⁶ (technika I) a „*představuje porušení lidských práv, čímž zabraňuje ženám užívat svých práv a svobod a také dosáhnout rovnosti žen a mužů*“³¹⁷

³¹² EDWARDS, *op. cit.*, str. 231 a n.

³¹³ Srov. např. čl. 3, písm. a) Istanbulské úmluvy.

³¹⁴ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 440.

³¹⁵ Rezoluce Valného shromáždění OSN k *posílení snah eliminovat všechny formy násilí na ženách*. A/RES/67/144, 20.12.2012.

³¹⁶ *Tamtéž*, odst. 2.

³¹⁷ *Tamtéž*, odst. 2, 3, 9.

(technika II). Zároveň skrze techniku III zdůrazňuje, že „*státy mají odsoudit všechny formy násilí na ženách*“³¹⁸ a formuluje pro ně několik specifických explicitních povinností.³¹⁹

Přínosem této kvasi-techniky je, že jednotlivé techniky mezi sebou mohou mít potenciál doplňovat se a zacelit mezery a nedostatky, které každá z nich má. Úskalím může být její relativní nepřehlednost a přispívání k fragmentaci úpravy. Může být matoucí a budit otázky o tom, která technika se kdy a jak použije, jak přesně má vypadat jejich doplňování, jakou mezeru má která technika zacelit nebo jak na ně mezi sebou působí principy *lex specialis derogat legi generalis* a *lex posterior derogat legi priori*.

3. Závěry části

Značnou dobu bylo téma násilí na ženách v kontextu mezinárodního práva opomíjeno. To se v posledních desetiletích změnilo a aktuálně lze sledovat tři hlavní způsoby, kterými se dovozuje ochrana před ním a prostřednictvím nichž se problematice dostalo prostoru v systému lidských práv. Tyto techniky, tedy (I) násilí na ženách jakožto diskriminace, (II) násilí na ženách jakožto porušení existujících práv, (III) specifická úprava potírání násilí na ženách, potažmo (IV) kvasi-technika spočívající v jejich kombinaci, jsou vůči sobě komplementární a interagují mezi sebou. Zvláštní prostor v tomto ohledu zasluhuje také koncept *due diligence*, díky kterému se podařilo posílit odpovědnost států tváří v tvář porušením způsobeným nestátními aktéry, nejčastěji fyzickými osobami.

Jako nejvhodnější přístup vnímám techniku III zavádějící specifickou právní úpravu proti násilí. Ta má ze své podstaty největší potenciál uznat a rozpoznat násilí na ženách jako svébytné lidskoprávní porušení bez nutnosti prokazování dalších okolností, zařadit jej do systematiky lidských práv, propracovat explicitní povinnosti států v této oblasti a také úpravu sjednocovat, nikoli drolit. Bez ní je nutné spoléhat primárně na techniky výkladu, které ochranu dovozují skrz „prostředníka“, tedy zákaz diskriminace nebo jiné základní právo. Třetí technika je nejpresnější a nejbezpečnější cestou zakotvení práva žen na život bez násilí a postrádá nevýhody předchozích dvou přístupů (nepřílehavost, spoléhání se na výklad). Následující části práce se zaměří na praktické fungování zmíněných technik a jejich dopad na univerzální i regionální rovině.

³¹⁸ *Tamtéž*, odst. 10.

³¹⁹ *Tamtéž*, odst. 11.

Část III. Univerzální prameny ochrany před násilím na ženách

Třetí část této práce se zaměřuje na úpravu potírání násilí na ženách na univerzální úrovni. Jejím cílem je zmapovat závazky na této rovině, zanalyzovat, jak se zde projevují lidskoprávní techniky dovozování ochrany před násilím na ženách, a zhodnotit, zda je úprava proti násilí na ženách na univerzální úrovni mezinárodního práva dostatečná.

Tyto dílčí cíle kopíruje i struktura části: první kapitola přibližuje, jaké prameny existují, druhá se zaměřuje na garance, které poskytují, a na lidskoprávní techniky, jež se v ní projevují. Třetí kapitola přináší úvahy o dostatečnosti úpravy a tématu přijetí specifické, závazné univerzální smluvní úpravy proti násilí na ženách. Část operuje s analýzou normativních pramenů mezinárodního práva a relevantní rozhodovací praxe kvasijudiciálních orgánů OSN.

1. Relevantní instrumenty a mechanismy na univerzální úrovni

Téma násilí na ženách začalo v mezinárodním společenství rezonovat v 70. letech v reakci na lidskoprávní a feministická hnutí.³²⁰ Zcela zásadní roli v rámci snah o mezinárodní regulaci odvětví sehrála především OSN. Tuto úpravu představí následující kapitoly, a to se zaměřením nejprve na obecné lidskoprávní úmluvy, poté na polo-specifické (či polopřímé) lidskoprávní úmluvy, kde patří zvláštní prostor CEDAW, následně na specifické instrumenty a mechanismy a nakonec na normy obyčejové.

1.1. Lidskoprávní úmluvy obecné povahy

Doposud neexistuje specifická závazná úprava proti násilí na ženách na univerzální rovině. Proto zde mají význam lidskoprávní úmluvy zakotvující obecnější lidská práva, skrz která se dovozuje i ochrana před násilím na ženách (srov. Část II.2.2 této práce).

Patří sem tedy oba Pakty, sektorové úmluvy CAT a Úmluva OSN o právech dítěte (CRC); dílčí relevanci mohou mít i další specializované úmluvy. Všechny tyto úmluvy zavádějí také mechanismy kontroly dodržování svých závazků. Zřizují výbory se škálou nástrojů monitorování a kontroly. Mohou tak zkoumat národní zprávy ohledně plnění závazků, na jejichž základě vypracovávají tzv. závěrečná doporučení toho, jak naplňování úmluvy posílit. Mohou také přijímat individuální či mezistátní stížnosti ohledně konkrétního porušení úmluvy; tato možnost ovšem závisí na dobrovolném připojení se státu k tomuto mechanismu, typicky prostřednictvím opčního protokolu, který možnost zavádí. V řízeních o konkrétních stížnostech pak výbory vynášejí své stanovisko. Nakonec výbory vydávají podpůrné dokumenty interpretující ustanovení relevantní

³²⁰ DEL CASTILLO FALCÓN CARO, *op. cit.*, str. 88.

úmluvy, tzv. obecné komentáře. Žádné dokumenty vydané výbory nejsou právně závazné, avšak mají významnou autoritativní a morální hodnotu.

Všechny tyto mechanismy jsou plnohodnotně aplikovatelné i na téma násilí na ženách, které se, jak uvidíme dále, za užití technik popsaných v předchozí části etablovalo jako plnohodnotné lidskoprávní téma rovněž na této rovině.³²¹ Výbory se jím mohou zabývat v rámci zkoumání národních zpráv, mohou přijímat stížnosti od konkrétních obětí (ač se tomu příliš neděje), obecné komentáře zaměřené na násilí na ženách sloužily jako katalyzátor významných posunů v nazírání na téma.

Ještě před rozebráním jednotlivých smluvních úprav patří alespoň stručná zmínka zásadní předchůdkyni závazných instrumentů OSN, tedy VDLP.³²² Byť formálně nezávazná, její obsah se stal základním kamenem pro veškerou lidskoprávní aktivitu 20. století. Pro oblast násilí na ženách má deklarace význam uznáním toho, že „*všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv*“ (článek 1). Násilí na ženách je přitom s touto zásadou neslučitelné, jelikož zasahuje jak do svobody, tak do důstojnosti a rovnosti jeho obětí. Rozvíjí také zásadu zákazu diskriminace, tedy jedné z technik, skrz které se zajišťuje ochrana před násilím na ženách, a to i výslovně na základě pohlaví (článek 2). Tento zákaz pak doplňuje o princip rovnosti před zákonem a právo na ochranu před diskriminací (článek 7). S násilím na ženách souvisí také ustanovení o právu na osobní svobodu a bezpečnost (článek 3), zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení (článek 5), nepřístupnost zasahování do soukromého života (článek 12) či některá hospodářská práva (článek 23).

Na VDLP navázal první závazný dokument, skrz který je možné dovést nepřipustnost násilí na ženách: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR).³²³ Zavádí jak zákaz diskriminace žen, tak základní práva relevantní pro danou oblast, především právo na život a zákaz mučení. Hojnost jeho ratifikace a to, že zásada rovnosti a nediskriminace se prolíná jím samotným i jeho účelem, jsou důvody, proč je významným nástrojem v této oblasti.³²⁴ Ve vztahu k zákazu diskriminace, a tedy zprostředkovaně i k násilí na ženách, má význam několik ustanovení. Opakovaně a explicitně se zde objevuje zákaz diskriminace na základě pohlaví: článek 3 zmiňuje výslovně zásadu rovnosti mužů a žen s akcesorickou povahou („*Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují*

³²¹ OHCHR. *Universal Human Rights Index* [online]. 2023 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://uhri.ohchr.org/en/search-human-rights-recommendations>.

³²² Rezoluce Valného shromáždění OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv*. 217 A (III), 10.12.1948.

³²³ OSN. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. 16.12.1966, UNTS vol. 999, p. 171.

³²⁴ NOWAK, Manfred. *The Prohibition of Gender-specific Discrimination under the International Covenant on Civil and Political Rights*. In: BENEDEK, Wolfgang et al. *Human Rights of Women: International Instruments and African Experience*. Graz: Zed Books, 2002. ISBN 1-84277-044-6, str. 106.

zajištit stejná práva mužů a žen na požívání všech občanských a politických práv stanovených v tomto Paktu.“); článek 26 zakotvuje neakcesorickou zásadu zákazu diskriminace v širokém slova smyslu („Zákon zakazuje jakoukoli diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle [...] pohlaví.“); obsahuje ho i článek 2 odst. 1 implementující obecný akcesorický zákaz diskriminace. Relevantní je také zákaz mučení (článek 7) a právo na život (článek 6).

Zásadu rovnosti mezi ženami a muži přinesl rovněž ICESCR ve svém článku 3.³²⁵ Je formulován podobně jako akcesorický zákaz diskriminace v ICCPR, tedy funguje ve spojení s jinými právy z úmluvy („Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují, že zajistí rovná práva mužů a žen při požívání všech hospodářských, sociálních a kulturních práv uvedených v tomto Paktu.“). S násilím a obtěžováním na pracovišti souvisí ustanovení zakotvující právo na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky (článek 7). Specificky pak deklaruje, že „ženám jsou zaručeny pracovní podmínky ne horší, než jaké mají muži“ (článek 7, písm. a, bod i). Také garantuje ochranu práv rodině (článek 10 odst. 1).

Dalším dokumentem je CAT.³²⁶ Ta přinesla definici mučení a nelidského či ponižujícího zacházení (článek 1) a její postupný výklad došel k tomu, že tento pojem pokrývá relevantní druhy násilí na ženách, kterého se dopustí představitelé státu. Proti takovému porušení je také možné se obrátit prostřednictvím individuální stížnosti na Výbor OSN proti mučení (dle článku 17). Tento přístup je ale zároveň její nevýhodou: ač k takovému jednání bezpochyby dochází, drtivá většina případů, ve kterých ženy každodenně násilí zažívají ze strany nestátního činitele, typicky někoho blízkého, je mimo aplikační rozsah úmluvy. To, jak se pod pojem „mučení“ postupem časem dostalo i násilí na ženách, popíše další kapitola.

Následně je zejména ve vztahu k nezletilým obětem násilí na ženách a dívkách vhodné zmínit CRC.³²⁷ Ta specifikuje nepřipustnost násilí vůči dětem, tedy i dívkám, a pokrývá tak genderově podmíněné násilí směřované vůči nim (článek 19 odst. 1: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.“). Opční protokol k úmluvě³²⁸ následně zavedl mechanismus individuálních stížností, díky čemuž může sloužit pro dovolávání se porušení

³²⁵ OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. 16.12.1966, UNTS vol. 993, p. 3.

³²⁶ OSN. *Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení*. 26.06.1987, UNTS vol. 1465, p. 85.

³²⁷ OSN. *Úmluva OSN o právech dítěte*. 20.11.1989, UNTS vol.1577, p. 3.

³²⁸ OSN. *Opční protokol k Úmluvě OSN o právech dítěte*. 25.05.2000, UNTS vol. 2171, p. 227.

v případech násilí na dívkách. To, že i násilí na dětech může mít genderovou povahu, pak připomněl Výbor OSN pro práva dítěte v obecném komentáři č. 13. Uvedl, že státy by se v rámci snah o potírání veškerého násilí na dětech měly specificky zaměřit rovněž na genderově motivované násilí.³²⁹

Specifické ustanovení proti násilí včetně zmínky o genderově podmíněném násilí obsahuje také jedna z novějších lidskoprávních úmluv, tedy CRPD.³³⁰ Explicitně stanoví, že: „*státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou veškerá příslušná legislativní, administrativní, sociální, vzdělávací a jiná opatření, aby chránily osoby se zdravotním postižením, doma i mimo domov, před všemi formami vykořisťování, násilí a zneužívání, a to i s ohledem na jejich genderový aspekt*“ (článek 16 odst. 1). Jak naznačuje spojení „doma i mimo domov“, tato úmluva opustila rozlišení mezi tím, co se děje v soukromí a na veřejnosti. Rozpoznává tak, že ženy, a tím spíše ženy se zdravotním znevýhodněním, mohou riziku násilí čelit ve všech sférách života. Zvláštní zranitelnost žen a dívek se zdravotním postižením nadto potvrzuje i článek 6, který se vyhraňuje vůči mnohonásobné diskriminaci, jíž ženy a dívky se zdravotním znevýhodněním čelí („*Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají, že ženy a dívky se zdravotním postižením jsou vystaveny mnohonásobným formám diskriminace, a přijmou vhodná opatření, aby jim zajistily plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod.*“).

V neposlední řadě lze kvůli omezené relevanci stručně uvést dokumenty, které se na oblast násilí na ženách mohou vztahovat nepřímo. Na situaci obětí, které jsou zároveň nositelkami některé jiné charakteristiky, jež je činí vůči násilí zranitelnějšími, se mohou aplikovat například Úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (CERD)³³¹ nebo Úmluva OSN o ochraně práv všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků.³³² Jistou relevanci může mít i Úmluva OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením,³³³ jelikož i tento typ lidskoprávního porušení může mít genderově podmíněný charakter.

1.2. Polopřímá smluvní úprava

Jako polopřímou či polo-specifickou označují úpravu, která se blíže zaměřuje na (i) tematicky specifickou podoblast, nebo (ii) specifický okruh adresátů či adresátek. Do první kategorie patří jediná relevantní úmluva mimo systém OSN zaměřená na násilí a obtěžování

³²⁹ VÝBOR OSN PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Obecné doporučení č. 13: The right of the child to freedom from all forms of violence* [online]. CRC/C/GC/13, 18.04.2011 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z:

https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/crc.c.gc.13_en.pdf, odst. 72 písm. b).

³³⁰ OSN. *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*. 13.12.2006, UNTS vol. 2515, p. 3.

³³¹ OSN. *Úmluva OSN o odstraňování všech forem rasové diskriminace*. 07.03.1966, UNTS vol. 660, p. 195.

³³² OSN. *Úmluva OSN o právech všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků*. 01.07.2003, UNTS vol. 2220, p. 3.

³³³ OSN. *Úmluva OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením*. 20.12.2006, UNTS vol. 2716, p. 3.

v pracovním životě (avšak ne explicitně vůči ženám), tedy Úmluva Mezinárodní organizace práce (MOP) o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě.³³⁴ Do druhé kategorie spadá stěžejní smluvní nástroj zaměřený na práva žen, tedy CEDAW.³³⁵

Jako aktualitu lze doplnit, že právě probíhají přípravy budoucí Úmluvy OSN o boji proti využívání informačních a komunikačních technologií pro trestní účely.³³⁶ Ta by mohla být dalším příkladem polopřímé smluvní úpravy, která se dotýká násilí na ženách. Současné verze znění totiž pracují s vymezením se proti nekonsenzuálnímu šíření intimních materiálů a zneužívání dětí, především dívek, v online prostoru. Násilí na ženách přímo nezmiňuje, zároveň však jednoznačně identifikuje činy, které v kyberprostoru zažívají disproporčně ženy.³³⁷ Na začátku roku 2024 dokončila *ad hoc* skupina pro přípravu této úmluvy své finální znění návrhu dokumentu. Pokud dojde k úspěšnému přijetí úmluvy, mohlo by jít o cenný příspěvek univerzální regulace činů, kterým ženy čelí v kyberprostoru.

1.2.1. Úmluva MOP o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě

Univerzální úprava související s násilím na ženách je mimo OSN řídká. O to vzácnější je pak Úmluva MOP o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě. Ta se zaměřuje na oblast pracovního života a výskyt násilí a obtěžování v něm. Odmítá jakékoli násilí či obtěžování bez ohledu na jeho motiv, zároveň ale uznává genderovou podmíněnost některých forem takového jednání. Genderově podmíněné násilí a obtěžování definuje jako „*násilí a obtěžování, které míří na osobu z důvodu jejího pohlaví či genderu nebo které zasahuje osoby určitého pohlaví či genderu disproporčně častěji*“ (článek 1, odst. 1, písm. b). Aktuálně jde o jedinou závaznou definici genderově podmíněného násilí na univerzální úrovni.

Obsahově se věnuje podpoře obětem takového jednání na pracovišti, včetně nastavování bezpečných nahlášovacích mechanismů. Uznává také, že ač se domácí násilí odehrává doma, může zásadně ovlivňovat i pracovní život oběti (článek 10, písm. f). Připomíná tak propojenost některých druhů násilí na ženách s různými oblastmi lidských práv a také tím neopomíjí ekonomické násilí

³³⁴ MOP. *Úmluva o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě*. 21.06.2019, č. 190.

³³⁵ OSN. *Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen*. 18.12.1979, UNTS vol. 149, p. 13 („CEDAW“).

³³⁶ VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. *Ad Hoc Committee to Elaborate a Comprehensive International Convention on Countering the Use of Information and Communications Technologies for Criminal Purposes: Revised draft text of the convention* [online]. A/AC.291/22/Rev.1, 06.11.2023 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/Cybercrime/AdHocCommittee/Concluding_session/Documents/A_AC.291_22_Rev.1_E.pdf.

³³⁷ EIGE. *Cyber violence against women and girls* [online]. 23.06.2017 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/cyber_violence_against_women_and_girls.pdf.

jako jednu z forem domácího násilí. Principy této úmluvy ve větším detailu dále rozvedlo doporučení MOP č. 206 k násilí a obtěžování.³³⁸

Úmluva MOP je novou úmluvou, která vstoupila v platnost teprve v roce 2021 a v době psaní tohoto textu ji zatím ratifikovalo 31 smluvních států, přičemž pro 12 z nich doposud nevstoupila v platnost³³⁹ (například Česká republika ji doposud nepodepsala). Proto je její vliv omezený a na hodnocení jejího přínosu je spíše brzy. Může však jít o pokrokový, užitečný nástroj. Má potenciál přinést celistvou úpravu týkající se obtěžování, především toho sexualizovaného, na pracovišti.³⁴⁰

1.2.2. Zásadní polopřímý smluvní nástroj: CEDAW

CEDAW byla přijata v prosinci roku 1979 a navázala na doposud nezávaznou úpravu z Deklarace OSN o odstranění diskriminace žen³⁴¹ z roku 1967. Vešla v platnost v roce 1981. V roce 1999 ji pak doplnil Opční protokol zavádějící možnost podat individuální stížnost k Výboru CEDAW, do velké míry po vzoru mechanismu ICCPR.³⁴² Výbor CEDAW slouží od roku 1982 jako orgán monitorující naplňování závazků z úmluvy³⁴³ a pouze s několika málo výjimkami byly doposud jeho členkami ženy.³⁴⁴ Jeho hlavními výstupy jsou: (i) tzv. *concluding observations*, závěrečná zjištění, ve kterých hodnotí implementaci úmluvy konkrétním smluvním státem, (ii) tzv. *general comments*, obecné komentáře týkající se řady témat souvisejících s jednotlivými ustanoveními úmluvy, a nakonec (iii) tzv. *views*, stanoviska a nezávazná rozhodnutí v konkrétních individuálních případech porušení úmluvy.³⁴⁵ Nadto pro účely vyhodnocování zapracovávání závěrečných

³³⁸ MOP. *Violence and Harassment Recommendation (No. 206)* [online]. 21.06.2019 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:R206:NO.

³³⁹ MOP. *Ratifications of C190 - Violence and Harassment Convention, 2019 (No. 190)* [online]. 2023 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z:

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:8173258637209:::P11300_INSTRUMENT_SORT:3.

³⁴⁰ DESIERTO, Diana. The ESCR Revolution Continues: International Labour Organisation Convention No. 190 on the Elimination of Violence and Harassment in the World of Work. *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. 2019 [cit. 16.09.2023]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-new-ilo-convention-no-190-on-the-elimination-of-violence-and-harassment-in-the-world-of-work/>.

³⁴¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2263 (XXII). *Deklarace o odstranění diskriminace žen*. A/RES/22/2264, 07.12.1967.

³⁴² OSN. *Opční protokol k Úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace žen*. 06.10.1999, UNTS vol. 2131, p. 83, čl. 2; BYRNES, Andrew. *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. In: BENEDEK, *op. cit.*, str. 140.

³⁴³ Srov. čl. 17 odst. 1 CEDAW.

³⁴⁴ STEINER, ALSTON, GOODMAN, *op. cit.*, str. 193.

³⁴⁵ ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 595.

zjištění vznikla navazovací procedura (*follow-up procedure*), prostřednictvím které může výbor po státu žádat další informace o pokroku v oblasti.³⁴⁶

CEDAW je jednou z nejvíce ratifikovaných úmluv, dodnes ji ratifikovalo 189 států a její opční protokol z roku 1999 pak 114.³⁴⁷ Na druhou stranu k ní státy mají nejvíce substantivních výhrad ze všech lidskoprávních mezinárodních úmluv (celkem 61 států),³⁴⁸ což může podkopávat její sílu a efektivitu.³⁴⁹ Tyto výhrady se přitom týkaly i samotného článku 2, který proklamuje nepřípustnost jakékoli diskriminace žen, nebo článků 15 a 16 obsahujících principy rovnosti před zákonem či v rodině.³⁵⁰

Dá se říci, že úmluva do značné míry kodifikuje do té doby nesouvisle existující lidskoprávní normy dotýkající se rovnosti žen a mužů a zákazu diskriminace na základě pohlaví, které ale zároveň rozvíjí pomocí nových ustanovení.³⁵¹ Diskriminaci definuje jako „*jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě pohlaví, jebož důsledkem nebo cílem je narušit nebo zrušit uznání, požívání nebo uplatnění ze strany žen, bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti*“ (článek 1). Tato definice zahrnuje jednak jednání, které je úmyslně diskriminační („*jebož cílem*“), tedy odpovídá konceptu přímé diskriminace; jednak také jednání, které úmyslně diskriminační není, avšak má takový výsledek („*jebož důsledkem*“), tedy implikuje koncept nepřímé diskriminace. Přijímá široký, neakcesorický přístup k zákazu diskriminace a doplňuje jej také o zásadu rovnosti žen a mužů před zákonem (článek 15). CEDAW tak přelomově stanovil, že diskriminaci na základě pohlaví čelí disproporčně a asymetricky ženy.³⁵² Jádrem úmluvy je závazek rovnost žen a mužů zajistit jak formálně, tak materiálně.³⁵³

Kladem CEDAW je, že se neaplikuje pouze na veřejnou oblast života (na rozdíl např. od CERD nebo CAT).³⁵⁴ To je pro potírání násilí na ženách kruciólní. Právě CEDAW tedy

³⁴⁶ Tamtéž, str. 597.

³⁴⁷ OSN. Status of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. *United Nations Treaty Collection* [online]. 2022 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=en.

³⁴⁸ MERRY, *op. cit.*, str. 91.

³⁴⁹ SMITH, *op. cit.*, str. 190.

³⁵⁰ UN WOMEN. *Reservations to CEDAW* [online]. 2020 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm>.

³⁵¹ BYRNES, *op. cit.*, str. 120.

³⁵² ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 591.

³⁵³ Ve smyslu čl. 2 písm. a) CEDAW.

³⁵⁴ Srov. čl. 1 CEDAW; OSN. *Úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace*. 12.03.1969, UNTS vol. 660, p. 195, čl. 1.

pomohla změně paradigmatu, že násilí není pouze „soukromou záležitostí“, nýbrž věcí veřejnou.³⁵⁵ Přinesla genderově citlivý a specifický rámec aplikovatelný i na násilí na ženách.³⁵⁶

Zároveň však CEDAW v několika důležitých ohledech mlčí; stejně jako její výbor, který dle databáze Vysokého komisaře OSN pro lidská práva vydal jen 21 meritorních rozhodnutí týkajících se násilí na ženách.³⁵⁷ Za prvé je tomu tak co do definice okruhu adresátů, respektive adresátek: úmluva nedefinuje, koho lze či nelze považovat za „ženy“. V době vzniku úmluvy se nezdálo, že by něco takového mohlo představovat problém. To se však s postupem doby změnilo a vyvstala otázka aplikovatelnosti CEDAW na transgender ženy či intersex osoby, která zatím zůstává nevyřešena.

Za druhé byla úmluva kritizována za to, že fakticky spíše nedohlédne a nedosáhne do soukromé sféry, ve které se diskriminace a násilí vyskytují často, jelikož neoperuje s nástroji postihu individuálních pachatelů nestátního původu.³⁵⁸ Bez konceptu *due diligence* by její vliv na „násilí v soukromí“ mohl být reálně zanedbatelný. Sekundárně se dle některých komentátorek úmluva zaměřuje pouze na oblasti, ve kterých ženy nemohou vykonávat svá práva stejně jako muži. Zároveň však opomíjí oblasti, kde by ženy potřebovaly specifickou úpravu reflektující jejich životní a biologickou zkušenost (např. domácí a sexualizované násilí, porušování reprodukčních práv).³⁵⁹ I zde se tedy projevuje určitá nejistota v tom, že v některých situacích je potřeba neutrální, rovná právní úprava pro ženy i muže a v některých je ve jménu rovnosti potřeba úprava specifická. Tento nedostatek alespoň částečně překonává výklad CEDAW a kvasijudiciální praxe konzistentně zdůrazňující *de facto* materiální rovnost.³⁶⁰

Na třetím, a pro tuto práci nejdůležitějším, místě se úmluva sama explicitně nevěnuje problematice násilí na ženách. Dle bývalé zpravodajky OSN pro násilí na ženách Šimonović je to svědectvím doby a projevem neochoty věnovat se tématu násilí při vzniku úmluvy.³⁶¹ CEDAW tak od počátku opomíjí závažné lidskoprávní téma spadající do oblasti ženských práv. Částečně tuto

³⁵⁵ DEL CASTILLO FALCÓN CARO, *op. cit.*, str. 90.

³⁵⁶ ŠIMONOVIĆ, *op. cit.*, str. 590.

³⁵⁷ OHCHR. *OHCHR Jurisprudence* [online]. 2023 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://juris.ohchr.org/>.

³⁵⁸ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 436.

³⁵⁹ BYRNES, *op. cit.*, str. 125.

³⁶⁰ *Taméž*, str. 126.

³⁶¹ ŠIMONOVIĆ, *op. cit.*, str. 599.

mezeru zacelily tři obecné komentáře, které mají vykládat úmluvu a pomoci smluvním státům adekvátně uchopit své závazky co do tématu násilí na ženách.³⁶²

Prvním byl obecný komentář Výboru CEDAW č. 12 z roku 1989,³⁶³ který historicky dovodil z ustanovení CEDAW také ochranu žen před násilím. Doporučil státům přijmout legislativní opatření pro zabránění násilí na ženách, zajistit podpůrné služby pro oběti a sbírat data v této oblasti.³⁶⁴ Komentář je však velice stručný (jde celkem o 16 řádků textu), blíže nespecifikuje, jak k takto významnému závěru došel, a je značně vágní. Šlo tak spíše o promarněnou příležitost se násilí na ženách více věnovat.³⁶⁵

Následoval propracovanější komentář Výboru CEDAW č. 19 z roku 1992,³⁶⁶ který byl přelomový z několika důvodů.³⁶⁷ Za prvé, explicitně stanovil, že násilí na ženách je formou diskriminace, která spadá do rozsahu článku 1 CEDAW a je dle něj postižitelná.³⁶⁸ Rozvedl tak přímý vztah mezi diskriminací a násilím na ženách, který do té doby nebyl explicitně pojmenovaný.³⁶⁹ Za druhé, formuloval vlastní definici tohoto násilí (k té blíže dále).³⁷⁰ Za třetí, pojmenoval *due diligence* v daném kontextu, tedy uvedl, že stát může podle CEDAW odpovídat i za činy jednotlivců, pokud při jejich prevenci či vyšetřování nejedná dostatečně pečlivě.³⁷¹ Nadto zmiňuje také specifické aspekty násilí na ženách jako zajištění přístupu ke zdravotnické péči³⁷² nebo ochranu venkovských žen³⁷³ a obsahuje řadu specifických doporučení.³⁷⁴

Komentář č. 19 byl významným stavebním kamenem pro rozvoj techniky, že násilí na ženách je formou diskriminace, a ustálení konceptu *due diligence* v dané oblasti. Jeho vliv se promítl i do praxe a konsolidoval pravomoc Výboru CEDAW rozhodovat případy násilí na ženách

³⁶² VIJEYARASA, Ramona. CEDAW's General Recommendation No. 35: A quarter of a century of evolutionary approaches to violence against women. *Journal of Human Rights* [online]. 2020, 19(2), 153-167 [cit. 07.03.2022]. ISSN 1475-4835. Dostupné z: doi:10.1080/14754835.2019.1686347, str. 2.

³⁶³ VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 12, op. cit.*

³⁶⁴ *Tamtéž*, odst. 1-4.

³⁶⁵ VIJEYARASA, *op. cit.*, str. 4.

³⁶⁶ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*

³⁶⁷ VIJEYARASA, *op. cit.*, str. 5.

³⁶⁸ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 6-7.

³⁶⁹ ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 601.

³⁷⁰ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 6.

³⁷¹ *Tamtéž*, odst. 9.

³⁷² *Tamtéž*, odst. 19-20.

³⁷³ *Tamtéž*, odst. 21.

³⁷⁴ *Tamtéž*, odst. 24.

i přes chybějící explicitní základ v samotné úmluvě.³⁷⁵ Akceleroval další vývoj v oblasti na mezinárodněprávní úrovni a ukázal se jako cenný příspěvek pro vývoj ženských práv.³⁷⁶

O 25 let později jej doplnil a rozšířil obecný komentář Výboru CEDAW č. 35.³⁷⁷ Ten drobně specifikuje původní komentář a doplňuje kontext moderní doby. Identifikuje související obyčejovou normu (srov. dále), upozorňuje na nové formy násilí na ženách související s kyberprostorem.³⁷⁸ Na rozdíl od předchozích komentářů se přímo věnuje zvláštním potřebám a zranitelnosti obětí, které čelí vícečetnému znevýhodnění,³⁷⁹ a například výslovně označuje kriminalizaci interrupcí a jejich odpírání za druh násilí na ženách.³⁸⁰ Přispívá tak k budování komplexního mezinárodněprávního korpusu ženských práv.³⁸¹

Shrňme, že úmluvě CEDAW nelze odepřít posílení nástrojů a také slovní zásoby pro boj s násilím na ženách. Dala by se označit za „trend-settera“, který umožnil a usnadnil další rozvoj tématu. Zároveň je však problematická svým mlčením a opomíjením důležité problematiky, natož jejích detailů a nuancí. Její ticho lze lépe pochopit s přihlédnutím ke kontextu doby, kdy vznikla. Ten vysvětluje její z dnešního pohledu poněkud staromódní a neadekvátní vyhýbání se palčivým otázkám. Mezery dokumentu alespoň částečně saturuje Výbor CEDAW výkladovými komentáři, avšak ty nemusí dostatečně zajišťovat sílu jeho pozice i legitimacy.

1.3. Specifické instrumenty a mechanismy

Pokud jde o specifické instrumenty, na univerzální rovině se koncentrují především na úrovni *soft law* dokumentů a dalších podpůrných mechanismů (tematické konference, akční plány). Zmínka pak patří také speciálním mechanismům OSN, zejména zvláštním procedurám.

1.3.1. *Soft law* dokumenty

Specifické zmínky o násilí na ženách jsou na úrovni *soft law* bohaté. Existuje především řada nezávazných rezolucí orgánů OSN (Valné shromáždění, ECOSOC, Rada OSN pro lidská práva – HRC). Jednotlivé rezoluce se sobě do značné míry podobají, jednotně násilí odsuzují, připomínají význam problematiky a podporují citlivý přístup k tématu, a především samotným obětem. Několik z nich také přímo tvoří související, opakující se a na sebe navazující řetězec nebo

³⁷⁵ ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 601.

³⁷⁶ VIJEYARASA, *op. cit.*, str. 6.

³⁷⁷ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*

³⁷⁸ *Taméž*, odst. 20.

³⁷⁹ *Taméž*, odst. 12.

³⁸⁰ *Taméž*, odst. 18.

³⁸¹ VIJEYARASA, *op. cit.*, str. 12.

cyklus. Vlivem této podobnosti a jejich omezenějšímu významu pro rozvoj standardu ochrany postačí, když bude výběr těch nejvýznamnějších z nich shrnut do následující přehledové tabulky:

Rezoluce směřující na všechny formy násilí na ženách	<i>Elimination of all forms of violence against women</i> ³⁸²
	<i>Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women</i> ³⁸³
	<i>In-depth study on all forms of violence against women</i> ³⁸⁴
	<i>Accelerating efforts to eliminate all forms of violence against women: remedies for women who have been subjected to violence</i> ³⁸⁵
	<i>Crime prevention and criminal justice measures to eliminate violence against women</i> ³⁸⁶
	<i>Elimination of violence against women</i> ³⁸⁷
Domácí a sexualizované násilí	<i>Domestic violence</i> ³⁸⁸
	<i>Elimination of domestic violence against women</i> ³⁸⁹
	<i>Eliminating rape and other forms of sexual violence in all their manifestations, including in conflict and related situations</i> ³⁹⁰
Tradiční škodlivé praktiky a činy páchané ve jménu „cti“	<i>Traditional or customary practices affecting the health of women and girls</i> ³⁹¹
	<i>Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour</i> ³⁹²
	<i>Intensifying global efforts for the elimination of female genital mutilations</i> ³⁹³
	<i>Traditional or customary practices affecting the health of women and girls</i> ³⁹⁴

³⁸² Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/55/68, 31.01.2001; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/57/181, 04.02.2003; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/59/167, 22.02.2005.

³⁸³ Rezoluce Valného shromáždění OSN, 30.01.2007, *op. cit.*; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/67/144, 27.02.2013.

³⁸⁴ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/58/185, 18.03.2004; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/60/136, 02.02.2006.

³⁸⁵ Rezoluce HRC, A/HRC/RES/14/12, 30.06.2010; Rezoluce HRC, A/HRC/RES/20/12, 16.07.2012.

³⁸⁶ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/52/86, 02.02.1998.

³⁸⁷ Rezoluce HRC, E/CN.4/RES/2005/41, 19.04.2005.

³⁸⁸ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/40/36, 29.11.1985.

³⁸⁹ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/58/147, 19.02.2004.

³⁹⁰ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/62/134, 07.02.2008.

³⁹¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/56/128, 30.01.2002.

³⁹² Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/55/66, 31.01.2001; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/57/179, 30.01.2003; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/59/165, 10.02.2005.

³⁹³ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/57/169, 02.07.2002.

³⁹⁴ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/67/146, 20.12.2012.

Násilí na ženách- migrantkách	<i>Violence against women migrant workers</i> ³⁹⁵
----------------------------------	--

Nad těmito se však tyčí dva klíčové dokumenty: Deklarace OSN o odstranění všech forem diskriminace žen³⁹⁶ a DEVAW. Prvně jmenovaný dokument přijalo v roce 1967 Valné shromáždění OSN rezolucí. Deklarace propojila téma diskriminace žen přímo se zásadou respektu k lidským právům a rovných práv žen a mužů z VDLP. Tím posílila nutnost implementovat tyto zásady a povinnosti.³⁹⁷ Položila tak základ rámce proti diskriminaci žen, na který navázala úmluva CEDAW.

V roce 1993 pak přišel DEVAW. Ten byl prvním koherentním, byť nezávazným, univerzálním dokumentem upravujícím násilí na ženách a jeho síla a autorita se opírá i o jednomyslné přijetí.³⁹⁸ Je vyústěním snah o to, aby ženská práva, včetně otázky ochrany před násilím na ženách, byla uznána jako plnohodnotná lidská práva.³⁹⁹ Zaměřuje se na specifické kroky, které by měly státy činit ve jménu prevence a odstraňování násilí, na specifické skupiny žen, které mohou být zvláště ohroženy násilím. Také zmiňuje povinnost *due diligence* ve vztahu k řešení násilí na ženách.⁴⁰⁰ Podporuje lidskoprávní způsob nazírání na tuto problematiku,⁴⁰¹ zasazuje násilí na ženách do kontextu světového rozvoje, míru a rovnosti. Podle některých autorek by napojení problematiky na lidskoprávní agendu bývalo mohlo být ještě silnější,⁴⁰² přetrvávala však obava, aby explicitnější, specifičtější zarámování násilí na ženách do lidskoprávního rámce „nenařadilo“ tradiční pojetí lidských práv.⁴⁰³ Deklaraci tak lze považovat za přínosný, ač z dnešního pohledu příliš statický až „bezzubý“, instrument. Dle Dubravky Šimonović by ji navíc bylo možné využít jako startovní bod, kdyby nastal čas pro přijetí globální smluvní úpravy proti násilí na ženách.⁴⁰⁴

³⁹⁵ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/56/131, 01.02.2002; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/58/143, 10.02.2004; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/60/139, 07.02.2006.

³⁹⁶ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/22/2264, 07.12.1967.

³⁹⁷ SMITH, *op. cit.*, str. 187.

³⁹⁸ COOMARASWAMY, Radhika, Lisa M. KOIS. Violence against women. In: ASKIN, Kelly D. a Dorean M. KOENIG. *Women and international human rights law*. New York: Transnational Publishers, 1999. ISBN 1-57105-064-7, str. 182.

³⁹⁹ *Taméž*, str. 178.

⁴⁰⁰ Čl. 4 písm. b) DEVAW.

⁴⁰¹ Srov. čl. 3 DEVAW.

⁴⁰² CHARLESWORTH, *op. cit.*

⁴⁰³ *Taméž*.

⁴⁰⁴ ŠIMONOVIĆ, *op. cit.*, str. 602.

1.3.2. Konference a akční plány

OSN doposud uspořádala čtyři světové konference o právech žen. První proběhla v roce 1975 v Ciudad de México, symbolicky ve stejný rok, který byl vyhlášen mezinárodním rokem žen. Na druhou se delegace členských států sjely v roce 1980 do Kodaně,⁴⁰⁵ následovala konference v Nairobi o pět let později a v roce 1995 se přesunula do Pekingu. Účast členských států se každý rok pravidelně zvyšovala (ze 133 států na první konferenci na 189 zemí na poslední z nich), stejně tak jako prioritizace tématu násilí na ženách.⁴⁰⁶ Druhá a třetí z nich zároveň proběhly v rámci tzv. dekády žen, kterou v roce 1975 vyhlásilo Valné shromáždění OSN s cílem soustředit se po dobu jednoho desetiletí na plejádu ženskoprávních témat.⁴⁰⁷

V Mexiku a Dánsku se o násilí na ženách ještě hlouběji nejednalo. Konference v Ciudad de México se jen kuse věnovala prevenci vykořisťování dívek, ochraně zdraví žen a dívek; v Kodani bylo téma násilí v rodině rámováno primárně jako téma zdraví obětí, nikoli jako lidskoprávní problém.⁴⁰⁸ Lidskoprávní přístup se neprojevil ještě ani v Keni: násilí na ženách bylo sice poprvé explicitně pojmenováno, avšak bylo považováno pouze za překážku dosažení trvalého míru a za problém veřejného zdraví.⁴⁰⁹

Změna nastala až v Pekingu. Na konferenci přijelo přes 17 000 účastníků a účastnic, včetně 6 000 členů a členek vládních delegací.⁴¹⁰ Pekingská konference stavěla na úspěších předchozích tří konferencí a konsolidovala několik desetiletí právního rozvoje oblasti rovnosti žen a mužů. Jednohlasně schválená Pekingská deklarace a Akční platforma se staly zásadními globálními *policy* dokumenty, které naslotily 12 kritických oblastí zájmu. Násilí na ženách je jednou z nich. Kapitola na něj zaměřená se věnuje konkrétním druhům násilí na ženách v kontextu lidských práv. Například uvádí, že: „*násilí na ženách porušuje lidská práva a základní svobody a brání ženám v jejich aktivním výkonu a užívání*“.⁴¹¹ Spolu s tím připomíná historický a strukturální původ tohoto násilí.⁴¹² Volá po prevenci,

⁴⁰⁵ OSN. *Zpráva ze světové konference v Kodani* [online]. A/CONF.94/35. 14.-30.07.1980 [cit. 11.07.2022]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/otherconferences/Copenhagen/Copenhagen%20Full%20Optimized.pdf>.

⁴⁰⁶ UN WOMEN. *UN Conferences on Women* [online]. 2022 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>.

⁴⁰⁷ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 30/3520, A/RES/30/3520 (XXX), 15.12.1975.

⁴⁰⁸ Srov. OSN. *Zpráva ze světové konference v Kodani*, *op. cit.*, kapitola 5.

⁴⁰⁹ Srov. OSN. *Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the UN Decade for Women: Equality, Development and Peace* [online]. Nairobi, 15.-26.07.1985 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/confer/nfls/Nairobi1985report.txt>, odst. 258.

⁴¹⁰ UN WOMEN, 2022, *op. cit.*

⁴¹¹ Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 112.

⁴¹² *Tamtéž*, odst. 112, 117, 118.

kriminalizaci a trestání takových činů a přináší sadu konkrétních kroků, jak toho dosáhnout.⁴¹³ Deklarace sama počítá se svým vlastním pravidelným přezkumem. Proto se od pekingské konference každých pět let koná prověřování pokroku za uplynulé období (naposledy v roce 2020⁴¹⁴).

Vedle specifických konferencí zaměřených na ženská práva je nutno zmínit ještě jednu událost, která ovlivnila téma ochrany před násilím na ženách, a to Světovou konferenci o lidských právech ve Vídni v roce 1993. Toto druhé globální lidskoprávní setkání v novodobé historii se mimo jiné věnovalo ženským právům, včetně problematiky násilí na ženách. Vídeňská deklarace a akční plán, výsledné dokumenty jednání, byly přijaty jednomyslně a volí explicitní lidskoprávní přístup i k tématu násilí na ženách.⁴¹⁵ Následně je ve formě rezoluce přijalo i Valné shromáždění.⁴¹⁶ Deklarace odsoudila genderově podmíněné násilí a všechny formy sexualizovaného obtěžování jako porušení lidské důstojnosti a hodnoty člověka jakožto lidské bytosti a potvrdila, že ženská práva, včetně otázky ochrany před násilím na nich, tvoří „*nezvycizitelnou, integrální a nedělitelnou součást systému univerzálních lidských práv*“.⁴¹⁷ Přinesla také uznání plné rovnosti a plnohodnotného nároku žen na výkon všech lidských práv.⁴¹⁸ Volala po tom, aby se Valné shromáždění vymezilo vůči násilí na ženách a aby OSN zřídila pozici zvláštní zpravodajky pro násilí na ženách. Obojí se přitom úspěšně naplnilo. Ač je deklarace relativně obecná a vágní, představuje komplikovaně dosažený globální konsenzus odpovídající 90. létům minulého století a pomohla formulovat společný lidskoprávní jazyk a lepší pochopení násilí na ženách, na kterém bylo dále možné stavět.⁴¹⁹

Nakonec OSN ženskopravní témata, včetně násilí na ženách, propojuje s rozvojovou agendou.⁴²⁰ Základ pro tento vztah položila Kodaňská konference, specifičtěji se pak projevil v

⁴¹³ *Tamtéž*, odst. 124 a n.

⁴¹⁴ ECOSOC. *Review and appraisal of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly* [online]. E/CN.6/2015/3, 09.-20.03.2015 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=E%2FCN.6%2F2015%2F3&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>; ECOSOC. *Review and appraisal of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly* [online]. E/CN.6/2020/3, 09.-20.03.2020 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/3850087>.

⁴¹⁵ Srov. OSN. Vídeňská deklarace a Akční plán [online]. 25.06.1993 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>, odst. 18.

⁴¹⁶ Rezoluce Valného shromáždění OSN. *Vídeňská deklarace a Akční plán*. A/CONF.157/23, 12.07.1993.

⁴¹⁷ *Tamtéž*, odst. 18.

⁴¹⁸ SMITH, *op. cit.*, str. 187.

⁴¹⁹ BOYLE, Kevin. Stock-taking on Human Rights: The World Conference on Human Rights, Vienna 1993. *Political Studies* [online]. 1995, 43 (1), 79-95 [cit. 15.07.2023]. ISSN 0032-3217. Dostupné z: doi:10.1111/j.1467-9248.1995.tb01737.x, str. 81.

⁴²⁰ Srov. ECOSOC. *Review and appraisal of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly*, *op. cit.*, odst. 137.

Rozvojových cílech tisíciletí (tzv. MDGs⁴²¹). Článek 3 MDGs se týká prosazování rovnosti pohlaví a posilování role žen ve společnosti. Zaměřuje se však pouze na odstraňování nerovností v oblasti vzdělávání, ostatní roviny opomíjí (článek 3a). Lze však argumentovat, že téma násilí na ženách je inherentně obsaženo v ostatních cílech a jejich dosažení je podmíněno i snížením míry násilí na ženách.⁴²² Toto násilí má totiž prokazatelně přímý dopad na míru extrémní chudoby a hladu (cíl 1), stejně jako na přístup ke vzdělání, dětskou úmrtnost či mateřské zdraví (cíle č. 2, 4 a 5). Cíle trvale udržitelného rozvoje (tzv. SDGs),⁴²³ které na MDGs navazují, jdou ve své konkrétnosti o krok dále. Relevantní je cíl číslo 5, který míní dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek. Je rozdělen na vícero dílčích cílů, z nichž hned první tři explicitně chtějí „celosvětově skoncovat se všemi formami diskriminace žen a dívek“ (cíl 5.1), „odstranit všechny formy násilí vůči ženám a dívkám ve veřejné i soukromé sféře, včetně obchodu s lidmi a sexuálního či jiného vykořisťování“ (cíl 5.2) a „odstranit všechny škodlivé praktiky, jako jsou nucené sňatky či mrzačení ženského genitálu“ (cíl 5.3).

1.3.3. Lidskoprávní mechanismy OSN

Konec této kapitoly se zaměří na čtyři mechanismy spadající do rámce lidskoprávních struktur OSN, a to Komisi OSN pro postavení žen, tzv. zvláštní procedury, tedy zpravodajku pro násilí na ženách a *ad hoc* expertní skupiny, a univerzální periodický přezkum (UPR).

Nejstarším z těchto mechanismů je Komise OSN pro postavení žen, tedy jedna z funkčních komisí ECOSOC. Ta vznikla již v roce 1946⁴²⁴ a skládá se ze zástupců a zástupkyň 47 členských států, zvolených na základě geografické diverzity, s čtyřletým mandátním obdobím. Každoročně hodnotí vývoj rovnosti žen a mužů ve světě. Nadto se snaží zavádět optiku rovnosti do všech jiných procesů na úrovni OSN, propagovat politiky rovnosti a zapojovat ženy do samotných procesů v OSN. Přímo organizuje nebo ovlivňuje významné ženskopravní události jako třeba Pekingskou konferenci nebo přípravu CEDAW. Zasedá jednou ročně, zaobírá se škálou témat, která souvisí s právy žen. Jedním z těchto témat je i násilí na ženách a jeho potírání: například v roce 2013 mu komise věnovala celé své zasedání.

⁴²¹ Rezoluce Valného shromáždění. *UN Millennium Declaration*. A/RES/55/2, 18.09.2000.

⁴²² UN WOMEN. *Violence against Women & Millennium Development Goals* [online]. 2006 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/EVAWkit_02_VAW_andMDGs_en.pdf; IRISH JOINT CONSORTIUM ON GENDER-BASED VIOLENCE. *Keeping Gender on the Agenda: Gender-based violence, Poverty and Development* [online]. 2019 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: <https://www.gbv.ie/wp-content/uploads/2019/08/LB-4-Keeping-Gender-on-the-Agenda-GBV-Poverty-and-Development.pdf>.

⁴²³ Rezoluce Valného shromáždění. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. A/RES/70/1, 21.09.2015.

⁴²⁴ Rezoluce ECOSOC. *Commission on the Status of Women*. E/90, E/84, 21.06.1946.

Pak tu stojí tzv. zvláštní procedury. Jde o nezávislé experty a expertky či expertní skupiny, kteří se systematicky věnují určitému tématu na základě své úzké specializace. Mohou navštěvovat jednotlivé země, komunikovat se státy, reportují a asistují HRC v otázkách své expertízy. Násilím na ženách se přitom okrajově zabývá celá řada z nich, a to i pokud nemají násilí na ženách přímo v popisu práce. Věnovala se mu například zvláštní zpravodajka pro mimosoudní popravu Agnès Callamard,⁴²⁵ zvláštní zpravodaj k mučení a krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení Juan E. Méndez, který analyzoval toto zacházení z pohledu žen a dívek⁴²⁶ nebo zvláštní zpravodaj pro práva domorodých národů, James Anaya, ve vztahu k násilí na domorodých ženách.⁴²⁷ Tento výčet dokladuje průřezovost tématu násilí na ženách i to, že se postupným vývojem stalo předmětem zájmu řady aktérů na univerzální úrovni.

Nadto však v roce 1994 zřídila HRC z popudu Vídeňské konference o lidských právech pozici zvláštní zpravodajky či zpravodaje pro násilí na ženách, jeho příčiny a následky.⁴²⁸ Mandát byl nejprve tříletý, následně je pravidelně obnovován (naposledy v roce 2022⁴²⁹). Hlavním posláním této pozice je nezávisle shromažďovat informace o násilí na ženách. V rámci činnosti má zpravodajka – dnes expertka Reem Alsalem – provádět místní návštěvy, vydávat z nich zprávy a podávat pravidelné tematické zprávy ohledně konkrétních subtémat. Právě tyto zprávy významně přispívají k tvorbě ucelených přehledů shrnujících dosavadní stav poznání problematiky násilí na ženách (např. k tématům odpovědnost státu za násilí na ženách a *due diligence*, vnitrostátní definice znásilnění, kombinované znevýhodnění obětí).

Vedle toho se násilím na ženách zabývají i *ad hoc* zřizované expertní skupiny. Ty nezasedají pravidelně, nýbrž pouze dle potřeby. Často je svolává Divize pro posílení postavení žen (Division for the Advancement of Women) sekretariátu OSN ve spolupráci s jinými orgány OSN (typicky ECOSOC či HRC) v návaznosti na konkrétní témata. Takové odborné skupiny se setkaly například

⁴²⁵ HRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions on a gender-sensitive approach to arbitrary killings* [online]. A/HRC/35/23, 15.05.2017 [cit. 03.08.2023]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session35/Documents/A_HRC_35_23_AUV.docx.

⁴²⁶ HRC. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment* [online]. A/CHR/31/57, 05.01.2016 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/831491>.

⁴²⁷ HRC. *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya* [online]. A/HRC/21/47, 06.07.2012 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/731216>.

⁴²⁸ Rezoluce HRC. *Question of integrating the rights of women into the human rights mechanisms of the United Nations and the elimination of violence against women*. 1994/45, 04.03.1994.

⁴²⁹ Rezoluce HRC. *Mandate of Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences*. A/HRC/RES/50/7, 18.07.2022.

ve Vídni k tématu dobré praxe v legislativním zakotvení ochrany před násilím na ženách,⁴³⁰ v Ženevě k nastavování indikátorů měření prevalence násilí na ženách⁴³¹ nebo ve Florencii k tématu zastavení násilí na dívkách.⁴³²

Nakonec patří zmínka UPR. Tento přezkum je kontrolním mechanismem, prostřednictvím kterého HRC od roku 2008 přezkoumává každých čtyři či pět let, jak si všechny země světa vedou v oblasti respektu a naplňování veškerých svých lidskoprávních závazků. Téma násilí na ženách bylo přitom určitým způsobem vzneseno během každého UPR kola; šlo především o témata jako sexualizované násilí, zejména znásilnění, domácí násilí či mrzačení ženského genitálu.⁴³³ Rada sama pak ve svých rezolucích volala po genderové reflexi ve všech fázích UPR.⁴³⁴ Během druhého a třetího cyklu hodnocení tak prošly tisícovky doporučení směřujících na ochranu před násilím na ženách, které státy zhruba v 80 % případů akceptovaly.⁴³⁵

1.4. Obyčejové normy

Lze předpokládat, že se v tématu ochrany před násilím na ženách doposud vyvinuly dva mezinárodní obyčejové. V obou případech se předpokládá, že k tvorbě obyčejové normy došlo zejména vlivem specifických univerzálních *soft law* dokumentů.

Za prvé, nejsilněji lze existenci mezinárodního obyčejové předpokládat ve vztahu k povinnosti, že stát sám nesmí páchat násilí na ženách.⁴³⁶ To výslovně vyjádřil Výbor CEDAW.⁴³⁷ Dle jeho názoru k této konsolidaci přispěly obecné komentáře Výboru CEDAW, zejména obecný

⁴³⁰ UN DIVISION FOR THE ADVANCEMENT OF WOMEN. *Report of the Expert Group Meeting on Good practices in combating and eliminating violence against women* [online]. 17-20.05.2005 [cit. 08.03.2023]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-gp-2005/>.

⁴³¹ UN DIVISION FOR THE ADVANCEMENT OF WOMEN. *Indicators to measure violence against women* [online]. 08.-10.10.2007 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/IndicatorsVAW/IndicatorsVAW_EGM_report.pdf.

⁴³² UN DIVISION FOR THE ADVANCEMENT OF WOMEN. *Report of the Expert Group Meeting: Elimination of all forms of discrimination and violence against the girl child* [online]. 25.-28.09.2006 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/elim-disc-viol-girlchild/EGM%20Report_FINAL.pdf.

⁴³³ LSE CENTER FOR WOMEN, PEACE AND SECURITY. *Universal Periodic Review. LSE Center for women, peace and security* [online]. 2023 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/vaw/int/charter-bodies/universal-periodic-review/>.

⁴³⁴ Rezoluce HRC k institucionálnímu budování Rady pro lidská práva. A/HRC/RES/5/1, 18.06.2007, čl. 1 odst. 3 písm. k); Rezoluce HRC k integraci lidských práv žen do systému OSN. A/HRC/RES/6/30, 14.12.2007.

⁴³⁵ UPR INFO. *International Day for the Elimination of VAW* [online]. 2023 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://upr-info.org/en/news/international-day-elimination-vaw>; UPR INFO. *Database* [online]. 2024 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: <https://upr-info-database.uwazi.io>.

⁴³⁶ Čl. 4 písm. b) DEVAW; čl. 2 písm. d) a e) CEDAW; Pekingská deklarace a Akční platforma, *op. cit.*, odst. 124 písm. a), b).

⁴³⁷ Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 2.

komentář č. 19, jenž od svého vydání v roce 1992 značně ovlivnil praxi států a dal vznik identifikovatelnému *opinio iuris*.⁴³⁸

Za druhé se dle zvláštní zpravodajky pro násilí na ženách Yakin Ertürk do obyčejové normy přetavilo pravidlo zajišťovat prevenci násilí na ženách i reakci na něj se standardem *due diligence*.⁴³⁹ Došla k tomu po zmapování praxe a *opinio iuris* v tomto kontextu a této povinnosti věnovala celou svou zprávu. Závazek jednat s *due diligence* tedy po státu vyžaduje určité kroky rovněž ve vztahu k násilí páchanému jednotlivci, především přijetí specifických preventivních, ochranných, investigativních a sankčních opatření (více k *due diligence*: Část II.2.2.2).

Role obyčejů je významná především ve vztahu ke státům, které neratifikovaly žádnou relevantní lidskoprávní úmluvu, skrz kterou by bylo možné dovodit ochranu žen před násilím. Samy o sobě však jistě nestačí. Jak je vidět, jsou obecné a spíše kusé. Živelnější proces tvorby a samotná existence obyčejů jsou také oproti úmluvám snáz zpochybnitelné; navíc není jasné, na jak širokou škálu druhů násilí na ženách se obyčej vztahuje.⁴⁴⁰ Další nevýhodou obyčeje je pak jeho přirozeně chybějící mechanismus kontroly. Proto mohou tyto dva dílčí, byť významné, obyčeje sloužit spíše jako doplněk k psaným normám, případně jako „výplň“ situací, kdy se stát k psaným normám nepřipojí.

2. Techniky dovozování záruk ochrany před násilím na ženách na univerzální rovině a konkrétní obsah takové ochrany

První kapitola zmapovala jednotlivé prameny ochrany před násilím na ženách na univerzální úrovni. Tato kapitola se přesune konkrétněji k jejich obsahu. Ten bude představen prostřednictvím analýzy toho, jak se na univerzální úrovni projevují techniky dovozování ochrany před násilím na ženách nastíněné ve druhé části práce. Kromě znění vyjmenovaných dokumentů kapitola zmiňuje i rozhodovací praxi, v tomto případě především lidskoprávních výborů OSN.

Nejrobustnější technikou univerzální úrovně se jeví propojení násilí na ženách se zákazem diskriminace žen, a to díky úmluvě CEDAW. Činnost jejího výboru je v tomto ohledu nejbohatší, i co se týče rozhodování o individuálních stížnostech. Na druhém místě stojí nakládání s násilím na ženách jakožto s porušením jiných, explicitně zakotvených základních práv. Specifické normy na této úrovni mají pouze nezávazný, nevynutitelný charakter.

⁴³⁸ *Tamtéž*.

⁴³⁹ ECOSOC, 2006, *op. cit.*, odst. 29.

⁴⁴⁰ DE VIDO, 2018, *op. cit.*

2.1. Garance plynoucí ze zákazu diskriminace žen

Zákaz diskriminace je zakotven ve všech hlavních lidskoprávních úmluvách OSN. Každý takový zákaz dopadá na diskriminaci na základě pohlaví. Specificky žen se pak týká speciální úprava zákazu diskriminace žen v CEDAW. Právě CEDAW a způsob, kterým dovozuje svou aplikovatelnost na násilí na ženách, jsou ukázkovým příkladem techniky spojující násilí na ženách s diskriminací. Díky rovnici „násilí na ženách = diskriminace“ jsou tak pro téma násilí na ženách a jeho oběti dostupné všechny nástroje a mechanismy kontroly, které jsou zavedené pro diskriminaci. Vzhledem k existenci CEDAW se tato technika koncentruje právě k ní a jejímu výboru (v činnosti jiných výborů OSN se tato technika projevila spíše kusými zmínkami⁴⁴¹).

Rovněž mezi násilí na ženách a diskriminaci položil obecný komentář č. 19 k CEDAW. Díky němu se zákaz diskriminace žen zakotvený v článku 1 CEDAW prodloužil i na násilí na ženách a stanovila se tak možnost aplikovat CEDAW na tuto problematiku.⁴⁴² Lze si to představit také tak, že každé slovo „diskriminace“ v textu úmluvy můžeme funkčně nahradit slovním spojením „násilí na ženách“. Dodnes Výbor CEDAW označil za diskriminaci řadu druhů násilí na ženách, a to jak ve svých závěrečných zjištěních, tak ve stanoviscích v individuálních případech.

Na základě CEDAW tedy vzniká státu řada povinností ve vztahu k násilí na ženách. Stát má v první řadě povinnost sám se ho nedopouštět (článek 2).⁴⁴³ Následně musí vybudovat právní řád, který je skutečně nediskriminační, tedy i potírá násilí na ženách. V tom ohledu musí vnitrostátně zakotvit a garantovat rovnost žen a mužů a ochranu obětí, včetně té soudní,⁴⁴⁴ kriminalizovat násilí na ženách⁴⁴⁵ a odstranit z právního řádu veškerá ustanovení, která by diskriminaci, a tím i násilí, mohla posilovat či umožňovat.⁴⁴⁶ Výbor CEDAW dovedl, že pod povinností z článku 2 patří také povinnost zajistit vzdělávání relevantního personálu, především orgánů činných v trestním řízení, které vyšetřují případy násilí na ženách,⁴⁴⁷ a zajištění přístupu

⁴⁴¹ EDWARDS, *op. cit.*, str. 182-183, 186.

⁴⁴² Srov. *Yildirim proti Rakousku, op. cit.*, *A. T. proti Maďarsku, op. cit.*

⁴⁴³ Srov. Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 22, 23.

⁴⁴⁴ Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 25.02.2019 ve věci *S. T. proti Rusku*, CEDAW/C/72/D/65/2014, odst. 11; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 12.10.2012 ve věci *S. V. P. proti Bulharsku*, č. 31/2011, odst. 9.3; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 25.07.2011 ve věci *V. K. proti Bulharsku*, č. 20/2008, odst. 9.9, 9.16.

⁴⁴⁵ Obecný komentář č. 19 k CEDAW, *op. cit.*, odst. 24, *S. T. proti Rusku, op. cit.*, odst. 11; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 06.11.2017 ve věci *O. G. proti Rusku*, č. CEDAW/C/68/D/91/2015, odst. 9; *S. L. proti Bulharsku, op. cit.*, odst. 7.15.

⁴⁴⁶ Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 16.09.2019 ve věci *X. a Y. proti Rusku*, CEDAW/C/73/D/100/2016, odst. 9.5.

⁴⁴⁷ *J. I. proti Finsku, op. cit.*, Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 28.02.2020 ve věci *S. F. M. proti Španělsku*, č. 138/2018; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 26.02.2018 ve věci *X. proti Východnímu Timoru*, CEDAW/C/69/D/88/2015, odst. 8; *S. T. proti Rusku, op. cit.*, odst. 11; *A. T. proti Maďarsku, op. cit.*; *Tayag Vertido*

obětí násilí na ženách ke spravedlnosti se zohledněním specifických potřeb vícenásobně zranitelných žen, včetně práva na bezplatnou právní pomoc a další odbornou podporu (např. azylové bydlení).⁴⁴⁸ Je také třeba věnovat se sběru dat a rozšiřování plošné osvěty o násilí na ženách.⁴⁴⁹ Obsah článku 2 musí stát naplňovat s *due diligence*.⁴⁵⁰ Proto do rozsahu tohoto ustanovení spadají i konkrétní povinnosti *due diligence* tak, jak byly rozebrány v předchozí části této práce.

Následně má stát přijmout opatření k tomu, aby zajistil plný rozvoj a pokrok žen a jejich práv (článek 3), kterému přitom může násilí na ženách bránit. Také má dle širokého⁴⁵¹ článku 5 povinnost odstraňovat a měnit sociokulturní vzorce chování plynoucí z předsudků o podřazenosti žen a nadřazenosti mužů a jejich stereotypním rolím ve společnosti.⁴⁵² CEDAW uznává roli těchto škodlivých stereotypů a tradičních rolí obecně ve vztahu k diskriminaci žen,⁴⁵³ a tedy i k násilí na ženách, a implikuje odpovědnost států za boj s nimi.⁴⁵⁴ Proto sem patří nutnost eliminovat škodlivé zvyky, tradice a jiná kulturní ospravedlnění násilí.⁴⁵⁵ Do rozsahu této povinnosti patří také závazek systematicky odstraňovat takové genderové stereotypy, které se mohou objevit ve vztahu k obětem násilí na ženách během trestního řízení a ovlivnit jej,⁴⁵⁶ zejména v případech znásilnění.⁴⁵⁷ Obsah tohoto článku přitom ve velmi podobném jazykovém znění přijala Istanbulská úmluva.⁴⁵⁸ I CEDAW obsahuje několik dílčích zmínek o násilí na ženách, především ukládá státu povinnost potírat obchod s ženami a dívkami a jejich vykořisťování (článek 6) a také zajistit neplatnost dětských sňatků (článek 16 odst. 2).

Závazky plynoucí z CEDAW ve vztahu k násilí na ženách lze rozdělit do několika kategorií, a to podle (i) cílové skupiny, na kterou by plnění povinnosti státem mělo dopadnout, (ii) povahy závazku a (iii) oblasti, které se týká. Do prvně jmenované kategorie patří jednotlivé oběti, případně

proti Filipínám, op. cit.; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 21.03.2016 ve věci *M. W. proti Dánsku*, č. 46/2012, odst. 6; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 24.06.2009 ve věci *X. a Y. proti Gruzii*, č. 24/2009, odst. 11.

⁴⁴⁸ *S. T. proti Rusku, op. cit.*, odst. 11; *A. T. proti Maďarsku, op. cit.*; *Tayag Vertido proti Filipínám, op. cit.*; *M. W. proti Dánsku, op. cit.*, odst. 6; *X. a Y. proti Gruzii, op. cit.*, odst. 11; *O. G. proti Rusku, op. cit.*, odst. 9; *S. L. proti Bulbarsku, op. cit.*, odst. 7.15; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 23.07.2012 ve věci *Isatou Jallow proti Bulbarsku*, č. 32/2011, odst. 8.8.

⁴⁴⁹ *X. a Y. proti Gruzii, op. cit.*, odst. 11; Obecný komentář č. 19 k CEDAW, *op. cit.*, odst. 24.

⁴⁵⁰ *X. a Y. proti Rusku, op. cit.*, odst. 9.3-9.8; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 16.07.2014 ve věci *González Carreño proti Španělsku*, č. 47/2012, odst. 11; *S. V. P. proti Bulbarsku, op. cit.*, odst. 9.7.

⁴⁵¹ STEINER, ALSTON, GOODMAN, *op. cit.*, str. 184.

⁴⁵² *S. F. M. proti Španělsku, op. cit.*, odst. 7.5.

⁴⁵³ Srov. Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 11.

⁴⁵⁴ *X. a Y. proti Rusku, op. cit.*, odst. 9.9; ŠIMONOVÍČ, *op. cit.*, str. 594.

⁴⁵⁵ *S. T. proti Rusku, op. cit.*, odst. 9.4-9.5; *O. G. proti Rusku, op. cit.*, odst. 9; Obecný komentář č. 19 k CEDAW, *op. cit.*, odst. 11.

⁴⁵⁶ *Tayag Vertido proti Filipínám, op. cit.*, odst. 8.4; *X. proti Východnímu Timoru, op. cit.*, odst. 8; *S. T. proti Rusku*, odst. 9.5.

⁴⁵⁷ Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 21.02.2014 ve věci *R. P. B. proti Filipínám*, č. 34/2011, odst. 9.

⁴⁵⁸ Čl. 12 Istanbulské úmluvy.

skupiny oběti (zejména ženy čelící vícečetnému znevýhodnění), společnost a nakonec orgány činné v trestním řízení a další odbornice a odborníci, kteří přichází do styku s oběťmi. Druhou kategorií lze rozdělit na závazky, jež mají legislativní charakter, a vyžadují tak úpravu vnitrostátního právního řádu, a jež jsou svým charakterem spíše praktické. V poslední kategorii můžeme rozlišit několik oblastí, do kterých povinnosti států míří, tedy do pracovního života, zdravotnictví a rovných práv v manželství. Tuto kategorizaci znázorňují následující tabulkou:

<i>Kategorie dělení</i>	<i>Podkategorie</i>	<i>Závazky</i>
Dle cílové skupiny	Konkrétní oběti nebo skupiny obětí	zakotvit garance ochrany obětí, zohledňovat zvláštní zranitelnost obětí (např. ženy žijící na venkově ⁴⁵⁹), zajistit služby pro oběti
	Společnost jako celek	osvěta, výzkum, zvyšování povědomí, boj se škodlivými stereotypy
	Orgány činné v trestním řízení a další profesionálky a profesionálové	školení orgánů činných v trestním řízení a osob, které se stýkají s oběťmi
Dle povahy závazku	Legislativní	budování nediskriminačního právního řádu proti násilí na ženách, kriminalizace vybraných činů, zakotvit právní ochranu obětí
	Praktické	osvěta, výzkum, školení
Dle oblasti	Pracovní a profesní život	prevence výskytu sexualizovaného násilí a obtěžování na pracovišti ⁴⁶⁰
	Zdravotnictví a lékařská péče	boj se zdravotním rizikem násilí pro zdravé ženy; potírání druhů násilí, které souvisí se zdravotnictvím (např. nucené sterilizace, porodnické násilí nebo selektivní interrupce) ⁴⁶¹

⁴⁵⁹ Obecný komentář č. 19 k CEDAW, *op. cit.*, odst. 21.

⁴⁶⁰ *Tamtéž*, odst. 17, 18.

⁴⁶¹ *Tamtéž*, odst. 19, 20, 22.

	Rovná práva v manželství a rodičovství	zajištění rovných práv žen při vstupu do manželství, během jeho trvání, ukončení a ve vztazích po jeho ukončení ⁴⁶²
--	--	--

Shrneme-li tuto podkapitolu, pokud stát přistoupí k CEDAW, má jednoznačnou povinnost bojovat s diskriminací žen, tím pádem i násilím na ženách. Výhody tohoto pojetí jsou nasnadě. Ženám se tímto výkladem dostává právo na život bez forem genderově podmíněného násilí.⁴⁶³ Tak vzniká státu povinnost vytvořit systém prevence násilí na ženách a ochrany před ním, který přispěje k posílení žen a jejich práv, a jednat vůči výskytu tohoto násilí s *due diligence*.⁴⁶⁴ Bez propojení s diskriminací by nástroje mezinárodní práva ve vztahu k potírání násilí na ženách byly pouze omezené.⁴⁶⁵ V další řadě pak tato koncepce pokrývá skutečně širokou škálu druhů a forem násilí na ženách, neomezuje se pouze na ta nejzávažnější porušení (jak je tomu například v případě propojení s právem na život a zákazem mučení, což uvidíme dále). To se navíc děje i prakticky, kdy CEDAW odsoudil činy od sexualizovaného násilí přes činy motivované tradicí či „ctí“ (násilí související s věnem, rituál obětování vdov *sabamarana*, ženská obřízka) po nucené gynekologické prohlídce za účelem kontroly panenství.⁴⁶⁶ Pozitivní je i to, že optika zákazu diskriminace umožňuje nahlížet na násilí na ženách jako na společenský problém, nikoli individualizovanou anomálii, a umožňuje soustředění na příčiny vzniku tohoto násilí.⁴⁶⁷

Na druhé straně má toto paradigma několik nedostatků, které v souvislosti s technikou I popsala předchozí část práce (srov. Část II.2.1). Jde především o to, že, za prvé, ochrana spoléhá pouze na výklad norem a svou silou se nedá srovnat se zakotvením výslovného závazného práva žen na život bez násilí. Taková interpretace nemusí postačit pro to, aby zajišťovala angažovanost států, a také nemusí být stoprocentně spolehlivá. Například Rusko tento výklad odmítá a přezkoumatelnost případů tohoto násilí v rámci Výboru CEDAW považuje za nepřijatelné a

⁴⁶² *Tamtéž*, odst. 23.

⁴⁶³ *O. G. proti Rusku*, *op. cit.*, odst. 9; *S. L. proti Bulbarsku*, *op. cit.*, odst. 7.15.

⁴⁶⁴ Srov. ŠIMONOVÍČ, *op. cit.*, str. 605.

⁴⁶⁵ EDWARDS, *op. cit.*, str. 183.

⁴⁶⁶ Závěrečná zjištění Výboru CEDAW k Indii [online]. CEDAW/C/IND/1, 31.01.2000 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: hrlibrary.umn.edu/cedaw/india2000.html; Závěrečná zjištění Výboru CEDAW k Etiopii [online]. CEDAW/C/ETH/1-3, 24.01.1996 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: hrlibrary.umn.edu/cedaw/cedaw-ethiopia.htm; Závěrečná zjištění Výboru CEDAW k Turecku [online]. CEDAW/C/TUR/CC/4-5, 15.02.2005 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw32/conclude-comments/Turkey/CEDAW-CC-TUR-0523813E.pdf>.

⁴⁶⁷ EDWARDS, *op. cit.*, str. 189.

nelegitimní.⁴⁶⁸ Tento přístup tedy není pevně zakotvený v mezinárodněprávním systému, může být státy zpochybňován.

Za druhé, násilí není vyloučeno jako takové, ale pouze ve spojení s diskriminačním prvkem. Ve vztahu k násilí páchanému nestátními aktéry ženy musejí prokázat, (i) že zažily to, co zažily, (ii) že (a proč a jak) bylo toto násilí diskriminační a (iii) že stát v té souvislosti nesplnil svou *due diligence*. Oběti tak nesou „vícečetné“ důkazní břemeno, které je podle Alice Edwards samo o sobě dále diskriminační. Když se totiž jedná o násilí, kterému disproporčně čelí muži (jak bylo řečeno, např. policejní násilí, násilí v detenci, násilí v armádě), jednotlivé mužské oběti nemusejí prokazovat tento řetězec souvislostí a čelit spojené zátěži.⁴⁶⁹

Za třetí se ukazuje, že ač na mezinárodní úrovni tato technika funguje, státy příliš nevědí, „co si s ní počít“, zda mají přijímat opatření proti diskriminaci, nebo výslovně proti konkrétním typům násilí na ženách.⁴⁷⁰ Dopad na vnitrostátní úroveň je tedy omezený. Za čtvrté, neadekvátní se může jevit rovněž používání slovníku antidiskriminačního práva. Nazývat násilí diskriminací může ředit závažnost tohoto jevu, a tím snižovat motivaci k akci, která se od států vyžaduje. Navíc je zde i symbolický význam: nazývat například znásilnění „diskriminací“ působí nepatřičně ve světle toho, jaký zásah do lidské integrity tento násilný trestný čin představuje. Implikuje také sankcionování typické pro diskriminaci, tedy prostředky jako omluva, náhrada nemajetkové újmy, spíš nežli často vhodnější trest v trestněprávním či správněprávním smyslu.

Lze tak uzavřít, že technika považující násilí na ženách za formu diskriminace přinesla velkou „záplatu“ na dřívější neschopnost mezinárodního práva reagovat na toto násilí. Má v mezinárodním systému jednoznačné, zásadní místo. Zároveň však vykazuje řadu významných nedostatků, které je potřeba mít na paměti a u nichž se nabízí úvahy, zda by je byl schopný saturovat závazný specifický instrument proti násilí na ženách.

2.2. Garance dovozené interpretací jiných lidských práv

Další technikou na univerzální úrovni je dovozování ochrany před násilím na ženách prostřednictvím jiných zavedených práv. Nejčastějšími takto interpretovanými právy na univerzální

⁴⁶⁸ DUBAZ-DOBIAS, Paula. How can a global treaty to end violence against women succeed? *The New Humanitarian* [online]. 2022 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.thenewhumanitarian.org/interview/2022/1/6/how-can-global-treaty-violence-against-women-succeed>.

⁴⁶⁹ *Tamtéž*, str. 194-195, 197.

⁴⁷⁰ GOLDSCHIED, Julie. Domestic and sexual violence as sex discrimination: Comparing American and international approaches. *Thomas Jefferson Law Review* [online]. 2006, 28(355), 355-397 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1160&context=cl_pubs, str. 362; EDWARDS, *op. cit.*, str. 193.

úrovni, která zároveň souvisejí s těmi nejzávažnějšími podobami násilí na ženách, jsou zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení a právo na život, které popíšu detailně. Nutno poznamenat, že vzhledem k tomu, že se táž analyzovaná práva nacházejí také na regionální úrovni, k jejich interpretaci zároveň přispěla činnost regionálních lidskoprávních soudů, která se s výkladem na univerzální rovině vzájemně ovlivňuje (a kterou popíše následující část práce). Relevanci mají, minimálně teoreticky, i další práva, avšak jejich praktický dopad je zanedbatelný.

2.2.1. Právo na život

V těch nejzávažnějších případech násilí na ženách může docházet k porušení kogentního, nederogovatelného práva na život.⁴⁷¹ Může jít o femicidy, pokusy o vraždu, vraždy ze „cti“, pálení nevěst, smrt při odmítnutí zdravotnické péče, smrt po provedené ženské obřízce nebo infanticidy. Toto právo tak vyvolává pro stát závazky i v oblasti násilí na ženách. Nebylo tomu tak ale vždy. Z počátku se totiž právo na život zaměřovalo spíše na tradiční pojetí toho, aby smrt nezpůsobil stát sám (podobně jako v případě zákazu mučení, jak uvidíme dále). Odpovídalo tedy více situacím, které zažívali muži (více mužů je odsouzeno k trestu smrti, zemře v ozbrojeném konfliktu, zažívá násilí v detenci, v armádě či ze strany policie).⁴⁷² Teprve od poloviny 80. let se začalo interpretovat tak, že vyvolává pro stát pozitivní povinnosti i ve vztahu k jednání nestátních aktérů.⁴⁷³ Moderní přístup postupně přidal k výkladu práva také aspekty důstojnosti a kvality života.⁴⁷⁴ Díky těmto posunům se do hledáčku práva na život dostaly i ženy a jejich zkušenost a rozsah tohoto práva začal pokrývat porušení, kterým mohou čelit.

Právo na život v sobě pro stát přináší negativní a pozitivní závazek. Stát se jednak musí zdržet zasahování do tohoto práva, jednak musí aktivně přijmout opatření a podniknout kroky k tomu, aby ochránil životy osob v jeho jurisdikci před usmrcením ze strany třetích, nestátních subjektů.⁴⁷⁵ Stát tedy nesmí sám usmrtit osoby ve své jurisdikci a také nesmí zůstat pasivní a letargický vůči takovým úmrtím.

Podle některých autorek (Edwards, Bogecho) přitom může být propojení násilí na ženách s právem na život účinnější než se zákazem diskriminace. Za prvé lze předpokládat, že jde o silnější, konsolidovanější právo. Podobně tak ICCPR, zakotvující právo na život, je uznávanější instrument

⁴⁷¹ Srov. čl. 3 VDLP, čl. 6 ICCPR.

⁴⁷² EDWARDS, *op. cit.*, str. 278.

⁴⁷³ *Tamtéž*, str. 264.

⁴⁷⁴ MENGHISTU, F. Mekureyaw. The Satisfaction of Survival Requirements. *The Right to Life in International Law* [online]. 1985, 63-83 [cit. 09.17.2023]. ISBN 9789024730742. Dostupné z: doi:10.1163/9789004482296_008.

⁴⁷⁵ GRABENWARTER, Christopher. *European Convention on Human Rights: Commentary*. Mnichov: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-3-406-60321-1, str. 21.

nežli CEDAW, který zakotvuje zákaz diskriminace žen a je oslabován výhradami i přístupem některých států. Za druhé, akademička Dina Bogecho argumentuje, že Výbor OSN pro lidská práva má v porovnání s Výborem CEDAW větší kapacitu vymáhat svá stanoviska.⁴⁷⁶ Na druhou stranu nevýhodami aplikace práva na život jsou opětovné spoléhání se pouze na výklad a retransformaci tohoto práva nebo to, že nepokrývá všechny formy násilí, a to i ty závažné (především sexualizované a domácí násilí).⁴⁷⁷

V každém případě Výbor pro lidská práva s touto koncepcí pracuje, a to především ve svých závěrečných zjištěních. Konstatoval, že „násilí na ženách představuje zásadní bariéru pro právo na život a je potřeba ho aktivně řešit“,⁴⁷⁸ a odsoudil řadu druhů násilí na ženách jakožto porušení práva na život (femicidy, ženská obrázka, vraždy žen a dívek ze „cti“).⁴⁷⁹

Ač tedy samo o sobě právo na život pochopitelně nedokáže pokrýt celou problematiku komplexně a zajistit naplňování všech jejích potřeb, je nosným podkladem pro potírání násilí na ženách na univerzální úrovni. Co se týče konkrétních příkladů násilí na ženách, které kvasijudiciální orgány OSN přímo označily za porušení práva na život, šlo například o neschopnost státu zabránit a vyšetřit femicidia,⁴⁸⁰ o odepření zdravotní gynekologické péče těhotné ženě, následkem čehož zemřela,⁴⁸¹ o útok na ženu kyselinou s trvalými následky, které stát dostatečně nevyšetřil,⁴⁸² nebo o domácí násilí ústící ve vraždu ženy, kterému stát nezabránil.⁴⁸³

2.2.2. Zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení

Závažné formy násilí na ženách mohou dosáhnout úrovně odpovídající mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení. Pojetí mučení v ICCPR je široké a neomezuje se pouze na jednání některých aktérů. Článek 7 stanoví, že: „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému,

⁴⁷⁶ BOGECHEO, Dina. Putting it to Good Use: The International Covenant on Civil and Political Rights and Women's Right to Reproductive Health. *Southern California Review of Law and Women's Studies* [online]. 2004, 2004(13), 229-269 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://library.law.utoronto.ca/whrrarticle/putting-it-good-use-international-covenant-civil-and-political-rights-and-womens-right>.

⁴⁷⁷ EDWARDS, *op. cit.*, str. 300-302.

⁴⁷⁸ Závěrečná zjištění Výboru pro lidská práva ke Kolumbii [online]. CCPR/C/79/Add. 76, 03.05.1997 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b0288.html>, odst. 24.

⁴⁷⁹ Srov. VÝBOR OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Obecný komentář č. 28 k článku 3 (The Equality of Rights Between Men and Women)* [online]. CCPR/C/21/Rev.1/Add.10, 29.03.2000 [cit. 12.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/45139c9b4.html>; Závěrečná zjištění Výboru pro lidská práva ke Švédsku [online]. CCPR/CO/74/SWE, 24.04.2002 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3d04bcda2.html>.

⁴⁸⁰ *Campo Algodonero, op. cit.*

⁴⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 27.01.2015 ve věci *Asiye Genç proti Turecku*, č. 24109/07; Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 10.08.2011 ve věci *Ahyne da Silva Pimentel Teixeira proti Brazílii*, č. č. 17/2008, odst. 7.2.

⁴⁸² *Tërshana proti Albánii, op. cit.*

⁴⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 23.02.2016 ve věci *Civek proti Turecku*, č. 55354/11, Rozsudek ESLP ze dne 28.06.2016 ve věci *Halime Kılıç proti Turecku*, č. 63034/11.

*nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. [...]*⁴⁸⁴ Vztahuje se na jednání jak státních, tak nestátních aktérů. Může tím pokrýt celou škálu násilných jednání vůči ženám. Stojí za pozornost, že v sobě neobsahuje zásadu zákazu diskriminace a dlouho neakceptoval zvláštní nepřipustnost mučení podmíněného nějakým diskriminačním důvodem. Propojení mučení specificky s diskriminací žen, tedy s tím, že některé formy nelidského zacházení mohou mít vůči ženám navíc ještě diskriminující charakter, doplnil obecný komentář č. 28 Výboru OSN pro lidská práva.⁴⁸⁴ Na jeho základě mohou být vážné druhy násilí na ženách, zejména sexualizované násilí, vážné formy domácího násilí nebo také odepření bezpečných interrupcí, uznané jakožto mučení.⁴⁸⁵ Oběti tohoto násilí se však na Výbor pro lidská práva prakticky neobrací.

Vedle toho stojí užší přístup k pojmu mučení, respektive subjektu, který jej páchá, Úmluvy CAT. Podle jejího článku 1 je mučením „*jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí, nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem [...]*“⁴⁸⁶ Zaměřuje se tedy pouze na jednání státních aktérů.

Toto pojetí, které odpovídá spíše mužské zkušenosti s nelidským zacházením (policejní násilí, násilí na disidentech nebo věznicích),⁴⁸⁶ tak není možné vztahovat na jednání nestátních aktérů, kteří přitom páchají velkou většinu násilí na ženách. Kritika tento přístup hodnotila jako další přímý důkaz rozlišování mezi „veřejným“ (a tedy hodným mezinárodního zájmu a právní regulace) a „soukromým“ (a tedy ani jedno nezasluhujícím) a také jako příklad toho, jak mezinárodní právo opomíjí ženy a jejich životní zkušenost.⁴⁸⁷ To vede k tomu, že Výbor OSN proti mučení se nemůže věnovat reálné většině případů násilí na ženách. Ač násilí na ženách páchané státním aktérem

⁴⁸⁴ VÝBOR OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA, *Obecný komentář č. 28 k článku 3, op. cit.*

⁴⁸⁵ *Tamtéž*, odst. 11; Obecné doporučení č. 35, *op. cit.*, odst. 16; EDWARDS, *op. cit.*, str. 216.

⁴⁸⁶ EDWARDS, *op. cit.*, str. 210.

⁴⁸⁷ BYRNES, Andrew. *The Committee against Torture*. In: MÉGRET, Frédéric a Philip ALSTON. *The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 1992. ISBN 9780198298373; BLATT, Deborah. *Recognizing Rape as a Method of Torture*. *New York University Review of Law & Social Change* [online]. 1992, 19(4), 821-866 [cit. 14.09.2023]. Dostupné z:

https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nyuls19&div=34&g_sent=1&casa_token=&collection=journals; OSN. *Integrating the gender perspective into the work of United Nations human rights treaty bodies: Report by the Secretary General* [online]. HRI/MC/1998/6, 14.09.1998 [cit. 07.07.2023]. Dostupné z:

<https://www.un.org/womenwatch/daw/news/integrating.htm>, odst. 50-55; EDWARDS, *op. cit.*,

se pod rozsah úmluvy již kvalifikuje bez problému,⁴⁸⁸ výbor se historicky příliš nevyjadřoval ani k těmto případům.⁴⁸⁹ Tento stav byl proto také kritizován.

Na tuto kritiku výbor reagoval obecným komentářem č. 2 k ustanovení článku 2, které definuje povinnost státu „přijmout účinná zákonodárná, správní, soudní či jiná opatření pro zabránění mučení“. Komentář toto ustanovení vyložil tak, že obsahuje i povinnost intervenovat vůči mučení a nelidskému zacházení, které páchá jednotlivec. Spolu s tím zmiňuje princip *due diligence* a operuje s odpovědností státu za nečinnost vůči výskytu násilí na ženách, pokud o nich věděl či měl a mohl vědět.⁴⁹⁰

Má tedy přes svůj značný posun tato koncepce (postavená na tom, že „násilí na ženách = mučení“) na univerzální úrovni reálný dopad i na životy obětí násilí na ženách, nebo jde spíše o teoretickou doktrínu? Domnívám se, že jde spíše o druhý případ. Co se týče Výboru OSN pro lidská práva, doposud se nezabýval stížnostmi, která by se týkala násilí na ženách jakožto porušení zákazu mučení ve smyslu článku 7 ICCPR.⁴⁹¹ Co se týče Výboru OSN proti mučení, ten se zabýval alespoň několika individuálními stížnostmi se zaměřením na násilí páchané příslušníky státu. V prvních případech se nijak nezabýval genderovou podmíněností sexualizovaného násilí.⁴⁹² To se postupně měnilo a výbor jednoznačně označil znásilnění páchané státními aktéry (v detenci⁴⁹³ a ze strany policie⁴⁹⁴), nucené sňatky a kamenování žen,⁴⁹⁵ mrzačení ženského genitálu, nucené interrupce a domácí násilí⁴⁹⁶ za mučení či nelidské a ponižující zacházení. Ženy však před tímto výborem musí vysvětlit a prokázat, proč to, co zažily, je ekvivalentní tradičnímu pojetí definice mučení.⁴⁹⁷

⁴⁸⁸ SVEAASS, Nora a Felice GAER. The Committee Against Torture tackles violence against women: A conceptual and political journey. *Torture Journal* [online]. 2022, 32(1-2), 177-192 [cit. 07.07.2023]. ISSN 1997-3322. Dostupné z: doi:10.7146/torture.v32i1-2.132081, str. 182; EDWARDS, Alice. The ‘Feminizing’ of Torture under International Human Rights Law. *Leiden Journal of International Law* [online]. 2006, 19(2), 349-391 [cit. 07.07.2023]. ISSN 0922-1565. Dostupné z: doi:10.1017/S0922156506003359, str. 370.

⁴⁸⁹ SVEAASS, GAER, *op. cit.*, str. 179.

⁴⁹⁰ VÝBOR OSN PROTI MUČENÍ. *Obecné doporučení č. 2: Implementation of article 2 by States parties* [online]. CAT/C/GC/2, 24.01.2008 [cit. 07.07.2023]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/402/62/PDF/G0840262.pdf?OpenElement>, odst. 15, 18.

⁴⁹¹ EDWARDS, *op. cit.*, str. 221.

⁴⁹² Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 08.05.1996 ve věci *Kisoki proti Švédsku*, CAT/C/16/D/41/1996; Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 15.02.2001 ve věci *A. S. proti Švédsku*, CAT/C/25/D/149/1999; Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 15.05.1998 ve věci *G. R. B. proti Švédsku*, CAT/C/20/D/083/1997.

⁴⁹³ Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 17.11.2006 ve věci *C. T. a K. M. proti Švédsku*, CAT/C/37/D/279/2005.

⁴⁹⁴ Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 22.01.2007 ve věci *V. L. proti Švýcarsku*, CAT/C/37/D/262/2005.

⁴⁹⁵ *A. S. proti Švédsku*, *op. cit.*

⁴⁹⁶ VÝBOR OSN PROTI MUČENÍ. *Obecné doporučení č. 2, op. cit.*, odst. 18.

⁴⁹⁷ EDWARDS, *op. cit.*, str. 262.

Tento pojem tedy nezahrnuje značnou část druhů násilí. Zároveň jeho pojetí stále podporuje diferenciaci mezi „veřejným“ a „soukromým“ a nutí ženy k tomu, aby vměstnaly svou zkušenost do „škatulky“, která na ně při svém vzniku nepamatovala. Proto se vzhledem k tomu, že ICCPR oběti prakticky nevyužívají a CAT obsahově pokrývá pouze menší výčet situací násilí na ženách, lze klonit k názoru, že vliv na přístup obětí ke spravedlnosti zůstává spíše omezený.

2.3. Garance zakotvené specifickou úpravou

Specifická úprava výslovně mířená na téma násilí na ženách se sice na univerzální úrovni vyskytuje, avšak výlučně ve formě *soft law*. Proto je její očividnou nevýhodou její nezávaznost. Přesto však má smysl se jí zabývat. Přináší nový jazyk a terminologii do mezinárodního práva, může sloužit jako hnací motor pro změny v praxi států a může ovlivňovat znění smluvních i obyčejových pravidel, jak se ostatně již ukázalo. Proto se následující podkapitola nejprve zvláště zaměří na definici násilí na ženách ve světle specifických globálních dokumentů a následně na jednotlivé povinnosti plynoucí z této úrovně ochrany.

2.3.1. Definice násilí na ženách

Prvním pokusem násilí na ženách definovat byl obecný komentář č. 19 k CEDAW v roce 1992. Dle něj je genderově podmíněným násilím „*násilí, které je namířeno proti ženě, protože je ženou, nebo které ženy zasahuje disproportčně. Zahrnuje činy, které způsobují fyzickou, duševní nebo sexuální újmu nebo utrpení, vyhrožování takovými činy, nátlak a jiná omezování svobody. Genderově podmíněné násilí může porušovat konkrétní ustanovení Úmluvy bez ohledu na to, zda tato ustanovení výslovně zmiňují násilí.*“⁴⁹⁸ První větou tak nastoluje genderovou podmíněnost tohoto násilí, na což navazuje výčtem možných forem násilí. Postihuje také ještě nesplněnou hrozbu a hypotetické riziko újmy. Projevuje se v něm však jistá zmatenost co do termínů: sice pracuje s termínem „genderově podmíněné násilí“, avšak očividně hovoří pouze o násilí na ženách.

O rok později následovala definice DEVAW. Ta zavádí termín „násilí na ženách“ jakožto: „*jakýkoli čin genderově podmíněného násilí, který ústí nebo může vyústit ve fyzickou, sexuální nebo psychologickou újmu či utrpení, včetně vyhrožování, nátlaku či omezování svobody, bez ohledu na to, zda se odehraje v soukromém či veřejném životě.*“⁴⁹⁹ Definice se velmi podobá té z obecného komentáře č. 19. Okruh újmy způsobené násilím je totožný, obsahuje hypotetickou hrozbu újmy, jmenuje tytéž modality (vyhrožování, nátlak, omezování svobody). Avšak nevysvětluje, co přesně je genderová podmíněnost, ani nerámuje násilí na ženách jako porušení lidských práv. Významným příspěvkem

⁴⁹⁸ Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách, *op. cit.*, odst. 6.

⁴⁹⁹ Čl. 1 DEVAW.

je to, že nově zasazuje toto násilí do kontextu veřejné i soukromé sféry a staví na roveň násilí páchané státy a jednotlivci. Právě definice z DEVAW je nejvíce přejímaná a kopírovaná i dalšími dokumenty. Doslova ji přejala Pekingská deklarace,⁵⁰⁰ rezoluce Valného shromáždění OSN⁵⁰¹ nebo Komise OSN pro postavení žen,⁵⁰² a dostala se tak i do modernějších dokumentů.

Trochu jiný přístup zvolila úmluva MOP proti násilí a obtěžování na pracovišti. Ta definuje genderově podmíněné násilí a obtěžování jako „*násilí a obtěžování mířící vůči osobě z důvodu jejího pohlaví či genderu nebo které postihuje osoby určitého pohlaví či genderu disproportčně; zahrnuje přitom sexuální obtěžování*“ (článek 1 odst. 1, písm. b). „Násilí“ a „obtěžování“ jsou přitom „*v pracovní oblasti takovými neakceptovatelnými jednáními či praktikami, jejichž cílem či efektem je fyzická, psychologická, sexuální nebo ekonomická újma; zahrnuje výhrůžky takovým jednáním a genderově podmíněné násilí a obtěžování, a nezáleží, zda je jednorázové či opakované*“ (článek 1 odst. 1, písm. a). Zaměřuje se tedy na genderově podmíněné násilí v širokém slova smyslu ve vztahu k ženám i mužům, nezohledňuje to, že ženy tomuto násilí čelí častěji (i proto jde spíše o polopřímý, nikoli o přímý, specifický nástroj). Operuje s širokým polem forem násilí nebo újem, je extenzivní co do jednání, které může jejich definici naplnit. Zvláště pojmenovává sexuální obtěžování, což dává smysl vzhledem k aplikovatelnosti úmluvy na oblast pracoviště, kde může být takové obtěžování častým jevem.

Po shromáždění všech definic se ukazují rozdíly v užívání pojmů. Dokumenty zavádí termíny „genderově podmíněné násilí“ a „násilí na ženách“, přičemž druhý pojem je ale používán jako synonymum pro „genderově podmíněné násilí na ženách.“ Toto pojmenování je nejpřesnější, jelikož rozlišuje mezi násilím na ženách, které je a které není genderově podmíněné. V každém případě však lze shrnout, že všechny definice na globální úrovni jsou široké a pokrývají velkou část druhů a forem násilí na ženách. Vedoucí definicí se přitom jednoznačně stala ta z DEVAW.

Co se možného zlepšení týče, dalo by se uvažovat o jejím rozšíření o socio-ekonomické druhy násilí a újmy (které Komise OSN pro postavení žen alespoň okomentovala a připomněla)⁵⁰³ a výslovném propojení problematiky s lidskými právy a diskriminací na základě pohlaví. Přesto ji lze označit za vlivný globální definiční standard, který, jak uvidíme v dalších částech práce, inspiroval také definice nacházející se ve specifických, regionálních úmluvách.

⁵⁰⁰ Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 113.

⁵⁰¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 3.

⁵⁰² ECOSOC. *Commission on the Status of Women. Report on the fifty-seventh session* [online]. E/CN.6/2013/11, 04.-15.03.2013 [cit. 12.08.2023]. Dostupné z:

<https://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/2/Commission%20on%20teh%20status%20of%20women.pdf>, odst. 11.

⁵⁰³ *Tamtéž*, odst. 11.

2.3.2. Povinnosti státu ve vztahu k potírání násilí na ženách

Specifické dokumenty formulují celou řadu „povinností“ pro státy ve vztahu k násilí na ženách. Řadím sem veškeré *soft law* dokumenty a také úmluvu MOP, která je svým obsahem polospecifická. Co se týče *soft law*, pochopitelně nejde o povinnosti či závazky v závazném slova smyslu (pro účely čtivosti textu však na následujících řádcích používám občasné slovo „povinnost“). Šíře těchto doporučení jde daleko, avšak jejich hlavní poselství lze shrnout do jedné věty: stát má odstraňovat a potírat násilí na ženách, a to ve všech jeho formách,⁵⁰⁴ a ženy mají právo žít život bez násilí.⁵⁰⁵

První hlavní potřebou je nutnost státu nepáchat násilí a nevyužívat k jeho ospravedlnění jakýchkoli tradic, zvyků či náboženství (tedy negativní povinnost zdržet se určitého jednání).⁵⁰⁶ Spolu s tím má systematicky zabraňovat vzniku násilí na ženách také ze strany nestátních aktérů.⁵⁰⁷ Proto má přijmout politická, správní i kulturní opatření na ochranu žen před násilím,⁵⁰⁸ věnovat se osvětě a sběru dat, podporovat výzkum.⁵⁰⁹ Má odstraňovat škodlivé stereotypy, které mohou přispívat ke vzniku násilí⁵¹⁰ (což ostatně na závazné rovině formuluje i článek 5 CEDAW). Potírání násilí by se měl věnovat se standardem *due diligence* a také do něj investovat finančně.⁵¹¹

Stát by dále měl uzpůsobit svůj právní řád tak, aby zajišťoval potírání násilí na ženách.⁵¹² Měl by ratifikovat CEDAW a další lidskoprávní úmluvy, pokud tak ještě neučinil,⁵¹³ garantovat rovnost žen a mužů,⁵¹⁴ přijímat relevantní akční plány a strategie,⁵¹⁵ odstranit přímo či nepřímo

⁵⁰⁴ Srov. Rezoluce Valného shromáždění OSN. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, *op. cit.*, odst. 5.2, 5.3; DEVAW, čl. 4.

⁵⁰⁵ Srov. čl. 4 odst. 1 Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵⁰⁶ Čl. 4 DEVAW; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. a), b).

⁵⁰⁷ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 11; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. d); čl. 7 Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵⁰⁸ Čl. 4, písm. f) DEVAW.

⁵⁰⁹ Čl. 4, písm. j), k) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 18, písm. d)-g); Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 125, písm. i), 129; čl. 4 odst. 2, písm. g), čl. 11, písm. c) Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵¹⁰ Čl. 4, písm. j) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 125, písm. g).

⁵¹¹ Čl. 4, písm. h) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 18, písm. j); Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. p).

⁵¹² Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 14, 18; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. d), i), o); čl. 4 odst. 2, písm. a)-d), čl. 7 Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵¹³ Čl. 4, písm. a) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. e)-f).

⁵¹⁴ Rezoluce Valného shromáždění OSN, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, *op. cit.*, odst. 5.c.

⁵¹⁵ Čl. 4, písm. e), n) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. f); čl. 11, písm. a) Úmluva MOP, *op. cit.*

diskriminační ustanovení⁵¹⁶ a přijmout co nejširší spektrum legislativních opatření na ochranu obětí napříč právními odvětvími.⁵¹⁷

Na trestněprávní rovině by mělo dojít ke kriminalizaci jednotlivých druhů násilí na ženách a stanovení trestů za ně i procesních pravidel pro jejich vyšetřování.⁵¹⁸ To je podmínkou pro to, aby stát mohl zajistit účinné vyšetřování, stíhání a potrestání činu násilí na ženách.⁵¹⁹ Nadto má oběti zprostředkovat spravedlivé a účinné odškodnění.⁵²⁰ Musí obětem umožnit přístup k bezpečnému způsobu nahlašování trestných činů, ke spravedlnosti a institutům nápravy spáchaného násilí⁵²¹ a také je informovat o jejich právech.⁵²² V té souvislosti jim musí zajistit též pomoc a asistenci během trestního řízení. Má tedy zřídit odborné služby pro oběti, a to v co nejširší možné podobě (zejména služby jako poradenství, zdravotní a sociální služby, telefonní linky, azylové domy).⁵²³ Spolu s tím by měl zajistit citlivý přístup k obětem, především se zohledněním zvláštní zranitelnosti a kombinovaného znevýhodnění některých obětí,⁵²⁴ a bránit jejich reviktimizaci.⁵²⁵ I proto mají být orgány činné v trestním řízení školeny a vzdělávány v tématu.⁵²⁶ Během toho by měl stát spolupracovat se specializovanými ženskými organizacemi.⁵²⁷

Tyto povinnosti lze opět, jako v případě CEDAW, kategorizovat. V první kategorii je lze řadit podle toho, s jakým okruhem hlavních závazků typově souvisí, tedy zda jde o prevenci, ochranu, vyšetřování, trestání, odškodňování.⁵²⁸ Druhá kategorie dělí závazky podle okruhu adresátů, na které by plnění povinností mělo (ideálně pozitivně) dopadnout. Tyto adresáty lze rozdělit na (i) konkrétní oběti a skupiny obětí, (ii) společnost, (iii) orgány činné v trestním řízení.

⁵¹⁶ Čl. 4, písm. f) DEVAW.

⁵¹⁷ Čl. 4, písm. f) DEVAW.

⁵¹⁸ Čl. 4, písm. d) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 18, písm. r); Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. c).

⁵¹⁹ Čl. 4, písm. c) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 11.

⁵²⁰ Čl. 4, písm. d) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 18, písm. t); Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. d), h); čl. 4 odst. 2, písm. f) Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵²¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 18, písm. t); Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. d), h); čl. 4 odst. 2, písm. e), čl. 10 Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵²² Čl. 4, písm. d) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 16; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. h), 125, písm. h).

⁵²³ Čl. 4, písm. g) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 11, 18 písm. y); Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 125, písm. a).

⁵²⁴ Čl. 4, písm. l) DEVAW.

⁵²⁵ Čl. 4, písm. f) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 11.

⁵²⁶ Čl. 4, písm. i) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 15; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. n); čl. 4 odst. 2, písm. g) Úmluva MOP, *op. cit.*

⁵²⁷ Čl. 4, písm. e), o), p) DEVAW; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 125, písm. d).

⁵²⁸ Čl. 4, písm. c) DEVAW; Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 11; Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 124, písm. b).

Na třetím místě lze závazky rozdělit podle jejich povahy, která může být legislativní, nebo praktická. Navrhuji tedy znázornění těchto závazků následující tabulkou:

<i>Kategorie dělení</i>	<i>Podkategorie</i>	<i>Závazky</i>
Dle hlavních okruhů závazků	Prevence	osvěta, výzkum, odstraňování stereotypů, nastavení efektivního právního rámce
	Ochrana	zakotvení a přijímání opatření na ochranu žen před násilím, zajišťování právní ochrany obětí
	Vyšetřování, trestání, odškodnění	zajišťování účinného vyšetřování, stíhání a potrestání a odškodnění činu násilí na ženách, kriminalizace jednotlivých druhů násilí na ženách a stanovení trestů za ně i procesních pravidel pro jejich vyšetřování, zajišťovat obětem přístup ke spravedlnosti, informacím o jejich právech a asistenci v trestním řízení, zřízení služeb pro oběti, zajišťování citlivého přístupu k obětem, školení relevantních profesí v tématu násilí na ženách
Dle cílové skupiny	Konkrétní oběti nebo skupiny obětí	zajišťování právní ochrany obětí, zajišťování přístupu ke spravedlnosti a asistence v trestním řízení, zohledňování zvláštní zranitelnosti některých skupin obětí (např. ženy čelící chudobě, ⁵²⁹ domorodé ženy, uprchlice a migrantky, ženy se zdravotním postižením, starší ženy ⁵³⁰ nebo ženy na prekarizovaném trhu práce ⁵³¹), zřízení služeb pro oběti

⁵²⁹ Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/61/143, *op. cit.*, odst. 18, písm. q).

⁵³⁰ Pekingská deklarace a Akční plán, *op. cit.*, odst. 116, 124, písm. m), 125, písm. b), c), 126, písm. d).

⁵³¹ Čl. Úmluva MOP, *op. cit.*

	Společnost jako celek	osvěta, výzkum, boj se škodlivými stereotypy
	Orgány činné v trestním řízení	školení orgánů činných v trestním řízení a osob, které se stýkají s oběťmi; zajištění citlivého přístupu k oběti
Dle povahy závazku	Legislativní	budování nediskriminačního právního řádu proti násilí na ženách, kriminalizování vybraných činů, zakotvení právní ochrany obětí a garanci rovnosti žen a mužů, ratifikace CEDAW a dalších lidskoprávních úmluv
	Praktické	osvěta, výzkum, školení, zajišťování odborných služeb pro oběti a asistence obětem, zajišťování informací o právech obětí a přístupu ke spravedlnosti

Lze tak říci, že specifická úprava na univerzální rovině je rozsáhlá, věnuje se fenoménu komplexně a detailně a pokrývá všechny zásadní oblasti, které potřebují ošetřit. Má však spíše symbolickou a hodnotovou autoritu, jelikož je, s výjimkou úmluvy ILO, nezávazná.

3. Je univerzální úprava dostatečná?

Po rozboru toho, jaké se na univerzální rovině vyskytují dokumenty související s násilím na ženách a jaké garance obsahují, je namístě zamyslet se nad tím, zda je stávající podoba tohoto standardu dostatečná. Dostatečností přitom myslím, zda poskytuje adekvátní podklad pro potírání násilí a to, aby se individuální oběti mohly domáhat svých práv i v rámci mezinárodních mechanismů. Tato kapitola tak nejprve hodnotí onu samotnou dostatečnost a následně rozebírá možnost přijetí závazné univerzální smluvní úpravy proti násilí na ženách s argumenty pro její přijetí a proti němu.

3.1. Úvahy nad dostatečností univerzálního rámce

Je tedy stávající univerzální úprava ochrany před násilím na ženách dostačující? Docházím k závěru, že spíše nikoli, a to z několika důvodů. Za prvé, stávající úprava je roztržštěná. Nachází se v různých pramenech práva s různou právní silou. Kombinuje v sobě všechny techniky

dovozování ochrany před násilím. Formálně tedy existuje celá řada způsobů, jak vyžadovat po státech, aby zajišťovaly potírání násilí, avšak materiálně má reálný dopad spíše menšina z nich, jak naznačuje činnost lidskoprávních výborů OSN, které se zabývají pouze jednotkami případů násilí na ženách.

Za druhé, univerzální úroveň ochrany neobsahuje závazné, specifické normy. Předchozí část práce vysvětlila, proč považuji přijímání specifické a ideálně závazné úpravy za nejadekvátnější techniku zajišťování potírání násilí. Ač úroveň *soft law* dokumentů ukazuje tendence směrem k specifické úpravě, nezávazný rámec nemá dostatečný potenciál zajistit skutečné potírání násilí. Nezavádí jakékoli mechanismy ochrany či kontroly, chybí u něj dostatečný mezinárodní tlak na státy závazky z takových dokumentů implementovat. Na nezávaznou úpravu tak obecně spoléhat nelze a její potenciál skutečně změnit situaci k lepšímu je velice omezený. Zvláštní zpravodajka OSN pro násilí na ženách Rashida Manjoo přitom poznamenává, že přistupování k *soft law* nástrojům je v případě ženských témat a práv běžné.⁵³² Státy je totiž často vnímají jako vedlejší a „měkkou“ problematiku, na kterou stačí reagovat také měkkými, nezávaznými *soft law* nástroji. Tím dělají dojem, že se tématu věnují, avšak ve skutečnosti zavádějí pouze minimální, nezávazná, nevytahatelná pravidla.

Za třetí, dovozování ochrany skrz zákaz diskriminace a jiná lidská práva (technika I a II), tedy nejvýznamnější způsoby zajišťování ochrany před násilím na ženách na univerzální úrovni, mají svá úskalí. Tyto přístupy totiž při hledání postihu násilí na ženách znamenají spíše „okliku“ nežli „rovnou, přímou trasu“. Vždy je potřeba nejprve najít jiný, již zakotvený právní institut, a teprve prostřednictvím jeho normativního zakotvení zprostředkovaně konstatovat nepřijatelnost násilí na ženách. Postihuje se, že násilí na ženách porušilo „okolní, přidružená“ práva, což zatemňuje fakt, že násilí na ženách je problematické ze své podstaty a je porušením samo o sobě i bez spojení s jinými instituty. Je tedy potřeba „napasovat“ násilí na ženách do jiné, sice podobné, ale přece jen značně odlišné, škatulky, která tradičně s násilím na ženách nepočítala a nebyla navržena k tomu, aby jej řešila. K tomu je potřeba značná „právní gymnastika“⁵³³ a například CEDAW je třeba značně „ohnout“⁵³⁴ aby násilí na ženách pokryla. Spoléhání se čistě na výklad

⁵³² MANJOO, Rashida. *The Legal Protection of Women From Violence*. In: MANJOO, Rashida a Jackie JONES (eds.). *The Legal Protection of Women From Violence: Normative Gaps in International Law* [online]. Londýn: Routledge, 2018 [cit. 08.10.2023]. ISBN 9781315185002. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315185002/legal-protection-women-violence-rashida-manjoo-jackie-jones?refId=fc800850-ef8d-4399-8b1a-8487bbf75a81&context=ubx>.

⁵³³ MANJOO, Rashida a Daniela NADJ. Bridging the Divide: An Interview with Professor Rashida Manjoo, UN Special Rapporteur on Violence Against Women. *Global Responses to Domestic Violence* [online]. 2017, 21-39 [cit. 10.08.2023]. ISBN 978-3-319-56719-8. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-56721-1_2.

⁵³⁴ MCQUIGG, 2017, *op. cit.*, str. 310.

jiných norem tak nemusí vždy stoprocentně fungovat a natolik závažné téma by nemělo být ponecháváno pouze na interpretaci, která nemusí být státní dodržována.⁵³⁵

Názor o nedostatečnosti univerzální úpravy ve vztahu k potírání násilí na ženách podporuje zvláštní zpravodajka OSN pro násilí na ženách nebo mezinárodně aktivní občanská společnost.⁵³⁶ V kostce při formulaci tohoto závěru sleduji následující logiku. Násilí na ženách je specifický svébytný fenomén. Jak naznačily předchozí části této práce, z řady důvodů je potřeba na speciální fenomény také reagovat specificky. Na univerzální úrovni se však aktuálně nevyskytuje komplexní, specifický, závazný právní instrument, který by pokryl celou šíři problematiky, a zároveň dovozování ochrany prostřednictvím interpretace má svá úskalí. Hodnotím tak, že univerzálně garantovaná ochrana plně dostatečná není.

3.2. Otázka univerzální lidskoprávní úmluvy proti násilí na ženách: pro a proti

Proto se nyní budu věnovat způsobu řešení této nedostatečnosti: přijetí specifické závazné univerzální lidskoprávní úmluvy. Hlasy volající po takové úpravě přicházejí a odcházejí dlouhodobě spolu se společenským vývojem. Poprvé o této možnosti promluvila první zvláštní zpravodajka OSN pro násilí na ženách, Radhika Coomaraswamy, na půdě ECOSOC se slovy: „*mezinárodní společenství by mělo zvážit možnost přijetí mezinárodní úmluvy o odstranění násilí na ženách. Neexistuje právně závazný instrument proti tomuto násilí a pozice zvláštní zpravodajky je pouze ad hoc mechanismem, který nemůže sjednávat jakoukoli nápravu.*“⁵³⁷ Ačkoli doposud neproběhly oficiální, hmatatelné snahy o tvorbu globální lidskoprávní úmluvy a debata na toto téma je stále spíše teoretická, v posledních letech obživla. Přispěla k tomu pandemie viru covid-19, která přinesla vzrůst násilí na ženách, především toho domácího, a také evropská debata o ratifikaci Istanbulské úmluvy. Tuto debatu nejviditelněji vede mezinárodní kampaň a odborná síť „*Every Woman Treaty*“.⁵³⁸ Ta spojuje odborníky a

⁵³⁵ AEBERHARD-HODGES, Jane, Najla AYOUBI a Francisco J. RIVERA JUARISTI. Safer now. *Every woman treaty* [online]. 2023 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://everywoman.org/wp-content/uploads/2023/03/Safer-Now-v2023.pdf>, str. 17.

⁵³⁶ DUBAZ-DOBIAS, *op. cit.*; HRC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo* [online]. A/HRC/29/27, 10.06.2015 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F29%2F27&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>, odst. 5, 6, 60.

⁵³⁷ ECOSOC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences: Further promotion and encouragement of human rights and fundamental freedoms, including the question of the programme and methods of work of the Commission* [online]. E/CN.4/1996/53, 05.02.1996 [cit. 10.08.2023]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G96/105/09/PDF/G9610509.pdf?OpenElement>, odst. 144.

⁵³⁸ EVERY WOMAN TREATY. *Every woman treaty* [online]. 2023 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://everywoman.org/>.

odbornice ze 128 zemí a lobbuje za globální instrument proti násilí na ženách a dívkách; dokonce představila svůj vlastní návrh toho, jak by taková úmluva mohla vypadat.⁵³⁹

To, že na univerzální úrovni úpravy existují normativní mezery, totiž zaznívá opakovaně.⁵⁴⁰ Uvažovat o specifické, univerzálně závazné úmluvě tak není od věci. Nabízejí se dva způsoby, jak takovou úpravu formálně vytvořit: mohlo by jít o (i) klasickou samostatnou lidskoprávní úmluvu, nebo (ii) dodatkový protokol k CEDAW. Co se týče obsahového základu, bylo by možné dokument vytvořit (i) zcela od nuly, nebo (ii) „překlopením“ již existujícího dokumentu povahy *soft law*, například DEVAW, do závazné formy.

Přijetí nové smluvní úpravy by mohlo přinést řadu výhod. Zvláštní zpravodajky OSN pro násilí na ženách se k myšlence univerzální specifické úmluvy obecně staví kladně.⁵⁴¹ Zpravodajka Manjoo svou podporu této ideje okomentovala otázkou: „*Jak mám hnát státy ke odpovědnosti, pokud nemám k dispozici žádný konkrétní právně závazný nástroj týkající se násilí na ženách?*“⁵⁴² Její otázka vede k prvnímu, esenciálnímu a jednoduchému argumentu pro přijetí úmluvy: univerzální úmluva proti násilí na ženách by jasně, výslovně a závazně formulovala závazky států v této oblasti. Odklonila by se tak od pojetí, které široce spoléhá na výklad, a postavila najisto, co mají státy v této oblasti konat. Významnou změnou by pak mohlo být univerzální zakotvení práva žen na život bez násilí. To by mohlo ustavit násilí na ženách jakožto porušení samostatného svébytného lidského práva a omezila by se závislost na výkladu jiných instrumentů, která je, jak demonstrovaly předchozí kapitoly, často problematická.

Za druhé, univerzální úmluva by přinesla posílení významu a pozornosti věnované tématu násilí na ženách, a to především pokud by se šlo cestou samostatné úmluvy s vlastním výborem. Momentálně nejbližší úmluva CEDAW třídí svou pozornost mezi celou řadu ženskoprávních témat a násilí na ženách s nimi musí „soutěžit“. Například když jde o závěrečná zjištění Výboru CEDAW, průměrně se násilí týká jen 17 % z nich.⁵⁴³ Nový instrument by mohl reagovat na všechny

⁵³⁹ EVERY WOMAN TREATY. *First Draft of the Convention on ELiminating Violence Against Women and Girls* [online]. 2021 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://everywoman.org/wp-content/uploads/2022/01/First-Draft-Treaty-December-2021.pdf>.

⁵⁴⁰ DUBAZ-DOBIAS, *op. cit.*; HRC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo*, 2015, *op. cit.*, odst. 5, 6, 60.

⁵⁴¹ *Tamtéž*, odst. 6, 64.

⁵⁴² UN WOMEN. *Needed: specific international legally binding instrument on violence against women* [online]. 2012 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2012/11/needed-specific-international-legally-binding-instrument-on-violence-against-women>.

⁵⁴³ AEBERHARD-HODGES, AYOUBI, RIVERA JUARISTI, *op. cit.*, str. 18.

aspekty násilí a zřídit vlastní orgán, který by věnoval veškerou svou pozornost a expertízu jen tomuto problému.⁵⁴⁴

Třetí argument tkví v tom, že většina žen na světě zůstává bez závazné, specifické, propracované mezinárodněprávní právní ochrany proti násilí na ženách. V evropském a americkém regionu se úroveň garantované právní ochrany pomocí lokální smluvní úpravy posunula. Tento pokrok však dopadá pouze na cirkla čtvrtinu ženské globální populace. Zbývajících 75 % žen zůstává bez mezinárodněprávních garancí ochrany.⁵⁴⁵ Univerzální lidskoprávní úmluva by mohla překonat rozdílný přístup k obětem téhož násilí napříč kontinenty.⁵⁴⁶ Za čtvrté, přijetí univerzální úmluvy by mohlo posílit zájem a pozornost globálního společenství vůči tématu. Mělo by potenciál přispět k jeho zviditelnění v univerzální lidskoprávní agendě a posílit spolupráci mezi relevantními aktéry na mezinárodní úrovni.⁵⁴⁷

Konečně, mezinárodních úmluv je mnoho, a to i těch velice úzce zaměřených a specifických ve vztahu k různým předmětům úpravy či skupinám adresátů. Aktuálně má mezinárodní společenství k dispozici závaznou univerzální regulaci předcházení nucených zmizení, ochrany rostlin nebo mokřadů, kontroly tabáku a psychotropních substancí, zabraňování desertifikaci nebo dopingu ve sportu. I v tomto porovnání se jeví adekvátní, aby tak závažný a rozsáhlý fenomén jako násilí na ženách měl svou vlastní závaznou univerzální úpravu.

Na druhé straně existují i argumenty proti vzniku takového nového instrumentu. Proti němu se postavila zvláštní zpravodajka OSN pro násilí na ženách, Dubravka Šimonović. Dle jejího názoru by tvorba separátní úmluvy mohla ohrozit stávající ochranu dovozovanou výkladem, především CEDAW.⁵⁴⁸ Proto preferovala raději posílení implementace stávajících standardů, eventuálně možnost přijetí opčního protokolu k CEDAW.

Tato kritika se jeví opodstatněná. Existuje riziko, že tvorba nové úmluvy by mohla oddělit násilí na ženách od diskriminace žen. Tím by mohla být ohrožena celá technika, která tímto způsobem dovozuje ochranu před násilím. Byť má své chyby, rozhodně je zaužívaným konceptem, bez jehož existence by zůstala velká část obětí bez právní ochrany. Mohlo by být komplikované

⁵⁴⁴ HRC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Rashida Manjoo, 2015, *op. cit.*, odst. 64.

⁵⁴⁵ AEBERHARD-HODGES, AYOUBI, RIVERA JUARISTI, *op. cit.*, str. 19.

⁵⁴⁶ HRC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Rashida Manjoo, 2015, *op. cit.*, odst. 62.

⁵⁴⁷ *Tamtéž*, odst. 64.

⁵⁴⁸ VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Dubravka Šimonović: *Adequacy of the international framework on violence against women* [online]. A/72/134, 19.07.2017 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/1301901>, odst. 91.

zajistit kontinuitu při přechodu od této techniky k nové technice ryze specifické úpravy. Objevuje se také obava z toho, aby se CEDAW a tento nový instrument „nedublovaly“ a nevznikaly potíže a pochyby ohledně toho, co patří do kompetencí jaké úmluvy, případně jejího výboru.⁵⁴⁹ Na to lze však reagovat poukazem, že již nyní není výjimečné, že se jedním tématem může zabývat více orgánů. Řada lidskoprávních problémů totiž zasahuje do řady lidských práv. Kombinace pravomocí různých mechanismů k totožným tématům doposud v praxi nečiní problémy.

Dále je zde riziko, jakého znění úmluvy by bylo možné dosáhnout. Vyjednávání a přijímání textu úmluvy totiž obnáší risk, že vlivem aktuální politické vůle a omezených možností nalézt konsenzus bude přijatý dokument slabý a ne příliš mocný.⁵⁵⁰ Stála by zde tedy komplikovaná otázka, jak dosáhnout rovnováhy mezi formulací účinných, silných ustanovení a tím, aby byla úmluva pro státy „ratifikovatelná“.⁵⁵¹

I pokud by se povedlo formulovat znění úmluvy, které bude adekvátní, efektivní, postavené na odborném základě a zároveň průchozí, nastává zde otázka akceptace a implementace na jednotlivých vnitrostátních úrovních. Jak naznačil i evropský trend ve vztahu k Istanbulské úmluvě, otevření debaty o takovéto úmluvě totiž může vyvolat kontroverze a odpor. Ty mohou namísto pokroku vpřed znamenat spíše úkrok vzad. Státy by tak reálně, až by na to došlo, nemusely úmluvu ratifikovat, případně by mohly tento krok odkládat, nebo úmluvu prakticky „vykosit“ prostřednictvím četných výhrad.⁵⁵²

Závěrem tak po sečtení všech kladných i záporných argumentů hodnotím, že nová samostatná univerzální úmluva proti násilí na ženách by byla z podstaty žádoucí. Mohla by čerpat z existujících nezávazných dokumentů, avšak jít nad jejich rámec a komplexně podchytit všechny aktuální aspekty problematiky. Draft úmluvy navrhovaný iniciativou *Every Woman Treaty* vycházející z obecného komentáře č. 35 a regionálních úmluv by mohl posloužit jako výchozí bod pro přípravu relevantního dokumentu. Taková úmluva by navíc mohla vytvořit silnou synergii s CEDAW a specifickými regionálními úmluvami a být k nim ve vztahu vzájemné komplementarity. Uznávám však, že cesta k takovému dokumentu by nebyla jednoduchá. Pochyby ohledně potřebné politické vůle a průchodnosti takového návrhu, vycházející z evropských zkušeností a také rostoucího globálního anti-genderového hnutí, nutí se ptát, zda již nastal ten správný čas pro takový dokument.

⁵⁴⁹ MCQUIGG, 2017, *op. cit.*, str. 317.

⁵⁵⁰ Valné shromáždění OSN. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Dubravka Šimonović: Adequacy of the international framework on violence against women*, odst. 25.

⁵⁵¹ Srov. MCQUIGG, 2017, *op. cit.*, str. 316.

⁵⁵² Srov. *tamtéž*.

4. Závěry části

Třetí část práce se věnovala standardu ochrany před násilím na ženách na univerzální úrovni ochrany lidských práv a jeho charakteru. Na této rovině lze najít řadu pramenů mezinárodního práva relevantních pro téma násilí na ženách. Své místo tu mají obecné lidskoprávní úmluvy, polospecifické úmluvy s primátem CEDAW, specifické *soft law* dokumenty i několik obyčejových norem. Přehled těchto instrumentů přináším v kompilační tabulce, která se nachází v Příloze č. 1 této práce, a v Příloze č. 2 znázorňuji časovou ose chronologického vzniku těchto instrumentů. Relevantní univerzální mechanismy pak shrnuji v tabulce v Příloze č. 3 k této práci.

V těchto pramenech lze vysledovat projevy všech tří existujících technik dovozování ochrany před násilím na ženách. Nejsilnější pozici z nich má technika spojení násilí na ženách s formou diskriminace žen, která spadá do rozsahu CEDAW. Relevantní prameny se relativně doplňují a svou kombinací dávají dohromady dva hlavní jednoznačné požadavky na státy ve vztahu k násilí na ženách: státy nesmějí násilí na ženách samy páchat a musí se věnovat boji s násilím na ženách prostřednictvím prevence, ochrany obětí, vyšetřování a trestání pachatele a odškodnění oběti.

V úpravě však existuje řada normativních mezer, je spíše roztržštěná, nekonzistentní a jednotlivé prameny se značně liší co do své specifity a závaznosti, a tím i svého přínosu. Vlivem toho většina formulovaných garancí vyvěrá buď z nezávazné úpravy, nebo spoléhá čistě na výklad jiných práv. Nic z toho není srovnatelné s formulací povinnosti ve formě závazného pramene práva. Proto podle mě ve svém celku úprava na univerzální rovině není dostačující pro to, aby státy nejen adekvátně motivovala, ale především vázala k účinnému potírání násilí na ženách a zajistila konkrétním obětem přístup ke spravedlnosti na mezinárodní úrovni.

Domnívám se tedy, že jsou namístě úvahy o přijetí specifické, univerzální, samostatné lidskoprávní úmluvy proti násilí na ženách. Ta by mohla zacetit stávající úpravu a vytvořit pevný, vymahatelný rámec ochrany. Zároveň uznávám, že proces vzniku takové úmluvy by nebyl snadný, stejně jako zajištění její ratifikace a implementace. Přesto mám za to, že problematika násilí na ženách svou vlastní specifickou komplexní úpravu заслужuje, i když na ni pravděpodobně teprve musí „nazrát ten pravý čas“.

Část IV. Regionální prameny ochrany před násilím na ženách: obecné či nezávazné

Čtvrtá část této práce přibližuje prameny ochrany před násilím na ženách na regionální úrovni. Zaměřuje se přitom především na evropský a americký regionální prostor. Zároveň však záměrně ponechává stranou závazné, specifické smluvní prameny úpravy (Istanbulská úmluva a Úmluva Belém do Pará). Ty pro svůj význam zasluhují vlastní prostor v páté části práce. Cílem této části je zanalyzovat regionální instrumenty a mechanismy ochrany před násilím na ženách a zmapovat, jak se v nich projevují lidskoprávní techniky dovozování ochrany před násilím na ženách. První kapitola této části se věnuje výčtu relevantních regionálních pramenů úpravy, druhá kapitola zkoumá jednotlivé lidskoprávní techniky a standardy, které díky nim vznikají.

Metodologicky se čtvrtá část opírá především o analýzu normativních pramenů mezinárodního práva na regionální úrovni a rozhodovací praxe regionálních mezinárodních lidskoprávních soudů (ESLP, MASLP). Díky tomu, že tato část prozatím ignoruje Istanbulskou úmluvu a Úmluvu Belém do Pará, naznačuje její analýza kvalitu regionálních standardů mimo tyto závazné úmluvy. Slouží tak jako podklad k úvahám, jak standard úpravy vypadal před přijetím těchto úmluv, jaký by byl bez jejich existence a jaký je dnes pro státy, které tyto úmluvy neratifikovaly.

1. Relevantní instrumenty a mechanismy ochrany před násilím na ženách

První kapitola této části má za cíl vytvořit pomyslnou mapu relevantních existujících instrumentů a mechanismů. V prvních dvou podkapitolách tak přináší relevantní prameny vzniklé v rámci evropského prostoru, tedy na půdě Rady Evropy a Evropské unie. Třetí podkapitola přibližuje kontext OAS. Pouze stručně se nakonec ve čtvrté podkapitole zaměřuji na existující úpravu v rámci jiných regionálních organizací, mimo Evropu a Ameriku.

1.1. Rada Evropy

Ochrannou ruku nad lidskými právy v Evropě už přes 70 let drží Rada Evropy. Zhruba polovinu své existence se zaměřuje také na téma boje s násilím na ženách. K obraně práv obětí násilí na ženách přispívají obecné závazné lidskoprávní úmluvy a *soft law* specifické dokumenty.

1.1.1. Lidskoprávní úmluvy obecné či polopřímé povahy

Nejprve k právně závazným úmluvám. Na prvním místě je nutno jmenovat Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP).⁵⁵³ Ač sama neobsahuje žádná specifická ženská práva, pomocí výkladu se stala instrumentem, který násilí na ženách postihuje, a to na základě pojetí, že násilí na ženách představuje porušení řady lidských práv.

Nejvýznamnějšími právy z EÚLP v této oblasti pak jsou právo na život (článek 2), zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení (článek 3), právo na respektování soukromého a rodinného života (článek 8) a zákaz diskriminace (zejm. článek 14). Význam má také právo na účinné opravné prostředky (článek 13). K tomu, aby EÚLP postihovala i případy násilí na ženách, přispělo zejména vnímání úmluvy jakožto takzvaného živoucího, dynamicky se vyvíjejícího instrumentu. To vede k tomu, že je vykládána v souladu s globálním mezinárodněprávním trendem, poznatky moderní vědy a vyšším povědomím o ženských právech.⁵⁵⁴

O porušeních EÚLP může rozhodovat ESLP. Ten se může zabývat stížnostmi jednotlivců i mezistátními stížnostmi.⁵⁵⁵ Může také vydávat posudky o právních otázkách, které souvisejí s interpretací EÚLP, a to na žádost buď Výboru ministrů,⁵⁵⁶ anebo vrcholových soudů.⁵⁵⁷ EÚLP je tak zásadním pramenem standardu ochrany před násilím na ženách; ESLP pak významným mechanismem, na který se oběti takového násilí mohou obrátit.

Z dalších úmluv Rady Evropy má význam Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁵⁵⁸ Ratifikovaly ji všechny členské státy této organizace. Zavádí kontrolní Výbor, který provádí periodické návštěvy členských států, během nichž hodnotí stav dodržování úmluvy v místech, kde dochází k omezování osob na svobodě. Může tak odhalovat například situace, ve kterých je ponižující zacházení vykonáváno na ženách v rámci detence.

Okrajově relevantní je také Evropská sociální charta,⁵⁵⁹ tedy stěžejní evropský dokument zaměřující se na hospodářská, sociální a kulturní práva. Jako mechanismus zřizuje Evropský výbor

⁵⁵³ Rada Evropy. *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, ve znění dodatkových protokolů č. 11 a 14. 04.11.1950, ETS 5.

⁵⁵⁴ RUDOLF, Beate a Andrea ERIKSSON. Women's rights under international human rights treaties: Issues of rape, domestic slavery, abortion, and domestic violence. *International Journal of Constitutional Law* [online]. 2007, 5(3), 507-525 [cit. 05.08.2023]. ISSN 1474-2640. Dostupné z: doi:10.1093/icon/mom022, str. 524.

⁵⁵⁵ Čl. 33 a 34 EÚLP.

⁵⁵⁶ Čl. 47 EÚLP.

⁵⁵⁷ Rada Evropy. *Protokol č. 16 k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod*. 01.08.2018. CETS 214.

⁵⁵⁸ Rada Evropy. *Úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*. 26.11.1987. ETS 126.

⁵⁵⁹ Rada Evropy. *Revidovaná Evropská sociální charta*. 03.05.1996. ETS 163.

pro sociální práva. Tomu státy pravidelně předkládají zprávy o plnění svých závazků a nadto může přezkoumávat porušení práv z charty na základě kolektivních stížností.

Charta obsahuje dva články týkající se násilí na ženách. Prvním je článek 16, který zmiňuje právo rodiny na ochranu („[...] *se smluvní strany zavazují podporovat ekonomickou, právní a sociální ochranu rodinného života takovými prostředky, jako jsou rodinné dávky, daňová opatření, poskytování bydlení pro rodiny, dávek novomanželům, a jinými vhodnými prostředky*“). Zmíněný Výbor přitom dovodil, že do jeho rozsahu spadá také ochrana před domácím násilím, kterou stát musí zajistit.⁵⁶⁰ Druhým je článek 17 písm. b) zdůrazňující neakceptovatelnost násilí na dětech, zejména jejich zneužívání („*strany se zavazují [...] přijmout veškerá vhodná a nezbytná opatření určená k ochraně dětí a mládeže před nedbalostí, násilím nebo vykořisťováním*“). Zároveň může násilí na ženách představovat porušení řady ekonomických, hospodářských i kulturních práv (např. právo na práci, právo na bezpečné pracovní podmínky, právo na sociální zabezpečení, právo na ochranu zdraví). Téma tak nevyhnutelně interaguje i s touto skupinou práv, ač se doposud násilí na ženách v rozhodovací praxi Evropského výboru pro sociální práva neobjevilo.

Závěrem lze zmínit Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání z roku 2007 (tzv. Lanzarotská úmluva).⁵⁶¹ Jde o tematicky polopřímý instrument, který uznává genderový aspekt násilí. Ratifikovaly jej všechny členské státy plus několik zemí mimo Radu Evropy. Přináší lidskoprávní perspektivu a klade důraz na posilování práv obětí.

1.1.2. Nezávazná, specifická úprava

Co se týče nezávazných *soft law* dokumentů, od přelomu 80. a 90. let se v Radě Evropy začaly objevovat první specifické iniciativy proti násilí na ženách, a to na půdě Výboru ministrů a Parlamentního shromáždění.

Výbor ministrů se nejprve začal věnovat násilí na dětech a násilí v rodině. Právě k němu přijal svá první doporučení: o násilí v rodině z roku 1985⁵⁶² a o sociálních opatřeních proti němu.⁵⁶³

⁵⁶⁰ EVROPSKÝ VÝBOR PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Statement of the European Committee of Social Rights on covid-19 and social rights* [online] 2021 [cit. 05.08.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/statement-of-the-ecsr-on-covid-19-and-social-rights/1680a230ca>; RADA EVROPY. *Digest of the case law of the European Committee of Social Rights* [online]. 2002 [cit. 05.08.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/digest-ecsr-prems-106522-web-en/1680a95dbd>, str. 146; EVROPSKÝ VÝBOR PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Statement of the European Committee of the Social Rights of interpretation of Article 16* [online]. 2006 [cit. 05.08.2023]. Dostupné z: [https://hudoc.esc.coe.int/eng#{"sort":\["ESCPublicationDate%20Descending"\],"ESCDcIdentifier":\["2006_Ob_1-5/Ob/EN"\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng#{).

⁵⁶¹ Rada Evropy. *Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Lanzarotská úmluva)*. 25.10.2007. CETS 201.

⁵⁶² Doporučení Výboru ministrů č. R (85) 4 ze dne 26.03.1985 o násilí v rodině.

⁵⁶³ Doporučení Výboru ministrů č. R (90) 2 ze dne 15.01.1990 o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině.

Oba dokumenty byly spíše prvními symbolickými projevy toho, že by se Rada Evropy a její členské státy měly tématem začít systematicky zabývat. Významnější bylo až doporučení z roku 2002 o ochraně žen před násilím.⁵⁶⁴ V něm se Výbor vyjádřil k násilí na ženách jako strukturálnímu problému zasahujícímu celou škálu společenských oblastí a na úrovni Rady Evropy jej poprvé definoval („*násilím na ženách se rozumí jakýkoli čin násilí na základě pohlaví, který má za následek nebo pravděpodobně povede k fyzické, sexuální nebo psychické újmě nebo utrpení žen, včetně vyhrožování těmito činy, nátlaku nebo svévolného zřehování svobody, ať už ve veřejném, nebo soukromém životě*“⁵⁶⁵). Doporučení také obsahuje již konkrétnější širokospektrální kroky potřebné k posílení prevence před tímto násilím a zajištění ochrany jeho obětí. Dále Výbor ministrů pracoval na řadě doporučení zaměřených na práva obětí,⁵⁶⁶ ochranu před vykořisťováním, nucenou prostitucí a před sexuálním zneužíváním dětí.⁵⁶⁷

Další řadu doporučujících dokumentů vydalo Parlamentního shromáždění. Ty jsou ještě více specifické a cílí i na jednotlivé formy a druhy násilí na ženách. Věnují se tedy jak násilí na ženách obecně,⁵⁶⁸ tak konkrétním tématům jako mrzačení ženských pohlavních orgánů,⁵⁶⁹ domácímu násilí,⁵⁷⁰ obchodu se ženami a dívkami,⁵⁷¹ takzvaným zločinům ze cti a nuceným či dětským sňatkům⁵⁷² nebo například problematice *date rape* za zneužití omamných látek.⁵⁷³ Nadto v rámci Parlamentního shromáždění funguje od 70. let také Výbor pro rovnost a nediskriminaci, který se mimo jiné ve svých třech podvýborech (pro rovnost žen a mužů, pro práva menšin a pro zdravotní znevýhodnění a průsečíkovou a vícenásobnou diskriminaci) věnuje veškerým tématům souvisejícím se zákazem diskriminace, včetně ochrany před násilím na ženách. Pod tento výbor spadá také funkce Zpravodaje pro násilí na ženách (od roku 2023 jím je Even Eriksen z Norska).

⁵⁶⁴ Doporučení Výboru ministrů č. Rec (2002) 5 ze dne 30.04.2002 o ochraně žen před násilím.

⁵⁶⁵ *Tamtéž*, příloha, čl. 1.

⁵⁶⁶ Doporučení Výboru ministrů č. R (85) 11 ze dne 28.06.1985 o postavení obětí v rámci trestního práva a řízení; Doporučení Výboru ministrů č. R (87) 21 ze dne 17.09.1987 o asistenci obětem a prevenci viktimizace.

⁵⁶⁷ Doporučení Výboru ministrů č. Rec (2001) 16 ze dne 31.10.2001 o ochraně dětí před sexualizovaným vykořisťováním; Doporučení Výboru ministrů č. R (91) 11 ze dne 09.09.1991 o vykořisťování, pornografii, prostituci a obchodu s dětmi a mladými dospělými; Doporučení Výboru ministrů č. R (2000) 11 ze dne 19.05.2000 o potírání obchodu s lidmi za účelem sexualizovaného vykořisťování.

⁵⁶⁸ Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1450 (2000) ze dne 03.04.2000 o násilí na ženách v Evropě.

⁵⁶⁹ Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1247 (2001) ze dne 22.05.2001 o mrzačení ženských pohlavních orgánů.

⁵⁷⁰ Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1582 (2002) ze dne 27.09.2002 o domácím násilí na ženách;

⁵⁷¹ Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1325 (1997) ze dne 23.04.1997 o obchodu s ženami a nuceně prostituci v členských státech Rady Evropy.

⁵⁷² Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1327 (2003) ze dne 04.04.2003 o takzvaných zločinech ze cti; Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1723 (2005) ze dne 05.04.2006 o nucených a dětských sňatcích.

⁵⁷³ Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1777 (2007) ze dne 22.01.2007 o sexualizovaném násilí spojeném s „date-rape drugs“.

Nakonec se Rada Evropy angažuje rovněž v osvětových a vzdělávacích aktivitách. V letech 2006 až 2008 vedla kampaň s velkým dosahem zaměřenou proti výskytu násilí na ženách včetně domácího násilí. V rámci této široké kampaně, do které Rada Evropy zapojila členské státy, občanský i akademický sektor, se konaly semináře a konference, sbírala se data a tvořily studie, uspořádaly se kulturní akce a výstavy a vznikl také dodnes se opakující happening 16 dní aktivismu proti genderovému násilí.

1.2. Evropská unie

Také Evropská unie se postupem doby začala zabývat násilím na ženách. Povětšinou garance stojí na nezávazné či nespecifické úpravě, komplexnější úprava doposud chybí.⁵⁷⁴ Relevantní instrumenty lze najít na různých úrovních unijního práva: jde o instrumenty obecné (Listina základních práv EU⁵⁷⁵), polopřímé (antidiskriminační směrnice, směrnice o právech obětí) a záblesky specifické úpravy (zejména aktuální návrh směrnice o potírání násilí na ženách).

Co se pak mechanismů týče, je jen minimum mechanismů, prostřednictvím kterých lze zajišťovat výkon a vymáhání práva žen na život bez násilí. Lze zmínit Soudní dvůr EU (SDEU) a dvě relevantní řízení před ním. V první řadě může mít v dané problematice význam řízení o předběžné otázce. Jeho prostřednictvím může SDEU poskytnout výklad norem, které se dotýkají tematiky násilí na ženách. V druhé řadě může být relevantní řízení o porušení povinnosti. Prostřednictvím toho je například možné po státu žádat nápravu neadekvátní transpozice evropské směrnice, která obsahově souvisí s násilím na ženách. Oba nástroje jsou spíše teoretické, doposud nebyly v dané oblasti využity s výjimkou migrační problematiky.⁵⁷⁶ To by se však mohlo změnit s příchodem nové směrnice o potírání násilí na ženách (k té podrobněji dále).

1.2.1. Obecné normy primárního práva

Na úrovni primárního práva lze najít několik norem významných pro téma násilí na ženách. Právě ty se využívají pro postulování právního základu pravomoci EU vůbec se tématem zabývat. Klíčovými se staly články Smlouvy o fungování EU (SFEU) a Smlouvy o EU zakotvující zásadu odstraňování nerovností a diskriminace.⁵⁷⁷ Článek 8 SFEU pak ztělesňuje zásadu zohledňování

⁵⁷⁴ DE VIDO, 2017, *op. cit.*, str. 79, 86.

⁵⁷⁵ *Listina základních práv Evropské unie* ze dne 07.06.2016. Úřední věstník C 202/389.

⁵⁷⁶ Např. Rozsudek Velkého senátu SDEU ze dne 16.01.2024 ve věci *WS proti Interjúrašt organ na Daržavna agencija za bežancite pri Ministerskija savet*, č. C-621/21.

⁵⁷⁷ Čl. 8 a 10 *Smlouvy o fungování Evropské unie* ze dne 26.10.2012. Úřední věstník C 326/47 (SFEU); čl. 2 a 3 *Smlouvy o Evropské unii* ze dne 26.10.2012. Úřední věstník C 326/15.

genderového aspektu ve všech politikách, takzvaný *gender mainstreaming*⁵⁷⁸ („při všech svých činnostech usiluje Unie o odstranění nerovností a podporuje rovné zacházení pro muže a ženy“). Ten umožňuje zohledňovat zvláštní potřeby žen a mužů všude, kde je to potřeba. Výkladové prohlášení k tomuto článku dále stanoví, že „ve svém úsilí o odstranění nerovností mezi ženami a muži se Unie zaměří na odstraňování všech druhů domácího násilí“.⁵⁷⁹ Jedná se o jedinou specifickou zmínku o násilí na ženách v primárním právu. Základ pro boj s diskriminací, mimo jiné na základě pohlaví, poskytuje také článek 19 SFEU. Důležitý je též článek 83 odst. 1 SFEU. Ten stanoví trestné činy, u kterých EU může zavést minimální pravidla pro jejich definici a sankce. Má jít o závažnou přeshraniční kriminalitu nebo takové trestné činy, u kterých existuje „zvláštní potřeba“ jim zabránit. Mimo jiné mezi tyto činy výslovně patří obchod s lidmi a sexuální vykořisťování žen a dětí.

Pak je zde Listina základních práv EU, zásadní unijní lidskoprávní katalog patřící do primárního práva, za určitých podmínek dovolatelný před SDEU. Je určen orgánům EU a členským státům, když uplatňují evropské právo.⁵⁸⁰ To znamená, že situace ryze vnitrostátních porušení jsou mimo daný rozsah a nelze v nich na Listinu spoléhat. Význam pro téma násilí na ženách má právo na nedotknutelnost lidské osobnosti (článek 3) nebo zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení (článek 4). Jiná zásada zakotvuje rovnost žen a mužů s tím, že „musí být zajištěna ve všech oblastech“ (článek 23). Doplnuje obecnou zásadu rovnosti a zákazu diskriminace, kterou přinášejí články 20 a 21. Při vymezení relevantních diskriminačních důvodů Listina pracuje s pojmem „pohlaví“, nikoli „gender“, a to i v anglickém znění. Litera Listiny tak odpovídá spíše pojetí diskriminace jako „sex-based“, ne „gender-based“, tedy plynoucí z biologického konceptu pohlaví, nikoli genderu (jakkoli se rozdíl mezi nimi stírají). Ač ochranu ve vztahu k genderu a genderové identitě v evropském právu dovodil SDEU,⁵⁸¹ zůstává omezená.⁵⁸²

1.2.2. Polopřímé a specifické normy sekundárního práva

V oblasti násilí na ženách zatím neexistuje žádné nařízení EU, tedy právní akt, který by byl automaticky a bez dalšího účinný a závazný ve členských zemích. Na poli sekundární normotvorby lze najít alespoň několik relevantních směrnic. Ty jsou pro členské státy závazné co do účelu a

⁵⁷⁸ RADA EVROPY. *Final Activity Report: Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence* [online]. Štrasburk: Rada Evropy, 2008 [cit. 16.07.2023]. Dostupné z:

https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf, str. 25.

⁵⁷⁹ *Prohlášení připojená k závěrečnému aktu mezivládní konference, která přijala Lisabonskou smlouvu podepsanou dne 13. prosince 2007, článek 8 SFEU*. Úřední věstník C 202/345, 07.06.2016.

⁵⁸⁰ Čl. 51 Listiny základních práv Evropské unie.

⁵⁸¹ Srov. Rozsudek SDEU ze dne 30.04.1996 ve věci *P v S a Cornwall County Council*, č. C-13/94.

⁵⁸² FRA, RADA EVROPY. *Handbook on European non-discrimination law* [online]. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2018 [cit. 16.07.2023]. ISBN 978-92-9491-910-6. Dostupné z: <https://rm.coe.int/9851-8-handbook-non-discri-law-eng/1680a599ff>, str. 172.

výsledku. Způsob jejich transpozice do národního kontextu je ponechán na volbě států. Pokud členský stát v implementaci selže, Evropská komise proti němu může zahájit řízení o nesplnění povinnosti před SDEU.⁵⁸³

Existující směrnice jsou spíše obecnější a nejsou k tématu násilí na ženách dostatečně specifické.⁵⁸⁴ Lze je rozdělit do tří skupin podle jejich tematického zaměření: směrnice mířící (i) na zákaz diskriminace, (ii) na postavení a práva obětí v trestním řízení a (iii) explicitně na násilí na ženách a jeho vybrané formy či druhy. První dvě kategorie zahrnují instrumenty polopřímé, poslední kategorie je úpravou přímou a specifickou.

V prvně jmenované kategorii hrají prim antidiskriminační směrnice. Ty pokrývají nepřípustnost diskriminace v oblastech pracovního života, přístupu ke zboží a službám nebo sociálního zabezpečení.⁵⁸⁵ V oblastech pracovního života,⁵⁸⁶ včetně činnosti osob samostatně výdělečně činných,⁵⁸⁷ a zboží a služeb⁵⁸⁸ pak zároveň zakazují obtěžování a sexualizované obtěžování vůči ženám. Kopírují tedy strukturu pojetí, že sexualizované obtěžování se rovná diskriminaci.

Do druhé kategorie patří směrnice na ochranu obětí trestných činů, tedy i obětí násilí na ženách. Koncem 20. století se pozornost EU totiž začala upínat směrem k obětem. To odpovídá celkovému odklonu od ryze kriminologického pohledu na kriminalitu k citlivějšímu viktimologickému přístupu, který zohledňuje potřeby obětí. Prvním dokumentem předcházejícím relevantním směrnicím bylo rozhodnutí Rady o postavení obětí v trestním řízení.⁵⁸⁹ Jeho cílem bylo zajistit obětem uznání jejich zájmů v trestním řízení a „zacházení náležitě respektující jejich osobní důstojnost“.⁵⁹⁰ Věnovalo se stručně některým právům obětí (např. právo na informace, právo na ochranu), zvláštní odborné pomoci i odškodnění újmy způsobené trestným činem. Posledně

⁵⁸³ Srov. 258 SFEU.

⁵⁸⁴ DE VIDO, 2017, *op. cit.*, str. 87.

⁵⁸⁵ Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27.11.2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání; Směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19.12.1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení.

⁵⁸⁶ Srov. Směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/54/ES ze dne 05.07.2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání; Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES ze dne 23.09.2002, kterou se mění směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky.

⁵⁸⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/41/EU ze dne 07.07.2010 o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné a o zrušení směrnice Rady 86/613/EHS.

⁵⁸⁸ Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13.12.2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování.

⁵⁸⁹ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SVV).

⁵⁹⁰ Čl. 2 odst. 1 *tamtéž*.

jmenované téma rozvedla v roce 2004 směrnice o odškodňování v situacích s přeshraničním prvkem.⁵⁹¹ Ta prohlásila, že „oběti trestných činů v Evropské unii by měly mít právo na spravedlivé a přiměřené odškodnění za újmu, kterou utrpěly, bez ohledu na to, kde v Evropském společenství byl trestný čin spáchán“.⁵⁹² Další relevantní směrnicí byla směrnice zavádějící evropský ochranný příkaz.⁵⁹³ Pomocí něj je možné přeshraničně uznávat předběžná opatření před násilím napříč členskými státy.

Největší pokrok přinesla směrnice o minimálních standardech práv obětí z roku 2012,⁵⁹⁴ především díky svému lidskoprávnímu přístupu zaměřenému na oběť. Ten se projevuje například uznáním toho, že „osoba by měla být považována za oběť bez ohledu na to, zda je pachatel identifikován, zajištěn, stíhán nebo odsouzen.“⁵⁹⁵ Jinými slovy, směrnice nevyžaduje soudní potvrzení toho, že se skutek stal, pro to, aby oběti garantovala set práv. Kromě přesného vymezení minima práv, které by obětem mělo náležet v trestním řízení, směrnice explicitně zmiňuje násilí na ženách a pojmenovává ho jako formu diskriminace („Násilí, které je vůči určité osobě směřováno z důvodu jejího pohlaví, pohlavní identity nebo vyjádření pohlavní identity nebo které má nepřiměřený dopad na osoby určitého pohlaví, se považuje za násilí na základě pohlaví. [...] Násilí na základě pohlaví se považuje za formu diskriminace a za porušení základních svobod obětí.“)⁵⁹⁶ Jejím obětem pak zaručuje specifická práva, například na odbornou podporu a právní ochranu,⁵⁹⁷ nutnost individuálního posouzení potřeby zvláštní ochrany obětí⁵⁹⁸ nebo právo na vedení výslechu osobou takového pohlaví, které si oběť vybere.⁵⁹⁹ Právě tato směrnice „rozčeřila vody“ a zahájila změny na vnitrostátních úrovních. Například Česká republika na její popud přijala o rok později zákon o obětech implementující daná ustanovení. Ten je dodnes základním kamenem ochrany obětí, a to i násilí na ženách, v Česku.

Třetí kategorie již specifických instrumentů sekundárního práva není příliš bohatá a zahrnuje především nový návrh směrnice o potírání násilí na ženách a Služební řád EU. Již v roce 2021 Evropský parlament vyzval Komisi k tomu, aby buď vytvořila komplexní směrnici o násilí na ženách, anebo aby rozšířila zmíněný článek 83 SFEU tak, aby maximálně pokrýval všechny formy

⁵⁹¹ Směrnice Rady č. 2004/80/ES ze dne 29.04.2004 o odškodňování obětí trestných činů.

⁵⁹² *Tamtéž*, odst. 6 preambule.

⁵⁹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13.12.2011 o evropském ochranném příkazu.

⁵⁹⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

⁵⁹⁵ *Tamtéž*, odst. 19 preambule.

⁵⁹⁶ *Tamtéž*, odst. 17.

⁵⁹⁷ *Tamtéž*, čl. 9 odst. 3, písm. c).

⁵⁹⁸ *Tamtéž*, čl. 22 odst. 3.

⁵⁹⁹ *Tamtéž*, čl. 23 odst. 2, písm. d).

násilí na ženách.⁶⁰⁰ Komise, alespoň prozatím, zvolila první cestu a v roce 2022 předložila návrh směrnice o potírání násilí na ženách.⁶⁰¹ Od té doby se o ní živě diskutuje.

Návrh je komplexním, rozvinutým instrumentem, který se věnuje i novějším fenoménům, jako je násilí na ženách v online prostoru. Jeho předmětem jsou „(a) *vymezení trestných činů a trestů v oblasti sexuálního vykořisťování žen a dětí a počítačové kriminality*, (b) *práva obětí všech forem násilí vůči ženám nebo domácího násilí před trestním řízením, v jeho průběhu nebo po jeho skončení*, (c) *ochrana obětí a podpora obětí*“.⁶⁰² Znění návrhu ovlivnila Istanbulská úmluva, kterou se Evropská komise při formulaci jednotlivých ustanovení významně inspirovala (k tomu srov. Část VI.1.2.3). Pokud dojde k přijetí této směrnice, bude představovat zásadní a vysoce specifický nástroj na unijní úrovni.

Nakonec patří zvláštní místo Služebnímu řádu EU, kterým se řídí pracovněprávní poměry zaměstnanců a zaměstnankyň Unie.⁶⁰³ Ten totiž zavádí vlastní zákaz diskriminace (článek 1d) a definici sexuálního obtěžování (článek 12a), které platí pro interní poměry Unie. Jeho relevance tkví v tom, že tento dokument podléhá přezkumu v rámci Soudu EU pro veřejnou službu (SVS), jde tedy o další mechanismus v rámci evropského práva. Vzhledem k tomu, že jeho definice jsou významně podobné těm z antidiskriminačních směrnic (a také těm v některých vnitrostátních rádech), lze při interpretaci pojmu sexualizovaného obtěžování vycházet i ze závěrů tohoto tribunálu.

1.2.3. Nezávazná specifická úprava

Různé orgány EU přijaly nezávazné *soft law* dokumenty vyslovující se proti násilí na ženách. Již v roce 1979 zřídil Evropský parlament Výbor pro ženská práva. Z něj se vyvinul dodnes fungující Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM). První formálnější proklamací byla pak jeho rezoluce z roku 1986 o násilí na ženách.⁶⁰⁴ Šlo o první dokument EU, který se tímto typem násilí zabýval. Věnuje se různým formám násilí (sexualizované násilí a obtěžování, zneužívání dětí) a vyzývá k pokroku v této oblasti. Následovalo usnesení Evropského parlamentu z roku 2006, které uznalo historický a strukturální kontext násilí na ženách a volalo po nulové toleranci vůči němu.⁶⁰⁵

⁶⁰⁰ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16.09.2021 obsahující doporučení Komisi o určení genderově podmíněného násilí jako nové oblasti trestné činnosti uvedené v čl. 83 odst. 1 SFEU (2021/2035/INL).

⁶⁰¹ Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 08.03.2022, č. 2022/0066(COD) (dále jen „Návrh směrnice proti násilí na ženách“).

⁶⁰² Čl. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

⁶⁰³ Služební řád úředníků Evropské unie ze dne 14.06.1962 ve znění dodatku č. 723/2004 ze dne 22.03.2004.

⁶⁰⁴ Rezoluce Evropského parlamentu A2-44/86 ze dne 11.06.1986 o násilí na ženách.

⁶⁰⁵ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 02.02.2006 o současném stavu boje proti násilí na ženách a případných budoucích krocích (2004/2220/INI).

Od téhož roku navíc funguje Evropský institut pro rovnost žen a mužů (EIGE), agentura shromažďující znalosti a data o rovnosti žen a mužů v EU.⁶⁰⁶

Od roku 2009 Evropský parlament apeluje na státy, aby budovaly účinný právní rámec proti násilí na ženách, a to co do prevence, podpory obětem i postihování.⁶⁰⁷ O dva roky později se usnesl na základních obrysech nového rámce politiky EU pro boj proti násilí na ženách.⁶⁰⁸ Nadto se EU jednoznačně vymezila proti praktice mrzačení ženských pohlavních orgánů.⁶⁰⁹ Zmínit lze také usnesení Evropského parlamentu o potírání sexuálního obtěžování.⁶¹⁰ Od roku 2020 platí dva relevantní strategické dokumenty: Strategie EU o právech obětí,⁶¹¹ která se strategicky věnuje rozvoji a posilování práv obětí v evropském prostoru, a Strategie rovnosti žen a mužů⁶¹². Kromě dokumentů spíše deklaratorní povahy pak od začátku tisíciletí také existuje speciální finanční fond DAPHNE dotující aktivity přispívá k boji s násilím na ženách.⁶¹³

1.3. OAS

V meziamerickém prostoru hrají zásadní roli v potírání násilí na ženách instrumenty a mechanismy OAS. Historickým lidskoprávním dokumentem na americkém kontinentu byla Americká deklarace práv člověka a občana z roku 1949.⁶¹⁴ Ač nezávazná, obsahuje komplexní katalog lidských práv pro americký kontinent. Relevanci pro oblast násilí na ženách má zejména právo na život (článek 1), zákaz diskriminace (článek 2), právo na ochranu soukromého a

⁶⁰⁶ Srov. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1922/2006 ze dne 20.12.2006 o zřízení Evropského institutu pro rovnost žen a mužů. Úřední věstník L 403/9.

⁶⁰⁷ Legislativní usnesení Evropského parlamentu ze dne 26.10.2009 o odstranění násilí páchaného na ženách (2010/C 285 E/07).

⁶⁰⁸ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 05.04.2011 o prioritách a základních rysech nového rámce politiky EU pro boj proti násilí páchanému na ženách (2010/2209/INI).

⁶⁰⁹ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 20.09.2001 o mrzačení ženského genitálu (2001/2035/INI); Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14.06.2012 o vymýcení praktiky mrzačení ženských pohlavních orgánů (2012/2684(RSP)).

⁶¹⁰ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26.10.2017 o potírání sexuálního obtěžování a zneužívání v EU (2017/2897RSP).

⁶¹¹ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů č. COM(2020) 258 ze dne 24.06.2020, *Strategie EU v oblasti práv obětí (2020-2025)*.

⁶¹² Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM (2020) 152 ze dne 05.03.2020, *Unie rovnosti: Strategie pro rovnost žen a mužů na období 2020-2025*.

⁶¹³ Srov. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 293/2000/EC ze dne 24.01.2000, kterým se na období let 2000–2003 zavádí zvláštní program pro předcházení násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách a jeho potírání a pro ochranu obětí a ohrožených skupin (program Daphne III); aktuálně Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 779/2007/ES ze dne 20.06.2007, kterým se na období let 2007–2013 zavádí zvláštní program pro předcházení násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách a jeho potírání a pro ochranu obětí a ohrožených skupin (program Daphne III) jako součást obecného programu „Základní práva a spravedlnost“.

⁶¹⁴ OAS. *Americká deklarace práv člověka a občana*. 02.05.1948.

rodinného života, cti a pověsti (článek 5), právo na ochranu rodiny (článek 6) nebo právo na zvláštní ochranu dětí (článek 7).

Deklarace se osvědčila jako nástroj, kterým lze násilí na ženách postihovat a vyžadovat přijetí kroků k jeho prevenci a vyšetřování i v případech, kdy členský stát není smluvní stranou žádného závazného instrumentu OAS. To nastalo například v případě *Jessica Lenahan (Gonzales) proti USA*.⁶¹⁵ V tom MAKLP shledala USA odpovědné za nedostatečné zajištění ochrany stěžovatelky a jejích tří dětí před domácím násilím. Kvůli němu násilný partner tří společné děti zavraždil. Vzhledem k tomu, že USA nejsou smluvní stranou Americké úmluvy o lidských právech (AÚLP), přezkum proběhl pouze skrz Americkou deklaraci a konstatoval porušení práva na život, zásady rovného zacházení, práva na ochranu rodinného života a práva na přístup k soudu.

AÚLP⁶¹⁶ je zásadní úmluvou navazující na deklaraci. Přijata byla v roce 1969 v San José. V platnost vstoupila o devět let později. V roce 1988 ji doplnil Dodatkový protokol z oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv. Řada práv zakotvených v AÚLP přímo souvisí s tématem násilí na ženách a slouží jako podklad pro rozhodnutí MAKLP nebo MASLP o porušení. Jde zejména o právo na život (článek 4), právo na lidské zacházení (článek 5), rodinná práva (článek 17) nebo práva dětí (článek 19), právo na respektování soukromí, cti a důstojnosti (článek 11) a princip rovnosti a zákazu diskriminace (článek 1 odst. 1). AÚLP nedisponuje specifickým ustanovením proti násilím, uplatňuje se zde přístup k násilím na ženách jakožto jevu, který sám o sobě porušuje jiná základní práva a právě skrz ta je stíhán.

Další závazný pramen ochrany v meziamerickém systému je Meziamerická úmluva o zabránění mučení a jeho trestání.⁶¹⁷ Její přínos tkví zejména v tom, že MASLP jejím výkladem stanovil, že sexualizované násilí, především znásilnění, představuje formu mučení ve smyslu této úmluvy. Na jejím základě tak shledal pochybení státu v řadě situací násilí na ženách.⁶¹⁸ I zde však, podobně jako v případě univerzální úmluvy proti mučení, platí, že primárně postihuje jednání aktérů státu, nikoli soukromých nestátních subjektů.

Procesně pak zajišťují přezkum případů porušení lidských práv v americkém prostoru MAKLP a MASLP. MAKLP byla založena rezolucí ministrů OAS,⁶¹⁹ vznik MASLP předvídá

⁶¹⁵ *Jessica Lenahan González proti USA, op. cit.*

⁶¹⁶ OAS. *Americká úmluva o lidských právech*. 18.07.1978. OAS TS č. 36, 1144.

⁶¹⁷ OAS. *Meziamerická úmluva o zabránění mučení a jeho trestání*. 12.09.1985. OAS TS č. 67.

⁶¹⁸ Rozsudek MASLP ze dne 31.08.2010 ve věci *Rosendo Cantú a ostatní proti Mexiku; Fernández Ortega a ostatní proti Mexiku, op. cit.*

⁶¹⁹ OAS. *Final act of the fifth meeting o consultation of Ministers of Foreign Affairs* [online]. OEA/Ser.C/II.5, 12-18.08.1959. [cit. 15.02.2023]. Dostupné z:

samotná AÚLP. MAKLP se může zabývat individuálními stížnostmi, mezistátními komunikacemi, národními zprávami, zvláštními slyšeními nebo podnikat návštěvy států.⁶²⁰ V rámci MAKLP existuje od roku 1994 také pozice Zpravodajky pro práva žen (aktuálně Margarette May Macaulay).⁶²¹ Jejím úkolem je mapovat, zda vnitrostátní praxe členských států odpovídají relevantním mezinárodněprávním standardům. Komise může též vydávat předběžná opatření⁶²² nebo se následně obrátit na MASLP, který může požádat o poradní stanovisko nebo mu odkázat konkrétní případ.⁶²³ K MASLP se tak případ může dostat přes MAKLP, a to pokud k řešení situace nestačily vyšetřování, konzultace a doporučení řešení,⁶²⁴ anebo přes smluvní stát.⁶²⁵ Komise vydává ve své podstatě nezávazné zprávy, závazně rozhoduje až MASLP.

Násilím na ženách se MAKLP a MASLP postupně zabývají od 70. let. První případy týkající se násilí na ženách neobsahovaly žádné specifické pojmenování problému z genderové perspektivy⁶²⁶ (například případy nelidského zacházení s ženami ze strany armády, ve kterých genderová podmíněnost nebyla hodnocena jako relevantní faktor⁶²⁷). To se postupně začalo měnit od 80. let⁶²⁸ a dále se zintenzivnilo s příchodem Úmluvy Belém do Pará na scénu.

Co se *soft law* úpravy týče, mimo zmíněnou Americkou deklaraci práv člověka a občana jí není mnoho. Patří sem například rezoluce Valného shromáždění OAS odsuzující jakékoli násilí podmíněné diskriminačním důvodem, včetně genderově podmíněného,⁶²⁹ meziamerická Deklarace o odstranění násilí na ženách, na kterou následně navázala Úmluva Belém do Pará, nebo rezoluce zřizující programy na podporu a rozvoj ženských práv, rovnosti a prevence násilí.⁶³⁰

www.oas.org/consejo/MEETINGS%20OF%20CONSULTATION/Actas/Acta%205.pdf; srov. OAS. *Charta Organizace Amerických států*. 16.01.1952. OAS TS č. 1-C 61, novelizovaný čl. 106.

⁶²⁰ Čl. 41 a n. AÚLP; BADILLA, Ana Elena. *La igualdad de género en el sistema interamericano de derechos humanos*. In: FLORES GIMÉNEZ, Fernando. *Género y derecho constitucional*. Quito: Corporación Editora Nacional, 2003. ISBN 9978-84-306-X, str. 88.

⁶²¹ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 437.

⁶²² Srov. čl. 25 MAKLP. *Jednací řád MAKLP* ze dne 28.10.2009.

⁶²³ *Tamtéž*, čl. 45.

⁶²⁴ Srov. čl. 48–51 AÚLP

⁶²⁵ Čl. 61 odst. 1 AÚLP.

⁶²⁶ GARCÍA RAMÍREZ, Sergio. *Violación de derechos de mujeres y violencia de género en la jurisprudencia interamericana sobre derechos humanos*. In: MARIÑO, *op. cit.*, str. 230.

⁶²⁷ CANTÓN, *op. cit.*, str. 212.

⁶²⁸ *Tamtéž*; GONZÁLEZ MORALES, Felipe. *La Comisión Interamericana de derechos humanos frente a la violencia contra la mujer y el feminicidio*. In: MARIÑO, *op. cit.*, str. 244.

⁶²⁹ Rezoluce Valného shromáždění OAS. *Human rights, sexual orientation, and gender identity*. AG/RES 2435, 03.06.2008.

⁶³⁰ Rezoluce Valného shromáždění OAS. *Promotion of women's human rights and gender equity and equality and strengthening of the Inter-American Commission of Women*. AG/RES 2770, 05.06.2013.

Mimo systém normotvorby pak stojí speciální dceřiná pod-organizace v rámci OAS zvaná Meziamerická komise žen (*Comisión Interamericana de Mujeres, CIM*).⁶³¹ Jde o jednu z prvních organizací vzniklých na podporu ženských práv,⁶³² která vyvíjí aktivity již od roku 1928 jako mezivládní těleso zaměřené nejprve na občanská a politická práva žen.⁶³³ Od roku 1938 funguje jako stálá organizace. Sestává z delegací všech členských států OAS. CIM dlouhodobě protlačovala změny posilující postavení žen ve společnosti. Hrála zásadní roli při tvorbě a přípravách Úmluvy Belém do Pará. Dle této úmluvy státy předkládají CIM své národní zprávy o její implementaci.⁶³⁴ Zároveň CIM může žádat MASLP o poradní stanovisko při výkladu Úmluvy Belém do Pará.⁶³⁵

1.4. Další regionální organizace

Nakonec přichází na řadu úprava jiných regionálních organizací (které se tématu věnují již méně), a to především z afrického a asijského kontinentu. Vzhledem k nepříliš vysokému počtu instrumentů a jejich méně komplexní povaze zmíním tuto úpravu jen okrajově.

Nejprve slouží k doplnění obrazu evropského systému ochrany činnost Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Od 90. let přijaly členské státy OBSE řadu prohlášení nezávazné povahy vymezujících se proti násilí na ženách a podporujících rovnost žen a mužů.⁶³⁶ Všechna tato prohlášení zůstala však pouze na politické úrovni a reflexe těchto proklamací leží na jednotlivých členských státech a jejich vnitrostátní úpravě. Za pozornost však stojí tři rozhodnutí Ministerské rady konkrétně ve vztahu k násilí na ženách, a to z let 2005,⁶³⁷ 2014⁶³⁸ a 2018.⁶³⁹ Všechna se hlásí k lidskoprávnímu přístupu k násilí na ženách a relativně obecným, měkkým jazykem vyzývají státy k přijetí konkrétních kroků (zajistit obětem přístup ke spravedlnosti, věnovat se osvětě, naplňovat svou *due diligence* atd.). Zároveň zavazují samotnou OBSE k poskytnutí

⁶³¹ SMITH, *op. cit.*, str. 124.

⁶³² PALACIOS VALENCIA, Yennesit. Género en el Derecho Constitucional Transnacional: Casos ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos: En conmemoración de los 100 años del Día Internacional de los Derechos Humanos de las Mujeres. *Revista Facultad de Derecho y Ciencias Políticas de la Universidad Pontificia Bolivariana*. 2011, 41(114), 131-166, str. 140.

⁶³³ BETTINGER-LOPEZ, Caroline. *Violence Against Women: Normative Developments in the Inter-American Human Rights System*. IN: MANJOO, JONES, *op. cit.*, str. 7.

⁶³⁴ Srov. čl. 10 Úmluvy Belém do Pará.

⁶³⁵ Srov. čl. 11 Úmluvy Belém do Pará.

⁶³⁶ Např. OBSE. *Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE* [online]. 03.10.1991 [cit. 16.07.2023]. Dostupné z: <https://www.osce.org/odihr/elections/14310>.

⁶³⁷ Rozhodnutí Ministerské rady OBSE ze dne 06.12.2005, MC.DEC/15/05. „Decision No. 15/05 preventing and combating violence against women.“

⁶³⁸ Rozhodnutí Ministerské rady OBSE ze dne 05.12.2014, MC.DEC/7/14/Corr.1. „Decision No. 7/14 Preventing and combating violence against women.“

⁶³⁹ Rozhodnutí Ministerské rady OBSE ze dne 07.12.2018, MC.DEC/4/18. „Decision No. 4/18 Preventing and combating violence against women.“

komplexní asistence s implementací těchto kroků na žádost členského státu. Taková pomoc může zahrnovat například konzultační a analytickou činnost, přípravu adekvátního právního rámce či poradenství, jak zlepšit ochranu obětí. Nadto OBSE systematicky sbírá a analyzuje data na otázky související s násilím na ženách a vytváří zprávy. Vznikl také Program pro genderové otázky, který operuje přímo v terénu a pomáhá participujícím státům zajistit ženám bezpečí před násilím.⁶⁴⁰

V případě afrického systému ochrany lidských práv je nutné se nejprve věnovat Africké chartě práv člověka a národů.⁶⁴¹ Jde o základní dokument kodifikující lidskoprávní normy pro africký kontinent. Africká charta byla přijata v roce 1981 a v platnost vešla v roce 1986. O rok později začala fungovat i institucionálně, když byla zřízena Africká komise pro práva člověka a národů; později se přidal též Africký soud pro práva člověka a národů.⁶⁴² Africká charta zakotvuje řadu práv, která mají relevanci pro téma násilí na ženách. Především jde o právo na rovnost a rovné zacházení,⁶⁴³ právo na život a sebeurčení,⁶⁴⁴ zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení,⁶⁴⁵ právo na nejvyšší standard fyzického a psychického zdraví⁶⁴⁶ nebo právo na socioekonomický a kulturní rozvoj.⁶⁴⁷

Vedle toho se Charta v jednom článku specificky věnuje ženám. Stanovuje státům povinnost odstranit všechny formy diskriminace žen a zároveň zajistit ochranu ženských práv tak, jak „zaručují mezinárodní deklarace a úmluvy“.⁶⁴⁸ Odkazuje tak v podstatě na kompletní lidskoprávní kodex dopadající na ženská práva a téma ochrany před násilím na ženách, zakotvený především CEDAW. To není problematické u států, které CEDAW ratifikovaly. Pro ty Charta pouze připomíná relevantní závazky, které obsahuje už sám CEDAW. Někteří autoři však argumentují, že toto ustanovení způsobilo, že závazky z CEDAW se staly závaznými i pro ty státy, jež CEDAW neratifikovaly.⁶⁴⁹ Odůvodňují to tím, že daný článek nevyžaduje ratifikaci oněch mezinárodních deklarací a úmluv a můžeme jej vykládat tak, že stát zavazuje k tomu, aby dodržoval univerzální lidskoprávní standard zákazu diskriminace žen bez ohledu na ratifikaci. Proto lze argumentovat, že

⁶⁴⁰ OBSE. *Combating gender-based violence* [online]. 2023 [cit. 16.07.2023]. Dostupné z: <https://www.osce.org/secretariat/107452>.

⁶⁴¹ Africká unie. *Africká charta práv člověka a národů*. 27.06.1981. UNTS vol. 1520, p. 217.

⁶⁴² OKAFOR, Obiora Chinedu. *The African Human Rights System: Activist Forces and International Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-521-86906-5, str. 65-66.

⁶⁴³ Čl. 2, 3 a 19 Africké charty.

⁶⁴⁴ *Tamtéž*, čl. 4 a 20.

⁶⁴⁵ *Tamtéž*, čl. 5.

⁶⁴⁶ *Tamtéž*, čl. 16.

⁶⁴⁷ *Tamtéž*, čl. 23..

⁶⁴⁸ *Tamtéž*, čl. 18 odst. 3.

⁶⁴⁹ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-921858-5, str. 270-271.

do rozsahu tohoto ustanovení spadá přes propojení s CEDAW i povinnost státu ochránit ženy před genderově podmíněným násilím. Ač jde o výklad, který je pro ochranu žen před násilím příznivý, mám za to, že jde o příliš extenzivní interpretaci, u níž hrozí, že ji státy nebudou respektovat.

V roce 1995 začala Africká unie pracovat na dodatkovém protokolu k chartě, který by zohlednil útoky na práva žen v regionu.⁶⁵⁰ Výsledkem osmi let snah sekretariátu Africké unie, expertních skupin i řady mezinárodních nevládních organizací bylo přijetí Protokolu k Africké chartě o právech člověka a národů o právech žen, takzvaného Maputského protokolu.⁶⁵¹ Ten vstoupil v platnost dne 25. listopadu 2005, symbolicky v mezinárodní den proti násilí na ženách. Maputský protokol je pokrokovým instrumentem, který explicitně zmiňuje témata, jako jsou interrupce,⁶⁵² HIV/AIDS,⁶⁵³ mrzačení ženského genitálu⁶⁵⁴ nebo rovná práva v manželství.⁶⁵⁵ Mezi významné povinnosti jím zakotvené patří povinnost identifikovat příčiny a následky násilí na ženách,⁶⁵⁶ přijmout legislativu proti násilí na ženách a nekonsenzuálnímu sexuálnímu styku,⁶⁵⁷ přijmout přiměřená opatření pro prevenci a odstranění násilí na ženách,⁶⁵⁸ přijmout legislativní, správní a socioekonomická opatření na prevenci, trestání a odstraňování násilí na ženách,⁶⁵⁹ vzdělávat a podnikat osvětu,⁶⁶⁰ trestat pachatele násilí na ženách⁶⁶¹ nebo zajistit odškodnění ženských obětí.⁶⁶² Protokol odsuzuje a zakazuje škodlivé kulturní praktiky, které negativně zasahují práva žen,⁶⁶³ připomíná právo na rozvod manželství.⁶⁶⁴ Zajímavá je rovněž inkluze práv vdov, žen vyššího věku nebo žen ve zvlášť zranitelných situacích (těhotné či kojící ženy nacházející se v detenčních zařízeních, ženy žijící v chudobě).

Protokol definuje násilí na ženách jako „*všechny spáchané činy proti ženám, které jim způsobují nebo by mohly způsobit fyzickou, sexuální, psychickou a ekonomickou újmu, včetně hrozby takových činů; nebo které by je svévolně omezily na základních svobodách nebo jich zbavily v soukromém nebo veřejném životě, a to*

⁶⁵⁰ *Tamtéž*, str. 267.

⁶⁵¹ SMITH, *op. cit.*, str. 349.

⁶⁵² Čl. 14 odst. 2 písm. c) Maputského protokolu.

⁶⁵³ *Tamtéž*, čl. 14 odst. 1 písm. d).

⁶⁵⁴ *Tamtéž*, čl. 5 písm. b).

⁶⁵⁵ *Tamtéž*, čl. 6.

⁶⁵⁶ *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. c).

⁶⁵⁷ *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. a).

⁶⁵⁸ *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. b), c).

⁶⁵⁹ *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. b).

⁶⁶⁰ *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. d).

⁶⁶¹ *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. e).

⁶⁶² *Tamtéž*, čl. 4 odst. 2 písm. f).

⁶⁶³ *Tamtéž*, čl. 5.

⁶⁶⁴ *Tamtéž*, čl. 7.

v dobách míru i během situací ozbrojených konfliktů nebo války“.⁶⁶⁵ V definici protokol nepracuje s konceptem genderové podmíněnosti násilí na ženách. Jedná se tak o širokou definici, která implikuje, že násilím na ženách jsou stejně tak násilné činy, které jsou motivované genderem, jako činy, které jím motivovány nejsou.⁶⁶⁶ Takové pojetí odpovídá spíše násilí na ženách *lato sensu* (srov. Část I.2). Definice rozpoznává i ekonomické formy násilí a hypotetické riziko újmy. Svou šíří pokrývá činy jako omezování osobní svobody, nerovná práva v manželství či škodlivé zvykové nebo náboženské praktiky.⁶⁶⁷

Nakonec zbývá asijský region, kde jsou relevantní instrumenty nejvýznamnější. Ze závazných lze jmenovat dva. Za prvé Úmluvu Jihoasijského sdružení pro regionální spolupráci (SAARC) o prevenci a boji s obchodováním s ženami a dětmi za účelem prostituce z roku 2002.⁶⁶⁸ Za druhé na půdě stejné organizace vznikla také Sociální charta, která se zaměřuje mimo jiné na posílení postavení žen a jejich práv, včetně nepřipustnosti násilí na nich.⁶⁶⁹ Do skupiny nezávazných dokumentů spíše proklamační povahy pak patří stručná Deklarace o odstranění násilí na ženách a dětech v regionu jihoasijských států (Sdružení národů jihovýchodní Asie, ASEAN) z roku 2012⁶⁷⁰ a Arabská strategie boje proti násilí na ženách na léta 2011 až 2020⁶⁷¹ z pera Arabské ženské organizace, mezivládní regionální organizace s 15 členskými státy, která je přidružena k Lize arabských států.

2. Techniky dovozování záruk ochrany před násilím na ženách na regionální úrovni a konkrétní obsah takové ochrany

Po nastínění normativního rámce následuje jeho rozbor. Proto se tato kapitola soustředí na garance poskytované regionálními standardy a na projev lidskoprávních technik na této úrovni. Zaměřuji se především na dva stěžejní smluvní regionální instrumenty obecné povahy, tedy EÚLP a AÚLP, a související mechanismy ESLP a MASLP, případně MAKLP (existující specifické regionální úmluvy stále ponechávám stranou).

⁶⁶⁵ *Taméž*, čl. 1 písm. i).

⁶⁶⁶ *Taméž*.

⁶⁶⁷ EDWARDS, *op. cit.*, str. 23.

⁶⁶⁸ SAARC. *Úmluva o prevenci a boji s obchodováním s ženami a dětmi za účelem prostituce*. 05.11.2002.

⁶⁶⁹ SAARC. *Sociální charta*. 04.01.2004, čl. 6.

⁶⁷⁰ ASEAN. *Declaration on the Elimination of Violence Against Women in the ASEAN Region*. 12.10.2012.

⁶⁷¹ ARAB WOMEN ORGANIZATION. *Arab Strategy for Combating Violence against Women 2011-2020: Arab Women's Right to a Life Free from Violence*. Káhira: Arab Women Organization, 2011.

2.1. Garance plynoucí ze zákazu diskriminace

Své místo má na obou regionálních úrovních technika I, tedy rámování násilí na ženách jakožto zakázané diskriminace žen. Lze zde sledovat dva možné přístupy, které jsou si obsahově a ideově podobné, avšak formálně se liší. První z nich přistupuje ke spáchání diskriminace v podobě násilí na ženách jako k porušení samostatného, neakcesorického zákazu diskriminace. Druhý z nich hodnotí zákaz diskriminace „akcesoricky“, tedy pouze ve spojení s jiným existujícím lidským právem. Oba přístupy představím postupně.

2.1.1. Samostatný, neakcesorický zákaz diskriminace

Samostatně stojící, neakcesorický zákaz diskriminace lze sledovat ve směrnicích EU mířících na potírání sexualizovaného obtěžování, především na pracovišti, a také v AÚLP v kontextu meziamerického systému.

2.1.1.1. Evropská unie

Nejprve k evropskému právu. Evropská unie zakazuje sexualizované obtěžování, které explicitně považuje za druh nepřijatelné diskriminace žen. Věnují se mu celkem čtyři směrnice EU ve dvou možných oblastech (pracovní život a přístup ke zboží a službám) a také Služební řád pro personál EU. Nejvíce propracovanou oblastí, ve které se EU vymezuje vůči výskytu obtěžování a sexualizovaného obtěžování, je pracovní sféra. Tato sekce rozebere (i) definici sexualizovaného obtěžování a (ii) závazky státu ve vztahu k potírání takového obtěžování plynoucí z evropského práva.

Jako první zakotvil definici sexualizovaného obtěžování Služební řád. Definuje ho jako „*chování sexuální povahy, které osoba, již je určeno, považuje za nežádoucí a jehož účelem nebo následkem je uvedené osobě ublížit nebo vytvořit atmosféru zastrašování a prostředí, které je vůči uvedené osobě nepřátelské, útočné nebo rušivé*“.⁶⁷² Tuto definici dále rozpracovávaly směrnice.

Z nich poprvé zmínila sexualizované obtěžování v roce 2002 směrnice o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky. Nejprve definovala genderově podmíněné obtěžování, jež je přítomno, „*pokud dojde k nežádoucímu chování souvisejícímu s pohlavím osoby, které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážlivé atmosféry*“.⁶⁷³ Nadto rozvedla sexuální obtěžování. To rozeznává v momentech, kdy „*dojde k jakékoli formě nežádoucího chování sexuální povahy, vyjádřeného verbálně, neverbálně nebo fyzickou formou, které*

⁶⁷² Čl. 12a odst. 4 Služebního řádu EU.

⁶⁷³ Čl. 2 odst. 2 Směrnice 2002/73/ES.

*má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby a vytvoření zstrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážlivé atmosféry.*⁶⁷⁴ Oba fenomény považuje za druh diskriminace a výslovně je zakazuje.⁶⁷⁵

O čtyři roky později přišla směrnice o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání. Ta definice obtěžování a sexuálního obtěžování zcela přejímá z předchozí směrnice.⁶⁷⁶ Totéž učinila i směrnice z roku 2010, která vztáhla zákaz obtěžování rovněž ke sféře aktivit osob samostatně výdělečně činných.⁶⁷⁷

Další oblastí, kde se zakazuje obtěžování a sexualizované obtěžování, je přístup ke zboží a službám. Příslušná směrnice také operuje s výše nastíněnou definicí,⁶⁷⁸ potvrzuje, že jde zároveň o diskriminaci žen⁶⁷⁹ a že takový zákaz platí pro všechny subjekty poskytující jakékoli zboží či služby, a to ve veřejném i soukromém sektoru.⁶⁸⁰

Je tedy vidět, že definice ustálená v rámci sekundární evropské normotvorby je široká. Vymezuje škálu forem (neverbální, verbální a kontaktní) i cílů (zstrašování, ponižování, hostilita, urážení, narušení důstojnosti oběti), které může jednání mít. Stanoví, že musí být obtěžující jak objektivně z pohledu standardních společenských norem chování (srov. „*chování sexuální povahy, [...] které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby a vytvoření zstrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážlivé atmosféry*“),⁶⁸¹ tak z pohledu subjektivního vnímání oběti (srov. „*nežádoucího chování*“). Musí mít také jistou intenzitu.⁶⁸² Způsobení příkoří a ponížení přitom může být buď přímým úmyslem, nebo stačí, když není přímo zamýšlené, ale reálně k němu dojde.⁶⁸³

V další řadě tyto směrnice EU stanovují členským státům řadu povinností. Klíčová z nich je pochopitelně povinnost zajistit zásadu rovného zacházení s ženami i muži v oblastech práce a přístupu ke zboží a službám.⁶⁸⁴ Proto musí stát zavést nástroje a mechanismy, kterými tato zásada může být vymáhána (soudní, správní či jiná řízení), a také přijmout opatření pro odškodnění obětí.⁶⁸⁵ Státy by měly umožnit přístup k soudu rovněž subjektům založeným s cílem chránit zásadu

⁶⁷⁴ Čl. 2 odst. 2 Směrnice 2002/73/ES.

⁶⁷⁵ *Tamtéž*, čl. 2 odst. 3.

⁶⁷⁶ Čl. 2 odst. 1, písm. c) Směrnice 2006/54/ES; čl. 2 odst. 1, písm. d) Směrnice 2006/54/ES.

⁶⁷⁷ Směrnice 2010/41/EU.

⁶⁷⁸ Čl. 2 písm. c), písm. d) Směrnice 2004/113/ES.

⁶⁷⁹ Čl. 4 odst. 3 Směrnice 2004/113/ES.

⁶⁸⁰ *Tamtéž*, čl. 3 odst. 1.

⁶⁸¹ Srov. také Rozsudek SVS ze dne 17.09.2014 ve věci *CQ proti Evropskému parlamentu*, č. F-12/13.

⁶⁸² Rozsudek SVS ze dne 16.05.2012 ve věci *Carina Skareby proti Evropské komisi*, č. F-42/10.

⁶⁸³ Rozsudek SVS ze dne 09.12.2008 ve věci *Q. proti Komisi* ES, č. F-52/05; Rozsudek SVS ze dne 11.07.2003 ve věci *AN proti Evropské komisi*, č. F-111/10.

⁶⁸⁴ Čl. 4 Směrnice 2004/113/ES.

⁶⁸⁵ Čl. 8 odst. 1, odst. 2 Směrnice 2004/113/ES; čl. 17-18 Směrnice 2006/54/ES; Čl. 9 a 10 Směrnice 2010/41/EU.

rovného zacházení.⁶⁸⁶ Také by měly pro relevantní spory legislativně ukotvit zásadu obráceného důkazního břemene.⁶⁸⁷ Měly by přijmout opatření, aby osoby, které se budou domáhat práva na rovné zacházení, nečelily další stigmatizaci a pronásledování,⁶⁸⁸ a zřídit subjekt, jenž se bude věnovat podpoře práva na rovné zacházení, takzvané *equality body*.⁶⁸⁹ Specifické kroky je třeba podniknout v oblasti pracovního života. Obtěžování na pracovišti je totiž nutné zvláště předcházet; stát by k tomu měl povzbuzovat zaměstnavatele.⁶⁹⁰ Mělo by dojít ke zrušení veškerých právních předpisů, které by nebyly souladné se zákazem všech forem diskriminace.⁶⁹¹ O dané tematice a právech zasažených osob by stát měl také plošně informovat.⁶⁹²

Evropské směrnice jsou pro státy závazné co do výsledku a účelu. Členové EU mají volnost v tom, jakými opatřeními zásady a požadavky směrnic naplní, a mohou je tedy přizpůsobit svému kontextu a společenským poměrům.

2.1.1.2. Meziamerický systém

V meziamerickém systému funguje zákaz diskriminace samostatně, neakcesoricky, a to jako podmínka nezbytná pro zajišťování respektu vůči lidským právům (článek 1 odst. 1 AÚLP, článek 2 Americké deklarace práv člověka a občana) a také jako právo na rovnost před zákonem (článek 24 AÚLP, článek 2 Americké deklarace práv člověka a občana).

MASLP již v několika případech násilí na ženách shledal porušení těchto článků. Výslovně propojuje spáchané činy s diskriminací žen a diskriminační kulturou, která násilí toleruje a podporuje beztrestnost jeho pachatelů.⁶⁹³ Při takové analýze MASLP ukazuje porozumění genderové podmíněnosti tohoto násilí a jeho spojení se sociokulturními fenomény.

MASLP tedy označil jako *per se* diskriminaci ustanovení trestního zákoníku nespravedlivá vůči ženám, trestní řízení ovlivněná předsudky a stereotypy nebo použití metod v trestním řízení, které oběť retraumatizovaly.⁶⁹⁴ V případě *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii* pak MASLP odsoudila jako diskriminaci nedostatečnou reakci státu na případ domácího násilí v kontextu toho, že v Brazílii dostatečně neprošetří až 70 % nahlášených případů takového násilí a pouze 2 %

⁶⁸⁶ Čl. 8 odst. 3 Směrnice 2004/113/ES;

⁶⁸⁷ Čl. 9 Směrnice 2004/113/ES; čl. 19 Směrnice 2006/54/ES;

⁶⁸⁸ Čl. 24 Směrnice 2006/54/ES; čl. 10

⁶⁸⁹ Čl. 12 Směrnice 2004/113/ES; čl. 20 Směrnice 2006/54/ES; Čl. 11 Směrnice 2010/41/EU.

⁶⁹⁰ Čl. 26 Směrnice 2006/54/ES; Čl. 2 odst. 5 Směrnice 2002/73/ES.

⁶⁹¹ Čl. 23 písm. a) Směrnice 2006/54/ES.

⁶⁹² Čl. 30 Směrnice 2006/54/ES; čl. 13 Směrnice 2010/41/EU.

⁶⁹³ Rozsudek MASLP ze dne 26.09.2018 ve věci *López Soto proti Venezuele; Campo Algodonero, op. cit.*

⁶⁹⁴ *Velásquez País a ostatní proti Guatemale, op. cit.; López Soto proti Venezuele, op. cit.*

oznámených činů vyústí v potrestání pachatele.⁶⁹⁵ Diskriminační charakter domácího násilí podpořila MAKLP i ve věci *Jessica Lenahan (Gonzales) proti USA*, opírajíc se o samostatný zákaz diskriminace dle článku 2 Americké deklarace práv člověka a občana.

2.1.2. Akcesorický zákaz diskriminace

V systému Rady Evropy lze v případech násilí na ženách registrovat spíše akcesorický zákaz diskriminace, tedy propojení s jiným lidským právem (článek 14 EÚLP). Jeho častější aplikace může souviset jednak s novější povahou neakcesorické zásady zákazu diskriminace (článek 1 Protokolu č. 12 k EÚLP),⁶⁹⁶ jednak s tím, že v případě násilí na ženách dochází současně k diskriminaci i porušování lidských práv, jak uvedly již předchozí části práce. Akcesorický zákaz diskriminace tak pokryje oba tyto aspekty současně.

Dle ESLP se páčání násilí na ženách rovná porušení práva žen na rovnost před zákonem.⁶⁹⁷ Proto v těchto případech, především u domácího násilí, nezřídka konstatuje porušení zákazu diskriminace. Poprvé ve vztahu k domácímu násilí konstatoval ESLP diskriminaci ve věci *Opuz proti Turecku*. Zde určil, že pasivita a letargie státních orgánů vycházející z diskriminačních předsudků mohou přispívat k výskytu domácího násilí. Proto jsou zároveň porušením zákazu diskriminace.⁶⁹⁸ Od té doby tak soud judikuje ustáleně.⁶⁹⁹

ESLP shledává porušení zákazu diskriminace nejčastěji ve spojení s právem na život a zákazem mučení a nelidského zacházení. Například v rozsudku *Talpis proti Itálii* konstatoval porušení zákazu diskriminace ve spojení s oběma zmíněnými právy. V tomto případě Itálie nepřijala dostatečná ochranná opatření ve vztahu k nebezpečí pro život stěžovatelky a jejího syna. Stát nezabránil tomu, aby partner stěžovatelky společného syna zavraždil a pokusil se zabít ji samotnou. Italské orgány tak nejen podcenily riziko, ale zároveň ho posílily.⁷⁰⁰ To označil ESLP za diskriminační proto, že jde o jev, který se děje právě ženám v kontextu domácího násilí. Diskriminaci shledal také, když Španělsko nevyšetřilo, zda zlé zacházení se stěžovatelkou, sexuální pracovnící afrického původu, nemohly ovlivnit diskriminační stereotypy,⁷⁰¹ nebo když chorvatské přestupkové řízení, které šetřilo napadení ženy z LGBTQIA+ komunity, nezohlednilo možnou

⁶⁹⁵ *Maria da Penha Maia Fernandez proti Brazílii*, op. cit., odst. 49.

⁶⁹⁶ Rada Evropy. Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. 04.11.2000. ETS 177.

⁶⁹⁷ *Opuz proti Turecku*, op. cit., odst. 191.

⁶⁹⁸ *Tamtéž*.

⁶⁹⁹ Např. Rozsudek ESLP ze dne 23.05.2023 ve věci *A. E. proti Bulbarsku*, č. 53891/20; *Eremia proti Moldávii*, op. cit., Rozsudek ESLP ze dne 22.03.2016 ve věci *M. G. proti Turecku*, č. 646/10; *Halime Kalç proti Turecku*, op. cit.; *Bâlşan proti Rumunsku*, op. cit.

⁷⁰⁰ *Talpis proti Itálii*, op. cit., odst. 145.

⁷⁰¹ Rozsudek ESLP ze dne 24.07.2012 ve věci *B. S. proti Španělsku*, č. 47159/08.

diskriminační, nenávistnou motivaci činu.⁷⁰² Podobně se vymezil vůči absenci právní ochrany před domácím násilím v ruském a gruzínském právním řádu⁷⁰³ či jejím nedostatkům v Bulharsku⁷⁰⁴ nebo nedostupnosti určitých ochranných opatření před násilím pro rozvedené ženy v Turecku.⁷⁰⁵

2.2. Garance dovozené interpretací jiných lidských práv

Výraznou technikou na obou regionálních úrovních je technika II, která hledá cestu k potírání násilí na ženách skrz již existující zakotvená práva. Právy, jež jsou nejčastěji využívána jako základ pro hodnocení případů násilí na ženách, jsou právo na život, zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení a právo na respektování soukromého a rodinného života. Ta budou představena v následujících sekcích. Pro účely přehlednosti textu podkapitoly většinou používají jazyk a terminologii vycházející z evropského systému ochrany lidských práv.

Nad rámec vyjmenovaných práv však mají dílčí význam i práva jiná. Regionální lidskoprávní orgány shledaly v kontextu násilí na ženách porušení zákazu nucené práce (ve vztahu k obchodování s ženami⁷⁰⁶ a zotročováním žen⁷⁰⁷), práva na dostupné prostředky nápravy (ve vztahu k právním možnostem obrany proti domácímu a sexualizovanému násilí⁷⁰⁸), práva na osobní svobodu (ve vztahu k umístění dívky, která otěhotněla po znásilnění, do ústavní péče s cílem zabránit interrupci⁷⁰⁹ či v případě zmizení, znásilnění a vražd dívek⁷¹⁰) nebo práva na spravedlivý proces (ve vztahu k průběhu trestního řízení, zejména jeho délce a absenci odškodnění oběti⁷¹¹). MASLP pak navíc hodnotil porušení dalších práv z AÚLP jako práv dítěte (článek 19 AÚLP),⁷¹² práva na soudní ochranu (článek 25 AÚLP)⁷¹³ nebo zvláštního práva ochrany pro matky a děti (článek 7 Americké deklarace o právech člověka a občana).⁷¹⁴

⁷⁰² Rozsudek ESLP ze dne 14.01.2021 ve věci *Sabalić proti Chorvatsku*, č. 50231/13.

⁷⁰³ Rozsudek ESLP ze dne 14.12.2021 ve věci *Tunikova a ostatní proti Rusku*, č. 55974/16, 53118/17, 27484/18, 28011/19; *Tkheldiže proti Gruzii*, *op. cit.*

⁷⁰⁴ *A. E. proti Bulharsku*, *op. cit.*

⁷⁰⁵ *M. G. proti Turecku*, *op. cit.*

⁷⁰⁶ Rozsudek ESLP ze dne 07.01.2010 ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 25.06.2020 ve věci *S. M. proti Chorvatsku*, č. 60561/14; *L. E. proti Řecku*, *op. cit.*

⁷⁰⁷ *López Soto proti Venezuele*, *op. cit.*

⁷⁰⁸ Např. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 28.01.2014 ve věci *O'Keefe proti Irsku*, č.35810/09; Rozsudek ESLP ze dne 28.04.2015 ve věci *I. P. proti Moldávii*, č. 33708/12; *Aydin proti Turecku*, *op. cit.*; *Kontrová proti Slovensku*, *op. cit.*

⁷⁰⁹ *P. a S. proti Polsku*, *op. cit.*

⁷¹⁰ *Campo Algodonero*, *op. cit.*

⁷¹¹ *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*, *op. cit.*; *L. E. proti Řecku*, *op. cit.*; *D. M. D. proti Rumunsku*, *op. cit.*

⁷¹² *Campo Algodonero*, *op. cit.*

⁷¹³ Zpráva MAKLP č. 5/96 ze dne 01.03.1996 ve věci č. 10.970 *Raquel Martin de Mejía proti Peru*; Rozsudek MASLP ze dne 27.11.1998 ve věci *Loayza Tamayo proti Peru*.

⁷¹⁴ *Jessica Lenaban González proti USA*, *op. cit.*

2.2.1. Právo na život

ESLP a MASLP a MAKLP konzistentně považují fatální případy násilí na ženách, typicky tragicky zakončené případy domácího násilí, za porušení práva na život. Státy přitom mohou toto právo porušit několika způsoby. Za prvé, stát může porušit negativní závazek nezbavit nikoho ve své jurisdikci života a dopustit se násilí na ženě sám. Takové porušení přitom shledaly pouze meziamerické orgány, ESLP žádný takový případ nerozhodoval. MAKLP a MASLP v tomto ohledu odsoudily násilí na ženách ve vězení⁷¹⁵ nebo násilí na domorodých ženách ze strany armády.⁷¹⁶

Za druhé, stát může porušit pozitivní povinnost zajistit ochranu života žen před nebezpečím ze strany nestátních pachatelů (srov. *due diligence*). Má tak přijmout adekvátní trestněprávní úpravu a za splnění určitých podmínek také preventivní operativní opatření na ochranu jednotlivce, jehož život je v ohrožení.⁷¹⁷ ESLP ve svém klíčovém rozsudku týkajícím se domácího násilí, *Opuz proti Turecku*, stanovil, že při hodnocení povinnosti přijmout aktivní kroky k ochraně života „musí být prokázáno, že úřady věděly nebo měly vědět o existenci reálného a bezprostředního ohrožení života osoby trestným činem ze strany třetí osoby a nepřijaly opatření, která byla v rozsahu jejich pravomocí a od kterých by se dalo očekávat, že riziku, rozumně posouzeno, zamezíte“.⁷¹⁸ Když se tedy stát dozví o existenci rizika, musí takovou hrozbu nejprve prošetřit a řádně vyhodnotit.⁷¹⁹ Následně, pokud tomu hodnocení nasvědčuje, má přijmout přiměřená, konkrétní, vynutitelná ochranná opatření a zahájit trestní řízení.⁷²⁰

Meziamerický systém operuje s prakticky totožným testem pro určení momentu, kdy státu vzniká odpovědnost za nepřijetí opatření vůči riziku ze strany nestátního jednotlivce (tedy i. stát znal nebo měl znát reálné a bezprostřední riziko hrozící osobě v jeho jurisdikci, ii. měl možnost přijmout přiměřená opatření, aby újmě zabránil, a iii. se standardem *due diligence* vhodná ochranná opatření nepřijal).⁷²¹ Kritiku takto vysoko nastavené laťky pro aktivaci relevantní povinnosti přinesla kapitola o *due diligence* (srov. Část II.2.2.2). MASLP ovšem dále konstatoval, že pokud je

⁷¹⁵ *Loayza Tamayo proti Peru*, *op. cit.*; Rozsudek MASLP ze dne 25.11.2006 ve věci *Penal Miguel Castro-Castro proti Peru*.

⁷¹⁶ Rozsudek MASLP ze dne 04.09.2012 ve věci *Río Negro Masacres proti Guatemale*.

⁷¹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 09.06.1998 ve věci *L. C. B. proti Spojenému království*, č. 14/1997/798/1001, odst. 36, *Osman proti Spojenému království*, *op. cit.*, odst. 115, *Pueblo Bello Massacre proti Kolumbii*, *op. cit.*, odst. 120; *Campo Algodonero*, *op. cit.*

⁷¹⁸ *Opuz proti Turecku*, *op. cit.*, odst. 129.

⁷¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 22.03.2022 ve věci *Y a ostatní proti Bulbarsku*, č. 9077/18; *Branke Tomašić proti Chorvatsku*, *op. cit.*, Rozsudek ESLP ze dne 07.04.2022 ve věci *Landi proti Itálii*, č. 10929/19.

⁷²⁰ Rozsudek ESLP ze dne 10.02.2022 ve věci *A a B proti Gruzii*, č. 73975/16; *Kontrová proti Slovensku*, *op. cit.*, *Civek proti Turecku*, *op. cit.*, *Talpis proti Itálii*, *op. cit.*, *Halime Kılıç proti Turecku*, *op. cit.*, *Tkbelidze proti Gruzii*, *op. cit.*

⁷²¹ *Vélez Franco proti Guatemale*, *op. cit.*, odst. 142; *López Soto proti Venezuele*, *op. cit.*; *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 280, 282; *Pueblo Bello Masacre proti Kolumbii*, *op. cit.*, odst. 123; *Velásquez País a ostatní proti Guatemale*, *op. cit.*

násilí na ženách v zemi rozšířené, je v případě oznámení rizika pro život ženy potřeba okamžitě reagovat, a to s ještě přísnějším, specifickým standardem péče.⁷²²

Za třetí, stát může porušit procedurální aspekt práva na život, když nezajistí řádné a účinné vyšetření a potrestání trestného činu násilí na ženách. ESLP i MASLP shodně konstatují, že by k tomu mělo dojít v případě státního i nestátního pachatele.⁷²³ Stát by k tomu měl vybudovat účinný systém trestního práva.⁷²⁴ Vyšetřování příslušného činu má být rychlé a bezodkladné,⁷²⁵ orgány činné v trestním řízení nesmí zůstat pasivní.⁷²⁶ Navíc stačí, pokud se nejprve pouze zdá, že trestný čin mohl být zároveň aktem genderově podmíněného násilí na ženách: už tak se spustí potřeba reagovat se standardem *due diligence*.⁷²⁷

2.2.2. Zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení

Některé formy násilí na ženách, především závažnější formy domácího násilí nebo sexualizovaného násilí, mohou být považovány za mučení nebo nelidské a ponižující zacházení. To platí jak v evropském, tak meziamerickém systému ochrany lidských práv. Nejprve bylo potřeba vyřešit otázku, zda násilí na ženách může být „mučením“ ve smyslu existujících lidskoprávních standardů.⁷²⁸

Situace byla o něco méně komplikovaná, pokud se násilí na ženách dopouštěl státní aktér – zde se závažné formy násilí na ženách, především sexualizovaného násilí, jako porušení zákazu mučení a nelidského zacházení již ustálily. ESLP poprvé označil násilí na ženách, konkrétně čin znásilnění, za mučení ve věci *Aydin proti Turecku*. Případ se týkal sexualizovaného násilí na nezletilé dívce kurdského původu v policejní vazbě. ESLP stanovil, že znásilnění je „zvláště vážná a ohavná forma nelidského zacházení vzhledem k tomu, jak snadno může pachatel zneužít zranitelnosti a oslabeného postavení oběti. Znásilnění zanechává na oběti hluboké psychické jizvy, které se v čase nebojí stejně rychle jako následky jiného fyzického či psychického násilí“.⁷²⁹

⁷²² *Velásquez País a ostatní proti Guatemale, op. cit.*

⁷²³ Srov. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 30.03.2016 ve věci *Armani da Silva proti Spojenému království*, č. 5878/08, odst. 229, Rozsudek MASLP ze dne 15.09.2005 ve věci *Mapiripán Masacre proti Kolumbii*, odst. 178; Rozsudek MASLP ze dne 25.11.2021 ve věci *Digna Ochoa y familiares proti Mexiku*; *Vicky Hernández a ostatní proti Hondurasu, op. cit.*; *Vélez Franco proti Guatemale, op. cit.*; Rozsudek MASLP ze dne 22.11.2016 ve věci *Yarce a ostatní proti Kolumbii*.

⁷²⁴ *Opuz proti Turecku, op. cit.*, *Rantsev proti Kypru a Rusku, op. cit.*, *Tkbelidze proti Gruzii, op. cit.*

⁷²⁵ *Tërshana proti Albánii, op. cit.*

⁷²⁶ Rozsudek ESLP ze dne 13.11.2014 ve věci *Durmaz proti Turecku*, č. 3621/07, odst. 65; *Opuz proti Turecku, op. cit.*, odst. 198.

⁷²⁷ *Tërshana proti Albánii, op. cit.*, odst. 160.

⁷²⁸ Srov. EMERTON, *op. cit.*, str. 41; *Raquel Martin de Mejía proti Peru, op. cit.*; *X a Y proti Nizozemsku, op. cit.*

⁷²⁹ *Aydin proti Turecku, op. cit.*

Totéž nastalo i v meziamerickém systému. Za mučení judikatura považuje takové zlé jednání, které je úmyslné, způsobuje závažné fyzické či psychické utrpení a je páčáno s určitým záměrem.⁷³⁰ MAKLP i MASLP pak konzistentně vyjadřují, že závažné formy násilí na ženách páchané státem jsou porušením práva na lidské zacházení (článek 5 AÚLP).⁷³¹ Tento koncept je nejrozpracovanější u činu znásilnění. MASLP poznamenal, že znásilnění bývá užíváno jako nástroj úmyslné a cílené sociální kontroly.⁷³² Popsal, že „znásilnění je *paradigmatickým druhem násilí na ženách, jehož následky přesahují oběť samotnou*“.⁷³³ V rozsudku *Plan de Sánchez Masacre proti Guatemala* dodal: „Ženy, které během masakru znásilnili státní aktéři a které jej přežily, nadále trpí následky tohoto útoku. Znásilnění použil stát jako praktiku mířenou na zničení důstojnosti žen na kulturní, sociální, rodinné i individuální úrovni. Tyto ženy se cítí stigmatizované v rámci své komunity [...]“.⁷³⁴ V několika takových případech MASLP konstatoval rovněž porušení Meziamerické úmluvy proti mučení.⁷³⁵

Co se týče nestátního pachatele, postupem času i v takových případech ESLP určil, že může dojít k mučení či nelidskému a ponižujícímu zacházení ve formě násilí na ženách, a to především pokud jde o znásilnění.⁷³⁶ Za mučení a nelidské zacházení tak ESLP považuje také vážné domácí násilí, násilí na seniorkách,⁷³⁷ násilí motivované nenávistí k ženám (např. na ženách z LGBTQIA+ komunity⁷³⁸) nebo některé formy kybernásilí na ženách.⁷³⁹ Totéž potvrdil v případě mrzačení ženského genitálu (v kontextu zásady nenavrácení).⁷⁴⁰ Podobně ESLP označil za porušení zákazu nelidského zacházení navrácení žadatelky o azyl do země původu, kde jí hrozil trest smrti

⁷³⁰ *López Soto proti Venezuele, op. cit.*, odst. 186; *Mujeres de Atenco proti Mexiku, op. cit.*, odst. 191; *Rosendo Cantú proti Mexiku, op. cit.*, odst. 110.

⁷³¹ *Stov. Penal Miguel Castro-Castro proti Peru, op. cit.*; Zpráva MAKLP č. 31/96 ze dne 16.10.1996 ve věci *Dianna Ortiz proti Guatemala*; *Rosendo Cantú proti Mexiku, op. cit.*, odst. 60, *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.*, odst. 88, *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 45; Zpráva MAKLP č. 67/11 ze dne 31.03.2011 ve věci *Gladys Carol Espinoza Gonzales proti Peru*, odst. 190; *Río Negro Masacre proti Guatemala, op. cit.*; Rozsudek MASLP ze dne 16.02.2017 ve věci *Favela Nova Brasília proti Brazílii*; *Mujeres de Atenco proti Mexiku, op. cit.*; *López Soto proti Venezuele, op. cit.*

⁷³² *Mujeres de Atenco proti Mexiku, op. cit.*, odst. 200, 203.

⁷³³ *Favela Nova Brasília proti Brazílii, op. cit.*, odst. 247.

⁷³⁴ Rozsudek MASLP ze dne 19.11.2004 ve věci *Plan de Sánchez Masacre proti Guatemala*, odst. 49(19).

⁷³⁵ Rozsudek MASLP ze dne 08.03.1998 ve věci *Paniague-Morales a ostatní proti Guatemala*; *Penal Miguel Castro-Castro proti Peru, op. cit.*

⁷³⁶ *M. C. proti Bulharsku, op. cit.*, odst. 151.

⁷³⁷ Rozsudek ESLP ze dne 13.10.2016 ve věci *Irina Smirnova proti Ukrajině*, č. 1870/05.

⁷³⁸ *Sabalić proti Chorvatsku, op. cit.*

⁷³⁹ *Buturugă proti Rumunsku, op. cit.*

⁷⁴⁰ Rozsudek ESLP ze dne 16.06.2016 ve věci *R. D. proti Francii*, č. 34648/14; Usnesení ESLP ze dne 08.03.2007 ve věci *Collins a Akaziebie proti Švédsku*, č. 23944/05; Usnesení ESLP ze dne 20.09.2011 ve věci *Omeredo proti Rakousku*, č. 8969/10.

za nevěru.⁷⁴¹ I MAKLP a MASLP dovozují odpovědnost státu za porušení práva na lidské zacházení (článek 5 AÚLP), když se násilí dopustil nestátní pachatel.⁷⁴²

V obou systémech ochrany lidských práv se tak ustálilo, že závažné formy násilí na ženách, především pak násilí sexualizované, naplňují definici mučení či nelidského zacházení; v případě státního pachatele bez dalšího, v případě pachatele nestátního pomocí konceptu *due diligence* a výkladu pozitivní povinnosti státu zajistit, aby nikdo v jeho jurisdikci nebyl podroben mučení. Podobně jako v případě práva na život tak v obou systémech platí, že stát se sám nesmí dopustit mučení a nelidského zacházení (negativní závazek) a zároveň mu vzniká povinnost zabránit mučení a nelidskému zacházení ze strany soukromých osob (pozitivní závazek). Následně musí řádně vyšetřit a potrestat jednání, ke kterému došlo (procedurální závazek).

Co se povinností státu nedopustit se mučení týká, ESLP v tomto ohledu odsoudil především genderově podmíněné policejní násilí na ženách (nucené gynekologické prohlídky,⁷⁴³ napadení ženy na demonstraci podporující práva žen,⁷⁴⁴ zlé zacházení s ženami ve vězení⁷⁴⁵), znásilnění učitelem státní školy⁷⁴⁶ nebo nucené sterilizace.⁷⁴⁷ Podobně šlo v meziamerickém systému o mučení a sexualizované násilí na ženách ze strany policie nebo armády,⁷⁴⁸ často přitom na domorodých ženách;⁷⁴⁹ zneužívání dětí v prostředí státní školy⁷⁵⁰ či nucené sterilizace.⁷⁵¹

Závazek zajistit ochranu před hrozícím rizikem mučení či nelidského zacházení lze rozdělit na dva sub-závazky. Za prvé je to povinnost přijmout legislativní a institucionální rámec ochrany

⁷⁴¹ Rozsudek ESLP ze dne 20.07.2010 ve věci *N. proti Švédsku*, č. 23505/09.

⁷⁴² Srov. *Penal Miguel Castro-Castro proti Peru*, *op. cit.*; *Dianna Ortiz proti Guatemale*, *op. cit.*; *Rosendo Cantú proti Mexiku*, *op. cit.*, odst. 60, *Fernández Ortega proti Mexiku*, *op. cit.*, odst. 88, *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 45; *Espinoza Gonzales proti Peru*, *op. cit.*, odst. 190; *Río Negro Masacre proti Guatemale*, *op. cit.*; *Favela Nova Brasília proti Brazílii*, *op. cit.*; *Mujeres de Atenco proti Mexiku*, *op. cit.*; *López Soto proti Venezuele*, *op. cit.*

⁷⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 01.02.2011 ve věci *Yazgül Yulmaz proti Turecku*, č. 36369/06.

⁷⁴⁴ Rozsudek ESLP ze dne 23.07.2013 ve věci *İzçi Yulmaz proti Turecku*, č. 42606/05.

⁷⁴⁵ Rozsudek ESLP ze dne 20.10.2015 ve věci *Afet Süreyya Eren proti Turecku*, č. 36617/07; Rozsudek ESLP ze dne 24.01.2008 ve věci *Maslova a Nalbandov proti Rusku*, č. 839/02.

⁷⁴⁶ *O'Keefe proti Irsku*, *op. cit.*

⁷⁴⁷ Rozsudek ESLP ze dne 08.02.2012 ve věci *V. C. proti Slovensku*, č. 18968/07; Rozsudek ESLP ze dne 18.12.2012 ve věci *G. B. a R. B. proti Moldavsku*, č. 16761/09; *I. G. a ostatní proti Slovensku*, *op. cit.*

⁷⁴⁸ Rozsudek MASLP ze dne 20.11.2012 ve věci *Gudiel Álvarez a ostatní (Diario Militar) proti Guatemale*; Rozsudek MASLP ze dne 27.11.2013 ve věci *J. proti Peru*; Zpráva MAKLP č. 53/01 ze dne 04.04.2001 ve věci č. 11.565 *Ana, Beatriz a Celia González Pérez proti Mexiku*.

⁷⁴⁹ *Fernández Ortega proti Mexiku*, *op. cit.*; Rozsudek MASLP ze dne 12.03.2020 ve věci *Azul Rojas Marín a ostatní proti Peru*; *Loayza Tamayo proti Peru*, *op. cit.*; Rozsudek MASLP ze dne 24.11.2009 ve věci *Las Dos Erres Masacre proti Guatemale*; Rozsudek MASLP ze dne 30.11.2016 ve věci *Miembros de la Aldea Chicupac y Comunidades vecinas del Rabinal proti Guatemale*.

⁷⁵⁰ *Guzmán Albarracín a ostatní proti Ekvádoru*, *op. cit.*

⁷⁵¹ Rozsudek MASLP ze dne 30.11.2016 ve věci *I. V. proti Bolívii*.

proti takovým činům. Stát by tak měl zajistit kriminalizaci relevantních činů, především domácího a sexualizovaného násilí,⁷⁵² a stanovit za ně zákonné, adekvátní tresty.⁷⁵³

Za druhé jde o povinnost přijmout konkrétní opatření před nebezpečím v jednotlivém případě.⁷⁵⁴ To přitom platí rovněž ve vztahu k nestátním pachatelům násilí.⁷⁵⁵ Měl by proto existovat systém právních i jiných nástrojů, které mohou zajistit ochranu.⁷⁵⁶ Moment, kdy se spustí tato pozitivní povinnost, odpovídá tomu popsanému v sekci o právu na život.⁷⁵⁷ Je také nutno zohlednit případnou zvláštní zranitelnost obětí⁷⁵⁸ (například v případech sexualizovaného a jiného týrání dětí by měly existovat zvláštní mechanismy ochrany⁷⁵⁹). Jako porušení povinnosti zabránit mučení a nelidskému zacházení ESLP vyhodnocuje případy domácího násilí, kterými se státní orgány nezabývaly nebo zde řádně nevyhodnotily riziko pro oběť a nepřijaly adekvátní ochranná opatření.⁷⁶⁰ MASLP podobně konstatuje v případech, kdy se stát dozvěděl o zmizení a riziku pro život a zdraví žen, které se následně potvrdilo a jemuž nezabránil.⁷⁶¹

Konečně pokud jde o závazek vyšetřit a potrestat to, že došlo k mučení, platí shodně jak ve vztahu k pachateli státnímu,⁷⁶² tak nestátnímu.⁷⁶³ Vyšetření trestného činu, obzvláště znásilnění, má být přitom, jak zaznívá opakovaně, účinné, pečlivé a rychlé.⁷⁶⁴ Nedostatek možností, jak zajistit

⁷⁵² Strov. *Tunikova a ostatní proti Rusku, op. cit.*; *A. E. proti Bulbarsku, op. cit.*; *Volodina proti Rusku, op. cit.*

⁷⁵³ *M. C. proti Bulbarsku, op. cit.*, odst. 153.

⁷⁵⁴ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 02.02.2021 ve věci *X. a ostatní proti Bulbarsku*, č. 22457/16, odst. 178; *Irina Smirnova proti Ukrajině, op. cit.*

⁷⁵⁵ *M. C. proti Bulbarsku, op. cit.*, odst. 149 a n., Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2002 ve věci *D. P. a J. C. proti Spojenému království*, č. 38719/97, odst. 114 a n.

⁷⁵⁶ Např. *Tunikova a ostatní proti Rusku, op. cit.*

⁷⁵⁷ *Kurt proti Rakousku, op. cit.*; *X. a ostatní proti Bulbarsku, op. cit.*; *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu, op. cit.*, odst. 174; *D. P. a J. C. proti Spojenému království, op. cit.*; *BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, op. cit.*, str. 376, 447; Rozsudek ESLP ze dne 16.06.2022 ve věci *De Giorgio proti Itálii*, č. 23835/19.

⁷⁵⁸ *D. P. a J. C. proti Spojenému království, op. cit.*, odst. 109; *Opuz proti Turecku, op. cit.*, odst. 159, Rozsudek ESLP ze dne 24.07.2012 ve věci *Dordević proti Chorvatsku*, č. 41526/10, odst. 138.

⁷⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 15.09.2009 ve věci *E. S. a ostatní proti Slovensku*, č. 8227/04; *X. a ostatní proti Bulbarsku, op. cit.*

⁷⁶⁰ Např. *E. S. a ostatní proti Slovensku, op. cit.*, č. 8227/04; *Volodina proti Rusku, op. cit.*, *Bălșan proti Rumunsku, op. cit.*; *J. I. proti Chorvatsku, op. cit.*

⁷⁶¹ Rozsudek MASLP ze dne 07.09.2021 ve věci *Barbosa de Sousa proti Brazílii*, Rozsudek MASLP ze dne 18.11.2022 ve věci *Angulo Losada proti Bolívii, op. cit.*; *Campo Algodonero, op. cit.*; *Velásquez País proti Guatemale, op. cit.*; *Vélez Franco proti Guatemale, op. cit.*; *Vicky Hernández proti Hondurasu, op. cit.*; *Digna Ochoa y familiares proti Mexiku, op. cit.*

⁷⁶² Rozsudek ESLP ze dne 20.10.2015 ve věci *Dilek Aslan proti Turecku*, č. 34364/08; *Maslova a Nalbandov proti Rusku, op. cit.*; *J. proti Peru, op. cit.*; *Favela Nova Brasilia proti Brazílii, op. cit.*; *Diario Militar, op. cit.*

⁷⁶³ *B. S. proti Španělsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 24.01.2012 ve věci *P. M. proti Bulbarsku*, č. 49669/07; *I. G. proti Moldávii, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 23.01.2014 ve věci *W. proti Slovinsku*, č. 24125/06; Rozsudek ESLP ze dne 15.01.2015 ve věci *M. A. proti Slovinsku*, č. 3400/07; Rozsudek ESLP ze dne 15.01.2015 ve věci *N. D. proti Slovinsku*, č. 16605/09; *J. I. proti Chorvatsku, op. cit.*; *Bedoya Lima Jneth proti Kolumbii, op. cit.*

⁷⁶⁴ Např. *M. A. proti Slovinsku, op. cit.*; *N. D. proti Slovinsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 30.10.2012 ve věci *E. M. proti Rumunsku*, č. 43994/05; Rozsudek ESLP ze dne 28.05.2015 ve věci *Y. proti Slovinsku*, č. 41107/10; *M. C. proti*

vyšetření činu a obranu před ním, ESLP zároveň zhodnotil jako porušení práva na účinné opravné prostředky (článek 13).⁷⁶⁵

2.2.3. Právo na respektování soukromého a rodinného života

Jako perspektiva přezkumu případů násilí na ženách může sloužit ještě právo na respektování soukromého a rodinného života.⁷⁶⁶ I toto právo má svůj negativní aspekt, tedy zavádí povinnost státu nezasahovat do něj, a pozitivní aspekt, tedy závazek státu výkon práva zajistit a proaktivně chránit,⁷⁶⁷ a to rovněž mezi soukromými subjekty.⁷⁶⁸ Má také svou procedurální složku a je omezitelné, za splnění podmínek legality, legitimacy a nezbytnosti či přiměřenosti. Do rozsahu tohoto práva spadají zejména otázky fyzické a psychické integrity člověka,⁷⁶⁹ včetně svobody rozhodování o svém sexuálním životě,⁷⁷⁰ a ochrana jednotlivců před násilím, včetně toho domácího ze strany soukromých subjektů.⁷⁷¹ Nežádka se porušení tohoto práva může dít souběžně s porušením zákazu mučení a nelidského zacházení.⁷⁷²

Pozitivními závazky v oblasti ochrany před násilím na ženách jsou dle ESLP povinnost přijmout trestněprávní rámec proti sexualizovanému násilí, zajistit vyšetřování sexualizovaného násilí a vynucovat trestněprávní sankce uložené za takové násilí.⁷⁷³ Příklady násilí, které ESLP zhodnotil jako porušení daného práva, byly neefektivní ochrana stěžovatelky před domácím násilím,⁷⁷⁴ neúčinné a neadekvátní vyšetření případů domácího⁷⁷⁵ a sexualizovaného⁷⁷⁶ násilí nebo

Bulbarsku, op. cit., odst. 166; Rozsudek ESLP ze dne 02.05.2017 ve věci *B. V. proti Belgii*, č. 61030/08; *D. M. D. proti Rumunsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 29.10.1998 ve věci *Assenov a ostatní proti Bulbarsku*, č. 24760/94; Rozsudek ESLP ze dne 02.11.2004 ve věci *Martínez Sala a ostatní proti Španělsku*, č. 58438/00.

⁷⁶⁵ *I. P. proti Moldávii, op. cit.*

⁷⁶⁶ Zakotveno zejm. v čl. 12 VDLP, čl. 17 ICCPR, čl. 10 odst. 1 ICESCR, čl. 18 Africké charty, čl. 11 a 17 AÚLP, čl. 8 EÚLP.

⁷⁶⁷ HARRIS, David, Michael O'BOYLE a Colin WARBRICK. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-40-690594-9, str. 362.

⁷⁶⁸ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.04.2007 ve věci *Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, odst. 75.

⁷⁶⁹ *E. S. a ostatní proti Slovensku, op. cit.*; *Y. proti Slovinsku, op. cit.*

⁷⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 13.04.2021 ve věci *E. G. proti Moldávii*, č. 37882/13; *X a Y proti Nizozemsku, op. cit.*, odst. 22.

⁷⁷¹ *Osman proti Spojenému království, op. cit.*, odst. 128-130; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 12.11.2013 ve věci *Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08, odst. 80; *Buturugă proti Rumunsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 05.03.2009 ve věci *Sandra Jankovic proti Chorvatsku*, č. 38478/05, odst. 45; *Bevacqua proti Bulbarsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 14.10.2010 ve věci *A. proti Chorvatsku*, č. 55164/08; Rozsudek ESLP ze dne 30.11.2010 ve věci *Hajduová proti Slovensku*, č. 2660/03; Rozsudek ESLP ze dne 24.04.2012 ve věci *Kalucza proti Maďarsku*, č. 57693/10; Rozsudek ESLP ze dne 03.09.2020 ve věci *Levchuk proti Ukrajině*, č. 17496/19.

⁷⁷² Např. *E. B. proti Rumunsku, op. cit.*; *E. G. proti Moldávii, op. cit.*

⁷⁷³ *Stov. X a Y proti Nizozemsku, op. cit.*; *M. G. C. proti Rumunsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 20.06.2019 ve věci *A. a B. proti Chorvatsku*, č. 7144/15.

⁷⁷⁴ *Talpis proti Itálii, op. cit.*; *Halime Kılıç proti Turecku, op. cit.*

⁷⁷⁵ *Levchuk proti Ukrajině*; *Ž. B. proti Chorvatsku, op. cit.*

⁷⁷⁶ *Z. proti Bulbarsku, op. cit.*

obchodu s dívkami,⁷⁷⁷ absence legislativní ochrany před domácím násilím,⁷⁷⁸ přísná legislativní pravidla zamezující přístupu k bezpečným interrupcím či zabraňování legálním interrupcím,⁷⁷⁹ nucené protiprávní sterilizace,⁷⁸⁰ deficity porodnické péče,⁷⁸¹ nucené gynekologické prohlídky,⁷⁸² legislativní definice znásilnění nevycházející z konceptu souhlasu,⁷⁸³ nezajištění ochrany oběti v průběhu trestního řízení (především před sekundární viktimizací)⁷⁸⁴ nebo rozhodnutí opatrovnického soudu o péči o děti, které nerespektovalo výskyt domácího násilí vůči matce.⁷⁸⁵

Také v rámci meziamerického systému dochází pravidelně ke konstatování porušení práva na soukromí (článek 11 AÚLP).⁷⁸⁶ V případech znásilnění se pravidelně konstatuje, že jde o jeho zásadní porušení.⁷⁸⁷ Prostřednictvím tohoto práva MASLP postihuje širokou škálu i velmi specifických situací. Například ve věci *Velásquez Paiz proti Guatemale* MASLP odsoudil jako porušení práva na soukromí situaci, kdy se policie dostavila na pohřební obřad zavražděné oběti a zcela narušila jeho průběh, když chtěla okamžitě oběti odebrat vzorky nehtů a otisků prstů.

2.3. Garance plynoucí ze specifické úpravy

Poslední technika III spočívající v přijetí specifické regulace proti násilí na ženách se na regionální úrovni projevuje především závaznými regionálními úmluvami. Těm se věnuje celá následující část práce. Mimo ně ji můžeme nalézt v návrhu směrnice EU o potírání násilí na ženách, která má potenciál stát se zásadním příkladem specifické regionální normy v rámci evropského práva. Tato směrnice je stále ve stadiu vyjednávání a doposud nebyla přijata. Pokud se tak stane, přinese jednak definici násilí na ženách, jednak řadu komplexních povinností k transpozici.

Nejprve tedy k definicím. Návrh směrnice přináší řadu pro evropské právo doposud neznámých definic, které tak nově nacházejí své místo v právním systému EU. Vyslovuje definici násilí na ženách, kterým má na mysli „genderově podmíněné násilí, které je zaměřeno vůči ženě či dívce proto, že se o ženu či dívku jedná, nebo které ženy či dívky postihuje ve vyšší míře, včetně všech takových násilných činů,

⁷⁷⁷ *N. Ç. proti Turecku, op. cit.*

⁷⁷⁸ *Volodina proti Rusku, op. cit.*

⁷⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 26.05.2011 ve věci *R. R. proti Polsku*, č. 27617/04; Rozsudek ESLP ze dne 20.03.2007 ve věci *Tysiaç proti Polsku*, č. 5410/03.

⁷⁸⁰ *V. C. proti Slovensku, op. cit.*

⁷⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 16.02.2015 ve věci *Konovalova proti Rusku*, č. 37873/04.

⁷⁸² Rozsudek ESLP ze dne 22.07.2003 ve věci *Jubnke proti Turecku*, č. 52515/99; Rozsudek ESLP ze dne 22.07.2003 ve věci *Y. F. proti Turecku*, č. 24209/94.

⁷⁸³ *M. G. proti Bulbarsku, op. cit.*; *E. B. proti Rumunsku, op. cit.*

⁷⁸⁴ *Y. proti Slovinsku, op. cit.*; Rozsudek ESLP ze dne 27.05.2021 ve věci *J. L. proti Itálii*, č. 5671/16.

⁷⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 10.11.2022 ve věci *I. M. a ostatní proti Itálii*, č. 25426/20; *Erechia proti Moldávii, op. cit.*

⁷⁸⁶ *Rosendo Cantú proti Mexiku, op. cit.* odst. 60; *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.* odst. 88; *Campo Algodonero, op. cit.* odst. 45; *Espinoza Gonzales proti Peru, op. cit.*, odst. 190.

⁷⁸⁷ Např. *Raquel Martin de Mejía proti Peru, op. cit.*

které vedou nebo mohou vést k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení, včetně vybrožování takovými činy, donucování či svévolného zřehování svobody, at' na veřejnosti nebo v soukromí.⁷⁸⁸ Jednoznačně tedy pojmenovává genderovou podmíněnost násilí a rovnou vytváří seznam možných forem jednání. Označuje i začínající hrozbu rizika (srov. „nebo mohou“ a „vybrožování takovými činy“) a staví se proti rozlišování mezi tím, co se děje ve veřejném a soukromém životě.

Za domácí násilí pak má „*všechny násilné činy, které vedou nebo mohou vést k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, bez ohledu na biologické nebo zákonné rodinné vazby, nebo mezi bývalými či současnými manželi či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí či sdílel s obětí stejné bydliště*“.⁷⁸⁹ Jedinou širokou definicí tak vystihuje nepřijatelnost celé škály jednání, a to (i) násilí odehrávajícího se v jedné domácnosti (např. i mezi spolubydlicími), (ii) intergeneračního násilí v rodině bez ohledu na společné bydlení a (iii) partnerského násilí mezi současnými i bývalými partnery, opět bez ohledu na to, zda obývají společnou domácnost.

Následně předkládá návrh členským státům řadu povinností k transpozici do národního práva. V první řadě jde o povinnost potírat trestné činy násilí na ženách. Do té lze řadit sub-závazky kriminalizovat určitá jednání, vyšetřit spáchání trestného činu, odstíhat a potrestat pachatele násilí a zajistit odškodnění oběti. Postupně je představím.

Co se týče povinnosti zajistit kriminalizaci, směrnice chce harmonizovat hmotněprávní definice vybraných druhů násilí na ženách ve vnitrostátních rádech. Členské státy tak mají zajistit jejich trestnost.⁷⁹⁰ Konkrétně jde o znásilnění, mrzačení ženských pohlavních orgánů, sdílení intimního nebo zmanipulovaného materiálu bez souhlasu, kybernetické pronásledování, kybernetické obtěžování a kybernetické podněcování k násilí nebo nenávisti.⁷⁹¹ Vyžaduje se kriminalizace spáchání těchto činů vůči ženám; to však státu nebrání přijmout stejný standard i pro kohokoli jiného.⁷⁹²

Evropský parlament se ve své navrhované úpravě návrhu hlásí navíc ještě k potírání sexuálního útoku (tedy sexualizovaného násilí nižší intenzity nežli znásilnění), tzv. *stealthingu* (tedy činu, během kterého si během konsenzuálního pohlavního styku muž nepozorovaně a bez domluvy s partnerkou sundá prezervativ a pokračuje v aktu bez něj), mrzačení genitálu intersex osob (tedy procedury, během níž se typicky novorozenci, který vykazuje biologické znaky obou pohlaví, chirurgicky odstraní právě jeden z takových znaků s cílem, aby byly jeho fyzické projevy v souladu

⁷⁸⁸ Čl. 4 písm. a) Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

⁷⁸⁹ *Tamtéž*, čl. 4 písm. b).

⁷⁹⁰ *Tamtéž*, čl. 5-10, 14.

⁷⁹¹ *Tamtéž*, čl. 5-10.

⁷⁹² Srov. *tamtéž*, čl. 46.

s ryze ženským nebo mužským pohlaví; často dle preference rodičů), nevyžádaného zasílání intimních materiálů (tzv. *dick pics*), nucených sterilizací, nucených sňatků a sexualizovaného obtěžování na pracovišti.⁷⁹³ Směrnice také stanovuje minimální horní hranice trestních sazeb za tyto činy, které musí stát ve svém právu reflektovat.⁷⁹⁴ Tresty mají být účinné, přiměřené a odrazující⁷⁹⁵ a stát samozřejmě může přijmout vyšší sazby než ty požadované směrnicí.⁷⁹⁶ Ta rozpracovává rovněž přitěžující okolnosti⁷⁹⁷ a stanovuje minimální výše promlčecích lhůt u jednotlivých činů.⁷⁹⁸

Co do další povinnosti vyšetřit spáchání trestného činu a odstíhat odpovědného pachatele,⁷⁹⁹ stát má nastavit efektivní vyšetřovací postupy a mechanismy.⁸⁰⁰ Případy násilí na ženách mají být vyšetřeny rychle a neprodleně. Vyšetřování by zároveň nemělo být podmíněno oznámením oběti a nemělo by se zastavit, kdyby jej oběť vzala zpět. Nadto směrnice požaduje podporu oznamování této trestné činnosti a dává obětem možnost podat trestní oznámení elektronicky.⁸⁰¹ Věnuje se také oznamování ze strany odborného personálu a požaduje, aby vnitrostátní úprava jeho mlčenlivosti nebránila oznámení podezření na závažné, bezprostřední riziko vzniku újmy.⁸⁰²

Směrnice zavádí povinnost státu zajistit obětem odškodnění od pachatele.⁸⁰³ O takovém odškodnění by mělo být možné rozhodnout již v rámci trestního řízení a jeho výše nemá být nijak zastropována. Rovněž se přesně stanoví minimální hranice pro délku promlčecí lhůty nároku oběti. Její odškodnění by mělo kompenzovat „náklady na služby zdravotní péče, služby podpory, rehabilitaci,ušlý příjem a další přiměřené náklady, které vznikly v důsledku trestného činu nebo na zvládání jeho následků“ a také „fyzickou, psychickou a morální újmu“.⁸⁰⁴

Dalším významným závazkem je předcházení násilí na ženách. Patří sem zvyšování osvěty a širokého povědomí o tématu, které by mělo být připravováno ve spolupráci s neziskovým

⁷⁹³ Rozhodnutí Evropského parlamentu ze dne 06.07.2023 k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Komise o potírání násilí na ženách a domácího násilí, COM (2022)0105, C9-0058/2022.

⁷⁹⁴ Čl. 12 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

⁷⁹⁵ *Tamtéž*, čl. 12 odst. 1.

⁷⁹⁶ Srov. *Tamtéž*, čl. 46.

⁷⁹⁷ *Tamtéž*, čl. 13.

⁷⁹⁸ *Tamtéž*, čl. 15.

⁷⁹⁹ Srov. *tamtéž*, čl. 17.

⁸⁰⁰ *Tamtéž*, čl. 23.

⁸⁰¹ *Tamtéž*, čl. 16 odst. 1.

⁸⁰² *Tamtéž*, čl. 16 odst. 3.

⁸⁰³ *Tamtéž*, čl. 26.

⁸⁰⁴ *Tamtéž*, čl. 26 odst. 4.

sektorem a dalšími relevantními aktéry.⁸⁰⁵ Stát by měl též zajišťovat srozumitelné šíření informací o právech obětí, a to i ve vztahu k dětským obětem.⁸⁰⁶ Zajímavé je ustanovení mířící na sociokulturní stereotypy a předsudky. Dle toho se má stát zaměřit „zejména na boj proti škodlivým genderovým stereotypům, na prosazování rovnosti žen a mužů a vybízení všech, včetně mužů a chlapců, aby se v souladu s cíli této směrnice svým chováním stali pozitivními příklady, a podpořili tak odpovídající změny chování ve společnosti jako celku“.⁸⁰⁷ Další preventivní aktivitou je zajišťování toho, aby osoby přicházející do kontaktu s oběťmi prošly specializovaným odborným vzděláváním.⁸⁰⁸ Vzdělávání by mělo být pravidelné a povinné a zohledňovat specifika násilí na ženách. Přitom však nemá zasahovat do profesní a justiční nezávislosti.⁸⁰⁹ Totéž se vztahuje i na média s cílem „bojovat proti stereotypnímu zobrazení žen a mužů, sexistickému zobrazení žen a obviňování obětí“,⁸¹⁰ za plného zachování mediální svobody a plurality. Posledním v tomto ohledu je závazek zřizovat intervenční programy pro původce násilí.⁸¹¹ Ty by měly být cílené, dostupné i pro „osoby, které se obávají, že by mohly spáchat trestný čin násilí vůči ženám nebo domácího násilí“,⁸¹² a mířit na minimalizaci nebezpečí, že dojde k násilí na ženám, včetně jeho recidivy.

Nejrozsáhleji se návrh směrnice věnuje závazku zajistit ochranu obětem (v celkem 19 člancích), s cílem specificky doplnit obecnou, neutrální unijní úpravu práv obětí. Zabývá se přitom dvěma hlavními kategoriemi: ochranou a podporou. Do první kategorie spadá potřeba zajistit bezpečí oběti vůči pachateli pomocí ochranných opatření.⁸¹³ Může jít o opatření, která oběti zajistí větší komfort a citlivost během úkonů trestního řízení,⁸¹⁴ vykazání či občanskoprávní předběžná opatření nebo jakákoli jiná usměrňující opatření vůči pachateli.⁸¹⁵ Taková opatření by se vždy měla vztahovat k aktuální situaci oběti.⁸¹⁶ Zvláštní potřeba ochrany se navíc automaticky bez dalšího přezkumu předpokládá i pro osoby, jež jsou na oběti závislé (děti a osoby, o něž pečuje).⁸¹⁷ Zavádí se také nový mechanismus, pomocí kterého by se oběti mohly domáhat odstranění svého

⁸⁰⁵ *Tamtéž*, čl. 36 odst. 2.

⁸⁰⁶ *Tamtéž*, čl. 36 odst. 3 a 4.

⁸⁰⁷ *Tamtéž*, čl. 36 odst. 5.

⁸⁰⁸ *Tamtéž*, čl. 37 odst. 1-4, 6.

⁸⁰⁹ *Tamtéž*, čl. 36 odst. 7-8.

⁸¹⁰ *Tamtéž*, čl. 37 odst. 5.

⁸¹¹ *Tamtéž*, čl. 38.

⁸¹² *Tamtéž*, čl. 38 odst. 2.

⁸¹³ Srov. zejm. čl. 18 odst. 5, čl. 21 *tamtéž*.

⁸¹⁴ Čl. 18 odst. 5, písm. a) Návrhu směrnice proti násilí na ženách ve spojení s čl. 23 a 24 Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU, *op. cit.*

⁸¹⁵ Čl. 18 odst. 5, písm. b)-c), čl. 21 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

⁸¹⁶ *Tamtéž*, čl. 18 odst. 7.

⁸¹⁷ *Tamtéž*, čl. 18 odst. 8.

intimního materiálu z online prostoru.⁸¹⁸ Dále směrnice zavádí zákaz toho, aby orgány přicházející do kontaktu s obětí předaly informace o jejím pobytovém statusu relevantním migračním orgánům.⁸¹⁹ Zajist'uje se tak ochrana obětí, které by od vyhledání pomoci odrazoval strach z postihu kvůli chybějícímu povolení k pobytu. Směrnice se věnuje též tomu, aby během trestního řízení nesměly zaznít otázky nebo důkazy „týkající se sexuálního chování oběti v minulosti nebo jiných souvisejících aspektů jejího soukromí“.⁸²⁰ Oběť by tedy měla mít garanci, že nedojde k intruzivním zásahům do jejího soukromí, které navíc mohou vyvěrat z předsudků a mýtů obviňujících obět' z toho, co se stalo.

Do druhé kategorie náleží poskytování služeb odborné pomoci obětem.⁸²¹ Směrnice prosazuje využívání specializovaných specifických služeb a reflektuje tak, že obecné neutrální služby nemusí adekvátně pokrýt všechny potřeby obětí. Tyto služby by měly být dostupné, a to jak osobně, tak online, a měly by být ideálně maximálně koncentrované do stejných prostor.⁸²² Stát by měl zajistit dostatečné finanční krytí daných služeb, bez ohledu na to, zda je zajišť'uje sám, nebo je poskytují neziskové organizace.⁸²³ Měl by také existovat systém odkazování na tyto služby, například ze strany policie nebo zdravotnických zařízení. Konkrétněji pak směrnice zmiňuje vznik komplexních krizových center pro oběti sexualizovaného násilí. Ta by měla poskytovat co nejvíc služeb pod jednou střechou (tzv. systém *one-stop-shop*), asistovat s odběrem a uchováváním důkazního materiálu, zajišť'ovat forenzní vyšetření a psychickou podporu.⁸²⁴ Měla by být otevřená nonstop a úměrně geograficky rozmístěná.⁸²⁵

Stát má zřídit rovněž bezplatnou nonstop telefonní linku pro oběti násilí na ženách.⁸²⁶ Zavádí se pro ni jednotné unijní číslo (116 016), přes které se v každém členském státě EU oběť bezplatně dovolá na místně příslušnou zřízenou linku. Státní podpora má náležet azylovému a jinému provizornímu ubytování.⁸²⁷ Specifické služby by měly mít k dispozici i oběti ženské obřízky, dětské oběti a oběti sexualizovaného obtěžování na pracovišti.⁸²⁸ Ty jmenované na posledním místě by přitom měly být otevřeny rovněž zaměstnavatelům a asistovat jim s předcházením a řešením

⁸¹⁸ *Tamtéž*, čl. 25.

⁸¹⁹ *Tamtéž*, čl. 16 odst. 5.

⁸²⁰ *Tamtéž*, čl. 22.

⁸²¹ *Tamtéž*, kapitola 4.

⁸²² *Tamtéž*, čl. 27 odst. 2, odst. 4.

⁸²³ *Tamtéž*, čl. 27 odst. 3.

⁸²⁴ *Tamtéž*, čl. 28 odst. 1.

⁸²⁵ *Tamtéž*, čl. 28 odst. 2 a 3.

⁸²⁶ *Tamtéž*, čl. 31.

⁸²⁷ *Tamtéž*, čl. 32.

⁸²⁸ *Tamtéž*, čl. 29, 30, 33 a 34.

takových případů. Stát má zajistit garance speciální podpory obětem, u kterých existuje vyšší riziko viktimizace násilím na ženách. Mezi těmi návrh demonstrativně vyjmenovává „ženy se zdravotním postižením, ženy žijící ve venkovských oblastech, ženy, jejichž pobytový status nebo povolení k pobytu se odvíjí od pobytového statusu nebo povolení k pobytu jiné osoby, migrantky bez dokladů, ženy žádající o mezinárodní ochranu, ženy prchající před ozbrojeným konfliktem, ženy postižené bezdomovectvím, ženy menšinového rasového nebo etnického původu, ženy žijící se prostitutí, zadržované ženy nebo starší ženy“.⁸²⁹

Ve vztahu k ochraně i podpoře obětí návrh směrnice zdůrazňuje potřeby obětí se zranitelnou charakteristikou a s vícečetným znevýhodněním. Vyžaduje zohlednění zvýšeného rizika násilí, kterému mohou čelit skupiny žen s určitou charakteristikou v každém případě individuálně.⁸³⁰ Takovou povinnost již zakotvila směrnice o právech obětí.⁸³¹ Stávající návrh ji však rozvádí a specifikuje pro oběti násilí na ženách. Pozornost je třeba věnovat „riziku zavraždění, odplaty, druhotné a opakované viktimizace a potřebě chránit důstojnost a fyzickou integritu obětí“.⁸³² Konkrétně se pak hodnocení rizik zaměří na ošetření „rizika ze strany pachatele nebo podezřelé osoby, včetně rizika opakovaného násilí, rizika ublížení na zdraví, použití zbraní, rizika vyplyvajících ze skutečnosti, že pachatel nebo podezřelá osoba s obětí žijí, nebo že konzumují nadměrné množství drog či alkoholu, dále rizika zneužívání dětí, duševních problémů nebo nebezpečného pronásledování“.⁸³³ V návaznosti na výsledek takového hodnocení má stát oběti zajistit ochranu a podporu. Zprostředkování podpory by mělo proběhnout také vždy na žádost oběti a stát by měl zajistit, „aby služby podpory s obětmi navázaly kontakt a uvedenou podporu jim nabídly“.⁸³⁴ Tím se obětem usnadňuje cesta k asistenci a informacím, když nabídka přijde automaticky přímo od relevantní organizace; pro některé oběti může být totiž náročné si příslušnou službu vyhledat nebo ji kontaktovat.

Posledním výrazným závazkem je potřeba koordinovat relevantní politiky a opatření. Stát má pravidelně a systematicky podporovat výzkum a sbírat data a statistiky o násilí na ženách, včetně jeho příčin a prevalence.⁸³⁵ Směrnice přitom přímo stanoví minimální údaje, které by měl stát shromažďovat. Ty má pak pravidelně reportovat Evropské komisi a Evropskému institutu pro rovnost žen a mužů. Má je také plošně zveřejnit a zpřístupnit.

⁸²⁹ *Tamtéž*, čl. 35, bod 56 odůvodnění.

⁸³⁰ *Tamtéž*, čl. 2 odst. 1, 18 a 19.

⁸³¹ Srov. čl. 22 Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU, *op. cit.*

⁸³² Čl. 2 odst. 2 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

⁸³³ *Tamtéž*, čl. 18 odst. 3.

⁸³⁴ *Tamtéž*, čl. 20 odst. 1.

⁸³⁵ *Tamtéž*, čl. 44.

Krom toho se má stát na národní úrovni koordinovat mezi svými orgány tak, aby docházelo ke komplexnímu provádění směrnice.⁸³⁶ Za tím účelem má být zřízeno rovněž koordináční těleso.⁸³⁷ Je zajímavé, že se do tématu násilí na ženách má výslovně zapojit také zmiňovaný národní orgán pro rovné zacházení (tzv. *equality body*).⁸³⁸ Měl by poskytovat poradenství obětem násilí na ženách, vykonávat monitorovací a výzkumnou činnost a vydávat související doporučení. Nadto má probíhat i spolupráce s neziskovým sektorem, zprostředkovateli online obsahu⁸³⁹ a v neposlední řadě též na unijní úrovni mezi všemi členskými státy.⁸⁴⁰

3. Závěry části

Čtvrtá část práce se zabývala regionálním standardem úpravy proti násilí na ženách, přičemž záměrně vynechala normy zakotvené tematickými regionálními úmluvami, Istanbulskou úmluvou a Úmluvou Belém do Pará. I když se právě tyto smluvní dokumenty pominou, evropský a meziamerický systém ochrany lidských práv poskytují nepominutelné garance potírání násilí na ženách. Projevují se v nich všechny lidskoprávní techniky dovozování ochrany před násilím na ženách; kombinují se, interagují spolu a vzájemně se umocňují.⁸⁴¹

Nejsilnější z nich je technika, která dovozuje ochranu před násilím na ženách z jiných, již zakotvených lidských práv (technika II). Hlavními prameny úpravy jsou totiž obecné lidskoprávní úmluvy, především EÚLP a AÚLP. Díky nim a díky rozhodovací činnosti příslušných mezinárodních orgánů je možné dovolávat se porušení lidských práv způsobeného násilím na ženách, a to i pomocí individuální stížnosti. Specifickou nebo alespoň polospecifickou úpravu (srov. technika III) lze najít na úrovni směrnic EU, zejména těch antidiskriminačních, vymezujících se proti sexualizovanému obtěžování (zde srov. technika I). Významným milníkem může být aktuální návrh velmi konkrétní a tematicky úzké směrnice EU o potírání násilí na ženách. Ta má šanci stát se významným, komplexním dokumentem s širokým vlivem na vnitrostátní právní řády členských států EU. Přehled zmíněných instrumentů, společně s těmi univerzálními, přináším v kompilační tabulce, která se nachází v Příloze č. 1 této práce, a v Příloze č. 2 znázorňuji časovou osu chronologického vzniku instrumentů. Relevantní mechanismy pak shrnuji v tabulce v Příloze č. 3.

⁸³⁶ *Tamtéž*, čl. 39 odst. 1.

⁸³⁷ *Tamtéž*, čl. 39 odst. 2-4.

⁸³⁸ *Tamtéž*, čl. 24.

⁸³⁹ *Tamtéž*, čl. 41-42.

⁸⁴⁰ *Tamtéž*, čl. 43.

⁸⁴¹ Srov. BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 440.

Regionální úpravy jsou však rozprostřené do různých pramenů práva s různou právní i autoritativní silou; potřebná specifická úprava se shlučuje do spíše nezávazných dokumentů. Dlouhodobě tak tyto rámce nebyly dostatečně akceschopné pro to, aby podrobně reagovaly na všechny zvláštnosti a výzvy, jež násilí na ženách přináší. To zavdalo v obou regionech ke vzniku závazných smluvních úprav, které představí následující část práce.

Přesto můžeme podtrhnout, že i bez závazných specifických úmluv mají oba regionální systémy potenciál přispívat k potírání násilí na ženách. Roztříštěnost a obecnost úpravy totiž do velké míry překlenuje autorita dokumentů jako EÚLP a AÚLP a jejich silné, závazné mechanismy přezkumu. Díky těmto instrumentům lze v obou regionech dovozovat závaznou povinnost předcházet, vyšetřovat a trestat násilí na ženách i chránit a odškodňovat jeho oběti.

Proto se ani v zemích, které neratifikovaly specifické úmluvy, není nutné obávat úplné absence alternativních právních nástrojů a cest. Rovněž takové státy mají již nyní škálu závazků ve vztahu k výskytu násilí na ženách a mohou čelit přezkumu kroků, které v reakci na něj (ne)přijaly. Mimo Evropu a Ameriku zůstávají regionální úpravy kusé, nerozvíjejí specifické či závazné standardy pro potírání násilí. Je tak dobré si uvědomit, že v globálním měřítku může velká většina žen spoléhat pouze na univerzální úroveň ochrany a nemůže se opřít o dostatečně specifickou, koncentrovanou a vynutitelnou právní ochranu.

Část V. Města Belém do Pará a Istanbul aneb specifická regionální smluvní úprava proti násilí na ženách

Pátá část práce se věnuje již samotným regionálním lidskoprávním smluvním nástrojům ochrany před násilím na ženách, tedy Úmluvě Belém do Pará z meziamerického systému ochrany lidských práv a Istanbulské úmluvě Rady Evropy. Cílem této části je hloubkově se zaměřit na tyto instrumenty a mechanismy, které nabízejí, zjistit, jaká je jejich povaha a obsah a jaké garance přinášejí, a tyto dva dokumenty porovnat.

Nejprve proto analyticky představím obě úmluvy, jakožto zásadní přímé, regionální instrumenty, a přiblížím jejich obsah. V češtině se totiž o Úmluvě Belém do Pará píše minimálně, není ani přeložená do českého jazyka. I to míním napravit a nabízím překlad této úmluvy do češtiny (srov. Příloha č. 4). Následně provedu komparaci obou úmluv. Existující porovnání jsou pouze dílčí a kusá,⁸⁴² výzkum se na komplexní komparaci obou dokumentů zatím nezaměřoval.

1. Úmluva Belém do Pará

Úmluva Belém do Pará, celým názvem Meziamerická úmluva o předcházení, trestání a vymýcení násilí na ženách, je regionální úmluvou proti násilí na ženách a zároveň první závaznou mezinárodní úpravou této problematiky na světě. Před jejím přijetím se členské státy OAS věnovaly potírání násilí na ženách ve svých vnitrostátních právních rádech pouze minimálně.⁸⁴³ Jde o široce přijímanou úmluvu, jež byla ratifikována všemi členskými státy OAS vyjma Kanady, Kuby a USA.⁸⁴⁴ Byla přijata v roce 1994 v brazilském městě Belém do Pará.

Úmluva specificky zdůrazňuje, že ženy zažívají násilí z toho důvodu, že jsou ženami.⁸⁴⁵ Je přelomová tím, že není formulována neutrálně, a zaměřuje se pouze na práva žen a na to, že právě

⁸⁴² Srov. KIMELBLATT, Meredith. Reducing Harmful Effects of Machismo Culture on Latin American Domestic Violence Laws: Amending the Convention of Belem Do Pará to Resemble the Istanbul Convention. *Washington International Law Review* [online]. 2016, 49(2), 405-440 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/gwilr49&div=16&start_page=405&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults#.

⁸⁴³ MEJÍA GUERRERO, Luz Patricia. *La Comisión Interamericana de Mujeres y la Convención de Belém do Pará. Impacto en el Sistema Interamericano de Derechos Humanos*. Revista Instituto Interamericano de Derecho Humanos. San José: Instituto Interamericano de Derecho Humanos, 2012, 56, 189-213, str. 196.

⁸⁴⁴ OAS. *General Information of the Treaty A-61: Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women* [online]. 2023 [cit. 14.11.2023]. Dostupné z: <https://www.oas.org/juridico/english/sigs/a-61.html>.

⁸⁴⁵ RODRÍGUEZ, *op. cit.*, str. 113.

ony primárně čelí genderově podmíněnému násilí.⁸⁴⁶ Jasně pojmenovává příčiny vzniku tohoto násilí⁸⁴⁷ a uznává, že „*soukromé je veřejné*“,⁸⁴⁸ tedy že ženy často největší zásahům do lidských práv a důstojnosti čelí doma či v soukromí.⁸⁴⁹ Zakotvuje do své doby bezprecedentní právo každé ženy na život bez násilí, jak v soukromé, tak veřejné sféře.⁸⁵⁰ Dokonce umožňuje jednotlivci namítat porušení tohoto práva před MAKLP a MASLP.⁸⁵¹ Vedle toho se zaměřuje také na nápravu systémových problémů prostřednictvím prevence, vzdělávání, mediální osvěty nebo zajištění služeb pomoci obětem.⁸⁵²

Úmluva byla významným krokem ve vývoji standardů proti násilí na ženách a její dopad ovlivnil nejen vnitrostátní právní rámce amerických států, ale promítl se i mimo tento kontinent.⁸⁵³ Následující podkapitoly se zaměřují na proces tvorby a přijímání úmluvy a následně na její obsah.

1.1. Proces tvorby Úmluvy Belém do Pará

Téma násilí na ženách se v americkém prostoru začalo zviditelňovat v 80. let 20. století. Spolu s pádem řady latinskoamerických diktatur se ženy začaly domáhat naplňování svých práv a hlasitěji otevíraly témata jako znásilňování ze strany dřívějších režimů nebo doposud tabuizované domácího násilí.⁸⁵⁴ Prim při tvorbě úmluvy hrála CIM.⁸⁵⁵ Jde o organizaci vytvořenou ženami,⁸⁵⁶ historicky vycházející z feministických principů, většina jejích delegátek jsou ženy.⁸⁵⁷ Proto právě ženy aktivně iniciovaly tvorbu úmluvy, účastnily se jejích příprav, přímo ovlivňovaly její znění a

⁸⁴⁶ RODRÍGUEZ, Marcela V. Sobre la Convención Interamericana para prevenir, sancionar, y erradicar la violencia contra la mujer. *Revista Jurídica de la Universidad de Palermo* [online]. 1996, 1(1), 107-114 [cit. 22.03.2021]. ISSN 0328-5642. Dostupné z: https://www.palermo.edu/derecho/publicaciones/pdfs/revista_juridica/n1N1-Abril1996/011Juridica07.pdf, str. 108.

⁸⁴⁷ *Taméž*.

⁸⁴⁸ MEJÍA GUERRERO, *op. cit.*, str. 195.

⁸⁴⁹ *Taméž*.

⁸⁵⁰ Čl. 3 Úmluvy Belém do Pará; srov. PÉREZ CONTRERAS, María de Monserrat. Comentarios a la Convención Interamericana para Prevenir, Sancionar y Erradicar la Violencia contra la Mujer: Convención Belém do Pará. *Revista de la Facultad de Derecho de México. Boletín Mexicano de Derecho Comparado* [online]. 1999, 95, 667-679 [cit. 23.03.2021]. ISSN 2448-8933. Dostupné z: <https://revistas.juridicas.unam.mx/index.php/derecho-comparado/article/view/3601/4347>, str. 678.

⁸⁵¹ MESECVI. *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer* [online]. Washington, D.C.: MESECVI, 2014 [cit. 22.03.2021]. ISBN 978-0-8270-6200-9. Dostupné z: <http://www.oas.org/es/mesecvi/docs/bdp-guiaaplicacion-web-es.pdf>, str. 77.

⁸⁵² RODRÍGUEZ, *op. cit.*, str. 113.

⁸⁵³ Srov. BADILLA, *op. cit.*, str. 86.

⁸⁵⁴ MEYER, Mary K. a PRÜGL, Elisabeth. *Gender politics in global governance*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 1999. ISBN 978-0-847-69161-6, str. 65-66.

⁸⁵⁵ GARCÍA RAMÍREZ, *op. cit.*, str. 229.

⁸⁵⁶ OAS. *Brief History of the Commission* [online]. 2021 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.oas.org/en/cim/history.asp>.

⁸⁵⁷ OAS. *About CIM: Meetings: CIM Assembly of Delegates* [online]. 2021 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.oas.org/en/cim/assembly.asp>.

přijímání.⁸⁵⁸ Jejich participace ve jménu zásady „ženy ženám“ byla významná pro zviditelnění ženské zkušenosti v mezinárodním právu a jako nástroj emancipace.

V roce 1988 přinesla CIM první oficiální diplomatické snahy o vznik regionální úmluvy proti násilí na ženách. CIM v roce 1990 svolala Meziamerickou konzultaci o ženách a násilí a zahájila tak proces analýz stavu a přinášení návrhů regulace. Výsledkem této konzultace bylo rozhodnutí založit dvě expertní mezivládní skupiny, které měly dva roky (1990 až 1992) ke zvážení všech aspektů možného přijetí úmluvy proti násilí na ženách a ke spolupráci při tvorbě jejího znění.⁸⁵⁹ Tyto skupiny poskytly vládám členských států první návrh znění úmluvy ke konci roku 1991. I na vnitrostátních úrovních se o úmluvě hluboce debatovalo, zapojily se parlamentní orgány, ministerstva, profesní asociace, ženskoprávní a lidskoprávní organizace.⁸⁶⁰

Tyto konzultace vyústily v roce 1994 v návrh znění Meziamerické úmluvy o boji s násilím na ženách. Ten poté prostudovalo a zhodnotilo zvláštní shromáždění delegátů CIM a doporučilo jeho přijetí. Záhy návrh schválilo k předložení OAS Valné shromáždění CIM.⁸⁶¹ Finální znění tentýž rok schválil nejprve první výbor Valného shromáždění OAS (Výbor pro právní a politické záležitosti, *la Comisión de Asuntos Jurídicos y Políticos*) a úmluvu nakonec přijalo plénum Valného shromáždění OAS 9. června 1994 na svém 24. zasedání ve městě Belém Do Pará.⁸⁶² V platnost, pro kterou stačilo uložení dvou ratifikačních listin, úmluva vešla 5. března 1995.⁸⁶³ V roce 2004 pak ustavilo Valné shromáždění OAS následný mechanismus (*follow-up mechanism*) označený zkratkou MESECVI,⁸⁶⁴ jehož cílem je aktivní monitoring implementace a naplňování závazků z úmluvy.

1.2. Anatomie Úmluvy Belém do Pará

Úmluva Belém do Pará se skládá z preambule a 25 článků, z toho je 9 hmotných a 16 procedurálních, rozdělených do pěti kapitol. První kapitola se zabývá definicemi a působností této úmluvy, druhá kapitola již vyjmenovává konkrétní práva. Třetí se věnuje povinnostem státu, čtvrtá kapitola popisuje mechanismy ochrany v rámci meziamerického systému a závěrečná přináší obecná ustanovení.

⁸⁵⁸ DEL CASTILLO FALCÓN CARO, *op. cit.*, str. 95.

⁸⁵⁹ MESECVI, *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*, *op. cit.*, str. 9.

⁸⁶⁰ *Taméž*.

⁸⁶¹ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 437.

⁸⁶² PÉREZ CONTRERAS, str. 667-668.

⁸⁶³ Čl. 21 Úmluvy Belém do Pará.

⁸⁶⁴ OAS. *Statut následného mechanismu implementace Meziamerické Úmluvy o prevenci, trestání a potírání násilí na ženách, přijat na první konferenci členských států*. 26.10.2004.

1.2.1. Identifikovatelné lidskoprávní techniky

Úmluva je vystavěna na jednoznačných lidskoprávních principech. Téma násilí na ženách provazuje s diskriminací, s porušováním lidských práv i příčinami jeho vzniku a ospravedlňování. Reprezentuje především první závazný specifický přístup k problematice a je tak ztělesněním techniky III (srov. druhá část práce) s drobným, spíše symbolickým a hodnotovým vlivem techniky zákazu diskriminace (technika I) a techniky spojující násilí na ženách s porušováním již zakotvených lidských práv (technika II). Fungování úmluvy jakožto techniky III se podrobně věnují následující sekce této podkapitoly. Proto nyní představím jen to, jak se v úmluvě projevují ony dvě zbývající techniky.

Úmluva ve své preambuli nastoluje čtyři výchozí lidskoprávní premisy a vodítka k celé úmluvě.⁸⁶⁵ Uvádí, že násilí na ženách (i) je porušením lidských práv a svobod žen a představuje překážku výkonu jejich občanských, politických, sociálních i kulturních práv, (ii) je projevem historicky nerovných vztahů mezi ženami a muži, (iii) se prolíná všemi společenskými sektory bez ohledu na demografickou skupinu, rasu, etnickou skupinu, věk či náboženství a (iv) je třeba odstranit pro spravedlivý a plnohodnotný rozvoj žen. První a poslední bod tak demonstrují spojitost s již existujícími lidskými právy, druhý a třetí bod souvisejí s diskriminačním charakterem tohoto násilí.

Co se týče techniky propojující násilí s diskriminací, úmluva explicitně a úzce propojuje právo na život bez násilí a právo na svobodu od diskriminace. Postuluje totiž, že právo žen na život bez násilí v sobě samo o sobě zahrnuje i právo žen na život bez diskriminace. Vedle toho je přímou součástí práva na svobodu od násilí také právo žen na život a vzdělání bez stereotypů a sociokulturních praktik postavených na konceptu jejich podřízenosti (článek 6). Obě tyto teze podporuje i MASLP.⁸⁶⁶ Dále uznává roli možné vícečetné diskriminace, když zdůrazňuje zvláštní zranitelnost žen etnického původu, uprchlic, migrantek či vnitřně přesídlených osob, těhotných žen, žen se zdravotním znevýhodněním, dívek i starších žen, žen ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí nebo žen zasažených ozbrojeným konfliktem (článek 9).

Co se týče techniky spojené s již zavedenými lidskými právy, projevuje se, když úmluva vyjmenovává konkrétní práva, která s násilím souvisejí (článek 4). Také připomíná právo žen na výkon občanských, politických, sociálních, hospodářských a kulturních práv a uznává, že násilí je v rozporu s plnohodnotným požíváním těchto práv ženami (článek 5). Zároveň však MASLP

⁸⁶⁵ MESECVI. *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*, str. 15-17.

⁸⁶⁶ I. V. *proti Bolívii*, odst. 253.

zdůraznil, že ne každé porušení lidských práv v případě ženy automaticky vyvolává aplikovatelnost Úmluvy Belém do Pará. Aby se tak stalo, je třeba, aby došlo k porušení práv v souvislosti s násilím na ženách a jeho kontextu.⁸⁶⁷

1.2.2. Procesní zásady

Vedle lidskoprávních principů lze úmluvu popsat také z pohledu formálních zásad jejího fungování a její aplikace. Úmluva je otevřena k ratifikaci všem členským státům OAS (článek 15). Zároveň k ní však může přistoupit jakýkoli jiný stát (článek 17), tedy i mimo organizaci OAS. K tomu doposud nedošlo. Ratifikace není umožněna mezinárodními organizacím, pouze státům.

Úmluva umožňuje státům vyjádřit výhrady ke svému obsahu, a to za splnění dvou podmínek: (i) nejde o výhradu, která by byla rozporná s předmětem a účelem úmluvy, a (ii) výhrada se týká konkrétních ustanovení, není pouze obecného rázu (článek 18). Podle Kimelblatt je možnost vyhradit se vůči úmluvě příliš široká a doporučovala by její omezení.⁸⁶⁸

Každá smluvní strana může Valnému shromáždění OAS skrze CIM navrhnout úpravy a novelizace úmluvy. Jakékoli změny vstupují v platnost v moment, kdy je ratifikují dvě třetiny smluvních stran (článek 19). Platnost úmluvy není omezená (článek 24). Každý smluvní stát má však právo ji vypovědět (článek 24). Úmluva má čtyři autentická, závazná znění v angličtině, francouzštině, španělštině a portugalštině (článek 25). Nakonec úmluva přináší také klauzuli zákazu regrese (článek 13). Ta zamezuje situaci, kdy by stát, který již před ratifikací úmluvy poskytoval vyšší standard ochrany před násilím, v návaznosti na přijetí úmluvy tuto ochranu snížil. Úmluva se podobně výslovně vymezuje, že žádným způsobem nesnižuje standardy poskytované AÚLP (článek 14).

1.2.3. Definice

Úmluva přinesla první *hard law* definici násilí na ženách, a přispěla tak do debat o právním pojetí problematiky. Používá spojení „násilí na ženách“ a definuje jej ve svých prvních dvou člancích. V prvním z nich přináší obecnější definici násilí na ženách: „*jakýkoli čin či jakékoli jednání vycházející z genderu, které způsobí ženě smrt nebo fyzickou, sexuální či psychologickou újmu či utrpení, a to jak ve veřejné, tak v soukromé sféře*“.⁸⁶⁹ Pojmy jednání nebo čin je zároveň nutno vykládat tak, že zahrnují

⁸⁶⁷ Srov. Rozsudek MASLP ze dne 28.01.2009 ve věci *Perozo a ostatní proti Venezuele*, č. 195, odst. 295; *Campo Algodonero*, *op. cit.*, odst. 231.

⁸⁶⁸ KIMELBLATT, *op. cit.*, str. 410.

⁸⁶⁹ Čl. 1 Úmluvy Belém Do Pará.

jak komisivní, tak omisivní jednání.⁸⁷⁰ Definice tedy přímo vyjadřuje genderovou podmíněnost násilí, ač samotný termín gender úmluva dále nijak nepřibližuje.

Na to navazuje článek 2, který přidává další parametry k definičním znakům z prvního článku. Obecnější definici konkretizuje soupisem konkrétních forem násilí, tedy fyzického, sexualizovaného a psychického, které: „(a) se objevuje v rodině či společné domácnosti nebo jiném osobním vztahu bez ohledu na sdílené obydlí, včetně znásilnění, sexuálního zneužívání a ublížení na zdraví, (b) se objevuje v rámci komunity a může jej spáchat kdokoli, zahrnující mj. znásilnění, sexuální zneužívání, nucenou prostituci a další trestné činy, a to jak na pracovišti, ve vzdělávací instituci, či zdravotním nebo jiném zařízení, (c) je spáchané či prominuté státem a jeho aktéry bez ohledu na to, kde se událo.“ Reflektuje tak konkrétní druhy násilí i různé původce tohoto násilí. Úmluva v podstatě říká, že násilí na ženách se může odehrávat kdekoli a od kohokoli. Vyjadřuje tak, že násilí není fyzicky vázané na určité místo, nýbrž na mocenskou dynamiku mezi obětí a pachatelem.⁸⁷¹ Právě šíře co do forem a druhů násilí, pachatelů a oblastí života, kde se násilí může vyskytnout, je důležitým aspektem definice.⁸⁷²

Na druhou stranu má definice i několik nedostatků. Za prvé, jak bylo naznačeno, sice odkazuje na genderovou povahu násilí na ženách, avšak nezavádí, co to gender přesně je. To může vést k nejasnostem ohledně významu pojmu a k výkladovým nepřesnostem. Za druhé se definice omezuje pouze na některé formy násilí a vynechává například sociální či ekonomické násilí. Za třetí, definice směřuje pouze na násilí, které „způsobí“ újmu. Tím pádem je možné jazykovým výkladem dojít k tomu, že újma musí reálně nastat, a z rozsahu tak mohou vypadnout činy, které by ji pouze mohly eventuelně způsobit, a hrozby takových činů.⁸⁷³ Nakonec by dle Pérez Contreras bylo vhodné více precizovat a rozpracovat koncept násilí páchaného státem.⁸⁷⁴ Ten sice úmluva rozeznává, avšak nevěnuje se mu blíže.

1.2.4. Substantivní normy

Úmluva zakotvuje konkrétní ženská práva a související povinnosti pro členské státy. Věnuje se jim v článcích 3 až 9. Co se týče práv, lze shrnout, že úmluva obsahuje (i) unikátní, specifická

⁸⁷⁰ RODRÍGUEZ, *op. cit.*, str. 108.

⁸⁷¹ ALMÉRAS, Diane a Sonia MONTAÑO. *No more! The right of women to live a life free of violence in Latin America and the Caribbean* [online]. Inter-Agency Working Group on Violence Against Women in all its Manifestations, 2007 [cit. 31.03.2021]. Dostupné z:

https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/2863/S2007616_en.pdf?sequence=1&isAllowed=y, str. 21; PÉREZ CONTRERAS, *op. cit.*, str. 673; MESECVI, *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*, str. 21.

⁸⁷² Srov. RODRÍGUEZ, *op. cit.*, str. 108.

⁸⁷³ EDWARDS, *op. cit.*, str. 23.

⁸⁷⁴ PÉREZ CONTRERAS, *op. cit.*, str. 673.

ženská práva a (ii) odkaz na obecná, již zavedená lidská práva, avšak vztahuje jejich relevanci specificky k ženám a k násilí na nich.

Na prvním místě je zde unikátní právo žen na život bez násilí. Článek 3 stanovuje, že „*každá žena má právo na život bez násilí v soukromé i veřejné sféře života.*“ Hovoří tedy výhradně o ženách a toto právo přiznává pouze jim. Činnost MASLP však již deklarovala, že termín „ženy“ v této úmluvě zahrnuje ženy v celé jejich diverzitě, tj. i transženy.⁸⁷⁵

Článek 6 pak doplňuje, že toto právo v sobě zahrnuje také „(a) *právo žen žít život bez jakékoli formy diskriminace a (b) právo žen být oceněny a vzdělávány bez stereotypních vzorců chování a sociokulturních praktik vycházejících z konceptu méněcennosti či podřízenosti*“. Jde o specifické právo, které uznává soukromý a veřejný aspekt násilí na ženách i jeho provázanost s diskriminací. Vyžaduje, aby státy s násilím na ženách bojovaly rovněž pomocí antidiskriminačních opatření⁸⁷⁶ a odstraňování škodlivých stereotypů, jak uznává i MASLP.⁸⁷⁷ Navíc se aplikuje v široké řadě různých kontextů, například v rámci zdravotní péče⁸⁷⁸ nebo vzdělávání.⁸⁷⁹

Obecněji pak úmluva odkazuje na řadu již zavedených, neutrálně formulovaných práv plynoucích z jiných instrumentů mezinárodního práva. Zmiňuje právo na život, právo na tělesnou a duševní integritu, právo na osobní svobodu, právo nebýt podrobena mučení, právo na respektování důstojnosti a ochranu rodiny, právo na rovnou ochranu před zákonem, právo na přístup k soudu, shromažďovací právo, svobodu vyznání a právo na rovný přístup k veřejným funkcím.⁸⁸⁰ V podobném duchu obsahuje úmluva připomenutí toho, že každá žena má právo plně vykonávat svá občanská, politická, hospodářská, sociální i kulturní práva ve smyslu regionálních a mezinárodních lidskoprávních instrumentů.⁸⁸¹ Byť by se takové ustanovení mohlo jevit nadbytečné, jelikož tato práva jsou vymahatelná z jiných úmluv (zejm. ICCPR, ICESCR), jde o výslovné propojení těchto práv se specifickou oblastí násilí na ženách.

Co se týče povinností pro smluvní státy, úmluva jejich prostřednictvím vytváří rámec pro realizaci práva žen na život bez násilí. Také přináší sérii závazků v kontextu *due diligence*.⁸⁸²

⁸⁷⁵ *Vicky Hernández a ostatní proti Hondurasu, op. cit.*

⁸⁷⁶ MESECVI, *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*, str. 36.

⁸⁷⁷ *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 401.

⁸⁷⁸ *I. V. proti Bolívi, op. cit.*

⁸⁷⁹ *Guzmán Albarracín a ostatní proti Ekvádoru, op. cit.*

⁸⁸⁰ Čl. 4 písm. a) až j) Úmluva Belém do Pará.

⁸⁸¹ *Taméž*, čl. 5.

⁸⁸² MESECVI, *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer, op. cit.*, str. 39.

V první řadě stanovuje článek 7 širokou povinnost státu „*všemi dostupnými prostředky a bez odkladu odsoudit všechny formy násilí na ženách a přijmout opatření vedoucí ke jeho prevenci, trestání a odstraňování.*“ Jde o zásadní článek, jak uvidíme dále v sekci týkající se kontrolních mechanismů. Právě toto ustanovení ustavuje základní povinnosti státu ve vztahu k výskytu násilí na ženách: zabránit, vyšetřit, potrestat a odškodnit násilí na ženách.⁸⁸³ Jde o široký závazek, který se vztahuje na různé oblasti života a původce násilí: stát sám se v jeho jménu musí zdržet páčání násilí⁸⁸⁴ a zároveň musí jednat i ve vztahu k výskytu násilí ze strany nestátního aktéra.⁸⁸⁵ Úmluva totiž státu stanovuje také závazek postupovat s *due diligence* („[...] *aplikovat due diligence při prevenci, vyšetřování a trestání násilí na ženách*“).⁸⁸⁶ Státu tak z úmluvy vznikají jak negativní, tak pozitivní povinnosti. Ve jménu této extenzivní povinnosti musí přijmout příslušnou vnitrostátní právní úpravu⁸⁸⁷ a odstranit tu, která není vyhovující.⁸⁸⁸ To zahrnuje kriminalizaci všech forem násilí a zajištění přístupu k právním nástrojům nápravy a ochrany pro oběti.⁸⁸⁹ Článek 7 tedy implicitně vyžaduje a prioritizuje legislativní změny (šest z osmi specifických závazků míří na legislativní opatření).

Těmito závazky se významně zabýval MASLP. Nejprve postavil najisto, že Úmluva Belém do Pará vytváří specifické závazky, jimiž doplňuje ty obecné, „tradiční“ z AÚLP.⁸⁹⁰ K té je zároveň komplementární, především doplňuje a posiluje články 8 (právo na spravedlivý proces), 25 (právo na soudní ochranu)⁸⁹¹ a 11 (právo na soukromí).⁸⁹² Také určil, že povinnosti z článku 7 souběžně musí splňovat všechny náležitosti plynoucí z mezinárodního práva.⁸⁹³ Propojil tak úmluvu nejen s AÚLP, ale s celým relevantním *corpus iuris* mezinárodního práva.

Z povinností plynoucích z článku 7 úmluvy se rozhodovací praxe MAKLP a MASLP detailně věnuje především povinnosti vyšetřit spáchání násilí na ženách. Stát má vyšetřování zahájit bez zbytečných průtahů a má jít o nezávislý, nestranný a účinný proces provedený s *due diligence*,⁸⁹⁴ a to i v případě počátečních nejasností, zda se vůbec jedná o genderově podmíněné násilí na

⁸⁸³ *Tamtéž*.

⁸⁸⁴ Čl. 7 písm. a) Úmluvy Belém do Pará.

⁸⁸⁵ *Tamtéž*, čl. 7 písm. b).

⁸⁸⁶ *Tamtéž*.

⁸⁸⁷ *Tamtéž*, čl. 7 písm. c), d) a h).

⁸⁸⁸ *Tamtéž*, čl. 7 písm. e).

⁸⁸⁹ *Tamtéž*, čl. 7 písm. f) a g).

⁸⁹⁰ *López Soto a ostatní proti Venezuele, op. cit.*, odst. 131; *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 258.

⁸⁹¹ *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.*, odst. 193; Rozsudek MASLP ze dne 24.08.2017 ve věci *Gutiérrez Hernández a ostatní proti Guatemale*, odst. 149; *Rosendo Cantú a ostatní proti Mexiku, op. cit.*, odst. 177.

⁸⁹² *Mujeres de Atenco proti Mexiku, op. cit.*,

⁸⁹³ *J. proti Peru, op. cit.*, odst. 344; *Masacre de El Mozote proti El Salvadoru, op. cit.*, odst. 247.

⁸⁹⁴ *Caso del Penal Miguel Castro Castro proti Peru, op. cit.*, odst. 346; Rozsudek MASLP ze dne 25.10.2012 ve věci *Masacre de El Mozote proti El Salvadoru*, odst. 243; *Diario Militar, op. cit.*, odst. 275; *Las Dos Erres Masacre proti Guatemale, op. cit.*, odst. 136 a n.

ženách.⁸⁹⁵ Nesmí obsahovat stereotypy⁸⁹⁶ a musí dbát na prevenci reviktimizace a retraumatizace obětí.⁸⁹⁷ Výslech obětí má být v každém případě citlivý, šetrný, má probíhat v bezpečných a komfortních podmínkách, zohledňovat specifika tohoto násilí a oběť má mít právo na právní pomoc.⁸⁹⁸ Trestní proces musí začít *ex officio* a nikdy nezáviset pouze na soukromé iniciativě oběti či její blízké osoby.⁸⁹⁹ Je přitom odpovědností státu odstranit jakékoli právní či faktické překážky, které by takovému vyšetřování mohly bránit.⁹⁰⁰ MASLP popsal také konkrétnější podmínky a kroky, které je v rámci správného hodnocení důkazů a procesního postupu nutné přijmout (např. správné ohledání místa činu, důraz na řádnou policejní dokumentaci každého úkonu, řádné odebrání DNA stop, zajištění okamžité lékařské pomoci oběti apod.).⁹⁰¹

Samotné selhání vyšetřování činu násilí na ženách pak může být formou diskriminace žen.⁹⁰² Stát má totiž budovat takové prostředí, ve kterém se násilí na ženách odmítá a jeho oběti mají důvěru, že jim stát pomůže:⁹⁰³ „[...] soudní nečinnost tváří v tvář jednotlivým případům násilí na ženách podporuje prostředí beztrestnosti, které usnadňuje a podporuje opakování násilných činů a vysílá zprávu, že násilí na ženách může být tolerováno. To podporuje přetrvávání a akceptaci násilí na ženách, oslabuje ženami vnímaný pocit jistoty a bezpečí a posiluje nedůvěru v justici. Tato neúčinnost či lhostejnost sama o sobě představuje diskriminaci žen v přístupu ke spravedlnosti.“⁹⁰⁴

Kromě vyšetřování se MASLP věnoval také preventivní povinnosti. Ta má být v případech násilí na ženách, především toho sexualizovaného, rychlá a účinná od momentu, kdy se stát o nebezpečí dozvěděl.⁹⁰⁵ V jejím rámci má stát se standardem přísné *due diligence* přijmout komplexní

⁸⁹⁵ Srov. *Digna Ochoa y familiares proti Mexiku, op. cit.*, odst. 104.

⁸⁹⁶ *Angulo Losada proti Bolívii, op. cit.*, odst. 169; *Velásquez País proti Guatemale, op. cit.*, odst. 180; *Barbosa de Sousa proti Brazílii, op. cit.*, odst. 143; *Digna Ochoa y familiares proti Mexiku, op. cit.*, odst. 148; *Espinoza González proti Peru, op. cit.*, odst. 278; *Bedoya Lima, Jineth a ostatní proti Kolumbii, op. cit.*, odst. 138.

⁸⁹⁷ *Bedoya Lima Jineth a ostatní proti Kolumbii, op. cit.*, odst. 139; *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.*, odst. 196; *Lopéz Soto a ostatní proti Venezuele, op. cit.*, odst. 241; *Rosendo Cantú a ostatní proti Mexiku, op. cit.*, odst. 194.

⁸⁹⁸ *Favela Nova Brasília proti Brazílii, op. cit.*, odst. 254; *Rosendo Cantú proti Mexiku, op. cit.*, odst. 178.; *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.*, odst. 194-196; *J. proti Peru, op. cit.*, odst. 344; *Barbosa de Sousa proti Brazílii, op. cit.*, odst. 126; *Bedoya Lima Jineth a ostatní proti Kolumbii, op. cit.*, odst. 135.

⁸⁹⁹ *Espinoza González proti Peru, op. cit.*, odst. 241; *Gutiérrez Hernández a ostatní proti Guatemale, op. cit.*, odst. 148; *Masacre de El Mozote proti El Salvadoru, op. cit.*, odst. 248; *Las Dos Erres Masacre proti Guatemale, op. cit.*, odst. 141.

⁹⁰⁰ *Masacre de El Mozote proti El Salvadoru, op. cit.*, odst. 249.

⁹⁰¹ *Espinoza González proti Peru, op. cit.*, odst. 242; *Velásquez País proti Guatemale, op. cit.*, odst. 168 a n.

⁹⁰² *Barbosa de Sousa proti Brazílii, op. cit.*, odst. 125.

⁹⁰³ *Espinoza González proti Peru, op. cit.*, odst. 241; *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.*, odst. 193; *Rosendo Cantú proti Mexiku, op. cit.*, odst. 177; *Diario Militar, op. cit.*, odst. 275; *J. proti Peru, op. cit.*, odst. 342.

⁹⁰⁴ *Bedoya Lima Jineth a ostatní proti Kolumbii, op. cit.*, odst. 135; Rozsudek MASLP ze dne 08.03.2018 ve věci *V. R. P., V. P. C. a ostatní proti Nikarague*, odst. 291; *Velásquez País proti Guatemale, op. cit.*, odst. 176; *Barbosa de Sousa proti Brazílii, op. cit.*, odst. 125.

⁹⁰⁵ *Favela Nova Brasília proti Brazílii, op. cit.*, odst. 247.

opatření, aby zabránil reálně hrozícímu spáchání násilí na ženách, a to především právní povahy.⁹⁰⁶ Je tak potřeba zkoumat tři aspekty: (i) zda stát věděl či měl vědět o existenci reálného a bezprostředního rizika oběti, (ii) zda měl přiměřené možnosti zabránit spáchání činu a (iii) zda při volbě potřebných opatření postupoval s péčí *due diligence*.⁹⁰⁷

V praxi MASLP vyhodnotil jako porušení článku 7 například to, že stát nezabránil mučení ženy, které obsahovalo také sexualizované násilí, ze strany policejního příslušníka a ani po 17 letech tento čin nijak nevyšetřil,⁹⁰⁸ nešetrné a necitlivé vyšetřování znásilnění, které nijak nezohlednilo, že obětí je domorodá žena,⁹⁰⁹ nucenou nezákonnou sterilizací ženy, které stát nezabránil a následně ji nevyšetřil,⁹¹⁰ nevyšetřené nucené zmizení ženy,⁹¹¹ znásilnění nezletilé dívky několik zaměstnanci její školy, po kterém otěhotněla a následně spáchala sebevraždu,⁹¹² nebo fyzické a sexualizované násilí na ženách ve vazbě doprovázené degradujícími verbálními diskriminačními projevy a odpíráním zdravotní péče.⁹¹³

Další ustanovení, článek 8, se zaměřuje na opatření jiného nežli legislativního charakteru. Stát se v jeho smyslu zavazuje „postupně přijímat konkrétní opatření“ v řadě oblastí. Má zajišťovat celospolečenskou osvětu a komunikaci tématu,⁹¹⁴ změny sociokulturních vzorců chování, které může posilovat výskyt násilí na ženách,⁹¹⁵ a vzdělávání personálu, který se s násilím na ženách setkává.⁹¹⁶ Povinnosti vznikají i ve vztahu k samotným obětem a týkají se poskytování specializovaných služeb.⁹¹⁷ V neposlední řadě má stát zajišťovat výzkum a sběr statistických dat a podporovat mezinárodní kooperaci a výměnu znalostí.⁹¹⁸

Poslední článek 9 zdůrazňuje, že při plnění všech opatření z předchozích dvou ustanovení mají státy zohledňovat vícečetnou zranitelnost některých žen plynoucí především z možných diskriminačních důvodů (jmenuje rasu, etnický původ, cizinecký status, těhotenství, zdravotní znevýhodnění, věk, socioekonomicky znevýhodněné prostředí nebo zasažení ozbrojeným

⁹⁰⁶ *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 258, 283, 105; *Vélez Franco proti Guatemale, op. cit.*, 136, 108.

⁹⁰⁷ *Vélez Franco proti Guatemale, op. cit.*, odst. 139.

⁹⁰⁸ *Espinoza Gonzales proti Peru, op. cit.*

⁹⁰⁹ *Fernández Ortega proti Mexiku, op. cit.*, odst. 194-196.

⁹¹⁰ *I. V. proti Bolívi, op. cit.*

⁹¹¹ *Gutiérrez Hernández a ostatní proti Guatemale, op. cit.*

⁹¹² *Guzmán Albarracín a ostatní proti Ekvádoru, op. cit.*

⁹¹³ *Mujeres de Atenco proti Mexiku, op. cit.*

⁹¹⁴ Čl. 8 písm. a), e), g) Úmluvy Belém do Pará.

⁹¹⁵ *Taméš*, čl. 8 písm. b).

⁹¹⁶ *Taméš*, čl. 8 písm. c).

⁹¹⁷ *Taméš*, čl. 8 písm. d) a f).

⁹¹⁸ *Taméš*, čl. 8 písm. h) a i).

konfliktem).⁹¹⁹ V činnosti MASLP se tato zranitelnost prakticky vztáhla například k genderové identitě obětí,⁹²⁰ nezletilým dívkám,⁹²¹ novinářkám⁹²² a domorodým ženám.⁹²³ V jejich případě je potřeba maximálně předcházet reviktimizaci tak, aby se „*stát nestal druhým pachatelem násilí*“.⁹²⁴

Celkově tak úmluva zavádí povinnosti přijmout opatření v oblasti právní úpravy, vzdělávání, osvěty a sběru dat a péče o oběti.⁹²⁵ Při implementaci závazků zároveň vyžaduje relativně vysoký standard „všech vhodných prostředků“ („*all appropriate measures*“) v případě převážně legislativních změn z článku 7; v případě nelegislativních opatření má jít o nižší standard „postupného přijímání konkrétních kroků“ („*undertake progressively specific measures*“) ve smyslu článku 8. To státu umožňuje zohlednit své ekonomické možnosti a dostupné zdroje pro implementaci ustanovení.⁹²⁶ Povinnosti článku 7 jsou také přímo vymahatelné před MAKLP a MASLP. To závazky, které je třeba „postupně přijímat“, v následujícím ustanovení nejsou.⁹²⁷

Nakonec lze interpretaci substantivních ustanovení úmluvy představit na nejvýznamnějším rozsudku MASLP v tématu násilí na ženách, možná jednom z jeho celkově nejvýznamnějších.⁹²⁸ Případ *González a ostatní proti Mexiku*, známý spíše jako *Campo Algodonero* (česky „bavlníkové pole“), zasluhuje vlastní prostor.

Případ začal v severomexickém městě Juárez, místě, kde od roku 1993 výrazně vzrostl výskyt vražd žen a dívek. V listopadu 2001 byla uprostřed jednoho z příměstských bavlníkových polí nalezena těla osmi mladých dívek. Všechna vykazovala znaky mržčení a extrémního sexualizovaného násilí. Vraždami se začaly zabývat orgány činné v trestním řízení, avšak jejich postup obsahoval zásadní nedostatky: ztrácely důkazní materiál, nevhodně s ním manipulovaly, vyšetřovací úkony nedostatečně dokumentovaly. Za činy nebyl nikdo potrestán. Stížnost k MAKLP vznesly o dva roky rodiny tří z obětí, a to Claudie González, Esmeraldy Herrera Monreal

⁹¹⁹ *Tamtéž*, čl. 9.

⁹²⁰ Např. *Vicky Hernández a ostatní proti Hondurasu*, *op. cit.*, odst. 135.

⁹²¹ Např. *Angulo Losada proti Bolívii*, *op. cit.*; *Guzmán Albarracín a ostatní proti Ekvádoru*, *op. cit.*; *V. R. P., V. P. C. a ostatní proti Nikarague*, *op. cit.*, odst. 154 a n.

⁹²² *Bedoya Lima Jineth a ostatní proti Kolumbii*, *op. cit.*, odst. 91.

⁹²³ Např. *Rosendo Cantú proti Mexiku*, *op. cit.*

⁹²⁴ *V. R. P., V. P. C. a ostatní proti Nikarague*, *op. cit.*, odst. 297 a 156, 158 a n.; *Angulo Losada proti Bolívii*, *op. cit.*, odst. 170.

⁹²⁵ Srov. PÉREZ CONTRERAS, *op. cit.*, str. 674-676.

⁹²⁶ MESECVI, *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer*, str. 52.

⁹²⁷ *Tamtéž*, str. 39.

⁹²⁸ BURGORGUE-LARSEN, ÚBEDA DE TORRES, *op. cit.*, str. 434.

a Laury Berenice Ramos Monárrez. Případ vyvolal silnou mezinárodní reakci a zděšení a v roce 2007 věc dospěla před MASLP.

Právě v tomto případě MASLP vystavěl řadu principů souvisejících s genderově podmíněným násilím na ženách. Aplikoval genderovou perspektivu a detailně se věnoval povaze trestných činů. Výslovně je označil za „genderově podmíněné vraždy žen, známé také jako femicida“.⁹²⁹ Rovněž vyhodnotil, že se případ udál v kontextu všeobecně se vyskytujícího strukturálního násilí na ženách, systémové diskriminace žen ve městě Juárez, potažmo v Mexiku, a všeobecného fenoménu genderově podmíněného násilí na ženách.⁹³⁰ Opakovaně přitom odkázal na genderové stereotypy jakožto příčiny a následky diskriminace žen a násilí na nich.⁹³¹ Také poprvé stanovil, že násilí na ženách je formou diskriminace.⁹³²

Dále MASLP v tomto rozsudku rozvedl standard *due diligence*, především preventivní povinnost v kontextu násilí na ženách. Nejprve rozdělil povinnosti státu v návaznosti na to, zda o riziku pro zdraví a život žen stát věděl nebo mohl vědět, či nikoli. Následně specifikoval opatření, která v tomto ohledu mají státy přijímat plošně i v konkrétních případech a na legislativní i institucionální úrovni.⁹³³

MASLP odsoudil Mexiko za porušení práv obětí plynoucích z AÚLP a Úmluvy Belém do Pará (právo na život dle čl. 4 AÚLP, právo na lidské zacházení dle čl. 5 AÚLP, právo na osobní svobodu dle čl. 7 AÚLP a čl. 7 Úmluvy Belém do Pará) a rozhodl, že stát musí přijmout širokou škálu reparačních opatření, včetně potřeby odškodnění obětí.⁹³⁴ Takové odškodnění musí mít nejen charakter restituce, ale také nápravy, musí kompenzovat majetkovou i nemajetkovou újmu.⁹³⁵

1.2.5. Mechanismy kontroly

Úmluva Belém do Pará zavádí několik mechanismů kontroly dodržování a implementace úmluvy. Popisují je články 10 až 12 a také Statut MESECVI. Prvním z mechanismů kontroly jsou národní zprávy smluvních států CIM (článek 10). Tyto zprávy musí obsahovat informaci o přijatých opatření prevence a potírání násilí a také o pokroku v zajišťování asistence obětem. Také by měly identifikovat překážky a výzvy, se kterými se stát setkal při implementaci těchto opatření, a nakonec i společenské faktory, které mohou přispívat k výskytu násilí.

⁹²⁹ *Campo Algodonero, op. cit.*, odst. 143.

⁹³⁰ *Taméž*, odst. 133, 370.

⁹³¹ *Taméž*, odst. 144, 401, 495, 502, 540, 541.

⁹³² *Taméž*, odst. 402.

⁹³³ *Taméž*, odst. 258.

⁹³⁴ *Taméž*, odst. 450.

⁹³⁵ *Taméž*.

Dalším nástrojem jsou poradní stanoviska MASLP (článek 11). Smluvní státy, MAKLP a také CIM se mohou obrátit na MASLP a požádat ho o poradní stanovisko k interpretaci úmluvy. MASLP vydal zatím dvě taková stanoviska, v obou případech na žádost MAKLP. Zabýval se výkladem práv z Úmluvy Belém do Pará v kontextu svobody zakládat odbory a práva na stávku⁹³⁶ a v kontextu specifických práv těhotných žen a LGBTQIA+ osob, které jsou omezeny na svobodě.⁹³⁷

Za třetí se zavádí právo jednotlivců, skupin jednotlivců i neziskových organizací obrátit se přímo na MAKLP v případě porušení článku 7 úmluvy smluvním státem (článek 12: „*jakákoliv osoba či skupina osob nebo legálně ustavený neziskový subjekt mohou vznést stížnost před MAKLP ohledně porušení článku 7 této úmluvy smluvním státem; MAKLP s takovým podnětem naloží v souladu s normami a pravidly dle AÚLP a Statutu a Jednacího řádu MAKLP*“). Z toho vyplývá, že přímo vymahatelné jsou pouze povinnosti státu plynoucí z článku 7, nikoli článků 8 či 9. Toto například Rodríguez považuje za promarněnou příležitost, jelikož odstranění násilí na ženách vyžaduje intenzivní kontrolu dodržování všech závazků úmluvy.⁹³⁸ Zároveň ustanovení dodává, že se v takových případech použijí standardní procesní pravidla dle AÚLP a dalších procesních předpisů. Tím úmluva zavádí to, že se relevantní stížností může zabývat nejen MAKLP, ale následně se v souladu s AÚLP může dostat až před MASLP.⁹³⁹

Pravomoc MAKLP a MASLP rozhodovat případy násilí na ženách páchaného státními i nestátními subjekty se již konsolidovala a přinesla změnu.⁹⁴⁰ Předtím než tato úmluva existovala, totiž jurisprudencí meziamerického systému vycházela pouze z výkladu AÚLP, byla nekonzistentní a roztržštěná. Ne všechny případy, které se obsahově týkaly násilí na ženách, orgány za násilí na ženách označily.⁹⁴¹ MAKLP použila Úmluvu Belém do Pará poprvé v roce 2001 ve věci *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*,⁹⁴² případě domácího násilí. MASLP tak učinil až v roce 2006. Do

⁹³⁶ Poradní stanovisko MASLP ze dne 05.05.2021 ve věci práva na svobody spolčování, práva na kolektivní vyjednávání a práva na stávku v kontextu genderové perspektivy, č. OC-27/21.

⁹³⁷ Poradní stanovisko MASLP ze dne 30.05.2022 ve věci zvláštního přístupu k určitým skupinám osob omezených na svobodě, č. OC-29/22.

⁹³⁸ RODRÍGUEZ, *op. cit.*, str. 112.

⁹³⁹ Srov. čl. 48–51 AÚLP a čl. 45 Jednacího řádu MAKLP.

⁹⁴⁰ Srov. *Miembros de la Aldea Chicupac y Comunidades vecinas del Rabinal proti Guatemala*, *op. cit.*, odst. 30; *Velasquez País proti Guatemala*, *op. cit.*, odst. 19; *Campo Algodonero*, *op. cit.*, 41; *Vélez Franco proti Guatemala*, *op. cit.*, poznámka pod čarou č. 22.

⁹⁴¹ RIVERA JUARISTI, Francisco. The Latin American experience suggests it is time for a new international treaty on violence against women. *University of Minnesota* [online]. 2018 [cit. 20.01.2024]. Dostupné z: <https://genderpolicyreport.umn.edu/the-latin-american-experience-suggests-it-is-time-for-a-new-international-treaty-on-violence-against-women/>.

⁹⁴² *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*, *op. cit.*

té doby úmluvu relativně přehlížel,⁹⁴³ neaplikoval ve dřívějších sporadických případech, které se alespoň částečně týkaly násilí na ženách, ani nijak nezohlednil genderový aspekt tohoto násilí.⁹⁴⁴ Prvních 11 let své platnosti u něj tedy úmluva neměla praktického uplatnění.

V roce 2006 však MASLP poprvé aplikoval úmluvu ve věci *Castro Castro proti Peru* a rovněž konstatoval její porušení.⁹⁴⁵ Individuální stížnost byla vznesena na základě AÚLP, nicméně MASLP při rozhodování konstatoval porušení také Úmluvy Belém do Pará a Meziamerické úmluvy proti mučení, jelikož tyto dokumenty „specifikují a doplňují závazky státu ve vztahu ke standardům zakotveným v AÚLP.“⁹⁴⁶ Tento případ otevřel novou judikatorní cestu a potenciál MASLP ovlivnit oblast ochrany před násilím na ženách.⁹⁴⁷ Od tohoto rozsudku má Úmluva Belém do Pará své místo v rozhodovací činnosti MASLP. Jedním z judikatorních vrcholů pak byl již zmiňovaný rozsudek *Campo Algodonero* z roku 2009. Ten plně zkonsolidoval téma násilí na ženách v rámci meziamerického systému ochrany lidských práv.⁹⁴⁸ Dodnes MASLP shledal přímé porušení Úmluvy Belém do Pará ve 26 případech.⁹⁴⁹

Posledním mechanismem je pak následný mechanismus MESECVI, který vznikl dodatečně v rámci snah o další posílení implementace úmluvy. Jeho cílem je monitorovat a hodnotit přijímání závazků z úmluvy, podporovat ho a pomáhat kooperaci mezi členskými státy při implementaci úmluvy.⁹⁵⁰ MESECVI vydává závěry a doporučení jednotlivým smluvním státům,⁹⁵¹ publikuje tzv. hemisférické zprávy (*hemispheric reports*), ve kterých shrnuje pokrok i výzvy ve vztahu k naplňování Belém do Pará. Činnost MESECVI je rozprostřena mezi dva orgány. Prvním je Konference členských států (*Conference of State Parties*), politický orgán, který se zabývá národními zprávami států o naplňování úmluvy.⁹⁵² Druhým je pak Výbor expertů (*Committee of Experts*), který spolupracuje s Konferencí, předkládá jí doporučení a návrhy. Jde o více technický orgán, který tvoří nezávislí odborníci a odbornice vybraní členskými státy.⁹⁵³

⁹⁴³ Srov. BETTINGER-LOPEZ, *op. cit.*, str. 19.

⁹⁴⁴ Srov. *Loayza Tamayo proti Peru*, *op. cit.*; Rozsudek MASLP ze dne 08.12.1995 ve věci *Caballero Delgado a Santana proti Kolumbii*; Rozsudek MASLP ze dne 27.11.2003 ve věci *Maritza Urrutia proti Guatemale*.

⁹⁴⁵ *Penal Miguel Castro-Castro proti Peru*, *op. cit.*

⁹⁴⁶ *Taméž*, odst. 379.

⁹⁴⁷ GARCÍA RAMÍREZ, *op. cit.*, str. 233-234.

⁹⁴⁸ BETTINGER-LOPEZ, *op. cit.*, str. 29-30.

⁹⁴⁹ Srov. SUMMA. *Database of judgments* [online]. 2023 [cit. 07.01.2024]. Dostupné z: <https://summa.cejil.org>.

⁹⁵⁰ Čl. 1 Statutu MESECVI.

⁹⁵¹ *Taméž*, čl. 3.1 písm. a).

⁹⁵² *Taméž*, čl. 5.2, čl. 6.1.

⁹⁵³ *Taméž*, čl. 5.3, čl. 6.2.

2. Istanbulská úmluva

Istanbulská úmluva, celým názvem Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, je evropský regionální smluvní instrument směřující k potírání násilí na ženách a také nejnovější regionální regulace problematiky. K jejímu přijetí došlo dne 11. května 2011 v tureckém Istanbulu a v platnost vešla 1. srpna 2014. Do roku 2024 ji ratifikovalo 39 členských států Rady Evropy a Evropská unie. Turecko od ní však odstoupilo. Podepsaly ji všechny členské státy s výjimkou Ázerbájdžánu.⁹⁵⁴ Mimo okruh Rady Evropy k úmluvě přistoupil Izrael, Tunisko a Kazachstán.

V moment psaní této práce se jedná o nejrozvinutější dokument věnující se problematice násilí na ženách, který se označuje za „zlatý standard ochrany před násilím na ženách“.⁹⁵⁵ Nepřímo navazuje na Úmluvu Belém do Pará, avšak přijímá vyšší, podrobnější standard úpravy,⁹⁵⁶ a doplňuje se s univerzálním instrumentem CEDAW.⁹⁵⁷ Explicitně pojmenovává genderovou podmíněnost tohoto násilí, přináší bohatou škálu definic pojmů a zakotvuje státům povinnosti ve vztahu k právu každého, avšak především žen, na život bez násilí. Úmluva se ovšem stala také předmětem kontroverzí, dezinformací a tématem anti-genderového hnutí.⁹⁵⁸ Řada států se ji zdráhá ratifikovat, přestože ji od počátku podepsaly; jiné hovoří o odstoupení od ní nebo tak již učinily.

2.1. Proces tvorby Istanbulské úmluvy

Od roku 2005 (tedy až značnou dobu po začátku stejných tendencí v meziamerickém prostoru) se v Evropě začala zviditelňovat potřeba smluvního instrumentu v oblasti násilí na ženách. Na popud hlav členských států na summitu ve Varšavě začala od roku 2006 fungovat Pracovní skupina proti násilí na ženách Rady Evropy (*Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence*). Jmenoval ji generální tajemník Rady Evropy,⁹⁵⁹ skládala se z šesti odbornic a dvou odborníků⁹⁶⁰ a začala se tématem systematicky a analyticky zabývat. Došla k tomu,

⁹⁵⁴ RADA EVROPY. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210* [online]. 2021 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>.

⁹⁵⁵ Osobní konzultace s Marceline Naudi, profesorkou University of Malta a dřívější předsedkyní GREVIO, dne 14.02.2023 na University of Malta (Msida, Malta).

⁹⁵⁶ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 6.

⁹⁵⁷ Srov. ŠIMONOVIČ, *op. cit.*, str. 606.

⁹⁵⁸ Např. WITTENIUS, Marie. The transnational anti-gender movement in Europe. *Gunda Werner Institute*. [online]. 03.02.2022 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://www.gwi-boell.de/en/2022/02/03/the-transnational-anti-gender-movement-europe>.

⁹⁵⁹ ŠIMONOVIČ, *op. cit.*, str. 603.

⁹⁶⁰ RADA EVROPY. *Final Activity Report*, *op. cit.*

že existující, především *soft law* dokumenty Rady Evropy nestačí k posílení vnitrostátních snah o potírání tohoto násilí, a závazná specifická úprava by proto byla vhodná.⁹⁶¹

V reakci na to se ministryně a ministři spravedlnosti členských států Rady Evropy během svého zasedání v Jerevanu v roce 2006 rozhodli pověřit Evropský výbor pro trestní problémy (*European Committee for Crime Problems*) další analýzou tématu. Ten potvrdil potřebnost vzniku nové specifické úmluvy, což podpořilo i Parlamentní shromáždění Rady Evropy.⁹⁶² Následně zřídil v roce 2008 Výbor ministrů expertní *ad hoc* Výbor pro prevenci a odstranění násilí na ženách a domácího násilí (tzv. CAHVIO, *Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*). Skládal se ze zástupců a zástupkyň vlád jednotlivých členských států a měl za cíl navrhnout novou úmluvu.⁹⁶³ Během příprav se přihlíželo k judikatuře ESLP i k rozhodovací činnosti výboru CEDAW.⁹⁶⁴ V rámci tohoto procesu CAHVIO konzultovalo také neziskové a mezivládní nevládní.⁹⁶⁵ Přípravy trvaly dva roky, během kterých se CAHVIO setkalo devětkrát.⁹⁶⁶ V prosinci 2009 CAHVIO zahájilo proces vyjednávání úmluvy a o rok později dokončilo její znění.⁹⁶⁷

Proces přijímání na úrovni Rady Evropy pak skončil dne 11. května 2011 v Istanbulu, kdy úmluvu přijal Výbor ministrů. Úmluva vstoupila v platnost 1. srpna 2014 (vyžadovala pro to ratifikaci alespoň deseti států a zároveň alespoň osmi členy Rady Evropy,⁹⁶⁸ kterými se staly Albánie, Andorra, Rakousko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Itálie, Portugalsko, Španělsko, Turecko a Srbsko⁹⁶⁹).

2.2. Anatomie Istanbulské úmluvy

Hlavní účel této úmluvy je jednoznačný: „*chránit ženy proti všem formám násilí a předcházet, stíhat a odstraňovat násilí na ženách a domácí násilí; přispět k odstranění všech forem diskriminace žen a prosazovat skutečnou rovnost mezi ženami a muži, včetně posílení postavení žen*“.⁹⁷⁰ Je vystavěna na čtyř hlavních pilířích, a to prevenci, ochraně, stíhání a koordinaci politik (v angličtině „čtyři P“: *prevention, protection,*

⁹⁶¹ *Tamtéž*, str. 79 a n.

⁹⁶² Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 15, 17.

⁹⁶³ ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 603.

⁹⁶⁴ *Tamtéž*, str. 605.

⁹⁶⁵ Např. AMNESTY INTERNATIONAL. *Time to take a stand: Amnesty International opposes amendments that will weaken the Council of Europe treaty on violence against women* [online] 2011 [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/ior61/004/2011/en/>.

⁹⁶⁶ ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 604.

⁹⁶⁷ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 19; ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 604.

⁹⁶⁸ Čl. 75 odst. 3 Istanbulské úmluvy.

⁹⁶⁹ RADA EVROPY. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210*, *op. cit.*

⁹⁷⁰ Čl. 1 odst. 1, písm. a) a b) Istanbulské úmluvy.

prosecution, co-ordinated polices).⁹⁷¹ Pro dosažení svého účelu kombinuje genderově specifický a neutrální přístup. To znamená, že míří jednak na násilí na ženách a jeho specifika pro ženy; jednak se věnuje domácímu násilí, u kterého uznává, že sice disproporčně zasahuje ženy a je také genderově podmíněné, avšak obětí může být kdokoli⁹⁷² („*Smluvní strany se vyžívají, aby tuto Úmluvu uplatňovaly na všechny oběti domácího násilí. Při provádění ustanovení této Úmluvy budou smluvní strany věnovat zvláštní pozornost ženským obětem násilí založeného na pohlaví.*“⁹⁷³).

Úmluva je uvozena preambulí, po které následuje 81 článků seskupených do 12 hlav, z nich je 65 substantivní povahy. První hlava se týká účelu úmluvy, definicí a obecných povinností, druhá hlava uceleného přístupu a shromažďování údajů. Následuje třetí hlava zaměřená na prevenci a čtvrtá se orientuje na ochranu a podporu. Hlavy pět a šest pokrývají hmotné a procesní normy. Hlava sedmá se věnuje migraci a azylu, osmá mezinárodní spolupráci a devátá kontrolnímu mechanismu. Poslední tři hlavy se postupně zabývají vztahem k jiným mezinárodním instrumentům, změnami úmluvy a závěrečnými ustanoveními. Na okraj podotýkám, že kde úmluvu cituji, pracuji s aktualizovaným překladem textu do češtiny, který vznikl pod vedením Heleny Válkové jako vládní zmocněnkyně pro lidská práva.

2.2.1. Identifikovatelné lidskoprávní techniky

V Istanbulské úmluvě lze sledovat výrazné lidskoprávní zakotvení a techniky. Lidskoprávní zásady úmluvy vyčteme již z preambule úmluvy. Hned úvodem dává výskyt násilí do souvislosti s historickými nerovnostmi, tématem rovnosti pohlaví i systematickým porušováním lidských práv. Pojmenovává strukturální charakter násilí a sociokulturní vliv na jeho výskyt.

Úmluva je jednoznačným provedením techniky specifického přístupu (technika III), která se projevuje formulací komplexní škály specifických závazků. Je zároveň doplněna o působení technik propojujících násilí na ženách se zákazem diskriminace (technika I) a s porušováním zakotvených práv (technika II), přičemž vliv techniky I je z nich silnější. Istanbulská úmluva je protkaná jazykem a koncepty antidiskriminačního práva, výslovně se věnuje zákazu diskriminace jako samostatné povinnosti (na rozdíl od meziamerické úpravy, která zákaz diskriminace považuje za součást práva žen na život bez násilí). Zapojení techniky II se pak zdá spíše symbolické. Obsahu úmluvy z pohledu hlavní techniky III se detailně zabývám ve zbytku této podkapitoly; nyní představím techniku I a II v kontextu Istanbulské úmluvy.

⁹⁷¹ RADA EVROPY. *Four pillars of the Istanbul Convention* [online]. 2023 [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/coe-istanbulconvention-brochure-en-r03-v01/1680a06d4f>.

⁹⁷² ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 604; Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 19.

⁹⁷³ Čl. 2 odst. 2 Istanbulské úmluvy.

Zásadě nediskriminace se úmluva věnuje podrobně. Zavazuje státy k odsouzení a odstraňování všech forem diskriminace žen (článek 4 odst. 2) a explicitně vyžaduje provádění úmluvy bez jakékoli diskriminace na základě širokého demonstrativního výčtu možných diskriminačních důvodů („*poblaví, genderu, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, sexuální orientace, genderové identity, věku, zdravotního stavu, zdravotního postižení, rodinného stavu, postavení migranta nebo uprchlíka či jiného postavení*“) (článek 4 odst. 3). Tento seznam diskriminačních důvodů přitom vychází z již existujících instrumentů jako CEDAW, ICCPR, ICESCR, CAT a judikatury ESLP. Nepředstavuje tak zcela nový standard, a to ani co do zahrnutí genderové identity a sexuální orientace.⁹⁷⁴ V témž ustanovení také legitimizuje pozitivní opatření, jakožto kroky potřebné k potírání genderově podmíněného násilí (článek 4 odst. 4). Nakonec mají státy do provádění úmluvy vždy promítat genderové hledisko a podporovat v tomto procesu rovnost žen a mužů s důrazem na posilování práv žen (článek 6).

Přístup opřený o již existující lidská práva lze pak najít v dalších ustanoveních, ač spíše krátce. Úmluva například uvádí, že v případě přijímání relevantních opatření mají být jejich „*těžšíštěm [...] lidská práva všech obětí*“ (článek 12 odst. 3), že všechna přijatá opatření se mají zaměřovat na „*lidská práva a bezpečí obětí*“ (článek 18 odst. 3), nebo vyžaduje, aby byl trestní proces ve věci násilí na ženách „*v souladu se základními zásadami lidských práv*“ (článek 49 odst. 2). Úmluva výslovně nevyjmenovává obecnější, neutrální lidská práva, která s násilím souvisejí, jak to činí Úmluva Belém do Pará. Toto propojení je však citelné i z obsahu úmluvy. Obsahuje totiž stejné zásady a normy jako ICCPR, ICESCR, CAT a staví na dřívějších instrumentech jako CEDAW nebo EÚLP.⁹⁷⁵

2.2.2. Procesní zásady

Co se formálních a technických zásad úmluvy týče, nachází se v posledních třech hlavách a také v hlavě druhé. Istanbulskou úmluvu mohly podepsat členské státy Rady Evropy, nečlenské státy, které se podílely na její přípravě, a Evropská unie (článek 75 odst. 1). Zároveň po jejím vstupu v platnost může k úmluvě přistoupit jakýkoli nečlenský stát Rady Evropy, který se nepodílel na její tvorbě, pokud s tím bude souhlasit většina smluvních stran a Výbor ministrů (článek 76). Na vnitrostátní úrovni je potřeba ji ratifikovat, přijmout či schválit (článek 75 odst. 2). Úmluvu je možné vypovědět (článek 80). Zavádí se i specifický proces změny úmluvy (článek 72).

Úmluva v zásadě neumožňuje smluvním stranám vznášet výhrady ke znění úmluvy s výjimkou několika taxativně stanovených ustanovení (článek 78 odst. 1). Taková výhrada

⁹⁷⁴ BENÁTSKÁ KOMISE RADY EVROPY, *op. cit.*, odst. 32-37.

⁹⁷⁵ *Tamtéž*, odst. 17.

pak bude platná pět let ode dne vstupu v platnost a může být dále obnovena (článek 79 odst. 1). Do procesu přezkumu výhrad se originálně zapojuje i mechanismus zvaný GREVIO (*Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*), kterému má smluvní strana vysvětlit, proč trvá na určité výhradě (článek 79 odst. 3). Ustanovení umožňující výhradu jsou:

- článek 30 odst. 2, který se týká poskytování odškodnění státem v rozsahu, ve kterém se ho oběti nedostane od pachatele či jiných dostupných mechanismů;
- článek 44 odst. 1, písm. e), který se týká působnosti úmluvy a zavedení jurisdikce státu na činy, které spáchá osoba obvykle pobývajících na jeho území;
- článek 44 odst. 3, který zamezuje tomu, aby jurisdikce státu ve vztahu k trestným činům sexualizovaného násilí, nuceného sňatku, mrzačení ženského genitálu, nuceného potratu či násilné sterilizace závisela na oboustranné trestnosti činu ve vztahu k zemi, kde k činu došlo;
- článek 44 odst. 4, který zavádí, že pokud občan státu nebo osoba s obvyklým pobytem na území státu spáchá trestný čin sexualizovaného násilí, nuceného sňatku, mrzačení ženského genitálu, nuceného potratu či násilné sterilizace (typicky v zahraničí), nesmí stát podmiňovat stíhání oznámením oběti nebo informováním ze strany státu, kde k činu došlo;
- článek 55 odst. 1, jenž po státech žádá, aby vyšetřování méně závažných forem fyzického násilí nezáviselo „na oznámení nebo žalobě ze strany oběti, pokud byl trestný čin spáchán celkově nebo částečně na jejich území“, a stanovuje, že „řízení může pokračovat i tehdy, pokud oběť stáhne svou výpověď nebo trestní oznámení“;
- článek 58, který nastavuje dostatečně dlouhou promlčecí dobu u trestných činů nuceného sňatku, mrzačení ženských pohlavních orgánů, nuceného přerušování těhotenství a nucené sterilizace;
- a článek 59 komplexně se zabývající problematikou povolení k pobytu.

Přehled historicky všech 70 vznesených výhrad shrnuje následující tabulka, jejíž data blíže, především kvantitativně, analyzuji v následující komparativní podkapitole. Hvězdička přitom označuje výhrady, které již stát stáhl:

	30/2	44/1/e	44/3	44/4	55/1	58	59
Andorra	x						
Arménie	x				x	x	x
Chorvatsko	x						

Kypr	x						
ČR		x					
Dánsko			x				
Finsko					x		
Francie		x	x	x		x	
Gruzie	x						
Německo		x*					x* ⁹⁷⁶
Řecko		x	x	x			
Irsko	x		x				
Lotyšsko					x		
Lichtenštejnsko		x	x				x
Malta	x	x					x*
Monako	x	x	x	x			x
Severní Makedonie	x		x		x		x
Polsko	x	x			x	x	
Moldávie	x						x
Rumunsko	x	x	x	x	x		x
Srbsko	x	x*	x*	x*			
Slovensko	x	x	x	x	x	x	x
Švédsko			x			x	
Švýcarsko		x	x		x		x
Ukrajina	x						
Spojené království			x				x

⁹⁷⁶ Pouze k odstavcům 2 a 3.

Vedle výhrad úmluva stanoví, že smluvní strana může vznést výkladové prohlášení, ve kterém si určí, že v případě činů psychického násilí a nebezpečného pronásledování se místo trestních sankcí rozhoduje aplikovat sankce netrestní povahy (článek 78 odst. 3). Zatím státy vznesly 16 výkladových prohlášení různé povahy. Belgie či Francie a Estonsko jeho pomocí specifikovaly, jaký státní orgán se stane koordinačním orgánem pro téma násilí na ženách, Španělsko potvrdilo svůj závazek přijmout potřebné vnitrostátní změny pro plnou implementaci úmluvy, Dánsko a Nizozemsko vymezily teritorium, pro které je úmluva platná.

Vůči výhradám je zároveň možné vznášet námitky. I této možnosti státy využívají, doposud tomu tak bylo ve 13 případech. Šlo o situace vztahující se k Polsku a Ukrajině. Obě země totiž k úmluvě vznesly výkladové prohlášení o tom, že budou úmluvu aplikovat v souladu s vlastní ústavou. Takovou deklaraci však celkem sedm jiných smluvních států označilo za *de facto* výhradu obecného charakteru a vymezily se vůči ní v tom smyslu, že taková výhrada není přijatelná. Nicméně zároveň výslovně uvedly, že daná námitka nebrání vstupu úmluvy v platnost ve vztahu mezi státem vznášejícím substantivní výhradu a státem ji odmítajícím a vede pouze k tomu, že mezi těmito státy nelze profitovat z dotčené výhrady.

Dalším principem fungování úmluvy je povinnost států přijímat koordinační přístup v souvislosti s jejím naplňováním (článek 7), na který by měl dohlížet jeden vybraný státní orgán (článek 10). Stát má také zajistit zdroje pro řádnou implementaci (článek 8), do níž má zapojit i nevládní organizace a občanskou společnost (článek 9). Pokud by při provádění či interpretaci Istanbulské úmluvy vyvstal jakýkoli spor, mají se strany pokusit vyřešit ho pomocí alternativních způsobů řešení konfliktů (zejména vyjednávání, smírní řízení, rozhodčí řízení) (článek 74). Nakonec platí, že úmluva neovlivňuje povinnosti plynoucí z jiných mezinárodních instrumentů (článek 71) a podobně se nedotýká ani již účinných vnitrostátních norem (článek 73).

2.2.3. Definice

Istanbulská úmluva je unikátní počtem a rozsahem definic, které obsahuje. Úmluva stanovuje svůj rozsah na všechny formy násilí na ženách, včetně domácího násilí, a uplatní se během dob míru i během trvání ozbrojeného konfliktu (článek 2). Ve článku 3 definuje:

- a) násilí na ženách jako „*porušení lidských práv a formu diskriminace žen a [...] všechny násilné činy založené na pohlaví, které vedou nebo pravděpodobně povedou k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení žen, včetně brožeb takovým činem, donucování či svévolného zbavení svobody, at' na veřejnosti nebo v soukromí*“ (článek 3 písm. a).
- b) a zároveň genderově podmíněné násilí na ženách, tedy „*násilí zaměřené proti ženě proto, že je žena, nebo které postihuje ženy nepoměrně více*“ (článek 3 písm. d).

Na první pohled se tak zdá, že úmluva zavádí „násilí na ženách“ a „genderově podmíněné násilí na ženách“ jako dva odlišné, samostatné pojmy. Avšak na druhý pohled tomu tak není. Nejde o rozdíl mezi násilím na ženách *lato sensu* (tzn. násilím nepodmíněným genderem) a *stricto sensu* (tzn. násilím genderově podmíněným; srov. první část práce). Oba pojmy jsou spojené výhradně s genderovou podmíněností, což lze u první definice usoudit ze slov „forma diskriminace žen“ a „založené na pohlaví“. Oba pojmy v podstatě kopírují a rozdělují do dvou termínů jedinou definici genderově podmíněného násilí na ženách uvedenou v obecném komentáři č. 19 k CEDAW.⁹⁷⁷ I s přihlédnutím ke konkrétním druhům násilí, kterým se úmluva věnuje dále (hlava 5) a které jsou očividně genderově podmíněné, tak dle mého názoru není významový rozdíl mezi oběma termíny. Působí to, že úmluva vytváří následující rovnici a zavádí tak tři synonymní termíny: násilí na ženách = genderově podmíněné násilí na ženách = násilí zaměřené proti ženě proto, že je žena, nebo které postihuje ženy nepoměrně více.

V každém případě je z definic jasné, že úmluva dává rovnítko mezi násilím na ženách a diskriminací a porušování lidských práv. Uchopuje širokou škálu násilného jednání ve všech sférách života, v různé úrovni intenzity od výhrůžek a počátečního nebezpečí po dokonané trestné činy („[...] které vedou nebo mohou vést [...]“). V porovnání s většinou starších dokumentů přidává úmluva do definice i pojem „ekonomické újmy“.

V další řadě přináší první závaznou mezinárodní definici domácího násilí:⁹⁷⁸ „*všechny činy fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, ke nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti nebo mezi bývalými či současnými manželi a partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společné bydliště s obětí*“ (článek 3 písm. b). U této definice stojí za pozornost široký okruh vztahů, kde může k domácímu násilí docházet. Jde v ní rozpoznat tři modalitý páčání tohoto násilí. První z nich se týká násilí pramenícího ze společného soužití („*v rámci [...] domácnosti*“). Pod to může patřit například i násilí mezi spolubydlícími, kamarády či spolužáky na koleji, a zohledňuje se tak zvláštní vliv, v některých případech až závislost, vznikající, když spolu dvě osoby žijí. Za druhé jde o rodinné a mezigenerační násilí, které souvisí s dynamikou rodinných vztahů. Poslední je partnerské násilí nebo také násilí v intimním vztahu, a to bez ohledu na to, zda vztah stále trvá. V případě mezigeneračního a partnerského násilí definice nevyžaduje společné soužití, čímž termín „domácí násilí“ nabývá široký rozsah, jdoucí daleko za obývání společné domácnosti. Jak bylo řečeno, definice je neutrální a zajišťuje ochranu všem osobám.

⁹⁷⁷ Srov. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 40 a 44.

⁹⁷⁸ ŠIMONOVIC, *op. cit.*, str. 60.

V neposlední řadě úmluva přesně definuje, co považuje za gender, tedy „*společensky ustanovené role, chování, jednání a vlastnosti, které daná společnost pokládá za odpovídající pro ženy a muže*“ (článek 3 písm. c). Označuje tak právě tyto normy a vzorce, místo biologického pohlaví, za příčinu násilí na ženách.

2.2.4. Substantivní závazky

Základním kamenem Istanbulské úmluvy je povinnost státu zajišťovat „*právo každého, zejména žen, na život bez násilí ve veřejné i soukromé oblasti*“ (článek 4 odst. 1). Toto specifické právo zavazuje stát k tomu, aby sám nepáchal jakékoli násilí vůči ženám (článek 5 odst. 1) a aby jednal s *due diligence* ve vztahu k násilí, které spáchají nestátní aktéři (článek 5 odst. 2: „*Smluvní strany přijmou legislativní a jiná opatření nezbytná k výkonu náležité péče za účelem předcházení, vyšetřování, trestání a odškodňování za násilné činy spadající do působnosti této Úmluvy, kterých se dopustí nestátní subjekty.*“). Úmluva standard *due diligence* používá v zásadě jako synonymum pro pozitivní povinnosti,⁹⁷⁹ skládající se z prevence, vyšetřování, trestání a odškodňování.

Formulace *due diligence* v úmluvě se však setkala s kritikou. Jeho textace ji totiž propojuje pouze s nestátními subjekty. Podle Stoyanové se tak jazykovým výkladem nevztahuje na jednání, kterého se dopustí stát.⁹⁸⁰ Ustanovení vyvolává dojem, jako by bylo třeba aplikovat *due diligence* pouze v případě nestátního pachatele; jako by uložení státu a jeho orgánům nepáchat násilí v prvním odstavci samo o sobě stačilo a již nebylo potřeba přidávat povinnosti druhého odstavce. Takové dělení působí nedokonale a zmatečně.⁹⁸¹

Mám za to, že tato kritika je oprávněná a zároveň jde částečně překlenout výkladem.⁹⁸² Nutnost prevence státního násilí lze dle mého názoru dovést jazykovým výkladem přímo ze zákazu páčání násilí státem („*[...] zajistí, aby státní orgány, úředníci, zástupci státu, instituce a další subjekty jednající jménem státu postupovali v souladu s touto povinností*“).⁹⁸³ Z téhož ustanovení dovozují i implicitní povinnosti vyšetřit, odstíhat a potrestat pachatele. Bylo by totiž rozporné s předmětem a účelem úmluvy, aby výslovný zákaz závažného jednání nebyl zcela automaticky propojen s nutností takové jednání prošetřit a potrestat. Podobně by se dalo argumentovat u povinnosti odškodnit oběť, avšak sporněji. Je totiž otázkou, zda má dost pevnou normativní pozici v mezinárodním právu, aby ji bylo možné stejně snadno propojit se závazkem zdržet se určitého jednání.

⁹⁷⁹ Srov. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 57 až 60.

⁹⁸⁰ STOYANOVA, *op. cit.*, str. 3, 8, 26, 27.

⁹⁸¹ *Tamtéž*, str. 27.

⁹⁸² Srov. OSN. *Vídeňská úmluva o smluvním právu*. 23.05.1969, UNTS vol. 1155, p. 331 (VÚSP), čl. 31 odst. 1.

⁹⁸³ Čl. 5 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

V každém případě tyto abstraktnější povinnosti úmluva dále podrobně rozpracovává ve svých hmotněprávních ustanoveních. Substantivní úpravu koncentruje do tří tematických „clusterů“, které zároveň reprezentují tři ze čtyř hlavních pilířů úmluvy: (i) prevence, (ii) ochrana obětí a (iii) právní nástroje či možnosti řešení (tedy širší pojetí povinnosti „stíhat“).

Nejprve k prevenci, tedy povinnosti stran přijmout „*nezbytná legislativní a jiná opatření ke předcházení všech forem násilí spadajících do působnosti této Úmluvy, spáchaných jakoukoli fyzickou nebo právní osobou*“ (článek 12 odst. 2). Stát má v rámci prevence povinnost zvyšovat povědomí a celospolečenskou osvětu o fenoménu (článek 13), podporovat vzdělávání ve formálním i neformálním vzdělávacím systému (článek 14), a to i v kontextu sexuální výchovy,⁹⁸⁴ a také pro odbornice a odborníky přicházející do kontaktu s oběťmi (článek 15). Nejčastější formou naplňování této povinnosti jsou plošné osvětové kampaně, měly by však mít dostatečně dlouhou časovou dotaci a celostátní působnost a je třeba je následně vyhodnocovat.⁹⁸⁵ Požadavek na tyto činnosti souvisí s článkem 12 odst. 1, který úmluva téměř doslovně přebírá z článku 5 CEDAW. Týká se potřeby měnit škodlivé sociokulturních tradice a zvyky, které mohou posilovat výskyt násilí na ženách. Stát by měl do těchto aktivit zapojit i neziskový sektor a organizace pracující s ženami a oběťmi.⁹⁸⁶

Stát má také budovat preventivní a léčebné programy pro původce násilí (článek 16). Předpokládá se zde rovněž zapojení soukromého sektoru, především médií (článek 17). Do kategorie prevence jde nakonec dle mého názoru zařadit i povinnosti státu systematicky a pravidelně sbírat data a statistiky týkající se násilí na ženách (článek 11 odst. 1 a 2). Tato data pak mají sloužit pro účely šetření GREVIO a také by měla být přístupná veřejnosti (článek 11 odst. 3 a 4).

Druhým pilířem je ochrana a podpora obětí násilí. Smluvní strany mají přijmout „*legislativní nebo jiná opatření nezbytná ke ochraně všech obětí před jakýmkoliv dalšími násilnými činy*“ (článek 18 odst. 1). Taková opatření mají být citlivá vůči obětem a genderové podmíněnosti násilí, především obětem se specifickou zranitelností, a zabránovat vzniku sekundární újmy (článek 18 odst. 3). Zároveň by podpora obětem neměla být podmíněna tím, že oběť podá trestní oznámení (článek 18 odst. 4), což se v těchto případech často neděje. Oběti pak mají právo na informace o svých právech a možnostech podpory, a to i ve svém jazyce (článek 19).

⁹⁸⁴ GREVIO. *Mid-term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports*. [online]. 01.02.2022. [cit. 30.12.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/prems-010522-gbr-grevio-mid-term-horizontal-review-rev-february-2022/1680a58499> (dále jen „Mid-term review“), odst. 164-165.

⁹⁸⁵ *Tamtéž*, odst. 143-144, 152.

⁹⁸⁶ *Tamtéž*, odst. 138.

Následně mají existovat odborné služby podpory obětem, které lze rozdělit na služby obecné (článek 20) a specializované (článek 22 a následující). Služby obecného charakteru by měly obsahovat právní a psychologické poradenství, materiální pomoc, pobytové služby, možnosti edukace a sociální rehabilitace, zdravotní péči a sociální poradenství.

Specializované služby se pak již hlouběji zaměřují specificky na pomoc ženským obětem a jejich dětem. Měly by mít přístup zaměřený na oběť, vycházející z genderových specifik tohoto násilí,⁹⁸⁷ být maximálně koncentrované do jednoho prostoru (článek 18 odst. 3) a zaměřovat se na širokou škálu forem násilí na ženách, nikoli jen na domácí násilí, jak tomu občas bývá.⁹⁸⁸ Všechny typy služeb mají být dostatečně finančně podpořené státem.⁹⁸⁹ Pod specializované služby patří zřizování azylových ubytování (článek 23), nonstop telefonických linek pomoci (článek 24) a krizových center pro oběti sexualizovaného násilí (článek 25), služby pro dětské svědky (článek 26).

V neposlední řadě se úmluva snaží podporovat ohlašování trestných činů. Smluvní strany mají „povzbuzovat“ všechny osoby, které se stanou svědky násilí nebo mají za to, že k takovému činu může dojít, aby jednání nahlásily (článek 27). Podobně je tomu ze strany odbornic a odborníků, u kterých úmluva vyžaduje, aby jim „zásady mlčenlivosti [...] nebránily v možnosti za vhodných podmínek podat oznámení“ (článek 28).

Článek 28 je přitom třeba vnímat v nuancích. Je potřeba zdůraznit, že článek míří na „vhodné podmínky“ pro oznamování, nezavádí obligatorní oznamování činů.⁹⁹⁰ To by ani nebylo záhodno. Za prvé, rozhodnutí o tom, zda by se měl trestný čin oznámit, má patřit výhradně dospělé oběti (v případě dětských obětí je debata pochopitelně odlišná a posílená oznamovací povinnost je namístě). Je to totiž právě ona, za kterou udělal rozhodnutí o jejím životě a osudu někdo jiný. Pokud i rozhodnutí o tom, že se tím, co se jí stalo, začne zabývat stát, učiní někdo jiný, může se opakovat scénář, ve kterém oběť nemá moc a kontrolu nad svým osudem. Povzbuzování osob odlišných od oběti v oznamování trestné činnosti je tak nutné vnímat opatrně a ne jako imperativ, že každé podezření nebo domněnka by měly vést k trestnímu oznámení.

Za druhé, podpora oznamování trestných činů musí jít ruku v ruce s posilováním vzdělávání orgánů činných v trestním řízení a budováním šetrné a citlivé trestní procedury, jež oběti neretraumatizuje. Pokud totiž trestní oznámení znamená, že oběť bude čelit stigmatizujícímu

⁹⁸⁷ *Tamtéž*, odst. 256.

⁹⁸⁸ *Tamtéž*, odst. 259.

⁹⁸⁹ *Tamtéž*, odst. 253.

⁹⁹⁰ BENÁTSKÁ KOMISE RADY EVROPY, *op. cit.*, odst. 87.

přístupu, který její újmu prohloubí, není možné bojovat s latencí násilí posilováním oznamovací povinnosti na úkor bezpečí a duševní integrity oběti. Tuto linii ostatně podporuje i GREVIO, které se vymezuje proti bezmeznému, blanketnímu povinnému hlášení činů, a to právě z důvodu bezpečnosti a respektu k autonomii oběti.⁹⁹¹

Do kategorie ochrany obětí zároveň řadím specifickou oblast migrace a azylu. Cílem úpravy je zajistit práva obětí především domácího násilí, které jsou závislé na pobytovému statusu svého násilného partnera (článek 59). Úmluva také požaduje, aby prchnutí z důvodu násilí na ženách či obav z něj platilo za formu pronásledování ve smyslu Úmluvy OSN o právním postavení uprchlíků⁹⁹² (článek 60). Podporuje genderově citlivý výklad dalších důvodů pronásledování v této úmluvě OSN, stejně jako během rozhodování o azylu dle vnitrostátního práva. Nakonec úmluva přináší zásadu nenavracení (*non-refoulement*), tedy princip, dle kterého nemají být oběti násilí na ženách „bez ohledu na svůj status nebo pobytový režim za žádných okolností vráceny do kterékoli země, kde by byly ohroženy na životě nebo kde by mohly být vystaveny týrání nebo nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání“ (článek 61).

Do třetice se úmluva věnuje právním nástrojům řešení, co do hmotných i procesních norem, trestních i občanskoprávních. V první řadě úmluva definuje jednání, které mají smluvní strany kriminalizovat. Jde o psychické násilí (článek 33), nebezpečné pronásledování (článek 34), fyzické násilí (článek 35), sexuální násilí, včetně znásilnění (článek 36), nucený sňatek (článek 37), mrzačení ženských pohlavních orgánů (článek 38), násilné přerušování těhotenství a násilnou sterilizaci (článek 39). Poslední činem je sexuální obtěžování, u kterého si může smluvní strana zvolit mezi trestněprávními a jinými sankcemi (článek 40). Všechna tato jednání jsou jasně definovaná a státy mají přijmout „nezbytná legislativní nebo jiná opatření“ pro zajištění jejich trestnosti. Ve všech případech má být trestná i jakákoli forma účastenství a pokus (článek 41). Žádný z těchto činů nesmí být ospravedlňován kulturou, tradicemi či takzvanou „ctí“ (článek 12 odst. 5 a 42).

Blíže se zastavím u trestného činu znásilnění jakožto tématu aktuálního i pro Českou republiku (kterému se budu věnovat v poslední části práce). Istanbulská úmluva vyžaduje kriminalizaci úmyslného jednání ve třech formách: „(a) provedení vaginálního, análního nebo orálního vniknutí sexuální povahy do těla druhé osoby jakoukoli částí těla nebo předmětem bez jejího souhlasu; (b) vykonání jiných činů sexuální povahy s osobou bez jejího souhlasu; (c) přinucení jiné osoby bez jejího souhlasu k činům sexuální povahy s třetí osobou“ (článek 36 odst. 1). Strany musejí zajistit, aby toto jednání bylo trestné, i pokud k němu dojde v současném či bývalém partnerském vztahu (článek 36 odst. 3). Ustanovení také

⁹⁹¹ *Mid-term review*, op. cit., odst. 302.

⁹⁹² Srov. OSN. Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků. 28.07.1951, UNTS vol. 189, p. 137.

přináší definici souhlasu se sexuální aktivitou, kterou je dobrovolný projev svobodné vůle „*posuzovaný v kontextu souvisejících okolností*“ (článek 36 odst. 2). Jde tedy o širokou definici, která subsumuje řadu druhů sexualizovaného násilí a která staví vysoké nároky pro vnitrostátní definici trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Seznam zakázaných jednání doplňuje ještě seznam přitěžujících okolností, kam patří například opakování činu, spáchání násilí na dítěti nebo v jeho přítomnosti, použití zbraně nebo recidiva (článek 46). Všechny vyjmenované činy mají být stíhány bez ohledu na vztah mezi pachatelem a obětí (článek 43) a měly by za ně následovat „*účinné, přiměřené a odrazující*“ sankce (článek 45). Ve vztahu k trestným činům sexuálního násilí, nuceného sňatku, mrzačení ženských pohlavních orgánů a násilného přerušování těhotenství či násilné sterilizaci by smluvní strana měla nastavit dostatečně dlouhou dobu promlčení (článek 58).

Při šetření těchto trestných činů přitom platí zákaz povinného alternativního řešení sporů (článek 48). Závažné formy násilí, především sexualizovaného a domácího, jsou kontraindikací k povinným alternativním postupům, zejména mediaci a restorativní justici, jelikož mohou vést k ohrožení či retraumatizaci oběti. Zákaz takového obligatorního postupu je tedy žádoucí. Z ryze jazykového hlediska si však dovoluji drobné pozastavení nad slovem „spor“ ve formulaci. To se na situace násilí nejeví přiléhavé. Jednak se termín spor typicky neužívá ve spojení s trestním procesem (ač ustanovení mluví i na něj⁹⁹³). Jednak není přiměřené nazývat situaci, kdy jedna osoba spáchala na druhé závažné násilné porušení lidských práv, „sporem.“

Hmotněprávní úpravu úmluva následně doplňuje o tu procesní. V obecné rovině mají strany povinnost zajistit rychlé, účinné vyšetřování a stíhání násilného činu, které respektuje práva obětí a je v souladu s lidskými právy (článek 49). Úmluva po stranách žádá, aby dokázaly „*neprodleně a přiměřeně*“ jednat v akutních situacích, kdy se děje nebo hrozí násilí, a nabídly oběti adekvátní ochranu (článek 50 odst. 1). Jejich postup by měl být vždy genderově citlivý a měl by obsahovat řádné hodnocení rizik pro oběť.⁹⁹⁴ Příslušné orgány by také měly být schopné pracovat preventivně (článek 50 odst. 2), například tedy přijímat preventivní opatření nebo včas sbírat důkazy. V každém případě mají odpovědné orgány podstoupit tzv. *risk assessment*, tedy hodnocení „*rizika smrti, závažnosti situace a rizika opakovaného násilí*“ (článek 51). Vždy by mělo být prioritou bezpečí oběti, měla by proto existovat možnost zabránit pachateli domácího násilí kontakt s obětí a vstup do obydlí (článek 52) a uložit jiná omezující či ochranná opatření (článek 53).

⁹⁹³ Srov. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 251.

⁹⁹⁴ *Mid-term review, op. cit.*, odst. 420-421, 439-441.

Co se již samotného trestního procesu týče, smluvní strana má zajistit, aby stíhání činu nebylo podmíněno oznámením oběti nebo její výpovědí (článek 55). Během řízení by měla být bezpodmínečně respektována řada práv a zájmů obětí a jejich specifických potřeb, zejména právo na informace,⁹⁹⁵ ochrana před opakovanou viktimizací a traumatizací,⁹⁹⁶ poskytování služeb odborné pomoci, ochrana soukromí a podoby oběti, zabránění styku oběti s pachatelem nebo zohlednění zvláštní zranitelnosti dětských obětí a svědků (článek 56). Oběti mají také významné právo na právní podporu a bezplatnou právní pomoc (článek 57). Státy se mají dále zaměřit na řádný sběr důkazního materiálu, který má být důkladný a zároveň respektující k oběti.⁹⁹⁷ Úmluva zakazuje, aby se oběti kladly otázky mířící na její sexuální minulost, vztahy a chování, pokud to nebude opravdu nezbytné (článek 54).

Zároveň úmluva zavádí právo oběti na náhradu újmy od pachatele za každý vyjmenovaný trestný čin (článek 30 odst. 1). To může stát zajistit svou spoluúčastí na odškodnění oběti ze státních zdrojů, které může následně vymáhat od pachatele (článek 30 odst. 2 a 3).

Mimo právě popsané trestněprávní nástroje ochrany před násilím úmluva podporuje, aby oběti měly k dispozici také nástroje občanského práva, a to v obraně jak před jednáním pachatele (článek 29 odst. 1), tak nečinným státem (článek 29 odst. 2). Článek 31 pak zakotvuje zohledňování násilí v soudních řízeních o péči o nezletilé dítě a styk s ním, a tedy i zajištění, aby násilný rodič neohrozil dítě. Krom toho vyžaduje vyvození občanskoprávních následků v případech nucených sňatků, díky kterým by bylo možné dovést neúčinnost, neplatnost či zajistit rychlý rozvod (článek 32).

Nakonec se úmluva věnuje podmínkám mezinárodní spolupráce v civilních i trestních případech (článek 62) s cílem usnadnit obětem přeshraniční oznamování trestných činů, vydávání pachatelů, předávání informací (článek 64). Také má podpořit rozvojovou pomoc v dané problematice a koordinovat kontinuitu ochranných opatření pro oběti v případě přítomnosti přeshraničního prvku (článek 63).

2.2.5. Mechanismy kontroly

Istanbulská úmluva předvídá svůj vlastní mechanismus kontroly. V rámci něj vznikly dva orgány: Expertní skupina pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí, takzvané GREVIO (článek 66), a Výbor smluvních stran (článek 67).

⁹⁹⁵ *Tamtéž*, odst. 496.

⁹⁹⁶ *Tamtéž*, odst. 492.

⁹⁹⁷ *Tamtéž*, odst. 444-445.

Posláním GREVIO je dohlížet na provádění úmluvy. Skládá se z 10 až 15 expertek a expertů volených Výborem smluvních stran na návrh smluvních stran (v moment psaní této práce je členek a členů právě 15⁹⁹⁸). Jejich mandát je čtyřletý. GREVIO přijímá obecná doporučení související s prováděním úmluvy (článek 69). Výbor smluvních stran je politickým orgánem a skládá se ze zástupkyň a zástupců smluvních stran Istanbulské úmluvy. Výbor na základě zpráv a zjištění GREVIO přijímá doporučení k nápravě zjištěných nedostatků.

Oba tyto orgány spolupracují na vícefázovém procesu, kterým se hodnotí naplňování úmluvy ze strany smluvních stran. Tento postup detailně popisuje článek 68 Istanbulské úmluvy. Nejprve GREVIO připraví dotazník,⁹⁹⁹ který smluvní stát vyplní a svou zprávu předloží generálnímu tajemníkovi Rady Evropy. GREVIO tuto zprávu projedná se smluvní stranou a následuje proces několikakolového hodnocení.

Během něj smluvní strany vyplňují další dotazníky, které se mohou zaměřovat pouze na určité téma nebo ustanovení úmluvy. GREVIO také sbírá informace od nevládních, především ženskoprávních, organizací, národních lidskoprávních institucí, orgánů Rady Evropy i jiných mezinárodních institucí a orgánů. Může též provádět návštěvy států a šetření na místě, zejména pokud (i) nejsou shromážděné informace od státu dostatečné nebo (ii) jde o odůvodněné případy a smluvní strana s takovou návštěvou souhlasí. Návštěvy se organizují ve spolupráci s národními orgány či nezávislými expertkami a experty a během jejich trvání náleží pověřeným členkám či členům vymezené výsady a imunity. Z takové návštěvy se vyhotovuje zpráva, která se spolu s připomínkami a doporučeními GREVIO zasílá dotčené straně, případně i Výboru smluvních stran a Výboru ministrů.

Po nashromáždění dostatečných informací GREVIO připraví shrnující zprávu. V té identifikuje také doporučení a návrhy řešení zjištěných nedostatků. Smluvní strana dostane možnost se k návrhu této zprávy vyjádřit a okomentovat ho. Její připomínky vezme GREVIO v potaz při finalizaci závěrečné zprávy. Nakonec GREVIO dokument schválí a poté se zašle dotčené smluvní straně a Výboru smluvních stran. Ten může následně vydat doporučení pro smluvní stranu, a to buď „*týkající se opatření, která mají být přijata k provedení závěrů GREVIO, a je-li to nezbytné, stanovit lhůtu pro podání informací o jejich provedení,*“ nebo „*s cílem podporovat spolupráci s touto*

⁹⁹⁸ RADA EVROPY. *GREVIO Members* [online]. 2023 [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/members2>.

⁹⁹⁹ RADA EVROPY. *GREVIO Questionnaire on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)* [online]. GREVIO/Inf(2016)1, 11.03.2016 [cit. 13.11.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805c95b0>.

smluvní stranou za účelem řádného provádění této Úmluvy“ (článek 68 odst. 12). Nakonec se zpráva zveřejní, včetně připomínek šetřené strany. Zprávy GREVIO smluvní strany předkládají svým vnitrostátním parlamentům (článek 70 odst. 2), jež se stejně tak mohou účastnit kontroly přijatých prováděcích opatření (článek 70 odst. 1). Přezkum provádění úmluvy také pravidelně činí Parlamentní shromáždění Rady Evropy (článek 70 odst. 3).

Nad rámec právě popsaného postupu má GREVIO právo po smluvní straně vyžadovat bezodkladné předložení speciální *ad hoc* zprávy, pokud obdrželo informace nasvědčující závažné situaci vyžadující okamžitou pozornost. V takové zprávě by zkoumaná strana měla popsat, jaká přijímá opatření, aby zabránila „*závažnému, rozsáhlému nebo dlouhotrvajícímu vzorci násilného chování vůči ženám*“ (článek 68 odst. 13).

Na rozdíl od Úmluvy Belém do Pará se v případě Istanbulske úmluvy nezavádí možnost jednotlivců obrátit se přímo na mezinárodní soudní instituce (ač i na ně úmluva působí, jak ve vztahu k ESLP představí šestá část této práce). Jednotlivec sám ostatně nemůže ani vznést stížnost ke GREVIO, i když je možné, že se toto do budoucna změní.¹⁰⁰⁰ Existuje tedy pouze jeden mechanismus kombinující podávání národních zpráv, šetření na místě a vydávání doporučení a závěrů specificky zřízenými orgány.

3. Srovnání Istanbulske úmluvy a Úmluvy Belém do Pará

Následující kapitola přináší srovnání obou právě popsaných úmluv. To může sloužit k lepšímu pochopení těchto úmluv a oblasti jejich regulace a také jako ukazatel toho, jak se vnímání problematiky liší na obou kontinentech. Ukazuje rovněž, k jakému normativnímu posunu došlo za 17 let, které od sebe tyto instrumenty dělí. V rámci komparace zkoumám nejprve parametry formální a procedurální, následně pak substantivní aspekty. U obou kategorií definuji indikátory, na které se následně zaměřuji. Pro lepší orientaci jednotlivé oblasti znázorňuji pomocí přehledových tabulek.

3.1. Formální a procesní aspekty

V rámci porovnávání formálních a procesních aspektů zkoumaných úmluv stanovuji následující indikátory: (i) povaha, (ii) míra ratifikace, (iii) odstoupení od úmluvy a (iv) výhrady. První indikátor je spíše informativní a má sloužit k lepšímu pochopení struktur a smyslu obou úmluv.

¹⁰⁰⁰ GUNNEY, Gizem. The Group of Experts under the Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence and the ECtHR: Complementary or Contradictory Tools? *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. 2020 [cit. 13.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-group-of-experts-under-the-istanbul-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-and-the-ecthr-complementary-or-contradictory-tools/>.

Zbylé tři pak kumulativně vnímám jako vhodná vodítka pro zhodnocení úspěšnosti úmluv co do jejich formální akceptovanosti státy.

3.1.1. Povaha

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Charakter	mnohostranná, regionální, právatvorná, otevřená, časově neomezená, specifická úmluva o lidských právech	mnohostranná, regionální, právatvorná, polootevřená, časově neomezená, specifická úmluva o lidských právech
Rozsah aplikovatelnosti	není výslovně stanoveno, lze předpokládat, že v dobách míru i ozbrojeného konfliktu	v dobách míru i ozbrojeného konfliktu
Kdo může být smluvní stranou	pouze státy (členské i nečlenské OAS)	státy (členské i nečlenské Rady Evropy), Evropská unie
Přistoupení jiného nežli členského státu příslušné regionální organizace	možné, doposud nenastalo	možné, nastalo (Izrael, Kazachstán, Tunisko); ratifikovala Evropská unie jako celek
Zákaz regrese	<i>Žádná část této úmluvy neomezuje vnitrostátní právo států, které garantuje stejnou nebo vyšší úroveň ochrany ženských práv a dostatečných záruk předcházení a potírání násilí na ženách.¹⁰⁰¹</i>	neobsahuje

Již po rychlém přečtení obou úmluv je jasné, že charakterově jde o velmi podobné dokumenty. Oba byly uzavřeny na půdě regionální organizace dbající o podporu a naplňování lidských práv s jasným cílem potírat násilí na ženách. Jsou to mnohostranné, specifické a úzce tematicky zaměřené úmluvy, které vytvářejí nové právní normy. Obě jsou uzavřeny na časově neomezenou dobu. Lze předpokládat, že obě úmluvy jsou aplikovatelné během dob míru i během

¹⁰⁰¹ Čl. 13 Úmluvy Belém do Pará.

ozbrojeného konfliktu: Istanbulská úmluva tak stanoví explicitně; Belém do Pará sice nikoli, ovšem nic z jejího obsahu nenasvědčuje opaku. Úmluva Belém do Pará obsahuje výslovný zákaz regrese, tedy toho, aby stát po jejím přijetí snížil doposud poskytovaný standard ochrany. Tuto zásadu Istanbulská úmluva neobsahuje.

Jediný povahový rozdíl lze dle mého názoru najít co do otevřenosti úmluv. Stranami obou úmluv se mohou stát primárně státy. Belém do Pará je otevřena k podpisu všemi členskými státy OAS¹⁰⁰² a k přistoupení jakýmkoli jiným, nečlenským státem.¹⁰⁰³ Takové přistoupení nevyžaduje splnění žádných dalších podmínek. Proto tuto úmluvu považuji za otevřenou. V porovnání s tím hodnotím Istanbulskou úmluvu jako polootevřenou. Je otevřena k podpisu všem členským státům Rady Evropy, Evropské unii a také nečlenským státům podílejícím se na procesu tvorby úmluvy.¹⁰⁰⁴ Zároveň je také otevřena k přistoupení nečlenským státům. Nicméně taková akcese již vyžaduje splnění několika podmínek. Musí mu předcházet výzva Výboru ministrů Rady Evropy. Ten ještě předtím musí k takové výzvě získat jednomyslný souhlas smluvních stran.¹⁰⁰⁵ Proces přistoupení je tedy relativně náročný a nelze jej považovat za otevřený.

Obě úmluvy umožňují, aby je ratifikovaly i státy mimo příslušnou regionální organizaci. V případě Úmluvy Belém do Pará k tomu doposud nedošlo. U Istanbulské úmluvy je tato tendence větší, přistoupily k ní tři země mimo systém Rady Evropy.

3.1.2. Míra ratifikace

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Míra ratifikace	91 % (32 z 35 členských států OAS)	83 % (aktuálně 38 z 46 členských států Rady Evropy)

Obě úmluvy se těší relativně širokému počtu ratifikací. Úmluva Belém do Pará je dokonce nejvíce ratifikovanou úmluvou v meziamerickém prostoru se svými 32 ratifikacemi z 35 členských států (počítáme-li Kubu), tedy více než 90% mírou ratifikace v rámci OAS. Je též zajímavé, že všechny státy kromě dvou úmluvu podepsaly během let 1994 až 1996 a následně ji stihly ratifikovat do roku 1998.¹⁰⁰⁶ Úmluva tak vstoupila v život velmi rychle.

¹⁰⁰² *Tamtéž*, čl. 15.

¹⁰⁰³ *Tamtéž*, čl. 17.

¹⁰⁰⁴ Čl. 75 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹⁰⁰⁵ *Tamtéž*, čl. 76.

¹⁰⁰⁶ OAS. *General Information of the Treaty A-61: Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*, *op. cit.*

Istanbulská úmluva je také relativně hojně ratifikovaná, aktuálně cirká 83 % členských států Rady Evropy (38 z 46; nepočítaje Turecko, které odstoupilo). Dalších sedm států úmluvu alespoň podepsalo. Tento proces však v Evropě nebyl a stále není natolik přímočarý jako na americkém kontinentu, jen samotné podepisování úmluvy trvalo až do roku 2018.¹⁰⁰⁷

3.1.3. Odstoupení od smlouvy

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Normativní pravidla	<i>Tato úmluva se uzavírá na dobu neurčitou, avšak každá smluvní strana ji může vypovědět tak, že uloží příslušný instrument generálnímu tajemníkovi OAS [...]</i> ¹⁰⁰⁸	<i>Každá smluvní strana může kdykoliv vypovědět tuto Úmluvu prostřednictvím oznámení učiněného generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.</i> ¹⁰⁰⁹
Využití	doposud nenastalo	Turecko (2021)

Obě úmluvy umožňují stranám je vypovědět. Tento proces není formálně komplikovaný, v obou případech stačí učinit oznámení příslušnému generálnímu tajemníkovi. Právní účinky úmluvy pro vypovídající stát zaniknou jeden rok od data uložení příslušného výpovědního instrumentu v případě Úmluvy Belém do Pará; u Istanbulské úmluvy tak nastane tři měsíce po datu, kdy generální tajemník přijme oznámení o výpovědi.

Co se týče realizace tohoto kroku, Úmluvu Belém do Pará doposud žádný stát nevypověděl. Opakem je tomu u Istanbulské úmluvy. Od té v roce 2021 odstoupilo Turecko, paradoxně tedy země, v jejímž hlavním městě se úmluva přijala a která úmluvu o devět let dříve jako první ratifikovala. Toto rozhodnutí bylo obecně komentováno jako politováníhodný krok zpět, ohrožení vydobytých ženských práv v prostoru Rady Evropy a nebezpečný precedent s možným globálním přesahem.¹⁰¹⁰ Podobné debaty jsou přitom živé i dnes v jiných zemích, aktivněji probíhají například

¹⁰⁰⁷ RADA EVROPY. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210*, *op. cit.*

¹⁰⁰⁸ Čl. 24 Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰⁰⁹ Čl. 80 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹⁰¹⁰ OSN. *Turkey: Withdrawal from Istanbul Convention is a pushback against women's rights, say human rights experts* [online]. 2023 [cit. 14.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/03/turkey-withdrawal-istanbul-convention-pushback-against-womens-rights-say>.

v Polsku.¹⁰¹¹ Odstoupení Turecka tak lze vnímat jako selhání společenství Rady Evropy a naklonění plošiny pro jiné státy, které o přínosnosti úmluvy pochybují. V kombinaci s přetrvávajícími mýty o úmluvě a neutuchající diskuzí o tom, zda ji vůbec ratifikovat, vše nasvědčuje rezistenci, kterou úmluva a celé téma násilí na ženách stále vzbuzují.

3.1.4. Výhrady

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Možnost vznášet výhrady	v zásadě možné za splnění podmínek	v zásadě nemožné s výjimkou konkrétních pěti ustanovení
Využití	nevyužívají se, pouze jedno výkladové prohlášení	historicky 70 výhrad, 8 výkladových prohlášení

Při porovnávání úmluv lze podstatné odlišnosti sledovat ve vztahu k výhradám, a to jak v teorii, tak praxi. Jedna úmluva je v zásadě povoluje, druhá nikoli. Zároveň, možná paradoxně, k té, která je povoluje, státy žádné výhrady nevznáší, u druhé je tomu přesně naopak. Úmluva Belém do Pará státům umožňuje vyjádřit výhrady, pokud taková výhrada splní dvě podmínky: (i) není v rozporu s předmětem a účelem úmluvy a (ii) nemá obecný charakter a týká se tedy specifických ustanovení.¹⁰¹² Vedle toho Istanbulská úmluva výhrady plošně neumožňuje, pouze stanovuje výjimku u taxativně vyjmenovaných ustanovení¹⁰¹³ (srov. tabulka v předchozí kapitole).

Ač by se zdálo, že by plné umožnění výhrad Úmluvy Belém do Pará mohlo vést k vyššímu počtu vyslovených výhrad, není tomu tak. Doposud žádný stát nevyjádřil výhradu k úmluvě. Jedinou deklaraci učinily Bahamy, které vydaly výkladové prohlášení, ve kterém se vymezují proti výkladovému dovození povinnosti státu zajistit oběti odškodnění z veřejných zdrojů.¹⁰¹⁴

To je v protikladu k evropské zkušenosti. I když lze učinit výhradu pouze vůči pěti ustanovením úmluvy, státy této možnosti využívají čteně. V době psaní této práce úmluva registruje výhrady ze strany 25 států, přičemž ještě donedávna jich bylo 26 (Německo v roce 2023 přestalo

¹⁰¹¹ ÇALI, Başak a HELFER, Laurence. The Gender of Treaty Withdrawal: Lessons from the Istanbul Convention. *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. 2022 [cit. 14.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-gender-of-treaty-withdrawal-lessons-from-the-istanbul-convention/>.

¹⁰¹² Čl. 18 Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰¹³ Čl. 78 Istanbulské úmluvy.

¹⁰¹⁴ OAS. *General Information of the Treaty A-61: Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*, *op. cit.*

trvat na svých dřívějších výhradách).¹⁰¹⁵ Současně osm smluvních stran vzneslo výkladové prohlášení. Ve 23 případech výhrad jde o státy, které úmluvu také ratifikovaly, ve třech o státy, které tak doposud neučinily. To znamená, že 68 % států, které úmluvu alespoň podepsaly, a 61 % států, které úmluvu ratifikovaly, se rozhodlo vznést alespoň jednu výhradu (zahrnujíc do tohoto výpočtu i Německo). Státy doposud vznesly celkem 70 výhrad, aktuálně účinných je (ke konci roku 2023) 64 (na šesti z nich Německo, Malta a Srbsko přestaly trvat).

Nejčastějším ustanovením, vůči kterému se smluvní strany vymezují, je článek 30 odst. 2 související s možností podpory odškodňování obětí z veřejných prostředků (v 15 případech). Zároveň 60 % zemí, které se rozhodly vůči úmluvě vyhradit (15 z 25), vzneslo dvě a více výhrady. Vzhledem k natolik hojnému využívání je otázkou, jaká by byla praxe výhrad, kdyby je úmluva umožnila plošně, a zda by nevedly k vykostění jejího obsahu (podobně jako v případě CEDAW).

3.2. Substantivní aspekty

Zkoumání substantivních prvků obou úmluv se zaměřuje na následující indikátory: (i) definice násilí na ženách, (ii) práva, (iv) povinnosti a (iv) kontrolní mechanismy úmluvy.

3.2.1. Definice násilí na ženách

<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
<i>= každý čin v soukromém či veřejném prostoru motivovaný genderem, který způsobí ženě smrt či fyzickou, sexuální nebo psychologickou újmu či utrpení^{A016}</i>	<i>= veškeré činy genderového násilí, jež vyústí anebo mohou vyústit ve fyzickou, sexuální, psychickou či ekonomickou újmu či strádání žen, včetně hrozeb takovýmito činy, donucování nebo svévolného omezování svobody, at' k nim dochází na veřejnosti nebo v soukromí^{A017}</i>

Oba instrumenty přijímají podrobné definice násilí na ženách, u kterých lze vnímat inspiraci předchozími mezinárodními dokumenty (především obecným komentářem č. 19 k CEDAW a DEVAW). Obě definice mají několikaprvkový charakter. Těmito prvky jsou vymezení (i) okruhu a charakteru násilného jednání (tedy v obou případech jde o „všechny“ činy motivované genderem, neexistuje zde žádná výjimka), (ii) druhů újmy, které mohou takovým jednáním vzniknout (jež

¹⁰¹⁵ RADA EVROPY. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210, op. cit.*

¹⁰¹⁶ Čl. 1 Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰¹⁷ Čl. 3 písm. a) Istanbulské úmluvy.

odpovídají formám násilí), (iii) způsobů jednání, kterými lze takovou újmu způsobit, a (iv) sfér či oblastí, ve kterých může k násilí dojít.

Úmluvy jsou v podstatě shodné, co se týče prvků (i) a (iv). Obě oslovují „gender“ a genderovou podmíněnost tohoto násilí a potvrzují, že k násilí dochází ve všech sférách života žen. Ve zbylých aspektech je však Istanbulská úmluva širší. Za prvé výslovně pokrývá i hypotetické riziko či hrozbu nebezpečí vzniku újmy („*mohou vyústit*“ a „*včetně hrozeb takovými činy*“). Nevyžaduje tedy, aby k násilí a újmě již skutečně došlo, pro její aplikaci postačí již to, když hrozí, že k nim dojít může.¹⁰¹⁸ Za druhé specificky rozeznává také újmu ekonomickou, která se vyskytuje často především v případech domácího násilí. Za třetí, Istanbulská úmluva v relaci k definici násilí na ženách definuje také termín „gender“. Úmluva Belém do Pará sice toto násilí označuje stejně, avšak definice genderu v ní chybí. Za čtvrté je Istanbulská úmluva o něco bohatší do modalit násilného jednání. V porovnání s Belém do Pará zmiňuje také „donucování“ a „svévolné omezování svobody“. Jde však spíše o symbolický detail, protože lze předpokládat, že činy spočívající v těchto dvou způsobech chování by dle Úmluvy Belém do Pará mohly být bez komplikací označeny za čin, který způsobí psychologickou újmu či utrpení.

Nadto Istanbulská úmluva přímo v definici specificky stanovuje, že násilí na ženách je porušením lidských práv a formou diskriminace,¹⁰¹⁹ a dodává upřesňující definici genderově podmíněného násilí („*násilí, jež je zaměřeno na ženu proto, že je žena, anebo násilí, jemuž jsou vystaveny především ženy*“¹⁰²⁰). Belém do Pará zase dále dělí násilí na ženách do tří podkategorií (i. domácí a partnerské násilí, ii. formy, především sexualizovaného, násilí páchané v komunitě, iii. státem páchané či schvalované násilí).¹⁰²¹ Podobnou kategorizaci Istanbulská úmluva činí jednak průřezově u domácího násilí, které vyzdvihuje jako specifickou formu násilí na ženách, a pak v části, kde se věnuje jednotlivým skutkovým podstatám.

3.2.2. Práva

Obě úmluvy se věnují konkrétním právům jednotlivců, především žen. Systematika Belém do Pará je v tomto ohledu jednoduchá a přímočará: nejprve definuje práva (kapitola 2), následně je reflektuje ve stanovení příslušných povinností států (kapitola 3). Struktura Istanbulské úmluvy je komplexnější a komplikovanější, podobné „zrcadlení“ práv a povinností v ní nenajdeme. Operuje primárně s povinnostmi států, ze kterých však práva jasně vyplývají.

¹⁰¹⁸ Srov. KIMELBLATT, *op. cit.*, str. 431.

¹⁰¹⁹ Čl. 3 písm. a) Istanbulské úmluvy.

¹⁰²⁰ *Tamtéž*, čl. 3 písm. d).

¹⁰²¹ Čl. 2 Úmluvy Belém do Pará.

Obě úmluvy ženám přináší specifické právo na život bez násilí, jež tvoří jádro obsahu i smyslu obou úprav. Úmluva Belém do Pará ho formuluje samostatně a explicitně; evropská úmluva ho definuje pomocí povinnosti státu. Liší se také okruh zmiňovaných adresátek a adresátů, kterým toto právo náleží. Belém do Pará jej dává pouze ženám. Oproti tomu Istanbulská úmluva zmiňuje právo „všech“ na život bez násilí, avšak především žen.

Dále pak obě úmluvy substantivně operují se zákazem diskriminace. Také podobně propojují násilí na ženách s výskytem diskriminačních, škodlivých praktik, tradic a zvyků, které vycházejí z podřízenosti žen vůči mužům, a obě tak činí způsobem podobným úpravě obsažené v CEDAW. Se zákazem diskriminace však úmluvy zachází trochu jinak. Úmluva Belém do Pará staví právo na rovné zacházení jakožto bezprostřední součást práva na život bez násilí, neoperuje s ním samostatně. Istanbulská úmluva koná opačně a explicitně se mu věnuje, včetně kroků, které by státy měly přijmout k potírání diskriminace. Násilí na ženách a diskriminaci tak sice jednoznačně spojuje, zároveň s nimi však nakládá jako se dvěma různými fenomény. Nadto formuluje zákaz diskriminace ve vztahu k provádění Istanbulské úmluvy a určuje podrobný, otevřený seznam zakázaných diskriminačních důvodů.

Téma diskriminace souvisí i s tématem zvláštní zranitelnosti některých obětí. Obě úmluvy proto zohledňují práva a potřeby žen s určitou zranitelnou charakteristikou. Úmluva Belém do Pará vyjmenovává výčet charakteristik, které považuje za možný důvod vyššího rizika viktimizace, a dává státům povinnost mít na paměti tyto ženy při implementaci. Istanbulská úmluva nedefinuje přímo, koho považuje za více zranitelného, avšak dává státům podobnou povinnost jako Belém do Pará, aby zohledňovaly a řešily potřeby „osob, které se staly zranitelnými vlivem konkrétních okolností.“¹⁰²² Vodítka k tomu, kdo by mohl být takto zranitelnou osobou, lze najít právě ve dříve zmiňovaném seznamu diskriminačních důvodů, na jejichž základě stát nesmí při provádění úmluvy nelegálně rozlišovat mezi osobami.

Obě úmluvy tedy vyjmenovávají demonstrativní výčet možných diskriminačních důvodů nasvědčujících větší zranitelnosti. Úmluva do Pará vztahuje tyto charakteristiky pouze k ženám, a přestože neoznačuje pohlaví ani gender jako samostatný diskriminační faktor, implicitně tak vyjadřuje to, že právě pohlaví či gender jsou samy o sobě viktimizačním faktorem; Istanbulská úmluva je formuluje neutrálně. Výčet Istanbulské úmluvy je na první pohled rozsáhlejší, a to i díky kategoriím „jiné postavení.“ Do rozsahu Istanbulské úmluvy je tak dle mého názoru možné vměstnat všechny kategorie zavedené Belém do Pará, ač absence některých důvodů, zejména etnického původu či těhotných žen, překvapuje. Opačně by bylo vhodné uvažovat o doplnění Úmluvy Belém

¹⁰²² Čl. 12 odst. 3 Istanbulské úmluvy.

do Pará o charakteristiky z Istanbulské úmluvy nebo alespoň o „sběrnou“ otevřenou kategorii ve stylu „jiného postavení.“

Přehled důvodů zranitelnosti přináší následující tabulka. Symbol „x“ potvrzuje, že daný instrument obsahuje danou charakteristiku. Některé kategorie jsou přitom obsahově shodné v obou úmluvách, ač je zde lze najít pod odlišnými termíny (např. děti versus diskriminační důvod na základě věku). Ty označuji hvězdičkou.

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
pohlaví, gender	x* (implicitní)	x
rasa	x	x
etnický původ	x	-
barva pleti	-	x
migrantky	x	x
uprchlice	x	x
vnitřně přesídlené osoby	x	-
ženy zasažené ozbrojeným konfliktem	x	-
ženy omezené na svobodě	x	-
těhotné ženy	x	-
zdravotní postižení	x	x
zdravotní stav	-	x
děti	x	x* (věk)
seniorky	x	x* (věk)
socioekonomické znevýhodnění	x	x* (sociální původ, narození nebo majetek)

majetek	x* (socioekonomické znevýhodnění)	x
sociální původ	x* (socioekonomické znevýhodnění)	x
narození	x* (socioekonomické znevýhodnění)	x
náboženství	-	x
politické či jiné smýšlení	-	x
národnostní původ, příslušnost k národnostní menšině	-	x
jazyk	-	x
sexuální orientace a genderová identita	-	x
rodinný stav	-	x
jiné postavení	-	x

Tuto na práva orientovanou sekci shrnuje následující tabulka obsahující všechna probraná ustanovení:

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Právo žen na život bez násilí	<i>Každá žena má právo na život bez násilí v soukromé i veřejné sféře.</i> ¹⁰²³	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní a jiná opatření k prosazování a ochraně práv každého, zejména žen, na</i>

¹⁰²³ Čl. 3 Úmluvy Belém do Pará.

			<i>život bez násilí ve veřejné i soukromé oblasti.</i> ¹⁰²⁴
Zákaz diskriminace	Zakotvení zákazu diskriminace	<i>Právo všech žen na život bez násilí zahrnuje, mimo jiné, právo žen žít život bez jakékoli formy diskriminace [...]</i> ¹⁰²⁵	<i>Smluvní strany odsuzují všechny formy diskriminace žen a bezodkladně přijmou legislativní a jiná opatření nezbytná k jejímu zabránění [...].</i> ¹⁰²⁶ <i>Provádění ustanovení této Úmluvy smluvními stranami, zvláště opatření na ochranu práv obětí, musí být zajištěno bez jakékoli diskriminace, zejména diskriminace na základě pohlaví, genderu, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, sexuální orientace, genderové identity, věku, zdravotního stavu, zdravotního postižení, rodinného stavu, postavení migranta nebo uprchlíka či jiného postavení.</i> ¹⁰²⁷
	Propojení se stereotypy a tradicemi	<i>Právo všech žen na život bez násilí zahrnuje [...] právo být oceněny a vzdělávány bez stereotypů a sociokulturních praktik vycházejících z konceptu podřízenosti žen.</i> ¹⁰²⁸	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná opatření k prosazování změn společenských a kulturních vzorců, pokud jde o chování žen a mužů, s cílem vymýcení předsudků, obyčejů, tradic a veškerých dalších zvyklostí, které jsou založené na myšlence podřízenosti žen</i>

¹⁰²⁴ Čl. 4 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹⁰²⁵ Čl. 6 písm. a) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰²⁶ Čl. 4 odst. 2 Istanbulské úmluvy.

¹⁰²⁷ Čl. 4 odst. 3 Istanbulské úmluvy.

¹⁰²⁸ Čl. 6 písm. b) Úmluvy Belém do Pará.

			<i>nebo na stereotypních úlobách žen a mužů.¹⁰²⁹</i>
	Práva žen s určitou zranitelnou vlastností	<i>Při přijímání opatření dle této kapitoly budou strany klást zvláštní důraz na zranitelnost žen ve vztahu k násilí, především z důvodu jejich rasy nebo etnického původu, jejich statusu jako migrantek, uprchlic nebo vnitřně přesídlených osob. Podobný obled má být brát i na ženy, které zažily násilí během těhotenství nebo které mají zdravotní znevýhodnění, nezletilé, seniorky, socioekonomicky znevýhodněné ženy, ženy zasažené ozbrojeným konfliktem nebo zbavené svobody.¹⁰³⁰</i>	<i>Všecká opatření přijatá na základě této hlavy budou zohledňovat a řešit specifické potřeby osob, které se staly zranitelnými vlivem konkrétních okolností, přičemž těžištěm těchto opatření budou lidská práva všech obětí.¹⁰³¹</i>

3.2.3. Povinnosti

Práva z úmluv příslušně odrážejí povinnosti států; Istanbulská úmluva se zaměřuje primárně na ně. V první řadě obě úmluvy podobně stanovují povinnost, aby se stát sám nedopouštěl násilí na ženách a odsoudil jej. Tato povinnost je v obou dokumentech formulována v podstatě totožně. Následující povinnosti jsou již ony „pilířové,“ tedy prevence, ochrana obětí a vyšetřování, stíhání, trestání, odškodňování související s konceptem *due diligence*. Úmluva Belém do Pará sice kategorizaci do těchto hlavních skupin závazků nepřijímá, avšak lze ji implicitně vysledovat *de facto* v její struktuře.

Koncept *due diligence* obě úmluvy definují. A zároveň by se s trochou nadsázky dalo říci, že on zase definuje je. Úmluva Belém do Pará přitom nevykazuje podobný nedostatek jako Istanbulská úmluva, který byl popsán výše (tj. rozlišování aplikace *due diligence* mezi státním a

¹⁰²⁹ Čl. 12 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹⁰³⁰ Čl. 9 Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰³¹ Čl. 12 odst. 3 Istanbulské úmluvy.

nestátním pachatelem násilí). Jednoduše stanovuje, že když dojde k násilí na ženách, má stát použít *due diligence* a podniknout preventivní, vyšetřovací a sankční kroky. Belém do Pará sem však přímo neřadí povinnost odškodnit oběť. Obě definice tedy mají jisté deficity související s doposud ne zcela ustáleným a někdy matoucím konceptem *due diligence*.

Následující konkrétní hlavní povinnosti lze shrnout tak, že Istanbulská úmluva je o mnoho propracovanější, co se týče rozvedení toho, co jednotlivé povinnosti zahrnují. To pochopitelně plyne už jen ze samotného prostoru, na jakém se úmluvy povinností věnují – pouhé tři články Belém do Pará a 62 detailních ustanovení Istanbulské úmluvy. Po porovnání těchto závazků lze, nepřekvapivě, uzavřít, že Istanbulská úmluva obsahuje všechny závazky, které zavádí Úmluva Belém do Pará. Ta by se od Istanbulské úmluvy naopak mohla v leccčem inspirovat a posílit konkrétnost některých závazků. Úmluva Belém do Pará je na jednu stranu stručná, na druhou obsahuje všechny minimální standardy. Proto může být protiargumentem k její nedostatečné hloubce i šíři, že právě tato úspornost a obecnost mohla zabránit kontroverzím a vést k větší akceptovanosti státy co do ratifikací i vznášení výhrad.

Některé autorky ovšem mají za to, že Úmluva Belém do Pará přece jen dostatečně neovlivnila vnitrostátní realitu, což přičítají její šíři a „slabosti“.¹⁰³² Proto by jí z pohledu dnešního stavu poznání bylo možné doporučit, aby se podrobněji věnovala především službám pro oběti, opatřením na ochranu jednotlivých obětí a občanskoprávní rovině násilí na ženách. Neuškodila by ani kriminalizace konkrétních jednání. V takovém případě by přitom bylo zajímavé sledovat výběr kriminalizace-hodných činů a zda by v meziamerickém prostoru dávalo smysl kriminalizovat i jiné, regionálně specifické druhy násilných jednání, nežli zvolila Evropa (např. genderově podmíněné nucené zmizení, femicida či unášení nevěst).

Následující podrobná tabulka shrnuje podobnosti a rozdíly v závazcích formulovaných každou úmluvou. Ustanovení, o která je Istanbulská úmluva v porovnání bohatší, jsou pro lepší znázornění podtržena.

	<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Závazek nepáchat násilí	<i>Smluvní strany odsoudí všechny formy násilí na ženách, všemi vhodnými způsoby bezodkladně přijmou opatření k zajištění prevence, trestání a potírání takového násilí a zavazují</i>	<i>Smluvní strany se zdrží zapojení do jakéhokoli násilného jednání vůči ženám a zajistí, aby státní orgány, úředníci, zástupci státu, instituce a další subjekty jednající jménem státu</i>

¹⁰³² KIMELBLATT, *op. cit.*

	<i>se [...] zdržet se páčání jakýchkoli činů či praktik násilí na ženách a zajistí naplňování této povinnosti ze strany svých státních orgánů, úřednictva, personálu, zástupců a institucí.¹⁰³³</i>	<i>postupovali v souladu s touto povinností.¹⁰³⁴</i>
<i>Due diligence</i>	<i>Smluvní strany odsoudí všechny formy násilí na ženách, všemi vhodnými způsoby bezodkladně přijmou opatření k zajištění prevence, trestání a potírání takového násilí a zavazují se [...] vykonávat svou due diligence za účelem zajistit předcházení, vyšetřování a sankcionování násilí na ženách¹⁰³⁵</i>	<i>Smluvní strany přijmou legislativní a jiná opatření nezbytná k výkonu náležité péče za účelem předcházení, vyšetřování, trestání a odškodňování za násilné činy spadající do působnosti této Úmluvy, kterých se dopustí nestátní subjekty.¹⁰³⁶</i>
<i>Prevence</i>	<ul style="list-style-type: none"> · přijmout příslušné legislativní změny¹⁰³⁷ · provádět osvětu¹⁰³⁸ · zajišťovat výzkum a sběr dat¹⁰³⁹ · odstraňovat stereotypy¹⁰⁴⁰ · podporovat vzdělávání¹⁰⁴¹ 	<ul style="list-style-type: none"> · přijmout příslušné legislativní a jiné změny¹⁰⁴² · provádět osvětu¹⁰⁴³ · zajišťovat výzkum a sběr dat¹⁰⁴⁴ · odstraňovat stereotypy¹⁰⁴⁵ · podporovat vzdělávání¹⁰⁴⁶

¹⁰³³ Čl. 7 písm. a) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰³⁴ Čl. 5 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹⁰³⁵ Čl. 7 písm. b) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰³⁶ Čl. 2 odst. 3 Istanbulské úmluvy.

¹⁰³⁷ Čl. 7 písm. c) až e) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰³⁸ *Tamtéž*, čl. 8 písm. a), písm. g).

¹⁰³⁹ *Tamtéž*, čl. 8 písm. h).

¹⁰⁴⁰ *Tamtéž*, čl. 7 písm. e), čl. 8 písm. b).

¹⁰⁴¹ *Tamtéž*, čl. 8 písm. c).

¹⁰⁴² Čl. 12 odst. 2 Istanbulské úmluvy.

¹⁰⁴³ *Tamtéž*, čl. 13.

¹⁰⁴⁴ *Tamtéž*, čl. 11.

¹⁰⁴⁵ *Tamtéž*, čl. 12 odst. 1, odst. 5.

¹⁰⁴⁶ *Tamtéž*, čl. 14, 16.

		<ul style="list-style-type: none"> · <u>zajišťovat programy pro původce násilí¹⁰⁴⁷</u>
Ochrana obětí	<ul style="list-style-type: none"> · zajistit přístup k právním nástrojům nápravy, včetně ochranných opatření¹⁰⁴⁸ · <u>zajišťovat služby pro oběti¹⁰⁴⁹</u> · brát ohled na zranitelné oběti¹⁰⁵⁰ 	<ul style="list-style-type: none"> · zajistit přístup k právním nástrojům nápravy, včetně ochranných opatření,¹⁰⁵¹ · <u>právních informací¹⁰⁵² a bezplatné právní pomoci¹⁰⁵³</u> · <u>zajišťovat služby pro oběti, obecné¹⁰⁵⁴ i specializované¹⁰⁵⁵</u> · brát ohled na zranitelné oběti¹⁰⁵⁶ · <u>podporovat ohlašování trestných činů¹⁰⁵⁷</u> · <u>zavést občanskoprávní implikace¹⁰⁵⁸</u> · <u>zavést opatření v oblasti migrace a azylu¹⁰⁵⁹</u>
Vyšetřování, stíhání, trestání	<ul style="list-style-type: none"> · přijmout hmotnou i procesní trestněprávní úpravu¹⁰⁶⁰ · vyšetřit spáchání trestného činu¹⁰⁶¹ 	<ul style="list-style-type: none"> · <u>kriminalizovat vybrané činy¹⁰⁶³</u> · vyšetřit spáchání trestného činu¹⁰⁶⁴

¹⁰⁴⁷ *Tamtéž*, čl. 16.

¹⁰⁴⁸ *Tamtéž*, čl. 7 písm. f) až g).

¹⁰⁴⁹ *Tamtéž*, čl. 8 písm. d) až f).

¹⁰⁵⁰ Čl. 9 Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰⁵¹ Čl. 18, čl. 52, čl. 53, čl. 56 Istanbulské úmluvy.

¹⁰⁵² *Tamtéž*, čl. 19.

¹⁰⁵³ *Tamtéž*, čl. 57.

¹⁰⁵⁴ *Tamtéž*, čl. 20.

¹⁰⁵⁵ *Tamtéž*, čl. 22 až 26.

¹⁰⁵⁶ *Tamtéž*, čl. 12 odst. 3.

¹⁰⁵⁷ *Tamtéž*, čl. 27 až 28.

¹⁰⁵⁸ *Tamtéž*, čl. 29 až 32.

¹⁰⁵⁹ *Tamtéž*, hlava sedmá.

¹⁰⁶⁰ Čl. 7 písm. c), písm. f) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰⁶¹ *Tamtéž*, čl. 7 písm. b).

¹⁰⁶³ Čl. 33 až 42 Istanbulské úmluvy.

¹⁰⁶⁴ *Tamtéž*, čl. 49.

		· potrestat pachatele ¹⁰⁶²	· potrestat pachatele ¹⁰⁶⁵
	Odškodnění	· zajistit přístup k odškodnění ¹⁰⁶⁶	· zajistit přístup k odškodnění ¹⁰⁶⁷
	Koordinace	· zajišťovat mezinárodní kooperaci ¹⁰⁶⁸	· zajišťovat mezinárodní kooperaci ¹⁰⁶⁹ · <u>zajišťovat koordinovaný přístup na vnitrostátní úrovni,¹⁰⁷⁰ včetně zapojení ženskoprávních neziskových organizací,¹⁰⁷¹ soukromého sektoru a médií¹⁰⁷²</u> · <u>zajištění zdrojů provádění¹⁰⁷³</u>

3.2.4. Kontrolní mechanismy

<i>Úmluva Belém do Pará</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
<ul style="list-style-type: none"> · národní zprávy předkládané CIM · poradní stanoviska MASLP · přezkum individuálních stížností MAKLP a MASLP · MESECVI 	<ul style="list-style-type: none"> · kontrolní mechanismus GREVIO a Výboru stran

Další z rozdílů mezi úmluvami lze jasně sledovat ve vztahu k jejich kontrolním mechanismům. Úmluva Belém do Pará má k dispozici tři: národní zprávy předkládané CIM, poradní stanoviska MASLP a přezkum stížností prostřednictvím MAKLP, potažmo také MASLP, a

¹⁰⁶² *Tamtéž*, čl. 7 písm. b).

¹⁰⁶⁵ *Tamtéž*, čl. 45.

¹⁰⁶⁶ Čl. 7 písm. g) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰⁶⁷ Čl. 30 Istanbulské úmluvy.

¹⁰⁶⁸ Čl. 8 písm. i) Úmluvy Belém do Pará.

¹⁰⁶⁹ Hlava osmá Istanbulské úmluvy.

¹⁰⁷⁰ *Tamtéž*, čl. 7 odst. 1, čl. 9, čl. 10.

¹⁰⁷¹ *Tamtéž*, čl. 9.

¹⁰⁷² *Tamtéž*, čl. 17.

¹⁰⁷³ *Tamtéž*, čl. 8.

následný mechanismus MESECVI. Istanbulská úmluva si zřizuje dva kontrolní orgány, GREVIO a Výbor stran, které stranám na základě shromážděných informací, národních zpráv, případně i návštěv, vydávají doporučení.

Mechanismus Istanbulské úmluvy a reportování CIM k sobě přitom svým designem mají relativně blízko. V obou případech, zjednodušeně řečeno, stát podá svou národní zprávu, příslušný orgán shromáždí další dostupné informace a vynese své závěry a doporučení. Podle Kimelblatt by však MESECVI mohlo být po vzoru GREVIO aktivnější: mělo by mít možnost provádět místní šetření a také reagovat na závažné *ad hoc* situace.¹⁰⁷⁴

Velkou devízou meziamerického prostoru však je, že nezůstává u pouze tohoto jediného nástroje a dále přímo propojuje Belém do Pará s lidskoprávními institucemi MAKLP a MASLP. Pluralita kontrolních mechanismů je jistě prospěšná v jakékoli lidskoprávní problematice. Úmluva Belém do Pará tak poskytuje více možností sledovat naplňování úmluvy, a dokonce se přímo domáhat rozhodnutí o jejím porušení. Díky tomu z ní plyne právo jednotlivců namítat konkrétní porušení a jejich šance získat závazné rozhodnutí, ač pouze na základě článku 7 úmluvy. Podobně užitečná je i možnost výkladových poradních stanovisek MASLP. Ta mohou mít významnou interpretační hodnotu a potenciál odborně pozdvihnout tematiku, a přispět tak k jejímu rozvoji na národních úrovních.

V systému Istanbulské úmluvy doposud nelze vydat žádné závazné rozhodnutí či stanovisko; GREVIO a Výbor stran fungují na principu nezávazných usnesení. Usnesení GREVIO, ač výkladově bohatá a propracovaná, z podstaty své pozice v porovnání s MASLP nemají shodnou autoritativní hodnotu.

4. Závěry části

Pátá část předkládané práce se věnovala specifickým regionálním úmluvám o potírání násilí na ženách, především jejich charakteru a porovnání. První závazná úprava ochrany před násilím na ženách, přijatá již před 30 lety, Úmluva Belém do Pará, přinesla významnou změnu paradigmatu nazírání na problematiku násilí na ženách. Jasně pojmenovala sociokulturní podmínění vzniku tohoto násilí a přinesla přelomové právo žen na život bez násilí. Disponuje řadou kontrolních mechanismů, přičemž dokonce umožňuje MAKLP a MASLP zkoumat přímé porušení jejího sedmého článku i na základě individuální stížnosti. Práce také přináší její překlad do češtiny (srov. Příloha č. 4 této práce).

¹⁰⁷⁴ KIMELBLATT, *op. cit.*, str. 435.

Istanbulská úmluva je naopak nejnovějším závazným dokumentem v dané oblasti. Jde o komplexní specifický nástroj, jenž je považován za „zlatý standard“ ochrany. Závazky států rozvíjí do detailu a zavádí k nim svůj vlastní kontrolní mechanismus orgány GREVIO a Výbor stran. Není možné se jí přímo dovolávat před ESLP.

Komparace těchto úmluv naznačuje jejich podobnosti i odlišnosti. Obě jsou primárně specifickými dokumenty, a ztělesňují tak lidskoprávní techniku III. Tu však drobně propojují i s první a druhou technikou, ač převážně symbolicky pomocí uznání propojení násilí na ženách s diskriminací a porušováním lidských práv. Úmluva Belém do Pará stanovuje spíše minimální standard a bylo by žádoucí její rozšíření; Istanbulská úmluva rozpracovává povinnost stran komplexně a detailně. Meziamerickou úmluvu lze však zároveň označit za „bezproblémovější“: v porovnání s Istanbulskou nečelila žádným potížím s ratifikacemi, nemá žádné výhrady, nestala se předmětem kontroverzí, nikdo od ní neodstoupil.

Obě úmluvy se staly regionálními „tahouny“ dané problematiky. Zásadním závěrem však je, že neexistují izolované, ve vakuu. Působí na sebe a vzájemně se ovlivňují s dalšími existujícími mezinárodními lidskoprávními dokumenty. Obě jsou tak komplementární vůči (i) ostatním mechanismům v rámci svých regionů (AÚLP, EÚLP) a zároveň vůči (ii) polospesifickým dokumentům na univerzální úrovni (CEDAW, CAT, CRC). Skutečně účinné zajištění ochrany před násilím na ženách tedy spoléhá na synergickou mezinárodní kooperaci mezi všemi zmíněnými systémy.¹⁰⁷⁵

¹⁰⁷⁵ BERNARD, Desirée. The Synergy of „Rights“ Convention: The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), the Convention on the Rights of the Child (CRC), the Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence Against Women (The Convention of Belém do Pará). *Conference on the Rights of Child in Belize* [online]. Belize City, 07.10.1996. [cit. 30.12.2023]. Dostupné z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED408074.pdf>.

Část VI. Vliv specifických úmluv: záběr na Istanbulskou úmluvu

Poslední část této práce se zaměřuje na téma „vlivu“ a toho, jak může lidskoprávní úmluva působit na dění ve svém regionu. Tato část se soustředí na Istanbulskou úmluvu a evropský prostor. Cílem části je zanalyzovat, (i) jaký měla Istanbulská úmluva vliv, a to na Evropskou unii a judikaturu ESLP, (ii) a jaký vliv stále může mít, což budu demonstrovat na příkladu České republiky, tedy země, která úmluvu neratifikovala. Hlavní myšlenkou této části je, že Istanbulská úmluva měla a má dopad na právní dění v Evropě. Mám za to, že její vliv je větší a širší, než se může přes obklopující kontroverze a emoce zdát, a že její dosah postupem času dospěl daleko za státy, které ji ratifikovaly.

Proto následující část nejprve v první kapitole analyzuje působení Istanbulské úmluvy na evropské právo, v druhé pak na judikaturu ESLP. Třetí kapitola se pomocí *case study* zamýšlí nad situací České republiky a uvažuje nad tím, jak by ratifikace Istanbulské úmluvy mohla ovlivnit české prostředí. Příklad Istanbulské úmluvy a České republiky jsem zvolila z důvodu kontextu a reálií, ve kterých tato práce vzniká, a přínosnosti takového zaměření pro čtenářstvo, kterému je práce určena. Především v poslední kapitole této části se opírám o své praktické zkušenosti z právní práce s oběťmi násilí na ženách v rámci neziskové organizace.

1. Vliv Istanbulské úmluvy na Evropskou unii

První kapitola analyzuje a blíže představuje, jak se Istanbulská úmluva projevila na úrovni Evropské unie. Ta se násilím na ženách teoreticky zabývá delší dobu. Dokonce si boj s ním vytyčila jako jednu ze svých hlavních priorit třeba ve Strategii rovnosti žen a mužů 2020–2025 nebo Akčním plánu pro evropský pilíř sociálních práv.

Jako první možnou cestu k proklamovanému cíli zvýšení ochrany žen v EU zvažovala Komise novelizaci článku 83 odst. 1 SFEU, který taxativně vyjmenovává oblasti kriminality, takzvané eurozločiny, v jejichž případě může EU bez dalšího přijmout minimální hmotněprávní pravidla jejich definic a ukládaných trestů.¹⁰⁷⁶ V relaci k tématu násilí na ženách aktuálně obsahuje pouze téma obchodu s lidmi a sexuálního vykořisťování žen a dětí. Proto se Komise zamýšlela nad novelizací tohoto ustanovení tak, aby výslovně obsahovalo genderově podmíněné násilí na ženách nebo alespoň jeho vybrané druhy. To by zavedlo Unii právní základ pro přímou regulaci trestné činnosti související s tímto násilím. Změna primárního práva by však nebyla snadná a vyžadovala

¹⁰⁷⁶ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: Adding gender-based violence to the list of crimes in Art. 83(1) TFEU* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-push-for-european-democracy/file-extending-the-list-of-eu-crimes-to-gender-based-violence>; srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Rámcová pozice k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*. 03.05.2022 (neveřejný, interní materiál vypracovaný Ministerstvem spravedlnosti).

značnou politickou vůlí. Souběžně s touto debatou probíhal proces ratifikace Istanbulské úmluvy Unii. Když to ale kolem let 2020 a 2021 vypadalo, že se v Radě EU „zasekl“, rozhodla se Komise hledat alternativní cesty. Pátrala po řešení, které nebude vyžadovat komplikovanou změnu primárního práva a zároveň přinese vlastní úpravu jako pojistku pro případ, že ratifikace úmluvy nebude úspěšná.

Nakonec tedy Komise upustila od příliš komplikované snahy revidovat SFEU. Rozhodla se využít již existující právní základ (tedy čl. 82 odst. 2 a čl. 83 odst. 1) a vyložit ho tak, aby jí umožnil iniciovat vznik evropské směrnice proti násilí na ženách. Tato směrnice původně mířila na situaci neúspěšné ratifikace, jež se ovšem v polovině roku 2023 podařila. Proto se jeví, že tato směrnice bude působit spíše jako hlavní nástroj, který bude úmluvu na unijní úrovni provádět – její inspirace Istanbulskou úmluvou je zřejmá. Už nyní je tak jasné, že oba kroky (tedy ratifikace úmluvy EU a přijímání návrhu směrnice proti násilí na ženách) se vzájemně doplňují, demonstrují zájem EU o problematiku a budují komplexní, rozvinutý systém garancí. Zároveň nutno dodat, že výhled do budoucna nevyklučuje ani návrat k první navrhované cestě, tedy revizi primárního práva ve směru k větší reflexi násilí na ženách.¹⁰⁷⁷

Následující dvě podkapitoly mapují tento vývoj na evropské úrovni. První z nich zkoumá proces přijímání Istanbulské úmluvy Evropskou unií a vysvětluje důsledky tohoto kroku. Druhá se soustředí na navrhovanou směrnici EU proti násilí na ženách a proces i aktuální stav jejího přijímání a především zkoumá, jaký lze v jejím znění sledovat vliv Istanbulské úmluvy.

1.1. EU jako strana Istanbulské úmluvy

Evropská unie se účastnila již vyjednávání o Istanbulské úmluvě z pozice pozorovatele. Všichni členové EU ji podepsali, 22 z nich ji ratifikovalo. Úmluva pak explicitně jmenuje Unii jako subjekt, který ji může podepsat a ratifikovat (článek 77 odst. 1). Ta 13. června 2017 úmluvu podepsala. O šest let později, 28. června 2023, pak po dlouhých jednáních došlo i k ratifikaci. Z pohledu práva EU se jedná o smíšenou smlouvu, tj. o úmluvu, která spadá částečně do pravomocí států a částečně do pravomocí EU. V ideálním případě by ji tedy zároveň s EU měly ratifikovat také všechny členské státy dle vnitrostátního práva tak, aby se zajistila skutečně kompletní realizace úmluvy v unijním prostoru.

¹⁰⁷⁷ Srov. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16.09.2021 obsahující doporučení Komisi o určení genderově podmiňného násilí jako nové oblasti trestné činnosti uvedené v čl. 83 odst. 1 SFEU, 2021/2035(INL).

1.1.1. Proces přijímání

V roce 2014 Evropský parlament poprvé požádal Evropskou komisi, aby zahájila proceduru přistoupení k Istanbulské úmluvě.¹⁰⁷⁸ Proto o rok později vydala Evropská komise orientační plán kroků a prací potřebných k přistoupení EU k Istanbulské úmluvě. Bylo přitom jasné, že bude třeba vydefinovat oblasti evropského práva, do nichž může mít úmluva dopad. V květnu 2017 pak Rada souhlasila s podpisem úmluvy, „pokud jde o záležitosti spadající do pravomoci Unie v rozsahu, v jakém úmluva může ovlivnit společná pravidla či změnit jejich oblast působnosti“.¹⁰⁷⁹ Jako oblasti působnosti splňující potřebné podmínky byly identifikovány oblast justiční spolupráce v trestních věcech a azylu a zásady nenavrácení, v obou případech v rozsahu výlučných kompetencí EU. Po tomto kroku Unie úmluvu podepsala. Poté se však proces na několik let zastavil, hlavně kvůli tomu, že Rada nechtěla v procesu přistoupení pokračovat bez konsenzu všech členských států.¹⁰⁸⁰ K prioritizaci tématu přispěla Evropská komise pod vedením Ursuly von der Leyen, která se mu rozhodla věnovat značnou pozornost.

V tomto období se tématem ve svých výborech dále zabýval Evropský parlament, který myšlenku konzistentně podporoval. Parlament se rozhodl obrátit na SDEU s cílem získat podklad pro opětovné rozeběhnutí procesu ratifikace.¹⁰⁸¹ Ten vydal rozhodnutí v říjnu 2021.¹⁰⁸² Svým posudkem rozptýlil pochyby o správném právním základu pro ratifikaci úmluvy v primárním právu EU, který sám stanovil.¹⁰⁸³ Také konstatoval, že Rada nemůže pro ratifikaci vyžadovat jednotnou shodu všech členských států a postačí kvalifikovaná většina.

V únoru 2023 tak Rada zažádala o souhlas Evropského parlamentu s přijetím rozhodnutí o ratifikaci úmluvy. Ten dal parlament v květnu¹⁰⁸⁴ a Rada následně v červnu vydala dvě rozhodnutí

¹⁰⁷⁸ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 25.02.2014 obsahující doporučení Komisi o boji proti násilí páchanému na ženách, 2013/2004(INL).

¹⁰⁷⁹ Rozhodnutí Rady (EU) 2017/865 ze dne 11.05.2017 o podpisu Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o záležitosti týkající se justiční spolupráce v trestních věcech, jménem Evropské unie. Úřední věstník L 131, 20.05.2017, str. 11, odst. 6; Rozhodnutí Rady (EU) 2017/866 ze dne 11.05.2017 o podpisu Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o azyl a zásadu nenavrácení, jménem Evropské unie, Úřední věstník L 131, str. 13.

¹⁰⁸⁰ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: EU Accession to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women* [online]. 2023. [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/eu-accession-to-the-istanbul-convention/report?sid=7401>.

¹⁰⁸¹ Dle čl. 218 odst. 11 SFEU.

¹⁰⁸² Posudek Velkého senátu SDEU ze dne 06.10.2021 ve věci Istanbulské úmluvy, č. 1/19.

¹⁰⁸³ Tedy čl. 78 odst. 2, čl. 82 odst. 2, čl. 84 a čl. 336 SFEU.

¹⁰⁸⁴ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: EU Accession to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women*, op. cit.

potvrzující uzavření úmluvy Evropskou unií ve vztahu k výše zmiňovaným oblastem.¹⁰⁸⁵ Úmluva vstoupila v platnost 1. října 2023.

1.1.2. Důsledky ratifikace

Po ratifikaci Istanbulské úmluvy Unii začaly přicházet otázky, co tento krok znamená jak pro EU, tak pro jednotlivé členské státy. Istanbulská úmluva se stala součástí evropského práva¹⁰⁸⁶ a v určitých oblastech unijního života se nyní závazně aplikuje. Vznikl tak podklad pro tvorbu či úpravu koherentních unijních pravidel, která jsou v souladu s úmluvou. To se již děje, především prostřednictvím procesu přijímání směrnice proti násilí na ženách (k té více dále). Nadto se odhaduje, že úmluva může mít částečný přímý účinek, a to i ve vztahu k jednotlivcům (co do článku 30 odst. 2 úmluvy týkajícího se odškodňování ze strany státu).¹⁰⁸⁷

Je však potřeba naznačit limity aplikace úmluvy, které jsou jasně taxativně ohraničené výlučnou kompetencí EU. Za prvé se Istanbulská použije v případech justiční spolupráce v trestních věcech, jež spadá do výlučné pravomoci EU. Tato oblast má svůj právní základ nejprve v článku 82 odst. 2 SFEU, tedy v harmonizaci evropského práva ve vztahu k vzájemnému uznávání rozsudků. Specifičtěji se toto týká „*vzájemné přípustnosti důkazů mezi členskými státy, práv osob v trestním řízení, práv obětí trestných činů, dalších zvláštních aspektů trestního řízení, které Rada předem určila [...]*“.¹⁰⁸⁸ Z těch může Istanbulská úmluva relevantně dopadat na směrnice o právech obětí (např. obecná směrnice o právech obětí nebo směrnice proti zneužívání dětí¹⁰⁸⁹). Druhý právní základ tvoří článek 84 SFEU, dle něhož může EU „*přijmout pobídková a podpůrná opatření pro činnost členských států v oblasti předcházení trestné činnosti, s vyloučením harmonizace právních předpisů členských států*“.¹⁰⁹⁰ Jedná se o široce formulované pravidlo, dle kterého může EU podporovat členské státy, potažmo na ně i vyvíjet silnější tlak, aby zajišťovaly prevenci určité trestné činnosti. Tento článek však neumožňuje přímou,

¹⁰⁸⁵ Rozhodnutí Rady (EU) 2023/1076 ze dne 01.06.2023 o uzavření Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o záležitosti týkající se justiční spolupráce v trestních věcech, azyl a zásady nenavracení, jménem Evropské unie. Úřední věstník L 143I, 02.06.2023, str. 4; Rozhodnutí Rady (EU) 2023/1075 ze dne 01.06.2023 o uzavření Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o orgány a veřejnou správu Unie, jménem Evropské unie. Úřední věstník L 143I, 02.06.2023, str. 1.

¹⁰⁸⁶ Srov. Rozsudek SDEU ze dne 30.04.1974 ve věci *Haegeman proti Belgii*, č. 181/73.

¹⁰⁸⁷ DE VIDO, 2017, *op. cit.*, str. 95-100; DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES. *Violence against women and the EU accession to the Istanbul Convention. Study for the Femm Committee* [online]. 2017 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596815/IPOL_STU\(2017\)596815_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596815/IPOL_STU(2017)596815_EN.pdf), str. 91.

¹⁰⁸⁸ Čl. 82 odst. 2, písm. a) až d) SFEU.

¹⁰⁸⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13.12.2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

¹⁰⁹⁰ Čl. 84 SFEU.

hmotněprávní harmonizaci trestního práva na vnitrostátní úrovni. Lze si pod ním představit měkké nástroje EU jako doporučení a stanoviska mířící na prevenci násilí na ženách na národních úrovních nebo například vznik unijní strategii jeho předcházení a potírání.¹⁰⁹¹ Tyto dva články SFEU tedy mohou sloužit pro implementaci čtvrté (ochrana a podpora) a šesté hlavy (vyšetřování, trestní stíhání, procesní právo a ochranná opatření) Istanbulské úmluvy do unijního práva.¹⁰⁹²

Za druhé je pro EU aplikovatelná a závazná ve vztahu k otázkám azylu a zásady nenavrácení. Tato oblast se opírá o základ ve článku 78 odst. 2 SFEU, který reguluje opatření související se společným evropským azylovým systémem. Zaměřuje se především na jednotná pravidla a podmínky pro udělení azylového statusu či doplňkové ochrany v rámci EU, společný postup při rozhodování o udělení či odebrání ochrany nebo na kooperaci se třetími zeměmi v souvislosti s otázkami uprchlictví. V souladu s tím EU může přijímat opatření ve vztahu k článkům 60 a 61 úmluvy (žádosti o azyl z důvodu pohlaví a zásada nenavrácení).¹⁰⁹³

V obou právě zmíněných případech bude EU analyzovat, zda by měla přijmout nová právní i politická opatření k plnému provedení úmluvy.¹⁰⁹⁴ Lze předpokládat, že se většina možných úprav projeví ve směrnici o násilí na ženách nebo v plánovaných změnách směrnice o právech obětí. Až budou pak státy taková opatření a normy implementovat, budou tak muset činit v souladu s Istanbulskou úmluvou.¹⁰⁹⁵ Zároveň bude relevantní unijní normy moci vykládat SDEU a poskytovat tím interpretaci evropského práva v kontextu Istanbulské úmluvy.¹⁰⁹⁶

Za třetí se úmluva použije ve vztahu k vnitřním poměrům Unie a v rámci jejich zaměstnaneckých vztahů, jež spadají do výlučné pravomoci EU. V tomto ohledu za provádění úmluvy odpovídá pouze sama EU. Rada a Komise proto zpracovaly kodex chování,¹⁰⁹⁷ který stanovuje pravidla chování v rámci interního fungování EU souladná s úmluvou a má sloužit „*jako praktický, interní nástroj, který má Unii a jejím členským státům umožnit dosáhnout soudržného, komplexního a jednotného vnějšího zastoupení ve vztahu k úmluvě*“.¹⁰⁹⁸ Zavádí zejména pravidla ve vztahu k participaci

¹⁰⁹¹ DE VIDO, 2017, *op. cit.*, str. 86.

¹⁰⁹² DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES, *op. cit.*, str. 88.

¹⁰⁹³ *Tamtéž*, str. 89.

¹⁰⁹⁴ *Tamtéž*, str. 91.

¹⁰⁹⁵ *Tamtéž*, str. 84.

¹⁰⁹⁶ Srov. čl. 267 SFEU.

¹⁰⁹⁷ EVROPSKÁ KOMISE. *Code of Conduct laying down the arrangements regarding the exercise of rights and obligations of the European Union and Member States under the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)*, č. 2016/0062(NLE).

¹⁰⁹⁸ Rozhodnutí Rady (EU) 2023/1076 ze dne 01.06.2023, *op. cit.*, odst. 12; Rozhodnutí Rady (EU) 2023/1075 ze dne 01.06.2023, *op. cit.*, odst. 10.

v kontrolních orgánech úmluvy, především Výboru stran, a určení Komise jakožto koordinačního orgánu odpovídajícího za provádění úmluvy.

Totž k působení Istanbulské úmluvy na evropskou normotvorbu. Dalším následkem je, že relevantní aktivitu EU budou moci zkoumat kontrolní mechanismy úmluvy, tedy GREVIO a Výbor stran. Ty budou moci dávat svá doporučení ve vztahu k možnému lepšímu provádění úmluvy v rámci unijních mezí.

Konečně je zde symbolický a hodnotový důsledek ratifikace.¹⁰⁹⁹ Když EU ratifikovala Istanbulskou úmluvu, dala tak veřejně najevo závazek všech členských států věnovat se tématu společným úsilím, a to právě prostřednictvím prismatické úmluvy. Takový krok je symbolem toho, že se všech 27 států (alespoň teoreticky) jednotně hlásí ke standardům, které úmluva obsahuje, a hodnotám, jež představuje. Demonstruje zhmotnění kumulace politické vůle vyjádřit zájem o ženská práva a mezinárodní signál, že EU násilí na ženách netoleruje. To zároveň naznačuje všem členským státům, že by se problematikou měly zabývat i na vnitrostátní úrovni a pracovat na zlepšování situace ve své zemi bez ohledu na to, zda úmluvu samy ratifikovaly. Ratifikace tak přináší rovněž zvýšený tlak právě na ně: EU přistoupila k úmluvě s ideou, že vzhledem k propojení pravomocí EU a členských států by se Unie měla stát „*smluvní stranou této úmluvy spolu s členskými státy, aby mohly společně plnit povinnosti stanovené úmluvou a jednotným způsobem vykonávat práva, která jim byla svěřena*“.¹¹⁰⁰ Proto lze očekávat usilovnější výzvy EU k tomu, aby země sladily svůj vnitrostátní přístup s tím proklamovaným celounijním.

Shrňme, že ratifikace Istanbulské úmluvy Evropskou unií se projeví aktivitou ve vztahu ke třem vybraným oblastem (justice, azyl, interní poměry), podrobením relevantních evropských norem kontrolním mechanismům úmluvy a nakonec má silný autoritativní a symbolický význam jakožto proklamace evropských snah potírat násilí.

1.2. Návrh směrnice EU o potírání násilí na ženách & Istanbulská úmluva

Na mezinárodní den žen, 8. března 2022, představila Evropská komise svůj návrh evropské směrnice o potírání násilí na ženách. Ta byla výsledkem dlouhodobého závazku věnovat se násilí na ženách na unijní úrovni a doplnit chybějící specifickou regulaci. Zároveň měla sloužit jako nástroj, který přinese Unii vlastní pravidla bez ohledu na to, zda se nakonec přidá k Istanbulské úmluvě.

¹⁰⁹⁹ Srov. EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: EU Accession to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women*, *op. cit.*

¹¹⁰⁰ Rozhodnutí Rady (EU) 2017/865 ze dne 11.05.2017, *op. cit.*, odst. 8.

Jako právní základ primárního práva pro tvorbu směrnice se identifikovalo stanovení minimálních pravidel týkajících se práv obětí trestných činů (čl. 82 odst. 2 písm. b) SFEU) a také závažných trestných činů, u nichž existuje potřeba potírat je pomocí společného unijního přístupu, především pak sexuálního vykořisťování žen a dětí a trestné činnosti v oblasti výpočetní techniky (čl. 83 odst. 1 SFEU). Směrnice se tak zaměřuje na etablování minimálních standardů co do vybraných činů násilí na ženách, přístupu obětí ke spravedlnosti a ochraně, koordinačních a preventivních mechanismů. Její podstatou je, aby vybrané druhy násilí na ženách byly jednotně postižitelné v celé Unii. Jedná se o moderní dokument, který pokrokově a komplexně pokrývá problematiku násilí na ženách, včetně novodobých výzev.

1.2.1. Proces přijímání a aktuální stav

Po tom, co Komise představila svůj návrh směrnice, pokračoval k debatám do Rady EU a Evropského parlamentu. V Parlamentu byla směrnice přiřazena Výboru pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM) a Výboru pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci (LIBE). Zde se od počátku těšila podpoře a snaze zvýšit standard, který přinesla. Tyto dva výbory o návrhu debatovaly do června 2023, kdy společně přijaly finální návrh. Ten pak na svém červencovém plenárním zasedání Evropský parlament schválil a zaslal do procesu vyjednávání v rámci takzvaných triologů, tedy neformálních, interinstitucionálních vyjednávacích jednání mezi Radou, Parlamentem a Komisí.¹¹⁰¹ Evropský parlament navrhnul posilující změny směrnice: snaží se rozšířit definici znásilnění, přidává nové okruhy trestných činů (zákaz mrzačení genitálu intersex osob, stealthing, nucené sterilizace, nucené sňatky, sexualizované obtěžování na pracovišti nebo nevyžádané zasílání intimního materiálu).

Proces v Radě byl zatím o něco komplikovanější. Zde se návrh představil na konci března 2022 na pracovní skupině Rady EU pro justiční spolupráci v trestních věcech (COPEN). Poté putoval ke zhodnocení členskými státy. Například Česká republika proti návrhu vystoupila negativně. Zhodnotila, že směrnice vykládá možnosti EU ve vztahu k násilí na ženách příliš extenzivně, postrádá právní základ v primárním právu a není plně v souladu s principy subsidiarity a proporcionality evropského práva.¹¹⁰² Následovala komplikovaná a četná jednání v Radě (celkem jich proběhlo 16).¹¹⁰³ Debaty se točily ohledně toho, zda může eurozločin sexuálního vykořisťování žen a dětí sloužit jako podklad pro zakotvení hmotněprávní trestní úpravy pro trestné činy jako

¹¹⁰¹ Rozhodnutí Evropského parlamentu ze dne 06.07.2023, *op. cit.*

¹¹⁰² MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, *op. cit.*, str. 4-10.

¹¹⁰³ RADA EU. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence – General approach*, č. 2022/0066(COD). [online]. 17.05.2023. [cit. 20.11.2023]. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9305-2023-INIT/en/pdf>, odst. 3-5.

znásilnění nebo ty odehrávající se v kyberprostoru.¹¹⁰⁴ Z toho důvodu Rada požádala právní servis EU o jeho stanovisko především k dostatečnosti právního základu směrnice. Toto stanovisko není veřejné, avšak údajně zpochybnilo dostatečnost právního základu ve vztahu k harmonizaci trestného činu znásilnění.¹¹⁰⁵

V květnu 2023 pak Rada pro spravedlnost a vnitřní věci (SVV) za Radu EU vydala obecný přístup (*general approach*).¹¹⁰⁶ V této aktuálně platné pozici Rada směrnicí výrazně proškrtává. Navrhuje kompletní odstranění trestného činu znásilnění, a to právě kvůli údajnému nedostatečnému právnímu základu pro celounijní úpravu daného trestného činu. Zvyšuje práh pro kriminalizaci trestných činů odehrávajících se v kyberprostoru tak, aby se unijní úprava vztahovala jen na ty nejzávažnější z nich. Snižuje navrhované hranice trestních sazeb a rozvolňuje pravidla týkající se ochrany obětí tak, aby byl výběr opatření ponechán více na jednotlivých státech.¹¹⁰⁷

Situace tedy dospěla do bodu, kdy v právě probíhajících jednáních Evropský parlament lobbjuje za vyšší standard ochrany než ten původně navrhovaný Komisí, a Rada míní tento standard snížit. Parlament trvá na jednotné unijní definici znásilnění, bez které směrnicí údajně nepodpoří; Rada naopak označuje za neprůchozí většinu hmotně- i procesněprávních změn trestního práva.¹¹⁰⁸ To vše se odráží v náročných vyjednáváních v rámci trialogů, které s různými odklady a pauzami probíhají opakovaně od léta 2023.

V době uzavření rukopisu práce informoval Evropský parlament o tom, že vyjednávání skončilo dosažením dohody mezi Parlamentem a Radou.¹¹⁰⁹ Podle všeho je však finální znění konsenzu (které nebylo doposud zveřejněno) slabší, než řada aktérů zamýšlela. Odstranila se jednotná definice znásilnění na unijní úrovni, snížila se úroveň ochrany pro zranitelné skupiny žen, oslabila se role specializovaných služeb pro oběti, jejichž fungování je vnímáno jako sekundární k

¹¹⁰⁴ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: Legislative proposal on combating violence against women and domestic violence* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-push-for-european-democracy/file-legislative-proposal-on-gender-based-violence>.

¹¹⁰⁵ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Briefing: Combating violence against women and domestic violence* [online]. 2023. [cit. 20.11.2023]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739392/EPRS_BRI\(2023\)739392_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739392/EPRS_BRI(2023)739392_EN.pdf), str. 10.

¹¹⁰⁶ RADA EU. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence – General approach*, *op. cit.*

¹¹⁰⁷ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Briefing: Combating violence against women and domestic violence*, *op. cit.*

¹¹⁰⁸ Online konzultace s Mgr. Tomášem Opatem, asistentem poslankyně Evropského parlamentu Radky Maxové, ze dne 01.11.2023.

¹¹⁰⁹ NEWS EUROPEAN PARLIAMENT. *First ever EU rules on combating violence against women: deal reached* [online]. 2024 [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240205IPR17412/first-ever-eu-rules-on-combating-violence-against-women-deal-reached>.

obecným, nezaměřeným službám.¹¹¹⁰ To nasvědčuje, že pokud nedojde k dalším podstatným změnám a směrnice bude přijata, půjde o významný, avšak nedokonalý, unijní krok k dosažení Unie, která netoleruje násilí na ženách. Téma této směrnice jistě zasluhuje další, aktualizovaný výzkum, který naváže na tuto explorativní analýzu a zohlední vývoj směrnice, jenž není v době dokončení předkládané práce znám.

1.2.2. Důsledky přijetí směrnice

O navrhované směrnici proti násilí na ženách se hovoří jako o hlavním nástroji, pomocí kterého bude EU provádět Istanbulskou úmluvu.¹¹¹¹ Směrnice jde přitom v některých částech svým obsahem nad rámec závazků z úmluvy. Pokud skutečně dojde k přijetí směrnice proti násilí na ženách, začne Evropská unie disponovat specifickým nástrojem sekundárního práva, který se stane pro členské státy závazným co do výsledku. Budou tak muset obsah úmluvy transponovat pomocí potřebných legislativních změn na vnitrostátní úrovni, a to ve stanovené implementační lhůtě. Pokud toto stát včas nebo řádně neprovede, může proti němu Komise zahájit řízení o nesplnění povinnosti (*infringement procedure*) před SDEU.

Za splnění určitých podmínek by také některá ustanovení směrnice mohla mít vertikální přímý účinek, a být tak přímo vymahatelná na národní úrovni. Ten by přicházel v úvahu, kdyby šlo o dostatečně jasně a bezpodmínečně formulované ustanovení, jež zároveň stát včas a řádně netransponoval.¹¹¹² To se ovšem bude odvíjet od finálně přijatého textu.

Nadto, vzhledem k tomu, že lze v obsahu směrnice vystopovat vliv Istanbulské úmluvy (jak rozvede následující podkapitola), závazky z úmluvy *de facto* „prosakují“ do evropského práva. Tím se povinnosti z úmluvy přetavují do formy, která se stane závaznou i pro členské státy EU, jež zároveň neratifikovaly Istanbulskou úmluvu. Současný trend tedy naznačuje, že jen vnitrostátním rozhodnutím Istanbulskou úmluvu neratifikovat se státy EU do budoucna materiálně zcela nezbaví nutnosti plnit závazky, které úmluva vytvořila a které následně přejala evropská úprava.

1.2.3. Odras Istanbulské úmluvy v návrhu znění směrnice

Komise potvrdila, že tvorbu směrnice inspirovala Istanbulská úmluva a potřeba sladit standardy směrnice s jejím obsahem.¹¹¹³ To lze vyčíst i z porovnání obou dokumentů. Oba jsou

¹¹¹⁰ WAVE. *Acceptance with Reservations: WAVE Network's Stance on the EU Directive Addressing Violence Against Women and Domestic Violence* [online]. 2024 [cit. 08.03.2024]. Dostupné z: <https://wave-network.org/vaw-directive-032024/>.

¹¹¹¹ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Briefing: Combating violence against women and domestic violence, op. cit.*, str. 5.

¹¹¹² Rozsudek SDEU ze dne 04.12.1974 ve věci *Van Duyn proti Home Office*, č. 41/74.

¹¹¹³ Důvodová zpráva k Návrhu směrnice proti násilí na ženách, kap. 1; EVROPSKÝ PARLAMENT. *Briefing: Combating violence against women and domestic violence, op. cit.*, str. 2-3.

komplexní a podrobné. Mají poněkud odlišnou strukturu a závazky dělí do jiných kategorií, avšak jejich obsah je podobný. V některých ohledech je přitom vidět, že úmluva je již přece jen starším dokumentem, který se v době svých příprav kolem roku 2010 příliš nezabýval například kriminalitou v online prostoru.

Formální rozdíl mezi nimi je přitom zřetelný. Jedná se o dokumenty s odlišnou právní silou sjednané na polích různých regionálních organizací. Úmluva vyžaduje ratifikaci, může se jako lidskoprávní úmluva stát součástí ústavního pořádku a mít aplikační přednost před vnitrostátními zákony. Směrnice je závazná, avšak pouze co do svého účelu a výsledku. Úmluva disponuje vlastním kontrolním mechanismem; směrnice nabízí pouze obecné nástroje unijního práva (např. řízení o porušení povinnosti). Obě bude možné vymáhat především prostřednictvím norem vnitrostátního práva, které je budou provádět.

Následující sekce komparativně mapuje ustanovení obou zkoumaných dokumentů. Nejprve jsem se v rámci předvýzkumu analytickým rozbohem obou dokumentů zaměřila na tematické oblasti, jež dokumenty upravují podobným způsobem. Mezi nimi jsem identifikovala indikátory, skrz které lze adekvátně vnímat vliv úmluvy na znění směrnice. Těmi jsou: (i) definice násilí na ženách, (ii) volba kriminalizace-hodných trestných činů, (iii) přitěžující okolnosti, (iv) odškodňování obětí, (v) podpora oznamování trestných činů, (vi) ochrana obětí, (vii) služby pro oběti a (viii) prevence. Předkládám, že v evropské směrnici lze najít alespoň 15 článků (z celkových 52), ve kterých je patrná inspirace Istanbulskou úmluvou; občas dokonce několikanásobná i v rámci jednoho ustanovení. V některých případech se jedná o téměř doslovnou kopii pravidla úmluvy; v jiných je zachovaná struktura a hlavní obsah pramenící z ní, který však směrnice ještě dále upřesňuje.

Jako podklad používám znění směrnice předložené Evropskou komisí; na některých místech využívám textaci navrženou Evropským parlamentem nebo Radou EU a v takovém případě na to poukazuji. U každého indikátoru přináším také komparativními tabulky, v nichž porovnávám relevantní textaci obou dokumentů.

A. Definice násilí na ženách

Oba dokumenty zavádějí definice násilí na ženách a domácího násilí. Vliv úmluvy na jejich znění ve směrnici je zde zřetelný. Směrnice totiž pouze s drobnými jazykovými úpravami přejímá definici násilí na ženách z Istanbulské úmluvy. Seskupuje však do jedné definice to, co Istanbulská úmluva definuje ve dvou ustanoveních zvláště jako „násilí na ženách“ a „genderově podmíněné násilí“. Výše již zaznělo, že ač úmluva definuje tyto dva termíny separátně, vlastně se v jejím pojetí jedná o synonyma. Dává tak smysl, že směrnice definice shlukla do jedné. Istanbulská úmluva navíc

oproti směrnici výslovně určuje, že násilí na ženách porušuje lidská práva a představuje druh diskriminace žen. Také na rozdíl od směrnice definuje termín gender, který směrnice sice sama rovněž používá, avšak nedefinuje.

Stejně tak směrnice pouze s drobnými jazykovými úpravami přijímá i definici domácího násilí z úmluvy. Pouze k ní dodává a zpřesňuje, že „*biologické nebo zákonné rodinné vazby*“¹¹¹⁴ netvoří definiční znak domácího násilí; jinými slovy k němu může dojít mezi kýmkoli, nejen mezi právně rozeznávanými partnery či v pokrevní rodině.

	<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
násilí na ženách	= <i>genderově podmíněné násilí, které je zaměřeno vůči ženě či dívce proto, že se o ženu či dívku jedná, nebo které ženy či dívky postihuje ve vyšší míře, včetně všech takových násilných činů, které vedou nebo mohou vést k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení, včetně vybrožování takovými činy, donucování či svěvolného zbavení svobody, at' na veřejnosti nebo v soukromí</i> ¹¹¹⁵	= <i>porušení lidských práv a forma diskriminace žen a rozumí se jím všechny násilné činy založené na pohlaví, které vedou nebo pravděpodobně povedou k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení žen, včetně brožeb takovým činem, donucování či svěvolného zbavení svobody, at' na veřejnosti nebo v soukromí</i> ¹¹¹⁶
genderově podmíněné násilí	---	= <i>násilí zaměřené proti ženě proto, že je žena, nebo které postihuje ženy nepoměrně více</i> ¹¹¹⁷
domácí násilí	= <i>všechny násilné činy, které vedou nebo mohou vést k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, bez ohledu na biologické nebo zákonné rodinné vazby nebo mezi bývalými či současnými manžely či partnery, bez ohledu</i>	= <i>všechny činy fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, nebo mezi bývalými či současnými manžely a partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společné bydliště s obětí</i> ¹¹¹⁹

¹¹¹⁴ Čl. 4 písm. b) Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹¹⁵ *Tamtéž*, čl. 4 písm. a).

¹¹¹⁶ Čl. 3 písm. a) Istanbulské úmluvy.

¹¹¹⁷ *Tamtéž*, čl. 3 písm. d)

¹¹¹⁹ *Tamtéž*, čl. 3 písm. b).

	<i>na to, zda pachatel sdílí či sdílel s obětí stejně bydliště¹¹¹⁸</i>	
--	---	--

B. Kriminalizace trestných činů

Oba nástroje přinášejí seznam násilného jednání, které mají státy kriminalizovat a penalizovat. Tyto výčty se však liší. Téměř shodně oba dokumenty kriminalizují a definují skutkovou podstatu mrzačení ženských pohlavních orgánů a znásilnění. Obojí směrnice formuluje téměř totožně jako úmluva. U mrzačení přitom směrnice vyžaduje kriminalizaci o něco užšího okruhu jednání. Vymezuje se proti provedení obřízky, donucení nebo přiměnění k ní. Istanbulská úmluva oproti tomu potírá navíc ještě „vybízení“ k takovému činu či jeho zprostředkování.

Co se týče znásilnění, v základu jsou definice v podstatě stejné, a vliv Istanbulské úmluvy na znění směrnice je tak zřejmý. Zjednodušeně se jedná o penetraci sexualizované povahy, ke které nebyl dán souhlas. Konsent musí být dobrovolný a svobodný; směrnice navíc rozpracovává situace, ve kterých není možné se stykem autenticky souhlasit. Směrnice přitom stanovuje trestnost takového jednání pouze, když jde o ženy (což nebrání státům v tom, aby přijaly stejný standard i pro kohokoli jiného), úmluva je co do okruhu adresátů a adresátek neutrální.

Úmluva jde však nad rámec definice ve směrnici. Kromě penetrativního znásilnění totiž rozeznává trestnost jakéhokoli jiného sexualizovaného jednání, ke kterému dojde bez souhlasu oběti (obecně vymezeno jako „činy sexuální povahy“). Směrnice tak pravděpodobně nepostihne závažná jednání jako například donucení druhého k masturbaci, přiměnění druhého, třeba i násilím, k stimulaci rukou nebo osahávání. Postih tohoto jednání navrhuje až Parlament jakožto trestný čin „sexuálního útoku“ a jeho návrh zcela odpovídá verzi Istanbulské úmluvy.

Mimo tyto trestné činy pak oba dokumenty obsahují také nucený sňatek, nucené sterilizace, sexuální útok a sexualizované obtěžování na pracovišti; vše v definicích úzce srovnatelných se zněním úmluvy. Oproti tomu ve verzi navrhované Radou znásilnění zcela chybí a trestné činy v kyberprostoru jsou okleštěny.

Směrnice v porovnání s úmluvou neupravuje problematiku obecného stalkingu (nebezpečného pronásledování). Nevěnuje se ani psychickému a fyzickému násilí, nucenému ukončení těhotenství, nucené sterilizaci a nuceným sňatkům. Naopak navíc přináší široký výčet skutkových podstat činů odehrávajících se v online prostoru, především nekonsenzuální šíření

¹¹¹⁸ Čl. 4 písm. b) Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

intimního materiálu, online obtěžování a podněcování k násilí. V případě přijetí parlamentní verze návrhu by unijní úprava byla bohatší také co do zákazu mrzačení genitálu intersex osob.

Úmluva se tedy do směrnice promítá především ve znění definice znásilnění, mrzačení ženských pohlavních orgánů a činů, které chce do návrhu doplnit teprve Parlament (nucené sňatky, nucené sterilizace a sexuální útok). Istanbulská úmluva je pokročilejší, co se týče „tradičnějších“ činů násilí na ženách; směrnice jde pak očividně nad rámec úmluvy co do novějších činů odehrávajících se v kyberprostoru.

Tyto rozdíly znázorňuje následující tabulka. Trestné činy, které si navzájem odpovídají pouze částečně, jsou označeny symbolem X. Trestné činy, které neobsahuje původní komisi návrh, avšak prosazuje je Evropský parlament, jsou označeny hvězdičkou. Činy, jejichž odstranění nebo zásadní změnu chce uplatnit Rada, jsou označeny symbolem Δ.

<i>Směrnice EU</i>		<i>Istanbulská úmluva</i>	
znásilnění ^Δ	<p>1. Členské státy zajistí, aby následující úmyslné jednání bylo možno trestat jako trestný čin:</p> <p>(a) dopuštění se na ženě jakéhokoli aktu, k němuž nedala souhlas a který spočívá ve vaginální, anální nebo orální penetraci sexuální povahy, a to jakoukoli částí těla nebo předmětem;</p> <p>(b) zapříčinění toho, že se žena účastní s jinou osobou jakéhokoli aktu, k němuž nedala souhlas a který spočívá ve vaginální, anální nebo orální penetraci sexuální povahy, a to jakoukoli částí těla nebo předmětem.</p> <p>2. Členské státy zajistí, aby se aktem, k němuž nebyl dán souhlas, rozuměl akt provedený bez dobrovolného</p>	sexuální násilí, vč. znásilnění	<p>1. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí trestnost následujícího úmyslného jednání:</p> <p>(a) provedení vaginálního, análního nebo orálního vniknutí sexuální povahy do těla druhé osoby jakoukoli částí těla nebo předmětem bez jejího souhlasu;</p> <p>(b) vykonání jiných činů sexuální povahy s osobou bez jejího souhlasu;</p> <p>(c) přinucení jiné osoby bez jejího souhlasu k činům sexuální povahy s třetí osobou.</p> <p>2. K souhlasu musí dojít dobrovolně jako ke projevu svobodné vůle, posuzované v kontextu souvisejících okolností.¹¹²¹</p>

¹¹²¹ Čl. 36 odst. 1, odst. 2 Istanbulské úmluvy.

	<i>souhlasu ženy, nebo v situaci, kdy žena není schopna vyjádřit svobodnou vůli z důvodu svého tělesného nebo duševního stavu – nacházeli-li se například ve stavu bezvědomí, intoxikace, spánku, nemoci, ve stavu ublížení na těle nebo zdravotního postižení –, a kdy je této neschopnosti vyjádřit svobodnou vůli zneužito¹¹²⁰</i>	
mrzačení ženských pohlavních orgánů	mrzačení ženských pohlavních orgánů	
sdílení intimního nebo zmanipulovaného materiálu bez souhlasu ^Δ	---	
kybernetické pronásledování ^Δ	nebezpečné pronásledování ^X	
kybernetické obtěžování ^Δ	---	
kybernetické podněcování k násilí nebo nenávisti	---	
---	psychické násilí	
---	fyzické násilí	
nucený sňatek*	nucený sňatek	
nucená sterilizace*	nucená sterilizace	
---	nucené přerušování těhotenství	
sexuální obtěžování na pracovišti*	sexuální obtěžování	
sexuální útok (<i>sexual assault</i>)*	znásilnění ^X	
mrzačení genitálu intersex osob*	---	

V souvislosti se zavedením trestnosti určitých činů se objevují dvě oblasti, které jsou v obou dokumentech upraveny v podstatě shodně, avšak směrnice je naplňuje konkrétnějším obsahem. Je

¹¹²⁰ Čl. 5 odst. 1, odst. 2 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

tomu tak v případě výše trestních sazeb a promlčení. Směrnice přesně stanovuje minimální výše horních hranic trestních sazeb a stejně tak určuje minimální délku promlčecí doby. Směrnice také kopíruje z úmluvy ustanovení o tom, že stane-li se obětí vybraného trestného činu dítě, je nutné, aby promlčecí doba začala běžet až v moment jeho zletilosti.¹¹²²

Tento přístup je smysluplný, toliko určitá specifikace se jednoznačně více hodí do unijní úpravy nežli do širší mezinárodní úmluvy. Smluvní ustanovení bývají obecnější, aby státům umožňovala operovat v rámci jejich národních specifik. To je v případě Istanbulské úmluvy obzvláště relevantní. Je totiž otevřena k přistoupení i jiným, nečlenským státům Rady Evropy. Přílišná konkrétnost by tak jednak mohla bránit v zájmu států k ní přistupovat, jednak by nemusela odpovídat rozličným zkušenostem z různých geografických oblastí.

C. Přitěžující okolnosti

Oba dokumenty přinášejí seznam pritěžujících okolností, které by mělo vnitrostátní trestní právo zohlednit při udělování trestu pachateli. Směrnice těchto okolností obsahuje 15 a 12 z nich je přitom téměř doslovně přejato z Istanbulské úmluvy, některé z nich pouze mírně upravuje (tyto úpravy jsou v následující tabulce znázorněny podtržením).

Oběma dokumentům lze vytknout, že mezi pritěžujícími okolnostmi nepatří to, že trestný čin v sexuální oblasti vedl k těhotenství oběti. Sice by tuto situaci pravděpodobně mohlo být možné podřadit pod způsobení „závažné fyzické nebo psychické újmy oběti“, avšak takový výklad se na národní úrovni nemusí automaticky projevit (jak se ukazuje například v České republice¹¹²³). Bylo by vhodné explicitně uznat, že způsobení těhotenství znásilněním představuje obzvláště traumatizující událost s dalekosáhlými důsledky pro fyzické i psychické zdraví oběti.

<i>Přitěžující okolnost</i>	<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
opakované spáchání	x	x
oběť byla zranitelnou vlivem konkrétních okolností	x (<u>jako je stav závislosti nebo fyzického, duševního, mentálního</u>)	x

¹¹²² *Tamtéž*, čl. 15 odst. 6.

¹¹²³ HAVLÍKOVÁ, Petra a Iva ŠMÍDOVÁ. *Bagatelizace a nerovnosti. Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí*. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2023. ISBN 978-80-908931-0-8, str. 40.

	<u>nebo</u> <u>smyslového</u> <u>postižení, nebo</u> <u>žila v ústavu)</u>	
vůči dítěti	x	x
v přítomnosti dítěte	x	x
dva a více pachatelů činu	x	x
užití mimořádného násilí	x	x
použití zbraně nebo takové hrozby	x	x
použití síly, donucování nebo takové hrozby	x	---
následkem byla závažná fyzická či psychická újma oběti, její smrt nebo sebevražda	x	x* (trestný čin měl za následek závažnou fyzickou nebo psychickou újmu oběti)
recidiva	x	x
vůči bývalé nebo současné manželce/manželovi nebo partnerce/partnerovi	x	x
pachatelem byl člen rodiny oběti nebo osoba, která spolu s obětí bydlela	x	x
pachatel zneužil svého postavení vůči oběti	x (<u>důvěry,</u> <u>autority nebo</u> <u>vlivu)</u>	x

pachatel trestný čin natáčet, fotit či jinak zaznamenal a následně zpřístupnil	x	---
pachatel zapříčinil, že oběť požila omamné látky/byla pod jejich vlivem	x	---

D. Odškodňování

<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
<i>Členské státy zajistí, aby oběti měly právo požadovat od pachatelů plné odškodnění za škody vyplývající ze všech forem násilí vůči ženám nebo domácího násilí.¹¹²⁴</i>	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí obětem právo požadovat od pachatelů náhradu škody za jakýkoliv trestný čin stanovený touto Úmluvou.¹¹²⁵</i>

Na první pohled podobná je také úprava odškodňování obětí. Oba dokumenty vyžadují mechanismus, pomocí kterého se oběť může dobrat náhrady újmy od pachatele. Směrnice navíc v tomto ohledu upřesňuje, že náhrada má být „plná“ a má jít o trestněprávní nástroj bez zastropování nárokovaných částek.¹¹²⁶ Také upravuje otázku promlčení nároku na odškodnění, který je ve své podstatě občanskoprávní, a stanovuje minimální hranice takové promlčecí doby. Zavádí přitom podobný princip, který zakotvují oba dokumenty v rámci trestněprávního promlčení trestných činů, že promlčení nezačne běžet, dokud dětská oběť nedosáhne zletilosti.¹¹²⁷

Směrnice nezmiňuje možnost státu doplatit oběti odškodnění z vlastních zdrojů, které se úmluva věnuje blíže (a umožňuje k tomuto ustanovení vznést výhrady). Pravděpodobně z toho důvodu, že tomu se EU věnuje již ve směrnici o odškodňování obětí trestných činů z roku 2004.¹¹²⁸

¹¹²⁴ Čl. 26 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹²⁵ Čl. 30 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹¹²⁶ Čl. 26 odst. 2. a 3 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹²⁷ *Tamtéž*, čl. 26 odst. 5.

¹¹²⁸ Směrnice Rady č. 2004/80/ES, *op. cit.*

Ta má však ve srovnání s úmluvou menší rozsah: vztahuje se jen na přístup k odškodnění v přeshraničních situacích dle pravidel vnitrostátního systému odškodnění.

E. Oznamování trestných činů

	<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Oznamování svědky	<i>Členské státy přijmou nezbytná opatření za účelem povzbuzení všech osob, které vědí nebo se v dobré víře domnívají, že došlo ke spáchání trestných činů násilí vůči ženám nebo domácího násilí, nebo že lze další násilné činy očekávat, aby tuto skutečnost oznámily příslušným orgánům.</i> ¹¹²⁹	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná opatření za účelem povzbuzení všech osob, jež se stanou svědkem spáchání násilného činu spadajícího do působnosti této Úmluvy nebo jež mají oprávněný důvod se domnívat, že ke takovému činu může dojít nebo že lze další násilný čin očekávat, aby to oznámily příslušným organizacím nebo úřadům.</i> ¹¹³⁰
Oznamování odborníky a odborníky	<i>Členské státy zajistí, aby pravidla důvěrnosti uložená vnitrostátním právem příslušným odborníkům, jako jsou zdravotníci pracovníci, těmto odborníkům nebránila v podání oznámení příslušným orgánům tehdy, mají-li oprávněné důvody se domnívat, že existuje bezprostřední riziko, že bude určité osobě způsobena závažná fyzická újma z tobo důvodu, že je obětí některého z trestných činů, na něž se vztahuje tato směrnice. [...]</i> ¹¹³¹	<i>Smluvní strany přijmou taková nezbytná opatření, kterými zajistí, aby jim zásady mlčenlivosti, které vnitrostátní právo ukládá některým profesním skupinám, nebránilo v možnosti za vhodných podmínek podat oznámení příslušným organizacím nebo úřadům, pokud mají oprávněný důvod se domnívat, že byl spáchán závažný násilný čin spadající do působnosti této Úmluvy a že další závažné násilné činy lze očekávat.</i> ¹¹³²

Téměř doslova se směrnice v Istanbulské úmluvě inspiruje v otázce oznamování trestných činů. V první řadě oba dokumenty podporují oznamování osobami, které jsou svědky násilného jednání nebo mají podezření, že dochází k násilí. Formulace tohoto závazku se převážně shoduje.

¹¹²⁹ Čl. 16 odst. 2 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹³⁰ Čl. 27 Istanbulské úmluvy.

¹¹³¹ Čl. 16 odst. 3 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹³² Čl. 28 Istanbulské úmluvy.

Oba dokumenty se vztahují na osoby, které „*vědí*“ o spáchání trestného činu (například tedy byly svědky) anebo se alespoň „*v dobré víře domnívají*.“ Směrnice je pak širší co do své časové působnosti. Vztahuje se totiž na podporu oznamování činů, které se již staly („*[...] že došlo ke spáchání trestných činů násilí vůči ženám [...]*“), a zároveň na ty, které se mohou stát („*[...] nebo že lze další násilné činy očekávat [...]*“). Odpovídá tedy oznámení¹¹³³ i překažení¹¹³⁴ trestného činu dle českého trestního zákoníku (TZ). Nejde však o povinnost, stát má takové kroky pouze podporovat.

V druhé řadě se dokumenty věnují oznamování odborným personálem. Zde se oba vztahují k činům hrozcím v budoucnu, ne těm z minulosti. Zároveň se vyžaduje splnění řady podmínek (oprávněně podložené podezření, bezprostřední nebezpečí, riziko závažné újmy) a reguluje se opět možnost, spíše nežli povinnost ohlašovat. Směrnice přitom přijímá trochu jiný záběr co do ohlašovaného jednání: odbornice a odborníci by měli mít možnost oznámit podezření, že oběti bude způsobena újma plynoucí z toho, že je obětí. Míří tedy spíše na riziko eskalace násilí a odplaty pachatele nebo sekundární újmy. Úmluva proti tomu směřuje proti nebezpečí budoucího spáchání trestného činu, který se již jednou stal nebo stále děje. Vlivem jmenované kombinace aspektů tohoto oznámení ani jednomu dokumentu nepatří námítky, které toto ustanovení obklopily v případě Istanbulske úmluvy v obavách, že narušuje advokátní mlčenlivost.¹¹³⁵ Nad rámec úmluvy směrnice obsahuje zákaz předávání údajů o pobytovém statusu oběti příslušným migračním úřadům.

U státní podpory oznamování násilí na dospělých ženách jakoukoli třetí osobou je přitom potřeba obezřetnost, již popsána v kapitole týkající se anatomie Istanbulske úmluvy. Rozhodnutí o podání trestního oznámení náleží primárně oběti a podpora oznamování trestných činů musí jít ruku v ruce s garancemi citlivého a šetrného přístupu orgánů činných v trestním řízení. V opačném případě může takový krok vést k retraumatizaci, sekundární viktimizaci, erozi důvěry oběti v systém a instituce a k tomu, že se na příslušné orgány v budoucnu neobrátil, kdyby to bylo potřeba.

¹¹³³ Srov. ust. § 368 TZ.

¹¹³⁴ Srov. ust. § 367 TZ.

¹¹³⁵ Srov. např. BARTOŇ, Daniel. Jak (ne)uvážovat o násilí a Istanbulske úmluvě. *Jurisprudence* [online]. 2019(2), 32-44 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/jak-ne-uvazovat-o-nasili-a-istanbulske-umluve.m-371.html>, str. 38.

F. Ochrana obětí

		<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Ochranná opatření	Vykázání	<i>Členské státy zajistí, aby v situacích bezprostředního nebezpečí, pokud jde o zdraví nebo bezpečnost oběti nebo osob na ní závislých, příslušné orgány vydaly příkazy – určené pachateli násilí nebo osobě podezřelé z páčání násilí, na které se vztahuje tato směrnice –, jimiž se nařizuje, aby na dostatečně dlouhou dobu opustil obydlí oběti nebo osob na ní závislých, a jimiž se pachatel nebo podezřelá osobě zakazuje vstup do obydlí nebo na pracoviště oběti, nebo se jim zakazuje jakýmkoli způsobem navazovat kontakt s obětí nebo s osobami, které jsou na oběti závislé. Uvedené příkazy mají okamžitý účinek a nezávisí na oznámení trestného činu danou obětí.¹¹³⁶</i>	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí, aby byla příslušným orgánům dána pravomoc v situacích bezprostředního nebezpečí přikázat pachateli domácího násilí, aby na dostatečně dlouhou dobu opustil obydlí oběti nebo ohrožené osoby, a zakázat pachateli vstupovat do tohoto obydlí a navazovat styk s obětí nebo ohroženou osobou. Opatření učiněná podle tohoto článku musí upřednostňovat bezpečí oběti nebo ohrožených osob.¹¹³⁷</i>
	Ochranné příkazy	<i>Členské státy zajistí, aby příslušné orgány mohly vydávat omezující nebo ochranné příkazy k zajištění dlouhodobé ochrany oběti nebo osob na nich závislých před jakýmkoli násilným jednáním, na něž se vztahuje tato směrnice, včetně zákazu nebo omezení určitého nebezpečného chování pachatele nebo podezřelé osoby.¹¹³⁸</i>	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí, aby obětem všech forem násilí spadajících do působnosti této Úmluvy byly k dispozici vhodné omezující nebo ochranné příkazy.¹¹³⁹</i>

¹¹³⁶ Čl. 21 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.¹¹³⁷ Čl. 52 Istanbulské úmluvy.¹¹³⁸ Čl. 21 odst. 2 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.¹¹³⁹ Čl. 53 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

	Sankce	<i>Jakékoli porušení vykázaní nebo omezujících a ochranných příkazů podléhá účinným, přiměřeným a odrazujícím trestním nebo jiným právním sankcím.</i> ¹¹⁴⁰	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí, aby porušení omezujících nebo ochranných příkazů [...] podléhalo účinným, přiměřeným a odrazujícím trestním nebo dalším právním sankcím.</i> ¹¹⁴¹
Otázky na sexuální minulost		<i>Aniž je dotčeno právo na obhajobu, členské státy zajistí, aby při vyšetřování trestných činů a soudních řízeních nebyly povoleny otázky, šetření ani důkazy týkající se sexuálního chování oběti v minulosti nebo jiných souvisejících aspektů jejího soukromí.</i> ¹¹⁴²	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí, aby v kterémkoli občanském či trestním řízení byly důkazy týkající se předchozích sexuálních vztahů a chování oběti přípustné pouze tehdy, bude-li to relevantní a nezbytné.</i> ¹¹⁴³

Oba dokumenty rozpracovávají téma ochrany obětí. Jednotně definují závazek státu přijímat opatření k ochraně obětí před eskalací násilí a konkrétněji se věnují vykázaní a jiným ochranným či omezujícím opatřením.

Vykázaní je v obou dokumentech upraveno prakticky totožně, což je vidět především v použité terminologii (například podmínka „bezprostředního nebezpečí“ nebo potřeba „dostatečně dlouhé doby“ trvání vykázaní). Směrnice navíc jen upřesňuje, že pravidla týkající se vykázaní se kromě oběti vztahují i na osoby, které jsou na ní závislé. Podobně je tomu i u ochranných opatření, u kterých úmluva specifikuje podmínky jejich využívání.¹¹⁴⁴ Oba dokumenty shodně konstatují, že za porušení takového opatření musí následovat sankce. Ty by přitom měly být přiměřené, účinné a odrazující. Směrnice nadto v souvislosti se svým zaměřením na oblast kyberprostoru přináší také nové, originální ochranné opatření spočívající v možnosti žádat o soudní příkaz k odstranění intimního materiálu oběti v online prostoru.

¹¹⁴⁰ Čl. 21 odst. 4 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁴¹ Čl. 53 odst. 3 Istanbulské úmluvy

¹¹⁴² Čl. 22 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁴³ Čl. 54 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁴⁴ Srov. *tamtéž*, čl. 53 odst. 2.

Vzor v Istanbulské úmluvě lze sledovat také u ustanovení týkajícího se zákazu kladení otázek na sexuální chování oběti v rámci trestního řízení. Úmluva se proti takovým otázkám na sexuální minulost oběti vymezuje, avšak připouští je v případech, bylo-li by to relevantní a nezbytné. Směrnice strukturu tohoto pravidla kopíruje, ale zároveň neobsahuje klauzuli umožňující kladení takových otázek. Zakazuje je tak kompletně.

Nakonec, několik významných pravidel úmluvy se do směrnice nepropsalo. Chybí jí – a v tomto ohledu by dle mého stálo za to uvažovat o jejím doplnění – zákaz povinného uplatnění alternativních způsobů řešení případů, konkrétní kritéria, která by měla mít přijímaná ochranná opatření (jež úmluva rozebírá detailně), a občanskoprávní implikace násilí na ženách (především zohledňování výskytu násilí na ženách během opatrovnických řízení o péči o nezletilé děti nebo neplatnost nucených sňatků). Pro zavedení těchto norem by však na unijní úrovni nemusel existovat legitimní právní základ v primárním právu.

G. Služby pro oběti

Významnou složku úmluvy i směrnice tvoří téma služeb pro oběti. Oba dokumenty podporují odborné specializované specifické služby pro ženské oběti. Istanbulská úmluva je vyzdvihuje výslovně, směrnice nikoli, avšak volí popis, který takovým službám implicitně odpovídá. Typově obě jmenují tytéž druhy služeb (telefonní linky, azylové ubytování, služby pro děti); významné je totožné zakotvení specializované služby pro oběti sexualizovaného násilí.

Úmluva má přitom několik aspektů navíc. Vymezuje se proti tomu, aby bylo využívání služeb pro oběti podmíněno podáním trestním oznámením. Takový zákaz ve směrnici najít nelze, avšak bylo by možné ho dovodit z toho, jak služby popisuje co do dostupnosti a přístupnosti. Zajímavé je také pravidlo, dle kterého mají státy implementující Istanbulskou úmluvou obětem specificky zajistit také asistenci s podáváním stížností k mezinárodním orgánům a institucím. Konečně úmluva definuje právo obětí násilí na ženách na bezplatnou právní pomoc. To může mít pro oběti, především ty, které zažívají ekonomické násilí a nemohou si placené právní služby dovolit, významnou hodnotu a inkorporace do směrnice by stála za úvahu. O to se také snaží Evropský parlament, který toto právo schválil ve své verzi.¹¹⁴⁵

Směrnice EU je však v některých ohledech bohatší. Zavádí bližší podmínky pro poskytování relevantních služeb, jež by měly být dostupné osobně i online, ideálně v jedné prostorách a také by měly být státem dostatečně kapacitně kryty. Výslovně jmenuje též dostupnost podpory pro oběti mrzačení ženských pohlavních orgánů a také sexualizovaného obtěžování

¹¹⁴⁵ Rozhodnutí Evropského parlamentu ze dne 06.07.2023, *op. cit.*

na pracovišti. Ve vztahu k telefonní lince jde do detailu a dokonce zavádí jednotné evropské číslo pro oběti násilí na ženách. Tato linka by v každém státu měla být uzpůsobena a zpřístupněna potřebám žen se zdravotním postižením. V neposlední řadě směrnice rozpracovává podmínky vybavení azylového ubytování (například aby bylo připraveno i na potřeby potomků obětí) a také služby pro dětské oběti.

	<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Služby pro oběti sexuálního násilí	<i>Členské státy zajistí vhodně vybavená a snadno přístupná krizová centra pro oběti znásilnění a centra pro pomoc obětem sexuálního násilí, aby se obětem sexuálního násilí poskytla účinná podpora, včetně pomoci při uchovávání a vedení důkazní dokumentace. Tato centra zajistí lékařská a forenzní vyšetření, podporu v traumatických stavech a psychologické poradenství po spáchání trestného činu a následně po nezbytně nutnou dobu. [...]¹¹⁴⁶</i>	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření ke zřízení dostatečného množství vhodných, snadno přístupných krizových referenčních center pro oběti znásilnění nebo sexuálního násilí za účelem poskytnutí lékařského a forenzního vyšetření, podpory v traumatických stavech a poradenství obětem.¹¹⁴⁷</i>
Telefonní linky pomoci	<i>Členské státy zřídí celostátní bezplatné telefonní linky pomoci s nepřetržitým provozem (24 hodin denně 7 dní v týdnu) s cílem poskytovat poradenství obětem násilí vůči ženám a domácího násilí. Poradenství se poskytuje důvěrně nebo s náležitým ohledem na anonymitu volajících. Členské státy zajistí poskytování těchto služeb rovněž prostřednictvím jiných informačních a komunikačních technologií, včetně online aplikací.¹¹⁴⁸</i>	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření ke zřízení celostátní bezplatné telefonní linky pomoci s nepřetržitým provozem (24 hodin denně 7 dní v týdnu) pro poskytování pomoci volajícím ohledně jakékoli formy násilí spadající do působnosti této Úmluvy, a to důvěrně nebo s náležitým ohledem na anonymitu volajících.¹¹⁴⁹</i>

¹¹⁴⁶ Čl. 28 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁴⁷ Čl. 25 Istanbulské úmluvy

¹¹⁴⁸ Čl. 31 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁴⁹ Čl. 24 Istanbulské úmluvy.

Azylové ubytování	<p><i>Zvláštní potřeby žen, které se staly obětmi domácího násilí a sexuálního násilí, se řeší pomocí přístřeší a jiného vhodného provizorního ubytování [...]. Ta jim napomáhají při zotavování zajištěním adekvátních a přiměřených životních podmínek s ohledem na návrat k nezávislému životu.</i>¹¹⁵⁰</p>	<p><i>Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření ke zřízení dostatečného množství vhodných, snadno dostupných azylových domů určených k poskytnutí bezpečného bydlení, a budou je aktivně nabízet obětem, zejména ženám a jejich dětem.</i>¹¹⁵¹</p>
Služby pro děti	<p><i>Členské státy zajistí, aby byla dětem poskytnuta konkrétní přiměřená podpora, jakmile mají příslušné orgány oprávněné důvody se domnívat, že se děti mohly octnout v situaci, kdy byly – mimo jiné jako svědci – vystaveny násilí vůči ženám nebo domácímu násilí. Podpora poskytovaná dětem je specializovaná a přiměřená jejich věku, přičemž respektuje zájem dítěte.</i>¹¹⁵²</p>	<p><i>1. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí, aby při poskytování služeb na ochranu a pomoc obětem byla náležitě zohledněna i práva a potřeby dětských svědků všech forem násilí spadajících do působnosti této Úmluvy.</i></p> <p><i>2. Opatření přijatá podle tohoto článku budou zahrnovat psychosociální poradenství přiměřené věku pro dětské svědky všech forem násilí spadajících do působnosti této Úmluvy a budou náležitě zohledňovat nejlepší zájem dítěte.</i>¹¹⁵³</p>

H. Prevence

Při bližším zkoumání pravidel týkajících se prevence násilí na ženách i zde lze vysledovat předobraz v úmluvě. Oba dokumenty se zaměřují na stejný okruh preventivních aktivit. Prvním z nich je téma odstraňování škodlivých stereotypů a mýtů. Směrnice v tomto ohledu volí silnější jazyk než úmluva: státy mají se stereotypy „bojovat“ a „vybítet“ k prosazování rovnosti, což působí důrazněji nežli povinnost z úmluvy pouze „přijmout nezbytná opatření k prosazení změn“. Směrnice se tolik nevěnuje společenským a sociokulturním vzorcům chování, avšak zvláště zdůrazňuje roli mužů a chlapců v rámci takových společenských změn.

¹¹⁵⁰ Čl. 32 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁵¹ Čl. 23 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁵² Čl. 33 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁵³ Čl. 26 Istanbulské úmluvy.

Velmi podobným způsobem se směrnice následně věnuje osvětě a šíření informací o právech obětí. Směrnice přitom podporuje šíření informací nejen o prevenci násilí, ale o všech nástrojích jeho řešení. Právě neznalost jejich práv samotnými oběťmi, personálem, se kterým přicházejí do kontaktu, ale také širokou společností bývá významnou překážkou obětí na cestě ke spravedlnosti (více v 3.2.1 této části).

Státy se mají zaměřit také na vzdělávání personálu, který přichází do kontaktu s oběťmi. Směrnice kopíruje podstatu tohoto pravidla z úmluvy a přidává k ní několik specifíků. Takové školení má být specializované a má personál naučit citlivě komunikovat s oběťmi. Zároveň má být pravidelné a povinné, a to pro celý demonstrativně určený okruh profesí. Proti povinnému charakteru těchto školení se přitom některé státy, například Česká republika, výslovně vymezily.¹¹⁵⁴ Podobná jsou si také ustanovení týkající se práce s původci násilí. Oba dokumenty tak zmiňují potřebu programů intervence ve vztahu k předcházení násilí, především recidivy. Úmluva zde konkrétněji specifikuje, že v takových programech má probíhat výuka o zdravých mezilidských vztazích, rovnosti žen a mužů a odstraňování násilných sklonů.

Oba dokumenty se pak zaměřují také na média a jejich společenský vliv. Istanbulská úmluva podporuje, aby si média zavedla samoregulační opatření, aby posilovala prevenci násilí na ženách a nerozšiřovala škodlivé stereotypy a mýty. Směrnice formuluje závazek velice podobně. Stát má podle ní takové aktivity nejen podporovat, ale také přímo propagovat. Navíc se vymezuje proti sexistickému zobrazování žen a obviňování obětí (tzv. *victim blaming*) a zavádí požadavek na mediální přípravu zaměstnaných v médiích. Obě však zároveň výslovně zdůrazňují svobodu slova a pluralitu médií.

Evropská směrnice finálně přináší zvyšování povědomí o ženské obřízce a kybernásilí a také podporu vnitrostátních politik o tématu sexualizovaného obtěžování na pracovišti. Na druhou stranu se v porovnání – pochopitelně vlivem své omezené působnosti plynoucí z právního základu – nevyjadřuje ke vzdělávání ve školním vzdělávacím systému a k podpoře aktivit zaměřených na emancipaci žen.

	<i>Směrnice EU</i>	<i>Istanbulská úmluva</i>
Odstraňování stereotypů	<i>Preventivní opatření se zaměří zejména na boj proti škodlivým genderovým stereotypům, na prosazování rovnosti žen a mužů a vybízení všech, včetně mužů a chlapců, aby se v souladu</i>	<i>Smluvní strany přijmou nezbytná opatření ke prosazování změn společenských a kulturních vzorců, pokud jde o chování žen a mužů, s cílem vymýcení předsudků,</i>

¹¹⁵⁴ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, *op. cit.*

	<p><i>s cíli této směrnice svým chováním stali pozitivními příklady, a podpořili tak odpovídající změny chování ve společnosti jako celku.</i>¹¹⁵⁵</p>	<p><i>obyčejů, tradic a veškerých dalších zvyklostí, které jsou založené na myšlence podřazenosti žen nebo na stereotypních úlobách žen a mužů.</i></p> <p><i>Smluvní strany přijmou nezbytná opatření, kterými budou podporovat všechny členy společnosti, především muže a chlapce, aby aktivně přispívali k předcházení všech forem násilí spadajících do působnosti této Úmluvy.</i>¹¹⁵⁶</p>
Osvěta	<p><i>Preventivní opatření zahrnují osvětové kampaně a výzkumné a vzdělávací programy, které jsou v příslušných případech vypracovávány ve spolupráci s příslušnými organizacemi občanské společnosti, sociálními partnery, dotčenými komunitami a dalšími zúčastněnými stranami.</i>¹¹⁵⁷</p>	<p><i>Smluvní strany budou pravidelně a na všech úrovních podporovat nebo uskutečňovat kampaně nebo programy, a to i ve spolupráci s národními institucemi pro lidská práva a orgány pro prosazování rovnosti, občanskou společností a nevládními organizacemi, zejména ženskými organizacemi, kde je to vhodné, zaměřené na zvýšení obecného povědomí a porozumění širokou veřejností různým projevům všech forem násilí spadajících do působnosti této Úmluvy, jejich dopadům na děti a nutnosti předcházení takovému násilí.</i>¹¹⁵⁸</p>
Šíření informací o právech obětí	<p><i>Členské státy zpřístupní široké veřejnosti informace o preventivních opatřeních, právech obětí, přístupu ke spravedlnosti a právníkům,</i></p>	<p><i>Smluvní strany zajistí, že mezi širokou veřejností budou rozsáhle šířeny informace o dostupných opatřeních pro předcházení</i></p>

¹¹⁵⁵ Čl. 36 odst. 5 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁵⁶ Čl. 12 odst. 1, odst. 4 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁵⁷ Čl. 36 odst. 2 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁵⁸ Čl. 13 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

	<i>jakož i informace o dostupných opatřeních ochrany a podpory.</i> ¹¹⁵⁹	<i>násilným činům spadajících do působnosti této Úmluvy.</i> ¹¹⁶⁰
Odborné vzdělávání	<i>Členské státy zajistí, aby odborníci, kteří pravděpodobně budou přicházet do kontaktu s oběťmi [...], absolvovali obecnou i specializovanou odbornou přípravu a získali cílené informace na úrovni odpovídající jejich kontaktu s oběťmi, aby mohli zjišťovat a řešit případy násilí vůči ženám nebo domácího násilí a předcházet jim a aby mohli s oběťmi zacházet ohleduplně vzhledem ke prožitému traumatu, k genderu a dětskému věku.</i> ¹¹⁶¹	<i>Smluvní strany poskytnou nebo posílí odpovídající školení příslušných odborníků, zabývajících se oběťmi nebo pachatelů všech násilných činů spadajících do působnosti této Úmluvy, o předcházení a odhalování takového násilí, o rovnosti žen a mužů, o potřebách a právech obětí, stejně jako o tom, jak předcházet drubotné viktimizaci.</i> ¹¹⁶²
Intervenční programy	<i>Členské státy přijmou nezbytná opatření ke zajištění toho, aby byly zavedeny cílené a účinné intervenční programy pro prevenci a minimalizaci rizika páčání trestných činů násilí vůči ženám, domácího násilí nebo recidivy trestné činnosti.</i> ¹¹⁶³	<i>1. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření ke zřízení nebo ke podpoře programů zaměřených na výuku pachatelů domácího násilí, aby si osvojili nenásilné chování v mezilidských vztazích, s cílem zabránit dalšímu násilí a změnit násilné vzorce chování. 2. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření ke zřízení nebo ke podpoře programů zaměřených na zabránění pachatelům, zejména sexuálním pachatelům, v opakování trestné činnosti.</i> ¹¹⁶⁴
Působení na média	<i>Aniž je dotčena svoboda a pluralita médií, členské státy v zájmu omezení rizika násilí</i>	<i>Smluvní strany budou podporovat, aby se [...] média, s náležitým ohledem na</i>

¹¹⁵⁹ Čl. 36 odst. 3 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁶⁰ Čl. 13 odst. 2 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁶¹ Čl. 37 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁶² Čl. 15 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁶³ Čl. 38 odst. 1 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁶⁴ Čl. 16 odst. 1, odst. 2 Istanbulské úmluvy.

	<i>vůči ženám nebo domácího násilí propagují a podporují vývoj činností mediální odborné přípravy organizacemi sdružujícími odborníky v mediální oblasti, dále samoregulačními orgány v mediálním odvětví a zástupci průmyslu nebo jiných příslušných nezávislých organizací s cílem bojovat proti stereotypnímu zobrazení žen a mužů, sexistickému zobrazení žen a obviňování obětí ve sdělovacích prostředcích.</i> ¹¹⁶⁵	<i>svobodu projevu a jejich nezávislost, zapojila do vypracování a zavedení politik a aby si stanovila pravidla a samoregulační standardy pro předcházení násilí na ženách a zvýšení úcty k jejich důstojnosti.</i> ¹¹⁶⁶
--	---	---

2. Vliv Istanbulské úmluvy na rozhodovací činnost ESLP

Istanbulská úmluva disponuje vlastním kontrolním mechanismem a přímo nepodléhá ESLP. I přesto je nasnadě otázka, jak se ESLP k její existenci postavil, zda ji jakkoli bere v potaz a zda s ní nějak pracuje. Například stávající prezidentka ESLP Síofra O'Leary podotkla, že je pozoruhodné, do jaké míry se ESLP v určitých případech opřel o Istanbulskou úmluvu nebo expertízu GREVIO. V souvislosti s významným případem týkajícím se násilí na ženách, *Kurt proti Rakousku*, poznamenala, že „*propustnost EÚLP s jinými lidskoprávními úmluvami nebyla prakticky nikdy tak jasná jako v této věci a problematice*“.¹¹⁶⁷

Proto se tato kapitola zabývá tím, zda a případně jak se Istanbulská úmluva odráží a projevuje v judikatuře ESLP, a to pomocí obsahové analýzy rozsudků. Cílem kapitoly zároveň není hodnotit, jak se vyvinula či změnila judikatura ESLP v tématu násilí na ženách před vznikem Istanbulské úmluvy a po něm. Kapitola spíše hledá odpověď na to, jakým způsobem ESLP zachází s Istanbulskou úmluvou ve své rozhodovací praxi. Nejprve tak představí obecná východiska vztahu mezi Istanbulskou úmluvou a EÚLP, potažmo zacházení ESLP s ní, a následně rozebere konkrétní způsoby nakládání, které lze v judikatuře vypořádat.

¹¹⁶⁵ Čl. 37 odst. 5 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹¹⁶⁶ Čl. 17 odst. 1 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁶⁷ Rada Evropy. *Exchange of views with the Gender Equality Commission (GEC): Speech by Síofra O'Leary* [online]. 16.11.2023 [cit. 03.01.2024]. Dostupné z: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/speech-20231116-oleary-exchange-views-gender-equality-commission-eng>.

2.1. Vztah Istanbulské úmluvy a EÚLP

Istanbulská úmluva se ve specifickém ustanovení věnuje svému vztahu k jiným mezinárodním úmluvám. Článek 71 odst. 1 uvádí: „*Touto Úmluvou nejsou dotčeny povinnosti vyplývající z jiných mezinárodních instrumentů, jichž jsou smluvní strany této Úmluvy smluvními stranami nebo se jimi stanou, a které obsahují ustanovení o otázkách upravených touto Úmluvou.*“ V druhém odstavci dodává, že s účelem doplnit nebo posílit Istanbulskou úmluvu mohou státy uzavírat dvou- či vícestranné dohody o relevantních otázkách. Jinými slovy, Istanbulská úmluva má za cíl konzistentně koexistovat s dalšími bilaterálními i multilaterálními úmluvami, hlásí se ke komplementární interakci s existujícími lidskoprávními standardy, které již vybudovaly určité normy proti násilí na ženách. („*Tato úmluva má posílit ochranu a podporu obětí násilí na ženách a domácího násilí. Proto je cílem článku 71 odst. 1 zajistit, aby tato úmluva neovlivnila závazky z jiných mezinárodních nástrojů, jejichž smluvními stranami jsou také smluvní strany této úmluvy, respektive se stanou smluvními stranami, a které obsahují ustanovení o problematice upravené touto úmluvou.*“¹¹⁶⁸)

Co se pak konkrétnějšího vztahu Istanbulské úmluvy a EÚLP týče, jde pochopitelně o odlišné instrumenty. Povaha obsažených závazků se v obou instrumentech liší. EÚLP jasně a explicitně formuluje vymahatelná lidská práva jednotlivců; závazky v Istanbulské úmluvě mají progresivní povahu a nejčastějším návětím jednotlivých ustanovení je „*smluvní státy přijmou nezbytná opatření*“. Istanbulská úmluva je oproti EÚLP co do rozsahu užší, a tím specifičtější, detailnější a hlubší.

Obě vycházejí z totožných hodnot respektu k lidské důstojnosti a lidským právům. Celkově dokumenty Rady Evropy, a tedy i tyto dva, vytvářejí koherentní *corpus iuris*¹¹⁶⁹ a vzájemně se doplňují. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě uvádí, že „*opatřeními z úmluvy nejsou dotčeny pozitivní závazky státu chránit práva uznaná a zakotvená EÚLP. Opatření by také měla zohledňovat vývoj judikatury ESLP, která stanoví standardy v oblasti násilí proti ženám a která vedla tvůrce této úmluvy při formulaci pozitivních povinností a opatření potřebných k prevenci tohoto násilí.*“¹¹⁷⁰ Ochrana před násilím na ženách tak vyvěrá z obou těchto dokumentů; v případě Istanbulské úmluvy specificky a přímo, v případě EÚLP prostřednictvím výkladu jednotlivých lidských práv (srov. Část IV.2.2).

¹¹⁶⁸ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 364.

¹¹⁶⁹ SEATZU, Francesco. The Experience of the European Court of Human Rights with the European Convention on Human Rights and Biomedicine. *Utrecht Journal of International and European Law* [online]. 2015, 31(81), 5-16 [cit. 01.01.2024]. ISSN 2053-5341. Dostupné z: doi:10.5334/ujiel.da.

¹¹⁷⁰ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 29.

ESLP není přímým kontrolním mechanismem Istanbulské úmluvy, nemůže ji bezprostředně aplikovat.¹¹⁷¹ Opak by mohl být v rozporu se zásadou, že třetímu státu nemůže bez jeho souhlasu vzniknout závazek ze smlouvy.¹¹⁷² Tímto se evropský systém zásadně liší od toho meziamerického, který umožňuje MASLP přímo přezkoumávat vybraná ustanovení Úmluvy Belém do Pará na základě smluvního ustanovení úmluvy samotné.

2.2. Istanbulská úmluva v judikatuře ESLP

Tato podkapitola analyzuje, jak ESLP pracuje s Istanbulskou úmluvou ve své judikatuře. Identifikuje tři relevantní způsoby, které nasvědčují tomu, že je Istanbulská úmluva pro ESLP relevantní.

Co se týče metodologického postupu, v prvním kroku jsem identifikovala případy, ve kterých ESLP zmiňuje Istanbulskou úmluvu. To jsem učinila vyhledáním klíčových slov „*Istanbul Convention*“, „*Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*“, a „*Convention d'Istanbul*“ v elektronické databázi rozsudků ESLP HUDOC, a to přes fulltextové vyhledání ve znění dokumentů i přes vyhledávací kategorii „*International Law and Other Relevant Material*“. V druhém kroku jsem ručně zkontrolovala, zda se ve všech nalezených dokumentech skutečně nachází relevantní reference, a započítala pouze jednu rozsudky, které se duplikovaly v rámci vyhledávaného pojmu či jazykových mutací. Také jsem vyřadila rozsudky, které nebyly substantivně přínosné pro další analýzu (jeden případ byl vyškrtnut ze seznamu rozsudků,¹¹⁷³ ve třech případech se citace Istanbulské úmluvy nacházela pouze ve stanovisku soudce¹¹⁷⁴). Tím jsem vytvořila databázi celkem 46 relevantních rozsudků od roku 2013 do konce roku 2023. Tyto rozsudky jsem ve třetím kroku podrobila obsahové analýze s cílem identifikovat styčné body, vzorce a zobecňující poznatky.

Nejprve k obecnějším poznatkům. Od roku 2011 ESLP vynesl zhruba 172 rozsudků, které se tematicky týkaly násilí na ženách (zjištěno v elektronickém vyhledávací HUDOC pomocí klíčových slov „*violence against women*“ OR „*gender-based violence*“ OR „*domestic violence*“ OR „*sexual violence*“ OR „*child abuse*“). Zmínka o Istanbulské úmluvě se tak objevila v 27 % z nich a v průběhu času je tomu pozvolna stále častěji. To je možné přičítat postupně rostoucímu počtu

¹¹⁷¹ Srov. čl. 32 EÚLP.

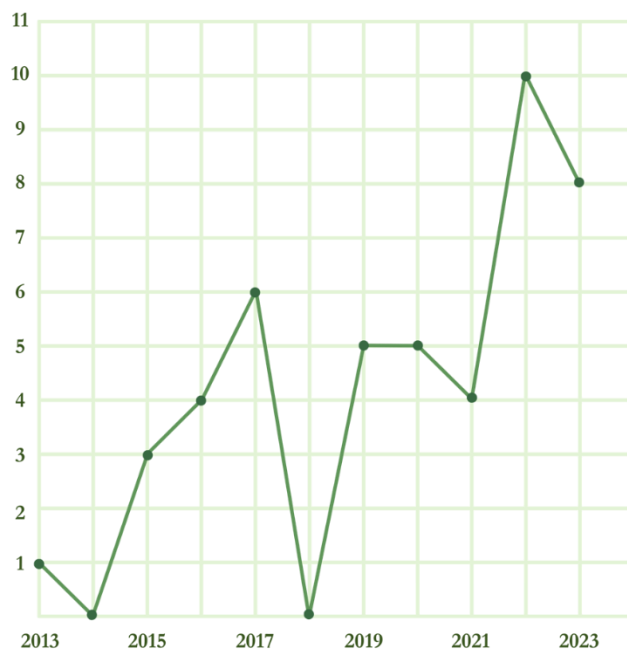
¹¹⁷² Srov. čl. 34 VÚSP.

¹¹⁷³ Rozsudek ze dne 14.05.2020 ve věci *Mraonic proti Chorvatsku*, č. 30373/13 (případ vyškrtnut ze seznamu rozsudkem Velkého senátu ze dne 09.04.2021).

¹¹⁷⁴ Odlišné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque k Rozsudku ESLP ze dne 10.09.2019 ve věci *Pryanishnikov proti Rusku*, č. 25047/05; Separátní stanovisko soudce Felici k Rozsudku ESLP ze dne 11.05.2021 ve věci *Penati proti Itálii*, č. 44166/15; Shodné stanovisko soudkyně Motoc k Rozsudku ESLP ze dne 07.06.2022 ve věci *Patrício Monteiro Telo de Abreu proti Portugalsku*, č. 42713/15.

smluvních stran úmluvy a její konsolidaci v systému Rady Evropy, kdy už nepatří mezi její nejnovější úmluvy. Četnost zmínek v čase demonstruje následující graf:

GRAF Č. 1: TREND VÝSKYTU ZMÍNEK O ISTANBULSKÉ ÚMLUVĚ V JUDIKATUŘE ESLP

V drtivé většině zkoumaných rozsudků došlo ke shledání porušení EÚLP, konkrétně v 40 rozsudcích (87 %). Nejčastějším tématem, ve kterém ESLP přistupuje k citaci Istanbulské úmluvy, je neúčinnost vyšetřování domácího či sexualizovaného násilí, včetně zneužívání dětí, a nedostatečná ochrana před takovým násilím. Toto téma se objevilo v 32 rozsudcích (70 %). Vedle toho se Istanbulská úmluva relativně překvapivě objevila i v případech, které se netýkaly přímo násilí na ženách: příkladem je nerovné zacházení v oblasti sociálních dávek,¹¹⁷⁵ znevýhodnění pracující ženy na základě jejího těhotenství¹¹⁷⁶ nebo diskriminační přístup vnitrostátního soudu k ženské sexualitě.¹¹⁷⁷ To jen potvrzuje propojení tematiky násilí na ženách s širokým tématem diskriminace žen.

Nejvíce analyzovaných rozsudků směřovalo proti Chorvatsku (devět rozsudků) a Rumunsku (osm rozsudků). Reference na Istanbulskou úmluvu se objevuje v rozsudcích proti státům, které ji ratifikovaly, pouze podepsaly (Spojené království, Bulharsko) nebo dokonce ani nepodepsaly (Rusko). Soud pak většinou dodatečně zmiňuje stav ratifikace v zemi a v každém jednotlivém případě pracuje s touto úmluvou odlišně.

¹¹⁷⁵ Např. Rozsudek ESLP ze dne 24.10.2019 ve věci *J. D. a A. proti Spojenému království*, č. 32949/17, 34614/17.

¹¹⁷⁶ Rozsudek ESLP ze 04.02.2021 ve věci *Jurčić proti Chorvatsku*, č. 54711/15.

¹¹⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 25.07.2017 ve věci *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku*, č. 17484/15.

Z analýzy rozsudků vykrystalizovaly tři způsoby, jakými ESLP s Istanbulskou úmluvou zachází. Ty lze rozlišit na jeden neutrální a dva podpůrné. První z nich, způsob A, pouze neutrálně konstatuje, že Istanbulská úmluva „existuje“. Zbylé způsoby lze rozlišit podle toho, čeho zmínka úmluvy pomáhá ESLP docílit: (i) způsob B využívá Istanbulskou úmluvu k zasazení fenoménu násilí na ženách do správných pojmů a kontextu, (ii) způsob C používá Istanbulskou úmluvu jako interpretační vodítko pro výklad obsahu práv z EÚLP. Tyto způsoby se přitom vzájemně kombinují a u některých případů lze identifikovat vícero z nich, především B a C. Podrobně každý z nich představí následující sekce. Způsob C zároveň doprovází diskuze ohledně legitimacy a přijatelnosti tohoto postupu.

2.2.1. Způsob A: Istanbulská úmluva „existuje“.

Neutrálním způsobem užití Istanbulské úmluvy je pouhý odkaz na ni. V téměř všech zkoumaných rozsudcích figuruje tato úmluva v sekci rozsudku, která vymezuje relevantní mezinárodněprávní rámec. Istanbulská úmluva je zde představována bez ohledu na stav podpisu či ratifikace. V některých případech ESLP zmiňuje úmluvu jako celek, v některých uvádí i její konkrétní ustanovení a povinnosti. Nicméně v 19 rozsudcích tímto explicitní práce s Istanbulskou úmluvou končí a ESLP s ní již dále neoperuje.

Taková zmínka má pouze informativní hodnotu a tyto rozsudky neodhalují, v jaké míře mohla mít Istanbulská úmluva vliv na výsledné rozhodnutí. Přestože je tento přístup nejméně užitečný z hlediska zkoumání toho, jak ESLP nad Istanbulskou úmluvou přemýšlel, naznačuje, že ESLP plnohodnotně zahrnuje Istanbulskou úmluvu a její závazky do mezinárodněprávního standardu úpravy rovnosti žen a mužů.¹¹⁷⁸

2.2.2. Způsob B: Istanbulská úmluva pomáhá s definicemi a kontextem.

Dalším identifikovaným způsobem, kterým ESLP pracuje s Istanbulskou úmluvou, je její využití při definici pojmů nebo při pro potřebě vysvětlit širší kontext problematiky. Ten se objevil celkem v 15 rozsudcích. Tato technika napomáhá porozumění násilí na ženách jakožto strukturálnímu fenoménu souvisejícímu s diskriminací, v jeho sociokulturním kontextu.

ESLP v rámci této techniky využívá definic a východiskového zakotvení násilí na ženách právě v takové podobě, ve které je přináší Istanbulská úmluva. Využívá její definice, které tak fakticky bere ze své.¹¹⁷⁹ Opírá se o ni ale také v situacích, kdy chce osvětlit sociokulturní příčiny

¹¹⁷⁸ *Jurčić proti Chorvatsku, op. cit.*, odst. 83.

¹¹⁷⁹ *De Giorgi proti Itálii, op. cit.*, odst. 88; *Kurt proti Rakousku, op. cit.*

existence takového násilí¹¹⁸⁰ nebo když zasazuje násilí na ženách do rámce společnosti, diskriminace a porušování lidských práv,¹¹⁸¹ a to i v konkrétní zemi. Zhodnotil tak například prodlevy s ratifikací Istanbulské úmluvy na Ukrajině¹¹⁸² a v Rumunsku,¹¹⁸³ opřel své závěry o diskriminačním podhoubí násilí na ženách v Albánii o zprávu GREVIO¹¹⁸⁴ nebo dokonce zhodnotil, že chorvatská vnitrostátní legislativa se zdá souladná s Istanbulskou úmluvou.¹¹⁸⁵ ESLP hodnotí tedy také to, zda stát ratifikoval úmluvu. Uvedl, že samotný fakt, že stát úmluvu neratifikoval, může nasvědčovat jeho neochotě se problematikou zabývat.¹¹⁸⁶ V případě Moldávie vyslovil naději, že se národní legislativa zlepší po ratifikaci Istanbulské úmluvy,¹¹⁸⁷ a Itálii s odvoláním na zprávu GREVIO¹¹⁸⁸ pochválil za pokrok v její implementaci.¹¹⁸⁹

Tato technika má především symbolickou hodnotu. Naznačuje úsilí o to, aby judikatura ESLP zohledňovala stávající stav poznání o násilí na ženách, používala správné pojmy a k tématu celkově přistupovala adekvátně. Pochopení daných pojmů a „pojmenovávání společenských jevů správnými jmény“ může mít zásadní satisfakční význam pro oběti a ovlivnit nakládání s jednotlivými případy. Tento způsob tak může přispět k většímu povědomí o některých definicích násilí na ženách a preciznějšímu nahlédnutí jeho povahy.

2.2.3. Způsob C: Istanbulská úmluva pomáhá vykládat EÚLP.

Třetím a nejvýznamnějším identifikovaným způsobem je to, že ESLP využívá Istanbulskou úmluvu jako vodítko pro výklad práv z EÚLP (celkem v 18 rozsudcích). V rámci této techniky ESLP poukazuje na určitý závazek z Istanbulské úmluvy a propojuje ho se obsahem EÚLP,¹¹⁹⁰ a to buď explicitně, či implicitně. Výstupem je, že ESLP *de facto* tvrdí, že některé závazky plynou jak z Istanbulské úmluvy, tak EÚLP.

¹¹⁸⁰ Srov. *M. G. proti Turecku*, *op. cit.*

¹¹⁸¹ Srov. *Halime Kılıç proti Turecku*, *op. cit.*, *M. G. proti Turecku*, *op. cit.*, *Balışan proti Rumunsku*, *op. cit.*

¹¹⁸² *Levchuk proti Ukrajině*, *op. cit.*

¹¹⁸³ *E. B. proti Rumunsku*, *op. cit.*

¹¹⁸⁴ *Tërshana proti Albánii*, *op. cit.*

¹¹⁸⁵ *Ž. B. proti Chorvatsku*, *op. cit.*, odst. 56.

¹¹⁸⁶ *Y a ostatní proti Bulharsku*, *op. cit.*, odst. 130; *A. E. proti Bulharsku*, *op. cit.*, odst. 121.

¹¹⁸⁷ Rozsudek ESLP ze dne 22.11.2022 ve věci *G. M. a ostatní proti Moldávii*, č. 44394/15.

¹¹⁸⁸ *De Giorgi proti Itálii*, *op. cit.*

¹¹⁸⁹ Rozsudek ESLP ze dne 07.07.2022 ve věci *M. S. proti Itálii*, č. 32715/19; *Landi proti Itálii*, *op. cit.*

¹¹⁹⁰ *Talpis proti Itálii*, *op. cit.*; *E. B. proti Rumunsku*, *op. cit.*

Činí tak především v souvislosti se standardem *due diligence* a účinného vyšetřování násilí¹¹⁹¹ nebo závazky v oblasti práv obětí,¹¹⁹² vše typicky ve spojení s články 3 nebo 8 EÚLP. V takovém případě ESLP posiluje odkazem na Istanbulskou úmluvu přesvědčivost své argumentace a zároveň upozorňuje na její překryvy s EÚLP. Výslovně tím potvrzuje, že existují závazky, které pramení z obou dokumentů, a nenechává pochyb o tom, že takovou povinnost musí respektovat i státy, které Istanbulskou úmluvu neratifikovaly.

Tento přístup ilustruje rozsudek *Kurt proti Rakousku*. V něm ESLP poukázal na to, že Istanbulská úmluva zakotvuje povinnost vyhodnocování rizik v případě domácího násilí.¹¹⁹³ Dodal, že tuto povinnost „považuje za relevantní z pohledu závazků členských států plynoucích z článku 2 [EÚLP] v kontextu domácího násilí“.¹¹⁹⁴ Podobně v novějším rozsudku *Bîzdîga proti Moldávii* vyložil a reálně rozšířil rozsah článku 8 EÚLP tak, že z něj plynoucí sub-závazek zajistit, aby rozhodnutí v opatrovnickém řízení vycházelo z nejlepšího zájmu dítěte, v sobě obsahuje i povinnost zohlednit domácí násilí v řízení o péči o děti, jak plyne z Istanbulské úmluvy.¹¹⁹⁵ V obou případech tedy ESLP využil závazek formulovaný Istanbulskou úmluvou a vyložil ho jako plynoucí také z EÚLP.

Ve věci *G. M. a ostatní proti Moldávii* zase ESLP propojil povinnost kriminalizovat nucené potraty s povinností zajistit účinnou ochranu před invazivními zdravotními zákroky bez souhlasu pacientky plynoucí z článku 3 EÚLP.¹¹⁹⁶ Ve věci *C. proti Rumunsku* ESLP vyložil, že do rozsahu článku 8 EÚLP patří také závazek státu zajistit prevenci sekundární viktimizace a s ním související standardy zakotvené v Istanbulské úmluvě.¹¹⁹⁷

Tentýž postup se projevil i u závazku státu kriminalizovat a účinně vyšetřit sexualizované násilí na dětech. Ten přitom vyplývá z Istanbulské úmluvy,¹¹⁹⁸ ale dle ESLP také z článků 3 a 8 EÚLP.¹¹⁹⁹ To rozvedl nejprve v rozsudku *A. a B. proti Chorvatsku*. V něm matka s dcerou namítaly, že státní orgány dostatečně neprošetřily sexualizované zneužívání dcery vlastním otcem. ESLP přezkoumal případ z pohledu povinnosti státu zajistit efektivní vyšetřování a vhodně ochránit

¹¹⁹¹ Rozsudek ESLP ze dne 12.12.2023 ve věci *P. proti Rumunsku*, č. 36049/21, odst. 22; *De Giorgi proti Itálii*, *op. cit.*; *Buturugă proti Rumunsku*, *op. cit.*, *Talpis proti Itálii*, *op. cit.*, *M. G. proti Turecku*, *op. cit.*; *M. S. proti Itálii*, *op. cit.*; *M. G. proti Turecku*, *op. cit.*

¹¹⁹² *Y. proti Slovinsku*, *op. cit.*; *E. B. proti Rumunsku*, *op. cit.*

¹¹⁹³ *Kurt proti Rakousku*, *op. cit.*, odst. 167.

¹¹⁹⁴ *Tamtéž*, odst. 168.

¹¹⁹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 17.10.2023 ve věci *Bîzdîga proti Moldávii*, č. 15646/18, odst. 66; srov. také *I. M. a ostatní proti Itálii*, *op. cit.*, odst. 137.

¹¹⁹⁶ *G. M. a ostatní proti Moldávii*, *op. cit.*, odst. 127.

¹¹⁹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 30.08.2022 ve věci *C. proti Rumunsku*, č. 47358/20, odst. 85.

¹¹⁹⁸ Srov. čl. 18, 49, 50, 56 Istanbulské úmluvy.

¹¹⁹⁹ *Z. proti Bulharsku*, *op. cit.*, odst. 70; *A. a B. proti Chorvatsku*, *op. cit.*, odst. 112.

práva a zranitelnost dítěte, které mohlo být obětí zneužívání, v rámci trestního řízení.¹²⁰⁰ Uvedl, že povinnost státu kriminalizovat zneužívání dětí a zajistit jeho účinné vyšetřování a stíhání pramení jak z Istanbulské úmluvy a řady dalších mezinárodních instrumentů, tak přímo z článků 3 a 8 EÚLP.¹²⁰¹

Totéž potvrdil ve věci *Z. proti Bulbarsku*. Stěžovatelka byla dívkou z bulharského venkova, která se ve věku 13 let stala obětí znásilnění. Začalo trestní řízení a státní zastupitelství se rozhodlo podat obžalobu nikoli za znásilnění, avšak z trestného činu sexuálního styku s osobou mladší 14 let (tedy jako méně společensky škodlivý trestný čin s nižší trestní sazbou). To vedlo k nízkému podmíněnému trestu pro pachatele. Stěžovatelka namítala nedostatečné vyšetření a potrestání činu. V tomto případě ESLP konstatoval pochybení státu. Potvrdil, že státům plyne závazek kriminalizovat sexualizované násilí na dětech, zařadit jeho vyšetření a stíhání a zohlednit zranitelnost, důstojnost a práva dětských obětí, jak z článků 3 a 8 EÚLP, tak z Istanbulské úmluvy.¹²⁰²

Nadto v několika případech ESLP evidentně zakomponoval do rozsahu EÚLP obsah některých ustanovení Istanbulské úmluvy, aniž by ji přímo zmínil. To naznačují rozsudky *Z. proti Bulbarsku* či *E. B. proti Rumunsku*, ve kterých se ESLP zcela identifikuje s potřebou kriminalizovat sexuální akty, se kterými zúčastněná osoba nesouhlasí. Přesto, že právě toto je závazek zakotvený a vyžadovaný Istanbulskou úmluvou, ESLP ji v souvislosti se svou argumentací nejmenuje. Pochopitelně lze namítat otázku příčinné souvislosti zdroje inspirace, avšak podobnost je natolik výrazná, že nepůsobí náhodně.

Tento přístup je významný tím, že se závazky formulované v Istanbulské úmluvě prostřednictvím výkladu odráží v judikatuře ESLP. Tím dopadají a stávají se relevantními i pro členské státy Rady Evropy, které doposud Istanbulskou úmluvu neratifikovaly. ESLP tedy takovým výkladovým postupem nejen posiluje přesvědčivost své argumentace, ale také fakticky expanduje závazky z této úmluvy. Tento postup zasluhuje okomentovat. Je to, že ESLP využívá Istanbulské úmluvy při výkladu práv z EÚLP, legitimní?

ESLP má s ohledem na Vídeňskou úmluvu o smluvním právu (VÚSP) vykládat práva obsažená v EÚLP v dobré víře tak, aby zjistil jejich komplexní význam i s přihlédnutím k jejich smyslu.¹²⁰³ K tomu může Istanbulská úmluva sloužit jako jedno z vhodných vodítek. Předkládám

¹²⁰⁰ *A. a B. proti Chorvatsku, op. cit.*, odst. 108-112, 115.

¹²⁰¹ *Tamtéž*, odst. 112.

¹²⁰² *Z. proti Bulbarsku, op. cit.*, odst. 70.

¹²⁰³ Srov. čl. 31 VÚSP.

tak, že výše popsany výkladový postup je adekvátní, není nestandardní. Opírá se přitom o dvě interpretační zásady: systematického výkladu a harmonické interpretace.

Systematickým výkladem se zjišťuje obsah pravidla pomocí zkoumání jeho znění v jiných pramenech práva v souladu s celým právním systémem s cílem dosáhnout konzistentního závěru.¹²⁰⁴ Reaguje na to, že obsah právního pravidla je málokdy možné vyložit separovaně, bez kontextu.¹²⁰⁵ Nahlíží tak na pravidlo ve světle komplexu právních norem a osvětluje souvislosti mezi nimi.¹²⁰⁶ V mezinárodním právu se tento postup opírá o především o článek 31 odst. 3 písm. c) VÚSP („*Spolu s celkovou souvislostí bude brán zřetel [...] na každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami.*“). Podle Komise OSN pro mezinárodní právo je při interpretaci úmluvy možné přihlídnout k ustanovením jiné úmluvy, pokud: (i) je i touto úmluvou konkrétní stát také vázaný, (ii) se její ustanovení přetavilo do mezinárodního obyčeje nebo jej kodifikuje, (iii) prokazuje společné pochopení objektu a účelu úmluvy či konkrétního pojmu.¹²⁰⁷ V případě přihlížení k Istanbulské úmluvě se bude jednat zejména o situace z bodu (i) nebo (iii).

Co se pak principu harmonické interpretace týče, její podstatou je hledání souladné interpretace pravidla napříč instrumenty, včetně odstraňování případné rozporuplnosti.¹²⁰⁸ V mezinárodním právu se preferuje předcházení konfliktu mezi normami a prioritizuje se takový výklad, který bude působit ve vzájemné harmonii mezi dokumenty.¹²⁰⁹ Může k tomu dojít pomocí teleologického výkladu pravidla (srov. čl. 31 odst. 1 VÚSP). ESLP poznamenal, že u zdánlivě protichůdných aplikovatelných instrumentů je třeba se snažit rozpory odstraňovat: „*dva střetávající se závazky musí být maximálně harmonizovány tak, aby mohly mít účinky souladné s existujícím právním rámcem*“.¹²¹⁰

¹²⁰⁴ KOMISE OSN PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO. *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law. Report of the Study Group of the International Law Commission* [online]. A/CN.4/L.702, 2006 [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l702.pdf, odst. 17-21.

¹²⁰⁵ HUTIROVÁ, Helena. *Proces aplikace práva s akcentem na právní argumentaci a interpretaci*. Praha, 2015. Rigorózní práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, str. 62.

¹²⁰⁶ FITZMAURICE, Malgosia. Interpretation of the European Convention on Human Rights: Lessons from the Naït-Liman Case. *Queen Mary Law Research Paper* [online]. 2020(346), 1-20 [cit. 01.02.2024]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3729485, str. 6.

¹²⁰⁷ KOMISE OSN PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO, 2006, *op. cit.*, odst. 21.

¹²⁰⁸ *Tamtéž*, odst. 4, 42.

¹²⁰⁹ Srov. např. FECÁK, Tomáš. *Mezinárodní dohody o ochraně investic a právo Evropské unie II*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-111-7, kapitola 5.2.1.

¹²¹⁰ Srov. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 12.09.2012 ve věci *Nada proti Švýcarsku*, č. 10593/08, odst. 170; srov také Usnesení Velkého senátu ESLP ze dne 12.12.2001 ve věci *Banković proti Belgii a ostatním*, č. 52207/99, odst. 57.

Ve vztahu k analyzovanému tématu to znamená, že ESLP může systematicky nahlížet na téma násilí na ženách také skrz optiku jiných lidskoprávních dokumentů, které toto téma regulují. ESLP tak stanovil, že při výkladu závazků z EÚLP v kontextu násilí na ženách přihlíží k existujícímu konsenzu a společným hodnotám z praxe evropských států, ke specializovaným mezinárodněprávním dokumentům jako CEDAW a dalším progresivně se rozvíjejícím normám a principům mezinárodního práva, prostřednictvím instrumentů, jako je například Úmluva Belém do Pará.¹²¹¹ To, že sem patří i Istanbulska úmluva, potvrdil ve věci *Vučković proti Chorvatsku*: „ve své judikatuře ke tématu násilí na ženách a domácího násilí se [ESLP] historicky řídil také relevantními mezinárodními standardy, především pak Istanbulskou úmluvou.“¹²¹² Zároveň svými postupy potvrzuje, že není adekvátní, aby dva dokumenty vzniklé v rámci Rady Evropy, jež se oba více či méně přímo dotýkají tématu násilí na ženách, byly vykládány zcela protichůdně. Smysl a účel těchto instrumentů je totiž porovnatelný.

Činnost ESLP tak ukazuje dlouhodobý závazek vykládat EÚLP v souladu s dalšími mezinárodními dokumenty, především těmi vzniklými na půdě Rady Evropy.¹²¹³ V řadě případů podotkl, že „EÚLP nemůže být vykládána ve vakuu, nýbrž v harmonii s obecnými principy mezinárodního práva [...], článkem 31 odst. 3 písm. c) VÚSP [...] a normami, které se týkají mezinárodněprávní ochrany lidských práv“.¹²¹⁴ Je tak standardní, že ESLP ve své činnosti přihlíží k jiným existujícím mezinárodním dokumentům, zejména z pera Rady Evropy.¹²¹⁵ Tendence ESLP vypořádat se s existencí jiných lidskoprávních úmluv se projevila již dříve například v případě Úmluvy Rady Evropy o biomedicině,¹²¹⁶ Evropské sociální charty¹²¹⁷ či dalších instrumentů jako ICCPR, AÚLP nebo Listina základních práv EU.¹²¹⁸ Je tak běžné, že „zdůvodnění rozsudku [ESLP] bere v potaz jak ustálené judičiální rozhodování ex aequo et bono, tak i obsah samostatné smluvněprávní normativity, destinované

¹²¹¹ *Opuz proti Turecku, op. cit.*, odst. 164.

¹²¹² Rozsudek ESLP ze dne 12.12.2023 ve věci *Vučković proti Chorvatsku*, č. 15798/20, odst. 57.

¹²¹³ ULFSTEIN, Geir. Interpretation of the ECHR in light of the Vienna Convention on the Law of Treaties. *The International Journal of Human Rights* [online]. 2020, 24(7), 917-934 [cit. 29.02.2024]. ISSN 1364-2987. Dostupné z: doi:10.1080/13642987.2019.1598055, str. 13.

¹²¹⁴ Srov. *Nada proti Švýcarsku, op. cit.*, odst. 169; srov také *Banković proti Belgii a ostatním, op. cit.*, odst. 57; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 04.04.2018 ve věci *Correia de Matos proti Portugalsku*, č. 56402/12, odst. 134.

¹²¹⁵ Srov. např. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.09.2019 ve věci *Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, č. 37283/13; *Bevacqua a S. proti Bulharsku, op. cit.*

¹²¹⁶ Rada Evropy. *Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině*. 01.12.1999, ETS 164.

¹²¹⁷ SEATZU, *op. cit.*, str. 9.

¹²¹⁸ Např. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.02.2009 ve věci *Sergey Zolotukhin proti Rusku*, č. 14939/03; Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 09.07.2013 ve věci *Vinter a ostatní proti Spojenému království*, č. 66069/09.

právnímu postavení jedinců, jejíž přípravu Rada Evropy iniciovala“,¹²¹⁹ a tento postup se i v případě Istanbulské úmluvy a tématu násilí na ženách opírá o legitimní základ.

3. Potenciální vliv Istanbulské úmluvy na vnitrostátní rovině: případ ČR

Násilí na ženách není ani v českém kontextu zanedbatelným problémem. Každá druhá dospělá Češka zažila nějaký druh sexualizovaného násilí či obtěžování a každá desátá byla znásilněna.¹²²⁰ Třetina žen s takovou zkušeností přitom nikdy nevyhledala žádnou odbornou pomoc.¹²²¹ Odhaduje se, že ročně dojde k 20 až 30 femicidám,¹²²² o kterých se však ani v médiích, ani v právním jazyce jako o femicidách nehovoří. Latence trestných činů násilí na ženách zůstává vysoká, ač například u trestného činu znásilnění počty trestních oznámení rostou: v roce 2023 byl nahlášen historicky nejvyšší počet znásilnění (celkem 917).¹²²³ Přitom se však soudí, že reálně může ročně dojít až ke 12 000 znásilnění.¹²²⁴ Každý rok dochází k průměrně 1100 vykázaním; v sousedním, menším Rakousku je to v průměru 11 000.¹²²⁵ Chybí až 3 000 lůžek pro ženy-oběti domácího násilí, na celém území je pouze pět specializovaných azylových domů.¹²²⁶ Zhruba 66 % českých žen se někdy záměrně vyhnulo nějakému místu z důvodu, že se bály napadení.¹²²⁷ Česká republika má také historickou zkušenost s nucenými sterilizacemi, především romských žen a žen se zdravotním

¹²¹⁹ ŠTURMA, ČEPELKA, *op. cit.*, str. 278.

¹²²⁰ PROFEM. *Zkušenost obyvatel ČR se sexuální násilím a sexuálním obtěžováním: výzkumná zpráva* [online]. 2021 [cit. 16.11.2023]. Dostupné

z: https://www.profem.cz/shared/clanky/984/V%C3%9DZKUMN%C3%81%20ZPR%C3%81VA_sexualni%20nasilni_2021%20-%20Copy%201.pdf.

¹²²¹ PROFEM. *Proč oběti sexuálního násilí nevyhledávají odbornou pomoc?: Výzkumná zpráva reprezentativního kvantitativního výzkumu* [online]. Praha: proFem - centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2022 [cit. 16.11.2023]. Dostupné

z: https://www.profem.cz/shared/clanky/1055/Proc%20obeti%20SN%20nevyhledavaji%20odbornou%20pomoc_proFem_vyzkumna%20zprava_2022.pdf.

¹²²² ROSA. *Tiché svědkyně 2022: počet vražd žen i jejich brutalita roste* [online]. 2022 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: <https://www.rosacentrum.cz/tiche-svedkyne-2022-pocet-vrazd-zen-i-jejich-brutalita-roste/>.

¹²²³ POLICIE ČR. *Policejní statistiky kriminality 2023* [online]. 2024 [cit. 01.13.2024]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2023.aspx>.

¹²²⁴ ŠAFAŘÍK, Radan. *Znásilnění: donucení k pohlavnímu styku násilím, či absence souhlasu?* In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*, str. 271.

¹²²⁵ Mezinárodní konference „Je čas na změnu?“ zaměřená na srovnání českého a rakouského přístupu k řešení problematiky domácího násilí konaná dne 20.09.2022 v Brně organizovaná Policií ČR a organizací SPONDEA, z. ú.

¹²²⁶ ÚŘAD VLÁDY. *Analýza kvality a dostupnosti specializovaných pobytových sociálních služeb pro dospělé oběti domácího násilí* [online]. 2017 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analiza-dostupnosti-a-kvality_final_s-opravami_revize-leden.pdf.

¹²²⁷ FRA, *op. cit.*, str. 145.

postižením.¹²²⁸ Ženy i dnes zažívají sexualizované obtěžování, a to stále častěji rovněž v online prostoru,¹²²⁹ porodnické násilí¹²³⁰ a nevhodné zacházení během studia na vysoké škole.¹²³¹

To, co doposud zaznělo o násilí na ženách, lze tak aplikovat i na Českou republiku. Násilí na ženách pro ni bylo a v řadě ohledech stále je dlouhodobě „neviditelné,“ specifická úprava problematiky je výjimečná a každý pokrok v tématu je výsledkem dlouhodobého úsilí řady akterek a aktérů. Tématu se věnuje více pozornosti teprve v posledních několika letech, převážně v souvislosti s většími kauzami sexualizovaného násilí a otázkou ratifikace Istanbulské úmluvy. To vedlo v kombinaci s aktivistickými snahami „zespodu“ k většímu zviditelnění problematiky a přispělo k proměně společenského vnímání tématu, zejména ze strany mladších generací.¹²³² Normativní a praktické změny však doposud zcela nedoběhly pokrok společnosti.

Předchozí dvě kapitoly se zabývaly již proběhlým působením Istanbulské úmluvy na jiné mezinárodněprávní rámce. Tato kapitola se zaměřuje na vnitrostátní rovinu České republiky, která úmluvu doposud neratifikovala, a zamýšlí se spíše nad hypotetickým vlivem, který by úmluva mohla mít v lokálním kontextu. Cílem této *case study* je tak představit problematiku násilí na ženách v českém kontextu, a to i se zaměřením na dříve popsané lidskoprávní techniky, upozornit na její nedostatky a především uvažovat nad tím, jaký dopad do sféry právního řádu a praxe by mohla ratifikace Istanbulské úmluvy mít a zda by mohla nabídnout nápravu představených nedostatků. Mám přitom za to, že na příkladu země, která úmluvu neratifikovala, lze vhodně sledovat diskrepanci mezi současnou realitou a ideálním stavem popsaným v úmluvě, a tím odhalit potenciál úmluvy pro takovou zemi.

Tuto kapitolu opírám o své zkušenosti z poskytování právního poradenství v organizaci proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s. Témata jsem také konzultovala se svými kolegyněmi advokátkami, právničkami, sociálními pracovníkyněmi, krizovými interventkami a terapeutkami. Nejprve se zaměřuji na právní úpravu, kterou definuji jako polospecifickou (jak

¹²²⁸ PETROVÁ, Eva. *Čekání romských žen na odškodnění za nucené sterilizace*. In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*

¹²²⁹ ŠIPULOVÁ, Katarína a Monika HANYCH. *Ukradená intimita: sexuální obtěžování v online prostoru*. In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*

¹²³⁰ HOŘEJŠÍ, Adéla. *Porodnické násilí. Jak (starší) muži rozhodují o tělech (mladých) žen*. In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*

¹²³¹ SMETÁČKOVÁ, Irena a Petr PAVLÍK. *Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky*. *Sociologický časopis* [online]. 2011, 47(2), 361-386 [cit. 25.11.2023]. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2011/02/06.pdf>.

¹²³² FOCUS. *Domácí násilí je problém a věnuje se mu málo pozornosti, myslí si drtivá většina obyvatel Česka* [online]. 2020 [cit. 04.01.2023]. Dostupné z: <https://www.focus-agency.cz/aktuality/domaci-nasili-je-problem-a-venu-je-se-mu-malo-pozornosti-mysli-si-drtiva-vetsina-obyvatel-ceska>.

vysvětlím dále, srov. 3.1.2 této části), její nedostatky a také aktuálně diskutovaná témata. Následně přibližuji českou praxi a její problematické body. Nakonec popisuji vztah ČR a Istanbulské úmluvy a uvažuji nad oblastmi, do kterých by mohla úmluva přinést pozitivní vývoj.

Předkládám, že nejvýznamnějšími českými nedostatky jsou přílišná neutralita norem i přístupu k násilí na ženách, nedostatky projevující se v trestním řízení, chybějící služby pro oběti a nedostačující sběr dat. Argumentuji přitom, že v ustanoveních Istanbulské úmluvy lze nalézt antidotum pro všechny tyto nedostatky a v případě politické vůle ji adekvátně implementovat má potenciál posílit význam tématu v Česku.

3.1. Aktuální právní úprava a její nedostatky

Česká republika je parlamentní demokracií, která je mimo jiné členským státem OSN, Evropské unie, Rady Evropy, je zapojena do OBSE. Ratifikovala řadu lidskoprávních úmluv, včetně Paktů, CEDAW, CAT, CRC, CRPD, CERD, Úmluvy OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením, EÚLP, Evropské charty o sociálních právech a Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Podepsala Istanbulskou úmluvu.

3.1.1. Relevantní polospecifická úprava

Obecně české právo preferuje spíše neutrální přístup k regulaci násilí na ženách. Existuje tedy pouze minimum norem, které by se výslovně, specificky týkaly násilí na ženách; úprava buď chybí, anebo je neutrální a roztržštěná. Neutrální ustanovení však nijak nezohledňují pohlaví či gender oběti a podmíněnost tohoto násilí, tím méně přihlížejí ke zvláštním zranitelným charakteristikám některých obětí. Stát přitom argumentuje, že výklad těchto norem postačí k postižení konkrétních specifických fenoménů, jako je i násilí na ženách.¹²³³ Spoléhat se pouze na výklad však může vést k rozdílné aplikační praxi, nesouladům v zajišťované ochraně a nedostatečné právní jistotě adresátek a adresátů.¹²³⁴ Násilí na ženách je v Česku také vnímáno spíše v kontextu trestního práva a ne tak silně v propojení s dalšími právními odvětvími (občanské a správní právo).

Před přiblížením právní regulace na zákonné úrovni budou představena relevantní ustanovení na ústavní a nezávazné úrovni úpravy. Na ústavní rovině lze najít několik práv, která s násilím na ženách souvisí a odpovídají lidským právům zmíněným výše v textu. Jedná se zejména o zásadu rovnosti a nediskriminace,¹²³⁵ právo na život,¹²³⁶ nedotknutelnost osoby a jejího

¹²³³ Srov. např. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, *op. cit.*

¹²³⁴ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Briefing: Combating violence against women and domestic violence*, *op. cit.*, str. 4.

¹²³⁵ Čl. 1, čl. 3 odst. 1 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

¹²³⁶ Čl. 6 odst. 1 Listiny.

soukromí,¹²³⁷ zákaz mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení,¹²³⁸ garance osobní svobody,¹²³⁹ právo na zachování lidské důstojnosti, cti a pověsti,¹²⁴⁰ právo na respektování soukromého a rodinného života,¹²⁴¹ právo na ochranu zdraví,¹²⁴² ochranu rodiny,¹²⁴³ právo na přístup k soudu¹²⁴⁴ nebo právo na právní pomoc¹²⁴⁵. Skrz tato práva je možné zajišťovat ochranu před násilím na ženách i na ústavní úrovni a před Ústavním soudem, ač je taková judikatura spíše vzácná.¹²⁴⁶

Na úrovni politických, nezávazných dokumentů přijala Česká republika Strategii rovnosti žen a mužů, aktuálně ve verzi na léta 2021 až 2030.¹²⁴⁷ Ta je základním strategickým dokumentem a shrnuje hlavní politiky zaměřené na podporu rovnosti a nediskriminace žen. Komplexně se zabývá škálou témat zasahujících život žen v Česku, jako jsou práce a péče, zdraví, rozhodování nebo společnost. Specifickou oblastí je pak téma bezpečnosti, které se věnuje genderově podmíněnému násilí.¹²⁴⁸ ČR si zde stanovuje tři dílčí cíle: „(1) podpora a zefektivnění prevence genderově podmíněného a domácího násilí, (2) zlepšení přístupu obětí genderově podmíněného a domácího násilí ke systému pomoci, (3) systémové zabezpečení řešení genderově podmíněného a domácího násilí“.¹²⁴⁹ Strategie ukládá jednotlivá opatření příslušným gestorům a jsou pro ně interně závazná.¹²⁵⁰ Každoročně se pak vyhodnocuje úroveň naplňování zadaných úkolů jednotlivými resorty.

Dalším, a jediným specifickým, dokumentem je pak Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí, aktuální verze platí na léta 2023 až 2026¹²⁵¹ (a do jeho tvorby jsem také přispívala). Vytváří se od roku 2015 a představuje komplexní strategický dokument orientovaný na konkrétní kroky a opatření prevence a potírání násilí na ženách. Zaměřuje se na tři

¹²³⁷ Tamtéž, čl. 7 odst. 1.

¹²³⁸ Tamtéž, čl. 7 odst. 2.

¹²³⁹ Tamtéž, čl. 8 odst. 1.

¹²⁴⁰ Tamtéž, čl. 10 odst. 1.

¹²⁴¹ Tamtéž, čl. 10 odst. 2.

¹²⁴² Tamtéž, čl. 31.

¹²⁴³ Tamtéž, čl. 32 odst. 1.

¹²⁴⁴ Tamtéž, čl. 36 odst. 1.

¹²⁴⁵ Tamtéž, čl. 37 odst. 2.

¹²⁴⁶ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 27.06.2023, sp. zn. I. ÚS 1222/22; Nález Ústavního soud ze dne 03.08.2021, sp. zn. II. ÚS 3003/20.

¹²⁴⁷ ÚŘAD VLÁDY. *Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021-2030* [online]. 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie-rovnosti-zen-a-muzu.pdf>.

¹²⁴⁸ Tamtéž, str. 45-53.

¹²⁴⁹ Tamtéž, str. 51

¹²⁵⁰ Tamtéž, str. 99.

¹²⁵¹ ÚŘAD VLÁDY. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026* [online]. 2023 [cit. 08.03.2024]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP_DGPN-2023_final.pdf.

oblasti: prevenci, ochranu a podporu, systémové řešení.¹²⁵² Ty jsou dále rozděleny do celkem 22 opatření zaměřených na jednotlivá podtémata (např. zlepšování odškodňování obětí, zvyšování informovanosti obětí o jejich právech, posilování sběru dat aj.), která stanovují konkrétní výstupy a indikátory.

Mimo tyto dokumenty Česká republika postrádá komplexní strategii týkající se práv a postavení obětí. Také neexistuje státní orgán, který by se právě obětmi zabýval (po zahraničním vzoru tzv. *victim support services*). Dílčím způsobem nabízí práci s obětmi na úrovni státu probační a mediační služba.¹²⁵³ Není však na ni specializovaná, nepřijímá specifický přístup k obětem genderově podmíněného násilí, primárně se z podstaty své činnosti zaměřuje spíše na práci s pachateli. Proto dle nestátních poskytovatelů služeb obětem násilí na ženách nejsou možnosti probační a mediační služby pro tyto oběti adekvátní.

Nakonec, co se týče relevantních orgánů, které se tématem zabývají na vládní úrovni, již v roce 2001 si vláda zřídila Radu vlády pro rovnost žen a mužů.¹²⁵⁴ Ta je stálým poradním orgánem k posilování rovnosti žen a mužů. Zaměřuje se na aktuální témata rovnosti a nediskriminace v ČR, monitoruje naplňování mezinárodních závazků, vyjadřuje se k návrhům opatření zasahujících do tématu, navrhuje koncepce podporování rovnosti.¹²⁵⁵ Od roku 2015 pak pod Radu spadá nejspecifičtější orgán pro danou oblast, Výbor pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách.¹²⁵⁶ Ten především „*systematicky monitoruje stav a způsob provádění veřejných politik v oblasti prevence a potírání domácího násilí a násilí na ženách a navrhuje opatření směřující ke efektivnější prevenci a potírání domácího násilí, násilí na ženách a genderově podmíněného násilí*“.¹²⁵⁷ Právě on vytváří a následně dohlíží na implementaci Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí.

O prosazování tematiky se také zasazuje Odbor rovnosti žen a mužů spadající pod Úřad vlády. Ten je hlavním koordinačním orgánem všech témat souvisejících s rovnými příležitostmi pro ženy a muže, vede práce na obou zmíněných strategických dokumentech. Odpovídá za přípravu a evaluaci relevantních politik, poskytuje metodickou a jinou podporu relevantním orgánům státní správy, provádí výzkumnou i osvětovou činnost.

¹²⁵² *Tamtéž*, str. 28 a n.

¹²⁵³ Srov. zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

¹²⁵⁴ Srov. Usnesení vlády č. 544 ze dne 08.07.2015 o schválení Statutu Rady vlády pro rovnost žen a mužů.

¹²⁵⁵ *Tamtéž*, čl. 2 odst. 2.

¹²⁵⁶ Srov. Usnesení vlády č. 1033 ze dne 10.10.2001 změněné usnesením vlády č. 1386 ze dne 12.12.2007 o schválení Statutu Výboru pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách Rady vlády pro rovnost žen a mužů.

¹²⁵⁷ *Tamtéž*, čl. 2 odst. 1.

Následující sekce postupně představí českou úpravu konkrétních podob násilí na ženách, a to domácího násilí, sexualizovaného násilí a obtěžování a dalších druhů.

3.1.1.1. Domácí násilí

Hlavním fenoménem, kterému se české právní předpisy věnují, je domácí násilí. Vždy se s ním zachází jako s neutrálním fenoménem, který nijak nerozlišuje mezi mechanismy pro ženy a muže. Významnou úpravou v tomto ohledu jsou nástroje ochrany před pachatelem spočívající v zákazu, aby pobýval ve společné domácnosti nebo oběť kontaktoval. Ty zahrnují institut vykázání a předběžného opatření proti domácímu násilí.

Vykázání je preventivní, správněprávní institut, díky kterému je možné na deset dní zamezit násilnému partnerovi vstup do domácnosti, kterou sdílí s obětí, a také ji kontaktovat.¹²⁵⁸ Vykázání je ryzím oprávněním a pravomocí policejního orgánu a jedná se o faktický úkon. Ochranu jím garantovanou je možné o jeden měsíc prodloužit pomocí podání občanskoprávního návrhu na vydání předběžného opatření proti domácímu násilí.¹²⁵⁹ Toto předběžné opatření lze následně ještě prodloužit tak, aby doba jeho trvání nepřesáhla šest měsíců.¹²⁶⁰ Nejdéle lze tedy laicky „zákaz styku“ s pachatelem získat na šest měsíců (předběžné opatření) plus deset dnů (vykázání).

Z praxe však plyne, že k vykazování nedochází tak často, jak by bylo potřeba.¹²⁶¹ Oběti často musí policii volat opakovaně a oběti v mé praxi sdílejí zkušenosti, že jim bylo řečeno, že policie nemůže vykázat, dokud nevidí hmatatelné stopy fyzického násilí. Problematická je také délka trvání ochrany. Deset dnů nedostačuje ani pro stabilizaci oběti, natož pro to, aby stihla činit nějaké kroky pro svou bezpečnost. Vykázání přitom může vzbudit pachatelovu agresi a eskalaci jeho násilného jednání. Zároveň je taková doba hraniční pro zajištění soupisu a podání návrhu na předběžné opatření. S tím obětem pomáhají intervenční centra.¹²⁶² Je komplikované pro všechny zúčastněné během deseti dnů oběť kontaktovat, informovat ji o jejích právech, setkat se, společně sepsat a podat návrh.

Podobně krátké je i trvání předběžného opatření. V praxi se ukazuje neochota soudů prodlužovat jeho délku na maximálních šest měsíců, většina obětí je tak odkázaná na to, aby se „nějak zařídila“ během základního jednoho měsíce. Ten však často nestačí pro to, aby se oběť například přestěhovala nebo jinak zajistila své bezpečí. Není realistické očekávat, že jeden měsíc

¹²⁵⁸ Ust. § 44 a n. zákona č. 271/2008 Sb., o Policii České republiky.

¹²⁵⁹ Ust. § 400 a n. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (ZŘS).

¹²⁶⁰ Ust. § 413 a n. ZŘS.

¹²⁶¹ Mezinárodní konference „Je čas na změnu?“, *op. cit.*

¹²⁶² Srov. ust. § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách („zákon o sociálních službách“).

postačí pro vyřešení mnohdy letitého domácího násilí. Všechny kroky jsou o to komplikovanější, pokud jsou přítomny také nezletilé děti. Současně je problematická i otázka dokazování. Je inherentní součástí domácího násilí, a koneckonců všech typů násilí na ženách, že o něm existuje málo důkazů. Oběti se běžně nikomu nesvěří, nevyhledají lékařské ošetření nebo možný důkazní materiál třeba zničí ze strachu, co by následovalo, kdyby pachatel zjistil, že si jej schovávají. Z procesního hlediska sice stačí pro účely předběžného opatření domácí násilí „osvědčit“, nikoli „prokázat“,¹²⁶³ to je však z pohledu oběti nevýznamný rozdíl. Pokud *a priori* nemá k dispozici dostatek podkladů, nedokáže svou situaci často ani „osvědčit“.

O zákaz styku lze však požádat i mimo režim vykazání, a to samostatným podáním soudního návrhu na vydání předběžného opatření proti domácímu násilí. Pro to platí stejná pravidla a také problematické body zmíněné výše. Nadto dodám, že s tímto návrhem už není oběti automaticky ze zákona k dispozici intervenční centrum. Proto jeho podání a úspěch závisí na tom, zda zná oběť svá práva a vůbec ví, že o takovou ochranu může žádat, a také na tom, zda má k dispozici právní pomoc. Nic z toho není dané a neodpovídá životní realitě žen, které zažívají domácí násilí.

Vedle toho se správní právo může zabývat domácím násilím jakožto přestupkovým jednáním.¹²⁶⁴ Toto řešení však nepovažuji za adekvátní v poměru k závažnosti domácího násilí. Za prvé, typicky je prošetřování přestupku podmíněno tím, že s ním oběť souhlasí.¹²⁶⁵ Tento souhlas se však může stát předmětem vyhrožování a manipulace ze strany násilného partnera, se kterým oběť často dále bydlí v jedné domácnosti. Správní orgán přitom nemá prostředky, jak zajistit a zjistit, že byl souhlas dán či nedán skutečně autenticky. Z praxe plyne, že oběti většinou svůj souhlas stáhnou a jednání se neprošetří. Za druhé, v rámci přestupku se mnohdy šetří pouze jednorázový incident a pouhý výsek jednání; nezohledňuje se, že k němu došlo v kontextu dlouhodobého násilí. Je pak zcela jiná situace, když se v přestupkovém řízení projednává jedna facka, než kdyby se široce zkoumalo, že k této jedné facce došlo již dvěstěkrát a systematicky ji doprovází psychické násilí.

Za třetí, sankce, které lze za toto jednání uložit, jsou nízké a dle mého názoru nemají dostatečně odrazující charakter. Za přestupek lze uložit napomenutí, pokutu, zákaz činnosti,

¹²⁶³ Ust. § 402 odst. 1 ZŘS.

¹²⁶⁴ Srov. ust. § 7 odst. 1 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích („zákon o některých přestupcích“) ve spojení se zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich („zákon o odpovědnosti za přestupky“).

¹²⁶⁵ Ust. § 7 odst. 7 zákona o některých přestupcích.

propadnutí věci či jiné hodnoty nebo zveřejnění rozhodnutí o přestupku.¹²⁶⁶ Za jednání typické pro domácí násilí se v praxi často ukládá napomenutí nebo pokuta. To vede k tomu, že pachatel, který obdrží pouze napomenutí nebo pokutu v nízké výši, se nejen nemusí cítit potrestán, ale naopak ještě odejít s pocitem „nedotknutelnosti“. Z vlastní praxe jsem zažila případ, ve kterém se v přestupkovém řízení řešila situace, kdy násilný partner zlomil o záda partnerky držadlo rýče. Ač šlo o dlouholeté domácí násilí, pouze tento jediný incident se řešil jako přestupek, separovaně bez širšího kontextu. Obecní úřad pachateli uložil pokutu ve výši 500,- Kč. Mám za to, že takovou sankcí stát pachatele dostatečně nesankcionuje, spíše mu vyšle zprávu, že si za pět set korun může „koupit“ zbití své ženy.

Přesouváme se do trestního práva, ve kterém domácí násilí může být trestné, a to jako několik různých více či méně specifických trestných činů. České právo v největší specifitě zavádí trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí.¹²⁶⁷ Ten spočívá v tom, že někdo „*týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí*“.¹²⁶⁸ Kvalifikované skutkové podstaty tohoto činu, tedy závažnější způsoby provedení s vyšší trestní sazbou, zohledňují, když domácí násilí probíhá dlouhodobě, obzvláště surovým způsobem nebo na nejméně dvou osobách.¹²⁶⁹ Nejzávažnější modalitou je pak situace, ve které domácí násilí vyústí v těžkou újmu na zdraví alespoň dvou lidí nebo v něčí smrt.¹²⁷⁰ Definice je neutrální, pachatelem i obětí domácího násilí se může stát kdokoli a k násilí může dojít kdekoli, kde spolu bydlí (například také chalupa, ubytovna, kolej). Pokrývá partnerské násilí mezi partnery, kteří spolu bydlí, a také násilí mezi spolubydlíci.

Hlavním nedostatkem této definice, která od svého přijetí v roce 2009 již mírně zastarala, je podmínka, že osoby spolu musí obývat společnou domácnost. To znamená, že pod tento trestný čin nespadá partnerské násilí mezi osobami, které spolu nebydlí, ani násilí, které pokračuje po rozchodu a odstěhování z domácnosti. Definice tak výskyt násilí spojuje spíše s tím, že spolu dva bydlí pod jednou střechou, nežli se vztahovou a mocenskou dynamikou a uplatňováním moci a kontroly bez ohledu na místo pravidelného pobytu.

Mimo týrání osoby žijící ve společném obydlí lze domácí násilí postihnout obecnými trestnými činy. Ty mohou vstoupit do hry právě v moment, kdy není naplněna podmínka společného bydlení. V těch nejtragičtějších případech sem patří vražda¹²⁷¹ nebo také těžké ublížení

¹²⁶⁶ Ust. § 35 zákona o odpovědnosti za přestupky.

¹²⁶⁷ Ust. § 199 TZ.

¹²⁶⁸ Ust. § 199 odst. 1 TZ.

¹²⁶⁹ Ust. § 199 odst. 2 TZ.

¹²⁷⁰ Ust. § 199 odst. 3 TZ.

¹²⁷¹ Ust. § 140 TZ.

na zdraví.¹²⁷² Dalšími relevantními skutkovými podstatami jsou ublížení na zdraví,¹²⁷³ nebezpečné vyhrožování,¹²⁷⁴ nebezpečné pronásledování,¹²⁷⁵ vydírání,¹²⁷⁶ útlak,¹²⁷⁷ poškození cizích práv,¹²⁷⁸ omezování osobní svobody¹²⁷⁹ nebo sexualizované formy násilí jako znásilnění,¹²⁸⁰ sexuální nátlak¹²⁸¹ či soulož mezi příbuznými.¹²⁸² Ve vztahu k dětem jde především o činy týrání svěřené osoby,¹²⁸³ ohrožování výchovy dítěte,¹²⁸⁴ opuštění dítěte nebo svěřené osoby¹²⁸⁵ či zanedbání povinné výživy.¹²⁸⁶

Hmotněprávní úpravu definic trestných činů doplňuje úprava procesní, která souvisí také s postavením obětí a jejich právy. Obětem trestných činů se proto systematicky věnuje zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (ZOTČ). V první řadě definuje, kdo je obětí: „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit*“.¹²⁸⁷ Těmto obětem náleží obecná práva, především právo na zastoupení zmocněncem, právo na odbornou pomoc, právo na informace, právo na tlumočení, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou, právo na doprovod důvěrníkem nebo právo na peněžitou pomoc státu.¹²⁸⁸ Oběť také může žádat náhradu újmy, kterou jí pachatel způsobil.¹²⁸⁹

Nadto ZOTČ přináší definici takzvané zvlášť zranitelné oběti. Těmi jsou vybrané skupiny obětí, které ze zákona zasluhují vyšší péči a zvláštní práva potřebná k tomu, aby úspěšně a maximálně šetrně prošly trestním řízením. Mezi zvlášť zranitelné oběti patří děti, starší lidé, osoby se zdravotním znevýhodněním a oběti konkrétních taxativně vyjmenovaných trestných činů.¹²⁹⁰

¹²⁷² Ust. § 145 TZ.

¹²⁷³ Ust. § 146 TZ.

¹²⁷⁴ Ust. § 353 TZ.

¹²⁷⁵ Ust. § 354 TZ.

¹²⁷⁶ Ust. § 175 TZ.

¹²⁷⁷ Ust. § 177 TZ.

¹²⁷⁸ Ust. § 181 TZ.

¹²⁷⁹ Ust. § 171 TZ.

¹²⁸⁰ Ust. § 185 TZ.

¹²⁸¹ Ust. § 186 TZ.

¹²⁸² Ust. § 188 TZ.

¹²⁸³ Ust. § 198 TZ.

¹²⁸⁴ Ust. § 201 TZ.

¹²⁸⁵ Ust. § 195 TZ.

¹²⁸⁶ Ust. § 196 TZ.

¹²⁸⁷ Ust. § 2 odst. 2 ZOTČ.

¹²⁸⁸ Ust. § 4 až 23 ZOTČ.

¹²⁸⁹ Ust. § 43 odst. 3 trestního řádu (TR).

¹²⁹⁰ Srov. ust. § 2 odst. 4 ZOTČ.

Jedním z nich je také týrání osoby žijící ve společném obydlí a týrání svěřené osoby.¹²⁹¹ Oběti domácího násilí, a to ty dospělé i dětské, jsou tak automaticky bez dalšího považovány za zvlášť zranitelné. K jejich zařazení do této kategorie došlo novelizací s účinností od začátku roku 2022, posílení jejich procesního postavení je tedy relativně čerstvé.¹²⁹²

Význam statusu zvláštní zranitelnosti tkívá v setu zvláštních práv dostupných pro tyto oběti. Nejzásadnějším z nich je právo na bezplatné zastoupení zmocněncem, které hradí stát.¹²⁹³ To může pro oběti znamenat skutečný rozdíl v jejich zkušenosti s trestním řízením. Získají právo na advokáta či advokátku, který může ošetřit, aby trestní řízení respektovalo všechna jejich práva a bylo co nejméně zatěžující. Toto právo je stěžejní i vzhledem k tomu, že řada obětí domácího násilí zažívá rovněž ekonomické násilí a zmocněnce by si nemohla finančně dovolit. V další řadě pak mají větší garanci toho, že se během řízení nesetkají s pachatelem¹²⁹⁴ a že policie vyhoví jejich preferenci pohlaví osoby, která povede výslech.¹²⁹⁵ Zároveň má oběť právo na citlivý a šetrný přístup, především během výslechu, který by se měl provést „obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které ji činí zvlášť zranitelnou“.¹²⁹⁶

Nakonec se domácího násilí týkají i občanskoprávní předpisy. Přestože občanský zákoník (OZ) operuje s termínem „domácí násilí“, doposud neexistuje vnitrostátní definice tohoto termínu. Do rozsahu občanského práva patří také téma zákazu fyzického trestání dětí, tedy i dívek. Česká republika je jednou ze zemí, ve které tento zákaz neexistuje, za což čelí dlouhodobě mezinárodní kritice.¹²⁹⁷ To míní změnit aktuální novela OZ, jež má právě takový zákaz přinést.¹²⁹⁸ Půjde pouze o symbolický apel, porušení tohoto zákazu nebude spojeno s žádným postihem.¹²⁹⁹

Praxe přitom ukazuje, že velká část obětí řeší svou situaci právě spíše pomocí civilního, především rodinného, práva nežli trestní cestou. Uplatní se zde tedy obecná úprava rozvodů,¹³⁰⁰ přičemž z praxe je v případech domácího násilí častější sporný rozvod nežli ten „nesporný“.

¹²⁹¹ Srov. ust. § 2 odst. 4, písm. c) ZOTČ.

¹²⁹² Srov. zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění ZOTČ a některé další zákony.

¹²⁹³ Ust. § 51a odst. 2 TR.

¹²⁹⁴ Ust. § 17 odst. 2 ZOTČ.

¹²⁹⁵ Ust. § 19 odst. 1 ZOTČ.

¹²⁹⁶ Ust. § 20 ZOTČ.

¹²⁹⁷ Např. HRC. *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Czechia* [online]. A/HRC/37/4, 27.12.2017 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/368/07/PDF/G1736807.pdf?OpenElement>.

¹²⁹⁸ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony, předložen do meziresortního připomínkového řízení dne 08.09.2023

¹²⁹⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony, předložen do meziresortního připomínkového řízení dne 08.09.2023, str. 38.

¹³⁰⁰ Ust. § 755 a n. OZ.

Dosáhnout s násilným partnerem spravedlivé dohody bez manipulace totiž často není možné. Strany si vlivem nerovné mocenské dynamiky a rozložení sil inherentně nemohou být *de facto* rovny a leckdy se sjednávání dohody stává předmětem dalšího nátlaku a vydírání ze strany násilného partnera. Polospecifická úprava pro rozvody párů, ve kterých se jeden partner dopouští na druhém násilí, je přesto minimální. Existuje institut soudního vyloučení či omezení práva manžela z bydlení ve společné domácnosti.¹³⁰¹ Další je pravidlo, že násilný partner pro sebe nemůže požadovat výživné po rozvodu,¹³⁰² nebo vyloučení násilného partnera z dědění dle zákonné posloupnosti.¹³⁰³ Judikatura pak dovodila také potřebu zohlednit domácí násilí při vypořádání společného jmění manželů pomocí disparity podílů.¹³⁰⁴

Praktickým problémem však je, že tyto specifické instituty praxe málokdy využívá. To je způsobeno především vlivem vysokého standardu na prokázání toho, že k násilí dochází. Některé civilní soudy vyžadují, aby pro jejich využití souběžně běželo také řízení trestní. Praxe naznačuje, že civilní soudy buď považují domácí násilí za neprokázané – nebo také za vykonstruovaný manipulativní nástroj během opatrovnických sporů –, pokud nebylo podáno trestní oznámení, anebo se jeho prokazováním nechťejí příliš zabývat. Nároky na unesení důkazního břemene jsou tak pro oběť vysoké a oznámení trestného činu pro ni může představovat riziko setkání se s necitlivým přístupem, vzniku druhotné újmy a také eskalace agrese násilného partnera. Oběti jsou tím stavěny do situace, kdy pokud neoznámí trestný čin policejnímu orgánu, snižuje se šance, že by se v civilním řízení aplikovala polospecifická pravidla o domácím násilí. Zároveň však sám právní řád těchto norem neposkytuje dostatek, především ve vztahu k řízení o péči o děti, a uplatnění těch stávajících tak stejně nemusí postačit ke spravedlivému rozřešení situace.

Na některé z těchto nedostatků občanského práva reaguje novelizace předpisů v souvislosti s domácím násilím (do které jsem zapojena). Jde o změnový zákon ovlivňující řadu předpisů.¹³⁰⁵ Jeho předkladatelem je Ministerstvo spravedlnosti, proces koordinuje Úřad vlády a návrh připravily organizace pracující s oběťmi domácího násilí. Hlavním cílem novely je zakotvit do OZ definici domácího násilí a napravit tak stávající stav, kdy předpisy tento pojem používají, avšak nikde není definován. Z vypořádání meziresortního připomínkového řízení k začátku roku 2024 vzešla následující definice: „*Domácím násilím se rozumí veškeré násilné jednání vůči oběti, při kterém zpravidla*

¹³⁰¹ Ust. § 751-753 OZ.

¹³⁰² Srov. ust. § 762 odst. 2 OZ.

¹³⁰³ Ust. § 1482 OZ.

¹³⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.06.2012, sp. zn. 22 Cdo 1137/2012.

¹³⁰⁵ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další zákony v souvislosti s potíráním domácího násilí, předložen do meziresortního připomínkového řízení dne 19.05.2023.

*dochází ke zneužívání moci nebo nerovného postavení a (a) kterým bylo nebo mělo být neoprávněně zasaženo do její tělesné integrity, (b) kterým bylo nebo mělo být opakovaně nebo vážně neoprávněně zasaženo do její duševní integrity, svobody, důstojnosti, zejména v pohlavní oblasti, do její vážnosti, do cti nebo soukromí, nebo (c) kterým byla vážně obrožena nebo narušena její schopnost uspokojovat své potřeby nebo potřeby členů společné domácnosti.*¹³⁰⁶

Návrh přináší specifickou úpravu do oblasti rozhodování o péči o děti, kam navrhuje vložit pravidlo, že by soud měl při tomto rozhodnutí vzít v potaz jednání násilného partnera v rodině, nebo výluku z využívání mediací pro páry, kde se vyskytlo domácí násilí. Aktuálně návrh prošel meziresortním připomínkovým řízením. Během něj se setkal s nevolí ze strany resortů Ministerstva zemědělství (KDU-ČSL) a Ministerstva financí (ODS). V době uzavření tohoto rukopisu se připravuje předložení návrhu Legislativní radě vlády a následně samotné vládě. Další vývoj návrhu je však nyní nejistý.

3.1.1.2. Sexualizované násilí

Druhá polospecifická úprava se týká sexualizovaného násilí, především znásilnění. Trestné činy zahrnující sexualizované násilí kompiluje trestní zákoník ve své třetí hlavě zaměřující se na trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Prvním z nich je znásilnění, jehož definice je velmi aktuálním tématem. V době psaní této práce je znásilněním jednání spočívající v tom, že jeden člověk druhého „(i) násilím nebo pobružkou násilím nebo pobružkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo (ii) k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti“.¹³⁰⁷ Jde o dva sobě rovnocenné způsoby spáchání, přičemž v prvním zákon penalizuje použití násilí a v druhém zneužití bezbranného postavení. Termín „pohlavní styk“ přitom zahrnuje penetrativní i nepenetrativní kontakt (např. dotek na prsou či v rozkroku). Přísněji trestanými formami znásilnění jsou pak spáchání provedením soulože nebo jiným srovnatelným pohlavním stykem, se zbraní, spáchání na dítěti, zvláště mladším 15 let; spáchání v místě, kde dochází k omezování svobody osob, nebo když znásilnění způsobí těžkou újmu na zdraví (kterou je například i posttraumatická stresová porucha).¹³⁰⁸ Nejprísněji se logicky postihuje znásilnění, kterým pachatel způsobí smrt.¹³⁰⁹ Příprava tohoto trestného činu je rovněž trestná.¹³¹⁰

¹³⁰⁶ Ust. § 3021 odst. 1 OZ ve znění navrhované novely.

¹³⁰⁷ Ust. § 185 odst. 1 TZ.

¹³⁰⁸ Ust. § 185 odst. 2, odst. 3 TZ.

¹³⁰⁹ Ust. § 185 odst. 4 TZ.

¹³¹⁰ Ust. § 185 odst. 5 TZ.

Podle neziskového sektoru a občanské společnosti není tato definice dlouhodobě dostatečná.¹³¹¹ Nepostihuje totiž situace, kdy pachatel ani nepoužil násilí, ani nezneužil restriktivně judikované bezbrannosti,¹³¹² avšak oběť se styku přesto neúčastnila svobodně a dobrovolně. Půjde o situace, kdy je pachatel vůči oběti v mocensky nerovném postavení a pro oběť není bezpečné či možné se bránit, nebo kdy pachatel zneužije důvěry, avšak ne bezbrannosti, oběti (např. člen rodiny, rodinný známý). Může jít o vyučujícího, který pohlavním stykem podmíní absolvování zkoušky, pronajímatele, který takto vykořistí svou nájemkyni-samoživitelku, jež se zrovna nachází ve finanční tísní, gynekologa, který vsune svůj penis do pacientky ležící na gynekologickém křesle, která se úlekem nedokáže bránit. Definice nepokryje ani moment, kdy oběť v reakci na nebezpečí takzvaně zamrzne. Zamrznutí je přirozená, reflexní obranná reakce, během níž organismus člověka vystaveného nebezpečí a stresu pohltní paralýza. U znásilnění se vyskytuje nezdělaná.¹³¹³ Když oběť zamrzne, pachatel nemusí použít násilí k tomu, aby na ní provedl pohlavní styk, jelikož se mu oběť nedokáže bránit, a přesto doposud není stav zamrznutí konzistentně pokládán za bezbrannost.

Definice ani nijak neoperuje s koncepcí takzvaného znásilnění z podstaty (*statutory rape*). Tou zákon pohlavní styk v případě některých osob považuje automaticky bez dalšího za znásilnění. Typicky se jedná o děti do určitého věku (zhruba 12 až 13 let). Potom „stačí“ prokázat, že došlo k sexualizovanému jednání mezi trestně odpovědnou osobou a dítětem v příslušném věku, a lze konstatovat, že došlo ke znásilnění. Není potřeba zabývat se tím, zda dítě souhlasilo, zda bylo „dostatečně“ bezbranné nebo zda pachatel použil násilí. Koncept operuje s tím, že děti nemohou dát souhlas se sexuálním jednáním a to by mělo zohlednit i trestní právo. Tento přístup české trestní právo doposud neadoptovalo.

Redefinice trestného činu znásilnění je tak potřeba, a to i ve světle Istanbulské úmluvy. Definice by měla operovat s konceptem „souhlasu“ (tzv. *consent-based legislation*), který má potenciál postihnout všechna jednání, jež jsou znásilněním v psychosociálním smyslu, a který rezonuje v evropském trendu jako adekvátní cesta postihování tohoto násilí. S těmito argumenty dlouhodobě volal neziskový a občanský sektor po příslušné redefinici znásilnění.¹³¹⁴

¹³¹¹ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: profem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2017. ISBN 978-80-904564-9-5.

¹³¹² Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 04.08.2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021.

¹³¹³ Např. SCHIEWE, Moriah. Tonic Immobility: The Fear-Freeze Response as a Forgotten Factor in Sexual Assault Laws, *De Paul University Journal of Women, Gender and the Law* [online]. 2019, 8(1), 1-28 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://via.library.depaul.edu/jwgl/vol8/iss1/2>.

¹³¹⁴ JEŽKOVÁ, *op. cit.*; iROZHLAS. *Aktivisté prosazují změnu definice znásilnění. Petici již podepsalo 16 tisíc lidí* [online]. 22.02.2023 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/definice-znasilneni-zakon-chce-souhlas-amnesty-international-konsent_2302221230_dno.

Ministerstvo spravedlnosti v reakci přineslo svůj návrh nového znění na jaře 2023. Při jeho přípravě však ministerstvo nezvolilo cestu „bez souhlasu,“ nýbrž koncept „proti vůli.“ To znamená, že ministerstvo požaduje, aby oběť pro klasifikaci jednání jako znásilnění dostatečně projevila svou vůli, respektive nevůli, odpor nebo nesouhlas. Návrh také přinesl novou definici bezbrannosti umístěnou do obecných ustanovení trestního zákoníku a návrh znásilnění z podstaty (*statutory rape*) u dětí do pěti let věku. Definuje též nový trestný čin sexuálního útoku, do kterého vyděluje od skutkové podstaty znásilnění nepenetrativní formy sexualizovaného násilí.

Na návrh se záhy snesla kritika ze strany organizací pracujících s oběťmi a aktivistických skupin.¹³¹⁵ Její podstatou bylo, že taková změna fakticky nemění současný stav, kdy se po oběti požaduje aktivní projevení nesouhlasu a obrany proti útoku, který doprovází násilí. Zároveň koncept „proti vůli“ nemusí dostatečně postihnout některé situace. Například když se oběť nemůže bránit, protože takzvaně zamrzla nebo protože je znásilňování v jejím vztahu tak časté, že už na obranu zcela rezignovala, případně když se podvolila z důvodu velkého strachu nebo protože ji pachatel dlouhodobě manipuloval (tzv. *grooming*). Zohlednění zamrznutí v definici je také diskutabilní. Nesoulad této koncepce, kterou disponuje například Německo, s Istanbulskou úmluvou potvrzuje i GREVIO.¹³¹⁶ Návrh navíc úpravu zbytečně tříští v místech, která nyní nejsou problematická (např. zahrnutí penetrativních i nepenetrativních forem sexualizovaného násilí do jednoho trestného činu znásilnění), a nenapravuje nedostatky původní definice spočívající právě v nedostatečném okruhu jednání, které pod ně spadne. Kritika, mimo jiné ze strany dětských psychologů a psycholožek, proběhla rovněž ve vztahu k věkové hranici znásilnění z podstaty.

V návaznosti na tyto ohlasy a také nesouhlasné připomínky, které vyšly z meziresortního připomínkového řízení, jež proběhlo v létě a září 2023, přijalo ministerstvo dílčí úpravy koncepce bezbrannosti a zvýšilo věkovou hranici znásilnění dítěte z podstaty na 12 let. Konceptuální výstavba skutkové podstaty však zůstala od prvního návrhu nezměněna a lze mít za to, že zcela neodpovídá požadavkům Istanbulské úmluvy ani návrhu evropské směrnice proti násilí na ženách, které obě vyžadují verzi „bez souhlasu.“ Probíraná česká verze v každém případě v prosinci 2023 prošla vládou a ke dni uzavření rukopisu byla podpořena Poslaneckou sněmovnou v prvním čtení.

Kromě samotné definice znásilnění lze tomuto trestnému činu vytýkat i další nedostatky, které se nepromítly do návrhu redefinice. Koncepce znásilnění by měla zohledňovat, když znásilnění vyústí v těhotenství oběti. Takto traumatizující událost nyní není specificky uchopena a

¹³¹⁵ Např. PROFEM. *Jak má vypadat nová definice znásilnění?* [online]. 08.09.2023 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: <https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/jak-ma-vypadat-nova-definice-znasilneni>.

¹³¹⁶ *Mid-term review, op. cit.*, odst. 364.

automaticky se nevyhodnocuje jako závažnější následek a újma. Mám za to, že by bylo vhodné tento důsledek řádně zohlednit v rámci novelizované kvalifikované skutkové podstaty.

Podobně by bylo možné definici explicitně doplnit i o zmiňovaný *stealthbing* (pro připomenutí tedy fenomén, kdy si během konsenzuálního pohlavního styku partner nekonsenzuálně, bez vědomí ženy odstraní bariérovou antikoncepční metodu), který prosazuje jako trestný i Evropský parlament ve svých připomínkách k návrhu evropské směrnice. Ten narušuje důstojnost ženy, jež se účastní aktu, a ohrožuje ji neplánovaným těhotenstvím a pohlavně přenosnými chorobami. Zahraniční soudní praxe se začíná vyvíjet tím směrem, že by takové jednání mělo být klasifikovatelné jako znásilnění. V ČR může být teoreticky postižitelné jako poškození cizích práv. Trestní sazba u tohoto trestného činu je ale nízká (u poškození práv platí maximálně dva až tři roky odnětí svobody, pokud by se podařilo prokázat, že toto jednání způsobilo oběti „značnou újmu na právech“;¹³¹⁷ v kontrastu se dvěma až deseti lety v případě znásilnění souloží). Doposud se takový případ soudně neřešil.

Přesuneme-li se od hmotněprávního zakotvení znásilnění k jeho procesním aspektům, lze se vymezit i proti jednomu z jejich institutů. Zahájení trestního stíhání pachatele znásilnění v rámci nepartnerských vztahů je automatické a není ničím podmíněné. Avšak pokud ke znásilnění dojde v rámci partnerství, trestní stíhání může být zahájeno pouze se souhlasem poškozené.¹³¹⁸ Tím vzniká problematická procesní dvojkolejnost mezi sexualizovaným násilím v rámci vztahu a mimo něj. Implicitně a symbolicky dává najevo, že trestní stíhání pachatele-partnera by mělo proběhnout pouze, pokud tak vyhodnotí oběť. Reálně přitom k 70 až 80 % znásilnění dojde právě v rámci vztahu.¹³¹⁹ Rozhodnutí o rozběhnutí stíhání se tak místo státu nakládá na oběť. Také je zde otázka skutečně autentického neudělení souhlasu. Ač zákon vylučuje, aby byl souhlas odepřen vlivem výhrůžek nebo závislosti,¹³²⁰ těžko by se prokazovalo, že pachatel na oběť tlačil nebo že se ho jednoduše bála. Navíc jednou odepřený souhlas již nelze nikdy znovu udělit.¹³²¹ Toto ustanovení může být v rozporu s návrhem evropské směrnice proti násilí na ženách, která vyžaduje, aby trestní stíhání nebylo nijak závislé na oznámení, souhlasu či jejich zpětvzetí.¹³²²

¹³¹⁷ Ust. § 181 odst. 2, písm. a) TZ.

¹³¹⁸ Ust. § 163 odst. 1 TR.

¹³¹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Na zločin se musíme dívat očima oběti. *Zpravodaj Gender Studies* [online]. Praha: Gender Studies, 2022 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/na-zlocin-se-musime-divat-ocima-obeti>; PRESSEROVÁ, Petra a kol. *Odškodňování obětí trestných činů v kontextu násilí na ženách. Poznámky z teorie i praxe a návrhy ke zlepšení*. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2022. ISBN 978-80-907512-9-3, str. 29.

¹³²⁰ Ust. § 163a odst. 1, písm. d) TR.

¹³²¹ Ust. § 163 odst. 2 TR.

¹³²² Čl. 17 odst. 5 Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

Kromě znásilnění existují další trestné činy potírající sexualizované násilí. Patří sem sexuální nátlak,¹³²³ pohlavní zneužití,¹³²⁴ soulož mezi příbuznými,¹³²⁵ kuplířství (neboli nucená prostituce),¹³²⁶ prostituce ohrožující mravní vývoj dětí,¹³²⁷ šíření pornografie,¹³²⁸ výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií,¹³²⁹ zneužití dítěte k výrobě pornografie,¹³³⁰ účast na pornografickém představení¹³³¹ a navazování nedovolených kontaktů s dítětem.¹³³² Více prostoru věnuji pohlavnímu zneužití.

Při pohlavním zneužití pachatel „*vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo [...] je jiným způsobem pohlavně zneužívá*“.¹³³³ Jde o situaci, kdy pachatel k dosažení styku s dítětem nepoužil násilí nebo nezneužil jeho bezbrannosti, to by totiž šlo o znásilnění. Dítě tak dle textu zákona s tím, co se stalo, *de facto* „souhlasilo“ nebo se alespoň nebránilo. Pohlavní zneužití tedy připouští, že dítě je schopné dát konsent s pohlavním stykem, respektive přímo se souloží. To je vysoce problematické. Tento čin nezohledňuje, že dítě neprojevovalo svůj odpor třeba proto, že pachateli důvěřovalo a nechápal, co se děje. Pokud by ustanovení mířilo na situace dvou dospívajících, kterým je 14,5 a 15,5 let, nebylo by tolik sporné. V praxi se však pod touto kvalifikací často stíhají pachatelé-senioři (často prarodič dítěte) a jiní dospělí s vysokým věkovým rozdílem od dítěte a mocenskou a autoritativní převahou. Rozhodují se tak případy i u dětí nízkého věku kolem 10 let. V tomto ohledu nepochybuji, že každá vyspělá právní úprava by měla vyloučit „dobrovolný“ pohlavní styk dítěte pod 15 let s dospělou osobou a měla ve vztahu k dětem zakotvit znásilnění z podstaty.

Posledním predestinovaným tématem souvisejícím se sexualizovaným násilím je otázka promlčení. Dle platné úpravy se znásilnění promlčuje za 10 nebo 15 let.¹³³⁴ U vybraných trestných činů navíc začne promlčecí doba běžet teprve v den, kdy oběť dosáhne zletilosti. Těmito činy jsou všechny činy proti důstojnosti v sexuální oblasti a dále například „*těžkého ublížení na zdraví spočívajícího v zmrazení pohlavních orgánů nebo sterilizaci, nedovoleného přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy, zavlčení spáchaného za účelem donucení jiného ke sňatku, vydírání nebo útisku spáchaných za účelem donucení jiného ke sňatku nebo ke strpění zákroku směřujícího k způsobení těžkého ublížení na zdraví spočívajícího v*

¹³²³ Ust. § 186 TZ.

¹³²⁴ Ust. § 187 TZ.

¹³²⁵ Ust. § 188 TZ.

¹³²⁶ Ust. § 189 TZ.

¹³²⁷ Ust. § 190 TZ.

¹³²⁸ Ust. § 191 TZ.

¹³²⁹ Ust. § 192 TZ.

¹³³⁰ Ust. § 193 TZ.

¹³³¹ Ust. § 193a TZ.

¹³³² Ust. § 193b TZ.

¹³³³ Ust. § 187 odst. 1 TZ.

¹³³⁴ Ust. § 185 TZ ve spojení s ust. § 34 TZ.

zmrzačení pohlavních orgánů, [...] trestného činu svádění k pohlavnímu styku“.¹³³⁵ Stále více se však objevují hlasy, že by se promlčení u sexualizovaného násilí mělo zrušit,¹³³⁶ k čemuž se kloním také.

Za prvé, krátké promlčecí doby nereflektují, že je zcela přirozené, když oběti trvá déle si jen uvědomit, co se stalo, natož to oznámit. Za druhé se zde neuplatní argument degradující důkazní situace: u sexualizovaného násilí důkazy často nebývají k dispozici ani ihned po útoku; naopak v čase se mnohdy více projeví dopady traumatu na psychiku. Za třetí lze využít glosu „sexuální predátoři nechodí do důchodu“¹³³⁷ a argumentovat, že u takto závažných trestných činů nelze tvrdit, že by pachatelé neměli pykat za činy, které spáchali například v mládí.

Co se týče práv obětí sexualizovaného násilí, platí pro ně totéž, co zaznělo k obětem domácího násilí. Mají k dispozici všechna obecná práva obětí a práva garantovaná zvlášť zranitelným obětem, jak byla popsána výše. Oběti znásilnění jsou také automaticky ze zákona považovány za zvlášť zranitelné.¹³³⁸ Z praxe bývají zásadními právy pro tyto oběti právo na bezplatné zastoupení zmocněncem, právo nesetkat se s pachatelem, právo zvolit si pohlaví osoby, která povede výslech, a právo na odškodnění a peněžitou pomoc.

Ve vybraných situacích mohou být za zvlášť zranitelné oběti považovány i oběti jiných trestných činů sexualizované povahy. V jejich případě je to však komplikovanější. Musí totiž (i) dojít k trestnému činu proti důstojnosti v sexuální oblasti, (ii) existovat vyšší riziko sekundární viktimizace, (iii) a to na základě jednoho z taxativních diskriminačních důvodů: „*věk, pohlaví, rasa, národnost, sexuální orientace, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumová vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situace, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah ke osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní*“.¹³³⁹

Jinými slovy, zvláštní zranitelnost v jejich případě automaticky nevyvěrá z toho, že došlo ke spáchání konkrétního činu jako u znásilnění nebo domácího násilí. Je spíše spojena s tím, že oběť má nějakou zvláštní charakteristiku, na základě které jí v rámci trestního řízení může hrozit větší nebezpečí reviktimizace. V prvním případě tak zvláštní zranitelnost vzniká u každé oběti *a priori*, v moment spáchání a před zahájením trestního řízení. V druhém případě vyvstává

¹³³⁵ Ust. § 34 odst. 3, písm. c) TZ.

¹³³⁶ BARTOŇ, Daniel. *Proč bychom měli zrušit promlčení u sexuálních deliktů*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, ŠPONDROVÁ, Pavla a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo II* (předpokládané vydání v roce 2024).

¹³³⁷ SHINTON, Symone. *Pedophiles Don't Retire: Why the Statute of Limitations on Sex Crimes Against Children Must Be Abolished*. *IIT Chicago-Kent College of Law* [online]. 2017, 92(1), 317-351 [cit. 24.11.2023]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/217433086.pdf>.

¹³³⁸ Ust. § 2 odst. 4, písm. c) ZOTČ.

¹³³⁹ Ust. § 2 odst. 4, písm. d) ZOTČ.

až *a posteriori* v souvislosti s trestním řízením a s přihlédnutím pouze k vybraným chráněným charakteristikám.

Je pravda, že některé osoby budou v trestním řízení čelit většímu riziku vzniku sekundární újmy než jiné. Avšak mám za to, že všechny oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou inherentně zvláště zranitelné bez ohledu, zda mají navíc nějakou potenciálně diskriminační vlastnost. Sexualizované násilí představuje zásadní zásah do lidských práv a není adekvátní chtít od obětí prokazovat, že zasluhují zvláštní práva pouze kvůli riziku v trestním řízení. Tímto požadavkem vzniká jistá „druhá kategorie“ obětí sexualizovaného násilí, pro které již jen získání statusu zvláště zranitelné oběti může být nepřiměřeně komplikované až nemožné. To potvrzuje i praxe, dle které vidíme, že je šance získat toto postavení pro oběti jiného činu nežli znásilnění (zejména sexuální nátlak, kuplířství) mnohem nižší. Do roku 2022 přitom stejný přístup platil rovněž pro znásilnění a svým vysokým prahem ponechával řadu těchto obětí bez daného statusu.

3.1.1.3. Sexualizované obtěžování

Sexualizované obtěžování je jediným druhem násilí na ženách, který české právo výslovně označuje jako diskriminaci (srov. technika I). Tou se přitom zabývá antidiskriminační zákon (ADZ). Definuje diskriminaci, rozlišuje mezi diskriminací přímou a nepřímou.¹³⁴⁰ Vyjmenovává taxativní seznam chráněných diskriminačních důvodů, kam řadí důvody „*rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis EU z oblasti volného pohybu pracovníků, i z důvodu státní příslušnosti*“.¹³⁴¹ Nadto dodává, že pod rozsah diskriminačního důvodu pohlaví spadá také diskriminace na základě těhotenství, rodičovství či pohlavní identifikace.¹³⁴² Zároveň vymezuje pole oblastí, kde je možné zákaz diskriminace vynuocovat, tedy oblast zaměstnávání a přístupu k němu, včetně podnikání, samostatně výdělečné činnosti a služebních poměrů, členství v odborech a profesních komorách, sociálního zabezpečení a zajišťování sociálních výhod, zdravotní péče, vzdělávání a zboží a služeb, včetně bydlení.¹³⁴³

Explicitně přitom říká, že jednou z forem diskriminace je obtěžování, a navíc specificky i sexuální obtěžování.¹³⁴⁴ Obtěžováním míní: „*nežádoucí chování související s důvody uvedenými v § 2 odst. 3, (a) jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího,*

¹³⁴⁰ Ust. § 2 odst. 3, ust. § 3 odst. 1 ADZ.

¹³⁴¹ Ust. § 2 odst. 3 ADZ.

¹³⁴² Ust. § 2 odst. 4 ADZ.

¹³⁴³ Ust. § 1 odst. 1 ADZ.

¹³⁴⁴ Ust. § 4 odst. 1, odst. 2 ADZ.

*nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo (b) které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů*¹³⁴⁵ Za sexuální obtěžování pak má takové chování, které splňuje definici „obtěžování“ a zároveň má sexualizovanou povahu.¹³⁴⁶

Česká definice tedy připouští dvě možné modalities sexualizovaného obtěžování. Za prvé je obtěžováním sexualizované jednání, které má za cíl znepříjemnit život oběti, ponížít ji nebo vystrašit. Takové jednání musí být úmyslné, ale není potřeba, aby byl přítomný úmysl ve vztahu k následkům a dopadům, nýbrž pouze k samotnému jednání.¹³⁴⁷ Za druhé jde o takzvané *quid pro quo* jednání, tedy situaci, kdy jedna osoba vyžaduje od druhé „něco za něco“, přičemž ono vyžadované „něco“ má sexuální povahu. Může být přítomné také vydírání a zneužívání mocenského postavení pachatele či tísně oběti.

Spáchání sexualizovaného obtěžování může být přestupkem dle příslušných předpisů, které se týkají oblasti, v níž k němu došlo. V takovém případě bude situaci šetřit inspektorát na příslušném úseku. Lze také podat podnět Kanceláři veřejného ochránce práv jakožto národnímu orgánu pro rovné zacházení nebo se obrátit na soud s antidiskriminační žalobou.¹³⁴⁸ V řadě případů může toto obtěžování nabýt také trestněprávní roviny jakožto například trestný čin znásilnění, sexuálního nátlaku, vydírání či nebezpečného vyhrožování.

3.1.1.4. Jiné druhy násilí na ženách

Další druhy a podoby násilí na ženách, ač četné, již v českém právním řádu nelze dohledat snadno. Úprava je jednak roztržštěná, jednak se druhy násilí na ženách typicky nenazývají svým vlastním jménem, ale „schovávají se“ pod jiným, již existujícím právním institutem. Nejčastěji lze hledat postihování činů násilí na ženách v trestním zákoníku. Trestní právo upravuje širokou škálu jednání, která mohou spadat pod násilí na ženách. V trestním zákoníku však explicitně nejsou žádné přímé, konkrétní činy násilí na ženách. Je tak potřeba hledat obecnou skutkovou podstatu, pod kterou by šlo daný čin násilí na ženách podřadit. To je problematické za prvé proto, že všechny trestné činy jsou formulovány neutrálně (kromě trestných činů souvisejících s těhotenstvím), a vypadne tak z nich řada specifík důležitých pro pochopení násilí na ženách. Proto nebude

¹³⁴⁵ Ust. § 4 odst. 1 ADZ.

¹³⁴⁶ Ust. § 4 odst. 2 ADZ.

¹³⁴⁷ TOMŠEJ, Jakub, POLÁK, Petr, KOLDINSKÁ, Kristina a Petra PRESSEROVÁ. *Antidiskriminační zákon a související předpisy. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-615-0, str. 115.

¹³⁴⁸ Ust. § 10 ADZ.

z podstaty věci taková skutková podstata stoprocentně přiléhavá. Za druhé může být k takovému dovození potřeba značně extenzivního výkladu, který nemusí vždy obstát.

Následující tabulka znázorňuje, jak mohou být teoreticky různé druhy násilí na ženách postižitelné podle českého trestního práva a jako jaký trestný čin je lze kvalifikovat. Analyzované podoby násilí reflektují trestné činy, které mají být kriminalizovány podle Istanbulské úmluvy a návrhu evropské směrnice proti násilí na ženách. Hvězdičkou označuji momenty, kdy násilné jednání může být teoreticky postižitelné jako určitý trestný čin, avšak mám za to, že znění existující obecné skutkové podstaty není dostatečné a adekvátní.

<i>Druh násilí na ženách</i>	<i>Možná postižitelnost podle českého trestního práva</i>	<i>Postačuje dle mezinárodních standardů?</i>
femicida	vražda ¹³⁴⁹	ano s výhradou
nucený sňatek	zavlečení ¹³⁵⁰ *útisk ¹³⁵¹ *vydírání ¹³⁵²	ano s výhradou
mrzačení ženských pohlavních orgánů	těžké ublížení na zdraví ¹³⁵³ vydírání ¹³⁵⁴	ano s výhradou
nucené přerušování těhotenství	nedovolené přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy ¹³⁵⁵ svádění těhotné ženy k umělému přerušování těhotenství ¹³⁵⁶ nedovolené přerušování těhotenství se souhlasem těhotné ženy ¹³⁵⁷	ano

¹³⁴⁹ Ust. § 145 TZ.

¹³⁵⁰ Ust. § 172 TZ.

¹³⁵¹ Ust. § 177 TZ.

¹³⁵² Ust. § 175 TZ.

¹³⁵³ Ust. § 145 TZ ve spojení s ust. § 122 odst. 2, písm. a), e), f) TZ.

¹³⁵⁴ Ust. § 175 TZ.

¹³⁵⁵ Ust. § 159 TZ.

¹³⁵⁶ Ust. § 162 TZ.

¹³⁵⁷ Ust. § 160 TZ.

		pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství ¹³⁵⁸	
	nucená sterilizace	těžké ublížení na zdraví ¹³⁵⁹	ano s výhradou
	sexualizované obtěžování	*útisk ¹³⁶⁰ *vydírání ¹³⁶¹ *nebezpečné vyhrožování ¹³⁶² znásilnění ¹³⁶³ sexuální nátlak ¹³⁶⁴ *pomluva ¹³⁶⁵ *poškození cizích práv ¹³⁶⁶	ano s výhradou
Oblast kyberprostoru	kybernetické obtěžování	*nebezpečné vyhrožování ¹³⁶⁷ *pomluva ¹³⁶⁸	ne
	sdílení intimního materiálu bez souhlasu	*porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí ¹³⁶⁹ *poškození cizích práv ¹³⁷⁰ *šíření pornografie ¹³⁷¹	ne

¹³⁵⁸ Ust. § 161 TZ.

¹³⁵⁹ Ust. § 145 TZ ve spojení s ust. § 122, odst. 2, písm. e) TZ.

¹³⁶⁰ Ust. § 177 TZ.

¹³⁶¹ Ust. § 175 TZ.

¹³⁶² Ust. § 353 TZ.

¹³⁶³ Ust. § 185 TZ.

¹³⁶⁴ Ust. § 186 TZ.

¹³⁶⁵ Ust. § 184 TZ.

¹³⁶⁶ Ust. § 181 TZ.

¹³⁶⁷ Ust. § 353 TZ.

¹³⁶⁸ Ust. § 184 TZ.

¹³⁶⁹ Ust. § 183 TZ.

¹³⁷⁰ Ust. § 181 TZ.

¹³⁷¹ Ust. § 191 TZ.

	sdílení zmanipulovaného materiálu bez souhlasu (<i>deep fakes</i>)	*porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí ¹³⁷² *poškození cizích práv ¹³⁷³ *pomluva ¹³⁷⁴ *šíření pornografie ¹³⁷⁵	ne
Kyberstalking	online vyhrožování	nebezpečné pronásledování ¹³⁷⁶ nebezpečné vyhrožování ¹³⁷⁷	ano s výhradou
	online sledování polohy a aktivity	---	ne
	zveřejnění osobních údajů (<i>doxing</i>)	*neoprávněné nakládání s osobními údaji ¹³⁷⁸ *podněcování k trestnému činu ¹³⁷⁹	ne
	kybernetické podněcování k nenávisti	*hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob ¹³⁸⁰ *podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod ¹³⁸¹ *podněcování k trestnému činu ¹³⁸²	ne

¹³⁷² Ust. § 183 TZ.¹³⁷³ Ust. § 181 TZ.¹³⁷⁴ Ust. § 184 TZ.¹³⁷⁵ Ust. § 191 TZ.¹³⁷⁶ Ust. § 354 TZ.¹³⁷⁷ Ust. § 353 TZ.¹³⁷⁸ Ust. § 180 TZ.¹³⁷⁹ Ust. § 364 TZ.¹³⁸⁰ Ust. § 355 TZ.¹³⁸¹ Ust. § 356 TZ.¹³⁸² Ust. § 364 TZ.

stalking	nebezpečné pronásledování ¹³⁸³ nebezpečné vyhrožování ¹³⁸⁴	ano
<i>stealthing</i>	*poškození cizích práv ¹³⁸⁵ *šíření nakažlivé lidské nemoci ¹³⁸⁶ (z nedbalosti) ¹³⁸⁷ *ohrožení pohlavní nemocí ¹³⁸⁸	ne

Kompletně úprava dostačuje pouze co do nucených potratů, online vyhrožování a stalkingu. I přesto dodávám, že trestné činy pokrývající vyhrožování a stalking jsou formulované neutrálně a nezohledňují, když k jednání dojde v kontextu genderové podmíněnosti.

To, že trestní úprava násilná jednání relativně s výhradou pokrývá, lze pak konstatovat u velkého počtu vybraných činů. Výhrada tkví většinou v nedostatečném zohlednění specifík násilí na ženách v příslušné skutkové podstatě nebo v nízkých trestních sazbách u těchto trestných činů. Mám přitom za to, že by bylo vhodné trestat diskriminační pohnutku spáchání násilí na ženě proto, že je ženou, zvláště a specificky, nad rámec obecné skutkové podstaty. Argumentuji, že spáchání trestného činu na druhém kvůli jeho pohlaví by mělo být (i) rozeznáno jako specifický trestný čin, (ii) zohledněno v kvalifikované skutkové podstatě relevantního činu, anebo (iii) alespoň obecnou přitěžující okolností.

Jde například o femicidu, kterou jednoznačně postihuje trestný čin vraždy, avšak zcela zde chybí zohlednění genderové podmíněnosti tohoto aktu. Právě zde by podle mě dávalo smysl i po zahraničním vzoru zohlednit vraždu motivovanou pohlavím či genderem oběti. To by bylo nejpravděpodobněji možné učinit přidáním kvalifikované skutkové podstaty do trestného činu vraždy, která právě takovou motivaci a podmíněnost rozezná a příslušně odrazí na trestní sazbě.

V další řadě jde o téma mrzačení ženských pohlavních orgánů. To trestní zákoník zahrnuje pod těžké ublížení na zdraví. Nijak zde tedy nevyplývá genderový charakter a sociokulturní vliv této praxe. Pokud by se akt nedokončil, avšak někdo k němu ženu či dívku nutil, kvalifikovalo

¹³⁸³ Ust. § 354 TZ.

¹³⁸⁴ Ust. § 353 TZ.

¹³⁸⁵ Ust. § 181 TZ.

¹³⁸⁶ Ust. § 152 TZ.

¹³⁸⁷ Ust. § 153 TZ.

¹³⁸⁸ Ust. § 155 TZ.

by se to pravděpodobně jako vydírání. U něj je nižší trestní sazba, která by s největší pravděpodobností vedla k podmíněnému trestu pro pachatele (maximálně čtyři roky odnětí svobody nebo peněžitý trest v základní skutkové podstatě). Podobně je tomu u nucených sterilizací, které mají být také postihovány pod těžkým ublížením na zdraví. I zde by však dávalo smysl oddělit podstatu tohoto jednání od „ostatních ublížení na zdraví“, aby se zdůraznila jeho specifická.

Dalším případem je téma nucených sňatků. Ten má být trestán pod trestným činem zavlečení, pokud by někdo násilím přinutil druhého odebrat se z ciziny do ČR právě za uzavřením nuceného sňatku, případně pod vydíráním či útlakem jakožto nucením do takového sňatku. Žádný z těchto činů nereflektuje specifický charakter činu. Nevýhodou jsou také spíše nižší tresty, především u útisku (maximálně jeden rok odnětí svobody nebo zákaz činnosti v základní skutkové podstatě).

Otázka pak obklopuje sexualizované obtěžování. To může být podle Istanbulské úmluvy trestné; dle návrhu evropské směrnice by mělo být trestné to, které se odehraje na pracovišti. Specifická skutková podstata sexualizovaného obtěžování by mohla dávat smysl, zejména s cílem specificky odsoudit toto jednání coby společensky nepřijatelné jako více nežli přestupek. Zároveň by však bylo nutné ji nastavit tak, aby pokrývala adekvátní škálu závažných a intenzivních jednání nebo například vymezit oblasti, ve kterých by kriminalizace byla vhodnější (například právě pracoviště, škola, zdravotnictví). V každém případě může být již nyní trestné prostřednictvím spíše nesouvisejících, velmi obecných činů (například útlak, vydírání, nebezpečné vyhrožování, pomluva, poškození cizích práv) nebo pak dle trestných činů sexualizovaného násilí (znásilnění, sexuální nátlak).

Poslední kategorií jsou trestné činy odehrávající se v kyberprostoru. Lze předpokládat, že česká úprava pokrývá obtěžování v kyberprostoru jako nebezpečné vyhrožování či pronásledování, ač nejde o jakkoli specifické činy. Mám však za to, že nepokryjí situaci předvídanou evropskou směrnicí, kdy „[...] se prostřednictvím informačních a komunikačních technologií zpřístupní [...] urážlivý materiál velkému počtu koncových uživatelů [...]“.¹³⁸⁹ Šíření urážek, které by nebyly založeny na pravdě, by v nejpřísnějším případě spadalo pod pomluvu, spíše by se však jednalo o přestupek.

V neposlední řadě v několika případech český trestní zákoník násilná jednání zatím nepokrývá, a proto může být v tomto ohledu v budoucnu potřeba jeho novelizace.¹³⁹⁰ Jedná se i o některé nové trestné činy obsažené v návrhu evropské směrnice: zveřejnění osobních údajů (tzv.

¹³⁸⁹ Čl. 9 písm. a) Návrhu směrnice proti násilí na ženách.

¹³⁹⁰ Srov. také MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR, *op. cit.*

doxing), kybernetické podněcování k nenávisti motivované pohlavím či genderem, *stealthbing*, sdílení intimního nebo zmanipulovaného materiálu bez souhlasu (*deep fakes*) a online sledování polohy a aktivity. U některých z nich existují možnosti, pod které by toto jednání bylo možné alespoň vzdáleně a částečně kvalifikovat. Hlavní takovou je „zbytková“ kategorie trestného činu poškození cizích práv, pod který se často navrhuje kvalifikace různých jednání, jež nikam jinam nespadají. K poškození práv druhého dojde, když mu na nich pachatel způsobí újmu tím, že ho uvede v omyl nebo jeho omylu využije. Zároveň ustanovení disponuje nízkou trestní sazbou (maximálně dva roky odnětí svobody nebo zákaz činnosti v základní skutkové podstatě). Ani jedno není pro zmíněné činy přiléhavé a adekvátní.

Pokud jde blíže o trestný čin zveřejnění osobních údajů, na první pohled by se mohl nabízet trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji. Ten se však vztahuje pouze na osobní údaje a informace nabyté v souvislosti s výkonem veřejné moci,¹³⁹¹ což nezohledňuje realitu většiny činů takzvaného *doxingu*, kdy údaje oběti zveřejní typicky bývalý partner. Pokud by sdílení údajů bylo spojeno i s vyzýváním ke spáchání trestného činu na oběti, bylo by možné použít také čin podněcování k trestnému činu.

Co se týče trestného činu podněcování k nenávisti na základě pohlaví či genderu, nabízí se čin podněcování k trestnému činu nebo podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. V případě druhého by však bylo nutné důvod pohlaví subsumovat pod obecnou kategorii „jiné postavení“, jelikož ho tento čin explicitně nerozeznává jako specifickou kategorii.

Pokud jde o nekonsenzuální šíření intimního materiálu, existuje sice několik možných skutkových podstat, avšak žádnou z nich nepovažuji za přesnou. Příliš se zde nehodí poškození cizích práv (protože pachatel nemusí využít ničilo omylu), šíření pornografie (protože nemusí jít nutně o materiál, na kterém se projevuje násilí či neúcta k člověku) ani pomluva (protože nemusí jít o nepravdivý údaj). Adekvátní ve většině případů nebude ani čin porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (ten by se aplikoval pouze v případě, kdyby pachatel sám na začátku k materiálům neměl přístup a získal je od oběti neoprávněně).

Konečně zmíním také relativně specifickou úpravu týkající se odškodnění osob, jež byly protiprávně sterilizovány.¹³⁹² Ta byla přijata po dlouhých a komplikovaných debatách a umožnila jednorázově získat částku ve výši 300 000 Kč jako odškodnění protiprávních sterilizací, které se

¹³⁹¹ Ust. § 180 odst. 1 TZ.

¹³⁹² Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů.

děly v Československu a České republice od 60. let až do roku 2012 zejména vůči romským ženám a ženám se zdravotním znevýhodněním.¹³⁹³ Praxe přiznávání tohoto odškodnění se však ukazuje jako problematická. Na žadatelky jsou kladeny vysoké nároky na unesení důkazního břemene, Ministerstvo zdravotnictví při vyřizování žádostí nedodržuje zákonné lhůty a 37 % žadatelek v řízení neuspělo.¹³⁹⁴

3.1.2. Lidskoprávní techniky dovozování ochrany před násilím na ženách v českém právním řádu

Předchozí sekce již naznačila, že v primárně neutrálním přístupu českého práva nenalezneme příliš explicitních lidskoprávních technik dovozování ochrany před násilím. Dovození skrz existující zakotvená lidská práva (technika II) se projevuje v několika málo nálezech Ústavního soudu, na zákonné úrovni nemá tolik své místo. Podobně tak propojení s diskriminací žen (technika I) najdeme minimálně, a to pouze v případě sexualizovaného obtěžování.

Nejrelevantnější je tedy inspirace technikou III, která se vůči násilí na ženách vymezuje pomocí specifické, explicitní a konkrétní normotvorby. Lze ocenit, že existují ustanovení mířící na určité druhy násilí na ženách, ač bez ohledu na to, na kom se takový čin spáchá. V českém prostředí není tato specifická technika „zase tolik specifická“. Specifická přístupu v mezinárodních dokumentech totiž do velké míry tkví v tom, že si vybírá určitý, specifický okruh adresátů a adresátek, v tomto případě tedy žen, kterým přiznává zvláštní práva. Případů „čisté“ aplikace přístupu, který se zaměřuje na určité druhy jednání a zároveň na ženy, lze však v českém právním řádu najít poskrovnu a žádný z nich není právně závazný (například Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026). České právo nedisponuje závaznými ustanoveními, která by se zaměřovala pouze na ženy a projevy násilného jednání v jejich případě.

Když už se objevuje alespoň tematicky relevantní úprava, vždy je formulovaná neutrálně; neexistuje právní rozeznání genderové podmíněnosti a z ní plynoucích zvláštností tohoto násilí (typicky úprava potírání domácího násilí). Tematicky specifické, avšak neutrální, normy, které se věnují jednáním typickým pro násilí na ženách, lze najít především v trestněprávních předpisech, ve správním právu a také občanském právu.

¹³⁹³ KOBLASOVÁ, Jana. Protiprávní sterilizace jako smutná část historie poskytování zdravotnických služeb v Česku. *Centrum pro lidská práva a demokracii* [online]. 2021 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/protipravni-sterilizace-jako-smutna-cast-historie-poskytovani-zdravotnickych-sluzeb-v-cesku>.

¹³⁹⁴ LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *Aktuální data a statistiky žádostí o odškodnění nedobrovolných sterilizací* [online]. 2023 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/nedobrovolne-sterilizace-aktualni-data/>.

Přístup českého práva k násilí na ženách tak lze označit za polospecifický, a to co do druhů násilného jednání, avšak ne do adresátek a adresátů. Takové neutrální vnímání tématu neodpovídá aktuálnímu stavu poznání o problematice násilí na ženách a opomíjí řadu zvláštností problematiky pro ženy. Jeho prostřednictvím zůstává ženská zkušenost i dále neviditelná. Proto tento přístup nepovažuji za dostatečný, mimo jiné s přihlédnutím k existujícím a stále se rozvíjejícím mezinárodněprávním standardům v dané oblasti.

3.2. Aktuální praxe a její nedostatky

Předchozí podkapitola nastínila stávající normativní úpravu a její mezery. Tato se zaměří na nedostatky týkající se praxe. Ty na základě praktických zkušeností shrnuji do tří hlavních oblastí: (i) nedostatky v souvislosti s naplňováním práv obětí v trestním řízení, (ii) chybějící služby a (iii) nedostatečné zaměření na výzkum, sběr dat a statistik.

Nadto se všemi třemi souvisí průřezové téma stále přetrvávajících předsudků, stereotypů a mýtů opřádajících téma násilí na ženách v české společnosti. Oběti se nezdá vina za to, co se jí stalo; jednání pachatele se omlouvá či normalizuje.¹³⁹⁵ Velká část společnosti si myslí, že žena alespoň zčásti nese odpovědnost za to, když zažije násilí: u znásilnění se tak domnívá 58 % a v případě domácího násilí 26 % populace.¹³⁹⁶ Ani orgány činné v trestním řízení přitom nejsou vůči takovým postojům imunní.¹³⁹⁷ Nejenže tak systém není zcela připraven vnímat zvláštní potřeby obětí, ale tím hůře další specifika osob s určitým zvláštním nebo kombinovaným znevýhodněním. Je tak nutné, aby strukturální změny ve všech dále představovaných oblastech doprovázela zároveň osvěta a zvyšování povědomí o problematice.

3.2.1. Nedostatečné naplňování práv obětí v trestním řízení

Právní úprava zakotvující práva obětí je relativně široká. Problémem se ale ukazuje být její naplňování v praxi. Takové nedostatky se přitom projevují různě ve všech fázích trestního řízení, vzájemně se podmiňují a umocňují. Tím vzniká „řetězec nešťastných událostí“, vlivem kterého se oběti nemusí vždy dostat spravedlnosti.

V první řadě oběti násilí na ženách neznají svá práva, a to až 80 % z nich.¹³⁹⁸ Policie má sice povinnost obětí o jejich právech poučit. V praxi však toto poučení vypadá jako ryze formální krok,

¹³⁹⁵ Srov. ŠIMKOVSKÁ, Nella. *Vliv mýtu „pravého“ znásilnění na rozhodovací praxi vzťahových znásilnění*. Praha, 2023. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

¹³⁹⁶ *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026*, op. cit., str. 15-16.

¹³⁹⁷ HAVLÍKOVÁ, ŠMÍDOVÁ, op. cit.

¹³⁹⁸ ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, str. 139–140; JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách*:

během kterého se oběti předloží k podpisu několik stránek hustě popsaného paragrafového textu, čímž se poučovací povinnost považuje za splněnou. Materiálně se ovšem takto informace k oběti, která je často traumatizovaná a ve stresu, nedostanou.

Pokud oběť nezná svá práva, nemůže je uplatnit. Proto s prvním nedostatkem souvisí to, že oběti často nebývají v trestním řízení zastoupeny zmocněncem, a to i když by měly jako zvlášť zranitelné oběti právo na jeho služby bezplatně. Aby si zmocněnce našly, musí totiž nejprve vědět, že na něj mají právo. Tuto informaci leckdy nemají a vzhledem k tomu, že ustanovení zmocněnce musí vždy proběhnout na základě návrhu oběti, tato neznalost je fatální. Pokud oběť nemá zmocněnce, bude procházet trestním řízením sama bez někoho, kdo by jí vysvětlil její práva a sanoval promarněný potenciál policejního poučení. Vzniká tak onen „začarovaný kruh,“ když zmocněnce je často tou osobou, která oběti vysvětlí její práva v trestním řízení, avšak pro to, aby ho oběť sehnala, potřebovala by už nějaké právní vědomí a informace mít a znát své právo na zmocněnce. Tato problematika by mohla vést k debatám o naplňování ústavně garantovaného práva na právní pomoc a o tom, zda by se alespoň v případě některých vybraných obětí nejevilo adekvátní zavést povinné, automaticky ustavované zastoupení zmocněncem, jež by nebylo podmíněno znalostí a žádostí oběti.

Podobně panuje nízká znalost ohledně existence odborných služeb pro oběti. Ty přitom mohou bezplatně poskytnout řadu služeb, a to včetně právního poradenství. Ač je zvyšování tohoto povědomí jistě úkolem i samotných služeb a jejich sebepropagace, interdisciplinární spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a službami by mohla oběť v řízení posílit a maximalizovat šanci, že jím projde šetrně. Hledání informací, které kompiluje stát, přitom není jednoduché. Ministerstvo spravedlnosti zřizuje Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.¹³⁹⁹ Ten obsahuje jak zmocněnce, tak odborné služby pro oběti, a oběť tak má mít možnost si online v jeho elektronické webové verzi vyhledat subjekty, se kterými může spolupracovat. Nejenže je však povědomí o existenci tohoto nástroje mezi oběťmi nízké, zároveň je také velmi uživatelsky nevlídný, vyhledávání je nesrozumitelné a nepřehledné. Pokud oběť nezná svá přesná práva a neví, co má hledat, registr jí příliš neporadí. Obecně tak neexistuje zdroj, pomocí kterého by stát usnadňoval obětem orientaci v jejich právech a v trestním řízení.

Dalším tématem je respektování procesních práv obětí, především pak důraz na prevenci sekundární viktimizace v trestním řízení. Bohužel není výjimkou, že se oběti setkávají s necitlivým,

Bílá místa české legislativy. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2016. ISBN 978-80-904564-7-1, str. 96.

¹³⁹⁹ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů* [online]. 2023 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>.

nešetrným a nesrozumitelným způsobem komunikace. Ze své zkušenosti pamatují situaci, kdy klientce, která oznamovala domácí násilí, policista odvětil: „No, kdybych já vás měl doma, tak vás taky mlátím.“ Trestní úkony, zejména podání vysvětlení a výslechy, trvají několik hodin, často probíhají v nevyhovujícím prostředí policejních stanic, často se opakují (v průměru pět až sedmkrát¹⁴⁰⁰). Oběť tak musí několikrát a často ve stresujících podmínkách různým osobám vyprávět intimní detaily toho, co se jí stalo. Některé orgány činné v trestním řízení také nemají personální či materiální kapacity pro to, aby zajistily některá práva oběti, tudíž může dojít třeba k tomu, že se oběť setká s pachatelem na chodbě soudu nebo že policie nedokáže zajistit oběti preferovanou policistku, která by vedla příslušný úkon.

S tím souvisí, že orgány činné v trestním řízení neabsolvují pravidelné, systematické vzdělávání v adekvátním rozsahu, které by se zaměřovalo na téma domácího a sexualizovaného násilí, včetně jeho genderových specifik, viktimologii nebo základní psychologii traumatu. Zároveň jsou kontrolní a sankční mechanismy, jež by vyvozovaly odpovědnost pro jednotlivce, kteří s obětí nejednají šetrně s cílem zabránění její sekundární viktimizace, spíše slabé. Rovněž chybí specializovanost soudů, což má po dlouhých debatách napravit novela vyhlášky zavádějící specializované soudní senáty na téma domácího a sexualizovaného násilí.¹⁴⁰¹

Dále pak platí, že tresty udělované především za sexualizované násilí jsou spíše nižší a obětem násilí na ženách se nedostává odškodnění. Velká část pachatelů znásilnění odchází s podmíněným trestem, tresty jsou nízké, i pokud se jedná o znásilňování dětí.¹⁴⁰² Co se týče odškodnění, i přes relativně neproblematickou úpravu se nedostane zhruba k 80 % ženských obětí trestných činů domácího násilí, znásilnění a stalkingu.¹⁴⁰³ Důvody pro toto číslo jsou komplexní. Oběti o něj často nežádají. Nevědí totiž, že na něj mají právo, anebo se o něj bojí požádat, protože jsou s pachatelem třeba stále v pravidelném kontaktu kvůli společným nezletilým dětem a nechťejí vzbudit jeho agresi. Je zde ale také nedůvěra v systém, chybějící právní zastoupení, bez kterého je pro laika v zásadě nemožné újmu vyčíslit a podložit, nebo si oběť nemůže dovolit nést náklady na znalecký posudek.

Podobné mezery lze najít i v systému poskytování peněžité pomoci státem, tedy jakési sociální dávky, prostřednictvím které má stát pomoci oběti překlenout náročnou životní situaci.¹⁴⁰⁴

¹⁴⁰⁰ Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026, *op. cit.*, str. 65.

¹⁴⁰¹ Návrh vyhlášky, kterou se mění vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰² JEŽKOVÁ, 2017, *op. cit.*; HAVLÍKOVÁ, ŠMÍDOVÁ, *op. cit.*

¹⁴⁰³ PRESSEROVÁ a kol., *op. cit.*, str. 14 a n.

¹⁴⁰⁴ Ust. § 23 a n. ZOTČ.

Praxe jejího poskytování však není v souladu s tímto účelem. Její poskytování trvá nepřiměřeně dlouho (až dva roky), dostává se naprostému minimu obětí násilí na ženách (například během let 2019 a 2020 šlo jen o 21 poškozených) a přiznává se ve fixních částkách, jež se od roku 2013 nezměnily a nijak nereflektují ekonomickou situaci.¹⁴⁰⁵

Zkušenosti z terénu tedy nasvědčují diskrepancím mezi tím, co stojí v zákoně, a tím, co se odehrává v realitě a čemu oběti čelí. Tuto mezeru mezi světem práva a reálnými životy skutečných žen s lidskou důstojností je potřeba všemi možnými prostředky zavírat.

3.2.2. Chybějící služby pro oběti

Dalším významným problémem je nedostatek služeb pro oběti. Ty plošně chybí, mají naplněné kapacity, nejsou státem dostatečně podporované a financované. Také není dostatek služeb, které by byly specificky zaměřené na násilí na ženách nebo na ženy; většina dostupných služeb vnímá tuto problematiku neutrálně a nepřijímá postupy zohledňující zvláštní aspekty tohoto násilí.

Obětem násilí na ženách se nabízí relevantní služby (i) obecného charakteru pro všechny oběti trestných činů, především sociálního poradenství¹⁴⁰⁶ nebo poskytování právního poradenství,¹⁴⁰⁷ (ii) služby „polospecifické“, tedy především intervenční centra, která se tematicky zaměřují na domácí násilí, avšak toto násilí nevnímají jako genderově podmíněné a své služby poskytují neutrálně, a (iii) pouze několik úzce specializovaných služeb, které přijímají specifický přístup (takzvané *women's specialist services*). Existují také velké rozdíly co do specializovanosti a dostupnosti služeb napříč republikou.

Tento problém je markantní především v případě obětí sexualizovaného násilí. Specializovanou, komplexnější podporu těmto obětem totiž poskytují pouze dvě organizace v Praze a Brně (proFem a Persefona). To znamená, že chybí 96 % Radou Evropy doporučeného počtu služeb.¹⁴⁰⁸ Zároveň až do ledna 2024 zcela chybělo centrum komplexní a akutní pomoci pro oběti sexualizovaného násilí, takzvané *rape crisis centre*. Má jít o centrum, které kombinuje maximum služeb, jež oběti sexualizovaného násilí mohou potřebovat, od krizové pomoci přes standardní poradenství až po doposud neexistující možnosti, jako je odběr a úschova potenciálního důkazního materiálu, testování na pohlavně přenosné choroby nebo provedení úkonu v trestním řízení ve

¹⁴⁰⁵ PRESSEROVÁ, Petra a kol., *op. cit.*, str. 28.

¹⁴⁰⁶ Ust. § 37 zákona o sociálních službách.

¹⁴⁰⁷ Srov. ust. § 4 až 6 ve spojení s ust. § 38 a n. ZOTČ.

¹⁴⁰⁸ *Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021-2030, op. cit.*, str. 49.

speciální výslechové místnosti. Všechny služby jsou poskytovány s důrazem na specifické potřeby žen-obětí sexualizovaného násilí jakožto genderově podmíněného násilí.

Taková centra jsou v řadě evropských zemí již standardem, předvídá je také Istanbulská úmluva. Reagují na to, že systém pomoci těmto obětem je fragmentovaný. Oběť ve stavu po akutním útoku musí navštívit několik míst a mluvit s celou řadou osob, když potřebuje stabilizovat a jednání oznámit (taková situace může zahrnovat např. telefonát na policejní dispečink; rozhovor s policisty oddělení hlídkové služby, kteří se jako první dostaví na místo, případně krizovými interventy či interventkami, kteří mohou na místo také dorazit; gynekologické ošetření v nemocnici; převoz na policejní stanici kvůli prvotnímu kontaktu a podání vysvětlení již na kriminální policii).

První české centrum komplexní pomoci obětem sexuálního násilí s názvem PORT zřizuje obecně prospěšná společnost proFem. Nabízí koncentrovanou komplexní pomoc pod jednou střechou, a reaguje tak na českou fragmentaci služeb a dalších míst, kde musí oběť vyprávět svůj příběh. PORT nabízí krizovou službu (krizová intervence a krizové ubytování), gynekologickou ordinaci umožňující prevenci nechtěného těhotenství po znásilnění, sběr a uchování potenciálního důkazního materiálu a testování na pohlavně přenosné choroby; specializovanou výslechovou místnost pro úkony v trestním řízení nebo pro pořízení nahrávky rozhovoru s klientkou jako možného důkazu v budoucím trestním řízení. Vedle toho poskytuje standardní služby sociálního a právního poradenství a individuální i skupinové terapie.

Vznik ani podporu takového centra zákon nepředpokládá. Proto byla cesta k realizaci tohoto projektu (které jsem se aktivně od roku 2021 účastnila) finančně, metodicky a administrativně komplikovaná. Projekt nijak nepodpořil stát, spouští se za pomoci zahraničních fondů a soukromých dárců.

Dále není zcela ideální situace ani ve vztahu k možnosti forezního vyšetření. To aktuálně probíhá typicky na gynekologické ambulanci nemocnice, kam dorazí oběť nedlouho po útoku. Takové vyšetření je nicméně, za prvé, podmíněno oznámením činu. Nemocnice proto oběti neodebere vzorky biologických stop prostřednictvím forezního gynekologického vyšetření, pokud ho neoznamuje na policii a ideálně nepřijede v jejím doprovodu. To nezohledňuje realitu, ve které většina obětí sexualizovaného násilí oznámit nechce nebo alespoň ne ihned po činu. Za druhé se tato forezní vyšetření značně liší co do citlivosti přístupu. Oběť podstupující takové vyšetření je přitom minuty či hodiny po zásadním narušení své integrity. Přesto ze zkušenosti klientek dochází k situacím, kdy ji z běžné čekárny gynekologické ambulance, kde je mimo jiné řada jiných pacientek a dalších osob, zdravotní sestra vyvolá slovy: „Tak kde je tady ta znásilněná?“ Tyto nedostatky forezních vyšetření by mohlo napravit právě komplexní centrum pomoci obětem

sexuálního násilí nabízející odběr a uchování důkazního materiálu pro případ budoucího podání trestního oznámení.

V Česku lze tedy najít řadu různých druhů služeb pro oběti, které jsou inzerované také jako vhodné pro oběti některých jednání typických pro násilí na ženách. Avšak co subjekt, to jiný přístup a jiný náhled na to, jaký přístup je pro tyto oběti nejlepší. Ač vládní Výbor pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách nedávno přijal standardy kvality pro sociální služby pracující s oběťmi násilí na ženách,¹⁴⁰⁹ rozdíly v přístupu a hodnotách těchto služeb přetrvávají. Zároveň žádné specializované služby a specifická krizová centra pro oběti sexualizovaného násilí nejsou zatím uchopeny zákonem. Samostatným problémem je pak geografická nerovnost v přístupu k těmto službám.

Navíc v Česku nejsou služby, které by se zaměřovaly na potřeby specifických skupin obětí. Existují tedy například služby pro oběti domácího násilí a zvláště služby pro migranty a migrantky, osoby se zdravotním znevýhodněním či LGBTQIA+ osoby. Pokud však do první jmenované služby přijde osoba s určitou zranitelnou charakteristikou, nemusí mít služba k dispozici dostatečnou znalostní základnu, aby dokázala účinně pokrýt skutečně všechny potřeby oběti: může tu být jazyková bariéra, neznalost aspektů cizineckého práva, na které se organizace běžně nezaměřuje, nebo nevědomost ohledně sociokulturního kontextu v zemi původu. To platí i na druhou stranu. Když do organizace zaměřené na vybranou skupinu osob dorazí oběť násilí na ženách, nemusí být personál kompletně znalý násilí na ženách, právních nástrojů jeho řešení, traumatu nebo komunikace s obětí. V praxi řeší takovou situaci příslušné organizace vzájemnou spoluprací, která však může být náročná na čas a kapacity zapojeného personálu.

Významným příkladem v tomto směru je dlouhodobý nedostatek služeb pro děti, ať svědky, či oběti. Deficit je citelný především v oblasti dětské psychologie a psychiatrie, klinických dětských psychologů a psycholožek je na celou ČR pouze 80.¹⁴¹⁰ Chybí také soudní znalkyně a znalci z těchto oborů nebo například dětské gynekologie (ti jsou v Česku pouze tři¹⁴¹¹).

Nakonec je potřeba zmínit i systémový nedostatek terapeutické péče o oběti. Lze přitom rozlišovat poskytování terapie v soukromé praxi, buď coby podnikatelské činnosti, nebo

¹⁴⁰⁹ ÚŘAD VLÁDY. *Standardy kvality specializovaných sociálních služeb pro oběti domácího a genderově podmíněného násilí* [online]. 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.rosacentrum.cz/wp-content/uploads/2021/06/Standardy-kvality-sss-schvalena-verze-final.pdf>.

¹⁴¹⁰ NĚMCOVÁ, Janetta. V Česku je desetina potřebného počtu dětských klinických psychologů. Ministerstvo chce zkrátit studium. *iRožhlas* [online]. 2019. [cit. 24.11.2023]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/zdravi/detski-klinicti-psychologove-ministerstvo-zdravotnictvi-1903071002-pj>.

¹⁴¹¹ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Seznamy znalců tlumočnicků a překladatelů* [online]. 2023 [cit. 24.11.2023]. Dostupné z: <https://seznat.justice.cz/>.

financované z veřejného zdravotního pojištění, a v rámci organizace, která poskytuje odborné služby obětem. Pro oba tyto způsoby platí, že, za prvé, poskytování terapií není prakticky nijak regulováno. Existují pouze minimální podmínky pro kvalifikaci a odbornost osoby, která poskytuje terapie,¹⁴¹² stejně jako podmínky takového poskytování. Kvalita těchto služeb se tak může lišit a oběti se mohou i zde setkat s nevyhovujícím přístupem. Za druhé, ani jedny služby nejsou v Česku jednoduše dostupné. Soukromé terapie mohou být drahé a finančně nedostupné pro osoby s nižšími příjmy. Terapie takzvané „na pojišťovnu“ zase mívají plné kapacity, je těžké se do nich dostat, čekací doby bývají dlouhé, a i když se oběti dočkají, nemusí se sezení konat třeba tak často, jak by potřebovaly. V rámci organizací je pak velmi málo subjektů, které takovou službu nabízejí. Výhodou bývá její nízká, spíše symbolická cena, avšak kapacity bývají naplněné.

U těchto služeb se vyskytuje navíc ještě jedna překážka. Terapeutické služby nespádají do zákona o sociálních službách (ani žádného jiného), a není tak možné je registrovat jako plnohodnotnou službu, jakou je například sociální poradenství. To jednak znamená, že neexistují žádná schémata na státní ani samosprávné úrovni, která by terapie spolufinancovala. Jednak to také znamená, že pokud se subjekt rozhodne tyto služby nabízet, nejde o akreditovanou službu a nepodléhá žádným přesným pravidlům ani kontrole. Pokud chce tedy terapie poskytovat nezisková organizace, musí si individuálně sehnat vlastní zdroje financování a nastavit si samostatně pravidla takové služby.

3.2.3. Nedostatečný sběr dat a statistik

Česká republika na státní úrovni systematicky nesbírá specifická data o násilí na ženách. Většina dostupných statistik pochází ze soukromých snah organizací pracujících s oběťmi nebo z akademie. Oba případy ale často záleží na aktuálních kapacitách a projektových možnostech takových subjektů. Tato problematika je natolik „neviditelná“, že pro stát není lukrativní, aby jí konzistentně vyhradoval specifické kolonky ve statistikách policie, nemocnic, sociálních služeb nebo soudů. Zároveň však absence takových dat může vyvolávat dojem, že „problém neexistuje“, protože a dokud ho není možné podložit jednoznačnými daty. Příslušné orgány obecně data sbírají. Činí tak ovšem pouze dílčím způsobem a statistiky často nerozdělují podle pohlaví či genderu oběti nebo pachatele. Sběr takových dat není nijak koordinovaný na vyšší úrovni, a proto tato čísla nebývají adekvátně porovnatelná.

Především jsou vzácná data o prevalenci různých druhů a forem násilí na ženách ve společnosti, specifické, genderově segregované informace ze strany policie, státních

¹⁴¹² Srov. zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

zastupitelství a soudů ohledně trestních řízení, jejich průběhu a výsledku, data o specializovaných sociálních i zdravotnických službách pro oběti násilí na ženách, jejich dostupnosti, kvalitě a využívání, data ohledně využívání specializovaných policejních výslechových místností či statistiky týkající se vykazání a výjezdů do společného obydlí.¹⁴¹³ Zásadními jsou přitom informace o obětech, pachatelích i přítomných nezletilých dětech. Bez takových dat není možné tvořit účinné a adekvátní politiky a plány pro prosazení reálných systémových změn, které povedou ke zlepšení kvality života obětí násilí na ženách.

3.3. ČR a Istanbulská úmluva

Česká republika podepsala Istanbulskou úmluvu 2. května 2016 s jednou výhradou. Od té doby se na národní úrovni vedou debaty o její ratifikaci, která byla původně plánovaná na rok 2018.¹⁴¹⁴ Zapojuje se do nich celá řada aktivistek a aktivistů, organizací zabývajících se ženskými právy, státních institucí, akademie, církve a také široká společnost. Úmluvu obalila řada narativů zastupujících široké spektrum názorů a míry podpory.

Mám přitom za to, že v těchto debatách dostatečně nezaznívají dva argumenty. Za prvé, Česká republika není ve vztahu k úmluvě nyní zcela bez závazků. Již od momentu podpisu má ČR povinnost vyhnout se jakémukoli jednání, které by mohlo být v rozporu s předmětem a účelem smlouvy.¹⁴¹⁵ Za druhé, Istanbulská úmluva není něčím, co by Česku svrchu přikazovala Rada Evropy: ČR byla plnohodnotně zapojena do procesu příprav, psaní, vyjednávání i přijímání úmluvy na partnerském, kooperativním základě spolu s ostatními státy Rady Evropy. Istanbulská úmluva není „o nás bez nás“ a naopak v kontextu mezinárodních vztahů působí nestandardně, že se smluvní strana nehlásí k dokumentu, do jehož tvorby byla plně zapojena.

Cílem této podkapitoly je uvažovat nad tím, jak by na konkrétní deficity popsané v předchozí podkapitole mohla působit Istanbulská úmluva a zda by je mohla ovlivnit. Analýza možného přínosu Istanbulské úmluvy pro Českou republiku kombinující existující nedostatky z praxe s jejím potenciálem v české debatě doposud nezazněla. Jejím záměrem je odhlédnout od abstraktních pojmů a diskuzí a na příkladu konkrétní země propojit ustanovení úmluvy s jejími skutečnými problémy.

¹⁴¹³ Srov. *Strategie rovnosti žen a mužů, op. cit.*, str. 49; *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026, op. cit.*, opatření č. 15.

¹⁴¹⁴ ÚŘAD VLÁDY. *Česká republika podepsala Istanbulskou úmluvu proti násilí na ženách* [online]. 2016. [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/ceska-republika-podepsala-istanbulskou-umluvku-proti-nasili-na-zenach--143594/>.

¹⁴¹⁵ Čl. 18 VÚSP.

Následující řádky naopak nemíní zabývat se argumenty pro a proti ratifikaci úmluvy nebo rozebírat mýty o ní; tím se už podrobně a kvalitně zabývali jiní.¹⁴¹⁶ Jediným argumentem relevantním pro tuto podkapitulu je ten, že ratifikace úmluvy není potřeba, jelikož česká teorie a praxe je již nyní dostatečná a adekvátní a úmluva samotná by jim nepřinesla nic nového. Tento argument, mám za to, vyvrátila již předchozí podkapitola, která ukázala, že ani právní normy, ani stávající realita nejsou bez kazů. Souhlasím sice s kritickými hlasy v tom, že český právní řád v zásadě neobsahuje ustanovení, která by byla přímo rozporná s úmluvou; i s tím, že provádění nelze omezit na soulad vnitrostátního práva s úmluvou.¹⁴¹⁷ Zároveň však argumentuji, že účinná implementace některých článků si aktivně vyžádá legislativní změny, nad kterými uvažuji v následujících sekcích.

3.3.1. Proces ratifikace a aktuální stav

Úmluva byla podepsána za vlády Bohuslava Sobotky. Vzhledem ke konci jejího funkčního období v roce 2017 se téma ratifikace ponechalo na následující vládu, respektive vlády. Ani jedna ze dvou vlád Andreje Babiše s ratifikačním procesem nepokročila. Původním argumentem pro odkládání ratifikace bylo to, že je nejprve potřeba uvést české trestní právo do souladu s úmluvou.

K tomu došlo v roce 2019 přijetím drobné novely trestního zákoníku.¹⁴¹⁸ Upravil se počátek běhu promlčecí doby v případě některých trestných činů (zejména zavlčení za účelem uzavření nuceného sňatku, sexualizovaného násilí, těžkého ublížení na zdraví spočívajícího v mrzačení ženského genitálu) tak, aby tato doba nezačala běžet dříve, než oběť dosáhne zletilosti. Zároveň se mírně novelizoval trestný čin zavlčení tak, aby zahrnoval nejen donucení k přesunu do ciziny, ale také do ČR. Tím mířil na pokrytí situací, kdyby byl někdo zavlčen do Česka za účelem uzavření

¹⁴¹⁶ Např. BARTOŇ, *Jak (ne)uvažovat o násilí a Istanbulské úmluvě, op. cit.*; FELLEGI, Zuzana. *Proč ratifikovat Istanbulskou úmluvu aneb Mezinárodní lidskoprávní smlouvy jako český národní zájem*. In: KIZEKOVÁ, Alica a kol. *České zájmy v roce 2019. Analýzy ÚMV*. [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2019. [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: https://czlobby.cz/sites/default/files/news_download/ceske_zajmy_2019_web.pdf; PREJDOVÁ, Martina.

Kontroverzní Istanbulská úmluva: Co na ni říkají politické strany a zájmové skupiny v ČR? *Centrum pro lidská práva a demokracii* [online]. 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kontroverzni-istanbulska-umluva-co-na-ni-rikaji-politicke-strany-zajmove-skupiny-v-cr>; KALENSKÁ, Petra. *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí – jen další smlouva Rady Evropy?* In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*; FELLEGI, Zuzana. *Kdo se bojí Istanbulské úmluvy*. In: ŠIMÁČKOVÁ, ŠPONDROVÁ, HAVELKOVÁ (eds.), *op. cit.*

¹⁴¹⁷ Srov. BÁRTA, Jan. *Istanbulská úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám – dočká se naší ratifikace?* *Právník* [online]. 2019(8), 803-818 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2019/8/6.DIS. B%C3%A1rta_803-818_8_2019.pdf.

¹⁴¹⁸ Srov. zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

nuceného sňatku na českém území. Nadto původní návrh novely obsahoval i specifický trestný čin nuceného sňatku, který měl systematickou tvořit privilegovaný čin k trestnému činu vydírání („§ 175a Nucený sňatek: (1) Kdo jiného násilím, pobuřičkou násilím nebo pobuřičkou jiné těžké újmou nutí, aby uzavřel manželství nebo registrované partnerství, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.“).¹⁴¹⁹ Ten se však přes nesouhlas připomínkových míst nepodařilo prosadit a zvolilo se kompromisní řešení úpravy trestného činu zavlečení. V každém případě po této změně utichly hlasy namítající nesoulad vnitrostátního právního řádu s úmluvou a alespoň teoreticky tak dalšímu postupu nic nebránilo. Na ratifikaci opakovaně apelovala Rada vlády pro rovnost žen a mužů a vládní zmocněnkyně pro lidská práva.¹⁴²⁰

Chvíli to vypadalo, že postup ratifikace pokročí v roce 2020. V únoru totiž Ministerstvo spravedlnosti předložilo úmluvu do meziresortního připomínkového řízení, které bylo relativně úspěšné a připravilo návrh vládě takzvaně „bez rozporu“. V červenci 2020 se pak rychle a neočekávaně dostalo projednání Istanbulské úmluvy na program jednání vlády v souvislosti s pandemií viru covid-19.¹⁴²¹ K projednání ovšem nedošlo, kabinet téma odložil a tím snahy této vlády ustaly.¹⁴²²

Kabinet následující vlády Petra Fialy se ve svém programovém prohlášení zavázal „zajistit lepší ochranu obětí sexuálního a domácího násilí“.¹⁴²³ Istanbulská úmluva však dále dlouho „ležela“ na Ministerstvu spravedlnosti, které opakovaně volalo po odložení dalších kroků. Argumentovalo tím, že doposud, tedy již šest let od podpisu, neproběhla dostatečná odborná a politická debata k tématu.¹⁴²⁴

¹⁴¹⁹ VÁLOVÁ, Irena. NS i NSZ jsou proti zavedení nuceného sňatku jako privilegovaného trestného činu. *Česká justice* [online]. 2017 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2017/10/ns-i-nsz-jsou-proti-zavedeni-nuceneho-snatku-jako-privilegovaneho-trestneho-cinu/>.

¹⁴²⁰ ÚŘAD VLÁDY. *Záznam ze zasedání Rady vlády pro rovnost žen a mužů ze dne 22. října 2018* [online]. 23.10.2018. [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-podporila-urychlenou-ratifikaci-istanbulske-umluvy-169267/>.

¹⁴²¹ VÁLOVÁ, Irena. Vláda v pondělí projedná ratifikaci Istanbulské úmluvy, nouzový stav vedl k násilí a sociální izolaci. *Česká justice* [online]. 25.07.2020 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/07/vlada-pondeli-projedna-ratifikaci-istanbulske-umluvy-nouzovy-stav-vedl-k-nasili-socialni-izolaci/>.

¹⁴²² VARVAŘOVSKÁ, Viktorie. Zbabělý populismus: vláda opět odložila Istanbulskou úmluvu. *Deník Referendum* [online]. 2020 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31502-zbabely-populismus-vlada-opet-odložila-istanbulskou-umluvu>.

¹⁴²³ VLÁDA ČR. *Programové prohlášení vlády České republiky* [online]. 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/vydavatelstvi/vydane-publikace/programove-prohlaseni-vlady-Petra-Fialy.pdf>, str. 50.

¹⁴²⁴ ČESKÝ ROZHLAS. Česko neratifikuje Istanbulskou úmluvu. Blažek žádá odklad projednání o rok kvůli politické debatě. *iRožhlas* [online]. 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/istanbulska-umluva-blazek-ministerstvo-spravedlnosti_2201311311_pi.

Debaty se pak hmatatelněji rozvířily v roce 2023. Počátkem roku totiž opět předložilo Ministerstvo spravedlnosti úmluvu do meziresortního připomínkového řízení. Čtyři ministerstva, vedená konzervativnějšími KDU-ČSL a ODS, přitom navrhla projednávání úmluvy opět odložit, aby bylo více času na nalezení dostatečné politické shody.¹⁴²⁵ Relativně kladné stanovisko k ratifikaci úmluvy dala Legislativní rada vlády, když konstatovala, že úmluva není nijak v rozporu s českým ústavním pořádkem. Následně úmluva postoupila na vládu. Ta ji v červnu 2023 projednala, vyslovila souhlas s její ratifikací a postoupila ji Parlamentu ČR.

Diskuze se tak přesunuly na úroveň jednotlivých komor. V senátu se v srpnu 2023 úmluvou zabývaly čtyři senátní výbory (Výbor pro záležitosti Evropské unie, Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, Ústavně-právní výbor a Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice). Jediný posledně jmenovaný z nich ratifikaci úmluvy podpořil. Další vývoj byl ovšem dlouhodobě nejistý.¹⁴²⁶ To se ukázalo i 24. ledna 2024, kdy Senát s těsným výsledkem ratifikaci odmítl. Ratifikační proces tak ustal a úmluva zůstává ještě po osmi letech ve stadiu podpisu. Proces může být v budoucnu znovuotevřen, to však zůstává otázkou politické a mocenské vůle. Přesto má však úmluva ve vnitrostátním právu svou relevanci prostřednictvím její ratifikace Evropskou unií popsané v první kapitole této části, a to v azylových věcech.¹⁴²⁷

3.3.2. Možné přínosy ratifikace Istanbulské úmluvy

Již tedy k jádru této podkapitoly: má Istanbulská úmluva potenciál ovlivnit nedostatky české právní úpravy či praxe? Mohla by mít její ratifikace hmatatelné dopady pro ta nejproblematičtější místa?

Platí, že Istanbulská úmluva není všespásná a sama o sobě nemůže samozřejmě odstranit násilí na ženách; ostatně jako jakákoli lidskoprávní úmluva. Argumentuji však, že Istanbulská úmluva by mohla mít pozitivní vliv na nedostatky předestřené v předchozí podkapitole. Při adekvátní implementaci ustanovení úmluvy by tak existoval potenciál sanovat některé aspekty stávajícího stavu. V každém případě by se stát s novými závazky přinejmenším musel nějak vypořádat. Úvahy o přínosnosti úmluvy lze totiž uvést tím, že už jen samotný podpis způsobil dílčí legislativní změny ve prospěch obětí. Novela TZ ve vztahu k promlčení dala, jak vidím i ve vlastní

¹⁴²⁵ HORÁK, Jan. Úmluva proti násilí na ženách nejde proti české ústavě, řekli klíčoví poradci Fialy. *Aktuálně.cz* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/istanbulska-umluva/r~0130405e2211ed8c6f0cc47ab5f122/>.

¹⁴²⁶ POSPÍCHAL, Tobiáš. „Máme na to vlastní zákony.“ Mapovali jsme, jak dopadne Istanbulská úmluva ve Sněmovně. *Deník N* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1180057/mame-na-to-vlastni-zakony-mapovali-jsme-jak-dopadne-istanbulska-umluva-ve-snemovne/>.

¹⁴²⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.03.2024, č. j. 9 Azs 244/2023-87, odst. 33.

praxi, velkému počtu klientek, které zažily sexualizované násilí v dětství, větší svobodu a čas k rozhodnutí, zda se vydají trestní cestou.

Přihlížím tedy k dříve identifikovaným nedostatkům, které dávám do souvislosti s ustanoveními Istanbulské úmluvy. Substantivní vliv by úmluva mohla mít co do (i) služeb pro oběti, (ii) zohledňování specifík násilí na ženách a potřeb jeho obětí, včetně těch čelících zvláštnímu znevýhodnění, a (iii) sběru dat a výzkumu. V těchto oblastech lokalizuji několik míst, ve kterých by úmluva mohla inspirovat pozitivní legislativní změny ve prospěch obětí násilí na ženách.

Zároveň uznávám, že tyto úvahy jsou hypotetické. Samotná ratifikace bez přijetí jakýchkoli dalších kroků posun v problematice pochopitelně nepřinese. Je zcela nezbytná reakce na úrovni státních orgánů. V době psaní této práce nelze předvídat vůli a ochotu státu ustanovení z úmluvy implementovat, i pokud by k ratifikaci došlo. Následující sekce tedy presumují alespoň nějakou úroveň snahy a zájmu státu o to, aby se povinnosti zakotvené úmluvou materiálně naplnily.

3.3.2.1. Služby pro oběti

Primární oblast, kterou by úmluva mohla ovlivnit, jsou služby pro oběti. Úmluva vyžaduje specializovanou pomoc obětem násilí na ženách, a to v podobě služeb, které doposud v Česku neexistují, nebo jsou vzácné. Úmluva by mohla představovat návod pro to, jak tyto služby rozšířit a zlepšit. To přitom ukazují i data ze zahraničí: GREVIO hodnotí, že po ratifikaci Istanbulské úmluvy došlo ke zlepšení stávajících služeb, rozvoji nových,¹⁴²⁸ posílení role a pozice organizací pracujících s ženami¹⁴²⁹ a zvýšení státní podpory subjektů pracujících s ženami a oběťmi.¹⁴³⁰

Právě dostatečně specializované služby v ČR chybí. Úmluva by mohla podpořit ty stávající ve vyvinutí přístupu vycházejícího „z chápání násilí na ženách a domácího násilí jako násilí založeného na pohlaví, [...] který zohlední vztahy mezi oběťmi, pachatelí, dětmi a jejich širší sociální prostředím“,¹⁴³¹ případně zřízení nových služeb s tímto přístupem. Výslovně úmluva zmiňuje specifické *women's specialist services*.¹⁴³² Takové služby by zároveň měly zohledňovat zranitelnost určitých skupin obětí.¹⁴³³

¹⁴²⁸ *Mid-term review, op. cit.*, odst. 265.

¹⁴²⁹ GREVIO. *Baseline evaluation report: Austria*. GREVIO/Inf(2017)4. 27.09.2017, odst. 27-29.

¹⁴³⁰ GREVIO. *Baseline evaluation report: Italy*. GREVIO/Inf(2019)18. 16.11.2019, odst. 150; GREVIO. *Baseline evaluation report: Albania*. GREVIO/Inf(2017)13. 24.11.2017, odst. 24; GREVIO. *Baseline evaluation report: Spain*. GREVIO/Inf(2020)19. 15.10.2020, odst. 109, 139; GREVIO. *Baseline evaluation report: Finland*. GREVIO/Inf(2019)9. 02.09.2019, odst. 112-115.

¹⁴³¹ Čl. 18 odst. 3 Istanbulské úmluvy.

¹⁴³² *Tamtéž*, čl. 22.

¹⁴³³ *Tamtéž*, čl. 18 odst. 3.

Například v Portugalsku se po ratifikaci úmluvy začala promítat perspektiva obětí násilí na ženách do obecných služeb pro oběti.¹⁴³⁴ Vznikly také nové, již plně specifické služby: například schémata nájemního bydlení pro oběti domácího násilí, přednostní přístup žen z azylových domů k městskému či sociálnímu bydlení anebo nově otevřené azylové zařízení specificky pro oběti domácího násilí z LGBTQIA+ komunity.¹⁴³⁵ V Srbsku GREVIO ocenilo nové služby zdravotní mediace cílené na zvyšování přístupu ke zdravotní péči pro oběti, které jsou Romkami.¹⁴³⁶ V Dánsku se zvýšila metodická a vzdělávací podpora pro pracovníky pracující s oběťmi domácího násilí.¹⁴³⁷ Ve Francii se začaly více profilovat interdisciplinární služby obětem mrzačení ženského genitálu.¹⁴³⁸

Dále by úmluva mohla podpořit vznik a konsolidaci specializovaných krizových center pro oběti sexualizovaného násilí.¹⁴³⁹ Nově vznikla komplexní centra pro oběti sexualizovaného násilí například v Belgii,¹⁴⁴⁰ Finsku,¹⁴⁴¹ Rakousku,¹⁴⁴² Portugalsku¹⁴⁴³ či Dánsku.¹⁴⁴⁴ Mělo by existovat jedno takové centrum na 200 000 obyvatel,¹⁴⁴⁵ tedy zhruba 50 zařízení na populaci ČR. První centrum však v Česku vzniká teprve v době psaní této práce v lednu 2024.

Rovněž by mohla úmluva posílit podporu dalších služeb, především azylového ubytování.¹⁴⁴⁶ Azylová lůžka pro oběti násilí na ženách, zejména toho domácího, které přecháží z násilné domácnosti často i s nezletilými dětmi, v Česku dlouhodobě chybějí. Je zde pět zařízení výhradně pro oběti domácího násilí s celkem 30 rodinnými místy – tedy jen 3 % doporučení dle Rady Evropy.¹⁴⁴⁷ Jejich dostupnost se také značně liší napříč regiony. Úmluva by tak mohla poskytnout tlak na stát k rozšiřování kapacit stávajících azylových služeb a zřizování nových s ohledem na jejich rovnoměrné geografické zastoupení i specializovaný přístup k problematice.

¹⁴³⁴ GREVIO. *Baseline evaluation report: Portugal*. GREVIO/Inf(2018)16. 21.01.2019, odst. 127.

¹⁴³⁵ *Tamtéž*, odst. 127, 133.

¹⁴³⁶ GREVIO. *Baseline evaluation report: Serbia*. GREVIO/Inf(2019)20. 29.11.2019, odst. 120.

¹⁴³⁷ GREVIO. *Baseline evaluation report: Denmark*. GREVIO/Inf(2017)14. 24.11.2017, odst. 110-111.

¹⁴³⁸ GREVIO. *Baseline evaluation report: France*. GREVIO/Inf(2019)16. 28.10.2019, odst. 143.

¹⁴³⁹ Srov. čl. 25 Istanbulske úmluvy.

¹⁴⁴⁰ GREVIO. *Baseline evaluation report: Belgium*. GREVIO/Inf(2020)14. 26.06.2020, odst. 130.

¹⁴⁴¹ *Baseline evaluation report: Finland, op. cit.*, odst. 121.

¹⁴⁴² *Baseline evaluation report: Austria, op. cit.*, odst. 100.

¹⁴⁴³ *Baseline evaluation report: Portugal, op. cit.*, odst. 142.

¹⁴⁴⁴ *Baseline evaluation report: Denmark, op. cit.*, odst. 121-124.

¹⁴⁴⁵ Důvodová zpráva k Istanbulske úmluvě, *op. cit.*, odst. 142.

¹⁴⁴⁶ Srov. čl. 23 Istanbulske úmluvy.

¹⁴⁴⁷ *Strategie rovnosti žen a mužů 2021-2030, op. cit.*, str. 49; Důvodová zpráva k Istanbulske úmluvě, *op. cit.*, odst. 135.

Rozšířit by se mohly také služby pro děti, zejména dětské svědky.¹⁴⁴⁸ Úmluva nemůže zacelit všechny výše zmíněné problémy chybějících služeb a personálu. Může však přispět k tomu, aby se zvýšilo povědomí o tom, že pokud jsou děti svědky domácího násilí na matce, jedná se *de facto* o druh psychického násilí na nich, které může mít dalekosáhlé následky a které je potřeba řešit.¹⁴⁴⁹ To přitom řada českých orgánů odmítá a zastává přístup, že dítě není násilím v rodině zasaženo, dokud nesměruje přímo proti němu. Sledovat ho lze i v rámci soudních rozhodnutí.

Jako anekdotický příklad této tendence může posloužit můj případ, ve kterém soud odmítl vydat ochranu poskytovanou předběžným opatřením ve vztahu k pětileté dívce potom, co v domácnosti proběhlo vykázaní otce. Návrh zamítl s následujícím odůvodněním: „*nezletilá navrhovatelka bývá velmi často přítomna konfliktům svých rodičů, avšak nelze dovést, že by jednání bezprostředně směřovalo vůči ní. Naopak je zřejmé [...], že nezletilá navrhovatelka [je] v zásadě vždy jen svědkem hádek mezi navrhovatelkou 1 a odpůrcem, když však tato skutečnost nesvědčí pro to, aby soud mohl vyhovět návrhu na nařízení předběžného opatření. [...] Soud sice chápe, že pro nezletilé dítě je velmi nepříjemné, když je přítomno rozepřím svých vlastních rodičů, avšak zároveň nezbyvá než konstatovat, že je úkolem obou rodičů, aby se takovým situacím vyvarovali. Pokud to však nedokáží, není to dle názoru soudu důvod k tomu, aby soud nařídil předběžné opatření. [...] V situaci, kdy soud dospěl k závěru, že jednání odpůrce není primárně namířeno vůči osobě nezletilé navrhovatelky, návrh [...] zamítl.*“¹⁴⁵⁰ Soud tak usoudil, že domácí násilí je jen „nepříjemnou rozepří“, které dítě velmi nízkého věku pouze svědčí, a proto mu nemůže náležet ochrana v podobě dočasného krátkodobého zákazu kontaktu otce s ní.

Úmluva tak může tlačit na to, aby se na děti více myslelo při legislativních změnách, podpoře relevantních služeb a vzdělávání příslušných profesionálek a profesionálů a snižování prahu dostupné pomoci.

Na neposledním místě by mohla úmluva přispět k rozšíření dostupné telefonické pomoci.¹⁴⁵¹ Již nyní existují dvě specializované telefonní linky, a to pro oběti domácího (zřizovaná organizací ROSA) a sexualizovaného násilí (zřizovaná organizací proFem). Žádná z nich však nespĺňuje požadavky Istanbulské úmluvy co do podmínky nepřetržitého provozu. Vzhledem k tomu, že nonstop provoz jakékoli krizové služby je velmi náročný na personální, administrativní a finanční kapacity, bylo by žádoucí, aby adaptaci některé z těchto linek nebo zřízení zcela nové linky podpořil stát. Ratifikace úmluvy vedla ke zřízení nových telefonních linek pomoci v několika

¹⁴⁴⁸ Srov. čl. 26 Istanbulské úmluvy.

¹⁴⁴⁹ Srov. Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1714 (2010) ze dne 17.03.2010; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.01.2019, sp. zn. 4 Tdo 1293/2018.

¹⁴⁵⁰ Usnesení Okresního soudu v Berouně ze dne 22.09.2022, č. j. 23 Nc 104/2022-8.

¹⁴⁵¹ Srov. čl. 24 Istanbulské úmluvy.

zemích (Albánie,¹⁴⁵² Finsko,¹⁴⁵³ Monako,¹⁴⁵⁴ Černá Hora,¹⁴⁵⁵ Srbsko¹⁴⁵⁶). Švédsko pak posílilo podporu a povědomí o své, již dříve existující, helpline¹⁴⁵⁷ a Španělsko rozšířilo přístupnost své národní linky co do jazykové vybavenosti (nyní funguje v celkem 52 jazycích) a komunikačních možností pro osoby se zdravotním znevýhodněním.¹⁴⁵⁸

3.3.2.2. Zohlednění specifik násilí na ženách a potřeb obětí se zranitelnou charakteristikou

Jedním z výrazných nedostatků českého systému je to, jak málo specifický je, což lze demonstrovat na vnitrostátní úpravě rozvodového a opatrovnického řízení. Ta předpokládá, že na všechny páry, které se chtějí rozvést nebo potřebují nastavit péči o děti, můžeme uplatnit jednotná pravidla, a proto nabízí pouze jeden set pravidel. To je však problematické pro oběti domácího násilí, které mají odlišné potřeby od „standardních“ párů. Například by neměly podstupovat aktuálně propagované metody jako mediace nebo párové či rodinné terapie. Domácí násilí je totiž z psychosociálního pohledu kontraindikací těchto alternativních nástrojů,¹⁴⁵⁹ jež mohou oběť retraumatizovat a vést k jednostranně nevýhodným dohodám, do kterých pachatel oběť vmanipuluje. Oběti by také potřebovaly zvláštní pravidla pro to, jak by soud měl výskyt násilí v rodině zohlednit při rozvodu a nastavení péče o děti nebo aby bylo možné se u soudního jednání o dětech či rozvodu nesetkat s pachatelem. Obecná úprava jednoduše nepostačí ani k efektivnímu a spravedlivému řešení jejich situace, ani k zajištění jejich bezpečí a prevence sekundární viktimizace.

Míra specifity a také pochopení ještě dále klesá v případě osob s určitou zvláštní zranitelnou charakteristikou. To lze ukázat na již zmíněné absenci služeb, které by se odborně zaměřovaly na témata násilí na ženách a spolu s tím zároveň na potřeby vybrané skupiny osob. Příkladem může být neadekvátní legislativní úprava násilí na ženách z předsudečné pohnutky. Když pachatel znásilní ženu z toho důvodu, že je Romka, lesba, Ukrajinka nebo má zrakové postižení, není mu takový motiv nijak ke škodě a nijak se nepromítne v trestu, který dostane. Žádná z naznačovaných pohnutek neslouží ani jako kvalifikovaná skutková podstata, která by automaticky poskytovala vyšší trestní sazbu, ani jako přítěžující okolnost, jež by mohla ovlivnit výši trestu v rámci relevantního rozpětí trestní sazby.

¹⁴⁵² *Baseline evaluation report: Albania, op. cit.*, odst. 107.

¹⁴⁵³ *Baseline evaluation report: Finland, op. cit.*, odst. 118.

¹⁴⁵⁴ GREVIO. *Baseline evaluation report: Monaco*. GREVIO/Inf(2017)3. 27.09.2017, odst. 82.

¹⁴⁵⁵ GREVIO. *Baseline evaluation report: Montenegro*. GREVIO/Inf(2018)5. 25.10.2018, odst. 132.

¹⁴⁵⁶ *Baseline evaluation report: Serbia, op. cit.*, odst. 133, 137.

¹⁴⁵⁷ GREVIO. *Baseline evaluation report: Sweden*. GREVIO/Inf(2018)15. 21.01.2019, odst. 141.

¹⁴⁵⁸ *Baseline evaluation report: Spain, op. cit.*, odst. 165.

¹⁴⁵⁹ Např. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 252

Tento nespécifický přístup se projevuje v chybějící nebo neadekvátně neutrální právní úpravě a také souvisí s nedostatečným naplňováním práv obětí v rámci trestního řízení. Istanbulská úmluva však na specifickosti důrazně apeluje¹⁴⁶⁰ a její ratifikace by mohla pomoci citlivějšímu a poučenějšímu přístupu k případům a obětem takového násilí. Ovlivnit by mohla jednak legislativní úpravu, jednak praxi co do zohledňování všech potřeb každé individuální oběti.

Například GREVIO se jednoznačně hlásí k nutnosti zohledňovat genderový aspekt násilí na ženách.¹⁴⁶¹ Konstatovalo, že v tomto ohledu je třeba „*promítat genderovou perspektivou a téma genderové podmíněného násilí do všech obecných politik a programů, které míří na specifické zranitelné skupiny žen, které mohou zažívat intersekcionalní diskriminaci*“.¹⁴⁶² Také doporučuje, aby se při tvorbě relevantních politik a programů konzultovaly odborné služby a organizace pracující s ženami a oběťmi a aby se specificky sbírala data o potřebách žen čelících vícečetné diskriminaci.¹⁴⁶³

Co se tedy eventuálních legislativních dopadů úmluvy týče, mohla by ovlivnit českou definici znásilnění. Ta stávající není v souladu s požadavkem na dobrovolný souhlas osoby se stykem.¹⁴⁶⁴ Zcela souladná přitom není ani verze navrhovaná Ministerstvem spravedlnosti spočívající v konceptu „proti vůli“. Usoudit tak lze z postoje GREVIO ke stejně vystavěné německé definici znásilnění, u které tento orgán poukázal na rozpor s úmluvou.¹⁴⁶⁵

Dále by úmluva mohla působit na občanskoprávní předpisy. Mohla by vést k zohledňování přítomnosti násilí v rodině při řízení o péči o dítě.¹⁴⁶⁶ Také mám za to, že materiálně by bylo pro případný soulad s úmluvou vhodné vyloučit využívání alternativních řešení sporů, především mediace, v opatrovnických řízeních, kde se osvědčí výskyt násilí.¹⁴⁶⁷ V českém prostředí totiž nastávají situace, kdy orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo soud rodiče tlačí do mediace. Přitom nezohlední, že ve vztahu docházelo či stále dochází k násilí, a případ se tak pro mediaci nehodí. Zároveň však oběť *de facto* nemá přímou možnost se proti tomuto doporučení či vysloveně nařízení vymezit, jelikož kdyby tak udělala, bude působit jako rodič, který nechce spolupracovat, což se

¹⁴⁶⁰ Srov. zejm. čl. 2 odst. 1, čl. 3, čl. 4, čl. 6, čl. 18 odst. 3, čl. 22 Istanbulské úmluvy.

¹⁴⁶¹ Srov. GREVIO. *Baseline evaluation report: Andorra*. GREVIO/Inf(2020)18. 15.10.2020, odst. 5; *Baseline evaluation report: Spain*, *op. cit.*, odst. 7; *Baseline evaluation report: Sweden*, *op. cit.*, odst. 6-7; *Mid-term review*, *op. cit.*, odst. 11 a n, 252.

¹⁴⁶² *Mid-term review*, *op. cit.*, odst. 33.

¹⁴⁶³ *Baseline evaluation report: Albania*, *op. cit.*, odst. 18; *Baseline evaluation report: Andorra*, *op. cit.*, odst. 17, 22; *Baseline evaluation report: Italy*, *op. cit.*, odst. 27; *Baseline evaluation report: Belgium*, *op. cit.*, odst. 21; *Baseline evaluation report: Spain*, *op. cit.*, odst. 24; *Baseline evaluation report: Portugal*, *op. cit.*, odst. 19.

¹⁴⁶⁴ Srov. čl. 36 Istanbulské úmluvy.

¹⁴⁶⁵ GREVIO. *Baseline Evaluation Report: Germany*. GREVIO/Inf(2022)21. 07.10.2022, odst. 252.

¹⁴⁶⁶ Srov. čl. 31 Istanbulské úmluvy.

¹⁴⁶⁷ *Tamtéž*, čl. 48.

může propsat do výsledného rozhodnutí o péči. Klientky tak mediaci podstupují, aby neudělaly na příslušné orgány špatný dojem, a jejich zkušenosti jsou nezdědka nepříjemné.

V souladu s úmluvou by pak byly i aktuálně probírané změny související s větším legislativním uznáním a postihováním předsudečného násilí, včetně násilí na ženách s určitou zranitelnou charakteristikou.¹⁴⁶⁸

Co se praxe naplňování práv obětí týče, úmluva by mohla stimulovat připravenost na specificku násilí na ženách a také některých skupin obětí. Tomu by mohlo pomoci posílené vzdělávání relevantního personálu a systematictější metodická podpora pro orgány činné v trestním řízení i poskytovatele služeb.¹⁴⁶⁹ Obsahově by tyto aktivity měly směřovat k citlivému vnímání problematiky genderovou optikou a skrze bezpředsudečný přístup poučený o traumatu (*trauma-informed approach*). Jako jeden z praktických příkladů lze uvést situaci, kdy se jedna z našich klientek obrátila na policejní orgán s tím, že chce podat trestní oznámení na znásilnění partnerem, příslušníkem bezpečnostního sboru. Přítomný policista ji během osobního kontaktu od oznámení zrazoval, a to mimo jiné slovy: „Když to ohlásíte, tak se připravte, že se vás budeme podrobně vyptávat, jak a kam vám to přesně strkal.“ Nakonec by se orgány měly zaměřit také na odstranění otázek na sexuální minulost a chování oběti. Takové pravidlo již sice existuje přímo v zákoně,¹⁴⁷⁰ avšak zkušenost osob pracujících s obětmi naznačuje, že se ne vždy respektuje.

Na základě vlastní praxe mám proto rovněž za to, že by se mohl ve jménu závazků úmluvy¹⁴⁷¹ posílit postih pro příslušníky orgánů činných v trestním řízení, kteří jednají nešetřně, s předsudky a stereotypy, nerespektují práva oběti a neberou ohled na předcházení sekundární viktimizaci.

3.3.2.3. Sběr dat a statistik

Istanbulská úmluva by také mohla přispět k rozšíření základny dat a statistik o násilí na ženách v českém kontextu. Zavádí totiž závazek shromažďovat data a statistiky o násilí a podporovat výzkum tématu. Vzhledem k tomu, že potřebná data se v Česku doposud nesbírají, jeví se mezinárodní tlak nezbytný, neboť právě tvrdá data jsou základem pro vznik politik postavených na důkazech (*evidence-based*). Dalším účelem takového sběru má být mimo jiné možnost

¹⁴⁶⁸ In IUSTITIA. *Je potřeba rozšířit trestněprávní ochranu před předsudečnými útoky* [online]. 2023 [cit. 25.11.2023]. Dostupné z: <https://www.chybavzakone.cz/files/infografika.pdf>.

¹⁴⁶⁹ Srov. čl. 15 Istanbulské úmluvy.

¹⁴⁷⁰ Úst. § 18 odst. 1 ZOTČ.

¹⁴⁷¹ Srov. čl. 49 Istanbulské úmluvy.

data alespoň částečně porovnávat napříč smluvními státy.¹⁴⁷² Sbírat by se přitom měla pravidelně a konzistentně, aby bylo možné sledovat, jak se vyvíjejí v čase.

Některá data se v Česku již sbírají (ač kuse a nekoordinovaně) a mohlo by stačit je při sběru segregovat tak, aby z nich bylo možné vyčíst specifické informace, například podle konkrétních parametrů jako pohlaví oběti, vztah mezi pachatelem a obětí, přítomnost určité zranitelné charakteristiky apod. To by bylo možné zvažovat třeba u policejních statistik kriminality, které se sbírají, avšak nejsou dostatečně diferenciovány. Totéž platí o justičních statistikách. V jiných ohledech by bylo žádoucí data systematicky začít sbírat, například ve zdravotnictví nebo poskytování služeb obětem.

Tato data pak slouží mimo jiné i GREVIO při zkoumání situace v zemi. Zároveň GREVIO může do znalostní databáze v kontextu konkrétní země samo přispět. Jeho zprávy mohou přinést cennou zpětnou vazbu nezávislého orgánu na situaci v zemi, zvýšit zmapovanost fenoménu a odhalit důležité nedostatky. S takovými informacemi se dá následně dále pracovat, aktivistické skupiny a neziskové organizace je mohou využít jako podklad pro své advokační aktivity a výzkumnice a výzkumníci o ně mohou opřít své studie a výzkumy.

Úmluva tedy posiluje i soustředění na výzkum. Ani ten v Česku neprobíhá koordinovaně a závisí čistě na grantových a projektových příležitostech. Vzhledem ke komplexnosti tématu se také třísí mezi různé výzkumné instituce, které spolu nutně nespolupracují; neexistuje ústav či institut, který by se násilí na ženách věnoval koordinovaně a ustáleně. Nejbližší k takové instituci má současné *Research centre for domestic and gender-based violence (ReCeGe)* pod Sociologickým ústavem Akademie věd ČR, které však funguje pouze v rámci časově omezeného projektu Norských fondů. Bylo by tak záhodno, aby stát podporoval koordinovaný sběr výzkumných dat o příčinách a následcích násilí, prevalenci v populaci, výši trestání a také účinnosti centrálních opatření proti němu.¹⁴⁷³

Přijetí Istanbulské úmluvy přitom posílilo sběr dat v řadě zemí. V Portugalsku došlo k systematizaci sběru podrobných dat v rámci celé délky trestního řízení,¹⁴⁷⁴ ve Francii se agenda sběru dat nově přiřadila specializovanému státnímu orgánu.¹⁴⁷⁵ Ve Španělsku vznikl speciální integrovaný systém monitorující případy násilí na ženách, kam se zaznamenává hodnocení rizik u každého případu a další detailní data. Tyto informace se navíc pravidelně zveřejňují.¹⁴⁷⁶ Nové

¹⁴⁷² Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, *op. cit.*, odst. 74.

¹⁴⁷³ *Tamtéž*, odst. 77.

¹⁴⁷⁴ *Baseline evaluation report: Portugal, op. cit.*, odst. 60.

¹⁴⁷⁵ *Baseline evaluation report: France, op. cit.*, odst. 59-61.

¹⁴⁷⁶ *Baseline evaluation report: Spain, op. cit.*, odst. 58, 59.

výzkumy, zaměřené především na prevalenci násilí v populaci, se začaly objevovat v Itálii.¹⁴⁷⁷ Švédsko se po ratifikaci specificky zaměřilo na podrobnější sběr dat ohledně mrzačení ženských pohlavních orgánů a také výrazně zvýšilo rozpočet dedikovaný na výzkum tématu;¹⁴⁷⁸ k podobnému vývoji došlo i ve Francii.¹⁴⁷⁹ Rovněž v Belgii se po ratifikaci rozrostly studie a výzkumy ohledně násilí na ženách.¹⁴⁸⁰

4. Závěry části

Ukazuje se, že Istanbulská úmluva je vlivným nástrojem, který má široký dopad do prostoru Evropy a Rady Evropy. Docházím k tomu, že Istanbulská úmluva (i) přímo zasáhla do práva Evropské unie, když po ratifikaci EU v roce 2023 substantivně ovlivnila znění návrhu evropské směrnice proti násilí na ženách, (ii) působí na rozhodovací činnost ESLP a (iii) má potenciál působit na vnitrostátní úrovni.

Na unijní úrovni se díky úmluvě aktuálně vytváří vysoký standard ochrany proti násilí na ženách v návrhu směrnice, který eventuálně bude zavazovat všechny členské státy EU. Směrnice se Istanbulskou úmluvou očividně inspirovala a některá její ustanovení přejala téměř doslova. Úmluvu neignoruje ani ESLP a lze ji registrovat v jeho rozhodovací činnosti. ESLP s ní nakládá třemi způsoby; nejvýznamnější z nich tkví v tom, že používá Istanbulskou úmluvu jako interpretační vodítko při výkladu práv z EÚLP a jejich adaptaci pro kontext násilí na ženách. Právě vliv úmluvy na evropskou směrnici a judikaturu ESLP je zásadní. Způsobuje totiž, že závazky z ní *de facto* „prosakují“ do režimů jiných mezinárodních mechanismů. Tím dopadají i na ty státy Rady Evropy a EU, které úmluvu neratifikovaly.

Nakonec lze odůvodněně tvrdit, že Istanbulská úmluva může pozitivně působit též na národní úrovni. Část práce rozebrala realitu České republiky a právní i praktické nedostatky, kterým v tématu násilí na ženách čelí. Předkládá přitom, že Istanbulská úmluva může sloužit jako zdroj, vodítko, inspirace a katalyzátor pro zlepšení těchto deficitů, především s ohledem na práva obětí.

Istanbulská úmluva tedy nabrala dalekosáhlý nadnárodní rozsah, který, lze předpokládat, dále poroste vzhledem k jejímu pronikání i do jiných mechanismů a systémů. Jestli je tak skutečnou motivací států, které se vyhýbají její ratifikaci, prostá neochota se násilím na ženách zabývat a reagovat na něj, ubývá jim manipulační prostor a čas na unikání její substanci.

¹⁴⁷⁷ *Baseline evaluation report: Italy, op. cit.*, odst. 79.

¹⁴⁷⁸ *Baseline evaluation report: Sweden, op. cit.*, odst. 57, 70-71.

¹⁴⁷⁹ *Baseline evaluation report: France, op. cit.*, odst. 143.

¹⁴⁸⁰ *Baseline evaluation report: Belgium, op. cit.*, odst. 58.

Závěr

Násilí na ženách je strukturální, globální traumatizující jev, který každý den zasahuje miliony žen a brání jim v plnohodnotném a rovnocenném užívání jejich lidských práv. Jde o specifický lidskoprávní problém, který zasluhuje specifickou reakci mezinárodního společenství a jednotlivých suverénních států. Téma potřeby potírat násilí na ženách si našlo své místo v mezinárodním právu teprve v posledních zhruba 30 letech. Předložená disertační práce se soustředila na to, jak současný systém mezinárodního práva lidských práv dovozuje a zaručuje ochranu před násilím na ženách. Odpovídala na výzkumnou otázku *Jakým způsobem mezinárodní právo lidských práv zajišťuje ochranu před násilím na ženách?* Na tu předkládám komplexní odpověď, kterou dělím do čtyř dimenzí.

První z nich je rovina doktrinální. Tou se zabývala druhá část práce a ve spojení s první, úvodní částí reagovala na první cíl práce (tj. konceptualizovat téma násilí na ženách z pohledu lidskoprávního přístupu k problematice, včetně zmapování technik dovozování ochrany). V teoretické rovině totiž existuje několik způsobů, jak je možné dovodit ochranu před násilím na ženách. Tato práce identifikovala tři, potažmo čtyři, takové techniky. První z nich je dovození ochrany před násilím na ženách pomocí jeho pojmenování jako druhu diskriminace žen. Jde o hojně využívanou techniku univerzální úrovně systému ochrany lidských práv, která veškeré normy související s potíráním diskriminace přímočaře vztahuje také k činům násilí na ženách. Druhou technikou je interpretace a transformace již zakotvených lidských práv tak, aby výklad dovedl i nepřipustnost násilí na ženách. Tento způsob se výrazně objevuje na úrovni regionálních lidskoprávních systémů a vyvěrá z toho, že násilí na ženách je porušením řady existujících lidských práv. Konečně třetí technika přijímá proti násilí na ženách specifické normy, jež jsou tematicke „šité na míru“. Tu lze rozpoznat především v regionálních úmlouvách proti násilí na ženách (Istanbulské úmluvě a Úmluvě Belém do Pará). Zároveň se tyto tři techniky mezi sebou různě kombinují, a proto lze hovořit i o jedné kvasi-technice spočívající v jejich fúzi.

Za nejvhodnější přitom považuji třetí techniku spočívající v přijímání konkrétní, specifické úpravy. Právě ta dokáže nejpřesněji podchytit všechny aspekty problematiky, podrobně ji propracovat a má potenciál poskytnout komplexní katalog relevantních povinností a práv, jak lze sledovat v regionálních úmlouvách proti násilí na ženách. Na rozdíl od první techniky nevyžaduje vysvětlení a argumentování toho, že násilí bylo zároveň také diskriminací; saturuje i dalekosáhlé spoléhání na výklad, jež potřebuje druhá technika.

Další rovina je rovina instrumentální, již se zabývaly třetí až pátá část práce ve jménu jejího druhého cíle (tj. zmapovat nástroje univerzální i regionální úrovně ochrany lidských práv a jejich garance). Tato dimenze zahrnuje konkrétní instrumenty mezinárodního práva lidských práv, které dovozují ochranu před násilím na ženách. Práce je podrobně zmapovala a zaměřila se též na to, jaké zmíněné lidskoprávní techniky k zajišťování ochrany různé instrumenty využívají. Jednotlivé instrumenty společně zobrazují přehledové tabulky, které se nachází v Přílohách č. 1 a č. 2.

Na první pohled je vidno, že mezinárodní právo je v tomto ohledu bohaté. Existuje řada instrumentů, které po státech vyžadují reakci proti násilí na ženách. Značně se však liší co do své přímosti, specifity, závaznosti a právní síly. Na univerzální úrovni je úprava fragmentovaná, dostatečně se nevěnuje specifikům násilí na ženách, závazný pramen relevantní ochrany zde doposud chybí. Nepovažují ji proto za dostatečnou a docházím k tomu, že vznik nové univerzální úmluvy OSN o potírání násilí na ženách by mohl přinést adekvátní posun kvality standardu ochrany.

Na regionální úrovni pak významnou a silnou pozici zaujaly specifické úmluvy o potírání násilí na ženách, tedy Úmluva Belém do Pará a Istanbulská úmluva, jež zavádějí specifické lidské právo žen na život bez násilí. Obě úmluvy jednoznačně odsuzují násilí na ženách a vymezují závazky států v této oblasti. Úmluva Belém do Pará formuluje spíše minimální pravidla, avšak možná právě díky tomu je v regionu široce přijímaná – státy se jí „nebrání“ výhradami ani jinak. Poskytuje také silný mechanismus, a to přímý přezkum dodržování povinností plynoucích z jejího článku 7 prostřednictvím MAKLP a MASLP. Istanbulská úmluva naopak nabízí širokou, podrobnou, komplexní úpravu, nicméně ji obklopují kontroverze, státy její ratifikaci odkládají, zažila odstoupení smluvní strany.

Tyto úmluvy od sebe dělí 17 let a jejich porovnání naznačuje, že jde o dokumenty, které jsou si částečně výrazně podobné, částečně se od sebe mohou učit. Obě úmluvy se jednoznačně staly hnacími motory změn na vnitrostátních úrovních členských států a jsou vzájemně komplementární s ostatními obecnými či polopřímými lidskoprávními dokumenty na regionální (EÚLP, AÚLP) i univerzální úrovni (CEDAW, CAT, CRC, CRPD). Úmluva Belém do Pará by po vzoru Istanbulské úmluvy mohla uvažovat o zpřesnění některých svých definic a bližší konkretizaci svých závazků; Istanbulská úmluva by se mohla inspirovat bezproblémovostí úmluvy, absencí výhrad a silným kontrolním mechanismem.

V každém případě se již v mezinárodním právu konsolidovalo několik minimálních substantivních povinností států ve vztahu k násilí na ženách. Jde za prvé o negativně formulovaný závazek, aby se stát sám nedopouštěl násilí na ženách. Za druhé jde o pozitivní povinnost

předcházet výskytu takového násilí, a to i pokud se ho dopustí subjekt odlišný od státu, typicky jednatel. Za třetí, když už dojde ke spáchání násilí na ženách, stát takový čin musí vyšetřit, potrestat pachatele a odškodnit oběť. Významným konceptem je zde standard *due diligence*, který státu káže jednat při výskytu násilí na ženách s náležitou pečlivostí. První dva jmenované závazky se s největší pravděpodobností již přetavily do mezinárodního obyčeje.

Třetí dimenzi odpovědi na výzkumnou otázku nazývám rovinou „mechanickou“. Ta se zaměřuje na mechanismy, pomocí nichž mezinárodní právo zajišťuje dohled nad naplňováním zmíněných substantivních povinností státu, případně které umožňují jednotlivcům domáhat se svých práv na mezinárodní úrovni. I těch je celá řada. Detailně je popsaly třetí až pátá část, které tak také reagovaly na zmiňovaný druhý cíl práce; jejich přehled znázorňuje tabulka, jež tvoří Přílohu č. 3.

Nejčastějším mechanismem, který se objevuje na všech úrovních úpravy, je předkládání národních zpráv různým lidskoprávním orgánům, jež se dále zabývají násilím na ženách v zemi (např. Výboru CEDAW, CIM, GREVIO, UPR). Nejsilnější roli však hrají regionální lidskoprávní soudy, které mohou zkoumat jednotlivé stížnosti. Právě ty svými závaznými rozhodnutími mají významný dopad nejen na interpretaci relevantních práv a konceptů, ale především na životy reálných obětí. V meziamerickém prostoru může MASLP dokonce přímo aplikovat vybraná ustanovení Úmluvy Belém do Pará. Istanbulske úmluvy se není možno dovolat před ESLP. Ten však i přesto formální ochranu před násilím na ženách konzistentně dovozuje z EÚLP i bez vázanosti tematicky specifickým instrumentem. Nakonec jsou významné, byť autoritativně a právně slabší, mechanismy kontroly, jež mají pomocí nezávislých, nezávazných závěrů a doporučení sledovat implementaci příslušného instrumentu (př. GREVIO zřízené k Istanbulske úmluvě, následný mechanismus Úmluvy Belém do Pará MESECVI).

Poslední dimenzi tématu označuji jako fenomenologickou. Mním tím faktické působení některých instrumentů jakožto fenoménů na kontext a realitu regionu a jejich projevení se v rámci právních systémů. Mapování takového působení jsem zúžila na Istanbulske úmluvu. Šestá část tak detailně analyzovala její regionální vliv, a reflektovala tak třetí cíl práce (tj. zaměřit se detailněji na Istanbulske úmluvu a na to, jaký může mít vliv na systém jiných pramenů mezinárodního práva i na vnitrostátní úroveň konkrétní země).

Za prvé sem řadím vliv na vnitrostátní právní řády a praxe států, které úmluvu ratifikovaly či o ratifikaci uvažují. V tomto ohledu jsem co do spíše hypotetické otázky vlivu a možného přínosu přiblížila situaci České republiky, tedy země, která úmluvu zatím jen podepsala. Popsala jsem právní úpravu i praxi související s tématem potírání násilí na ženách, zaměřila jsem se na její nedostatky a

bariéry, kterým oběti čelí. V této souvislosti tvrdím, že by ratifikace Istanbulské úmluvy (jež se však vlivem nedávného odmítnutí Senátem jeví vzdálená) mohla pozitivně působit na řadu těchto konkrétních praktických deficitů: jako takové oblasti identifikuji především poskytování služeb obětem, sběr dat a zohledňování specifík tohoto násilí a zvláštních potřeb jeho obětí.

Za druhé předkládám, že Istanbulská úmluva již začala „přesahovat samu sebe“ a jurisdikce jednotlivých signatářů a lze sledovat její působení na další právní systémy v evropském prostoru. Promítá se do práva Evropské unie, která ji v roce 2023 ratifikovala, a také výrazně ovlivnila podobu aktuálního návrhu směrnice EU o potírání násilí na ženách. Pokud bude tato směrnice přijata, čemuž v době uzavření rukopisu práce vše nasvědčuje, *de facto* se řada ustanovení Istanbulské úmluvy stane závazných i pro členské státy EU, jež ji zatím neratifikovaly. Zároveň úmluvu v několika případech využil ESLP jako výkladové vodítko při interpretaci EÚLP v kontextu násilí na ženách. Dílčím, nepřímým, implicitním způsobem tak nepřímo pronikla do jeho judikatury.

Istanbulská úmluva tedy „prosakuje“ i do jiných pramenů práva, má široký dopad a může nepřímo působit rovněž na státy, jež ji neratifikovaly. Vlivem toho je instrumentem, který nejen kodifikoval a progresivně rozvedl řadu pravidel ve vztahu k násilí na ženách, nýbrž zároveň podpořil další posun a vývoj regulace tématu napříč evropským prostorem.

Celkově tak uzavírám, že mezinárodní právo lidských práv komplexně a mnohvrstevnatě kombinuje škálu technik, nástrojů, pramenů a přístupů, jak zajistit ochranu před násilím na ženách. Ta je dovozována různými právními systémy odlišných úrovní, které na sebe nevyhnutelně vzájemně působí, doplňují se a konstruují systém norem a garancí. Tyto normy jsou ovšem roztržité, ne zcela přehledné a většinou nedostatečně specifické či závazné, což odpovídá historickému vývoji problematiky a kontroverzím, které ji stále obklopují. Specifické a rozvítené standardy lze najít pouze na evropské a americké úrovni díky regionálním úmluvám. Ty jsou ze své podstaty omezené vlastní regionální působností. Z globální perspektivy tím pádem zajišťují ochranu pouze pro zlomek žen.

Proto mám za to, že vývoj by měl směřovat k rozšiřování specifických, podrobných a vynutitelných standardů a garancí proti násilí na ženách na univerzální úrovni, v dalších regionech a jednotlivých vnitrostátních právních řádech. Cílem by měla být konzistentní, kvalitní, předvídatelná úprava souladná s již existujícími standardy, z níž budou moci těžit plošně všechny ženy. Toho lze dosáhnout ideálně tvorbou nové univerzální úmluvy proti násilí na ženách, sekundárně pak přijímáním adekvátních specifických regionálních standardů na kontinentech, kde doposud neexistuje závazná úprava, případně přístupováním k představeným specifickým

úmluvám, jež takový krok umožňují i státům, které nejsou členy příslušných regionálních organizací.

Cesta k zajištění a plnohodnotné realizaci práva žen žít život svobodně bez násilí tak rozhodně není u konce. Je potřeba stavět na již existujících a funkčních nástrojích, prohlubovat a šířit je, překlenovat jejich nedokonalosti, posilovat koherenci právních systémů a obecně prosazovat ženská práva. To vše je nezbytně nutné ve jménu toho, aby každodenní utrpení žen co nejdříve skončilo a aby všechny ženy a dívky bez ohledu na své bydliště žily a vyrůstaly s vědomím, že pomoc i ochrana existují, jsou na dosah a že na jejich životní zkušenosti záleží.

Seznam použitých zkratek

<i>ADZ</i>	zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon
<i>AÚLP</i>	Americká úmluva o lidských právech
<i>CAHVIO</i>	Výbor na prevenci a potírání násilí na ženách Rady Evropy (<i>Ad hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence</i>)
<i>CAT</i>	Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
<i>CEDAW</i>	Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen
<i>CERD</i>	Úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace
<i>CIM</i>	Meziamerická komise žen (<i>Comisión Interamericana de Mujeres</i>)
<i>CRC</i>	Úmluva OSN o právech dítěte
<i>CRPD</i>	Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením
<i>DEVAW</i>	Deklarace o odstranění násilí na ženách
<i>ECOSOC</i>	Hospodářská a sociální rada OSN
<i>ESLP</i>	Evropský soud pro lidská práva
<i>EÚLP</i>	Evropská úmluva o lidských právech
<i>EU, Unie</i>	Evropská unie
<i>FRA</i>	Agentura Evropské unie pro základní práva
<i>GREVIO</i>	Expertní skupina pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí Rady Evropy (<i>Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence</i>)
<i>HRC</i>	Rada OSN pro lidská práva
<i>ICCPR</i>	Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech
<i>ICESCR</i>	Mezinárodní pakt OSN o ekonomických, sociálních a kulturních právech
<i>MOP</i>	Mezinárodní organizace práce

<i>MESECVI</i>	Následný kontrolní mechanismus Úmluvy Belém do Pará (<i>Mecanismo de Seguimiento de la Convención de Belém do Pará</i>)
<i>MASLP</i>	Meziamerický soud pro lidská práva
<i>MAKLP</i>	Meziamerická komise pro lidská práva
<i>OAS</i>	Organizace amerických států
<i>OBSE</i>	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
<i>OSN</i>	Organizace spojených národů
<i>OZ</i>	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
<i>SAARC</i>	Jihoasijské sdružení pro regionální spolupráci
<i>SDEU</i>	Soudní dvůr Evropské unie
<i>SFEU</i>	Smlouva o fungování Evropské unie
<i>SVS</i>	Soud EU pro veřejnou službu
<i>TŘ</i>	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
<i>TZ</i>	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
<i>UPR</i>	Univerzální periodický přezkum
<i>VDLP</i>	Všeobecná deklarace lidských práv OSN
<i>VÚSP</i>	Vídeňská úmluva o smluvním právu
<i>WHO</i>	Světová zdravotnická organizace
<i>ZOTČ</i>	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
<i>ZŘS</i>	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam použitých zdrojů

I. Mezinárodní úmluvy

1. Africká unie. *Africká charta práv člověka a národů*. 27.06.1981, UNTS vol. 1520, p. 217.
2. Africká unie. *Protokol o právech žen k Africké chartě o lidských právech a právech národů (Maputský protokol)*. 11.07.2003.
3. MOP. *Úmluva o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě*. 21.06.2019, č. 190.
4. OAS. *Americká deklarace práv člověka a občana*. 02.05.1948.
5. OSN. *Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků*. 28.07.1951, UNTS vol. 189, p. 137.
6. OAS. *Charta Organizace Amerických států*. 16.01.1952, OAS TS č. 1-C 61.
7. OAS. *Americká úmluva o lidských právech*. 18.07.1978, OAS TS č. 36, 1144.
8. OAS. *Meziamerická úmluva o zabránění mučení a jeho trestání*. 12.09.1985, OAS TS č. 67.
9. OAS. *Meziamerická úmluva o předcházení, trestání a vymýcení násilí na ženách (Úmluva Belém do Pará)*. 09.06.1994.
10. OAS. *Statut následného mechanismu implementace Meziamerické Úmluvy o prevenci, trestání a potírání násilí na ženách, přijat na první konferenci členských států*. 26.10.2004.
11. OSN. *Úmluva OSN o odstraňování všech forem rasové diskriminace*. 07.03.1966, UNTS vol. 660, p. 195.
12. OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. 16.12.1966, UNTS vol. 993, p. 3.
13. OSN. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. 16.12.1966, UNTS vol. 999, p. 171.
14. OSN. *Úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace*. 12.03.1969, UNTS vol. 660, p. 195.
15. OSN. *Vídeňská úmluva o smluvním právu*. 23.05.1969, UNTS vol. 1155, p. 331.
16. OSN. *Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen*. 18.12.1979, UNTS vol. 149, p. 13.
17. OSN. *Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení*. 26.06.1987, UNTS vol. 1465, p. 85.
18. OSN. *Úmluva OSN o právech dítěte*. 20.11.1989, UNTS vol.1577, p. 3.
19. OSN. *Opční protokol k Úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace žen*. 06.10.1999, UNTS vol. 2131, p. 83.

20. OSN. *Opční protokol k Úmluvě OSN o právech dítěte*. 25.05.2000, UNTS vol. 2171, p. 227.
21. OSN. *Úmluva OSN o právech všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků*. 01.07.2003, UNTS vol. 2220, p. 3.
22. OSN. *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*. 13.12.2006, UNTS vol. 2515, p. 3.
23. OSN. *Úmluva OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením*. 20.12.2006, UNTS vol. 2716, p. 3.
24. Rada Evropy. *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, ve znění dodatkových protokolů č. 11 a 14. 04.11.1950, ETS 5.
25. Rada Evropy. *Úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*. 26.11.1987. ETS 126.
26. Rada Evropy. *Revidovaná Evropská sociální charta*. 03.05.1996. ETS 163.
27. Rada Evropy. *Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně*. 01.12.1999, ETS 164.
28. Rada Evropy. *Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. 04.11.2000, ETS 177.
29. Rada Evropy. *Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Lanzarotská úmluva)*. 25.10.2007. CETS 201.
30. Rada Evropy. *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí Rady Evropy (Istanbulská úmluva)*. 11.05.2011, ETS 210.
31. Rada Evropy. *Protokol č. 16 k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod*. 01.08.2018. CETS 214.
32. SAARC. *Úmluva o prevenci a boji s obchodováním s ženami a dětmi za účelem prostituce*. 05.11.2002.
33. SAARC. *Sociální charta*. 04.01.2004.

II. Judikatura

(a) ESLP

34. Rozsudek ESLP ze dne 26.03.1985 ve věci *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80.
35. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 25.09.1997 ve věci *Aydin proti Turecku*, č. 23178/94.
36. Rozsudek ESLP ze dne 09.06.1998 ve věci *L. C. B. proti Spojenému království*, č. 14/1997/798/1001.
37. Rozsudek ESLP ze dne 23.09.1998 ve věci *A. proti Spojenému království*, č. 25599/94.

38. Rozsudek ESLP ze dne 28.10.1998 ve věci *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94.
39. Rozsudek ESLP ze dne 29.10.1998 ve věci *Assenov a ostatní proti Bulharsku*, č. 24760/94.
40. Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2000 ve věci *Akkoc proti Turecku*, č. 22947/93 a 22948/93.
41. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.05.2001 ve věci *Z a ostatní proti Spojenému království*, č. 29392/95.
42. Usnesení Velkého senátu ESLP ze dne 12.12.2001 ve věci *Banković proti Belgii a ostatním*, č. 52207/99.
43. Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2002 ve věci *D. P. a J. C. proti Spojenému království*, č. 38719/97.
44. Rozsudek ESLP ze dne 22.07.2003 ve věci *Juhnke proti Turecku*, č. 52515/99.
45. Rozsudek ESLP ze dne 22.07.2003 ve věci *Y. F. proti Turecku*, č. 24209/94.
46. Rozsudek ESLP ze dne 04.12.2003 ve věci *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98.
47. Rozsudek ESLP ze dne 02.11.2004 ve věci *Martínez Sala a ostatní proti Španělsku*, č. 58438/00.
48. Usnesení ESLP ze dne 08.03.2007 ve věci *Collins a Akaziebie proti Švédsku*, č. 23944/05.
49. Rozsudek ESLP ze dne 20.03.2007 ve věci *Tysiąc proti Polsku*, č. 5410/03.
50. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.04.2007 ve věci *Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05.
51. Rozsudek ESLP ze dne 31.05.2007 ve věci *Kontrová proti Slovensku*, č. 7510/04.
52. Rozsudek ESLP ze dne 24.01.2008 ve věci *Maslova a Nalbandov proti Rusku*, č. 839/02.
53. Rozsudek ESLP ze dne 12.06.2008 ve věci *Bevacqua proti Bulharsku*, č. 71127/01.
54. Rozsudek ESLP ze dne 15.01.2009 ve věci *Branko Tomašić proti Chorvatsku*, č. 46598/06.
55. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.02.2009 ve věci *Sergey Zolotukhin proti Rusku*, č. 14939/03.
56. Rozsudek ESLP ze dne 05.03.2009 ve věci *Sandra Janković proti Chorvatsku*, č. 38478/05.
57. Rozsudek ESLP ze dne 09.06.2009 ve věci *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02.
58. Rozsudek ESLP ze dne 15.09.2009 ve věci *E. S. a ostatní proti Slovensku*, č. 8227/04.
59. Rozsudek ESLP ze dne 07.01.2010 ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04.
60. Rozsudek ESLP ze dne 20.07.2010 ve věci *N. proti Švédsku*, č. 23505/09.
61. Rozsudek ESLP ze dne 14.10.2010 ve věci *A. proti Chorvatsku*, č. 55164/08.

62. Rozsudek ESLP ze dne 30.11.2010 ve věci *Hajduová proti Slovensku*, č. 2660/03.
63. Rozsudek ESLP ze dne 01.02.2011 ve věci *Yazgül Yılmaz proti Turecku*, č. 36369/06.
64. Rozsudek ESLP ze dne 26.05.2011 ve věci *R. R. proti Polsku*, č. 27617/04.
65. Usnesení ESLP ze dne 20.09.2011 ve věci *Omeredo proti Rakousku*, č. 8969/10.
66. Rozsudek ESLP ze dne 24.01.2012 ve věci *P. M. proti Bulharsku*, č. 49669/07.
67. Rozsudek ESLP ze dne 08.02.2012 ve věci *V. C. proti Slovensku*, č. 18968/07.
68. Rozsudek ESLP ze dne 24.04.2012 ve věci *Kalucza proti Maďarsku*, č. 57693/10.
69. Rozsudek ESLP ze dne 24.07.2012 ve věci *B. S. proti Španělsku*, č. 47159/08.
70. Rozsudek ESLP ze dne 24.07.2012 ve věci *Dordevic proti Chorvatsku*, č. 41526/10.
71. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 12.09.2012 ve věci *Nada proti Švýcarsku*, č. 10593/08.
72. Rozsudek ESLP ze dne 30.10.2012 ve věci *E. M. proti Rumunsku*, č. 43994/05.
73. Rozsudek ESLP ze dne 30.10.2012 ve věci *P. a S. proti Polsku*, č. 57375/08.
74. Rozsudek ESLP ze dne 13.11.2012 ve věci *I. G. a ostatní proti Slovensku*, č. 15966/04.
75. Rozsudek ESLP ze dne 18.12.2012 ve věci *G. B. a R. B. proti Moldavsku*, č. 16761/09.
76. Rozsudek ESLP ze dne 26.03.2013 ve věci *Valiulienė proti Litvě*, č. 33234/07.
77. Rozsudek ESLP ze dne 28.05.2013 ve věci *Eremia proti Moldávii*, č. 3564/11.
78. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 09.07.2013 ve věci *Vinter a ostatní proti Spojenému království*, č. 66069/09.
79. Rozsudek ESLP ze dne 23.07.2013 ve věci *İzci Yılmaz proti Turecku*, č. 42606/05.
80. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 12.11.2013 ve věci *Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08.
81. Rozsudek ESLP ze dne 23.01.2014 ve věci *W. proti Slovinsku*, č. 24125/06.
82. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 28.01.2014 ve věci *O'Keefe proti Irsku*, č. 35810/09.
83. Rozsudek ESLP ze dne 13.11.2014 ve věci *Durmaz proti Turecku*, č. 3621/07.
84. Rozsudek ESLP ze dne 15.01.2015 ve věci *M. A. proti Slovinsku*, č. 3400/07.
85. Rozsudek ESLP ze dne 15.01.2015 ve věci *N. D. proti Slovinsku*, č. 16605/09.
86. Rozsudek ESLP ze dne 27.01.2015 ve věci *Asiye Genç proti Turecku*, č. 24109/07.
87. Rozsudek ESLP ze dne 16.02.2015 ve věci *Konovalova proti Rusku*, č. 37873/04.

88. Rozsudek ESLP ze dne 28.04.2015 ve věci *I. P. proti Moldávii*, č. 33708/12.
89. Rozsudek ESLP ze dne 28.05.2015 ve věci *Y. proti Slovinsku*, č. 41107/10.
90. Rozsudek ESLP ze dne 20.10.2015 ve věci *Afet Süreyya Eren proti Turecku*, č. 36617/07.
91. Rozsudek ESLP ze dne 20.10.2015 ve věci *Dilek Aslan proti Turecku*, č. 34364/08.
92. Rozsudek ESLP ze dne 21.01.2016 ve věci *L. E. proti Řecku*, č. 71545/12.
93. Rozsudek ESLP ze dne 23.02.2016 ve věci *Civek proti Turecku*, č. 55354/11.
94. Rozsudek ESLP ze dne 15.03.2016 ve věci *M. G. C. proti Rumunsku*, č. 61495/11.
95. Rozsudek ESLP ze dne 22.03.2016 ve věci *M. G. proti Turecku*, č. 646/10.
96. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 30.03.2016 ve věci *Armani da Silva proti Spojenému království*, č. 5878/08.
97. Rozsudek ESLP ze dne 16.06.2016 ve věci *R. D. proti Francii*, č. 34648/14.
98. Rozsudek ESLP ze dne 28.06.2016 ve věci *Halime Kılıç proti Turecku*, č. 63034/11.
99. Rozsudek ESLP ze dne 13.10.2016 ve věci *Irina Smirnova proti Ukrajině*, č. 1870/05.
100. Rozsudek ESLP ze dne 02.03.2017 ve věci *Talpis proti Itálii*, č. 41237/14.
101. Rozsudek ESLP ze dne 02.05.2017 ve věci *B. V. proti Belgii*, č. 61030/08.
102. Rozsudek ESLP ze dne 23.05.2017 ve věci *Bălșan proti Rumunsku*, č. 49645/09.
103. Rozsudek ESLP ze dne 11.07.2017 ve věci *Ž. B. proti Chorvatsku*, č. 47666/13.
104. Rozsudek ESLP ze dne 25.07.2017 ve věci *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku*, č. 17484/15.
105. Rozsudek ESLP ze dne 03.10.2017 ve věci *D. M. D. proti Rumunsku*, č. 23022/13.
106. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 04.04.2018 ve věci *Correia de Matos proti Portugalsku*, č. 56402/12.
107. Rozsudek ESLP ze dne 19.03.2019 ve věci *E. B. proti Rumunsku*, č. 49089.
108. Rozsudek ESLP ze dne 20.06.2019 ve věci *A. a B. proti Chorvatsku*, č. 7144/15.
109. Rozsudek ESLP ze dne 09.07.2019 ve věci *Volodina proti Rusku*, č. 41261/17.
110. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 10.09.2019 ve věci *Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, č. 37283/13.
111. Rozsudek ESLP ze dne 22.10.2019 ve věci *Barsova proti Rusku*, č. 20289/10.

112. Rozsudek ESLP ze dne 24.10.2019 ve věci *J. D. a A. proti Spojenému království*, č. 32949/17, 34614/17.
113. Rozsudek ESLP ze dne 11.02.2020 ve věci *Buturugă proti Rumunsku*, č. 56867/15.
114. Rozsudek ze dne 14.05.2020 ve věci *Mraović proti Chorvatsku*, č. 30373/13.
115. Rozsudek ESLP ze dne 26.05.2020 ve věci *Munteanu proti Moldávii*, č. 34168/11.
116. Rozsudek ESLP ze dne 28.05.2020 ve věci *Z. proti Bulharsku*, č. 39257/17.
117. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 25.06.2020 ve věci *S. M. proti Chorvatsku*, č. 60561/14.
118. Rozsudek ESLP ze dne 04.08.2020 ve věci *Tërshana proti Albánii*, č. 48756/14.
119. Rozsudek ESLP ze dne 03.09.2020 ve věci *Levchuk proti Ukrajině*, č. 17496/19.
120. Rozsudek ESLP ze dne 14.01.2021 ve věci *Sabalić proti Chorvatsku*, č. 50231/13.
121. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 02.02.2021 ve věci *X. a ostatní proti Bulharsku*, č. 22457/16.
122. Rozsudek ESLP ze dne 04.02.2021 ve věci *Jurčić proti Chorvatsku*, č. 54711/15.
123. Rozsudek ESLP ze dne 09.02.2021 ve věci *N. Ç. proti Turecku*, č. 40591/11.
124. Rozsudek ESLP ze dne 13.04.2021 ve věci *E. G. proti Moldávii*, č. 37882/13.
125. Rozsudek ESLP ze dne 27.05.2021 ve věci *J. L. proti Itálii*, č. 5671/16.
126. Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 15.06.2021 ve věci *Kurt proti Rakousku*, č. 62903/15.
127. Rozsudek ESLP ze dne 07.07.2021 ve věci *Tkbelidze proti Gruzii*, č. 33056/17.
128. Rozsudek ESLP ze dne 31.08.2021 ve věci *Galović proti Chorvatsku*, č. 45512/11.
129. Rozsudek ESLP ze dne 14.12.2021 ve věci *Tunikova a ostatní proti Rusku*, č. 55974/16, 53118/17, 27484/18, 28011/19.
130. Rozsudek ESLP ze dne 10.02.2022 ve věci *A a B proti Gruzii*, č. 73975/16.
131. Rozsudek ESLP ze dne 22.03.2022 ve věci *Y a ostatní proti Bulharsku*, č. 9077/18.
132. Rozsudek ESLP ze dne 07.04.2022 ve věci *Landi proti Itálii*, č. 10929/19.
133. Rozsudek ESLP ze dne 16.06.2022 ve věci *De Giorgio proti Itálii*, č. 23835/19.
134. Rozsudek ESLP ze dne 07.07.2022 ve věci *M. S. proti Itálii*, č. 32715/19.
135. Rozsudek ESLP ze dne 30.08.2022 ve věci *C. proti Rumunsku*, č. 47358/20.

136. Rozsudek ESLP ze dne 10.11.2022 ve věci *I. M. a ostatní proti Itálii*, č. 25426/20.
137. Rozsudek ESLP ze dne 10.11.2022 ve věci *Sládková proti ČR*, č. 15741/15.
138. Rozsudek ESLP ze dne 17.11.2022 ve věci *Malagić proti Chorvatsku*, č. 29417/17.
139. Rozsudek ESLP ze dne 22.11.2022 ve věci *G. M. a ostatní proti Moldávii*, č. 44394/15.
140. Rozsudek ESLP ze dne 20.12.2022 ve věci *Moraru a Marin proti Rumunsku*, č. 53282/18, 31428/20.
141. Rozsudek ESLP ze dne 07.02.2023 ve věci *B. proti Rusku*, č. 36328/20.
142. Rozsudek ESLP ze dne 23.05.2023 ve věci *A. E. proti Bulharsku*, č. 53891/20.
143. Rozsudek ESLP ze dne 22.06.2023 ve věci *Guiliano Germano proti Itálii*, č. 10794/12.
144. Rozsudek ESLP ze dne 05.09.2023 ve věci *Koilova a Babulkova proti Bulharsku*, č. 40209/20.
145. Rozsudek ESLP ze dne 17.10.2023 ve věci *Bîzdîga proti Moldávii*, č. 15646/18.
146. Rozsudek ESLP ze dne 17.10.2023 ve věci *Luca proti Moldávii*, č. 55351/17.
147. Rozsudek ESLP ze dne 12.12.2023 ve věci *P. proti Rumunsku*, č. 36049/21.
148. Rozsudek ESLP ze dne 12.12.2023 ve věci *Vučković proti Chorvatsku*, č. 15798/20.

(b) MAKLP

149. Zpráva MAKLP č. 5/96 ze dne 01.03.1996 ve věci č. 10.970 *Raquel Martin de Mejía proti Peru*.
150. Zpráva MAKLP č. 31/96 ze dne 16.10.1996 ve věci *Dianna Ortiz proti Guatemala*.
151. Zpráva MAKLP č. 53/01 ze dne 04.04.2001 ve věci *Ana, Beatriz a Celia González Pérez proti Mexiku*.
152. Zpráva MAKLP č. 54/01 ze dne 16.04.2001 ve věci *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*.
153. Zpráva MAKLP č. 51/13 ze dne 14.03.2006 ve věci *Paloma Angélica Escobar Ledezma a ostatní proti Mexiku*.
154. Zpráva MAKLP č. 67/11 ze dne 31.03.2011 ve věci *Gladys Carol Espinoza Gonzales proti Peru*.
155. Zpráva MAKLP č. 80/11 ze dne 21.07.2011 *Jessica Lenahan González a ostatní proti USA*.

(c) MASLP

156. Rozsudek MASLP ze dne 29.07.1988 ve věci *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu*.
157. Rozsudek MASLP ze dne 08.12.1995 ve věci *Caballero Delgado a Santana proti Kolumbii*.

158. Rozsudek MASLP ze dne 08.03.1998 ve věci *Paniague-Morales a ostatní proti Guatemale*.
159. Rozsudek MASLP ze dne 27.11.1998 ve věci *Loayza Tamayo proti Peru*.
160. Rozsudek MASLP ze dne 27.11.2003 ve věci *Maritza Urrutia proti Guatemale*.
161. Rozsudek MASLP ze dne 19.11.2004 ve věci *Plan de Sánchez Masacre proti Guatemale*.
162. Rozsudek MASLP ze dne 15.09.2005 ve věci *Mapiripán Masacre proti Kolumbii*.
163. Rozsudek MASLP ze dne 31.01.2006 ve věci *Pueblo Bello Masacre proti Kolumbii*.
164. Rozsudek MASLP ze dne 25.11.2006 ve věci *Penal Miguel Castro-Castro proti Peru*.
165. Rozsudek MASLP ze dne 28.01.2009 ve věci *Perozo a ostatní proti Venezuele*.
166. Rozsudek MASLP ze dne 16.11.2009 ve věci *González a ostatní proti Mexiku (Campo Algodonero)*.
167. Rozsudek MASLP ze dne 24.11.2009 ve věci *Las Dos Erres Masacre proti Guatemale*.
168. Rozsudek MASLP ze dne 30.08.2010 ve věci *Fernández Ortega a ostatní proti Mexiku*.
169. Rozsudek MASLP ze dne 04.09.2012 ve věci *Río Negro Masacres proti Guatemale*.
170. Rozsudek MASLP ze dne 25.10.2012 ve věci *Masacre de El Mozote proti El Salvadoru*.
171. Rozsudek MASLP ze dne 20.11.2012 ve věci *Gudiel Álvarez a ostatní (Diario Militar) proti Guatemale*.
172. Rozsudek MASLP ze dne 27.11.2013 ve věci *J. proti Peru*.
173. Rozsudek MASLP ze dne 19.05.2014 ve věci *Vélez Franco a ostatní proti Guatemale*.
174. Rozsudek MASLP ze dne 19.11.2015 ve věci *Velásquez País a ostatní proti Guatemale*.
175. Rozsudek MASLP ze dne 22.11.2016 ve věci *Yarce a ostatní proti Kolumbii*.
176. Rozsudek MASLP ze dne 30.11.2016 ve věci *I. V. proti Bolívii*.
177. Rozsudek MASLP ze dne 30.11.2016 ve věci *Miembros de la Aldea Chicupac y Comunidades vecinas del Rabinal proti Guatemale*.
178. Rozsudek MASLP ze dne 16.02.2017 ve věci *Favela Nova Brasília proti Brazílii*.
179. Rozsudek MASLP ze dne 24.08.2017 ve věci *Gutiérrez Hernández a ostatní proti Guatemale*.
180. Rozsudek MASLP ze dne 08.03.2018 ve věci *V. R. P., V. P. C. a ostatní proti Nikarague*.
181. Rozsudek MASLP ze dne 28.11.2018 ve věci *Mujeres de Atenco proti Mexiku*.
182. Rozsudek MASLP ze dne 12.03.2020 ve věci *Azul Rojas Marín a ostatní proti Peru*.
183. Rozsudek MASLP ze dne 24.06.2020 ve věci *Guzmán Albarracín a ostatní proti Ekvádoru*.

184. Rozsudek MASLP ze dne 26.03.2021 ve věci *Vicky Hernández a ostatní proti Hondurasu*.
185. Rozsudek MASLP ze dne 26.08.2021 ve věci *Bedoya Lima Jineth a ostatní proti Kolumbii*.
186. Rozsudek MASLP ze dne 07.09.2021 ve věci *Barbosa de Sousa proti Brazílii*.
187. Rozsudek MASLP ze dne 25.11.2021 ve věci *Digna Ochoa y familiares proti Mexiku*.
188. Rozsudek MASLP ze dne 18.11.2022 ve věci *Angulo Losada proti Bolívii*.

(d) Mezinárodní soudní dvůr

189. Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 09.04.1949 ve věci *Spojené království proti Albánii (Corfu Channel)*.
190. Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 20.04.2010 ve věci *Argentina proti Uruguayi (Pulp Mills)*.

(e) SDEU a SVS

191. Rozsudek SDEU ze dne 30.04.1974 ve věci *Haegeman proti Belgii*, č. 181/73.
192. Rozsudek SDEU ze dne 04.12.1974 ve věci *Van Duyn proti Home Office*, č. 41/74.
193. Rozsudek SDEU ze dne 30.04.1996 ve věci *P v S a Cornwall County Council*, č. C-13/94.
194. Rozsudek Velkého senátu SDEU ze dne 16.01.2024 ve věci *WS proti Intervjuirašt organ na Daržavna agencija za bežancite pri Ministerskėia savet*, č. C-621/21.
195. Rozsudek SVS ze dne 11.07.2003 ve věci *AN proti Evropské komisi*, č. F-111/10.
196. Rozsudek SVS ze dne 09.12.2008 ve věci *Q. proti Komisi ES*, č. F-52/05
197. Rozsudek SVS ze dne 16.05.2012 ve věci *Carina Skareby proti Evropské komisi*, č. F-42/10.
198. Rozsudek SVS ze dne 17.09.2014 ve věci *CQ proti Evropskému parlamentu*, č. F-12/13.
199. Posudek Velkého senátu SDEU ze dne 06.10.2021 ve věci *Istanbulské úmluvy*, č. 1/19.

III. Činnost kvasijudiciálních lidskoprávních orgánů mezinárodních organizací

(a) OSN

200. Stanovisko Výboru OSN pro lidská práva ze dne 31.03.1994 ve věci *Toonen proti Austrálii*, č. 488/1992.
201. Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 08.05.1996 ve věci *Kisoki proti Švédsku*, CAT/C/16/D/41/1996.
202. Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 15.05.1998 ve věci *G. R. B. proti Švédsku*, CAT/C/20/D/083/1997.

203. Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 15.02.2001 ve věci *A. S. proti Švédsku*, CAT/C/25/D/149/1999.
204. Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 17.11.2006 ve věci *C. T. a K. M. proti Švédsku*, CAT/C/37/D/279/2005.
205. Stanovisko Výboru OSN proti mučení ze dne 22.01.2007 ve věci *V. L. proti Švýcarsku*, CAT/C/37/D/262/2005.
206. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 26.01.2005 ve věci *A. T. proti Maďarsku*, č. 2/2003.
207. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 06.08.2007 ve věci *Fatma Yildirim proti Rakousku*, č. 6/2005, odst. 7.4, 12.1.6.
208. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 29.11.2007 ve věci *Tayag Vertido proti Filipínám*, č. 18/2008.
209. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 24.06.2009 ve věci *X. a Y. proti Gruzii*, č. 24/2009.
210. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 25.07.2011 ve věci *V. K. proti Bulharsku*, č. 20/2008.
211. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 10.08.2011 ve věci *Ahne da Silva Pimentel Teixeira proti Brazílii*, č. č. 17/2008.
212. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 23.07.2012 ve věci *Isatou Jallow proti Bulharsku*, č. 32/2011.
213. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 12.10.2012 ve věci *S. V. P. proti Bulharsku*, č. 31/2011.
214. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 21.02.2014 ve věci *R. P. B. proti Filipínám*, č. 34/2011.
215. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 16.07.2014 ve věci *González Carreño proti Španělsku*, č. 47/2012.
216. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 21.03.2016 ve věci *M. W. proti Dánsku*, č. 46/2012.
217. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 06.11.2017 ve věci *O. G. proti Rusku*, č. CEDAW/C/68/D/91/2015.
218. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 26.02.2018 ve věci *X. proti Východnímu Timoru*, CEDAW/C/69/D/88/2015.
219. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 25.04.2018 ve věci *J. I. proti Finsku*, č. 103/2016.
220. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 25.02.2019 ve věci *S. T. proti Rusku*, CEDAW/C/72/D/65/2014.
221. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 09.08.2019 ve věci *X a Y proti Rusku*.

222. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 10.09.2019 ve věci *S. L. proti Bulharsku*, č. 99/2016.
223. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 16.09.2019 ve věci *X. a Y. proti Rusku*, CEDAW/C/73/D/100/2016.
224. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 28.02.2020 ve věci *S. F. M. proti Španělsku*, č. 138/2018.
225. Stanovisko Výboru CEDAW ze dne 26.08.2020 ve věci *V. C. proti Moldávii*, č. 105/2016.
226. Závěrečná zjištění Výboru CEDAW k Etiopii [online]. CEDAW/C/ETH/1-3, 24.01.1996 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: hrlibrary.umn.edu/cedaw/cedaw-ethiopia.htm.
227. Závěrečná zjištění Výboru CEDAW k Indii [online]. CEDAW/C/IND/1, 31.01.2000 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: hrlibrary.umn.edu/cedaw/india2000.html.
228. Závěrečná zjištění Výboru CEDAW k Turecku [online]. CEDAW/C/TUR/CC/4-5, 15.02.2005 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw32/conclude-comments/Turkey/CEDAW-CC-TUR-0523813E.pdf>.
229. Závěrečná zjištění Výboru OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva k Ukrajině [online]. E/C.12/1/Add.65, 24.09.2001 [cit. 02.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3cc7fff84.html>.
230. Závěrečná zjištění Výboru OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva k Slovensku [online]. E/C.12/SVK/CO/2, 08.06.2012 [cit. 02.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/publisher,CESCR,,SVK,50644ab82,0.html>.
231. Závěrečná zjištění Výboru OSN pro lidská práva ke Kolumbii [online]. CCPR/C/79/Add. 76, 03.05.1997 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b0288.html>.
232. Závěrečná zjištění Výboru OSN pro lidská práva ke Švédsku [online]. CCPR/CO/74/SWE, 24.04.2002 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3d04bcda2.html>.

(b) Rada Evropy

233. GREVIO. *Baseline evaluation report: Austria*. GREVIO/Inf(2017)4. 27.09.2017.
234. GREVIO. *Baseline evaluation report: Monaco*. GREVIO/Inf(2017)3. 27.09.2017.
235. GREVIO. *Baseline evaluation report: Albania*. GREVIO/Inf(2017)13. 24.11.2017.
236. GREVIO. *Baseline evaluation report: Denmark*. GREVIO/Inf(2017)14. 24.11.2017.

237. GREVIO. *Baseline evaluation report: Montenegro*. GREVIO/Inf(2018)5. 25.10.2018.
238. GREVIO. *Baseline evaluation report: Portugal*. GREVIO/Inf(2018)16. 21.01.2019.
239. GREVIO. *Baseline evaluation report: Sweden*. GREVIO/Inf(2018)15. 21.01.2019.
240. GREVIO. *Baseline evaluation report: Finland*. GREVIO/Inf(2019)9. 02.09.2019.
241. GREVIO. *Baseline evaluation report: France*. GREVIO/Inf(2019)16. 28.10.2019.
242. GREVIO. *Baseline evaluation report: Italy*. GREVIO/Inf(2019)18. 16.11.2019.
243. GREVIO. *Baseline evaluation report: Serbia*. GREVIO/Inf(2019)20. 29.11.2019.
244. GREVIO. *Baseline evaluation report: Belgium*. GREVIO/Inf(2020)14. 26.06.2020.
245. GREVIO. *Baseline evaluation report: Andorra*. GREVIO/Inf(2020)18. 15.10.2020.
246. GREVIO. *Baseline evaluation report: Spain*. GREVIO/Inf(2020)19. 15.10.2020.
247. GREVIO. *Baseline Evaluation Report: Germany*. GREVIO/Inf(2022)21. 07.10.2022.

IV. *Soft law* dokumenty mezinárodních organizací

(a) OSN

Rezoluce Valného shromáždění OSN

248. Rezoluce Valného shromáždění OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv*. 217 A (III), 10.12.1948.
249. Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2263 (XXII). *Deklarace o odstranění diskriminace žen*. A/RES/22/2264, 07.12.1967.
250. Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 30/3520, A/RES/30/3520 (XXX), 15.12.1975.
251. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/40/36, 29.11.1985.
252. Rezoluce Valného shromáždění OSN. *Vídeňská deklarace a Akční plán*. A/CONF.157/23, 12.07.1993.
253. Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 48/104. *Deklarace o odstranění násilí na ženách*. A/RES/48/104, 20.12.1993.
254. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/52/86, 02.02.1998.
255. Rezoluce Valného shromáždění OSN. *UN Millennium Declaration*. A/RES/55/2, 18.09.2000.
256. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/55/66, 31.01.2001.
257. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/55/68, 31.01.2001.

258. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/56/128, 30.01.2002.
259. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/56/131, 01.02.2002
260. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/57/169, 02.07.2002.
261. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/57/179, 30.01.2003.
262. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/57/181, 04.02.2003.
263. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/58/143, 10.02.2004
264. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/58/147, 19.02.2004.
265. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/58/185, 18.03.2004.
266. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/59/165, 10.02.2005.
267. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/59/167, 22.02.2005.
268. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/60/136, 02.02.2006.
269. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/60/139, 07.02.2006.
270. Rezoluce Valného shromáždění OSN k *posílení snah eliminovat všechny formy násilí na ženách.*
UN Doc. A/RES/61/143, 30.01.2007.
271. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/62/134, 07.02.2008.
272. Rezoluce Valného shromáždění OSN k *posílení snah eliminovat všechny formy násilí na ženách.*
A/RES/67/144, 20.12.2012.
273. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/67/146, 20.12.2012.
274. Rezoluce Valného shromáždění OSN, A/RES/67/144, 27.02.2013.
275. Rezoluce Valného shromáždění OSN. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.* A/RES/70/1, 21.09.2015.

Rezoluce jiných orgánů

276. Rezoluce ECOSOC. *Commission on the Status of Women.* E/90, E/84, 21.06.1946.
277. Rezoluce HRC. *Question of integrating the rights of women into the human rights mechanisms of the United Nations and the elimination of violence against women.* 1994/45, 04.03.1994.
278. Rezoluce HRC k *institucionálnímu budování Rady pro lidská práva.* A/HRC/RES/5/1, 18.06.2007.
279. Rezoluce HRC k *integraci lidských práv žen do systému OSN.* A/HRC/RES/6/30, 14.12.2007.
280. Rezoluce HRC, A/HRC/RES/14/12, 30.06.2010.

281. Rezoluce HRC, A/HRC/RES/20/12, 16.07.2012.
282. Rezoluce HRC. *Mandate of Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences*. A/HRC/RES/50/7, 18.07.2022.
283. Rezoluce HRC. E/CN.4/RES/2005/41, 19.04.2005.

Komentáře a doporučení

284. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 12 k násilí na ženách* [online]. A/44/38, 03.03.1989 [cit. 22.04.2022]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/52d927444.html>.
285. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 19 k násilí na ženách* [online]. U. N. Doc. A/47/38, 30.01.1992 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf.
286. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 24 k čl. 12 CEDAW o ženách a zdraví* [online]. U. N. Doc. A/54/38/Rev.1, 1999 [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_4738_E.pdf.
287. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 25 k čl. 4 odst. 1 CEDAW a přechodným zvláštním opatřením* [online]. U. N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.7, 2008 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: [https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf).
288. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 28: Core obligations of States parties under article 2 of the CEDAW* [online]. CEDAW/C/GC/28, 16.12.2010 [cit. 13.08.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4d467ea72.html>.
289. VÝBOR CEDAW. *Obecné doporučení č. 35 k genderově podmíněnému násilí na ženách, upravující obecné doporučení č. 19* [online]. CEDAW/C/GC/35, 14.07.2017 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf.
290. VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 16 o rovném právu žen a mužů na užívání všech hospodářských, sociálních a kulturních práv* [online]. U. N. Doc. E/C.12/2005/3, 13.05.2005 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/cescr-gc16-2005.pdf>.

291. VÝBOR OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Obecný komentář č. 28 k článku 3 (The Equality of Rights Between Men and Women)* [online]. CCPR/C/21/Rev.1/Add.10, 29.03.2000 [cit. 12.09.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/45139c9b4.html>.
292. VÝBOR OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Obecný komentář č. 35 k čl. 9 ICCPR* [online]. CCPR/C/GC/35, 16.12.2014 [cit. 13.06.2022]. Dostupné z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrdB0H115979OVGGB%2bWPAXjdnG1mwFFfPYGIINfb%2f6T%2fqw77%2fKU9JkoeDcTWWPIpCoePGBcMsRmFtoMu58pgnmzjyiyRGkPQekcPKtaaTG>.
293. VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 14: Právo na nejvyšší dosažitelný standard zdraví (čl. 12)* [online]. U. N. Doc E/C.12/2000/4, 11.08.2000. [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/e-general-comment-no-14-right-highest-attainable-standard-health-article-12-2000>.
294. VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 20 o zákažu diskriminace v hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. U. N. Doc E/C.12/GC/20 (2009), 02.07.2009 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: <https://undocs.org/E/C.12/GC/20>.
295. VÝBOR OSN PRO HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ PRÁVA. *Obecný komentář č. 23: Right to just and favourable conditions of work* [online]. E/C.12/GC/23, 27.04.2016 [cit. 13.08.2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-23-2016-right-just-and-favourable>.
296. VÝBOR PROTI MUČENÍ. *Obecné doporučení č. 2: Implementation of article 2 by States parties* [online]. CAT/C/GC/2, 24.01.2008 [cit. 07.07.2023]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/402/62/PDF/G0840262.pdf?OpenElement>.
297. VÝBOR OSN PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Obecné doporučení č. 13: The right of the child to freedom from all forms of violence* [online]. CRC/C/GC/13, 18.04.2011 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/crc.c.gc.13_en.pdf.

Další soft law

298. OSN. *Vídeňská deklarace a Akční plán* [online]. 25.06.1993 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>.

299. OSN. *Pekingská deklaráce a Akční platforma* [online]. 27.10.1995 [cit. 22.02.2024]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>.
300. KOMISE OSN PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO. *Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování* [online]. č. 10 (A/56/10), 2001 [cit. 02.03.2022]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf.
301. KOMISE OSN PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO. *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law. Report of the Study Group of the International Law Commission* [online]. A/CN.4/L.702, 2006 [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l702.pdf.
302. UNODC. *Vídeňská deklaráce o femicidě* [online]. E/CN.15/2013/NGO/1, 01.02.2013 [cit. 10.01.2022]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/_E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf.

(b) Rada Evropy

303. BENÁTSKÁ KOMISE RADY EVROPY. *Opinion on the Constitutional Implications of the Ratification of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)* [online]. 14.10.2019, č. 961/2019 [cit. 30.12.2023]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)018-e).
304. EVROPSKÝ VÝBOR PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Statement of the European Committee of the Social Rights of interpretation of Article 16* [online]. 2006 [cit. 05.08.2023]. Dostupné z: [https://hudoc.esc.coe.int/eng#{"sort":\["ESCPublicationDate%20Descending"\],"ESCDcIdentifier":\["2006 Ob 1-5/Ob/EN"\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng#{).
305. EVROPSKÝ VÝBOR PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA. *Statement of the European Committee of Social Rights on covid-19 and social rights* [online] 2021 [cit. 05.08.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/statement-of-the-ecsr-on-covid-19-and-social-rights/1680a230ca>.
306. Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1325 (1997) ze dne 23.04.1997 o obchodu s ženami a nucené prostituci v členských státech Rady Evropy.
307. Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1450 (2000) ze dne 03.04.2000 o násilí na ženách v Evropě.
308. Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1247 (2001) ze dne 22.05.2001 o mrzačení ženských pohlavních orgánů.

309. Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1582 (2002) ze dne 27.09.2002 o domácím násilí na ženách.
310. Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1327 (2003) ze dne 04.04.2003 o takzvaných zločinech ze cti; Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1723 (2005) ze dne 05.04.2006 o nucených a dětských sňatcích.
311. Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1777 (2007) ze dne 22.01.2007 o sexualizovaném násilí spojeném s „date-rape drugs“.
312. Doporučení Výboru ministrů č. R (85) 4 ze dne 26.03.1985 o násilí v rodině.
313. Doporučení Výboru ministrů č. R (85) 11 ze dne 28.06.1985 o postavení obětí v rámci trestního práva a řízení.
314. Doporučení Výboru ministrů č. R (87) 21 ze dne 17.09.1987 o asistenci obětem a prevenci viktimizace.
315. Doporučení Výboru ministrů č. R (90) 2 ze dne 15.01.1990 o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině.
316. Doporučení Výboru ministrů č. R (91) 11 ze dne 09.09.1991 o vykořisťování, pornografii, prostituci a obchodu s dětmi a mladými dospělými.
317. Doporučení Výboru ministrů č. R (2000) 11 ze dne 19.05.2000 o potírání obchodu s lidmi za účelem sexualizovaného vykořisťování.
318. Doporučení Výboru ministrů č. Rec (2001) 16 ze dne 31.10.2001 o ochraně dětí před sexualizovaným vykořisťováním.
319. Doporučení Výboru ministrů č. Rec (2002) 5 ze dne 30.04.2002 o ochraně žen před násilím.
320. Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1714 (2010) ze dne 17.03.2010.

(c) OAS

321. Rezoluce Valného shromáždění OAS. *Promotion of women's human rights and gender equity and equality and strengthening of the Inter-American Commission of Women*. AG/RES 2770, 05.06.2013.
322. Poradní stanovisko MASLP ze dne 05.05.2021 ve věci práva na svobody spolčování, práva na kolektivní vyjednávání a práva na stávku v kontextu genderové perspektivy, č. OC-27/21.

323. Poradní stanovisko MASLP ze dne 30.05.2022 ve věci zvláštního přístupu k určitým skupinám osob omezených na svobodě, č. OC-29/22.

(d) Další mezinárodní organizace

324. Rezoluce Valného shromáždění OAS. *Human rights, sexual orientation, and gender identity*. AG/RES 2435, 03.06.2008.

325. ASEAN. *Declaration on the Elimination of Violence Against Women in the ASEAN Region*. 12.10.2012.

326. ARAB WOMEN ORGANIZATION. *Arab Strategy for Combating Violence against Women 2011-2020: Arab Women's Right to a Life Free from Violence*. Káhira: Arab Women Organization, 2011.

327. Rozhodnutí Ministerské rady OBSE ze dne 06.12.2005, MC.DEC/15/05. „Decision No. 15/05 preventing and combating violence against women.“

328. Rozhodnutí Ministerské rady OBSE ze dne 05.12.2014, MC.DEC/7/14/Corr.1. „Decision No. 7/14 Preventing and combating violence against women.“

329. Rozhodnutí Ministerské rady OBSE ze dne 07.12.2018, MC.DEC/4/18. „Decision No. 4/18 Preventing and combating violence against women.“

330. MOP. *Violence and Harassment Recommendation (No. 206)* [online]. 21.06.2019 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:R206:NO.

V. Podpůrné a interní dokumenty mezinárodních organizací

(a) OSN

331. ECOSOC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences: Further promotion and encouragement of human rights and fundamental freedoms, including the question of the programme and methods of work of the Commission* [online]. E/CN.4/1996/53, 05.02.1996 [cit. 10.08.2023]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G96/105/09/PDF/G9610509.pdf?OpenElement>.

332. ECOSOC. *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective, Violence against Women. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences* [online]. E/CN.4/1999/68, 10.03.1999 [cit. 22.04.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/271024>.

333. ECOSOC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences: The Due Diligence as a Tool for the Elimination of Violence against Women* [online]. 20.01.2006, č. E/CN.4/2006/61 [cit. 06.15.2023]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/pdfid/45377afb0.pdf>.
334. ECOSOC. *Commission on the Status of Women. Report on the fifty-seventh session* [online]. E/CN.6/2013/11, 04.-15.03.2013 [cit. 12.08.2023]. Dostupné z: <https://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/2/Commission%20on%20tch%20status%20of%20women.pdf>.
335. ECOSOC. *Review and appraisal of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly* [online]. E/CN.6/2015/3, 09.-20.03.2015 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=E%2FCN.6%2F2015%2F3&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.
336. ECOSOC. *Review and appraisal of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly* [online]. E/CN.6/2020/3, 09.-20.03.2020 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/3850087>.
337. HRC. *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya* [online]. A/HRC/21/47, 06.07.2012 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/731216>.
338. HRC. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo* [online]. A/HRC/29/27, 10.06.2015 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F29%2F27&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.
339. HRC. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment* [online]. A/CHR/31/57, 05.01.2016 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/831491>.
340. HRC. *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Czechia* [online]. A/HRC/37/4, 27.12.2017 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/368/07/PDF/G1736807.pdf?OpenElement>.
341. HRC. *Violence and its impact on the right to health: Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health* [online]. U.

- N. Doc A/HRC/50/28, 14.04.2022. [cit. 09.06.2022]. Dostupné z:
<https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5028-violence-and-its-impact-right-health-report-special-rapporteur>
342. OSN. *Zpráva ze světové konference v Kodani* [online]. A/CONF.94/35. 14.-30.07.1980 [cit. 11.07.2022]. Dostupné z:
<https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/otherconferences/Copenhagen/Copenhagen%20Full%20Optimized.pdf>.
343. OSN. *Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the UN Decade for Women: Equality, Development and Peace* [online]. Nairobi, 15.-26.07.1985 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/confer/nfls/Nairobi1985report.txt>.
344. OSN. *Integrating the gender perspective into the work of United Nations human rights treaty bodies: Report by the Secretary General* [online]. HRI/MC/1998/6, 14.09.1998 [cit. 07.07.2023]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/news/integrating.htm>.
345. HRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions on a gender-sensitive approach to arbitrary killings* [online]. A/HRC/35/23, 15.05.2017 [cit. 03.08.2023]. Dostupné z:
https://www.ohchr.org/sites/default/files/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session35/Documents/A_HRC_35_23_AUV.docx.
346. UN DIVISION FOR THE ADVANCEMENT OF WOMEN. *Report of the Expert Group Meeting on Good practices in combating and eliminating violence against women* [online]. 17-20.05.2005 [cit. 08.03.2023]. Dostupné z:
<https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-gp-2005/>.
347. UN DIVISION FOR THE ADVANCEMENT OF WOMEN. *Report of the Expert Group Meeting: Elimination of all forms of discrimination and violence against the girl child* [online]. 25.-28.09.2006 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z:
https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/elim-disc-viol-girlchild/EGM%20Report_FINAL.pdf.
348. VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Dubravka Šimonović: Adequacy of the international framework on violence against women* [online]. A/72/134, 19.07.2017 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z:
<https://digitallibrary.un.org/record/1301901>.

349. VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. *Ad Hoc Committee to Elaborate a Comprehensive International Convention on Countering the Use of Information and Communications Technologies for Criminal Purposes: Revised draft text of the convention* [online]. A/AC.291/22/Rev.1, 06.11.2023 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/Cybercrime/AdHocCommittee/Concluding_session/Documents/A_AC.291_22_Rev.1_E.pdf.
350. WHO. *Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health* [online]. Ženeva: WHO, 2006 [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.cesas.lu/perch/resources/whodefiningsexualhealth.pdf>.
- (b) Rada Evropy**
351. GREVIO. *Mid-term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports*. [online]. 01.02.2022. [cit. 30.12.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/prems-010522-gbr-grevio-mid-term-horizontal-review-rev-february-2022/1680a58499>.
352. RADA EVROPY. *Digest of the case law of the European Committee of Social Rights* [online]. 2002 [cit. 05.08.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/digest-ecsr-prems-106522-web-en/1680a95dbd>.
353. RADA EVROPY. *Final Activity Report: Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence* [online]. Štrasburk: Rada Evropy, 2008 [cit. 16.07.2023]. Dostupné z: https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf.
354. RADA EVROPY. *Důvodová zpráva k Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácímu násilí (Istanbulské úmluvě)* [online]. 11.05.2011 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800d383a>.
355. RADA EVROPY. *GREVIO Questionnaire on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)* [online]. GREVIO/Inf(2016)1, 11.03.2016 [cit. 13.11.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805c95b0>.
356. RADA EVROPY. *Gender matters: A manual on addressing gender-based violence affecting young people* [online]. 2. vydání. Štrasburk: Rada Evropy, 2019 [cit. 27.11.2021]. ISBN 978-92-

871-8958-5. Dostupné z: <https://rm.coe.int/gender-matters-a-manual-on-addressing-gender-based-violence-affecting-/16809e1c34>.

357. RADA EVROPY. *Four pillars of the Istanbul Convention* [online]. 2023 [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/coe-istanbulconvention-brochure-en-r03-v01/1680a06d4f>.

(c) OAS

358. *Jednací řád MAKLP* ze dne 28.10.2009.
359. MAKLP. *The situation of the rights of women in Ciudad Juárez, Mexico: The right to be free from violence and discrimination* [online]. OEA/Ser.L/V/II.117, 07.03.2003 [cit. 01.04.2023]. Dostupné z: <http://hrlibrary.umn.edu/iachr/mexico-juarez.html>.
360. MAKLP. *Informe no. 67: Las mujeres frente a las violencia y la discriminación derivadas del conflicto armado en Colombia* [online]. OEA/Ser.L/V/II, 18.10.2006 [online]. [cit. 08.03.2022]. Dostupné z: www.cidh.org/countryrep/colombiamujeres06sp/informe%20mujeres%20colombia%202006%20espanol.pdf.
361. MESECVI. *Guía para la aplicación de la convención interamericana para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra la mujer* [online]. Washington, D.C.: MESECVI, 2014 [cit. 22.03.2021]. ISBN 978-0-8270-6200-9. Dostupné z: <http://www.oas.org/es/mesecvi/docs/bdp-guiaaplicacion-web-es.pdf>.
362. OAS. *Final act of the fifth meeting o consultation of Ministers of Foreign Affairs* [online]. OEA/Ser.C/II.5, 12-18.08.1959. [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: www.oas.org/consejo/MEETINGS%20OF%20CONSULTATION/Actas/Acta%205.pdf.

(d) Další mezinárodní organizace

363. OBSE. *Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE* [online]. 03.10.1991 [cit. 16.07.2023]. Dostupné z: <https://www.osce.org/odihr/elections/14310>.

VI. Právo Evropské unie

(a) Primární právo

364. EU. *Smlouva o fungování Evropské unie* ze dne 26.10.2012. Úřední věstník C 326/47.
365. EU. *Listina základních práv Evropské unie* ze dne 07.06.2016. Úřední věstník C 202/389.

(b) Sekundární právo

366. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1922/2006 ze dne 20.12.2006 o zřízení Evropského institutu pro rovnost žen a mužů. Úřední věstník L 403/9.
367. Směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19.12.1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení.
368. Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27.11.2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.
369. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES ze dne 23.09.2002, kterou se mění směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky.
370. Směrnice Rady č. 2004/80/ES ze dne 29.04.2004 o odškodňování obětí trestných činů.
371. Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13.12.2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování.
372. Směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/54/ES ze dne 05.07.2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání.
373. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/41/EU ze dne 07.07.2010 o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné a o zrušení směrnice Rady 86/613/EHS.
374. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13.12.2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.
375. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13.12.2011 o evropském ochranném příkazu.
376. Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.
377. Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 08.03.2022, č. 2022/0066(COD).

(c) Rozhodnutí orgánů EU

378. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 293/2000/EC ze dne 24.01.2000, kterým se na období let 2000–2003 zavádí zvláštní program pro předcházení násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách a jeho potírání a pro ochranu obětí a ohrožených skupin (program Daphne III).
379. Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SVV).
380. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 779/2007/ES ze dne 20.06.2007, kterým se na období let 2007–2013 zavádí zvláštní program pro předcházení násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách a jeho potírání a pro ochranu obětí a ohrožených skupin (program Daphne III) jako součást obecného programu „Základní práva a spravedlnost“.
381. Rozhodnutí Rady (EU) 2017/865 ze dne 11.05.2017 o podpisu Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o záležitosti týkající se justiční spolupráce v trestních věcech, jménem Evropské unie. Úřední věstník L 131, 20.05.2017.
382. Rozhodnutí Rady (EU) 2017/866 ze dne 11.05.2017 o podpisu Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o azyl a zásadu nenavrácení, jménem Evropské unie, Úřední věstník L 131.
383. Rozhodnutí Rady (EU) 2023/1075 ze dne 01.06.2023 o uzavření Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o orgány a veřejnou správu Unie, jménem Evropské unie. Úřední věstník L 143I. 02.06.2023.
384. Rozhodnutí Rady (EU) 2023/1076 ze dne 01.06.2023 o uzavření Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, pokud jde o záležitosti týkající se justiční spolupráce v trestních věcech, azyl a zásady nenavrácení, jménem Evropské unie. Úřední věstník L 143I, 02.06.2023.
385. Rozhodnutí Evropského parlamentu ze dne 06.07.2023 k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Komise o potírání násilí na ženách a domácího násilí, COM (2022)0105, C9-0058/2022.

(d) Jiné dokumenty EU

386. Služební řád úředníků Evropské unie ze dne 14.06.1962 ve znění dodatku č. 723/2004 ze dne 22.03.2004.
387. Rezoluce Evropského parlamentu A2-44/86 ze dne 11.06.1986 o násilí na ženách.

388. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 20.09.2001 o mrzačení ženského genitálu (2001/2035/INI).
389. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 02.02.2006 o současném stavu boje proti násilí na ženách a případných budoucích krocích (2004/2220/INI).
390. Legislativní usnesení Evropského parlamentu ze dne 26.10.2009 o odstranění násilí páchaného na ženách (2010/C 285 E/07).
391. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 05.04.2011 o prioritách a základních rysech nového rámce politiky EU pro boj proti násilí páchanému na ženách (2010/2209/INI).
392. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14.06.2012 o vymýcení praktiky mrzačení ženských pohlavních orgánů (2012/2684(RSP)).
393. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 25.02.2014 obsahující doporučení Komisi o boji proti násilí páchanému na ženách, 2013/2004(INL).
394. Prohlášení připojená k závěrečnému aktu mezivládní konference, která přijala Lisabonskou smlouvu podepsanou dne 13. prosince 2007, článek 8 SFEU. Úřední věstník C 202/345, 07.06.2016.
395. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26.10.2017 o potírání sexuálního obtěžování a zneužívání v EU (2017/2897RSP).
396. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM (2020) 152 ze dne 05.03.2020, *Unie rovnosti: Strategie pro rovnost žen a mužů na období 2020-2025*.
397. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů č. COM(2020) 258 ze dne 24.06.2020, *Strategie EU v oblasti práv obětí (2020-2025)*.
398. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16.09.2021 obsahující doporučení Komisi o určení genderově podmíněného násilí jako nové oblasti trestné činnosti uvedené v čl. 83 odst. 1 SFEU, 2021/2035(INL).
399. EVROPSKÁ KOMISE. *Code of Conduct laying down the arrangements regarding the exercise of rights and obligations of the European Union and Member States under the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)*, č. 2016/0062(NLE).
400. RADA EU. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence – General approach*, č. 2022/0066(COD). [online].

17.05.2023. [cit. 20.11.2023]. Dostupné z:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9305-2023-INIT/en/pdf>.

401. DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES. *Violence against women and the EU accession to the Istanbul Convention. Study for the Femm Committee* [online]. 2017 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596815/IPOL_STU\(2017\)596815_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596815/IPOL_STU(2017)596815_EN.pdf).

VII. Česká legislativa a judikatura

(a) Legislativa

402. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
403. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
404. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.
405. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.
406. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
407. Zákon č. 271/2008 Sb., o Policii České republiky.
408. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
409. Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací („antidiskriminační zákon“).
410. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
411. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.
412. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
413. Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
414. Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.
415. Zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
416. Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem.
417. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další zákony v souvislosti s potíráním domácího násilí, předložen do meziresortního připomínkového řízení dne 19.05.2023.

418. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony, předložen do meziresortního připomínkového řízení dne 08.09.2023.
419. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony, předložen do meziresortního připomínkového řízení dne 08.09.2023.
420. Návrh vyhlášky, kterou se mění vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

(b) Judikatura

421. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.06.2012, sp. zn. 22 Cdo 1137/2012.
422. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.01.2019, sp. zn. 4 Tdo 1293/2018.
423. Nález Ústavního soud ze dne 03.08.2021, sp. zn. II. ÚS 3003/20.
424. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 04.08.2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021.
425. Usnesení Okresního soudu v Berouně ze dne 22.09.2022, č. j. 23 Nc 104/2022-8.
426. Nález Ústavního soudu ze dne 27.06.2023, sp. zn. I. ÚS 1222/22.
427. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.03.2024, č. j. 9 Azs 244/2023-87.

(c) Vládní dokumenty

428. Usnesení vlády č. 1033 ze dne 10.10.2001 změněné usnesením vlády č. 1386 ze dne 12.12.2007 o schválení Statutu Výboru pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách Rady vlády pro rovnost žen a mužů.
429. Usnesení vlády č. 544 ze dne 08.07.2015 o schválení Statutu Rady vlády pro rovnost žen a mužů.
430. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022* [online]. 2019 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-na-leta-2019-2022.pdf.
431. ÚŘAD VLÁDY. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026* [online]. 2023 [cit. 08.03.2024]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP_DGPN-2023_final.pdf.
432. ÚŘAD VLÁDY. *Standardy kvality specializovaných sociálních služeb pro oběti domácího a genderově podmíněného násilí* [online]. 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z:

<https://www.rosacentrum.cz/wp-content/uploads/2021/06/Standardy-kvality-sss-schvalena-verze-final.pdf>.

433. ÚŘAD VLÁDY. *Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021-2030* [online]. 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie-rovnosti-zen-a-muzu.pdf>.
434. VLÁDA ČR. *Programové prohlášení vlády České republiky* [online]. 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/vydavatelstvi/vydane-publikace/programove-prohlaseni-vlady-Petra-Fialy.pdf>.
435. ÚŘAD VLÁDY. *Analyza kvality a dostupnosti specializovaných pobytových sociálních služeb pro dospělé oběti domácího násilí* [online]. 2017 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-dostupnosti-a-kvality-final-s-opravami-revize-leden.pdf>.
436. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Rámcová pozice ke návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*. 03.05.2022.

VIII. Monografie

437. AZIZ, Zarizana Abdul a Janine MOUSSA. *Due Diligence Framework: State Accountability Framework for Eliminating Violence against Women* [online]. Newton: International Human Rights Initiative, 2016 [cit. 23.04.2023]. ISBN 978-0-9861462-0-6. Dostupné z: <https://www.peacewomen.org/sites/default/files/Due%20Diligence%20Framework%20Report%20final.pdf>.
438. BARDALL, Gabrielle. *Breaking the Mold: Understanding Gender and Electoral Violence* [online]. Washington, D. C.: International Foundation for Electoral Systems, 2011 [cit. 03.03.2022]. ISBN 1-931459-81-9. Dostupné z: <https://aceproject.org/en/regions/africa/MZ/ifes-breaking-the-mold-understanding-gender-and/view>.
439. BARNETT, Hilaire. *Introduction to Feminist Jurisprudence*. Londýn: Taylor & Francis Ltd., 2016. ISBN 9781138150423.
440. BERGER, Tracy Michele a Kathleen GUIDROZ. *The Intersectional Approach. Transforming the academy through race, class and gender*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2010. ISBN 9780807859810.
441. BESSON, Samantha. *Due Diligence in International Law*. Leiden: Brill, 2023. ISBN 978-90-04-53865-8.

442. BÍLKOVÁ, Veronika, ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina a Alla TYMOFEYEVA. *Lidská práva starších lidí*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-609-9.
443. BURGORGUE-LARSEN, Laurence a Amaya ÚBEDA DE TORRES. *The Inter-American Court of Human Rights: Case law and commentary*. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-0-19-958878-7
444. ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-728-9, str. 583-584.
445. DEL CASTILLO FALCÓN CARO, María. *Malos tratos habituales a la mujer*. Barcelona: J. M. Bosch Editor, 2001. ISBN 84-7698-634.
446. DUŠKOVÁ, Šárka, FAFEJTA, Martin a Zdeněk SLOBODA. *Trampoty s poblavím. Sociální a právní aspekty života intersex lidí*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-461-3.
447. EDWARDS, Alice. *Violence against women under international human rights law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521767132.
448. EMERTON, Robyn et al. *International Women's Rights Cases*. Londýn: Cavendish Publishing, 2005. ISBN 978-1-859-41906-9.
449. FECÁK, Tomáš. *Mezinárodní dohody o ochraně investic a právo Evropské unie II*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-111-7.
450. GARCÍA-MINA FREIRE, Ana et al. *La violencia contra las mujeres en la pareja: Claves de análisis y de intervención*. Madrid: La Universidad Pontificia Comillas, 2010. ISBN 978-84-8468-284-6.
451. GRABENWARTER, Christopher. *European Convention on Human Rights: Commentary*. Mnichov: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-3-406-60321-1.
452. HARRIS, David, Michael O'BOYLE a Colin WARBRICK. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-40-690594-9.
453. HAVLÍKOVÁ, Petra a Iva ŠMÍDOVÁ. *Bagatelizace a nerovnosti. Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí*. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2023. ISBN 978-80-908931-0-8.
454. CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.

455. JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2017. ISBN 978-80-904564-9-5.
456. JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy*. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2016. ISBN 978-80-904564-7-1.
457. KLEPÁČKOVÁ, Olga a Zuzana KREJČÍ. *Trauma-informovaný přístup v sociální práci*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1049-0.
458. KRIEGER, Heike, PETERS, Anne a Leonhard KREUZER (eds.). *Due Diligence in the International Legal Order*. [online]. Oxford: Oxford University Press, 2020 [cit. 03.04.2023]. ISBN 9780191912771. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198869900.001.0001>.
459. KULSZA, Joanna. *Due Diligence in International Law* [online]. Leiden: Brill, 2016 [cit. 03.04.2023]. ISBN 978-90-04-32519-7. Dostupné z: <https://brill.com/display/title/26829>.
460. LEVIT, Nancy a Robert R. M. Verchick. *Feminist Legal Theory*. New York: New York University Press, 2016. ISBN 9781479849499.
461. MACKINNON, Catharine. *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987. ISBN 0-674-29874-8.
462. MACKINNON, Catharine. *Sexual Harassment of Working Women: A case of sex discrimination*. New Haven: Yale University Press, 1979. ISBN 0-300-02299-9.
463. MCCONVILLE, Mark a Wing Hong CHUI. *Research Methods for Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. ISBN 978-1-4744-0321-4.
464. MCQUIGG, J. A. Ronagh. *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-95367-3.
465. MEYER, Mary K. a PRÜGL, Elisabeth. *Gender politics in global governance*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 1999. ISBN 978-0-847-69161-6.
466. NIEMI, Johanna, Lourdes PERONI a Vladislava STOYANOVA (eds.). *International Law and Violence Against Women*. New York: Routledge, 2020. ISBN 978-0-367-25766-8.
467. OBSE. *Eliminating Gender-based Violence: Governance and Survivor/ Victim-centred Approaches*. Vídeň: OBSE, 2021. ISBN 9789264974593.

468. OKAFOR, Obiora Chinedu. *The African Human Rights System: Activist Forces and International Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-521-86906-5.
469. OVEY, Clare a Robin C. A. WHITE. *The European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-954338-0.
470. PEREDA BELTRAN, Noemí a Josep TAMARIT SUMALLA. *Violencia y género en las relaciones de pareja*. Madrid: Marcial Pons Ediciones Jurídicas y Sociales, 2020. ISBN 978-84-9123-886-7.
471. PHILIPS, Jos. *Actualizing Human Rights*. Londýn: Taylor & Francis Ltd., 2022. ISBN 9780367505844.
472. PRESSEROVÁ, Petra a kol. *Odškodňování obětí trestných činů v kontextu násilí na ženách. Poznatky z teorie i praxe a návrhy ke zlepšení*. Praha: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., 2022. ISBN 978-80-907512-9-3.
473. ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.
474. SMITH, Rhona. *Textbook on International Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0-19-927416-1.
475. SOSA, Lorena. *Intersectionality in the Human Rights Legal Framework on Violence against Women At the Centre or the Margins?* Cambridge: Cambridge University Press, 2017. ISBN 9781316771525.
476. STEINER, Henry J., ALSTON, Philip a Ryan GOODMAN. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-927942-5.
477. TOMŠEJ, Jakub, POLÁK, Petr, KOLDINSKÁ, Kristina a Petra PRESSEROVÁ. *Antidiskriminační zákon a související předpisy. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-615-0.
478. VAN DIJK, Pieter, VAN HOOFF, Fried, VAN RIJN, Arjen a Leo ZWAAK (eds.). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Intersentia, 2006. ISBN-10-90-5095-616-5.
479. VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-921858-5.

IX. Sborníky a příspěvky ve sbornících

480. ABI-MERSHED, Elizabeth A. H. *Due diligence and the fight against gender-based violence in the Inter-American system. Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence*. In: BENNINGER-BUDEL, Carin (eds.). *Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence* [online]. Leiden: Brill Nijhoff, 2008, 127-137 [cit. 06.03.2023]. ISBN 978-90-04-18088-8. Dostupné z: https://brill.com/display/book/edcoll/9789004180888/Bej.9789004162938.i-300_009.xml.
481. BADILLA, Ana Elena. *La igualdad de género en el sistema interamericano de derechos humanos*. In: FLORES GIMÉNEZ, Fernando. *Género y derecho constitucional*. Quito: Corporación Editora Nacional, 2003. ISBN 9978-84-306-X.
482. BARTOŇ, Daniel. *Proč bychom měli zrušit promlčení u sexuálních deliktů*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, ŠPONDROVÁ, Pavla a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo II* (předpokládané vydání v roce 2024).
483. BETTINGER-LOPEZ, Caroline. *Violence Against Women: Normative Developments in the Inter-American Human Rights System*. In: MANJOO, Rashida a Jackie JONES (eds.). *The Legal Protection of Women From Violence: Normative Gaps in International Law* [online]. Londýn: Routledge, 2018 [cit. 08.10.2023]. ISBN 9781315185002. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315185002/legal-protection-women-violence-rashida-manjoo-jackie-jones?refId=fc800850-ef8d-4399-8b1a-8487bbf75a81&context=ubx>.
484. BOLAÑOS MEJÍAS, Carmen. *La evolución del tratamiento jurídico de la violencia doméstica*. In: RODRÍGUEZ NÚÑEZ, Alicia. *Violencia en la familia. Estudio multidisciplinar*. Madrid: Dykinson, S. L., 2010. ISBN 978-84-9772-715-0.
485. BYRNES, Andrew. *The Committee against Torture*. In: MÉGRET, Frédéric a Philip ALSTON. *The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal*. 2.vydání. Oxford: Oxford University Press, 1992. ISBN 9780198298373.
486. BYRNES, Andrew. *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. In: BENEDEK, Wolfgang et al. *Human Rights of Women: International Instruments and African Experience*. Graz: Zed Books, 2002. ISBN 1-84277-044-6.
487. CANTÓN, Santiago. *La evolución del sistema interamericano de derechos humanos en la protección de los derechos humanos de las mujeres en las Américas*. In: MARIÑO, Fernando M. et al.

- Feminicidio: El fin de la impunidad*. Valencia: Universidad de Carlos III de Madrid, 2013. ISBN 978-84-9033-538-3.
488. CENTER FOR WOMEN'S GLOBAL LEADERSHIP. *Silence and omissions: A media guide for covering gender-based violence* [online]. New Brunswick: Center for Women's Global Leadership, 2021 [cit. 17.08.2023]. ISBN 978-0-9711412-6-1. Dostupné z: https://cockpit.jig.lucid.berlin/storage/uploads/2021/12/03/61a9cea90745eSilence-and-Omissions-A-Media-Guide-for-Covering-Gender-Based-Violence_accessible.pdf.
489. COOMARASWAMY, Radhika, Lisa M. KOIS. Violence against women. In: ASKIN, Kelly D. a Dorean M. KOENIG. *Women and international human rights law*. New York: Transnational Publishers, 1999. ISBN 1-57105-064-7.
490. COPELON, Rhonda. *Intimate Terror: Understanding Domestic Violence as Torture. Human Rights of Women*. In: COOK, Rebecca J. *Human Rights of Women* [online]. University of Pennsylvania Press, 1994, 116-152 [cit. 20.08.2023]. ISBN 978-0-8122-3261-5. Dostupné z: doi:10.9783/9780812201666.116.
491. DEPOLO, Marco a Carlos GUILLÉN GESTOSO. *Mobbing. Una forma de violencia en el trabajo*. In: CERVILLA, Dolores a Francisca FUENTES. *Mujer, violencia y derecho*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2006. ISBN 978-84-9828-057-9.
492. GARCÍA SEDEÑO, Manuel A. *Agresividad y noviazgo en adolescentes y mujeres estudiantes*. In: CERVILLA, Dolores a Francisca FUENTES. *Mujer, violencia y derecho*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2006. ISBN 978-84-9828-057-9.
493. HAVELKOVÁ, Barbara. *Feminismus, gender a právo*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.
494. HOŘEJŠÍ, Adéla. *Porodnické násilí. Jak (starší) muži rozhodují o tělech (mladých) žen*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.
495. CHINKIN, Christine. *Sexual harassment: an international law perspective*. In: MACKINNON, Catharine a Reva B. SIEGEL (eds.). *Directions in Sexual Harassment Law*. Yale University Press: New Haven, 2003. ISBN 9780300098006.
496. KALENSKÁ, Petra. *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí – jen další smlouva Rady Evropy?* In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a

- Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.
497. KANCELÁŘ VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Diskriminace* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2020 [cit. 03.03.2022]. ISBN 978-80-7631-009-4. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Diskriminace.pdf.
498. KUTÁLKOVÁ, Petra a Iubica KOBOVÁ (eds.). *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?* [online]. Praha: In IUSTITIA, 2014 [cit. 11.02.2024]. ISBN 978-80-260-5793-2. Dostupné z: www.aspekt.sk/sites/default/files/sexualninasili-kniha-web.pdf.
499. MACKINNON, Catharine. *Rape, Genocide, and Women's Human Rights*. In: FRENCH, Stanley G., TEAYS, Wanda and Laura N. PURDY. *Violence Against Women: Philosophical Perspectives*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. ISBN 978-0801484520.
500. MANJOO, Rashida. *The Legal Protection of Women From Violence*. In: MANJOO, Rashida a Jackie JONES (eds.). *The Legal Protection of Women From Violence: Normative Gaps in International Law* [online]. Londýn: Routledge, 2018 [cit. 08.10.2023]. ISBN 9781315185002. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315185002/legal-protection-women-violence-rashida-manjoo-jackie-jones?refId=fc800850-ef8d-4399-8b1a-8487bbf75a81&context=ubx>.
501. MERRY, Sally Engle. *Women, violence, and the human rights system*. In: AGOSÍN, Marjorie et al. *Women, gender, and human rights: a global perspective*. Rutgers: Rutgers University Press, 2001. ISBN 0-8135-2982-4.
502. NOWAK, Manfred. *The Prohibition of Gender-specific Discrimination under the International Covenant on Civil and Political Rights*. In: BENEDEK, Wolfgang et al. *Human Rights of Women: International Instruments and African Experience*. Graz: Zed Books, 2002. ISBN 1-84277-044-6.
503. PÉREZ DEL RÍO, Teresa. *La violencia de género en el trabajo: acoso sexual y acoso moral por razón de género*. In: CERVILLA, Dolores a Francisca FUENTES. *Mujer, violencia y derecho*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2006. ISBN 978-84-9828-057-9.

504. PETROVÁ, Eva. *Čekání romských žen na odškodnění za nucené sterilizace*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.
505. PUGA, Mariela. *De celdas y tumbas. Introducción a los derechos de las mujeres*. In: ROSETTI, Andrés a Magdalena I. ALVAREZ. *Derechos de las mujeres y de las minorías sexuales: Un análisis desde el método de casos*. Córdoba: Advokatus, 2008. ISBN 978-987-551-136-1.
506. SLÍVOVÁ, Nikola, 2010. *Lidskoprávní aspekty domácího násilí*. In: DÁVID, Radovan, David SEHNÁLEK a Jiří VALDHANS (eds.). *Sborník příspěvků – Dny práva 2010*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5305-2.
507. STOYANOVA, Vladislava. *Due Diligence versus Positive Obligations: Critical Reflections on the Council of Europe Convention on Violence against Women*. In: NIEMI, Johanna, Lourdes PERONI a Vladislava STOYANOVA (eds.). *International Law and Violence Against Women*. New York: Routledge, 2020. ISBN 978-0-367-25766-8.
508. ŠAFARÍK, Radan. *Znásilnění: donucení ke pohlavnímu styku násilím, či absence souhlasu?* In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.
509. ŠIPULOVÁ, Katarína a Monika HANYCH. *Ukradená intimita: sexuální obtěžování v online prostoru*. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Pavla ŠPONDROVÁ a Barbara HAVELKOVÁ (eds.). *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.
510. TUROŇOVÁ, Jana a Tereza VOJTOVÁ. *Domácí násilí v mezinárodněprávním kontextu*. In: DÁVID, Radovan, David SEHNÁLEK a Jiří VALDHANS (eds.). *Sborník příspěvků – Dny práva 2010*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5305-2.
511. VILLANUEVA FLORES, Rocío. *Feminicidio y jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos*. In: MARIÑO, Fernando M. et al. *Feminicidio: El fin de la impunidad*. Valencia: Universidad de Carlos III de Madrid, 2013. ISBN 978-84-9033-538-3.

X. Odborné články a studie

512. ALHUSEN, Jeanne L., Ellen RAY, Phyllis SHARPS a Linda BULLOCK. *Intimate Partner Violence During Pregnancy: Maternal and Neonatal Outcomes*. *Journal of Women's Health* [online]. 2015, 24(1), 100-106 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1540-9996. Dostupné z: doi:10.1089/jwh.2014.4872.

513. ALIMAHOMED-WILSON, Sabrina. Invisible Violence: Gender, Islamophobia, and the Hidden Assault on U.S. Muslim Women. *Women, Gender, and Families of Color* [online]. 2017, 5(1), 73-97 [cit. 03.03.2022]. ISSN 2326-0939. Dostupné z: doi:10.5406/womgenfamcol.5.1.0073.
514. BÁRTA, Jan. Istanbulská úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám – dočká se naší ratifikace? *Právník* [online]. 2019(8), 803-818 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2019/8/6.DIS_B%C3%A1rta_803-818_8_2019.pdf.
515. BARTONĚ, Daniel. Jak (ne)uvažovat o násilí a Istanbulské úmluvě. *Jurisprudence* [online]. 2019(2), 32-44 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/jak-ne-uvazovat-o-nasili-a-istanbulske-umluve.m-371.html>.
516. BAZARKULOVA, Dana a Janice COMPTON. Marriage traditions and investment in education: The case of bride kidnapping. *Journal of Comparative Economics* [online]. 2021, 49(1), 147-163 [cit. 01.03.2022]. ISSN 01475967. Dostupné z: doi:10.1016/j.jce.2020.07.005.
517. BERGER, Elizabeth, Liping YANG a Wa YE. Foot binding in a Ming dynasty cemetery near Xi'an, China. *International Journal of Paleopathology* [online]. 2019, 24 [cit. 01.03.2022]. ISSN 18799817. Dostupné z: doi:10.1016/j.ijpp.2018.09.005.
518. BERNARD, Desirée. The Synergy of „Rights“ Convention: The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), the Convention on the Rights of the Child (CRC), the Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence Against Women (The Convention of Belém do Pará). *Conference on the Rights of Child in Belize* [online]. Belize City, 07.10.1996. [cit. 30.12.2023]. Dostupné z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED408074.pdf>.
519. BHALOTRA, Sonia, Abhishek CHAKRAVARTY a Selim GULESCI. The price of gold: Dowry and death in India. *Journal of Development Economics* [online]. 2020, 143 [cit. 01.03.2022]. ISSN 03043878. Dostupné z: doi:10.1016/j.jdevco.2019.102413.
520. BÍLKOVÁ, Veronika. Zranitelnost v právu lidských práv. *Jurisprudence* [online]. 2019(5), 1-10 [cit. 08.02.2024]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/zranitelnost-v-pravu-lidskych-prav.m-396.html>.

521. BLATT, Deborah. Recognizing Rape as a Method of Torture. *New York University Review of Law & Social Change* [online]. 1992, 19(4), 821-866 [cit. 14.09.2023]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nyuls19&div=34&g_sent=1&asa_token=&collection=journals.
522. BOGECHO, Dina. Putting it to Good Use: The International Covenant on Civil and Political Rights and Women's Right to Reproductive Health. *Southern California Review of Law and Women's Studies* [online]. 2004, 2004(13), 229-269 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: <https://library.law.utoronto.ca/whrrarticle/putting-it-good-use-international-covenant-civil-and-political-rights-and-womens-right>.
523. BOYLE, Kevin. Stock-taking on Human Rights: The World Conference on Human Rights, Vienna 1993. *Political Studies* [online]. 1995, 43 (1), 79-95 [cit. 2023-07-15]. ISSN 0032-3217. Dostupné z: doi:10.1111/j.1467-9248.1995.tb01737.x.
524. BUNCH, Charlotte. *Women's Rights as Human Rights: Toward a Re-Vision of Human Rights*. *Human Rights Quarterly* [online]. 1990, 12(4) [cit. 02.04.2023]. ISSN: 02750392. Dostupné z: doi:10.2307/762496.
525. CAPP, Claudia, Claire THOMSON, Colleen MURRAY a Kimmo ERIKSSON. Understanding the association between parental attitudes and the practice of female genital mutilation among daughters. *PLOS ONE* [online]. 2020, 15(5) [cit. 03.03.2022]. ISSN 1932-6203. Dostupné z: doi:10.1371/journal.pone.0233344.
526. COPELON, Rhonda. Recognizing the Egregious in the Everyday: Domestic Violence as Torture. *Columbia Human Rights Law Review* [online]. 1994, 25(2), 291-368 [cit. 14.09.2023]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/colhr25&div=16&id=&page=&collection=journals>
527. DE VIDO, Sara. The Ratification of the Council of Europe Istanbul Convention by the EU: A Step Forward in the Protection of Women from Violence in the European Legal System. *European Journal of Legal Studies* [online]. 2017, 9(2), 69-102 [cit. 2023-11-19]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/323475461_The_ratification_of_the_Council_of_Europe_Istanbul_Convention_by_the_EU_A_step_forward_in_the_protection_of_women_from_Violence_in_the_European_legal_system.
528. DE VIDO, Sara. The Prohibition of Violence Against Women as Customary International Law? Remarks on the CEDAW General Recommendation No. 35. *Diritti*

- umani e diritto internazionale* [online]. 2018, 12(2), 379-396 [cit. 2023-08-12]. Dostupné z: doi:10.12829/90772.
529. DORJEE, Tenzin, Stella TING-TOOMEY a Selim GULESCI. Honor Killing: Multidimensional and Multilevel Perspectives. *Journal of Development Economics* [online]. 2015, 143, 185-191 [cit. 01.03.2022]. ISSN 03043878. Dostupné z: doi:10.1016/B978-0-08-097086-8.64100-4.
530. EDWARDS, Alice. The 'Feminizing' of Torture under International Human Rights Law. *Leiden Journal of International Law* [online]. 2006, 19(2), 349-391 [cit. 07.07.2023]. ISSN 0922-1565. Dostupné z: doi:10.1017/S0922156506003359.
531. ELLIOTT, Laura. Victims of Violence: The Forced Sterilisation of Women and Girls with Disabilities in Australia. *Laws* [online]. 2017, 6(3) [cit. 03.03.2022]. ISSN 2075-471X. Dostupné z: doi:10.3390/laws6030008.
532. EVENS, Emily, LANHAM, Michele a Karin SANTI et al. Experiences of gender-based violence among female sex workers, men who have sex with men, and transgender women in Latin America and the Caribbean: a qualitative study to inform HIV programming. *BMC International Health and Human Rights* [online]. 2019, 19(1) [cit. 03.03.2022]. ISSN 1472-698X. Dostupné z: doi:10.1186/s12914-019-0187-5.
533. FELLEGI, Zuzana. *Proč ratifikovat Istanbulskou úmluvu aneb Mezinárodní lidskoprávní smlouvy jako český národní zájem*. In: KIZEKOVÁ, Alica a kol. *České zájmy v roce 2019. Analýzy ÚMV*. [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2019. [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: https://czlobby.cz/sites/default/files/news_download/ceske_zajmy_2019_web.pdf.
534. FITZMAURICE, Malgosia. Interpretation of the European Convention on Human Rights: Lessons from the Naït-Liman Case. *Queen Mary Law Research Paper* [online]. 2020(346), 1-20 [cit. 01.02.2024]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3729485.
535. FRA. *Violence against women: an EU-wide survey* [online]. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015 [cit. 06.12.2021]. ISBN 978-92-9239-999-3. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.
536. FRA, RADA EVROPY. *Handbook on European non-discrimination law* [online]. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2018 [cit. 16.07.2023]. ISBN 978-92-9491-910-6. Dostupné z: <https://rm.coe.int/9851-8-handbook-non-discr-law-eng/1680a599ff>.

537. FRENCH, Duncan a Tim STEPHENSILA. *Study Group on Due Diligence in International Law. First Report* [online]. 07.03.2014. [cit. 20.07.2023]. Dostupné z: https://olympereseauinternational.files.wordpress.com/2015/07/due_diligence_-_first_report_2014.pdf
538. GALTUNG, Johan. Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research* [online]. 1969, 6(3), 167-191 [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/422690>.
539. GELMS, Bridget. Social Media Research and the Methodological Problem of Harassment: Foregrounding Researcher Safety. *Computers and Composition* [online]. 2021, 59 [cit. 01.03.2022]. ISSN 87554615. Dostupné z: doi:10.1016/j.compcom.2021.102626.
540. GILMARTIN, Sophie. The Sati, the Bride, and the Widow: Sacrificial Woman in the Nineteenth Century. *Victorian Literature and Culture* [online]. 1997, 25(1), 141-158 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/25058378?seq=1#metadata_info_tab_contents.
541. GLASS, Michael. Forced circumcision of men. *Journal of Medical Ethics* [online]. 2014, 40(8), 567-571 [cit. 10.02.2024]. ISSN 0306-6800. Dostupné z: doi:10.1136/medethics-2013-101626.
542. GOLDSCHIED, Julie. Domestic and sexual violence as sex discrimination: Comparing American and international approaches. *Thomas Jefferson Law Review* [online]. 2006, 28(355), 355-397 [cit. 17.09.2023]. Dostupné z: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1160&context=cl_pubs.
543. GOLDSCHIED, Julie a Debra J. LIEBOWITZ. Due Diligence and Gender Violence: Parsing its Power and its Perils. *Cornell International Law Journal* [online]. 2014, 301(2015), 301-345 [cit. 18.04.2023]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2494867.
544. GOODEY, Jo. Sex Trafficking in Women from Central and East European Countries: Promoting a 'Victim-Centred' and 'Woman-Centred' Approach to Criminal Justice Intervention. *Feminist Review* [online]. 2004, 76(1), 26-45 [cit. 04.02.2024]. ISSN 0141-7789. Dostupné z: doi:10.1057/palgrave.fr.9400141
545. HEISE, Lori L., Jacqueline PITANGUY a Adrienne GERMAIN. *Violence against Women: The Hidden Health Burden* [online]. Washington, D.C.: World Bank, 1994 [cit. 06.12.2021].

- Dostupné z:
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/489381468740165817/pdf/multi0page.pdf>.
546. CHARLESWORTH, Hilary. Feminist Methods in International Law. *American Journal of International Law* [online]. 1999, 93(2), 379-394 [cit. 20.04.2021]. ISSN 0002-9300.
Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/feminist-methods-in-international-law/69B6B0247B729917EF6339233D3DCD5D>.
547. CHINKIN, Christine. Rape and Sexual Abuse of Women in International Law. *European Journal of International Law* [online]. 1994, 5(3), 326-341 [cit. 16.06.2022]. ISSN 1464-3596.
Dostupné z: doi:10.1093/oxfordjournals.ejil.a035874.
548. CHINKIN, Christine. Violence against women: The international legal response. *Gender and development* [online]. 2010, 3(2) [cit. 16.06.2022]. ISSN 1355-2074. Dostupné z: doi:10.1080/741921810.
549. JONES, Adam. Gendercide and genocide. *Journal of Genocide Research* [online]. 2000, 2(2), 185-211 [cit. 10.02.2024]. ISSN 1462-3528. Dostupné z: doi:10.1080/713677599.KAUR, Navpreet a Roger W. BYARD. Bride burning: A unique and ongoing form of gender-based violence. *Journal of Forensic and Legal Medicine* [online]. 2020, 75 [cit. 01.03.2022]. ISSN 1752928X. Dostupné z: doi:10.1016/j.jflm.2020.102035.
551. KIMELBLATT, Meredith. Reducing Harmful Effects of Machismo Culture on Latin American Domestic Violence Laws: Amending the Convention of Belem Do Pará to Resemble the Istanbul Convention. *Washington International Law Review* [online]. 2016, 49(2), 405-440 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/gwilr49&div=16&start_page=405&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults#.
552. KREBS, Christopher, Christine LINDQUIST, Tara WARNER, Bonnie FISHER a Sandra MARTIN. *The Campus Sexual Assault (CSA) Study* [online]. Washington, D. C.: National Institute of Justice, 2007 [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/221153.pdf>.
553. KRUG, Etienne, DAHLBERG, Linda, MERCY, James, ZWI, Anthony a Rafael LOZANO (eds.). *World report on violence and health* [online]. Ženeva: WHO, 2002 [cit. 06.12.2021]. ISBN 9241545615. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf.

554. KUOKKANEN, Rauna. Globalization as Racialized, Sexualized Violence: The Case of Indigenous Women. *International Feminist Journal of Politics* [online]. 2008, 10(2), 216-233 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1461-6742. Dostupné z: doi:10.1080/14616740801957554.
555. MANJOO, Rashida a Daniela NADJ. Bridging the Divide: An Interview with Professor Rashida Manjoo, UN Special Rapporteur on Violence Against Women. *Global Responses to Domestic Violence* [online]. 2017, 21-39 [cit. 10.08.2023]. ISBN 978-3-319-56719-8. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-56721-1_2.
556. MARKOVIC, Milan. Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC. *Michigan State Journal of International Law* [online]. 2007, 16(2), 439-458 [cit. 02.03.2022]. ISSN 2328-2991. Dostupné z: https://scholarship.law.tamu.edu/facscholar/163/?utm_source=scholarship.law.tamu.edu%2Ffacscholar%2F163&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages.
557. MCDONALD, Neil. The Role of Due Diligence in International Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2019, 68(04), 1041-1054 [cit. 03.04.2023]. ISSN 0020-5893. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0020589319000344>.
558. MCQUIGG, Ronagh J. A. Is it time for a UN treaty on violence against women? *The International Journal of Human Rights* [online]. 2017, 22(3), 305-324 [cit. 10.08.2023]. ISSN 1364-2987. Dostupné z: doi:10.1080/13642987.2017.1359552.
559. MEJÍA GUERRERO, Luz Patricia. *La Comisión Interamericana de Mujeres y la Convención de Belém do Pará. Impacto en el Sistema Interamericano de Derechos Humanos. Revista Instituto Interamericano de Derecho Humanos*. San José: Instituto Interamericano de Derecho Humanos, 2012, 56, 189-213.
560. MENGHISTU, F. Mekureyaw. The Satisfaction of Survival Requirements. *The Right to Life in International Law* [online]. 1985, 63-83 [cit. 09.17.2023]. ISBN 9789024730742. Dostupné z: doi:10.1163/9789004482296_008.
561. MIHAJLOVIC TRBOVC, Jovana a Ana HOFMAN. *Toolkit for Integrating Gender-sensitive Approach Into Research and Teaching*. Turín: University of Trento, 2015. ISBN 9788884436450.
562. MKHIZE, Sazelo Michael, Khanyisile Berlinda MAJOLA a Sogo Angel OLOFINBIYI. Toward a Pervasive Understanding of Rape Culture: The Extent of its Existence on the University Campuses. *The Oriental Anthropologist: A Bi-annual International Journal of the*

- Science of Man* [online]. 2020, 20(2), 387-394 [cit. 2022-03-03]. ISSN 0972-558X. Dostupné z: doi:10.1177/0972558X20952987.
563. MOHAMED, Yasmin, Kelly DURRANT, Chelsea HUGGETT et al. A qualitative exploration of menstruation-related restrictive practices in Fiji, Solomon Islands and Papua New Guinea. *PLOS ONE* [online]. 2018, 13(12) [cit. 17.08.2023]. ISSN 1932-6203. Dostupné z: doi:10.1371/journal.pone.0208224.
564. NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie. *Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2024 [cit. 01.02.2024]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Výzkum_komparativní.
565. PALACIOS VALENCIA, Yennesit. Género en el Derecho Constitucional Transnacional: Casos ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos: En conmemoración de los 100 años del Día Internacional de los Derechos Humanos de las Mujeres. *Revista Facultad de Derecho y Ciencias Políticas de la Universidad Pontificia Bolivariana*. 2011, 41(114), 131-166.
566. PÉREZ CONTRERAS, María de Monserrat. Comentarios a la Convención Interamericana para Prevenir, Sancionar y Erradicar la Violencia contra la Mujer: Convención Belém do Pará. *Revista de la Facultad de Derecho de México. Boletín Mexicano de Derecho Comparado* [online]. 1999, 95, 667-679 [cit. 23.03.2021]. ISSN 2448-8933. Dostupné z: <https://revistas.juridicas.unam.mx/index.php/derecho-comparado/article/view/3601/4347>.
567. PÉREZ-FUENTES, María del Carmen, GÁZQUEZ, José J., MOLERO, OROPESA, María del Mar Nieves F. a África MARTOS. Violence and Job Satisfaction of Nurses: Importance of a Support Network in Healthcare. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context* [online]. 2020, 13(1), 21-28 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1889-1861. Dostupné z: doi:10.5093/ejpalc2021a3.
568. PERONI, Lourdes. Violence Against Migrant Women: The Istanbul Convention Through a Postcolonial Feminist Lens. *Feminist Legal Studies* [online]. 2016, 24(1), 49-67 [cit. 03.03.2022]. ISSN 0966-3622. Dostupné z: doi:10.1007/s10691-016-9316-x.
569. PERRY, Brian, OLUOCH, Lennah a Kawango AGOT et al. Widow cleansing and inheritance among the Luo in Kenya: the need for additional women-centred HIV prevention options. *Journal of the International AIDS Society* [online]. 2014, 17(1) [cit. 03.03.2022]. ISSN 17582652. Dostupné z: doi:10.7448/IAS.17.1.19010.
570. PROFEM. *Proč oběti sexuálního násilí nevyhledávají odbornou pomoc?: Výzkumná zpráva reprezentativního kvantitativního výzkumu* [online]. Praha: proFem - centrum pro oběti

- domáciho a sexuálniho násilí, o. p. s., 2022 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: https://www.profem.cz/shared/clanky/1055/Proc%20obeti%20SN%20nevyhledavaji%20odbornou%20pomoc_proFem_vyzkumna%20zprava_2022.pdf.
571. RICKERT, I. Vaugh a Michael C. WIEMANN. Date Rape Among Adolescents and Young Adults. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology* [online]. 1998, 11(4), 167-175 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9806126/>.
572. RITTENHOUSE, Rebecca. *The Due Diligence Obligation to Prevent Violence Against Women: Legal Report* [online]. New York: Human Rights Foundation, 2011 [cit. 13.04.2023]. Dostupné z: <https://studylib.net/doc/8935167/the-due-diligence-obligation-to-prevent-violence-against->.
573. ROBERT M., O'Brien. Sex Ratios and Rape Rates: A Power-Control Theory. *Criminology* [online]. 1991, 29(1), 99-114 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/crim29&id=112&men_tab=srchresults.
574. ROBERTS CHAPMAN, Jane. Violence against Women as a Violation of Human Rights. *Social Justice* [online]. 1990, 17(40), 54-70 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/29766541>.
575. RODRÍGUEZ, Marcela V. Sobre la Convención Interamericana para prevenir, sancionar, y erradicar la violencia contra la mujer. *Revista Jurídica de la Universidad de Palermo* [online]. 1996, 1(1), 107-114 [cit. 22.03.2021]. ISSN 0328-5642. Dostupné z: https://www.palermo.edu/derecho/publicaciones/pdfs/revista_juridica/n1N1-Abril1996/011Juridica07.pdf.
576. ROLLÈ, Luca, Giulia GIARDINA, Angela M. CALDARERA, Eva GERINO a Piera BRUSTIA. When Intimate Partner Violence Meets Same Sex Couples: A Review of Same Sex Intimate Partner Violence. *Frontiers in Psychology* [online]. 2018, 9 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1664-1078. Dostupné z: doi:10.3389/fpsyg.2018.01506.
577. ROSE, Susan D. Challenging Global Gender Violence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. 2013, 82, 61-65 [cit. 01.03.2022-03-01]. ISSN 18770428. Dostupné z: doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.225.
578. RUDOLF, Beate a Andrea ERIKSSON. Women's rights under international human rights treaties: Issues of rape, domestic slavery, abortion, and domestic violence.

- International Journal of Constitutional Law* [online]. 2007, 5(3), 507-525 [cit. 05.08.2023]. ISSN 1474-2640. Dostupné z: doi:10.1093/icon/mom022.
579. SEATZU, Francesco. The Experience of the European Court of Human Rights with the European Convention on Human Rights and Biomedicine. *Utrecht Journal of International and European Law* [online]. 2015, 31(81), 5-16 [cit. 01.01.2024]. ISSN 2053-5341. Dostupné z: doi:10.5334/ujiel.da.
580. SCHIEWE, Moriah. Tonic Immobility: The Fear-Freeze Response as a Forgotten Factor in Sexual Assault Laws, *De Paul University Journal of Women, Gender and the Law* [online]. 2019, 8(1), 1-28 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://via.library.depaul.edu/jwgl/vol8/iss1/2>.
581. SCHNEIDER, Paige a David CARROLL. Conceptualizing more inclusive elections: violence against women in elections and gendered electoral violence. *Policy Studies* [online]. 2020, 41(2-3), 172-189 [cit. 03.03.2022]. ISSN 0144-2872. Dostupné z: doi:10.1080/01442872.2019.1694651.
582. SHINTON, Symone. Pedophiles Don't Retire: Why the Statute of Limitations on Sex Crimes Against Children Must Be Abolished. *IIT Chicago-Kent College of Law* [online]. 2017, 92(1), 317-351 [cit. 24.11.2023]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/217433086.pdf>.
583. SLEZAK, Izabela. Violence Towards Sex Workers. Analysis Based on Research into the Field of Indoor Sex Work in Poland. *Polish Sociological Review* [online]. 2017, 198(2), 237-254 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1231-1413. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/26383059?seq=1#metadata_info_tab_contents.
584. SMEKAL, Hubert a Katarína ŠIPULOVÁ. Empirický právní výzkum. *Jurisprudence* [online]. 2016(6), 31-38 [cit. 06.10.2023]. ISSN 1802-3843. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/empiricky-pravni-vyzkum.m-213.html>.
585. SMETÁČKOVÁ, Irena a Petr PAVLÍK. Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky. *Sociologický časopis* [online]. 2011, 47(2), 361-386 [cit. 25.11.2023]. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2011/02/06.pdf>.
586. SOKOLOFF, Natalie J. a Ida DUPONT. Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender. *Violence Against Women* [online]. 2005, 11(1), 38-64 [cit. 03.03.2022]. ISSN 1077-8012. Dostupné z: doi:10.1177/1077801204271476.

587. SVEAASS, Nora a Felice GAER. The Committee Against Torture tackles violence against women: A conceptual and political journey. *Torture Journal* [online]. 2022, 32(1-2), 177-192 [cit. 07.07.2023]. ISSN 1997-3322. Dostupné z: doi:10.7146/torture.v32i1-2.132081.
588. ŠIMONOVIĆ, Dubravka. Global and Regional Standards on Violence Against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions. *Human Rights Quarterly* [online]. The Johns Hopkins University Press, 2014, 36(3), 590-606 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24518259>.
589. ŠTURMA, Pavel. „Náležitá péče“ v mezinárodním právu: obecný pojem s variabilním obsahem. *Právník* [online]. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2021, 2021(6), 401-415 [cit. 05.03.2023]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2021/6/1_Sturma_401-415_6_2021.pdf.
590. TAVARES, Paula a Quentin WODON. *Ending violence against women and girls: Global and regional trends in women's legal protection against domestic violence and sexual harassment* [online]. World Bank, 2018 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/679221517425064052-0050022018/original/EndingViolenceAgainstWomenandGirlsGBVLawsFeb2018.pdf>.
591. ULFSTEIN, Geir. Interpretation of the ECHR in light of the Vienna Convention on the Law of Treaties. *The International Journal of Human Rights* [online]. 2020, 24(7), 917-934 [cit. 29.02.2024]. ISSN 1364-2987. Dostupné z: doi:10.1080/13642987.2019.1598055.
592. UN DESA. *The World's Women 2015: Trends and Statistics* [online]. New York: OSN, 2016 [cit. 28.02.2022]. ISBN 978-92-1-057371-9. Dostupné z: https://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/worldswomen2015_report.pdf.
593. UNICEF. *From invisible to indivisible: Promoting and protecting the right of the girl child to be free from violence* [online]. New York: UNICEF, 2008 [cit. 28.02.2022]. ISBN 978-92-95057-74-6. Dostupné z: https://unicef.at/fileadmin/media/Infos_und_Medien/Info-Material/Maedchen_und_Frauen/From_Invisible_To_Indivisible_-_Rights_of_Girl_Child.pdf.
594. VIJEYARASA, Ramona. CEDAW's General Recommendation No. 35: A quarter of a century of evolutionary approaches to violence against women. *Journal of Human Rights* [online]. 2020, 19(2), 153-167 [cit. 2022-03-07]. ISSN 1475-4835. Dostupné z: doi:10.1080/14754835.2019.1686347.

595. WALKER, Kate a Emma SLEATH. A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2017, 36, 9-24 [cit. 2022-03-01]. ISSN 13591789. Dostupné z: doi:10.1016/j.avb.2017.06.010.
596. WATHEN, Nadine a Harriet MACMILLAN. Children's exposure to intimate partner violence: Impacts and interventions. *Paediatr Child Health* [online]. 2013, 18(8), 419-422 [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3887080/>.
597. WITTENIUS, Marie. The transnational anti-gender movement in Europe. *Gunda Werner Institute*. [online]. 03.02.2022 [cit. 04.01.2024]. Dostupné z: <https://www.gwi-boell.de/en/2022/02/03/the-transnational-anti-gender-movement-europe>.
598. WHO. *European Report on Preventing Child Maltreatment* [online]. Kodaň: WHO, 2013 [cit. 06.08.2023]. ISBN 978-92-890-0028-4. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326375/9789289000284-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
599. YODANIS, L. Carrie. Gender Inequality, Violence Against Women, and Fear: A Cross-National Test of the Feminist Theory of Violence Against Women. *Journal of Interpersonal Violence* [online]. 2004, 19(6), 655-675 [cit. 01.01.2024]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15140317/>.

XI. Kvalifikační práce

600. DIANIŠKOVÁ, Eva. *Mezinárodněprávní aspekty násilí na ženách*. Praha, 2009. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.
601. HUTIROVÁ, Helena. *Proces aplikace práva s akcentem na právní argumentaci a interpretaci*. Praha, 2015. Rigorózní práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.
602. ELIÁŠOVÁ, Alexandra. *Násilí na ženách – rozdíly v univerzálním a regionálním přístupu*. Praha, 2021. Diplomová práce. Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze.
603. GRIFFITHS, Helen R. *A feminist theory of state responsibility for violence against women* [online]. Cardiff, 2019. Disertační práce. Cardiff University. [cit. 05.09.2023]. Dostupné z: <https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/129801/13/Griffiths%20amended.pdf>.
604. KRAJČÍKOVÁ, Sabina. *Prevence domácího násilí v evropském a mezinárodním právu*. Praha, 2019. Disertační práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

605. SEDLÁČKOVÁ, Petra. *Ochrana práv původních obyvatel v meziamerickém regionálním systému ochrany lidských práv*. Praha, 2019. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.
606. MEZENSÝ, Martin. *Vynutitelnost a dodržování rozhodnutí Meziamerického soudu pro lidská práva*. Praha, 2019. Rigorózní práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.
607. ŠIMKOVSKÁ, Nella. *Vliv mýtu „práveho“ znásilnění na rozhodovací praxi vztahových znásilnění*. Praha, 2023. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.
608. VLASÁK, Jan. *Vybrané instituty Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí ve světle mezinárodní praxe*. Praha, 2022. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

XII. Internetové zdroje

609. AEBERHARD-HODGES, Jane, Najla AYOUBI a Francisco J. RIVERA JUARISTI. Safer now. *Every woman treaty* [online]. 2023 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://everywoman.org/wp-content/uploads/2023/03/Safer-Now-v2023.pdf>.
610. ALMÉRAS, Diane a Sonia MONTAÑO. *No more! The right of women to live a life free of violence in Latin America and the Caribbean* [online]. Inter-Agency Working Group on Violence Against Women in all its Manifestations, 2007 [cit. 31.03.2021]. Dostupné z: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/2863/S2007616_en.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
611. AMNESTY INTERNATIONAL. *Time to take a stand: Amnesty International opposes amendments that will weaken the Council of Europe treaty on violence against women* [online] 2011 [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/ior61/004/2011/en/>.
612. ÇALI, Başak a HELFER, Laurence. The Gender of Treaty Withdrawal: Lessons from the Istanbul Convention. *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. 2022 [cit. 14.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-gender-of-treaty-withdrawal-lessons-from-the-istanbul-convention/>.
613. ČESKÝ ROZHLAS. Česko neratifikuje Istanbulskou úmluvu. Blažek žádá odklad projednání o rok kvůli politické debatě. *iRozhlas* [online]. 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/istanbulska-umluva-blazek-ministerstvo-spravedlnosti_2201311311_pj.

614. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Na zločin se musíme dívat očima oběti. *Zpravodaj Gender Studies* [online]. Praha: Gender Studies, 2022 [cit. 2024-01-04]. Dostupné z: <https://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/na-zlocin-se-musime-divat-ocima-obeti>
615. DESIERTO, Diana. The ESCR Revolution Continues: International Labour Organisation Convention No. 190 on the Elimination of Violence and Harassment in the World of Work. *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. 2019 [cit. 16.09.2023]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-new-ilo-convention-no-190-on-the-elimination-of-violence-and-harassment-in-the-world-of-work/>.
616. DOLEJŠÍ, Václav. Výhrůžek političkám prudce přibylo a stupňují se. Řeší to policie. *Seznam Zprávy* [online]. 2021 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vyhruzek-politickam-prudce-pribylo-a-stupnuji-se-resi-to-policie-154678>.
617. DUBAZ-DOBIAS, Paula. How can a global treaty to end violence against women succeed? *The New Humanitarian* [online]. 2022 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.thenewhumanitarian.org/interview/2022/1/6/how-can-global-treaty-violence-against-women-succeed>.
618. EIGE. *Cyber violence against women and girls* [online]. 23.06.2017 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: [https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/cyber violence against women and girls.pdf](https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/cyber%20violence%20against%20women%20and%20girls.pdf).
619. EIGE. *Forms of gender-based violence* [online]. 2020 [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/forms-of-violence>.
620. EIGE. *What is gender-based violence?* [online]. 2024 [cit. 10.02.2024]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>.
621. EVERY WOMAN TREATY. *First Draft of the Convention on Eliminating Violence Against Women and Girls* [online]. 2021 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://everywoman.org/wp-content/uploads/2022/01/First-Draft-Treaty-December-2021.pdf>.
622. EVERY WOMAN TREATY. *Every woman treaty* [online]. 2023 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://everywoman.org/>.
623. EVROPSKÝ PARLAMENT. *Briefing: Combating violence against women and domestic violence* [online]. 2023. [cit. 20.11.2023]. Dostupné z:

- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739392/EPRS_BRI\(2023\)739392_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739392/EPRS_BRI(2023)739392_EN.pdf).
624. EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: Adding gender-based violence to the list of crimes in Art. 83(1) TFEU* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-push-for-european-democracy/file-extending-the-list-of-eu-crimes-to-gender-based-violence>.
625. EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: EU Accession to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women* [online]. 2023. [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/eu-accession-to-the-istanbul-convention/report?sid=7401>.
626. EVROPSKÝ PARLAMENT. *Legislative train: Legislative proposal on combating violence against women and domestic violence* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-push-for-european-democracy/file-legislative-proposal-on-gender-based-violence>.
627. FOCUS. *Domácí násilí je problém a věnuje se mu málo pozornosti, myslí si drtivá většina obyvatel Česka* [online]. 2020 [cit. 04.01.2023]. Dostupné z: <https://www.focus-agency.cz/aktuality/domaci-nasili-je-problem-a-venuje-se-mu-malo-pozornosti-mysli-si-drtiva-vetsina-obyvatel-ceska>.
628. GUNNEY, Gizem. The Group of Experts under the Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence and the ECtHR: Complementary or Contradictory Tools? *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. 2020 [cit. 13.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-group-of-experts-under-the-istanbul-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-and-the-ecthr-complementary-or-contradictory-tools/>.
629. HORÁK, Jan. Úmluva proti násilí na ženách nejde proti české ústavě, řekli klíčoví poradci Fialy. *Aktuálně.cz* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/istanbulska-umluva/r~0130405ece2211ed8c6f0cc47ab5f122/>.
630. In IUSTITIA. *Je potřeba rozšířit trestněprávní ochranu před předsudečnými útoky* [online]. 2023 [cit. 25.11.2023]. Dostupné z: <https://www.chybavzakone.cz/files/infografika.pdf>.

631. IRISH JOINT CONSORTIUM ON GENDER-BASED VIOLENCE. *Keeping Gender on the Agenda: Gender-based violence, Poverty and Development* [online]. 2019 [cit. 11.02.2024].
Dostupné z: <https://www.gbv.ie/wp-content/uploads/2019/08/LB-4-Keeping-Gender-on-the-Agenda-GBV-Poverty-and-Development.pdf>.
632. iROZHLAS. *Aktivisté prosazují změnu definice znásilnění. Petici již podepsalo 16 tisíc lidí* [online]. 22.02.2023 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/definice-znasilneni-zakon-chce-souhlas-amnesty-international-konsent_2302221230_dno.
633. JAHAN, Selim. *Violence against women, a cause and consequence of inequality* [online]. New York: United Nations Development Programme, 2018 [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: <https://www.undp.org/blog/violence-against-women-cause-and-consequence-inequality>.
634. KOBLASOVÁ, Jana. Protiprávní sterilizace jako smutná část historie poskytování zdravotnických služeb v Česku. *Centrum pro lidská práva a demokracii* [online]. 2021 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/protipravni-sterilizace-jako-smutna-cast-historie-poskytovani-zdravotnickych-sluzeb-v-cesku>.
635. LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *Aktuální data a statistiky žádostí o odškodnění nedobrovolných sterilizací* [online]. 2023 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/nedobrovolne-sterilizace-aktualni-data/>.
636. LSE CENTER FOR WOMEN, PEACE AND SECURITY. *Universal Periodic Review. LSE Center for women, peace and security* [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/vaw/int/charter-bodies/universal-periodic-review/>.
637. MACASKILL, Ewen a Michael HOWARD. US soldier sentenced to 100 years for Iraq rape and murder. *The Guardian* [online]. Londýn: The Guardian, 2007 [cit. 02.03.2022].
Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2007/feb/23/usa.iraq>.
638. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů* [online]. 2023 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>.
639. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Seznamy znalců, tlumočnicků a překladatelů* [online]. 2023 [cit. 24.11.2023]. Dostupné z: <https://seznat.justice.cz/>.
640. MOP. *Ratifications of C190 - Violence and Harassment Convention, 2019 (No. 190)* [online]. 2023 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:3999810.

641. NĚMCOVÁ, Janetta. V Česku je desetina potřebného počtu dětských klinických psychologů. Ministerstvo chce zkrátit studium. *iRozhlas* [online]. 2019. [cit. 24.11.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/zdravi/detsti-klinicti-psychologove-ministerstvo-zdravotnictvi_1903071002_pj.
642. NEWS EUROPEAN PARLIAMENT. *First ever EU rules on combating violence against women: deal reached* [online]. 2024 [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240205IPR17412/first-ever-eu-rules-on-combating-violence-against-women-deal-reached>.
643. OAS. *Brief History of the Commission* [online]. 2021 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.oas.org/en/cim/history.asp>.
644. OAS. *About CIM: Meetings: CIM Assembly of Delegates* [online]. 2021 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.oas.org/en/cim/assembly.asp>.
645. OBSE. *Combating gender-based violence* [online]. 2023 [cit. 16.07.2023]. Dostupné z: <https://www.osce.org/secretariat/107452>.
646. OAS. *General Information of the Treaty A-61: Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women* [online]. 2023 [cit. 14.11.2023]. Dostupné z: <https://www.oas.org/juridico/english/sigs/a-61.html>.
647. OHCHR. *OHCHR Jurisprudence* [online]. 2023 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://juris.ohchr.org/>.
648. OHCHR. *Universal Human Rights Index* [online]. 2023 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://uhri.ohchr.org/en/search-human-rights-recommendations>.
649. OSN. Status of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. *United Nations Treaty Collection* [online]. 2022 [cit. 03.03.2022]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=en.
650. OSN. *Turkey: Withdrawal from Istanbul Convention is a pushback against women's rights, say human rights experts* [online]. 2023 [cit. 14.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/03/turkey-withdrawal-istanbul-convention-pushback-against-womens-rights-say>.
651. OSN. *Human Rights-Based Approach* [online]. 2024 [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/human-rights-based-approach>.

652. POLICIE ČR. *Policejní statistiky kriminality 2023* [online]. 2023 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2023.aspx>.
653. POSPÍCHAL, Tobiáš. „Máme na to vlastní zákony.“ Mapovali jsme, jak dopadne Istanbulská úmluva ve Sněmovně. *Deník N* [online]. 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1180057/mame-na-to-vlastni-zakony-mapovali-j sme-jak-dopadne-istanbulska-umluva-ve-snemovne/>.
654. PREJDOVÁ, Martina. Kontroverzní Istanbulská úmluva: Co na ni říkají politické strany a zájmové skupiny v ČR? *Centrum pro lidská práva a demokracii* [online]. 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kontroverzni-istanbulska-umluva-co-na-ni-rikaji-politicke-strany-zajmove-skupiny-v-cr>.
655. PROFEM. *Zkušenost obyvatel ČR se sexuální násilím a sexuálním obtěžováním: výzkumná zpráva* [online]. 2021 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: https://www.profem.cz/shared/clanky/984/V%C3%9DZKUMN%C3%81%20ZPR%C3%81VA_sexualni%20nasili_2021%20-%20Copy%201.pdf.
656. PROFEM. *Jak má vypadat nová definice znásilnění?* [online]. 08.09.2023 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: <https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/jak-ma-vypadat-nova-definice-znasilneni>.
657. RADA EVROPY. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210* [online]. 2021 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>.
658. RADA EVROPY. *GREVIO Members* [online]. 2023 [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/members2>.
659. RADA EVROPY. *Exchange of views with the Gender Equality Commission (GEC): Speech by Síofra O'Leary* [online]. 16.11.2023 [cit. 03.01.2024]. Dostupné z: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/speech-20231116-oleary-exchange-views-gender-equality-commission-eng>.
660. RIVERA JUARISTI, Francisco. The Latin American experience suggests it is time for a new international treaty on violence against women. *University of Minnesota* [online]. 2018 [cit. 20.01.2024]. Dostupné z: <https://genderpolicyreport.umn.edu/the-latin-american-experience-suggests-it-is-time-for-a-new-international-treaty-on-violence-against-women/>.

661. ROSA. *Tiché svědkyně 2022: počet vražd žen i jejich brutalita roste* [online]. 2022 [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: <https://www.rosacentrum.cz/tiche-svedkyně-2022-pocet-vrazd-zen-i-jejich-brutalita-roste/>.
662. SUMMA. *Database of judgments* [online]. 2023 [cit. 07.01.2024]. Dostupné z: <https://summa.cejil.org>.
663. TREMBLAY, Richard E. *Encyclopedia on Early Childhood Development: Social violence* [online]. Dublin: Université de Montréal, University of Dublin, 2011 [cit. 13.12.2021]. Dostupné z: <https://www.child-encyclopedia.com/pdf/complet/social-violence>.
664. UK IMPROVEMENT SERVICES. *Briefing note: Why adopt a gendered analysis of violence and abuse* [online]. 2018 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: https://www.improvementservice.org.uk/_data/assets/pdf_file/0019/8335/em-briefing-gendered-analysis-vawg.pdf.
665. UN DIVISION FOR THE ADVANCEMENT OF WOMEN. *Indicators to measure violence against women* [online]. 08.-10.10.2007 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/IndicatorsVAW/IndicatorsVAW_EGM_report.pdf.
666. UN NEWS. *UN agency deplores infanticide of girls in India; praises government for study* [online]. 2003 [cit. 10.01.2022]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2003/10/83772-un-agency-deplores-infanticide-girls-india-praises-government-study>.
667. UN WOMEN. *Violence against Women & Millennium Development Goals* [online]. 2006 [cit. 11.02.2024]. Dostupné z: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/EVAWkit_02_VAWandMDGs_en.pdf.
668. UN WOMEN. *Needed: specific international legally binding instrument on violence against women* [online]. 2012 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2012/11/needed-specific-international-legally-binding-instrument-on-violence-against-women>.
669. UN WOMEN. *Reservations to CEDAW* [online]. 2020 [cit. 03.02.2024]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm>.
670. UN WOMEN. *Facts and figures: Ending violence against women* [online]. 2022 [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes>.

671. UN WOMEN. *Five essential facts to know about femicide* [online]. 2022 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2022/11/five-essential-facts-to-know-about-femicide>.
672. UN WOMEN. *UN Conferences on Women* [online]. 2022 [cit. 15.07.2023]. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>.
673. UNFPA. *What is gender-based violence?* [online]. 2021 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.friendsofunfpa.org/what-is-gender-based-violence-gbv/>.
674. UNODC. *Human rights approaches to violence against women* [online]. 2023 [cit. 20.08.2023]. Dostupné z: <https://www.unodc.org/e4j/zh/crime-prevention-criminal-justice/module-10/key-issues/2--human-rights-approaches-to-violence-against-women.html>.
675. UNODC. *Ending violence against women* [online]. 2024 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: <https://www.unodc.org/e4j/en/crime-prevention-criminal-justice/module-10/key-issues/1--ending-violence-against-women.html>.
676. UPR INFO. *International Day for the Elimination of VAW* [online]. 2023 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://upr-info.org/en/news/international-day-elimination-vaw>.
677. UPR INFO. *Database* [online]. 2024 [cit. 04.02.2024]. Dostupné z: <https://upr-info-database.uwazi.io>.
678. ÚŘAD VLÁDY. *Česká republika podepsala Istanbulskou úmluvu proti násilí na ženách* [online]. 2016. [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/ceska-republika-podepsala-istanbulskou-umluvu-proti-nasili-na-zenach--143594/>.
679. ÚŘAD VLÁDY. *Záznam ze zasedání Rady vlády pro rovnost žen a mužů ze dne 22. října 2018* [online]. 23.10.2018. [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-podporila-urychlenou-ratifikaci-istanbulske-umluvy-169267/>.
680. VÁLOVÁ, Irena. NS i NSZ jsou proti zavedení nuceného sňatku jako privilegovaného trestného činu. *Česká justice* [online]. 2017 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2017/10/ns-i-nsz-jsou-proti-zavedeni-nuceneho-snatku-jako-privilegovaneho-trestneho-cinu/>.
681. VÁLOVÁ, Irena. Vláda v pondělí projedná ratifikaci Istanbulské úmluvy, nouzový stav vedl k násilí a sociální izolaci. *Česká justice* [online]. 25.07.2020 [cit. 19.11.2023]. Dostupné

- z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/07/vlada-pondeli-projedna-ratifikaci-istanbulske-umluvuy-nouzovy-stav-vedl-k-nasili-socialni-izolaci/>.
682. VARVAŘOVSKÁ, Viktorie. Zbabělý populismus: vláda opět odložila Istanbulskou úmluvu. *Deník Referendum* [online]. 2020 [cit. 19.11.2023]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31502-zbably-populismus-vlada-opet-odlozila-istanbulskou-umluvu>.
683. WAVE. *Acceptance with Reservations: WAVE Network's Stance on the EU Directive Addressing Violence Against Women and Domestic Violence* [online]. 2024 [cit. 08.03.2024]. Dostupné z: <https://wave-network.org/vaw-directive-032024/>.
684. WHO, OHCHR. *The Right to health: Fact Sheet No. 31* [online]. Ženeva: WHO, 2008 [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet31.pdf>.
685. WHO. *Joint United Nations Statement on ending discrimination in health care settings* [online]. New York: OSN, 2017 [cit. 27.06.2022]. Dostupné z: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ending-discrimination-healthcare-settings_en.pdf.
686. WHO. *Sexual and Reproductive Health and Research* [online]. 2020 [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research/key-areas-of-work/sexual-health/defining-sexual-health>.
687. WHO. *Violence against Women* [online]. 2021 [cit. 06.08.2023]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.
688. WORLD BANK. *Violence against women and girls – what the data tell us* [online]. 2022 [cit. 10.02.2024]. Dostupné z: <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/>.

XIII. Další zdroje

689. Arbitrážní nález ze dne 14.09.1872 ve věci *Spojené státy proti Spojenému království (Alabama claims)*.
690. Mezinárodní konference „*Je čas na změnu?*“ zaměřená na srovnání českého a rakouského přístupu k řešení problematiky domácího násilí konaná dne 20.09.2022 v Brně organizovaná Policií ČR a organizací SPONDEA, z. ú.

691. Osobní konzultace s Marceline Naudi, profesorkou University of Malta a dřívější předsedkyní GREVIO, dne 14.02.2023 na University of Malta (Msida, Malta).
692. Online konzultace s Mgr. Tomášem Opatem, asistentem poslankyně Evropského parlamentu Radky Maxové, ze dne 01.11.2023.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Tabulka relevantních instrumentů
- Příloha č. 2: Časová osa vzniku relevantních instrumentů
- Příloha č. 3: Tabulka relevantních mechanismů
- Příloha č. 4: Překlad Úmluvy Belém do Pará do českého jazyka

PŘÍLOHA Č. 1: TABULKA RELEVANTNÍCH INSTRUMENTŮ

			Závazné instrumenty			Nezávazné instrumenty				
			Nepřímé	Polopřímé	Přímé, specifické	Nepřímé	Polopřímé	Přímé, specifické		
Univerzální úroveň			ICCPR	CEDAW	x	VDLP	Deklarace o odstranění diskriminace žen	DEVAW		
			ICESCR	Úmluva ILO o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě				obecná doporučení k CEDAW		
			Úmluva OSN proti mučení	Návrh Úmluvy OSN o boji proti využívání informačních a komunikačních technologií pro kriminální účely				Pekingská deklarace a Akční platforma		
			Úmluva OSN o právech dítěte							
			Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením							
Regionální úroveň			Evropa	Rada Evropy	EÚLP	Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání	Istanbulská úmluva		soft law Rady Evropy	
					Evropská sociální charta					
					Evropská úmluva o zabránění mučení					
				EU	Listina základních práv EU	relevantní směrnice EU	návrh směrnice EU o potírání násilí na ženách			soft law EU
			Amerika	AÚLP		Úmluva Belém do Pará	Americká deklarace práv člověka a občana			
				Meziamerická úmluva o zabránění mučení						

PŘÍLOHA Č. 2: ČASOVÁ OSA VZNIKU RELEVANTNÍCH INSTRUMENTŮ

Rok	Univerzální všeobecná úroveň	Meziamerický prostor	Evropský prostor
1946	vznik Komise OSN pro Postavení žen		
1947			
1948	VDLP		
1949		Americká deklarace práv člověka a občana	
1950			EÚLP
1951-1960			
1961			Evropská sociální charta
1962 - 1965			
1966	ICCPR, ICESCR		
1967	Deklarace o odstranění všech forem diskriminace		
1968			
1969		AÚLP	
1970-1974			
1975	Světová konference o právech žen v Mexiku		
1976-1978			
1979	CEDAW		
1980	Světová konference o právech žen v Dánsku		
1981-1984			
1985	Světová konference o právech žen v Keni	Meziamerická úmluva o zabránění mučení a jeho trestání	
1986			
1987	Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení		Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícími zacházení nebo trestání
1988			
1989	Úmluva OSN o právech dítěte Obecně doporučení č. 12 k CEDAW o násilí na ženách Obecně doporučení č. 19 k CEDAW o násilí na ženách		

Rok	Univerzální všeobecná úroveň	Meziamerický prostor	Evropský prostor
1989	<ul style="list-style-type: none"> Úmluva OSN o právech dítěte Obecně doporučení č. 12 k CEDAW o násilí na ženách Obecně doporučení č. 19 k CEDAW o násilí na ženách 		
1990-1992			
1993	<ul style="list-style-type: none"> DEWAW Vídeňská konference o lidských právech 		
1994	<ul style="list-style-type: none"> Vznik mandátu Zvláštní zpravodajky OSN pro téma násilí na ženách 	Úmluva Belém do Pará	
1995	<ul style="list-style-type: none"> Pekingská deklarace a Akční platforma 		
1996-2004			
2005			Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi
2006	<ul style="list-style-type: none"> Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením 		
2007			Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání
2008			
2009		Případ MSLP González a ostatní proti Mexiku (<i>Campo Algodonero</i>)	Případ ESLP Opuz proti Turecku
2010			
2011			Istanbulská úmluva
2012			Směrnice EU o minimálních standardech práv obětí
2013-2016			
2017	<ul style="list-style-type: none"> Obecně doporučení č. 35 k CEDAW o násilí na ženách 		
2018			
2019	<ul style="list-style-type: none"> Úmluva ILO o odstranění násilí a obtěžování v pracovním životě 		
2020			
2021			
2022	<ul style="list-style-type: none"> zahájení vyjednávání o Úmluvě OSN o boji proti využívání informačních a komunikačních technologií pro kriminální účely 		Návrh směrnice EU o potírání násilí na ženách
2023			EU ratifikovala Istanbulskou úmluvu

PŘÍLOHA Č. 3: TABULKA RELEVANTNÍCH MECHANISMŮ

Univerzální úroveň			Evropská úroveň				Americká úroveň	
Treaty-based		Charter-based	Rada Evropy		EU			
Výbory k jednotlivým úmluvám OSN	individuální stížnosti	UPR	ESLP	mezistátní stížnosti	SDEU	řízení o porušení povinnosti	MAKLP	individuální stížnosti (dle AÚLP nebo čl. 7 Belém do Pará)
	mezistátní stížnosti	Zvláštní zpravodajka OSN pro násilí na ženách		individuální stížnosti		řízení o předběžné otázce		mezistátní komunikace
	národní zprávy	ad hoc expertní skupiny	GREVIO	národní zprávy	SVS	spory ve vztahu k veřejné službě EU		ochranná opatření
	obecné komentáře a doporučení	Komise OSN pro postavení žen		návštěvy na místě				národní zprávy
		spolupráce s Výborem stran				zvláštní tematická slyšení		
		sběr dat o implementaci Istanbulské úmluvy				návštěvy na místě		
		ad hoc šetření závažných situací				Zvláštní zpravodajka pro práva žen		
		Výbor stran	vydávání doporučení na základě zjištění GREVIO				individuální stížnosti	
		Výbor proti mučení	návštěvy v detencích				MASLP	mezistátní komunikace
		Evropský výbor pro sociální práva	národní zprávy				poradní stanoviska	
			kolektivní stížnosti				prozatímní opatření	
							CIM	národní zprávy o implementaci Belém do Pará
								žádosti o stanovisko MSLP k výkladu
							MESECVI	následný mechanismus kontroly implementace Belém do Pará

**MEZIAMERICKÁ ÚMLUVA O PŘEDCHÁZENÍ, TRESTÁNÍ A VYMÝCENÍ NÁSILÍ
NA ŽENÁCH (ÚMLUVA BELÉM DO PARÁ)**

PREAMBULE

STÁTY, SMLUVNÍ STRANY TÉTO ÚMLUVY

S VĚDOMÍM, že úcta k lidským právům je zakotvena v Americké úmluvě o lidských právech a ve Všeobecné deklaraci lidských práv a dále také v dalších mezinárodních a regionálních nástrojích;

POTVRZUJÍCE, že násilí na ženách představuje porušení jejich lidských práv a základních svobod a narušuje či znemožňuje uznání, užívání a výkon těchto práv a svobod;

ZNEPOKOJENY, že násilí na ženách je porušením lidské důstojnosti a projevem historicky nerovných mocenských vztahů mezi ženami a muži;

PŘIPOMÍNÁJÍCE Deklaraci o odstranění násilí na ženách, přijatou dvacátým pátým shromážděním delegátů Meziamerické komise žen, a potvrzující, že násilí na ženách prostupuje všemi oblastmi společnosti bez ohledu na sociální postavení, rasu či etnickou příslušnost, příjem, kulturu, vzdělání, věk nebo náboženství a zasahuje do jejich samotných základů;

PŘESVĚDČENY, že odstranění násilí na ženách je nezbytné pro jejich individuální a společenský rozvoj a jejich plné a rovnoprávné zapojení do všech oblastí života; a

PŘESVĚDČENY, že přijetí úmluvy o prevenci, trestání a vymýcení všech forem násilí na ženách v rámci Organizace amerických států je pozitivním příspěvkem k ochraně práv žen a odstranění násilí na nich,

SE DOHODLY na následujícím:

KAPITOLA I

DEFINICE A OBLAST PŮSOBNOSTI

Článek 1

Pro účely této úmluvy se násilím na ženách rozumí jakýkoli čin či jakékoli jednání vycházející z genderu, které způsobí ženě smrt, fyzickou, sexuální či psychologickou újmu či utrpení, a to jak ve veřejné, tak v soukromé sféře.

Článek 2

Násilí na ženách zahrnuje fyzické, sexuální a psychické násilí:

- a. k němuž dochází v rodině, v domácnosti či v rámci jakéhokoli jiného mezilidského vztahu bez ohledu na to, zda pachatel sdílí či sdílel se ženou stejné bydliště, včetně znásilnění, ublížení na zdraví a sexuálního zneužívání;
- b. ke kterému dochází ve společnosti a kterého se dopouští jakákoli osoba, mimo jiné včetně znásilnění, sexuálního zneužívání, mučení, obchodování s lidmi, nucené prostituce, únosů a sexuálního obtěžování na pracovišti, jakož i ve vzdělávacích zařízeních, zdravotnických zařízeních či na jakémkoli jiném místě; a
- c. které páchá nebo schvaluje stát či jeho zástupci bez ohledu na to, kde k němu dochází.

KAPITOLA II

GARANTOVANÁ PRÁVA

Článek 3

Každá žena má právo na život bez násilí v soukromé i veřejné sféře života.

Článek 4

Každá žena má právo na uznání, užívání, výkon a ochranu všech lidských práv a svobod zakotvených v regionálních a mezinárodních lidskoprávních nástrojích. Mezi tato práva patří mimo jiné:

- a. právo na respektování života;
- b. právo na respektování nedotknutelnosti své fyzické, duševní a morální integrity;
- c. právo na osobní svobodu a bezpečnost;
- d. právo nebýt podrobena mučení;

- e. právo na respektování vrozené důstojnosti své osoby a na ochranu své rodiny;
- f. právo na rovnost před zákonem;
- g. právo jednoduše a rychle se obrátit na příslušný soud za účelem zajištění ochrany před takovými činy, jež porušují její práva;
- h. právo svobodně se sdružovat;
- i. právo svobodně vyznávat své náboženství a přesvědčení v mezích zákona; a
- j. právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země a právo na rovnou účast na správě veřejných záležitostí, včetně účasti na rozhodování.

Článek 5

Každá žena má právo na svobodný a plný výkon svých občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv a může spoléhat na plnou ochranu těchto práv tak, jak zakotvují regionální a mezinárodní lidskoprávní instrumenty. Státy, smluvní strany této úmluvy, uznávají, že násilí páchané na ženách zabraňuje či znemožňuje výkon těchto práv.

Článek 6

Právo každé ženy na život bez násilí zahrnuje mimo jiné:

- a. právo žen na život bez diskriminace ve všech jejích formách; a
- b. právo žen být ceněny a vzdělávány bez stereotypních vzorců chování a sociokulturních praktik vycházejících z konceptu méněcennosti či podřízenosti.

KAPITOLA III

POVINNOSTI STÁTŮ

Článek 7

Státy, smluvní strany této úmluvy, se zavazují všemi dostupnými prostředky a bez odkladu odsoudit všechny formy násilí na ženách a přijmout opatření vedoucí k jeho prevenci, trestání a vymýcení a dále se zavazují:

- a. zdržet se páchaní či účasti na jakémkoli násilí na ženách a zajistit, aby jejich orgány, úředníci, zaměstnanci, zástupci a instituce jednali v souladu s tímto závazkem;
- b. uplatňovat náležitou péči při prevenci, vyšetřování a trestání násilí na ženách;

- c. přijmout trestní, občanskoprávní, správní a jakékoli jiné právní předpisy, které mohou být potřebné k prevenci, trestání a vymýcení násilí na ženách, a v případě potřeby přijmout vhodná správní opatření;
- d. přijmout právní opatření, která pachateli uloží, aby se zdržel obtěžování, zastrašování či vyhrožování ženě nebo používání jakýchkoli metod, které poškozují či ohrožují její život nebo integritu nebo poškozují její majetek;
- e. přijmout veškerá vhodná opatření, včetně legislativních, ke změně či zrušení stávajících zákonů a předpisů nebo ke změně právních či zvykových praktik, které přispívají k přetrvávání a toleranci násilí na ženách;
- f. zavést spravedlivé a účinné právní postupy pro ženy, které se staly obětí násilí, zahrnující mimo jiné ochranná opatření, včasné slyšení a účinný přístup k těmto postupům;
- g. vytvořit nezbytné právní a správní mechanismy, které zajistí, aby ženy čelící násilí měly účinný přístup k nástrojům odčinění újmy či k jiným spravedlivým a účinným prostředkům nápravy; a
- h. přijmout taková legislativní či jiná opatření, která mohou být nezbytná k provedení této úmluvy.

Článek 8

Státy, smluvní strany této úmluvy, se zavazují, že budou postupně přijímat specifická opatření, včetně programů, s cílem:

- a. posílit povědomí o právu žen na život bez násilí a jeho dodržování a o právu žen na dodržování a ochranu jejich lidských práv;
- b. změnit sociální a kulturní vzorce chování mužů a žen, včetně rozvoje formálních a neformálních vzdělávacích programů vhodných pro všechny úrovně vzdělávání, tak, aby se potlačily předsudky, zvyky a všechny další praktiky, jež jsou založeny na konceptu podřazenosti či nadřazenosti jednoho z pohlaví nebo na stereotypním pojmání rolí mužů a žen a které legitimizují nebo prohlubují násilí na ženách;
- c. podporovat vzdělávání a odbornou přípravu všech justičních pracovníků, policistů a dalších příslušníků výkonné moci, jakož i dalších pracovníků odpovědných za provádění politik prevence, trestání a vymýcení násilí na ženách;
- d. poskytovat vhodné specializované služby ženám, které se staly obětí násilí, prostřednictvím organizací veřejného a soukromého sektoru, včetně azylových domů,

- poradenských služeb dostupných v případě potřeby všem členům rodiny, opatrovnictví a svěřování zasažených dětí do péče;
- e. prosazovat a podporovat vzdělávání ve vládním a soukromém sektoru, jehož cílem je zvýšit povědomí veřejnosti o problematice násilí na ženách a o možnostech nápravných prostředků;
 - f. poskytnout ženám čelícím násilí přístup k účinným programům pro readaptaci a vzdělávání tak, aby se mohly plně zapojit do veřejného, soukromého a společenského života;
 - g. motivovat média k vypracování vhodných mediálních pokynů, které budou přispívat k vymýcení násilí na ženách ve všech jeho formách a povedou k posílení úcty k jejich důstojnosti;
 - h. zajistit výzkum a provádění statistických šetření a sběru dalších relevantních informací týkajících se příčin, důsledků a prevalence násilí na ženách tak, aby bylo možné posoudit účinnost opatření k prevenci, trestání a vymýcení násilí na ženách a formulovat a provádět nezbytné změny; a
 - i. podporovat mezinárodní spolupráci při výměně podnětů a zkušeností a realizaci programů zaměřených na ochranu žen čelících násilí.

Článek 9

Při přijímání opatření uvedených v této kapitole smluvní státy zvláště zohlední zranitelnost žen ve vztahu k násilí, a to mimo jiné z důvodu jejich rasy či etnického původu nebo jejich postavení jako migrantek, uprchlic či vysídlených osob. Podobnou pozornost je třeba věnovat ženám, které jsou vystaveny násilí v těhotenství nebo mají zdravotní postižení, nezletilým dívkám, ženám vyššího věku, socioekonomicky znevýhodněným ženám, ženám zasaženým ozbrojeným konfliktem či zbaveným svobody.

KAPITOLA IV

MEZIAMERICKÉ MECHANISMY OCHRANY

Článek 10

Za účelem ochrany práv každé ženy na život bez násilí zahrnou smluvní státy do svých národních zpráv pro Meziamerickou komisi žen informace o opatřeních přijatých k prevenci a zákazu násilí na ženách a k pomoci ženám, které se staly obětí násilí, jakož i o

obtížích, které při uplatňování těchto opatření zaznamenaly, a o faktorech, které přispívají k násilí na ženách.

Článek 11

Smluvní státy této úmluvy a Meziamerická komise žen mohou požádat Meziamerický soud pro lidská práva o poradní stanoviska k výkladu této úmluvy.

Článek 12

Jakákoli osoba či skupina osob nebo legálně ustavený neziskový subjekt uznaný v jednom či více členských státech Organizace mohou vznést stížnost před Meziamerickou komisí pro lidská práva ohledně porušení článku 7 této úmluvy smluvním státem; Komise takové podání posoudí v souladu s normami a postupy stanovenými pro podávání a projednávání stížností Americkou úmluvou o lidských právech, Statutem a Jednacím řádem Meziamerické komise pro lidská práva.

KAPITOLA V

OBEČNÁ USTANOVENÍ

Článek 13

Ustanovení této úmluvy nezpochybní ustanovení národního práva, jež zaručují stejnou či vyšší míru ochrany a záruk práv žen a jež obsahují vhodná opatření pro předcházení a vymýcení násilí na ženách.

Článek 14

Ustanovení této úmluvy nezpochybní Americkou úmluvu o lidských právech nebo kteroukoli jinou mezinárodní lidskoprávní úmluvu, která poskytuje stejnou či vyšší míru ochrany v této oblasti.

Článek 15

Tato úmluva je otevřena k podpisu kteréhokoli členského státu Organizace amerických států.

Článek 16

Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního sekretariátu Organizace amerických států.

Článek 17

K této úmluvě může přistoupit kterýkoli stát. Listiny o přistoupení se ukládají na generálním sekretariátu Organizace amerických států.

Článek 18

Každý stát může při podpisu, ratifikaci, schválení úmluvy nebo přístupu k ní učinit výhrady za předpokladu, že tyto výhrady nejsou:

- a. neslučitelné s předmětem a účelem úmluvy; a
- b. obecné povahy a týkají se jednoho nebo více konkrétních ustanovení.

Článek 19

Kterýkoli stát, smluvní strana úmluvy, může prostřednictvím Meziamerické komise žen předložit Valnému shromáždění návrhy na změnu této úmluvy.

Změny vstoupí v platnost pro státy, které je ratifikují, dnem, kdy dvě třetiny států, které jsou stranami této úmluvy, uloží své ratifikační listiny. Pro ostatní státy, které jsou stranami úmluvy, vstoupí změny v platnost dnem, kdy uloží své příslušné ratifikační listiny.

Článek 20

Má-li smluvní stát dvě nebo více územních jednotek, v nichž se záležitosti upravené touto úmluvou řídí různými právními systémy, může při podpisu, ratifikaci nebo přistoupení prohlásit, že se tato úmluva vztahuje na všechny jeho územní jednotky nebo pouze na jednu či více z nich.

Toto prohlášení může být kdykoli změněno následnými prohlášeními, která výslovně určí územní jednotku nebo jednotky, na něž se tato úmluva vztahuje. Tato následná prohlášení se předávají generálnímu sekretariátu Organizace amerických států a vstoupí v platnost třicet dní po jejich přijetí.

Článek 21

Tato úmluva vstoupí v platnost třicátým dnem po uložení druhé ratifikační listiny. Pro každý stát, který úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí po uložení druhé ratifikační listiny, vstoupí úmluva v platnost třicet dní po dni, kdy tento stát uložil svou ratifikační listinu nebo listinu o přístupu.

Článek 22

Generální tajemník informuje všechny členské státy Organizace amerických států o vstupu této úmluvy v platnost.

Článek 23

Generální tajemník Organizace amerických států předkládá členským státům Organizace výroční zprávu o stavu této úmluvy, včetně informací o jejích podpisech, o uložených ratifikačních a přístupových listinách, výkladových prohlášeních, případných výhradách, které státy k úmluvě učinily, a v případě potřeby také doprovodnou zprávu o takových výhradách.

Článek 24

Tato úmluva zůstane v platnosti po neomezenou dobu, avšak kterýkoli ze smluvních států ji může vypovědět uložením listiny o vypovězení u generálního sekretariátu Organizace amerických států. Toto vypovězení úmluvy nabývá platnosti jeden rok po datu uložení listiny o vypovězení, ale úmluva zůstává v platnosti pro všechny ostatní státy, smluvní strany úmluvy.

Článek 25

Původní vyhotovení této úmluvy, jejíž anglická, francouzská, portugalská a španělská znění jsou stejně autentická, bude uloženo u generálního sekretariátu Organizace amerických států, jenž zašle ověřenou kopii sekretariátu Organizace spojených národů k registraci a uveřejnění v souladu s ustanoveními článku 102 Charty Organizace spojených národů.

NA DŮKAZ TOHO níže podepsaní zmocněnci, řádně k tomu zmocnění svými vládami, podepsali tuto úmluvu, která se nazývá Meziamerická úmluva o předcházení, trestání a vymýcení násilí na ženách ~ Úmluva Belém do Pará.

Dáno ve městě Belém do Pará, Brazílie, devátého června roku tisíc devět set devadesát čtyři.

Abstrakt

Disertační práce se zabývá násilím na ženách z pohledu mezinárodního práva lidských práv. Zkoumá, jak toto mezinárodněprávní odvětví zajišťuje potírání tohoto násilí. Proto nejprve mapuje teoretické přístupy k tomu, jak lze k této ochraně přistupovat. Na to navazuje analýza standardů a garancí, jež poskytují relevantní instrumenty a mechanismy na univerzální i regionální úrovni. Mapuje jak ochranu obecnou a dovozovanou z existujících nepřímých norem, tak tu specifickou, garantovanou přímými regionálními úmluvami proti násilí na ženách. Právě těmto úmluvám práce věnuje zvláštní prostor a vzájemně porovnává Istanbulskou úmluvu vzniklou na půdě Rady Evropy a meziamerickou Úmluvu Belém do Pará. Následně se soustředí na evropský prostor a to, jaký reálný vliv na něj mohla a dále může mít Istanbulská úmluva. Analyzuje tedy, jak tato úmluva ovlivnila dění na úrovni Evropské unie, především návrh směrnice EU proti násilí na ženách, a jak s ní ve své rozhodovací činnosti zachází Evropský soud pro lidská práva (ESLP). Nakonec přibližuje lidskoprávní kontext v České republice a zamýšlí se nad tím, jaký přínos by mohla ratifikace Istanbulské úmluvy přinést ve vztahu ke konkrétním nedostatkům české praxe.

Práce dochází k tomu, že zajišťování ochrany před násilím na ženách v mezinárodním právu je komplexní, mnohvrstevnatý proces, který reflektuje řadu doktrinálních přístupů a kombinuje různé prameny práva. Nejrozvinutější standardy ochrany lze nalézt v evropském a americkém regionálním systému. Právě zde lze sledovat přínosy specifických závazných úmluv, jejichž přístup lze považovat za aktuálně nejadekvátnější způsob zajišťování zmiňované ochrany. Významnou roli zde hrají také lidskoprávní soudy, které násilí na ženách postihují i bez nutné návaznosti na tematicky specifickou úmluvu, a výrazně tak přispívají ke konkretizaci povinností států ve vztahu k tomuto lidskoprávnímu porušení a možnosti dosažení spravedlnosti jednotlivými oběťmi. Na univerzální úrovni doposud specifická závazná úprava chybí, přičemž se práce klaní k podpoře vzniku takového globálního instrumentu. Nakonec je nutno uznat rozsah vlivu, který regionální úmluvy, přinejmenším Istanbulská úmluva, mohou mít. Právě Istanbulská úmluva se postupem času přetavila ve fenomén, který působí nejen na své smluvní strany, nýbrž také na jurisprudenci ESLP, jež ji postupně využívá jako výkladové vodítko, a na Evropskou unii, která ji nejprve ratifikovala a následně použila jako předlohu pro znění svého návrhu směrnice proti násilí na ženách. Jde tak o instrument, který začal „přesahovat sám sebe“ a skýtá potenciál posilovat právo žen na život bez násilí v rámci evropského kontinentu.

Klíčová slova: násilí na ženách, genderově podmíněné násilí, ženská práva

Abstract

International legal aspects of violence against women

The dissertation thesis focuses on violence against women from the perspective of international human rights law. It examines how this branch of international law ensures the combating of such violence. It first maps theoretical approaches to how this protection can be granted. This is followed by an analysis of standards and guarantees provided by relevant instruments and mechanisms at both universal and regional levels. It maps general protection derived from existing indirect norms, as well as the specific protection guaranteed by direct regional conventions against violence against women. Special attention is placed on these conventions and compares the Council of Europe Istanbul Convention with the Inter-American Convention Belém do Pará. Subsequently, it focuses on the European context and the practical impact the Istanbul Convention has had and can continue to have on it. It analyses how this convention has influenced developments at the European Union level, especially the directive proposal against violence against women, and how the European Court of Human Rights (ECtHR) deals with it in its decision-making. Finally, it outlines the human rights context in the Czech Republic and reflects on the potential benefits that ratification of the Istanbul Convention could bring in relation to specific Czech shortcomings.

The thesis concludes that ensuring protection against violence against women in international law is a complex, multi-layered process that reflects various doctrinal approaches and combines different sources of law. The most developed protection standards can be found in the European and American regional systems. Here, the benefits of specific binding conventions, whose approach can be considered the most adequate way of ensuring protection, can be observed. Human rights courts also play a significant role in addressing violence against women, thus significantly contributing to specifying states' obligations regarding this human rights violation and to individual victims' chance to seek justice. At the universal level, specific binding regulation is still lacking, and the thesis leans towards supporting the creation of such a global instrument. Finally, it is necessary to recognize the influence that regional conventions can have. The Istanbul Convention has gradually become a phenomenon that impacts not only its contracting parties but also the jurisprudence of the ECtHR, which gradually uses it as interpretive guidance, and the EU, which used it as an inspiration for the proposal for a directive against violence against women. It is thus an instrument that has begun to “transcend itself” and offers the potential to strengthen women’s right to a life free from violence within the European continent.

Keywords: violence against women, gender-based violence, women's rights